

A nagy forradalom krónikája

Közreadja Dolmányos István

Megjelent

a Nagy Októberi Szocialista Forradalom

50. évfordulójára

A nagy forradalom krónikája

1917 emlékezésekben
és hiteles okmányokban

Válogatta, szerkesztette
és jegyzetekkel ellátta
DOLMÁNYOS ISTVÁN

A személyvényeket fordította:

ZALAI EDVIN

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom ötvenedik évfordulója alkalmából a Kossuth Könyvkiadó ünnepi kiadványainak sorában nyújtja át az olvasóközönségnek ezt a dokumentumkötetet. A nagy forradalom történetéről számos feldolgozás jelent már meg hazánkban, azonban viszonylag kevés eredeti történeti forrás látott napvilágot magyar nyelven. Ugyanakkor az érdeklődés egyre nő 1917 világtörténelmi jelentőségű eseményei iránt, sőt mind nagyobb tömegek kívánják közvetlen forrásélmények segítségével is alaposabban megismerni az első szocialista forradalom históriáját.

Aki figyelemmel kíséri a történeti tárgyú nemzetközi könyvtermést, amúgy is megállapíthatja, hogy modern életünk egyik jellegzetes ismérve a népszerűsítő szándékú forráskiadványok elszaporodása. A huszadik század történeti műveltséggel jobban felruházott és kritikusabban gondolkodó átlagembere mindinkább igényt tart arra, hogy történeti értékeit közvetlen tapasztalása, saját „laboratóriuma” útján is ellenőrizze. A történeti népszerűsítés eme gyorsan fejlődő új hajtásának, a dokumentáló ismeretterjesztésnek jelentőségét ismerte fel a Kossuth Könyvkiadó, amikor szorgalmazta és lehetővé tette e kötet megjelenését, sőt ezzel a kiadvánnyal dokumentum-sorozatot kíván indítani.

*

Ennek az újmódi krónikának összeállítója tanárember. Munkájához a kedvet és a szükséges indulatot egy beszélgetéstől kapta. A színhely elrettentő. Az egyetem egyik szobája, ahol éppen kollokviumi kínvallatás folyik. A rokonszenves ifjú bűnös már megtört. Már vall. Mentségeként, de bosszújaként is közli: 1917-et nem tartja olyan színesnek és vonzónak, mint például a nagy francia forradalmat. „Igen – ismétli meggyőződéssel –, ez a forradalom nem olyan mozgalmas. Hiányzik belőle a személyiségek csillagsora. A komoly és gúnyos szellem sziporkázása. A jellemfejlődések drámaisága. És hol van itt a szerelem és az erotika, ami a francia forradalom kezdetleges leírásaiból sem hiányzik? 1789-ben a különböző politikai csoportok tarka kórusa szólalt meg, míg 1917-ben egyedül csak a bolsevikok szóló-ját halljuk.”

Ebből persze hosszú beszélgetés kerekedett. De a gondolatok igazán csak akkor rajzoltak elő, amikor az ajtó már becsukódott.

Támadva védekező érvelése jórészt egészséges reakció. Visszahatás arra a történeti tárgyalásmódra, amely hosszú időn keresztül elszemélytelenítette, elszürkítette, agyonpolitizálta és megpompőzte a forradalmak óriásának históriáját. Rossz brosrák kásatengerén kellett annak átgázolnia, aki el akart érni az eredeti események birodalmába. Sokan neki sem vágtak a felfedező útnak, vagy félútról fordultak vissza, még nagyobb méreggel.

Erre a tömeges megismerővágyra, történeti allergiára a legsürgősebb orvosság: a mesterséges anyagok eltávolítása és a hiteles források gyógyvize. A kezelés ugyan hosszadalmas lesz (amiként a kiváltó okok is hosszú ideig hatottak), de végül bizonyosan célt ér.

Kötetünkkel ehhez a munkához szeretnénk szerény mértékben hozzájárulni. A saját nyelvén és a saját szavaival kívánunk szólni az oroszországi októberi forradalomról, vagyis magukat a történelmi emlékeket bocsátjuk az olvasó rendelkezésére. Ha valami, úgy a hiteles forrás viheti közelebb korunk bizalmatlankodó emberét e korszak sajátos világához.

Az októberi forradalom forrásanyaga – az elsőrangú szövegeket számítva – könyvtárnyi terjedelmű. Ezért csak azt a célt tűzhattuk magunk elé, hogy néhány különösen értékes szöveget közöljünk. A szemelvények láncát mégis úgy állítottuk össze, hogy az olvasó nagyjában-egészében követni tudja a forradalom főbb eseményeit.

A válogatás érzékeltetni törekszik a marxista történeti kutatás új szempontjait. A bolsevik párt tevékenysége mellett minden más jelentős politikai irányzat is dokumentálást nyer. A szokottnál nagyobb teret kapnak a nem orosz népek demokratikus mozgalmai, a művelődés és politika kapcsolatának kérdései. Sok forrásrészlet szemlélteti az októberi forradalom előzményeit: a cárizmus válságát, a februári forradalmat, a kettőshatalom korszakát és a petrográdi felkelés előkészítését. A kötet a szocialista forradalmat követő hónapokat is ábrázolja, s 1918 márciusáig követi nyomon az eseményeket.

A forrásanyag jellegét tekintve változatos képet mutat. Emlékiratrészletek, levelek, beszédsszövegek, hivatalos ügyiratok, viták jegyzőkönyvei és újságcikkek eltérő stílusban tárják elénk a kort. Örömről szolgál, ha egész forrást iktathattunk be, a hosszabb szövegeket azonban csak jellemző részletekkel demonstrálhattuk.

A történeti értékű források közül előnyben részesítettük az olvasmányos szemelvényeket. Ebből a szempontból is felhívjuk az olvasó figyelmét az Ideiglenes Kormány vizsgáló bizottságának a szenzációs Raszputyin-ügyről készített hivatalos, s csak a közelmúltban felfedezett jelentésére, amelyet majdnem teljes terjedelmében közlünk; Bruszilov emlékiratrészleteire, Lvov, Miljukov, Rodzjanko és Kerenszkij beszédeire, távirataira és egyéb politikai dokumentumaira. Szemtanuk visszaemlékezései és bizalmas feljegyzések ismertetnek meg Lenin sokszor emlegetett, kalandos hazatérésének történetével. Izgalmas kihallgatási jegyzőkönyvek tárják fel a Kornilov-összeesküvés kulisszatitkait és az Ideiglenes Kormányhoz vezető szálait. A petrográdi felkeléssel kapcsolatban érdeklődésre tarthatnak számot azok a nyugati utazóktól származó beszámolók, amelyek nálunk még alig ismertek, s lebilincselően érdekes emberi képet rajzolnak Leninről. Az októberi forradalom győzelmének történelmi eseményei meglepő objektivitással tükröződnek vissza a bolsevikok Központi Bizottságának napról napra kiadott egykorú „bulletin”-jében. A breszt-litovszki különbéke körül kibontakozott politikai vitát Trockij és Buharin teljes szövegű beszédei és Martov felszólalása is szemlélteti.

A kötet minden eddigi hazai kiadványnál gazdagabb fényképanyagot tartalmaz 1917 eseményeiről.

A közölt szemelvények első ízben jelennek meg magyar nyelven. Kivételt csak néhány Lenin-dokumentummal tettünk, amelyek szemelvényeink sorába állítva mélyebb értelmet nyernek, s ugyanakkor hozzájárulnak forrásaink jobb megértésé-

hez. Az első közlés igénye kizárta, hogy egyéb fontos, de magyar nyelven már megjelent szemelvényeket is felvegyünk.

Tudatában vagyunk annak, hogy e dokumentum-csokor inkább csak ízelítő az októberi forradalom rendkívül gazdag és magyar nyelven még viszonylag kevésbé publikált anyagából. Kívánatos lenne, hogy a nemzetközi gyakorlatnak – köztük a nyugati országok kiadványainak – megfelelően nálunk is mielőbb terjedelmesebb, több kötetes iratkiadás adjon teljesebb képet a szovjet történettudomány okmány-feltáró munkájáról.

Azzal a reménnyel nyújtjuk át kötetünket az ifjúságnak, pedagógus kollégáinknak, a pártmunkások széles körének és a történelem iránt érdeklődő nagyközönségnek, hogy talán segít jobban megismerni századunk klasszikus forradalmának igazi arculatát. Meggyőződésünk, hogy ez a forradalom semmiben sem marad el a régi revolúciók megkapó történelmi szépségétől, romantikájától. Sőt, az orosz forradalom soklépcsős, bonyolult és óriási színpadán olyan dráma játszódott le, amelyhez foghatót nem találunk az emberi történelemben. Ha ebből csak valami keveset is sikerült megsejtenünk, célunkat máris elértük.

Budapest, 1967. április 4.

DOLMÁNYOS ISTVÁN

A carizmus végnapjai

A „békaugrások korának” nevezték el a rosszmájú tisztviselők a háborús esztendőket. Az orosz politikai élet felszíne valóban állandóan mozgásban volt. Hol itt váltottak le valakit, hol amott tűnt fel egy új miniszter. A háború első két esztendejében 4 miniszterelnök, 6 belügyminiszter, 3 hadügyminiszter és 3 külügyminiszter váltotta egymást.

Az emberek tudni szerették volna, mi fortog a hatalom boszorkánykonyhájában. A forradalmárok felvilágosító szava még csak viszonylag szűk körben talált hitelre. Sok helyre persze el sem juthatott. Szólasmondás volt Oroszországban: menj ki a várostól 100 versztnyre, s megszűnik minden politika. A tömegek politikai közömbössége és tájékozatlansága néha egészen meglepő formában jutott kifejezésre. Előfordult, hogy a háború elején behívott paraszt meg volt győződve róla, hogy ő is a franciák ellen fog harcolni, mint nagyapái és apja az előző háborúban.

Ilyen körülmények között igen sokan csak egy udvari klikk mesterkedését, a Raszputyin-csoport intrikáját látták a változások okának. A háborús vereségeket, a gazdasági bajokat egyedül a sztarecnek, a prófétának tulajdonították. Így vált a Raszputyin-legenda a cárizmus válságának kifejezőjévé.

Ez a legenda, amelyet akkor százezrek adtak tovább, mértéktelenül eltúlozta Raszputyin tényleges befolyását és szerepét. Előfordul azonban a történelemben, hogy egy nagyra növelt, vagyis jórészt költött hírnek is lehet pozitív szerepe. Raszputyin kegyencsége óriási szerepet játszott a cárizmus erkölcsi tekintélyének megingatásában, mégpedig minden társadalmi osztály szemében.

A polgári ellenzéki pártok tudatosan is előtérbe állították Raszputyin ostromozását. Ezzel akarva-akaratlan mentegették magát a cárt, elterelték a figyelmet Oroszország válságos állapotának alapvető okairól. 1917 derekán a hatalomra került Ideiglenes Kormány, amelyet a korábbi polgári ellenzék pártjai vezettek, a Raszputyin-ügy látványos nyomozásával kívánta lecsillapítani a gyökeres változásokat áhító tömegeket. A nyilvános kihallgatások során sok érdekes részlet hangzott el, de Blok, a híres orosz költő azt írta naplójában, hogy az őrt álló katonák rövidesen megunták a régi udvari pletykák kitergetését, s békésen szundikáltak posztjukon. Megfigyelése jelképnek is beillik.

Első szemelvényünk ennek a vizsgálatnak az eredményét tartalmazza. Az Ideiglenes Kormány rendkívüli vizsgáló bizottságának anyaga kettős értelemben is becses történeti dokumentum. Egyrészt értékes adalékokat tartalmaz a februári forradalom előtti Oroszország vezető köreinek életéről, politikai csoportosulásairól, s nem utolsósorban erkölcséről. Másrészt azonban ez a jelentés tükörképe is az Ideiglenes Kormány beszűkült szemléletű történeti látásmódjának. A bizottság figyelme vajmi kevésbé fordult a társadalmi bajok igazi okai felé. A rossz értelemben vett zsurnalizmus, a szenzációhajhászásra törő találási mód, a kisszerű pletykastílus mind nyomot hagyott a dokumentumon.

A jelentés így is pótolhatatlan értékű közlésekkel szolgál a cárizmus végnapjairól. Történeti becse indokolja, hogy általános gyakorlatunktól eltérően hosszabban idézünk belőle.

Az Ideiglenes Kormány rendkívüli vizsgáló bizottságának anyaga Raszputyinról és az önkényuralom felbomlásáról

A rendkívüli vizsgáló bizottsághoz a nyomozás befejezésére kiküldött F. P. Sztymiszon a 13. számú nyomozó részleg „Sötét erők” című ügydarabjának tanulmányozása után a következő megállapításra jutott.

Azok között a személyek között, akik a megdöntött cári uralom utolsó évtizedében befolyást gyakoroltak a legfelsőbb állami és egyházi igazgatás kérdéseire, a miniszterek és főpapok kinevezésére és leváltására, a legfelsőbb hatalomnak az orosz társadalomhoz való viszonyára, első helyen áll Grigorij Jefimovics Raszputyin „próféta”. Befolyása olyan nagy volt, az orosz társadalomban akkora visszatetszést keltett és annyit ártott a cári hatalom presztízsének, hogy akár az ő nevével is jellemezhetnénk az egész legutóbbi évtizedet. Éppen ezért életrajzával is részletesebben kell foglalkoznunk.

I. Raszputyin életrajza

Grigorij Jefimovics Raszputyin Tobolszk kormányzóság tyumeni kerületében, Pokrovszkoje szabad faluban született 1864-ben vagy 1865-ben. Szülei egészséges emberek voltak, elmebeteg nem volt a családban. A közepes vagyonú parasztok szokásos életét éltek. A tanúk szerint Raszputyin apja sokat ivott. Raszputyin mocskos és sunyi fiúcska volt, ezért társai nem is hívták másként, mint „takonypócnak”... Tizenöt éves korában rászokott a pálinkára, s miután húszéves korában megnősült, még többet részesegeskedett...

A falubeliek többször is lopáson kapták Raszputyint. J. I. Kartavcev tanú, hatvanhét éves, vallomásaiban a következőket mondta: „Rajtakaptam, amikor a kerítésemet lopta. A kerítést szétvágta, a karókat felrakta a szekerére s éppen össze akarta kötözni, hogy elszállítsa, amikor megfogtam és felszólítottam, hogy a lopott karókkal együtt jöjjön be velem a járásra. Amikor erre nem volt hajlandó, sőt, hogy megszökhessen, baltát emelt rám, én egy karóval olyan erősen megütöttem, hogy orrán-száján kibuggyant a vér, és eszméletét veszítve a földre zuhant. Először azt hittem, hogy meg is öltem. Amikor aztán mégis mocorogni kezdett, magához térítettem és bevittem a járási elöljáróságra. Raszputyin nem akart velem jönni, ezért még néhányszor ököllel az arcába csaptam, s így végül már nem ellenkezett... Nem sokkal az eset után a legelőről eltűnt két lovam. A lovakat azon az éjszakán magam őriztem, s láttam, hogy Raszputyin két társával, Konsztantyinval és Trofimmel arra jár; nem tulajdonítottam ennek semmi jelentőséget, és csak néhány óra múlva vettem észre a lopást. Azonnal be mentem a faluba, hogy megnézzem, otthon van-e Raszputyin. Raszputyin másnap hazajött, de a barátai nem kerültek elő...”

Életének ebben a korai időszakában Raszputyin a tanúk jellemzése szerint ravasz, szemtelen, kicsapongó, szertelen természetű ember volt. Amikor berúgott, befogta a lovakat és hőködve száguldozott az udvaron, szívesen verekedett, trágár szavakkal szidalmazta nemcsak az idegeneket, hanem szüleit is. A közösség megvitatta Kartavcev fájának és lovainak ellopását, és felmerült az az indítvány, hogy Raszputyint és erkölcstelen viselkedésű társait száműzzék Kelet-Szibériába. A közösség ítélete alapján Raszputyin társait, akikre már több gázság rábizonyosodott, kiutasították, Raszputyin viszont megúsza a dolgot. A pokrovszkojei járásbíróság mégis eljárást indított ellene a faló-

pási ügyben, s idézést küldött neki. Raszputyinnak tehát egy időre el kellett tűnnie a faluból, ahol már nagyon meggyűlt a baja. Elindult a Perm kormányzósági verhoturjei kolostorba azzal az ürüggyel, hogy apja helyett teszi, aki fogadalmat tett, hogy gyalog elzarándokol ebbe a kolostorba.

Ezzel véget ér Raszputyin életének első, korai, szertelen és kicsapongó időszaka, amely után hosszú időre egészen más ember lett. Megfelelő adatok hiányában nehéz megfejtetni, mi lehetett az oka ennek a gyökeres átalakulásnak. Egyfelől, Kartavcev tanú vallomása szerint, Raszputyin a tőle kapott iszonyú verés után kissé furcsa, ütődött benyomást keltett; másfelől pedig zarándokútján kétségtelenül találkozott olyan emberekkel, akik mély hatással voltak képzeletére; hazatérése után gyakran keresték fel zarándokok, férfiak és nők egyaránt, akik úgy jöttek el hozzá, mint hasonszőrű emberhez. Ezek a látogatók nem a hivatalos pravoszláv vallás képviselői voltak, hiszen ez aligha felelt meg Raszputyin szertelen természetének, hanem olyan vallási tanításoknak a követői, amelyekben nagy szerepet játszott a misztikus eksztázis, s amelyeknek híveit a hivatalos misszionáriusok egyetlen gyűjtőnéven önkorbácsolóknak nevezték. Szibéria csak úgy hemzsegett a különféle szekták és vallási tanítások követőitől; Tyumenyben baptisták is éltek. Az ügyiratok között félreérthetetlen utalások találhatók arra, hogy Raszputyin ismeretségben állt a „szamarai prédikátorokkal”, s hogy életének ebben a korai szakaszában az abalahi kolostorba zarándokolva betértek hozzá a szinódus rendeletére Valaamba száműzött Iakov Barbarin lelkésznek a hívei.

Annyi bizonyos, hogy a verhoturjei kolostorhoz tett első zarándokútja során, amely mintegy három hónapig tartott, Raszputyin lelkivilágában törés következett be, amely egész életére nyomot hagyott benne mérhetetlen idegesség, állandó nyugtalanság, heves mozdulatok, összefüggéstelen beszéd, az izgalmi állapot és a levertség állandó váltakozása formájában...

Raszputyin új ember lett: felhagyott az ivással, a dohányzással, nem evett húst, kerülte az embereket, sokat imádkozott, olvasni tanult egyházi szláv nyelven, és egy hónap múltán újabb zarándokútra indult. Néhány év alatt Szibéria és Oroszország tucatnyi kolostorában járt, sőt még Athoszt is felkereste. Útjairól olykor két-három zarándoknővel tért vissza, akik félig-meddig szerzetesi ruhát viseltek... Szülőfalujában, Pokrovszkojében, csakhamar a tisztelőknek egy teljesen zárt kis köre vette körül Raszputyint, s ez sógorából, Nyikolaj Raszpopovból, Nyikolaj Raszputyinból, Ilja Arapovból és két lányból, Katya és Dunya Pecserkinából állt... A falubeliek közül ők – és kizárólag ők – gyűltek össze Raszputyinnál a padló alatt berendezett imahelyiségben. A faluban furcsa hírek keringtek: azt beszélték, hogy a Raszputyinnál rendezett találkozók előtt a két Pecserkina megmosdatja Raszputyint a fürdőben, isznak fürdővizéből, majd átvisszik a házba, s ott aztán egyházi dalokat énekelnek és táncolnak. Sokan próbálták ellenőrizni ezeket a híreket, de eredménytelenül, mert ezekre a találkozókra idegennek sohasem sikerült bejutnia...

Itt mindjárt fel is vethetnénk a kérdést, vajon mire tanított Raszputyin, milyen vallási élményeknek hódolt ő maga, és milyeneknek hódoltak azok, akiket híveivé tett, s akik – a korai időszakban mellé szegődött, fentebb már megnevezett néhány férfit kivéve – kizárólag nők voltak, mégpedig rohamosan növekvő számban. Raszputyin már említett zabolátlan természete korábban vad tivornyázásban tört ki, s amikor vallásos hevülete, a húsról, a szeszről és a dohányról való lemondása gátolta indulatainak megszokott levezetésében, indulatai buja érzékiségbe torkollottak; felébredt benne a „test ördöge”, amelyet olyan szívesen űzött ki másokból, s amely ellen önmagában, legalábbis karrierje első időszakában, elkeseredetten, de eredménytelenül harcolt. Raszputyin érzelmi fellobbanásának ereje megfelelt hatalmas testi erejének, amelyre több tanú is utalt

vallomásában. Többen megemlítették, hogy Raszputyin órákon át tudott egyfolytában táncolni, mások pedig, például Filippov, elmondották, hogy Raszputyin, élete utolsó szakaszában, az eszeveszett orgiák idején képes volt arra, hogy déli 12 órától hajnali 4 óráig dőzsölgjön, majd hajnali misére indult, ott végigállta az istentiszteletet 8 óráig, utána pedig hazatérve és jól beteázva fogadta a kérelmezőket, mintha mi sem történt volna.

Raszputyin tehát harcolt a test ördöge ellen, legalábbis politikai karrierjének kezdeti szakaszában, amikor még nem vesztek ki belőle a lelki emelkedettség utolsó nyomai. Fegyvere elsősorban a hosszú órákig tartó heves imádkozás volt. „Amikor Raszputyin olykor meglátogatott bennünket nyaralónkban és ott töltötte az éjszakát – mondotta Szazonov újságíró –, cselédlányunk minden alkalommal azt újságolta, hogy Raszputyin egész éjjel nem aludt, hanem imádkozott. Amikor egyszer Harkov kormányzóságban nyaraltunk, a gyerekek az erdőben bukkantak rá, amint mélyen imába merült. A gyerekeknek ezt a közlését nagy érdeklődéssel fogadta szomszédasszonyunk, egy tábornokné, akit undor fogott el, valahányszor Raszputyinnak csak a nevét hallotta. Nem volt rest és követte a kölyköket az erdőbe, ahol csakugyan ott találta Raszputyint, imába merülve, pedig közben eltelt egy óra.”

Talán éppen ebben a harcban, az eszmény időleges elérésében, majd az újabb és újabb visszaesésekben, s az ilyen visszaesések valamilyen igazolására irányuló vágyban leli magyarázatát Raszputyin néhány kijelentése, magatartása, az a tény, hogy annyi asszonyt megerőszakolt és elcsábított, s hogy olyan sokan kerestek körülötte új erotikus élményeket.

Azok közül a tanúvallomások közül, amelyek Raszputyinnak női rajongóihoz való viszonyára derítenek fényt, a legkorábbi időpontra J. A. Kazakova vallomása vonatkozik: 1903. szeptember 29-én, nővérem, Raisza Alekszandrovna temetése napján, lakásomon megjelent egy parasztosan öltözött, számomra ismeretlen férfi, és megcsókolva a zsoltárokat olvasó apácáját, azt kérdezte tőle, nem láthatna-e engem. Amikor kimentem az ismeretlen férfihoz, az Grigorij Jefimovics Raszputyin néven bemutatkozott, és miután megcsókolta, azt mondta, hogy beszélnie kell velem. Mődfellett csodálkoztam Raszputyin viselkedésén, és közöltem vele, hogy nővéremet temetem és nincs időm beszélgetni vele. Raszputyin erre elment, anélkül, hogy beszéltünk volna. Később innen is, onnan is, arról értesültem, hogy Raszputyin a faluban prédikál, s fiatal lányoknak arról beszél, hogy szent helyeket és különböző embereket olyan zarándokok keresnek fel, akik szerzetesjelölteknek adják ki magukat, és megerőszakolják a fiatal lányokat, megtiltva nekik, hogy erről beszéljenek. Raszputyin azt tanította, hogy az ilyen kísértés ellen a legjobb fegyver az, ha ő addig csókolja a lányokat, míg a csók visszataszítóvá nem válik számukra. Amikor 1903 októberében Raszputyin ismét felkeresett engem, mindenekelőtt megkérdeztem tőle, igaz-e, amit róla beszélnek. Raszputyin ezt először az ördög tanításának nevezte, de aztán mindinkább helyeselte, azzal érvelve, hogy azoknak, akik neki megvallják bűneiket, nem kell szégyenkezniük előtte, mivel ő átveszi tőlük ezeket a bűnöket; bűnbánatuk őszinteségének kipróbálására – mondotta – magával hívja a fiatal asszonyokat és lányokat a fürdőbe. Raszputyin azt állította, hogy az asszonyokat és lányokat csókjaival megedzi a szenvedély ellen, ő maga pedig minden emberben csak testvérét látja. A következő tavasszal, 1904 májusában lányaimmal, Jekatyerinával és Marijával meglátogattuk Pokrovszkojében. Láttam, hogy sok tekintélyes úriasszony lebzsel körülötte, akik szent életű férfiúnak tartják, s ereklýeül ruhájukba varrják az ujjairól levágott körömdarabkákat. Ezeket az úriasszonyokat Raszputyin falusi sétái során minden feszélyezettség nélkül ölelgette és csókolgatta, azt hangoztatva, hogy nincs miért szégyenkezni, mert minden ember testvér . . .

Amikor 1907-ben egyházi vizsgálat indult Raszputyin ügyében, az üggyiratokhoz csatolták azokat a leveleket, amelyeket a helyi pap Raszputyin korai értelmiségi tisztelőitől, Berlandszkajától, Szilversztől és Mancstyettől kapott; közülük az elsöre és a harmadikra vonatkozólag megbízható adatok állnak rendelkezésre arról, hogy Raszputyin együtt élt velük. A nők arról írnak leveleikben, hogy Raszputyinnal való ismeretségük új korszakot jelentett életükben, általa jobbakká lettek, de csak homályos célzásokat tesznek arra, hogy tulajdonképpen mire is tanította őket Raszputyin; erre vonatkozólag valamennyinél csak az az egy megállapítás található, hogy Raszputyin a „szent titkokba” avatta be őket. Hogy miről lehetett szó, arra más tanúk vallomásai derítettek fényt. Az említett egyházi vizsgálat során kihallgatták az egyik áldozati kenyert sütő asszonyt, s ez azt vallotta, hogy Raszputyin egyik alkalommal lement vele a pincébe és megakarta erőszakolni, azzal érvelve, hogy ebben nincs semmi bűn, mert benne lakozik az egész szentháromság.

Tanulságos a szerencsétlen Olga Lohtyina esete. Valamikor ragyogó, szellemes nagyvilági dáma volt, de miután odaadta magát Raszputyinnak, megzavarodott, és az utcán mindig csődületet keltő fehér lebernyegével, túlzott rajongásával és zaklatásaival végül is terhére vált Raszputyinnak. Mindvégig hitt abban, hogy Raszputyin maga a Seregek Ura. S ez a hite felfokozott erotikával párosult.

A Raszputyin neve alatt megjelent hat vékony füzet egyikében, amelynek címe „Jámor gondolatok”, egy csokorra való aforizma található 1910 júniusi, pokrovszkojei keltezéssel. Ezen aforizmák émelygős nyelvezetén és mondatfűzésén érződik azoknak a szektás tanításoknak a hatása, amelyek olyan nagy szerepet tulajdonítanak a „lelki szeretetnek”, és ezt oly veszélyes közelségbe viszik a testi közösüléshez... Ám a misztikus frazeológia, a lelki felemelkedések és bukások váltakozása Raszputyinnál pétervári tartózkodásának csak első éveiben figyelhetők meg; később, a Gorohovaja utca 64. számú házban töltött második esztendőtlől teljes és szégyenletes romlás kezdődik. Raszputyin lakása valóságos örömtanyává változik, ahol egyformán szívesen látott vendég a prostituált és az udvarhölgy, s ahol a zenekar hangjai, a cigánykórus éneke és a részegen táncoló Raszputyin lábdobogása mellett maroknyi bankár, tőzsdealkusz, kijáró és mindenféle szélhámos intézi ügyeit, mégpedig igen eredményesen.

II. Raszputyin és köze

Azok a válságos idők, amelyekben Raszputyin megjelent a színen, a lehető legjobban kedveztek a „próféta” nagyszerű karrierjének. Az elvesztett háború, a forradalmi fellendülés hullámát követő csalódottság, a reakció előretörése fokozta a társadalomban az idegfeszültséget és – főképpen arisztokrata körökben – az érzéki életet. A vallásosságnak meg az érzékiségnek egy furcsa keveréke jelentkezett. Elburjánzott az úgynevezett „újkereszténység”, amely „a lélek és a test”, „Isten és Dionüszosz” egyesítésére törekedett. Raszputyin kész talajra talált, s ez vonzotta; később pedig tetteivel és eszmeileg maga is erősítette és tovább fejlesztette az „újkeresztény” tanítást.

Milyen benyomást kelthetett Raszputyin? Nyilván teljesen különbözött, attól függően, hogy hol volt éppen és kivel beszélt. Raszputyin nem volt buta ember, tudott alkalmazkodni a körülményekhez, s így kettős, sőt hármas életet élt. Másképp viselkedett Carszkoje Szelóban vagy Virubovánál¹, másképp tisztelőnőinek szűk körében, akik misztikus hódolattal néztek fel rá, és ismét másképp a Rogye-villában vagy azoknak az úriasszonyoknak a körében, akik új erotikus élményeket vártak tőle. Más és más véleményt alkotott Raszputyinról a higgadt, megfontolt Kokovcov² vagy a színódus kis hivatal-

noka, vagy az a megtört lelkű asszony, aki vigaszt fordult hozzá mint „prófétához” vagy Szimanovics briliánskereskedő, illetve Rubinstein és Manusz, a két bankár. Raszputyint a leghívebben bizonyára V. D. Boncs-Brujevics³, a szekták neves kutatója festette le, aki V. I. Ikszkulnál⁴ találkozott vele, minden személyes érzelem nélkül, tisztán megfigyelés céljából: „Nyolc óra után megérkezett Raszputyin. Fesztelenül, könnyed járással belépett Varvara Ivanovna szalonjába, ahol azelőtt láthatóan még nem járt, s a szőnyegen fel-alá sétálva már első szavaival nekirontott a háziasszonynak: »Lám csak, jó anyám, hogy teleaggattad ezeket a falakat, mint valami múzeumban; nézd csak, ennek az egy falnak az árából talán öt falu éhezőit is jól lehetne lakatni; így éltek ti, amikor a muzsik éhezik...« Varvara Ivanovna sorra bemutatta Raszputyint vendégeinek... Raszputyin nyomban érdeklődni kezdett egyik-másik asszonynál, hogy férjezett-e, hol a férje, s miért jött el egyedül. Majd célzást tett arra, hogy szívesen látná őket együtt, megnézné, hogy vannak, hogyan élnek... Igen vidáman, mókázva és tréfálkozva, fesztelenül beszélgetett mindenkiel... Elsősorban a szeme vonta magára a figyelmet: amikor fűrkészve egyenesen maga elé tekintett, valamilyen foszforos fény villogott benne. Szemével minduntalan hallgatóinak tekintetét kereste, olykor hirtelen vontatottá, összefüggéstelenné vált a beszéde, mintha valami máson járna az esze, s miközben szúrós tekintetét rámeresztette valakire, egyre zavartabban motyogott, míg egyszerre csak észbe kapott: »mit is akartam mondani« – szólt ilyenkor zavartan, és hamar másra terelte a beszélgetést. Megfigyeltem, hogy éppen ez a merev nézése volt különösen nagy hatással a jelenlevőkre, különösen az asszonyokra, akik rendkívül zavartak, nyugtalanok lettek tekintetétől, majd félénken feléje pillogtak, szinte lesve az alkalmat, hogy még néhány szót válthassanak vele, hogy hallhassák, mit mond. Az ilyen mustrálgatást befejezve egészen másról, másokhoz fordulva kezdett beszélni, majd hirtelen ismét arra fordította tekintetét, akit 15–20 perccel előbb figyelt, és félbeszakítva a beszélgetést, ilyesmit motyogott: »Nem jól van ez, anyám, nem jól, bizony... hát lehet így élni, nézz csak magadba, milyen vagy... nem segít itt a neheztelés... szeretet kell... bizony... de mit is beszélek...« És hirtelen ismét más témába csapott át, vagy felugorva, gyors léptekkel föl-alá járkált a szobában, aztán ismét egy percre leült, előre-hajolt és kezét dörzsölgette.

Mindez hatással volt környezetére. Itt-ott sugdolózva arról beszéltek, hogy valamire rátapintott, hogy igazat mondott, hogy sokat lát, s lassanként olyan feszült idegállapotra valló hangulat uralkodott el, amilyen a kolostorokban a prófétákat, látnokokat stb. veszi körül.”

A Raszputyint körülvevő emberek közül első helyen elválhatatlan női rajongóit említhetjük meg, akik hittek szent voltában, akik odaadták neki lelküket, sőt sokszor testüket is, akiket valami misztikus istenítés láncolt hozzá, amelyből még élete utolsó szakaszának gyalázata sem tudta őket kiábrándítani. Ezek érzékeny idegzetű asszonyok voltak, megtört lélekkel, valamilyen nagy, még ki nem hevert bánattal. Vallási vigasz után sóvárogtak, s ezt nem tudták megkapni a züllésnek indult hivatalos papság képviselőitől, akiknek lelkében nem lobogott már semmiféle tűz, és így képtelenek voltak magukkal ragadni az embereket, kiváltképpen a szkeptikus értelmiségieket. Raszputyinnál viszont megtalálták ezt a vigasztalást. A vele való érintkezés csaknem mindig felrázta őket, felkeltette érdeklődésüket; Raszputyin bátorította, reménnyel töltötte el, vigasztalta a komor lelkeket, sőt sokszor örömet is szerzett. Eszes és éles szemű ember lévén, beelátott mások lelkébe, és néhány jókor elejtett szóval, valamilyen hasonlattal enyhíteni tudott a bánaton. Jellemző példa erre Hionyija Berlandszkaja esete. Az asszony búskomorságba esett férje halála után, mert öngyilkosságát annak tulajdonította, hogy az tudomást szerzett hűtlenségéről. Senki sem tudott segíteni rajta. Raszputyin

viszont néhány találó szóval – arra célozva, hogy Krisztus sem tudta megakadályozni tanítványát abban, hogy felakassza magát – túlségítette bánatán.

Raszputyin látogatóinak második, rendkívül népes csoportját az olyan emberek alkották, akik kíváncsiságból mentek el hozzá, vagy azért, hogy anyagi támogatást kérjenek tőle, megfelelő ismeretségeket kössenek általa, vagy hogy rajta és másokon keresztül elintézzék ügyeiket. Az ilyen látogatók száma viszonylag csekély volt, amikor Raszputyin még a Nyikolajevszkaja utca 70. számú házban élt (1912–1913), több, miután az Anglijszkij prospekt 3. szám alá költözött (1913–1914), és akkor érte el csúcspontját, amikor a Gorohovaja utca 64. számú ház egyik szárnyában, a 20. sz. lakásban lakott, amelybe 1914. május 1-én költözött. Hónapokig élt itt nála A. N. Laptjinszkaja, az Alekszandra Fjodorovna kórházvonal ápolónője a vonat két útja közötti időszakokban, s Raszputyinnal folytatott erotikus gyakorlatait függönyök hiányában olykor az utca is élvezhette. Ravasz és számító asszony volt ez, aki sápot szedett Raszputyin látogatóitól és titkárnőjének szerepét játszotta. Vendégeskedett nála a szibériai Jelena Patusinszkaja, akinek férjét, egy jalutorovszki jegyzőt, Raszputyin közbenjárására Ogesszába helyezték át (a férfi ott később főbe lőtte magát). Gyakran látogatott el Raszputyinhoz Gyen másodosztályú kapitány felesége, aki Virubova után a legközelebb állt a volt cárnéhoz, továbbá egy gyönyörű, kikeresztelkedett zsidó asszony, Sz. L. Volinszkaja, aki önmaga odaadásával és jelentős pénzösszeggel hálálta meg Raszputyinnak, hogy elítélt férje kegyelmet kapott. Sokat járt hozzá V. I. Kuszova bárónő, aki szeretett volna férjének, a krími ezred tisztjének jobb beosztást kijárni s mellesleg kellő ismeretségeket kötni, és Virubova nővére, A. A. Pisztolkorsz. Egy Varvara nevű cigány énekesnő, akit Raszputyin kérelmére mentettek fel a kijevi törvényszék által kiszabott büntetés alól, s aki cigánydalokat énekelt Raszputyin orgiáin, különösen érdekelte Raszputyint, de saját bevallása szerint túlságosan sokba került neki. Ott volt Pankova kabarétáncosnő, akinek táncai mindig felcsigázták Raszputyint; továbbá Protopopov feslett barátnője és S. G. Lunc ügyvéd felesége. Elment Raszputyinhoz Bruszilovszkij és Mirosnyicsenko, két harkovi bányai pari vállalkozó, akiknek a bányai pari ügyosztályon akadt többször dolguk; híve volt Rogye, aki villájában étellel, itallal és nőkel bármikor rendelkezésre állt Raszputyinnak. Ismert volt Raszputyin házában az erotomániakus és szatanista V. A. Podrevszkaja, aki „Zukovszkaja” álnéven írt és rengeteg anyagot hazudott össze A. Sz. Prugavinnak „Grigorij Raszputyin próféta és hódolói” című könyvéhez; M. M. Andronnyikov herceg, egy szélhámos, az előkelő pétervári társaság Hlesztakovja; Badmajev, a tibeti gyógymodot alkalmazó orvos; az ismert I. F. Manaszevics-Manujlov, aki Raszputyin bizományosának szerepét játszotta; az öreg Dobrovolszkij, a slisszelburgi kerület népiskoláinak felügyelője, valamint fiatal felesége, akinél nem vált be Raszputyinnak az a jóslata, hogy meddőből termékenyű lesz; L. Molcsanov, Grúzia exarchájának, Alekszijnek a fia, aki egy szerény bírói kinevezésre pályázott és a maga, valamint apja ügyeit intézte; Nyikityina, a szép és könnyelmű udvarhölgy, a Péter-Pál erőd parancsnokának a lánya és Stürmer⁵ barátnője; L. V. Miller kereskedő éltés és csipőficamos felesége, aki még mindig nem tett le arról az igényről, hogy tessen; a zsidó V. I. Tregubova, akit rendőri jelentések prostituáltként emlegetnek, de aki azt állítja, hogy abban az időben a konzervatóriumban tanult (a tanúk vallomása szerint a konzervatóriumban nem ismerték); Szimanovics briliánskereskedő és játékbarlang-tulajdonos; a szép T. F. Sahovszkaja hercegnő, akit Raszputyin „lelkem”-nek szólított, s aki Raszputyin kezét és lábát csókolgatta; a szmolenszki fogászok perében elítélt, kegyelemért kilincselő és ennek érdekében pénzzel nem fukarkodó Snejerszon és Vajman; az asszonyos külsejű ifj. F. F. Juszupov herceg⁶, M. M. Andronnyikov herceg szalonjának állandó látogatója; Ny. V. Szolovjov, a színódus pénztárnoka, aki már Pokrovszkojében is felkereste Raszp-

putyint feleségével együtt; egy Haar nevű német, aki azért futkosott, hogy megkegyelmezzenek vizsgálati fogságban ülő feleségének, aki, szíve mélyén német lévén, nyilvánosan szidalmazta a cárt és mindent, ami orosz; M. M. Beljanyin, akit biztosítási csalásért kényszermunkára ítélték és most kegyelemért kilíncselt; R. M. Leben, akit a délnyugati front hadseregeinek főparancsnoka sötét üzenelmeiért kiutasított, s aki azt szerette volna kijárni, hogy kegyelmet kapjon és visszatérhessen Petrográdba; J. Berman, aki azon fáradozott, hogy visszahozza Petrográdba férjét és mostohafiát, akiket a 6. hadsereg parancsnoka kémkedés gyanúja miatt Irkutzkba száműzött, egy Miklosz nevű, kémkedéssel gyanúsított ügyvéd; Manusz, az ismert pénzmágnás, aki a német tőke képviselőjének számított és Raszputyinnak bort szállított; a nem kevésbé ismert Rubinstein bankár, egy még kétesebb egzisztencia; az ismert Rennenkampf tábornok és Varvara Nyicenko, aki rendőri jelentésekben kacér nőként szerepelt. Többször jártak Raszputyinnál újságírók: Sznarszkij, valamint Szazonov és Filippov, akik Raszputyinnak reklámot csaptak. Tiszteletüket tették egyházi személyek is: Varnava, az ismert tobolszki érsek, akit a szinódus pedersztiáért, a szolgálójával való viszonyért száműzött, s akit Raszputyin közbenjárására neveztek ki a tobolszki kolostor apátjává; Iszidor Kolokolov püspök, Martymiam apát, Nyikolaj apát és sok falusi pap. Idejárt Szuhomlinov⁷ volt hadügyminiszter felesége azzal a kérelmével, hogy oldják fel férje házi őrizetét, és sűrű fátyolba burkolózva igyekezett észrevétlenül bejutni Raszputyinhoz Sz. J. Vitte⁸ gróf özvegye is. Végül, nem átalították nyíltan felkeresni Raszputyint olyan személyiségek, akik magas tisztségeket viseltek az állami és egyházi igazgatásban. Közéjük tartozott Tanyejev főudvarmester, őfelsége személyi kancelláriájának vezetője feleségével, Burdukov istálló-mester, Moszolov altábornagy, Mamontov és Rogovics titkos tanácsosok, Damanszkij főügyész-helyettes, Zsevahov herceg, főügyész-helyettes, Rajev, a szinódus főügyésze, Beleckij szenátor, belügyminiszter-helyettes, Szpiridovics vezérőrnagy, Loman ezredes, a palotaőrség parancsnokának helyettese feleségével és lányával együtt, von Mawes, őfelsége udvarhölgye és végül Protopopov, a belügyminisztérium vezetője, aki lopakodva, felgyűrt gallérral és külön erre az alkalomra felvett szemüveggel próbált eljutni, hogy saját kopóit fel ne ismerjék. Mások, az óvatosabbak, vagy saját otthonukban fogadták Raszputyint, mint Goremikin⁹; vagy valamely harmadik személynél találkoztak vele, mint például Stürmer Nyikityinnél, a Péter-Pál erőd parancsnokánál; vagy pedig külön erre a célra fenntartott titkos találkahelyeken jöttek össze vele, mint például A. Ny. Hvosztov¹⁰.

A Gorohovaja utcában, Raszputyin lakásán a következő volt a napirend: Raszputyin délelőtt fogadta a kérelmezőket; egy órákor megérkezett Virubova, ott maradt vagy két óra hosszat, nála villásreggelizett, miközben irodájában külön tárgyalásokat folytatott vele. Addigra általában összegyűltek rajongói közül a szokásos vendégek: Golovina, Gyen, Guscsina és más asszonyok. Esténként Raszputyin, ha nem ment Carszkoje Szelóba, vagy a saját lakásán rendezett tivornyákat a Rogye-villából áthozott zenekarral és cigányokkal, vagy pedig elment valakihez vendégségbe és hajnaltájt tért haza részegen. Raszputyin napi programjáról és magánéletének érdekes részleteiről szemléletes képet ad szomszédjának, Blagovescsenszkij szinódusi tisztségviselőnek a naplója. A többi között ezeket írja:

„Június 7-től 14-ig benyomásokat gyűjtöttem, és ezért nem vezettem naplót; inkább összefoglalva írom le az elmúlt hét eseményeit, ahogy az anyagot személyes megfigyeléseim és a szemtanúk elbeszélései alapján összegyűjtöttem. A házat, amelyben »G. J. R.« lakik, állandóan őrzik. Mindig négy rendőrügynök teljesít szolgálatot benne: három a ház főlépcsőházában, egy pedig a bejárati ajtónál. Emellett állandóan őrködik egy portásnő a kapualjban, s a házfelügyelő meg egy másik portás az ajtónál. A kapualjban

az ügynökök szünet nélkül kártyáznak unalmukban. Időnként felmennek az első emeletre, ahol egyikük szolgálatot teljesít, olykor pedig valamelyikük felmegy a második emeletre, ahol közvetlenül a 20. sz. lakás mellett egy pad áll, s ott az ajtó előtt ül le öröködni.”

Az mindamellett pontosan megállapítható, hogy sem a cári, sem a nagyhercegi családból senki sem járt Raszputyinnál. Még Pavel Alekszandrovics nagyherceg felesége, O. V. Pisztoľkorsz, Munya Golovina anyjának édes nővére sem, aki állítólag Raszputyinnak köszönhette hercegnői címét és az udvarban való elismertetését; Pisztoľkorsz csak húgánál, Golovinánál találkozott vele.

Mi a magyarázata annak, hogy egy egyszerű tyumenyi paraszt a XX. században ilyen nagy hatalmú kegyencé tudott válni, akitől egyházi méltóságok, miniszterek és hivatalvezetők bukása vagy kinevezése függött? Hogy erre a kérdésre válaszolhassunk, közelebbről szemügyre kell vennünk azokat, akikre közvetlen befolyást gyakorolt: az oroszországi cári hatalom utolsó képviselőit.

III. A cári hatalom utolsó képviselői

A 13. számú nyomozó részleg anyagában nincsenek olyan adatok, amelyek alapján pontos képet lehetne festeni II. Miklós¹¹ jelleméről és fejlődéséről. Nincsenek adataink öröklött tulajdonságairól, nem tudjuk, milyen volt a gyermekkora és serdülőkora, milyen hatással volt lelkivilágára japáni utazása során szerzett sebe és a cári uralom utolsó szakaszának sok tragikus eseménye. A tanúvallomásokból ítélve jófejű ember lehetett, aki félszóból is megértette a jelentéseket, de ugyanakkor ideges és állhatatlan természetű volt, könnyen engedett minden külső befolyásnak. Mesterien értett az íráshoz és az intim társalgásokhoz, elragadó tudott lenni négyszemközt beszélgetésekben, de nagyobb társaságban megzavarodott. Vallásos ember volt, némi miszticizmussal és fatalizmussal; végtelenül ragaszkodott a családjához, de félvállról vette a személyi változásokat és az események alakulását. Abban a szilárd hitben élt, hogy mint felkent uralkodónak hatalmát csorbíthatatlanul át kell majd adnia fiának és örökösének, ezért gyűlölettel viseltetett a jogai ellen intézett minden próbálkozással szemben. Nem ismerte népét és a bürokrácia üvegburájával szigetelte el magát tőle, de szeretett érintkezni a néppel; ösztönös és többnyire helyes antipátiákat táplált és ugyanolyan ösztönös, de teljesen alaptalan szimpátiákat... A volt cár jellemsszilárdságának hiányára célozva Raszputyin így nyilatkozott róla: „Te így vélekedsz, de lehet-e rá építeni? Bármikor megváltoztatja véleményét, szerencsétlen ember, belülről hiányzik valami belőle.”

A cárra a cárné volt a legnagyobb hatással, akinek az igazgatási kérdésekre vonatkozó nézetei uralkodásuk utolsó esztendejében döntő jelentőségre tettek szert. Amikor a cárné Oroszországba érkezett, ellenségesen fogadta az orosz társadalom és főléttébb hívősen az özvegy cárné¹², s így lassanként bezárkózott családjának és két-három bizalmasának szűk körébe. A tanúk vallomása szerint valamilyen beteges folyamat ment végbe ennek az erős akarátú, rideg asszonynak a lelkiéletében, aki nem ismerte és nem értette Oroszországot; de kellő anyag hiányában nem lehet eldönteni, vajon ez a folyamat valamilyen öröklött terheltség következménye volt-e, vagy pedig boldogtalan családi életéből adódott, amelyben eleinte állandó várakozással töltötte el az alaptalanul feltételezett anyaság, később pedig állandó aggodalommal egyetlen fiának, a trónörökösnek a betegeskedése. Bizonyára éppen ennek a zilált lelkiállapotának tulajdonítható, hogy oly nagy érdeklődéssel fogadta a számára új vallás misztikus vonásait, a szent atyákról szóló legendákat, a remeteség intézményét, s hogy vágya támadt olyan vigasz-

taló remetével találkozni, amilyennek a hagiográfia például Tyihon Zadonszkijt vagy Szerafim Szarovszkijt leírta. Ez a miszticizmus, amely oly kirívóan jutott kifejezésre a Fjodor Udvari Székesegyház barlangtemplomának furcsa vonalaiban és titokzatos fülkéiben, közös vonása volt a cárnének és a cárnak, aki különösen szerette az esti ájtatosságot és valamilyen magasabb titkok feltárulását látta abban, hogy Vasziljev atya az istentisztelet során hangosan ejtett ki olyan szavakat, amelyeket a miséző pap általában csak maga elé mormol. . .

Az alábbiakban néhány részletet közlünk abból a jegyzőkönyvből, amelyet a cári uralom 1914. július 1-től kezdődő időszakát felölelő kamarási naplók áttanulmányozása alapján a vizsgálóbíró készített. Ezek bizonyos képet adhatnak a cári család életéről és a hozzá közelállók szűk köréről:

„ . . . 2. II. Miklós és Alekszandra Fjodorovna életmódja. II. Miklós és Alekszandra életmódja, amennyire ez a kamarási naplók alapján megítélhető, egy magába zárkózott polgári család nyugodt és gyakorlatias életmódjának felelt meg, szélsőségektől, mulatozásoktól, kicsapongásoktól mentes, szigorúan meghatározott életrenddel. Emellett ez szemmel láthatóan mélységesen vallásos emberek életmódja volt, akik nem szalasztottak el egyetlen ünnepi vagy ünnep előtti istentiszteletet sem, akik évente többször is misét mondattak életük minden csak valamelyest is jelentősebb lépése előtt. Nem tudni, nem a háború vetett-e árnyékot Carszkoje Szelóra, de a naplók nem tesznek említést egyetlen nagyobb bárról, egyetlen színielőadásról, egyetlen színházi látogatásról, vadászatról, piknikről sem . . . A volt cár munkanapja délelőtt 10 órakor kezdődött, amikor a minisztereket, a katonai és udvari méltóságokat fogadta . . . Ez a villásreggeliig tartott, amelyet általában déli 12 óra körül fogyasztott el . . . a volt cárné pedig ezalatt valamelyik udvari kórházat látogatta meg. Az egyes miniszterek kihallgatása általában elég rövid volt . . . A napnak ebben a szakában tartotta üléseit a minisztertanács is, a volt cár személyes vezetésével. Ezek az ülések is rövidek voltak, legfeljebb egy óra hosszat tartottak, és villásreggelivel végződtek, amelyet a Carszkoje Szeló-i Sándor-palota egyik termében tálaltak fel az ülésen részt vevő miniszterek számára. Csak egyetlenegy alkalommal fordult elő, hogy ezen a villásreggelin maga a cár is részt vett. A fogadás után, saját villásreggelije előtt, a cár rövid sétát tett a kertben.

Déli 12 órakor a volt cár és cárné a gyermekekkel együtt villásreggelizett, olykor a cárné a trónörökösrel külön fogyasztotta a reggelit. Amikor a cár Carszkoje Szelóban volt, és a gyermekekkel meg a cárnéval együtt reggelizett, a reggelihez feltétlenül meghívták az ügyeletes szárnysegédet, legtöbbször Szablin másodosztályú kapitányt, aki, úgy látszik, a volt cár és cárné intim köréhez tartozott. Amikor a volt uralkodó a hadra kelt seregnél járt, s a cárné a gyermekekkel reggelizett, a szárnysegéd, ritka kivételektől eltekintve, nem vett részt az étkezésen. A szárnysegédet néha valamelyik udvarhölgy, olykor pedig Virubova helyettesítette. Hébe-korba a cárnéval reggelizett Gjen másodosztályú kapitány felesége, aki nyilván a volt cárné legbizalmasabb emberei közé tartozott, és arról volt nevezetes, hogy gyakran látogatta meg Raszputyint. Olykor a reggelin részt vett valamelyik nagyherceg is. Az öreg udvari minisztert, Fredericksz gróft leszámítva, aki egész életét az udvarnál élte le, a miniszterek közül soha senkit sem hívtak meg a cári családhoz sem reggelire, sem ebédre. Ez nyilván olyan megtiszteltetésnek számított, amelyben csak azok részesülhettek, akik vagy különösen közelálltak a cári családhoz, vagy valamilyen kivételes érdemet szereztek. Annál inkább furcsának látszik tehát, hogy 1914. szeptember 18-án a cár és a cárné reggelijén részt vett Andronnyikov herceg, öfelsege a cárné ulánus testőrezredének ezredese, a közismert Andronnyikov herceg fivére. Ez aligha magyarázható csupán azzal, hogy az említett Andronnyikov herceg a volt cárné által patronált ezrednél szolgált, mert ritka kivételektől

eltekinthetve a patronált ezredek tisztjeit a felséges reggelizéshez nem hívták meg. Emellett Andronnyikov herceg, ha ritkán is, megjelent a cárné fogadásain.

A reggelitől az ebédig, amelyre rendszerint este 8 órakor került sor, a fogadások folytatódtak, s a fogadások után a volt cár rendszerint vagy egyedül, vagy a gyermekekkel sétált egyet a kertben, s ezeken a sétákon olykor az ügyeletes szárnysegéd is elkísérte, megint csak többnyire Szablin másodosztályú kapitány. Ritkábban fordult elő, hogy sétáira a gyermekeken kívül a volt cárné is elkísérte, akit ilyenkor általában Virubova követett. A nap e szakaszában a volt cár néha szemlét tartott a katonai egységeknél, sebesülteket látogatott meg, vagy felkereste az özvegy cárnét (hozzá általában egyedül járt el) vagy Konsztantyin Konsztantyinovics nagyherceget és nejét, akikhez rendszerint a cárnét is magával vitte. Ebben a napszakban a cárné fogadásai után vagy az udvari kórházat látogatta meg, vagy kocsikázni indult a gyermekekkel vagy Virubovával, vagy pedig betért Virubovához egy csésze teára... Este 8 órakor volt az ebéd; ezen legfeljebb az ügyeletes szárnysegéd, olykor Virubova és nagy ritkán valamelyik látogatóba érkező nagyherceg vett részt. Az estét a volt cár és cárné családja körében töltötte. 1915. január 2-án este visszatért Carszkoje Szelóba Virubova, aki Petrográdtól hat kilométerre vasúti szerencsétlenség következtében súlyosan megsérült. Ettől fogva a cárné a hercegnőkkel általában esténként meglátogatta Virubovát, s valamivel később utánuk ment a volt cár is, majd feleségével és lányaival együtt visszatért a palotába.

3. II. Miklós és Alekszandra Fjodorovna viszonya az özvegy cárnéhoz és a nagyhercegi családhoz. A naplók feljegyzései, bármilyen szárazak és szertartásosak is, arra engednek következtetni, hogy a volt uralkodó és az özvegy cárné udvara teljesen elkülönült egymástól. Ünnepestes alkalmakkor, névnapokon vagy családi ünnepeken Marija Fjodorovna megjelent ugyan Carszkoje Szelóban, a reggeli és az ebéd közötti napszakban, de a legrövidebb időre; II. Miklós is felkereste olykor az Anna-palotát, de többnyire egyedül, ritkábban valamelyik nagyherceggel és egészen kivételes esetekben a volt cárnéval. Az egyik udvarhoz közel álló személyek naplóiban nem történik említés a másik udvarról...

4. II. Miklós és Alekszandra Fjodorovna bizalmasai. II. Miklós és Alekszandra Fjodorovna, mint fentebb már mondtuk, családjának szűk körében élt. A Sándor-palotával intim kapcsolatban álló személyek száma igen csekély volt. A volt uralkodó esetében ezek közé sorolható: Fredericksz gróf, udvari miniszter, Vojejkov vezérőrnagy, az udvari kíséret parancsnoka, Nyilov főhadsegéd, Benkendorf gróf, udvari főmarsall, Szablin szárnysegéd és Gyen; általában ezek a személyek kísérték el utazásaira az uralkodót. Carszkoje Szelóban mind az uralkodó, mind a felesége gyakran fogadta Tanyejev főudvarmestert, Putyatin herceget, a Carszkoje Szeló-i udvari kancellária vezetőjét és helyettesét, Vilcskovszkij ezredest. A naplók feljegyzéseiben nem található semmiféle utalás arra vonatkozólag, hogy a miniszterek közül, Protopopovot leszámítva, akire még visszatérünk, bárkinek is intimebb kapcsolata lett volna az uralkodó párral.

A volt cárnéhoz kétségtelenül Virubova állt a legközelebb. Utána következett Gyen másodosztályú kapitány, szárnysegéd felesége, akinek nem volt udvari címe; Gyen asszony Raszputyin buzgó látogatói közé tartozott, s másokkal együtt ott szerepelt a »Raszputyin és hódolónői« néven ismert csoportképen; ideges, eleven, eszes és ravasz nő volt. A naplók feljegyzései, bár ebből a szempontból bizonyára nem teljeseek, a cárnénál tett több látogatásáról is említést tesznek...

Raszputyinnal – akinek már voltak elődei Philippe keresztény okkultista, Papjusz mágus, a szent életű vagy helyesebben magát annak tettető Mitya Kozelszkij és a mezít-lábas Matrjona személyében – a cári család az orosz-japán háború idején ismerkedett meg Feofan, a pétérvári hittudományi főiskola akkori felügyelője és Milica Nyikola-

jevna főhercegnő révén. Ebben az időben nagy hatással volt II. Miklósról Nyikolaj és Fjotr Nyikolajevics nagyherceg, Anasztaszija és Milica Nyikolajevna¹³, s kiváltképpen ez utóbbi: Milica Nyikolajevna okos, a vallási misztika iránt érdeklődő asszony volt, ismerte a misztikus, aszketikus és hagiografikus irodalmat, s perzsául tanult, hogy eredetiben olvashassa a perzsa misztikusokat; egy önálló munkát is kiadott »Szemelvények a szent atyák életéből« címmel. Ennek a montenegrói nőnek a házában ismerkedett meg a volt cári családja Philippe-pel, ugyanott találkozott a szerzetesnek nevezett és rendkívül együgyű Feofannal, s bizonyára ott került sor a Raszputyinnal való találkozására is. Raszputyin 1904 késő őszen érkezett Pétervárra. Szergej püspöknek, a pétervári hittudományi főiskola rektorának átnyújtotta Hriszanftól, a kazanyi egyházmegye nemrég elhunyt vikáriusától kapott ajánlólevelét. Feofanra, aki akkoriban a cár és a cárné nem hivatalos lelkiatyja volt, szent életű férfiú benyomását keltette, s így az be is mutatta őt Milica Nyikolajevnának. Nehéz volna megmondani, mennyire helyes egyes tanúknak az a feltevése, hogy Milica Nyikolajevna megsejtette, milyen hatással lesz Raszputyin a gyenge idegzetű, miszticizmus felé hajló cárra és cárnéra, s Raszputyinban új eszközt látott befolyásának erősítésére; de ha ez a feltevés helyes is, Milica Nyikolajevna alaposan elszámította magát; miután ugyanis a cári család megismerkedett Raszputyinnal, az ő befolyása teljesen megszűnt...

Raszputyinnak a cári családhoz fűződő viszonyáról mindennél pontosabb képet adhatnak azok az eredeti tanúvallomások, amelyekből az alábbiakban idézünk néhány részletet:

1. Virubova vallomása. „Raszputyin gyakran járt a cári családnál... Nem tudom, ki írta vagy kinek diktálta az elmékedéseit tartalmazó füzeteket, csak annyit tudok, hogy ezeket Filippov adta ki. Tartalmuk mindenestre tökéletesen megfelel annak, amit Grigorij Jefimovics hirdetett. Hasonló témákról beszélt Raszputyin a cári családnál is, s ezeken a beszélgetéseken részt vettek a nagyhercegnők és a trónörökös¹⁴ is, aki persze olykor korábban feküdt le... A cár és a cárné egyszerűen »Grigorijnak« szólították Raszputyint, ő pedig »papának« és »mamának« hívta őket. Valahányszor találkoztak, mindig megcsókolták egymást, de a cár és a cárné sohasem csókolt kezét Raszputyinnak... Amikor a cárné vagy a trónörökös gyengélkedett, elhívták Raszputyint a beteghez, vagy pedig táviratban kérték, hogy imádkozzon értük. Amikor 1911-ben a trónörökös belső vérzést kapott, Raszputyint távirati úton kérték, hogy imádkozzon érte; Raszputyin választáviratában megnyugtatta a cárt és a cárnét, hogy a trónörökös életben marad. 1916 elején az uralkodó a trónörökössel váratlanul visszatért a főhadiszálláson tett látogatásáról, mivel a trónörökös orrából vérzékenység következtében megállíthatatlanul dőlt a vér. Amint megérkeztek, nyomban elhívták Raszputyint. A továbbiaknál nem voltam jelen, de a cártól és a cárnétól hallottam, hogy Sz. P. Fjodorov professzor sehogy sem tudta megállítani a vérzést; egyszercsak megjelent Raszputyin, keresztet vetett a trónörökösre, megsimogatta a fejét, s a vérzés, mintegy varázsütésre, megállt. A trónörököst kezelő orvosok, Fjodorov professzor és asszisztense, Gyerevenykov sebész, azt mondták, hogy a trónörökös, véredényeinek vékonysága folytán, öröklődő vérzékenységben szenved, s ezt sohasem fogja kiheverni. Raszputyin viszont megnyugtatta az uralkodó párt, hogy ki fogja a betegséget. És csakugyan kinőtte! Ez talán nem elegendő ahhoz, hogy megnyerje a gyermeküket határtalanul szerető szülők bizalmát?...”

2. Protopopov volt belügyminiszter magyarázatai, amelyekkel különböző időpontokban szolgált a rendkívüli vizsgáló bizottságnak. „... Raszputyin. Kapocs a hatalom és a világ között. A folyó események megbízható kommentátora, kitűnő emberismerő. Nagy befolyása volt a cárra, óriási a cárnéra... Bárki más, ha a cárhoz akart volna

jutni, a cárné akarátába ütközött volna; Raszputyin viszont nemcsak a cárné támogatását élvezte, hanem Virubova engedelmességét és hódolatát, valamint a cári gyermekek szeretetét is. A cárné a gondoskodás és figyelem különös jeleit mutatta irányában: ingeit, selyemből, ő maga varrta; arany nyakláncot adott neki, arany kereszttel, s a lánc csatján az uralkodó monogramjával. A cárral és a cárnéval Raszputyin keményen, magabiztosan beszélt...

3. Szablin szárnysegéd vallomásai. „... Ha jól emlékszem, 1908-ban, amikor a »Standart« nevű jachton tett utazás során közelebb kerültem a cári családhoz, a cárné beszélgetés közben célzásokat tett arra, hogy ismeri Raszputyint. Azt mondta, hogy vannak emberek, akiknek az imái aszketikus életmódjuk folytán különös erővel bírnak, s végül kijelentette, hogy Oroszországban is van egy ilyen ember, nevezetesen Raszputyin, s felajánlotta, hogy bemutat neki...”

4. J. A. Gyen másodosztályú kapitány feleségének vallomásai. „Raszputyin... mindent elkövetett, hogy láthassa a cári családot, és mérgeződött, amikor ez nem sikerült neki; olykor panaszkodott, hogy kevés pénzt kap: »A mama fukar; takarékoskodnak, takarékoskodnak.« Találkozásai alkalmával a cárné csókot váltott Raszputyinnal, de legalábbis jelenlétében, sohasem csókolta kezét neki. Raszputyin semmit sem változott a cárné társaságában; ugyanolyan maradt, amilyen a mi társaságunkban is volt, ugyanúgy beszélt vele is, ugyanazokról a témákról, mint velünk. A cárné láthatóan mély tisztelettel viseltetett iránta: amikor beszéltek egymással, »Grigorijnak« szólította, távollétében pedig »Grigorij atyának« nevezte. Velem és Virubovával folytatott beszélgetéseiben azt mondotta, hogy hisz Raszputyin imáinak erejében...”

A volt cár és cárné tehát hitt abban, hogy Raszputyin imái csodára képesek, hogy imáival meggyógyíthatja a beteg trónörököst és áldást hozhat bármilyen ügyre, s végül, hogy Raszputyinnak magának az élete titokzatos módon összefügg a dinasztia létevel. Maga Raszputyin (leányának vallomása szerint) Carszkoje Szelóban arról beszélt, hogy „ha ő már nem lesz, az udvar sem lesz többé...” A cárné misztikus szeretete Raszputyin iránt kifejezésre jutott egyik levelében, amelyet Iliodor idéz „A szent ördög” című könyvében. A volt cárnének és a nagyhercegnőknek Raszputyinhoz intézett levelei, amelyeket ez a könyv közzé tesz, különösen értékesek azért, mert autentikus voltak: Virubova is igazolja, aki maga látta a levelek eredetijét (ezeket egyébként elkobozták Iliodortól, és Makarov belügyminiszter a volt cár elé terjesztette őket). A szóban forgó levelek emellett az egyetlenek, mert ezek után a cárné és a nagyhercegnők már nem írtak Raszputyinnak. Éppen ezért érdemes idézni őket:

1. Alekszandra levele. „Hőn szeretett, felejthetetlen tanítóm és megmentőm! Milyen gyötrelmem nélkülöd az élet! Csak akkor nyugodt a lelkem, csak akkor pihenek, amikor te, tanítóm, mellettem ülsz, én pedig csókolom a kezedet és fejemet áldott válladra hajtom. Ó, milyen könnyű akkor a szívem! Olyankor csak egy vágyam van: elaludni, örökre elaludni váladon, ölelő karodban. Milyen boldogság tölt el, ha csak azt érzem, hogy a közelemben vagy! Merre jársz? Hová lettél? Oly nehéz, oly szomorú a szívem... Csak egyre kérlek, szeretett tanítóm, Annának ne beszélj szenvedéseimről. Anna derék, jó asszony; szeret engem; de ne tárd fel előtte a bánatomat. Vajon hamarosan ismét itt leszel nálam? Siess vissza! Várlak és győtrődöm nélkülöd. Kérem szent áldásodat és csókolom áldott kezedet. Téged örökké szerető M... (Mama).”

2. Dzsunkovszkij tábornok, volt belügyminiszter-helyettes kihallgatási jegyzőkönyve. „Jelentést tettem a volt uralkodónak Raszputyinról, viselkedéséről, és írásbeli feljegyzést nyújtottam át befolyásának káros voltáról, és arról a feltevésről, hogy Raszputyin valami olyan közösségnek az eszköze, amely Oroszországot a pusztulásba taszítja. Engedélyt kértem a volt uralkodótól megfigyeléseim folytatására. A cár így válaszolt: »Nemcsak

hogy megengedem önnek, hanem még meg is kérem rá, de azzal a kikötéssel, hogy erről csak én és ön tudunk, az egész köztünk marad.» Kis idő múlva pedig a cár ezt írta Scserbatovnak: »Ragaszkodom Dzsunkovszkij tábornok azonnali felmentéséhez.« Azt hiszem, a cárné közbelépésére tette ezt.”

... 4. Vojekov vezérőrnagy, volt udvari parancsnok kihallgatási jegyzőkönyve. „Megmondtam az uralkodónak, hogy véleményem és a társadalom véleménye szerint Raszputyin nem méltó arra, hogy fogadja, mire ezt a hűvös választ kaptam: »Azt fogadjuk, akit akarunk« ...”

... 8. A. Ny. Hvosztov volt belügyminiszter. „Nem sokkal távozásom előtt összegyűjtöttem Raszputyinról minden terhelő adatot, s ezeket jelentés formájában az uralkodó elé terjesztettem. Az uralkodó nem szívesen hallgatta meg a jelentésem, az ablakhoz lépett, éreztetve, hogy mindez nem érdekli őt, de én megkértem, hogy hallgasson végig... Felmentésem, úgy emlékszem, 1916. március 2-án vagy 3-án kaptam meg... Vasziljev atyától, a cár papjától tudom, hogy a bőjt alatt Raszputyint is meghívták az udvarba; az áldozás napján a cár megölelte és azt mondotta neki: »Sohasem válunk el egymástól.« Raszputyin erre megjegyezte: »El kell utaznom, s azért jöttem, hogy elbúcsúzzam.« A cár így válaszolt: »A világért sem válunk el egymástól« – és kihúzott a zsebéből egy iratot – az én felmentésem...”

9. G. P. Szazonov újságíró. „Amit most mondok, azt magától Raszputyintól tudom. Sztolipin¹⁵ Raszputyin félreállítását követelte a cártól. Az uralkodó elé terjesztette a rendőrségi ügyosztály Raszputyinra vonatkozó anyagát, és közölte vele mindazt, ami kompromittálót csak tudott Raszputyinról. Többek között arról is beszámolt a cárnak, hogy a társadalmat kísértve nőekkel együtt jár a fürdőbe. A cár erre azt válaszolta: »Tudom: ott is a szent ígét hirdeti.« A jelentés befejeztével felszólította Sztolipint, hogy távozzék, a rendőrségi ügyosztály anyagát pedig a kandallóba vetette...”

Ha a fent idézett kísérletek mellett, amelyek azt a célt szolgálták, hogy a cárt és a cárnét felvilágosítsák Raszputyin viselt dolgairol, figyelembe vesszük azt is, hogy az Állami Dumában számos interpelláció és beszéd, az orosz és a külföldi sajtóban pedig számos híradás foglalkozott Raszputyin üzelmeivel, s hogy ezek egy részéről óhatatlanul Carszkoje Szelóban is tudomást szereztek, arra a következtetésre kell jutnunk, hogy az uralkodó pár igazán elég sok és nyomatékos figyelmeztetést kapott, de ezek Raszputyinba vetett vak hitük miatt süket fülekre találtak.

IV. Felelőtlen befolyások

Virubova kis háza. Ez a házikó Protopopovnak, egykori belügyminiszternek találó kifejezése szerint „a hatalom tornáca” volt. Ugyancsak Protopopovtól ered a következő jellemzés is: „Ez a kis lakás kétségtelenül nagy szerepet játszott a monarchia történetének utolsó időszakában. Az udvarhoz bejáratos emberek »belsőkre« és »külsőkre« oszlottak. A »belső« emberek azok voltak, akik alkalmazkodtak a követelményekhez, akiket mindkét fél – a cár is, a cárné is – fogadott, s akik ismerték Virubovát, Raszputyint... A »házikóban« rengeteg látogató fordult meg: néhányukat akkor hívták, amikor ott volt a cárné, a cár, vagy ott voltak a hercegnők. Gyakran járt ott Raszputyin is. Felkeresték ezt a házat személyes vagy hivatali kérelmekkel, ajánlásokért és protekcióért; ott mondták el azt, amit továbbításra szántak.” Ennélfogva a ház asszonya is különös figyelmet érdemel. Anna Alekszandrovna Virubova, Nagyvezsda Illarionovnáának és Alekszandr Szergejevics Tanyejev udvari főmarsallnak, öfelsége a cár személyi kancelláriája vezetőjének a leánya, 1884-ben született. „1902-ben – mondja Virubova –

súlyosan megbetegedtem; hastífuszt kaptam és halálomon voltam. Sokat hallottam arról, hogy a hívőkön segít Ioann Kronstadtszkij atya¹⁶ imája, s ezért arra kértem szüleimet, hívják el hozzám. Ioann Kronstadtszkij atya misét mondott értem, s én jobban lettem, majd meggyógyultam. Ioann Kronstadtszkij segítségével különösen mély vallásosságot ébresztett bennem. Betegségem alatt a cárné és Jelizaveta Fjodorovna küldöncök útján állandóan érdeklődtek állapotom iránt, és elhalmoztak virággal. 1903-ban bemutatnak a cárnénak, s ebből az alkalomból megkaptam a monogramot¹⁷ és a városi udvarhölgyi címet. 1905-ig csak néhányszor lehettem jelen a fogadásokon, de abban az esztendőben elkísértem a cárnét a »Poljarnaja Zvezdza«-n tett kéthetes tengeri útjára. Az utazás alatt az uralkodónő többször panaszkodott nekem, hogy a családján kívül nincs egyetlen barátja sem, nehéz a helyzete, idegennek érzi magát. Szavai valahogy azonnal közelebb hoztak hozzá, s úgy tekintettem rá, mint édesanyámra. Az utazás után, ugyanazon év augusztusában, szüleimmel külföldre utaztam, ahonnan novemberben tértem vissza, s ettől fogva gyakran tartottam ügyeletet a beteg udvarhölgyek helyett. 1907-ben férjhez mentem Alekszandr Vasziljevics Virubov hadnagyhoz (férjhezmenetelével Virubova elvesztette udvarhölgyi címét – *Szmitten*), s a nászútról visszatérve nyaralót béreltem először Petyergofban, majd Carszkoje Szelóban. Férjemet a tábori kancelláriához osztották be, s még abban az esztendőben vele együtt elkísértük a cári családot a tengerre. Férjemtől 1–1½ év után elváltam, mivel kitűnt, hogy elmebajban szenved, s én még közelebb kerültem a cári családhoz. A cárnéhoz fűződő barátságom egyre erősödött: együtt varrtunk, rajzoltunk, együtt énekeltünk Ireckij konzervatóriumi tanárnál...

Ezekhez a szűk szavú életrajzi adatokhoz, amelyeket maga Virubova közöl, aki annyi kárt okozott Oroszországban a monarchista eszmének, hozzáfűzzük azt a jellemzést, amelyet az előzetes vizsgálat során kihallgatott tanúk adtak róla vallomásaikban. A tanúk szerint ez az asszony hihetetlenül korlátolt, de makacs és magabiztos volt; beszélt idegen nyelveket, de felületes volt és nem elég művelt (csak házitanítónői oklevelet sikerült szereznie); férjétől, aki beteg volt és minden idejét, valamint felesége pénzét kártyára pazarolta, érintetlen maradt; mindenki idegesnek és egzaltáltan vallásosnak ismerte. Ugyanakkor a tanúk hangsúlyozták jószívűségét és naív, határtalan odaadását a volt cárné iránt, akivel a közös elhagyatottság, a közös lelki bánat, a közös egzaltált vallásosság és az egyazon tanítóban – a „prófétában” – talált közös vigasz fűzte össze. Virubova volt a cárné egyetlen barátja, s egymás iránt érzett szeretetük megható táviratokban jutott kifejezésre, amelyeket általában angol nyelven fogalmaztak egymásnak. Virubova sülvé-főve együtt volt a cárnéval; minden útjára elkísérte még akkor is, amikor a vonatszerencsétlenség következtében megrokknva mankóval járt; naponta ellátogatott a palotába, este pedig bármikor egyszerűen betoppant hozzá a cár, a cárné, a nagyhercegnők. Amikor Virubova balesete után nehezen hagyhatta el a házat, a volt cárné naponta három-négyszer is meglátogatta. A cárné és Virubova igénye a szüntelen lelki kapcsolatra a következő apróságokkal jellemezhető, amelyekről a Virubovánál szolgáló Akim Ivanovics Zsuk felcser tett említést vallomásaiban: „Amikor Virubova feküdt és nem tudott járni, a cárné igen gyakran járt nála, és nagyon sokszor írt neki. Amikor Virubova a palotában kanyaróba esett, a cárné szintén gyakran meglátogatta és szüntelenül levelezett vele. Olyan sűrűn váltottak levelet, hogy sokszor este még át sem vezettem Virubovát a cári termekből saját lakosztályába, amikor a cárnétól máris levelet hoztak, s míg Virubova nyugovóra tért, sokszor még két-három levelet is váltottak a cárnéval...”

Protopopov volt belügyminiszter a rendkívüli vizsgáló bizottsághoz benyújtott írásbeli magyarázataiban a következő, elég hű képet festette Virubovának a volt cárhoz és cárnéhoz fűződő viszonyáról: „Virubova a cárné barátja, bizalmasa volt boldogtalan

életének hosszú évein át. Virubovát a cár is nagyon megkedvelte, és igen előzékeny volt hozzá (bár gyakran kihozta őt a sodrából együgyűségével). A szavak és benyomások fonográfja volt; teljes odaadással ragaszkodott Raszputyinhoz, engedelmesen és alázatosan követte őt. Önálló állampolitikai gondolatai nem voltak. Mechanikusan átadta azt, amit hallott.”

Raszputyinnal való megismerkedésének körülményeiről Virubova a következőket mondotta el: „Raszputyinnal 1907-ben ismerkedtem meg, néhány nappal házasságom előtt, de már előzőleg hallottam, hogy Milica Nyikolajevnával találkozni szokott vele a cár és a cárné. Megismerkedésünk előtt francia és orosz nyelven misztikus könyveket olvastam („Profétaság”, „A szent életű emberekről szóló legendák”, „Szentek élete” stb.), amelyeket Milica Nyikolajevna kölcsönzött nekem, s amelyeknek szerzői bebizonyították, hogy vannak olyan emberek, akik szent életük révén látnokokká váltak. 1907 március első napjaiban Milica Nyikolajevna meghívott, hogy látogassam meg, valamikor a nappali órákban, de figyelmeztetett, hogy Raszputyin is ott lesz. Milica Nyikolajevna a szalonban fogadott, egyedül, s arról kezdett beszélni, hogy akadnak emberek, akiket az ég látnoki képességgel áldott meg. Körülbelül egy óra hosszat beszélt nekem erről a témáról, majd megkért, hogy ne csodálkozzam, ha »csókot vált« Raszputyinnal. Ezután kinyílt a szomszéd szoba ajtaja, és Raszputyin lépett be. Izgatott várakozással töltött el a vele való találkozás, annál is inkább, mert Milica Nyikolajevna azt mondotta: »Kérjen tőle bármit, ő imádkozik majd az érdekében, Istennél mindent el tud érni.« Raszputyin csókot váltott Milica Nyikolajevnával, majd az utóbbi bemutatott neki. Raszputyin egyszerű, fekete rövid kabátot viselt, s nyomban megragadott mélyen ülő szemének átható tekintete. Hármában járkáltunk föl-alá a szobában, s Raszputyin kikérdezett: mivel foglalkozom, hol lakom stb., s én, aggódva küszöbönálló házasságom miatt, mivel igen keveset tudtam vőlegényemről, megkérdeztem tőle, férjhez menjek-e. Raszputyin azt tanácsolta, hogy menjek férjhez, de egyúttal azt is megmondotta, hogy házasságom boldogtalan lesz. Az egész beszélgetés tíz-tizenöt perccig tartott, majd elmentem. Csak egy év múlva találkoztam ismét Raszputyinnal, amikor Carszkojéba utaztam. Odautazott ismerőseihez egy hölgygel Raszputyin is. Igen megörültem a találkozásnak, és azt mondtam neki, hogy szívesen meglátogatnám, mert beszélni szeretnék vele boldogtalan életemről. Raszputyin megadta a címét: Grecseszkij proszpekt, Lohtyinéknál. Abban az esztendőben kezdett Raszputyin az udvarhoz is eljágni...”

Ennek az ismeretségnek az lett az eredménye, hogy Raszputyin teljesen uralma alá hajtotta Virubova akarátát; Virubova lett az a csatorna, amelyen át a cárhoz és a cárnéhoz juttatta azokat a kérelmeket, amelyeket nem volt ideje vagy éppen nem volt alkalmja személyesen átadni. Virubova tehát Raszputyin engedelmes eszköze lett különféle politikai kombinációinak végrehajtásában...

Mindamellet elhamarkodottan járnánk el, ha Raszputyin és Virubova között valamilyen testi kapcsolatra következtetnénk. A tanúk vallomásaikban tiszta nőként emlegetik Virubovát, és hangsúlyozzák, hogy csak nappal járt Raszputyinnal és Raszputyin sem volt nála egyedül, mindig elkísérte hozzá Laptjinszkaja vagy Marija Golovina, s Raszputyin Virubova társaságában általában illedelmesen viselkedett. Inkább arra gondolhatunk, hogy Virubova Raszputyin ama kis számú rajongói közé tartozott, akik iránt a „proféta” jóindulattal viseltetett. Ez abból is látható, hogy mindig hangsúlyozta a Virubova arcáról sugárzó jószágot. Íme, milyen kifejezésektől tarkállik például Raszputyin egyik távirata, amelyet 1913. november 25-én Vojejkovnak, az udvari őrség parancsnokának küldött: „Lám, kedvesem, ha nem szokta meg az ember, a kása sincs ínyére, hát még Puriskevics¹⁸ a mocskos szájával. Most milliószámra leptek el az ilyen

darazsak, de hát hidd el, amint lelkielzáról van szó, összetartó barátokra van szükség, hacsak egy kis körre is, de rokon érzelműekre; ők sokan vannak ugyan, de szétforgásoltak, s így nem futja erejükből; bennük gonoszság lakozik, bennünk viszont az igazság szelleme. Nézd csak Annuska arcát, ez számodra a legjobb megnyugvás. Grigorij Novij”...

Pletykának minősítendő az a sajtóban annak idején megjelent hír is, hogy Virubovának viszonya volt az egykori cárral. Mégis igen nagy befolyással rendelkezett. Ereje a cári családhoz való közelségében, a cárnéhoz fűződő barátságában és Raszputyinnal való állandó érintkezésében rejtett; abban, hogy ő továbbította a cárnénak, olykor a cárnak is különböző személyek kérelmeit, jelentéseit, véleményét és kívánságait; abban, hogy a különböző hivatalokban ritkán utasították el, amikor Raszputyinnak valamilyen kérelmét támogatta, mivel mindenki előtt ismeretes volt a cári családhoz való közelsége.

Ha az ember végignézi Virubova levelezését és táviratváltását, elképed azon, hogy a kérelmeknek és folyamodványoknak mekkora tömege ment át a kezén, hogy milyen tetemes része volt ennek az asszonynak az utóbbi idők szinte minden kinevezésében és politikai kombinációjában, néha közvetlenül hozzá tudomására egyik vagy másik miniszternek az uralkodó és az uralkodóné akaratát vagy kívánságát és beavatkozva az ország politikai életébe, de nem egyéni nézetei vagy meggyőződése alapján, hanem Raszputyin kívánsága szerint. Lényegében nem Rosztovcev gróf¹⁹, ez a jelentéktelen és Carszkoje Szelótól távol levő ember, hanem ő volt a cárné személyi titkára... Kórházának gazdasági ügyeit ellenszolgáltatás nélkül Nyikolaj Nyikolajevics Resetnyikov, Raszputyin meghitt barátja intézte, akinek anyját, Anyisza Resetnyikovát, Raszputyin Moszkvában mindig felkereste, s aki maga is jelentős összegeket költött erre a kórházra. Resetnyikovnak eredetileg nem volt semmiféle rangja, de csakhamar elnyerte az államtanácsosi, majd a valóságos államtanácsosi címet. Ez a menhely jellegű kórház Virubova kis házának fiókintézménye volt: itt fogadta a vele találkozni kívánó személyeket; ide küldték pénzből, használati tárgyakból, édességekből és a sebesültekné szánt olvasnivalóból álló adományait azok, akik protekciót kerestek Virubovánál. „1916. január 2-án – mondja Virubova –, kórházam megnyitásának napján, Hvosztov és Beleckij futár útján egy-egy lepecsételt csomagot küldött nekem. Mindegyik csomagban 1000 rubel volt, s Hvosztov is, Beleckij is azt írta, hogy ezt az összeget kórházam céljaira küldi. Ezenkívül Beleckij ugyanabban az esztendőben február 3-án, a névnapomon, további 500 rubelt küldött egy levél kíséretében, amelyben szerencsekívánságai mellett arra kér, hogy használjam fel sebesültjeim javára ezt a pénzt.” Hvosztov volt belügyminiszternek és helyettesének, Beleckijnek adományaival kapcsolatban az a különösen érdekes, hogy nem saját pénzüket ajándékozták, hanem a rendőrségi ügyosztály titkos alapjából vették el. Protopopov volt belügyminiszter saját állítása szerint 6000 vagy 6500 rubelt adott Virubova kórházára.

A kórház ápolónői közül meg kell említenünk a főnővért, Nagyezsda Ivanovna Voszkobojnyikovát, egy törzskapitány özvegyét, aki betegesen ideges, egzaltált személy volt, és saját bevallása szerint igen közeli, de „plátói” viszonyban volt Mamantovval, a kormányzó szénátus nemességi ügyeket intéző hivatalának elnökével. Voszkobojnyikova Raszputyin révén került a kórházhoz. Ez az asszony kettős életet élt mint kórházi nővér és egyúttal mint világi dáma: két lakást is tartott fenn, egyet a kórházban és egyet Petrográdban; elég közel került a volt cárnéhoz, s udvarlói közé tartozott Protopopov, akinek politikai tanácsokat adott, sőt egy ízben magának a cárnak is memorandumot nyújtott be a politikai helyzetről.

A volt cár kísérete: Fredericksz gróf, Vojekov, Nyilov²⁰, Szablin és mások. V. B. Fredericksz gróf, az udvari miniszter, már rogyant öregember volt. Személyes barátság

fűzte II. és III. Sándor cárhoz, s az utolsó cár is nagy tisztelettel viseltetett iránta. Fredericksz szavai szerint a cár gyakran mondogatta neki: „Úgy szeretem önt, mint második apámat, mert mindig kiegyensúlyozott, egyforma, s tudom, hogy támaszkodhatom önre.” Saját bevallása szerint sohasem adott tanácsot a volt cárnak, és bizonyára valóban teljesen távol tartotta magát a politikától; sohasem vett részt a minisztertanács ulésein és került Virubovát meg Raszputyint. Minden szombat reggel Carszkoje Szelóba ment jelentéstételre, utána pedig mindig meghívták a felséges pár villásreggeli-jére. A közvélemény, a hadsereg és a gárda őt és vejét, Vojejkovot, kellő alap nélkül, a „német párt” vezetőinek tartották, talán csupán azért, mert az udvari minisztériumban minden vezető pozíciót német nevű személyiségek töltöttek be, olyanok, mint Benken-dorf udvari főmarsall, Grjunvald főlovászmester, Stakelberg, az udvari zenekar vezetője. Fredericksz jelentősége főleg arra szorítkozott, hogy támogatta vejét, V. N. Vojejkov vezérőrnagyot, az udvari őrség parancsnokát. Vojejkov ravasz, bár a politikában elég szűk látókörű és felületes ember volt; erős akarat és természetes kereskedelmi érzék jellemezte; mindig a cár közelében tartózkodott, bizonyos ügyek jelentéséhez ki tudta választani a kellő időpontot és formát, s ezért nagy befolyásnak örvendett. Vojejkov eleinte igen közel állt a volt cárnéhoz, Raszputyinhoz és Virubovához, de később kissé eltávolodott tőlük, és csak Raszputyin halála után közeledett ismét Virubovához. Levelezéséből kitűnik, hogy rengeteg kérelmet továbbított, és sok ügyben közbenjárt. Közeli kapcsolatban állt Andronnyikov herceggel és Badmajevvel, a tibeti gyógymódot alkalmazó orvossal, akik a cárhoz való továbbításra átadtak neki feljegyzéseiket a politikai helyzetről. Protezsáltjai ügyeinek intézésére felhasználta őt Raszputyin is, akinek számos levelét találták iratai között.

Sokkal kisebb befolyása volt Nyilov főhadsegédnek, akit a tanúk makulátlanul tiszta emberként jellemeznek, olyan emberként, aki feltétlenül hű volt a cárhoz, s akit semmiféle kegyel sem lehetett megvásárolni. Távol állt Raszputyintól, a cárnétól és Virubovától, sőt az utóbbi határozott ellenszenvvel viseltetett iránta, mivel Nyilov, indulatossá ember lévén, nem is titkolta, mennyire utálja Raszputyint és bábjait. Azokban a percekben, amikor józan volt, világosan látta, hogy Oroszország – mint mondotta – szakadék felé rohan... „Ügyis felakasztnak bennünket, az pedig már igazán mindegy, hogy melyik lámpavasra.”

Jóval közelebb állt a hatalom forrásához Nyikolaj Pavlovics Szablin első osztályú kapitány, szárnysegéd. Korlátolt, de egyenes jellemű, mindig szívélyes és szolgálatkész emberként általános szimpátiának örvendett. Különösen jó viszonyban volt Virubovával, amint ez levelezésük meleg hangjából is kitűnik; a cári család állandó közelségében élt, sűrűbben volt ügyeletes, mint bárki más, minden útjára elkísérte a volt cárt, és mint „belső” embert bármikor egyszerűen meghívták estére a palotába. Mint bennfentest és mint Raszputyin jó ismerősét, olykor különösen bizalmas feladatokkal is ellátták. A volt cárné például őt bízta meg Dzsunkovszkij tábornok volt belügyminiszter-helyettes ama jelentésének ellenőrzésével, amelyet az Raszputyinnak a moszkvai „Jar”-ban rendezett botrányáról készített. Szablinnak nem volt vagyona, s Manusz, a német tőke oroszországi képviselőjének számító ismert pénzember finanszírozta őt. Szablin olyan megbízatásokat kapott tőle, hogy Carszkoje Szelóban alkalomadtán magasztalja vagy ócsárolja egyik vagy másik minisztert, egyik vagy másik államférfit. Manusz az efféle utasításait olyan gyakran megváltoztatta, hogy szegény Szablin egészen kétségbe esett tőle. Egyik alkalommal például ezt írta Manusznak: „Már azt sem tudom, mit tegyek. Alighogy az ön megbízásából dicsérni kezdtem Bar-kot, máris azt kéri tőlem, hogy szidalmazzam.” Szablinnak, saját bevallása szerint, Ignatyij Porfirjevics Manusz megbízásából sikerült elfogadtatnia az első vasúti kölcsön

gondolatát. Szablin, minthogy Manusz pénzelte, Burdukov istállómaster köréhez is tartozott, akit szintén Manusz pénzelt. Ez a maroknyi jelentéktelen és tehetségtelen ember vette körül a legutóbbi időkben a volt cárt. A jófejük és tekintélyesek mind félreálltak, vagy pedig eltávolították őket, mert élesen szembehelyezkedtek Raszputyinnal, és nem voltak hajlandók behódolni...

Mibail Mibajlovics Andronnyikov herceg. Vojejkovnak, az udvari őrseg parancsnokának legszűkebb köréhez tartozott. Vojejkov bátyjának, A. N. Vojejkov orjoli földbirtokosnak jogi képviselője volt, s egyben egy jelentéktelen példányszámban megjelenő feketeszázás folyóiratocska kiadója. Andronnyikovot afféle Hlesztakovként jellemezhetjük, de nem vidéki, hanem fővárosi Hlesztakovként, aki valóban minden minisztert ismert, és a cári hatalom utolsó éveinek minden politikai kombinációjában részt vett. Andronnyikov herceg tevékenységét életének és jellemének három sajátossága határozta meg: 1. mérhetetlen becsvágya; ez arra ösztönözte, hogy a belügyminiszter beosztottjaként, s mivel a „Golosz Rosszii” című, senki által nem olvasott kis lap kiadója volt, a nagy államférfi szerepében tetszelegjék; 2. a pénzhiány; semmiféle vagyonnal nem rendelkezett, de rengeteget költött; 3. a bűn és a vallásosság furcsa összehangolása, amely abban jutott kifejezésre, hogy lakása imaház volt, s ugyanakkor egész Pétervár homoszexuálisainak találkahelyeül is szolgált... Hogy mi ment végbe e lakás ikonjai, könyvtartó asztalkái és töviskoszorúi között, arról Andronnyikov herceg komornikja, Pjotr Ivanovics Kiltyer a következőket mondotta vallomásában: „Hálószobája imaházhoz hasonlított, bár imádkozni őt sosem láttam. Csak névnapra és születésnapra hívott el egy szerzetest a szentháromság kolostorból, hogy misét mondjon, s a szerzetes Andronnyikov miseruhájában tartotta az istentiszteletet. A herceghez rengeteg nép járt, főleg fiatalok: hadapródok, gimnazisták, fiatal tisztek, csupa igen szép férfi. A gyakori vendégek közül megemlíthetem Vaszilij Nyikolajevics Kamenszkij katonatisztet, Kapcowski zászlóst (lengyel) és Szripper bárót. Ez utóbbi bejelentés nélkül vagy hét hónapig lakott nálunk, még akkor is, amikor a herceg rjazanyi száműzetésében élt velem. Szripper ellen bírósági eljárás indult, és elítélték csalásért, a Petrográdban akkora port felvert Zsivotovszkij perben. Andronnyikov állandó lakói közül emlékszem még egy Szimanovics nevű hadapródra, aki most tiszt, s állítása szerint Szimbirszkából való, valamint Szmirnov zászlósra, a neves énekes fivérére. Mindezek az emberek úgy jártak-keltek a házban, mintha otthon volnának: ettek, ittak és ott is háltak, mégpedig kettesével egy-egy ágyban. Andronnyikov igen gyanúsán viselkedett, amikor egyik-másik fiatalemberrel bevonult a fürdőszobába. Számításom szerint a hercegnél az alatt a két esztendő alatt, amíg nála szolgáltam, több mint ezer fiatalember fordult meg, ezeket sokszor egyenesen az utcáról hozta be, és hihetetlenül rendetlenek voltak. Mindez valami szennyes lebujiá tette a lakást, bár ez, a lakás nagy méretei miatt, nem tűnt fel az üzleti ügyben odajáró embereknek: a lakás egyik végében fogadták a vendégeket, a másikban meg mulatoztak a különféle jöttment alakok. A herceg gyűlölte a nőket, és csak egyetlen idős asszony látogatta meg elég gyakran, Suzhomlinovnak a rokona, Natalja Illarionovna Cservinszkaja, aki a petrográdi pletykákat szállította neki...

Hogy milyen módon kötött ismeretséget és barátságot a miniszterekkel és főigazgatókkal, azt egyszer elég szellemes cinizmussal maga Andronnyikov mondta el az egyik tanúnak, Sz. Ny. Paleolognak²¹, a belügyminisztérium személyzeti osztálya vezetőjének: ... „Amint valamelyik Ivan Ivanovics Senkiházit kinevezték valamely ügyosztály igazgatójává, nyomban levelet írtam neki ilyen szellemben: Lám, végre felragyogott Oroszország felett az igazság napja; az okatlan kormány, amely eddig a pusztulás felé vitte az országot, végre megértette, hogy ezt meg ezt az ügyosztályt, amelyre rendkívül fontos feladat hárul (ha valójában az árnyékszék szerepét játssza is), az ön nemes, felvilágosult

és keménykezü vezetése alá kell helyezni. Boldog kornak nézünk elébe, s mint hazáját hön szerető ember, most már nyugodt vagyok; meggyőződésem, hogy rendkívül szerencsésen esett Önre a választás. Tartsa meg Önt az Úr sokáig, és kísérelje Önt áldásommal nehéz és felelősségteljes posztján védőszentjének itt küldött ikonja. Őszinte híve Andronnyikov. Az illető Senkiházi, bár azelőtt sohasem hallotta a nevem, hajszolni kezd telefonon és legfeljebb a negyedik alkalommal végre sikerül beszélnie velem, hogy szolgalelkűen megköszönje figyelmességemet. Én azt válaszolom, hogy meg vagyok hatva, de figyelmeztetem, hogy legyen bölcs és körültekintő, mivel méltatlan emberek veszik körül, akiket nem kívánok megnevezni; ennyire nem alacsonyodhatom le, de ha szüksége van segítségre, hazaszeretetből bármikor a rendelkezésére állok. A Senkiházi lép meg, s nekem már csak be kell nyújtanom a névjegyemet, hogy bármikor fogadjon és intézhessem ügyeimet.» Andronnyikov szavai szerint ez a módszer annyira bevált, hogy már a miniszttereknél is kezdte alkalmazni, ha kell, »felfrissítve emlékezetüket« . . . »

Tevékenységében Andronnyikov herceg csakugyan pontosan követte ezt a sablont. Először Vitte gróf bizalmába férközött azzal a mesével, hogy tevékenységéről tájékoztatja a külföldi sajtót, majd 1914. január 19-én ikont küldött Vojejkovnak, az udvari őrség parancsnokának a következő levél kíséretében: „Mélyen tisztelt Vlagyimir Nyikolajevics! Már régóta figyelem az Ön energikus, fáradhatatlan, alkotó tevékenységét, s így kimondhatatlan örömmel tölt el az a hír, hogy uralkodónk választása éppen Önre esett. Most teljesen nyugodtak lehetünk afelől, hogy szeretett cárunk biztonsága kemény, megbízható és jó kezekben van. Minthogy teljesen független ember vagyok, remélem, hogy Ön nem kételkedik majd szavaim őszinteségében. Adjon Isten Önnek egészséget és sok szerencsét sokrétű munkájában. Igen hálás lennék Önnek, ha egy kis időt szakíthatna és lehetővé tenné, hogy Carszkoje Szelóban személyesen meglátogathassam néhány olyan dolog közlése végett, amely Önt esetleg érdekelheti.” Miután ilyen módon ismeretséget kötött Vojejkovval, és ezt megfelelő alkalmakkor küldött üdvözlő táviratokkal és levelekkel tovább erősítette, Andronnyikov herceg arra használta fel az udvari őrség parancsnokát, hogy támogatassa vele egyik vagy másik miniszteri kinevezést, például A. Ny. Hvosztov kinevezését . . . Az ennek fejében kapott honoráriumokat felemésztette a herceg költséges életmódja, amelyről a már idézett Kiltyer tanú ezt mondja: „Andronnyikov herceg, amíg ott laktam nála, mindig óriási összegeket költött. Kiadásainak méreteit még megközelítőleg sem tudnám meghatározni. Ottlétem utolsó idejében feleségem csaknem másodnaponként 1000 rubelt vett fel Andronnyikovnak az Orosz-Ázsiai Banknál. A pénzt csekkre kapta. Lakásáért a herceg havi 600 rubelt fizetett; nem volt olyan nap, hogy idegenek nélkül zajlott volna le egy reggeli, ebéd vagy vacsora; csöstül jártak oda az emberek enni és inni, mitsem törődve azzal, hogy otthon van-e a házigazda, avagy sem. Patakokban folyt a fehér-, a vörös- és a madeirabor. A múlt esztendőben például 100 palack bort vettem az angol pincében, s ez a mennyiség két hétre sem futotta. A szörnyű drágaság ellenére ládászámra vettük a gyümölcsöt, s mindig ott voltak az asztalon a legdrágább falatok: kaviár, halszelet, csemegekolbász stb.”

A rendőrségi ügyosztályon felfigyeltek Andronnyikov hercegre, mivel egy időben Berlinben élt, és házában sok katona fordult meg; ennél fogva kémkedés gyanújába került. Ezt a gyanút a következő tények támasztották alá: 1. Andronnyikov közbenjárt Japansin tábornok ügyében, akit a legfelsőbb főparancsnok utasítására végleg leszerelték, mert egy olyan memorandumot állított össze és terjesztett, amelyben önmaga igazolására néhány szigorúan bizalmas katonai jellegű adatot is fel merészelt használni; 2. a lakásában rendezett házkutatás során a katonai kérdésekkel foglalkozó dokumentumok tömegét találták; 3. Andronnyikov híreket kapott a 12. hadseregtől és állandó

engedélye volt a hadszíntér látogatására; 4. többen több ízben felkérték arra, hogy szerezzen információkat egyik-másik fogságba esett német tisztról.

Andronnyikovnak nem voltak határozott politikai nézetei. Ezt a jellemvonását Putyilov így fogalmazta meg: „Furcsának találnám, hogy Andronnyikov herceggel kapcsolatban bármilyen politikai credóról beszéljek. Nála egészen sajátos módon keveredtek a legkonzervatívabb és a legliberálisabb eszmék. Ezeket is, amazokat is különböző személyektől vette át, és fel sem figyelve egymásnak ellentmondó jellegükre, nyugodtan ismételte őket.” Andronnyikov herceg életében a következő nagyobb felbuzdulások figyelhetők meg: kampányt folytatott Szuhomlinov volt hadügyminiszter ellen, aki kiltotta őt házából, miután Andronnyikov fel akarta világosítani arról, hogy felesége milyen viszonyban volt Antasovval²²; kampányt folytatott Polivanov hadügyminiszter ellen, aki túl szárazon fogadta szokásos ajánlatait, továbbá Bark pénzügyminiszter ellen; s végül hadjáratot indított A. Ny. Hvosztov belügyminiszteri kinevezése érdekében, majd támogatta Hvosztov intrikáit, aki az ő, vagyis Andronnyikov herceg lakásán találkozott rendszeresen Raszputyinnal. Andronnyikov számára nem volt éppen előnytelen a Hvosztovval való együttműködés, mivel Hvosztov rendelkezésére a sajtóügyi főigazgatóságtól 16 000 rubelt kapott „Golosz Rosszii” című lapjának céljaira; de egyúttal végzetessé is vált számára ez a kapcsolat, mivel bukásakor Hvosztov magával rántotta Andronnyikov herceget is. Raszputyin környezetéhez olyan hírek érkeztek, hogy Andronnyikov is ott volt, amikor macskákon kipróbálták azt a mérget, amellyel Hvosztov meg akarta mérgezni Raszputyint. Virubova nem fogadta többé a herceget, s amikor ez a minisztériumban súlyosan elítélő véleményt mert nyilvánítani Raszputyinról, a petrográdi katonai körzet parancsnokának 1917. január 9-i rendelkezése alapján kiutasították a fővárosból. Andronnyikov herceg személyes felemelkedését gátolta az a körülmény, hogy legyűrhetetlen antipátiával viseltetett irányában a cárné, de még a cár is, aki egyik alkalommal komornyikja útján visszaküldte Andronnyikov hercegnek az ajánlékba küldött képet.

Varnava püspök. Varnava tobolszki püspök 1915-ben több ízben is megszállt Andronnyikov hercegnél. A püspök, aki Raszputyinhoz hasonlóan az egyszerű nép fia volt, s Raszputyinnak köszönhette karrierjét, rendkívül érdekes és színes figura. Az olonyeci egyházmegyében született egy kertész fiaként; világi neve Vaszilij Nakropin; ötvenhat éves, csekély műveltségű, semmiféle iskolai végzettséggel nem rendelkezik. 1897-ben szerzetesjelölt lett az olonyeci egyházmegye klímynyci kolostorában; 1898-ban felavatták diakónussá és szerzetessé; 1899-ben kinevezték a kolostor apátjává; 1905-ben áthelyezték az olonyeci egyházmegye paleosztrovszki kolostorába, ugyancsak apátnak, és egyúttal archimandritává léptették elő; 1908-ban áthelyezték a moszkvai egyházmegye novogolutvini kolostorába apátnak és 1910-ben ugyanerre a tisztségre ugyanennek az egyházmegyének a sztarogolutvini kolostorába. A tanúk vallomásai szerint ez a „róka”, ahogy a cárné Varnavát negédessége és ravaszsága miatt nevezte, leleményes és furfangos ember; szellemes, színes, népies beszéde a nép számára érthető, jó szónokká teszi; ért a törtetéshez és magára tudja vonni a figyelmet; becsvágyó ember. Ezek a tulajdonságai népszerűvé tették szolgálati helyén, és segítségére voltak abban, hogy egyre közelebb kerüljön az egyházi és világi hatalom forrásához. A 13. nyomozó részleg ügyiratai között sok fénykép van Varnaváról, mivel a becsvágyó emberek és színes egyéniségek általános szokásához híven szerette magát fényképeztetni. Ezek közül a fényképek közül néhány igen jellemző. Az egyikben egy díszes ágyon elhelyezett koporsóban fekszik teljes pompájában; egy másikon gyengéden átolel egy szerelmesen hozzásimuló, jó vágású, lányos képű szerzetesjelöltet; e képen szabályos rajzú homloka és élénk szeme természetes észre vall, míg arcának alsó része a szatír vagy a kecskelábú Pán isten vonásaival el-

árulja érzékiségét, hogy mindenképpen Andronnyikov herceg lakásába vezette őt. Raszputyinnál korábban, már 1899-ben felbukkant Konsztantyin Konsztantyinovics²³ udvarában, a hellén királyné²⁴, az özvegy cárné körében, majd Carszkoje Szelóban is. Raszputyinnal Sipova udvarhölgy házában találkozott először, már mint archimandrita és a moszkvai egyházmegye golutvini kolostorának apátja. Éppen döntő lépés előtt állt: el akarta nyerni a püspöki méltóságot, ami rendes körülmények között lehetetlen volt számára, hiszen nem rendelkezett a megfelelő teológiai végzettséggel. Egy pillanatig sem hitt Raszputyin különösebben mély meggyőződésében vagy szentségében, de világosan látta, hogy olyan emberre akadt, aki a lehetetlent is lehetővé tudja tenni; Raszputyin pedig megsejtette benne azt az embert, aki az ő kegyéből elnyerve a tobolszki püspökséget, szolgálai végre fogja hajtani akarátát. Hallgatolagos szerződést kötöttek hát egymással, s ettől fogva Varnava élete, amelyre még visszatérünk, szorosan összefonódott Raszputyin életével.

Badmajev doktor és más petrográdi körök. Raszputyint és körét különböző szálak fűzték össze más petrográdi körökkel is, amelyek némi jelentőségre tarthattak számot. Raszputyin köre kapcsolatban állt Burdukov lovászmester szalonjával; Mescserszkij hercegnek, a „Grazsdanyin” című lap kiadójának polgári származású feleségével; az Asztorijában lakó Dolgorukova hercegnővel; végül Rozen bárónő kétes hírű körével, amelyben különféle nemzetközi kalandorok gyülekeztek. Akik Petrográdban erőre és befolyásra törekedtek, azok mind igyekeztek kapcsolatba kerülni Raszputyinnal. Raszputyint kereste fel Pjotr Alekszandrovics Badmajev, a tibeti gyógymódot alkalmazó orvos is, aki adósának és állandó páciensének, Kurlovnak²⁵ a távozása után elvesztette támaszpontját. Ennek a „derék öregnek” – ahogy II. Miklós nevezte őt – azért volt nagy befolyása, mert csodálatos poraival és füveivel a petrográdi társaság fele gyógyította magát. „Burját származású vagyok – vallja önmagáról Badmajev –, és nemzetségen hagyományai szerint III. Sándor cárnak a keresztfia, mint ahogy fivérem II. Sándor cár keresztfia volt, unokaöccsém pedig II. Miklósnak a keresztfia. Az irkutszki gimnázium elvégzése után először a keleti nyelvek fakultásán szereztem kandidátusi címet, és a külügyminisztériumhoz kerültem tisztviselőnek; majd öfelsége közbenjárására felvettek a Katonai Orvostudományi Akadémiára. Ennek elvégzése után nem vettem át az orvosi diplomát, hogy a tibeti gyógymód alkalmazásával kezelhessem betegeimet; lelkes híve vagyok ugyanis ennek a gyógymódnak. Később Petrográdban praktizáltam. Pácienseim közül sokan a petrográdi társaság legfelsőbb köreihez tartoztak. Megnevezhetem közülük Visnyegradszkijt²⁶ és feleségét, Rihtert²⁷, Vittét, T. I. Filippovot és feleségét, Platon kijeji metropolitát, Makarij címzetes moszkvai metropolitát, sok püspököt, Kurlovot, Protopopovot, Gyegyulint²⁸ és másokat. III. Sándor uralkodása idején gyakran kértek fel jelentéstételre és levelek írására távol-keleti ügyekben, többször jelentem meg kihallgatáson a cár előtt, s végül 2 millió rubel köcsönt kaptam a »P. Badmajev és Tsa Kft.« szervezésére. Két éven át gyógyítottam a gyengeelméjű Mitya Kozelszkij tüdőhurutját és feleségének bélhurutját. Mitya Kozelszkij már okos és vallásos férfi benyomását tette, de mivel hebegett, elég nehéz volt őt megérteni. Elmondotta nekem, hogy fogadni szokta a cár, de a cárral folytatott beszélgetéseiről nem mondott semmit... Ami engem illet, semmiféle köröm nem volt. Semmiféle fogadónapot nem tartottam. Rendelésem után, este 7 órától olyan emberek kerestek fel, akik látni kívántak. Hogy az udvarban fogadtak, és hogy sokszor írtam a cárnak, elküldtem neki brosrúaimat és kifejtettem nézeteimet különféle állami kérdésekről, ez a fentebb már elmondottakkal magyarázható. Természetesen, mivel sok olyan páciensem volt, akik a legmagasabb petrográdi társasághoz tartoztak, és a legfelsőbb igazgatás élén álltak, engem is számba veendő nagyságnak tartottak.”

Igen, Badmajev kétségtelenül ilyen nagyság volt. A rendőrségi ügyosztály archívuma arról tanúskodik, hogy az ügyosztályon nem volt titok Badmajev előtt, legalábbis abban az időben nem, amikor Kurlov tábornok volt a rendőrség főnöke; nagy hírneve korlátlan lehetőségeket nyitott az orvos-varázsló előtt, hogy befolyásolja magas állású pácienseit. Igaz, hogy jelentőségét annak idején a sajtó eltúlozta. Nem volt belső ember Carszkoje Szelóban. Néhány teljesen hivatalos cári kihallgatáson kívül csak egyetlenegyszer volt magánjellegű audiencián a cárnénál és sohasem gyógyította a trónörökös. A trónörökös betegsége alatt csak egyszer szánta rá magát arra, hogy felajánlja tibeti porait, de azokat felhasználatlanul, köszönettel visszaküldték neki. Igaz, azon a jogon, hogy a volt cár apjának keresztfia volt, elküldte a cárnak broszúrait és jelentéseit a legképtelenebb politikai elméletekkel és legfantasztikusabb tervekkel, de ezek az iratok, bár a cár „elolvasandóknak” szignálta őket, kétségtelenül ellefejtett javaslatok maradtak. Végzetes szerepe csak annyiban volt, hogy a Kurlov körüli hercehurcában össze-szúrta a levét Raszputyinnal és ily módon közreműködött abban, hogy belügyminiszternek az ő páciensét, Kurlov egykori ezredtársát, Protopopovot nevezzék ki, és reklámot csinált Protopopovnak Virubovához intézett politikai jelentéseiben. Emellett baráti viszonyban volt Gyegyulinnal, az udvari őrség volt parancsnokával és Makarov belügyminiszterrel, s a békítő szerepét játszotta Germogen és Ilidor püspökök Petrográdból való kiutasítása ügyében.

Mielőtt megvizsgálánk, milyen hatást gyakorolt Raszputyin a legfelsőbb szintű igazgatásra, a miniszterek és egyházi méltóságok leváltására és kinevezésére, hangsúlyoznunk kell, hogy a fentebb leírt felelőtlen erők nemcsak a bürokráciának és az önkényuralomnak, hanem az egész orosz társadalom rothadásának talaján fejlődtek ki. Rothadásnak indult a nemesség, amely hebegő hangon egyre csak a teljesen tartalmatlanná vált régi formulákat ismételgette; a papság, amely elhízott, megroggyant s elvesztette minden kapcsolatát a néppel; az irodalom, amely pornográfiává fajult; az orosz kereskedőréteg, amely féktelen spekulációval kárpótolta magát kényszerű hazafias áldozatairól; az értelmiség, amely a legkülönbözőbb szervezetek segítségével igyekezett kibújni a katonai szolgálat alól; s végül a „kövér Rodzjanko”²⁹ (ahogy a volt cár nevezte őt) és a paralysis progressívában szenvedő Protopopov vezetése alatt álló Állami Duma, amelyben a „haladó blokk”-ba tömörült, valódi orosz módra naiv girondisták az ország minden erejének megfeszítését követelő baljós időkben „őfelsége ellenzéke” szerepében tetszelegtek.

V. A felelőtlen erők befolyása a legfelsőbb szintű igazgatásra

A cárizmus utolsó időszakában a központi belpolitikai kérdés, amely a legfelsőbb szintű igazgatás valamennyi többi kérdésére kihatott, a cári hatalom képviselőinek az Állami Dumához való viszonya volt. Raszputyin nem állt szemben az Állami Dumával, helyesebben csak annyiban állt szemben vele, amennyiben onnan támadások érték; a politikai pártok között nem igazodott el, s általában így nyilatkozott róluk: „Mi a fenére megyünk velük; akár jobboldaliak, akár baloldaliak, mind egykutya.” (Manaszzevics-Manujlov második kihallgatásának jegyzőkönyve.) A cári hatalom képviselőinek és az Állami Dumának a viszonyát illetően a legjelentősebb tény – az, hogy a volt uralkodó meglátogatta az Állami Dumát – kizárólag Raszputyin befolyásának és sürgetésének tulajdonítandó. Erre engednek következtetni olyan, összeszóvetkezéssel igazán nem gyanúsítható tanúk vallomásai, mint A. Ny. Hvosztov és Manaszzevics-Manujlov.

Hvosztov így nyilatkozott: „Két-három hónappal azelőtt, hogy az uralkodó meglátogatta az Állami Dumát, ügynökeimtől a következő jelentést kaptam: Raszputyin tökréssze, próbálja kiheverni mámorát, s hogy elűzze nyomott hangulatát, teára hívja meg az őrizetére kirendelt ügynököket. Együtt teázgatnak, s az egyik ügynök megkérdezi: »Hát te, Grigorij Jefimovics, miért vagy olyan lehangolt, min töprengsz?« Raszputyin ezt feleli: »Azt mondták, gondolkozzam, mi legyen az Állami Dumával, de teljesen tanácstalan vagyok. Neked mi a véleményed?« »Nekem nem szabad ilyesmin gondolkozzom, mert meggyűlik a bajom a főnökséggel« – szabadkozik az ügynök, mire Raszputyin megjegyzi: »Tudod mit?! Elküldöm őt a dumába, menjen oda, nyissa meg, és akkor majd mindenki meghúzza magát.«” A. Ny. Hvosztov elbeszélésével nagyjából megegyezik, amit Manaszevics-Manujlov mondott: „Szeretnék valami érdekeset elmesélni Raszputyinról, hogy tudják, milyen nagy befolyása volt Carszkoje Szelóra; ez érdekelheti önöket. Egyik alkalommal Raszputyin ilyen kijelentést tett: »Nagyobb befolyásom van a cárra, mint a cárnéra...« Amikor Stürmer már elnök (miniszterelnök) volt, ismét olyan hírek terjedtek, hogy a reakciós párt aknamunkát folytat a дума ellen. Akkor felkeresett Burcev³⁰, s elbeszélgettünk erről. Burcev igen izgatott volt; azt mondta, hogy az ilyen híreszteléseknek rossz vége lehet még, s valami olyat kellene tenni, amivel útját lehetne állni a fenyegető ártnak. Erre azt mondtam Burcevnak: »S mi volna, ha a cár elmenne a dumába?« Ő így felelt: »Ez lehetetlen; először is, mert a főhadiszálláson van: de különben is, hogy lehetne ezt tető alá hozni?« »Raszputyin révén – válaszoltam. – Nem tudom, hogy önnek mi a véleménye erről, de igen hasznos volna.« Elmentem Raszputyinhoz és így szóltam hozzá: »Ide hallgass, ezt meg ezt beszélik a дума ellen.« »Hát bizony, ez csupa poloska, aki itt a дума ellen ágál – vélekedett ő. – Csakhogy a poloskák marnak, s ebből baj származhat.« Biztatni kezdtem: »Neked van befolyásod, rendezd úgy a dolgot, hogy a papa elmenjen a dumába.« Raszputyin izgatottan föl-alá futkosott a szobában, majd végül így szólt: »Ám legyen, a papa elmegy a dumába; te szólj az öregnek (Stürmernek) a tervről, hogy a cár valószínűleg elmegy.«”

A kihallgatott tanúk közül többen, például Beleckij szenátor, annak a meggyőződésüknek adtak hangot, hogy Nyikolaj Nyikolajevics nagyhercegnek³¹ a legfelsőbb főparancsnok posztjáról való leváltásában és abban, hogy a cár maga vette át ez a posztot, jelentős szerepet játszhatott Raszputyin. Raszputyin ugyanis személyes ellenségének tekintette Nyikolaj Nyikolajevics nagyherceget, és sokszor mondogatta környezetének, hogy a nagyherceg, aki valamikor jóindulattal viseltetett irányában és fogadta házában, az utóbbi időben kizárólag félreállításán töri a fejét. Beleckijnek ezt a meggyőződését látszik igazolni az a rengeteg üdvözlő távirat, amelyet Raszputyin küldött a volt cárnak a legfelsőbb főparancsnokság átvételét követően. Manaszevics-Manujlov viszont vallomásaiban (második kihallgatásának jegyzőkönyve) egy kevésbé ismert tényről számol be, nevezetesen arról, hogy Ruzszkij tábornoknak³² az északi front parancsnokává való kinevezése szintén Raszputyin befolyásának tudható be. „Petrográdban – mondja Manaszevics-Manujlov – él egy Milosz nevű úr, egy sötét figura, akit én személyesen nem ismerek. Olyan hírek is keringtek róla, hogy alighanem kém. Ez az úr estélyt rendezett, amelyen sok tiszt jelent meg, s amelyen Raszputyin is részt vett; a tisztek egy csoportja arról próbálta meggyőzni őt, hogy Ruzszkij tábornokot az északi front parancsnokává kell kinevezni. Raszputyin annyira lázba jött, hogy azon nyomban táviratot küldött a cárnak. »Az egész nép szeme Ruzszkij tábornokon csüng – írta –, s ha rajta van a nép szeme, legyen rajta a te szemed is.« Néhány nappal később Ruzszkij megkapta kinevezését. Ezt követően Raszputyin szeretett volna találkozni vele, hogy kapcsolatba lépjenek egymással, de Ruzszkij nem fogadta őt...”

Mielőtt rátérnénk arra, hogy Raszputyin milyen befolyást gyakorolt az egyes mi-

niszterek és főparancsnokok kinevezésére, előbb Raszputyinnak P. A. Sztolipinhoz való viszonyával kell foglalkoznunk. Ez a viszony kezdetben, úgy látszik, tűrhető volt. Sztolipin eleinte maga is afféle imádkozó szerzetesnek tartotta Raszputyint, s magához kérette, hogy imádkozzon az Aptyekarszkij-szigeten történt robbanásnál megsérült lányáért. A besúgók jelentései és a rendőrségi ügyosztály közleményei alapján azonban Sztolipin hamarosan átlátott a trónhoz oly közel felvergődött szerzetesen, s amint erre fentebb már utaltunk, viselt dolgairól jelentést terjesztett a cár elé. A cár ezt nem méltatta figyelemre. Elég közismert tény, hogy Sztolipin helyzete ezt követően megrendült. A kijevi ünnepségeken, amelyeken a cári családdal együtt Raszputyin is részt vett, Sztolipinnak mint kegyvesztettnek teljes mellőzés jutott osztályrészül, s csak az erőszakos halál³³ mentette meg őt a Kaukázusba való áthelyezéstől. A továbbiakban megemlíthetjük Dzsunkovszkij tábornok, belügyminiszter-helyettes felmentését, amelyre nyomban azután került sor, hogy kedvezőtlen jelentést terjesztett a cár elé Raszputyinról; szólhatunk Kokovcov lemondásáról és A. Ny. Hvosztov karrierjéről, amely szorosan összefüggött Raszputyinnal.

Kokovcov fogadta a „meglátogatására” jelentkező Raszputyint. Hogy milyen benyomást tett rá, arról Kokovcov a fentebb már idézett éles formában számolt be a cárnak. Ezt követően a volt cárné Kokovcovról alkotott véleménye gyökeresen megváltozott. Bármilyen nagyra becsülte is a volt uralkodó Kokovcovot, bármilyen nehezen vált is meg egy ilyen tapasztalt politikustól, engednie kellett... Kokovcov helyére a miniszterelnöki posztra Goremikint nevezték ki, aki tanult elődének esetéből; miután hatalomra jutott, a legszorosabb baráti kapcsolatot igyekezett fenntartani Raszputyinnal, és a legnagyobb tisztelettel viseltetett a volt cárné iránt. A kamarási naplók szerint a volt cárné gyakran fogadta Goremikint. Goremikin iratai között tömegével találták meg Raszputyin olyan leveleit, amelyekben arra kérte a miniszterelnököt, hogy segítse valamelyik pártfogoltját vagy helyezze el valamelyik ismerősét. E levelek igen jellemzőek. Az alábbiakban idézünk ezekből a levelekből, amelyek Raszputyin helyesírást is érzékeltethetik: 1. „Istennek kedves apó hallgasd meg őket és segíts ha lehet bocsánat grigorij”. 2. „Istennek kedves drága apó elnézést a fura kérésért és zavarásért engem is kérlelnék fogd szeretettel az itt küldött tudományos munkát”. 3. „Istennek kedves apó, hallgasd meg ötet és ő követi tanácsodat és bölcsességedet roszputyin”. Goremikinnel szemben Raszputyin annyira került minden teketóriát, hogy bármikor telefonon is megostromolta hasonló kérésekkel. Alekszej Frolovics Filippov újságíró így nyilatkozott erről vallomásában: „Egyik alkalommal, amikor a moszkvai Tyerehovának, Garnyics-Garnyickij, az állami játékkártyagyár igazgatója feleségének és még többeknek társaságában az »Északi Vendéglő« különtermében ebédeltünk, Raszputyin kijelentette, hogy beszél majd Goremikinnal Garnyics-Garnyickij ügyéről és pozitív választ csikar ki tőle. Ez nyilván egy Garnyics-Garnyickijnek korábban tett ígéret megerősítése volt, ugyanis Raszputyin valamikor, valamilyen oknál fogva azzal biztathatta őt, hogy a német Reichstag tagjainak tulajdonában levő és likvidálandó Valdgo-féle cellulózegyár óriási vagyona érintetlen marad. Mivel az asztalnál helyet foglaló társaság igen vegyes, sőt kissé gyanús is volt, arra próbáltam figyelmeztetni a mellettem ülő Raszputyint, hogy nem volna szabad ilyen magabiztosan beszélnie a Goremikinnal folytatandó beszélgetés várható eredményéről, sőt még a beszélgetés lehetőségéről sem, de Raszputyin már annyira beleélte magát ebbe és annyira hévbe jött, hogy felszólított, menjek be vele a telefonfülkébe és hallgassam végig Goremikinnal folytatandó beszélgetését. Minthogy szerettem volna leleplezni kudarcát, amelyet ebben az esetben elkerülhetetlennek tartottam, szívesen elfogadtam meghívását és Garnyics-Garnyickijt is magunkkal vittük. Jelenlétünkben Raszputyin csakugyan felhívta Goremikint, az akkori miniszterelnök

irodáját, és az érthetatlenségig kusza nyelven azt magyarázgatta a miniszterelnöknek, hogy a »Valkov« céget – így nevezte Raszputyin a Valdgof céget – meg kell hagyni, azzal érvelve, hogy az ügyis a mi kezünkbe kerül, és hogy ott derék orosz emberek vannak; minderre Raszputyin replikáiból ítélve, kedvező választ kapott. Az egyik válaszból kitűnt, hogy Goremikin felesége súlyos beteg, s Goremikin ezért türelmet kér, de Raszputyin megjegyezte, hogy »az öregasszony hamarosan felgyógyul...»

Nem véletlen, hogy Raszputyin az adott esetben, a Valdgof cég ügyében Goremikinhez fordult. Goremikin, aki sógorságban volt Freinattal, a rendőrségi ügyosztály különleges megbízatásokat teljesítő tisztviselőjével, akit a Mjaszojedov³⁴ kémkedési ügyben való részvételéért kényszermunkára száműzött, valamint a Goremikinnal közeli kapcsolatban álló Andronnyikov herceg nemegyszer lépett fel az oroszországi német tőke védelmezőjének szerepében. Goremikin állandó képviselője volt egy német bank által finanszírozott, 1886-ban alapított villanyvilágítási társaságnak. Beleckij elbeszélése szerint Goremikin és Andronnyikov, amikor arról értesültek, hogy A. Ny. Hvosztov belügyminiszter a minisztertanácsban ismét fel akarja vetni a társaság valamennyi vállalatának a városi önkormányzat kezébe vételét, valósággal pánikba estek; Goremikin, amikor Beleckijtól megtudta Hvosztov szándékát, megmutatta neki a kérdésről szabályosan lefolytatott minisztertanácsai tárgyalások jegyzőkönyvét és kijelentette, hogy nem tűri a kérdés újabb felvetését, s amennyiben Hvosztov a minisztertanácsban az ügy felülvizsgálata mellett emelne szót, ő a maga részéről a cárhoz fordul. Ehhez a beszélgetéshez, amelyről Beleckij értesítette Hvosztovot, hozzájárultak még Andronnyikov nyomatékos kérései is; Hvosztovnak akkor még szüksége volt Andronnyikov hercegre, aki mellel, Beleckij szerint, korántsem önzetlen közvetítői szolgálatokat tett a szóban forgó társaságnak. Így azután Hvosztov végső soron elállt attól, hogy a minisztertanácsban az ügy újrafelvételét kérje.

Andronnyikov herceg a közvetítő szerepét játszotta Goremikin és A. Ny. Hvosztov belügyminiszter között. Hvosztov becsvágya és pénzhétsége, valamint az a tulajdonsága, hogy céljait az eszközökben nem válogatva igyekezett elérni, valóságos bulvárregényé tette azt a rövid időszakot, amíg ez a szélsőlegesen jobboldali politikus hatalmon volt. Maga Hvosztov a következőképpen beszéli el Raszputyinnal való ismeretségének kezdetét: „1911-ben, vagy tíz nappal Sztolipin meggyilkolása előtt, Nyizsnyij Novgorodban, ahol abban az időben kormányzóként működtem, váratlanul megjelent Georgij Petrovics Szazonov, a »Rosszija« volt kiadója, még apám régi ismerőse, s vele együtt Raszputyin, akit azelőtt sohasem láttam. Beszélgetni kezdtem dolgozószobámban Raszputyinnal, míg Szazonov, nyilván, hogy beszélgetésünket ne zavarja, a szalonban maradt. Raszputyin elmondta, milyen közeli kapcsolatban áll a cárral, aki mindent megtesz neki, s most is a cár megbízásából jött el, hogy »megnézze lelkemet«; végezetül felajánlotta nekem a belügyminiszteri tárcát. Arra a megjegyzésemre, hogy hiszen van belügyminiszter, Raszputyin azt válaszolta, hogy ez nem számít, mert Sztolipin ügyis menni fog. Akkor még nem tudtam, hogy már eldöntötték Sztolipin áthelyezését a Kaukázusba. Mindez annyira furcsának és szokatlannak tűnt számomra, hogy nem is tulajdonítottam komolyabb jelentőséget Raszputyinnal folytatott beszélgetésemnek; félig tréfás hangon társalogtam vele, s így bosszankodva távoztam. Nem hívtam meg ebédre és nem voltam hajlandó bemutatni őt családomnak, bár megkért erre. Később a helyi postahivatalból megkaptam annak a táviratnak a másolatát, amelyet Raszputyin Virubovának címzett: »Bár Isten kegyében áll, valami hiányzik belőle.« Körülbelül egy hónap múlva a cárnál voltam kihallgatáson, s a cár igen ridegen fogadott: nem kínált helyet, s beszámolóim alatt mindvégig kinézett az ablakon. Ez a szöges ellentéte volt annak a bánásmódnak, amelyben Raszputyin látogatása előtt mindig részesített, amikor is igen szívélyes volt

hozzám. A kihallgatás után úgy döntöttem, hogy kilépek az állami szolgálatból és igyekszem bejutni az Állami Dumába; ez sikerült is, mivel az orjoli kormányzóságban megválasztottak.”

A német erőszak ellen mondott híres beszédei után, amelyekre Carszkoje Szelóban is felfigyeltek, Hvosztov előtt ismét megnyílt a hivatali karrier ragyogó perspektívája. Hvosztov elhatározta, hogy miniszteri tárcát szerez, s mivel már tudta, hogy ehhez az út Virubova kis házán vezet át, úgy döntött, hogy rehabilitálja magát Virubova és Raszputyin szemében...

Egy Beleckijjel együtt kidolgozott terv szerint a bonyolult intrikák finom hálóját szőtte Raszputyin köré abból a célból, hogy 1. a kormány néhány tagját számára megfelelőbb emberekkel váltsa fel és 2. megbuktassa Goremikint és maga lépjen a helyébe. Ezekről az intrikákról némi képet adhat Beleckij eleven és cinikus elbeszélésének egy részlete. „Nyomban azután, hogy megjelent a rendelet Hvosztov kinevezéséről, majd az én kinevezésemről is, értesültünk arról, hogy Raszputyin elutazott Pokrovszkójból; ezért Andronnyikovval és Hvosztovval összeültünk, hogy tervet dolgozzunk ki Raszputyinhoz fűződő viszonyunkról és vele való kapcsolatainkról; ez a terv Raszputyin megérkezése után módosult, mivel kitűnt, hogy valamennyien – még Andronnyikov is, akit azért nem fűztek olyan szoros kapcsolatok Raszputyinhoz, s később Varnava püspök és a tobolszki egyházmegye papságának hozzá közel álló személyei is – figyelmen kívül hagytuk Raszputyin természetének sok vonását és befolyásának tényleges erejét. Azt ajánlottuk, hogy – hivatalunkat és családi életünket megkímélendő – a Raszputyinnal való kapcsolat fenntartását Andronnyikov vállalja magára, ő továbbítsa nekünk a Raszputyintól jövő kérelmeket, s ő fogadja azokat a kérelmezőket, akiknek a belügy-minisztériummal van valami dolguk és Raszputyinhoz fordultak ügyükkel, nehogy ezek a személyek ajánlóleveleikkel felkeressék fogadószobáinkat vagy lakásainkat. Elhatároztuk, hogy Andronnyikov egy 1500 rubeles összeget fog Raszputyin rendelkezésére bocsátani megélhetéséhez, nehogy a kérelmezőktől kelljen pénzt elfogadnia (ezt Andronnyikov is igazolta és később Raszputyin sem tagadta); úgy határoztunk, hogy ezt az összeget (rajtán keresztül) eljuttatjuk Andronnyikovhoz, ő pedig találkozásaik alkalmából részletekben adja át Raszputyinnak, hogy így minél gyakrabban találkozhasson vele és befolyást gyakorolhasson rá. Tervbe vettük továbbá, hogy Raszputyin lakására beépítjük egy emberünket, aki magánéletének minden mozzanatáról tájékoztat majd bennünket és bizonyos fokig távol tartja onnan a nem kívánatos elemeket. Minthogy a Raszputyinnal való érintkezésben döntő szerep jutott Andronnyikovnak, a választás Andronnyikov barátnőjére, N. I. Cservinszkajára esett, aki nekünk (mármint nekem és Hvosztovnak) közös ismerősünk volt, s első férje révén rokona M. T. Szuhomlinovának...

Cservinszkaja asszonyt beavattuk terveinkbe és ő mindenbe beleegyezett. Hvosztov és én a Cservinszkájával, valamint Andronnyikovval folytatott beszélgetéseink alapján meggyőződünk arról, hogy Cservinszkaja valóban igen szoros kapcsolatban van Raszputyinnal, akit a figyelmesség számos jelével (kisebb ajándékok, sütemény, gyümölcs stb. küldésével) elhalmozott, s elérte nála azt, hogy értékeli tanácsait és hallgat véleményére a vele szorosabb kapcsolatot kereső különféle személyek értékelését illetően; így azután Virubova is jóindulattal viseltetik irányában. Amint Raszputyin megérkezett, már másnap ebédet rendeztünk Andronnyikov lakásán, s itt találkoztunk vele. Raszputyin meglepetést okozott; de nemcsak nekem, aki akkorára még nem ismertem ki kellően őt, és Hvosztovnak, aki ismerte ugyan még Nyizsnyij Novgorodból, de azután hosszú ideig nem látta, hanem Andronnyikovnak és Cservinszkájának is. Raszputyin ugyanis bizonyos fokig megváltozott; határozottabbnak és magabiztosabbnak látszott.

Raszputyin már első szavaival érezte felül magát, mennyire rossz néven veszi, hogy távollétében neveztek ki bennünket, s ezt különösen hangszorozta a hercegnek, őt hibáztatva a dologért. Amikor a hercegtől Hvosztovval hazafelé mentünk, Hvosztov elmondta nekem, hogy éppen ezt akarták, s hogy Andronnyikov mindent elkövetett ennek érdekében. Andronnyikov ugyanis előre tudta, hogy Raszputyinnak nem lesz ínyére a helyzet, s így felkészülve elég ügyesen kitért a szemrehányás elől, mintha meg sem értette volna; megható fogadtatásban részesítette Raszputyint, kifejezésre juttatta, mennyire örül visszatérésének és mennyire hálás neki azért, hogy támogatja kinevezésünket; értésére adta Raszputyinnak, hogy ő is, mi is nagyra értékeljük és nem fogjuk elfelejteni azt, hogy most, amikor új hivatalunkban az első lépéseket tesszük, visszaérkezésével, tanácsaival és az udvarnál való támogatásunkkal mindjárt a helyes útra segít bennünket és megóv olyan hibáktól, amelyeket fent kedvezőtlenül fogadnának stb.; s Andronnyikov nyomban asztalhoz hívta Raszputyint és ünnepelni kezdte, hangsúlyozva iránta érzett tiszteletét és nagyrabecsülését. Lassanként feloldódott a kezdeti feszültség, Raszputyin megelégnült és észrevétlenül megindult a beszélgetés. Az asztalnál folytatott társalgásból azt vettem ki, hogy Raszputyin tudott kinevezésünkről, s most már nincs is semmi kifogása ellenünk, éppen csak, úgy látszik, azt szerette volna, ha a kinevezést mintegy az ő kezéből kapjuk. Ezután Raszputyin, hangjából ítélve már őszintén, felköszöntött bennünket és sok sikert kívánt hivatali munkánkhoz. Mindamellett nem szalasztotta el az alkalmat, hogy szemrehányással illesse Hvosztovot, amiért Nyizsnij Novgorodban, amikor annak idején ő odautazott, hogy meglátogassa, még csak meg sem vendégelte, pedig neki, mármint Raszputyinnak, akkor mindössze három rubel volt a zsebében; Hvosztov részéről akkor oktalanság volt kerülni vele a közelebbi kapcsolatot – mondotta –, mivel őt a cár küldte oda, hogy »megnézze azt a Hvosztovot«, s már régóta miniszter lehetne. Hvosztov azt válaszolta, hogy minderről akkor mit sem tudott, s neki, Raszputyinnak, kertelés nélkül fel kellett volna tárnia előtte akkori anyagi helyzetét; ilyesmi – tette hozzá – most már természetesen nem fordulhat elő. Majd arról kezdett beszélni, hogy a cárné és a cár hogyan fogadta őt, Hvosztovot, s hozzáfűzte, hogy Raszputyin most már nyugodt lehet személyi őrizetét illetően. Raszputyin kapott ezen, s mindjárt szemrehányásokkal illetett engem az eddigi (nem megfelelő) őrizetért, amelyről – mint mondotta – magától a cártól értesült, s ezzel kapcsolatban valamilyen oknál fogva 30 ügynökről beszélt (holott valójában jóval kevesebb ügynököt rendeltem ki, legfeljebb 8–10 embert). Ezt azzal háritottam el, hogy az én időmben mégsem volt merénylet ellene, mert megfigyelés alatt tartottam őt is, de Iliodort is, aki Dzsunkovszkij tábornok idejében merényletet kísérelt meg ellene, s nyomban ez utóbbira tereltem a beszélgetést; ez elterelte Raszputyin figyelmét rólam; és megváltozott hangjából, szeme villogásából, arckifejezéséből és idegességéből világosan kitűnt, hogy ez az ember nem tudja elfelejteni a rajta esett sérelmeket. Raszputyin elmondta, hogy Dzsunkovszkij nagyon megbántotta őt, amikor panaszt emelt ellene moszkvai viselkedéséért. Kedélyesen megvallotta, hogy csakugyan bűnös volt (hogy tulajdonképpen mit csinált, azt nem mondta; én úgy értettem, hogy részegeskedett), majd, már dühösen, ezekkel a szavakkal zárta le a témát: »Ezt sosem bocsátom meg neki.« Kihasználva Raszputyinnak ezt a hangulatát, elmondtam neki egy esetet, amelyről akkor még nem volt tudomása, nevezetesen azt, hogy Iliodor polgári feleségének hogyan sikerült Iliodor archívumával külföldre szöknie. Jóllehet annak idején a rendőrségi ügyosztályhoz több jelentés és távirat is érkezett Komisszarov ezredestől, a szaratovi kapitányság vezetőjétől (aki megfigyelés alatt tartotta Iliodor feleségét), és bár a szaratovi kormányzó személyesen Dzsunkovszkijtól kért engedélyt Iliodor feleségének letartóztatására és átkutatására, pontosan megjelölve tervezett elutazásának

időpontját is, Dzsunkovszkij húzta az időt és csak akkor adta meg az engedélyt, amikor az asszony már elutazott és szerencsésen külföldre érkezett. Ez nyomban nagyobb jóindulatra hangolta irántam Raszputyint, annál is inkább, mert elbeszélésemben annak a véleményemnek adtam hangot, hogy az archívumban benne lehetett a Raszputyinhoz közel álló személyeket érintő többi levél is, valamint akadt benne reá vonatkozó anyag... Ezután Szamarin³⁵ és Varnava püspök került szóba, s Varnava püspök nevének említése csakugyan helyesnek bizonyult, mert Raszputyin azonnal Varnava pártját fogta és szapulni kezdte Szamarint, akit közülünk senki sem védett, hanem ellenkezőleg, mindegyikünk befeketíteni igyekezett, azt hangoztatva, hogy ez a cárné fenséges nővérehez közel álló ember egyáltalán nem híve a cárnénak és személyes ellensége neki, Raszputyinnak. Mindamellet nem forszíroztuk túlságosan ezt a témát, nehogy Raszputyin azt kezdje latolgatni, vajon kit lehetne Szamarin helyébe állítani, hanem inkább arra tereltük a szót, miképpen lehetne a színódusban elsimítani a tobojszki erekle-lelet ügyében támadt bonyodalmakat. Ebéd után átmentünk a szalonba, majd Raszputyint és Hvosztovot magukra hagyva követtem Andronnyikovot, s dolgozószobájában átadtam neki 1500 rubelt. Andronnyikov ebből néhány százast (nem tudom már, hányat, hárm-at-e, avagy ötöt) nyomban magához vett, s amikor visszamentünk a szalonba, félrevonta Raszputyint, majd a hálósobájában átadta neki a pénzt. Hamarosan vissza is tértek, majd Raszputyin, csókot váltva valamennyiünkkel, távozott. Mi pedig még maradtunk, hogy kicseréljük benyomásainkat erről a találkozásról, amely egyikünket sem elégitett ki különösebben. A találkozás alapján arra a meggyőződésre jutottunk, hogy a talaj kellő előkészítése nélkül elég nehéz lesz az általunk kiszemelt jelöltet, Hvosztov sógorát, Volzsint, az általános ügyosztály igazgatóját, a szent színódus főprokurori posztjára bejuttatni...” Ezt a szemléletes leírást az Andronnyikovnál rendezett első „politikai” ebédről, valamint azokról a fogásokról, amelyekkel Hvosztov és Beleckij Raszputyint gyúrta, Manaszevics-Manujlov (első kihallgatási jegyzőkönyvében) egy pikáns részlettel egészítette ki: „Amikor Hvosztov kinevezése alkalmából feltálaták a halászlét, Hvosztov azt mondta Raszputyinnak, hogy addig nem eszik, amíg meg nem áldja, s miután Raszputyin megáldotta, kezét csókolta neki.”

Hvosztov és Beleckij továbbra is rendszeresen találkozott Raszputyinnal Andronnyikov lakásán. Hvosztovnak sikerült kineveztetnie a szent színódus főprokurori posztjára sógorát, Volzsint, a földművelésügyi minisztérium élére pedig Naumovot³⁶. Egyengetni kezdte a talajt ahhoz, hogy egyik rokonának, Tatyiscsev grófnak megszerezze a pénzügyminiszteri tárcát, s egyúttal aknamunkát folytatott Goremikin ellen, hogy maga kerüljön a helyébe. Mind az egyik, mind a másik terve bizonyára sikerült volna, ha türelmesebb, óvatosabb és kevésbé biztos abban, hogy sikerült megnyernie a cár bizalmát. Hvosztovot hamarosan felbőszítette az a megszámlálhatatlan igény és követelés, amellyel Raszputyin eléggé pimasz formában telefonon ostromolta, valamint az a rengeteg kérelmező, akiket ajánlóleveleivel közvetlenül a minisztériumba irányított; másrészt pedig Andronnyikov is szemmel láthatóan arra törekedett, hogy saját kreatúráival töltesse be a belügyminisztériumi állásokat, a legmagasabb tisztségeket is beleértve. Közeledett az Állami Duma új ülészaka, s arra lehetett számítani, hogy veszélyes interpellációk hangzanak majd el a költségvetési bizottság részéről és a veszélyes beszédek érinteni fogják Raszputyin mérhetetlenül megnövekedett befolyását. Hvosztov, mivel meg volt győződve arról, hogy sikerült megnyernie a cár bizalmát, s mivel érezte, hogy pozíciója mindaddig bizonytalan lesz, amíg Andronnyikovra és Raszputyinra támaszkodik, akik bármikor elfordulhatnak tőle, mert előbb-utóbb mindenképpen megsokallja majd követeléseiket, azon kezdte törni a fejét, hogyan szabadulhatna meg átmenetileg vagy akár örökre Raszputyintól.

Hvosztovban akkor vált véglegessé az elhatározás, hogy bármi áron szakít Raszputyinnal, amikor szertefoszlott az a reménye, hogy Goremikin helyébe léphet. Mert reménye bizonyos fokig indokolt volt. Raszputyin és Virubova jóindulatára támaszkodva Hvosztov megszilárdította belügyminiszteri pozícióját, három kitüntetés után megkapta az Anna-rend I. fokozatát, az istállómeisteri címet, és még az is sikerült neki, hogy Carszkoje Szelóban bizalmatlanságot keltsen Goremikin iránt olyan értelemben, hogy a miniszterelnök helytelen politikát folytat az Állami Dumával szemben. A nagyközönség körében és a sajtóban olyan hírek keringtek, hogy az Állami Dumát nagy veszély fenyegeti, mert Goremikin megsemmisítő csapást akar mérni rá. Egyrészt Hvosztov mesterkedéseinek eredményeképpen, másrészt ama tételek hatására, amelyeket Raszputyin egyik pártfogoltja és barátja, Pityirim pétérvári metropolita hangoztatott, aki akkoriban már óriási befolyásnak örvendett Carszkoje Szelóban, az udvarnál lassanként arra a meggyőződésre jutottak, hogy az Állami Duma berekesztésének és Goremikin politikájának szomorú vége lehet és még a trónba kerülhet. A petrográdi társaságban már nyíltan arról beszéltek, hogy Goremikin napjai meg vannak számlálva. Valóságos koalíció alakult annak érdekében, hogy Goremikin helyébe Stürmert állítsák; a koalícióban részt vett Pityirim metropolita, Raszputyin, aki akkor már bizonyos fokig csalódott Hvosztovban és gyanúval fogadta törtetését, valamint a belügyminisztérium állományába tartozó Ivan Fjodorovics Manaszevics-Manujlov. Ez az egykori ügynök, aki először egyházi ügyekben Rómában működött, majd a külföldi sajtó tájékoztatása és a politikai nyomozás területén Párizsban, ügyes és gátlástalan üzletember volt, aki nem riadt vissza sem a sötét ügyletektől, sem a tőzsdejáratéktól. Már jó ideje nem volt hivatali pozíciója, amikor Raszputyin társaságába keveredett és ismét találkozott Pityirimmal, akit még a grúziai exarchátusból ismert. Stürmer esélyeiről értesülve elsőként ajánlotta fel neki szolgálatait és vállalta a közvetítést közte és Pityirim között. Stürmer már évek óta ismerte Raszputyint; többször járt nála, amikor még az Anglijszkij proszpekten lakott, azt követően pedig Nyikityin tábornoknál, a Péter-Pál erőd parancsnokánál találkozott vele több ízben, akinek a lányáról Virubova a következőképpen nyilatkozott vallomásaiban: „Emlékszem, hogy Raszputyinnal találkoztam Nyikityina udvarhölgygel, aki könnyelmű lány hírében állt, s akit ezért az udvarnál nem fogadtak.” Ez a kifestett nőszemély, akinek a léhaságát maga Raszputyin is hangsúlyozta, egyszer-kétszer felkereste Raszputyint Stürmer megbízásából valamilyen üzenettel vagy kérelemmel. Állandóan ott lebzsel Stürmernél, és csak Stürmer előrehaladott kora cáfolt rá azokra a híresztelésekre, amelyek szerint viszonya volt vele. Abból, amit maga Raszputyin később Stürmerről mondott, arra lehet következtetni, hogy Raszputyin csak akkor egyezett bele Stürmer jelölésébe, amikor az már kötelezettséget vállalt ama kérelmeket és folyamodványokat illetően, amelyeket Raszputyin továbbítani szándékozott hozzá. Akárhogy volt is, Pityirim kihallgatást kért a volt cártól, elindult hozzá a főhadiszállásra és magával vitt egy írásbeli jelentést a politikai helyzetről. A jelentés, amelyet Raszputyin barátja, Mudroljubov, a szent szinódus titkára állított össze, békülékeny politikát ajánlott az Állami Duma irányában és Stürmer jelölését tartalmazta. Amikor a cár a főhadiszállásról visszatért Carszkoje Szelóba, magához hívatta Stürmert és kinevezte miniszterelnökké, Manaszevics-Manujlovot pedig Stürmer rendelkezésére küldte ki, rábízva Raszputyin őrzését, ily módon lehetőséget nyújtva neki arra, hogy erősítse és megnövelje befolyását.

Eközben Hvosztov, miután Zinaida Juszipova hercegnővel (született Szumarokova-Elston grófnő) folytatott beszélgetése során meggyőződött arról, hogy Raszputyin félreállításának gondolata lelkes támogatásra talál a nagyhercegi körökben, és hogy erre a célra korlátlan eszközöket bocsátanának rendelkezésére, úgy döntött, hogy gyorsabban

A cári család

II. Miklós cár és Alekszandra Fjodorovna cárné

Nyikolaj Nyikolajevics nagyherceg

A cárizmus leghűségesebb
támaszai, a gárdisták

II. Miklós és a trónörökös
szemlét tart. 1914.

A cár a fronton

Raszputyin tisztelői körében

Raszputyin

Juszupov herceg, Raszputyin egyik gyilkosa

Az anyák siratják
bevonuló fiaikat

Visszavonuló
orosz katonák

Frontbarátkozás.
Az osztrák - magyar
katonák bekötik szemüket,
hogy felismerhetetlenek
legyenek

és határozottabban cselekszik. A Raszputyint őrző repülőosztagnak abban az időben Komisszarov volt a parancsnoka, s Hvosztov és Raszputyin már nem Andronnyikovnál találkoztak, aki ellen háziasszonya, Tolsztaja grófnő kiköltöztetési keresetet nyújtott be, hanem egy külön e célra bérelt konspiratív lakásban. Hvosztov nyíltan felajánlotta Komisszarovnak, hogy 200 000 rubelért szervezzen merényletet Raszputyin ellen. Komisszarov Hvosztov bosszújától tartva nem merte kereken visszautasítani az ajánlatot, de értesítette róla közvetlen fölöttesét, Beleckijt, akihez régi hivatali kapcsolat és barátság fűzte, s Hvosztov így kénytelen volt Beleckijt is beavatni terveibe. Beleckij is, Komisszarov is világosan látta, hogy Hvosztov, szenvedélyes természeténél és a higgadt számításra való képtelenségénél fogva nem fogja tudni sikeresen végrehajtani tervét, de ugyanakkor nem volt kellő bizonyítékuk Hvosztov ellen, hogy megfelelő helyen jelentést tehettek volna ajánlatáról. Ezért úgy döntöttek, hogy húzni fogják az időt, különböző ürügyekkel halogatva a végrehajtást és egyre újabb tervekterjesztve Hvosztov elé abban a reményben, hogy a fejlemények valahogy majdcsak a kezükre játszanak, s előbb-utóbb kikerülhetnek a kényelmetlen helyzetből. A Hvosztovval üzött játékról szemléletes képet ad Beleckij vallomásának következő részlete: „... Miután Komisszarovval megbeszéltem a dolgot, úgy határoztam, hogy lebeszélem Hvosztovot arról a tervéről, amely szerint Raszputyint gépkocsiban kellett volna megölni; ehelyett az ügy halogatása céljából, azt ajánlottam Hvosztovnak, hogy szerezzünk mérget és keverjük bele Raszputyin madeiraborába; Komisszarov fel is ajánlotta, hogy megszerzi a mérget egyik volt ügynöke révén, aki segédgyógyszerészként az egyik szaratovi patikában működik”... Hvosztov gyanakodni kezdett, hogy munkatársai kettős játékot űznek vele, s ezért egyrészt a személyes szolgálatára kirendelt segédtsizthez, Kamenyev lovaskapitányhoz fordult segítségért, másrészt Rzszevszkij nevű minisztériumi beosztottjához folyamodott. Rzszevszkij néhány ismerősének, köztük egy bizonyos Geine mérnöknek elfecsegte megbízatását. Beleckij is tudomást szerzett a dologról, és sikeresen mattot adott Hvosztovnak, egyidejűleg kikerülve az utóbbi időben már igen kellemetlenné vált helyzetéből. Rzszevszkij távollétét kihasználva megbízta Avickij ezredet, hogy indítson vizsgálatot Rzszevszkij ellen ama vád alapján, hogy visszaélt a soronkívüliséget biztosító igazolványokkal, amelyekhez még az északnyugati kerület vöröskereszt-megbízottjaként jutott, s egyben utasítást adott arra, hogy Rzszevszkijt külföldről való visszatérésekor motozzák meg és tartóztassák le. A motozás során Rzszevszkijnél két levelet találtak: az egyik Hvosztovnak volt címezve, s ezt a kihallgatásról készített jegyzőkönyvhöz csatolták, a másikat pedig, amely Raszputyinnak volt címezve és leleplezte az egész összeküvést, eljuttatták a címzetthez. Hvosztov megkísérelte megmenteni helyzetét. A rendőrségi ügyosztály anyaga alapján összegyűjtötte a Raszputyint kompromittáló adatokat, s a cár elé terjesztette őket; jelentésének az volt az eredménye, hogy leváltották...

Hvosztov távozásával megüresedett a belügyminiszteri szék. Manaszevics-Manujlov második kihallgatásának jegyzőkönyve szerint a következőképpen beszélt el, mennyit medített Raszputyin azon, hogy kit is kellene belügyminiszternek kinevezni, és hogyan esett végül is Stürmerre a választása: „Raszputyin felkereste a cárnét. Éppen nála voltam, amikor indulni készült. Közölte velem: »Ma reggel Annuska (mármint Virubova) felhívott telefonon és azt mondta, hogy kit is kellene belügyminiszternek kinevezni?« Elnök: »Tehát nem mondta, hanem kérdezte, ez a pontos kifejezés?« Manaszevics-Manujlov: »Ő így mondta, később majd elmesélem, hogyan ment végbe ez a kinevezés... Én magam sem tudom – mondta Raszputyin. Scseglovitov³⁷ szeretne az lenni, de ő valóságos haramia.« (Igyekszem pontosan visszaadni Raszputyin szavait.) Krizsanovszkij³⁸ ebédelni hurcol, ő is az akar lenni, de szélhámos. Mondhatom azokkal a szavakkal, amelyeket ő használt? »Hogyne, tessék, az is a rendje.« Manaszevics-Manuj-

lov: »... tehát – szélhámos. Beleekij is akar. S ha nem is ölt meg, bizonyára szívesen megölné; de ott van az öreg, miért ne kormányozna egymaga?« Vagyis legyen ő a belügyminiszter. Szó szerint így mondta. Ezzel aztán elment Carszkoje Szelóba és két-három napon belül, ha jól emlékszem, ki is nevezték Stürmert. Stürmer belügyminiszteri kinevezése után Raszputyin úgy vélte, hogy most már korlátlan lehetősége nyílik a közbenjárásokra.”

Am olyasmi történt, amire Raszputyin nem számított: Stürmer, miután teljesen szilárdnak érezte pozícióját, már nem is reagált Raszputyin kéréseire és ugyanakkor nem támogatta Pityirim metropolitát sem, aki szerette volna leváltatni Volzskint. Raszputyin és Virubova egyre jobban elégedetlenkedett. Mondogatni kezdték, hogy Stürmer hűtlen ember, nem lehet rá építeni, hogy nem törődik kellőképpen „mamával”, vagyis az egykori cárnéval. Raszputyin egyik Stürmer elleni kifakadásáról Manaszevics-Manujlov a következőket mondotta: „Amikor megérkeztem, Raszputyin már ott volt Pityirimnél Stürmerrel együtt; én átmentem a szomszéd szobába és ott maradtam Oszipenkóval, a metropolita titkárával. Később Pityirim kijött, és Stürmer egyedül maradt Raszputyinnal... Egyszerre csak Raszputyin felüvöltött: »Te nem szállhatsz szembe mamával«... Aztán csak hangfoszlányok hallatszottak, majd Raszputyin azt mondta: »Vigyázz, hogy el ne forduljak tőled, mert akkor véged.« Persze érdekelt, hogy mi történt köztük, s miután Stürmer elment, Raszputyinhoz csatlakoztam, és együtt távoztunk. Megkérdeztem tőle: »Mit kiabáltál az öreggel?« »Nem engedelmeskedik mamának – válaszolta Raszputyin. – Az öregnek pórázon kell járnia, s ha erre nem hajlandó, kitöri a nyakát.« Pontosan ezeket a kifejezéseket használta.” Végül is Stürmer, Raszputyin megkérdezése nélkül, a belügyminiszterség helyett átvette a külügyminiszterséget, belügyminiszterré és igazságügyminiszterré pedig A. A. Hvosztovot,⁸⁹ illetve Makarovot nevezte ki, tehát két olyan embert, aki Raszputyinnak nem volt ínyére. Makarovra azért haragudott, mert amikor az Ilidortól elvette a volt cárné és a nagyhercegnők Raszputyinhoz címzett leveleit, nem a volt cárnénak adta át őket, hanem II. Miklósnak; ezért azután kegyvesztett lett a cárnénál és távoznia kellett. A. A. Hvosztov pedig egyáltalán nem érintkezett Raszputyinnal és nem tartozott az „ő” emberei közé. Mindez együttvéve azt eredményezte, hogy a volt cárné elhidegült Stürmertől; Stürmer a maga részéről, érezve ezt a változást, ritkábban kereste fel őt, holott azelőtt hetenként kétszer is eljárt hozzá és folyamatosan tájékoztatta az összes államügyekről. Így azután, amikor Stürmer ellen kampány indult az Állami Dumában, a cárné támogatását elvesztve, le kellett mondania. Távozásakor Stürmer Trepovot⁴⁰ ajánlotta utódjául, s az uralkodó ki is nevezte Trepovot a minisztertanács elnökévé.

Trepov kinevezése ugyancsak nem volt ínyére Raszputyinnak. Egyrészt azért nem, mert a kinevezés az ő megkérdezése nélkül történt, másrészt pedig azért nem, mert Trepovot ellenségének tartotta. Igaz, hogy nem sokkal Trepov kinevezése után ennek egyik rokona, Alekszandr Alekszejevics Moszolv tábornok felkereste Raszputyint és megpróbálta kibékíteni Trepovval, sőt Raszputyin szavai szerint még 200 000 rubelt is felajánlott neki azzal, hogy ne avatkozzon bele a politikába és ne gáncsolja Trepovot. De mindebből nem lett semmi. Raszputyin nem is leplezte Trepov iránti ellenszenvét, s olyanokat mondott a volt cárnénak, hogy Trepovot nem lehet meghagyni tisztségében, mert „egy balszerencsét hozó család” tagja. S ezzel eljutottunk az utolsó kormányhoz, Raszputyin utolsó napjaihoz, a monarchia végnapjaihoz, ahhoz a végzetes pillanathoz, amikor kinevezték belügyminiszterré az Állami Duma paralysis progressívában szenvedő elnökhelyettesét, a paralízissel sújtott Oroszország tragikus szimbólumát.

Protopopov európai műveltségű ember volt, nagyszerűen beszélt idegen nyelveket,

kitűnően zongorázott; finom modorú, de nagyfokú csapodárság és könnyelműség jellemezte; valamikor nagy vagyona volt, de végül elég zilált anyagi körülmények közé került; társaságban viszont mindig igen kellemes benyomást keltett. Akárhol találkozott is először Raszputyinnal – akár a Knyirsi nevezetű selyemfiúnál, akinél Petrográd legkétesebb társasága gyűlt össze, s akihez egyaránt eljárt Raszputyin is, Protopopov is, akár a kimért öreg Tarhanova hercegnőnél –, annyi bizonyos, hogy Badmajevnél, a tibeti gyógy mód orvosánál és az ő közvetítésével kerültek közelebb egymáshoz. Protopopov egész életében Badmajev páciense volt, azóta, hogy fiatal tiszt korában a doktor kigyógyította valamilyen nemi betegségből; később „serkentő porokat” kapott tőle, amelyekkel Badmajev a legfelső petrográdi társaság népes csoportját ellátta... Raszputyin ennél a bájitalkereskedőnél ismerkedett meg közelebről Protopopovval, aki 1915-ben és 1916 elején ott feküdt szanatóriumában, mint Badmajev mondotta, heveny gerincvelőgyulladás és lábödémával. Badmajev arra akarta kihasználni ezt a közeledést, hogy Protopopovot miniszteri tárcához juttassa, abban a reményben, hogy Protopopov, hatalomra kerülve, magához emeli majd egykori ezredtársát, a kegyvesztett Kurlov tábornokot, aki Badmajev állandó páciense volt, kényszernyugdíjaztatása után két esztendeig ingyen nála lakott és így rengeteggel tartozott neki. Úgy látszik, Protopopov meg is ígérte ezt Badmajevnek, s ígéletét később be is váltotta. Protopopovot nem volt nehéz a belügyminiszteri bársonyszékbe juttatni. Az Állami Dumával való állandó súrlódások a legfelsőbb kormányzat legfájdalmasabb pontjává váltak, s Protopopov, az Állami Duma elbűvölő elnökhelyettese, akiről egyforma rajongással nyilatkozott az angol király és Raszputyin, a cár szemében bizonyára holmi mennyei ajándéknak tűnt a csodáktól elszokott Oroszországban, olyan embernek, akit Isten vezérelt az útjába. A paraszifilitikus Protopopov „világos periódusa” azonban véget ért, s a belügyminisztérium élére kerülve súlyos lelki zavar tünetei mutatkoztak rajta. Raszputyin, bár ez neki sem kerülte el a figyelmét, elégedett volt Protopopov kinevezésével, mert rajta keresztül, úgy érezte, a markában tartja egész Oroszországot. Protopopovhoz, vagy ahogy ő nevezte (mivel szokása volt mindenkire valamilyen ragadványnevet ráakasztani), „Kalinyinhoz” a legnagyobb gyengédséggel viseltetett...

Csak hogy a belügyminiszter mellett a kormány más tagjait is olyanokkal kellett felváltani, akik megfeleltek Raszputyinnak; a nem elég engedékeny és Pityirimmal össze nem férő Volzsín színóduzi főprokuror helyére valaki mást kellett kinevezni, és szükség volt egy megbízható igazságügyminiszterre is, mivel az igazságügyminisztériumban egyetlen addigi miniszter sem felelt meg Raszputyinnak, még Seglovitov sem; csupán a Raszputyint fogadó Verjovkin igazságügyminiszter-helyettes érvényesítette a minisztériumban Raszputyin befolyását... A megbízható igazságügyminisztert Raszputyin titkára, Szimanovics briliánskereskedő és Raszputyin javára sápot szedő játékbarlang-tulajdonos találta meg Dobrovolszkijnak, a kormányzó szenátus I. ügyosztálya főprokurorának személyében, akinek a váltóit ő szokta leszámítolni. Jóllehet Dobrovolszkij, amikor Raszputyin meglátogatta, nem tett rá kedvező benyomást („Sunyi a tekintete – mondta Raszputyin –, nem tud az ember szemébe nézni”), s jóllehet a cárnéhoz is olyan hírek érkeztek, hogy Dobrovolszkij a szenátusban baksist fogad el, Szimanovics váltig azzal biztatta Raszputyint, hogy Dobrovolszkij engedelmes végrehajtója lesz minden utasításának, s Dobrovolszkij személyéhez ragaszkodott Rubinsztejn bankár is, aki nem sokkal azelőtt nagyobb összeget fizetett ki Raszputyinnak különböző közbenjárásai fejében: így azután Dobrovolszkij végül is megkapta az igazságügyminiszteri kinevezést. Pityirim és Raszputyin a szent színódustra is beültették az engedelmes főprokurort egy megbízható emberük, Rajev személyében. Rajev Pallagyin volt petrográdi metropolita fia, a női magániskolák igazgatója volt, akinek Bratyinszkaja hercegnő és

Bezrodniy udvari orvos valóperében tanúsított részrehajló magatartása annak idején nagy port vert fel az orosz sajtóban.

Raszputyin befolyása ebben az időszakban érte el a csúcspontját. Arra a kérdésre, vajon a volt cárné környezetéhez tartozó személyekben felmerült-e az a gondolat, hogy a cárné esetleg megismételheti II. Katalin történetét, fia régensként magához ragadva a hatalmat, nemleges választ kell adnunk, mivel ilyen tervre a vizsgálati anyagban semmiféle utalás nem található; erre egyébként nem is volt semmi szükség, mert az országot gyakorlatilag úgyis a volt cárné kormányozta, Raszputyin pedig azzal a kifejezésével élve, amelyet Szpiridovics vezérőrnagy használt vallomásaiban, az orosz birodalom kancellárja volt.

„Voproszi Isztorii”, 1964. évf. 10. sz.

119–133. old.; Ugyanott. 12. sz. 90–101. old.;

Ugyanott. 1965. évf. 1. sz. 98–109. old.

¹ A. A. Virubova a cárné udvarhölgye, a cári család közvetlen környezetének tagja, Raszputyin tisztelője. Raszputyin jórészt Virubova segítségével és befolyásának igénybevételével vitte keresztül akaratát a cárnénál és a cárnál.

² V. N. Kokovcov 1904–1905-ben és 1906–1914 között pénzügyminiszter, 1911-től miniszterelnök. 1914 januárjában Raszputyin sürgetésére lemondott.

³ V. D. Boncs-Brucjics (1873–1935) irodalomtörténész, történetíró és néprajztudós, az SZKP régi tagja, későbbi szovjet államférfi.

⁴ V. I. Ikszul (Uexküll) J. A. Ikszul báró szenátor lánya.

⁵ B. V. Stürmer (Stjurmér) nagybirtokos, szélsőséges reakciós, 1916 januárjától ez év novemberéig miniszterelnök, s egyidejűleg először belügyminiszter, majd külügyminiszter. Kinevezésében Raszputyin is közrejtett; utóbbi saját hívének tartotta Stürmert.

⁶ F. F. Juszupov herceg azoknak a monarchista köröknek képviselője volt, akiket megfélemlített Raszputyin előtérbehozott. Juszupov barátságot színtelt Raszputyin iránt. 1916. december 17-re virradó éjszaka Juszupov petrográdi palotájában, s az ő tevékeny közreműködésével gyilkolták meg az arisztokrata összeesküvés tagjai Raszputyint.

⁷ V. A. Szuhomlinov 1909–1915 között hadügyminiszter. 1916-ban, lemondása után áruhas és megvesztegetés vádjával letartóztatták. A februári forradalom után kényszer munkára ítélték, majd külföldre szökött.

⁸ Sz. J. Vitte gróf 1892-ben közlekedésügyi miniszter, majd 1903-ig pénzügyminiszter. 1905–1906-ban miniszterelnök. Liberálisnak minősített nézerei miatt később megvesztett lett.

⁹ I. L. Goremikin 1895–1899 között belügyminiszter, 1914 januárjában követi Kokovcovot a miniszterelnöki székben. Kinevezésének útját Raszputyin egyengette. 1916 januárjában Stürmernek adta át tisztségét.

¹⁰ A. Ny. Hvosztov gazdag földbirtokos, a jobboldal vezére a IV. Állami Dumában. 1917-ben Raszputyin segítségével nyerte el a belügyminiszteri kinevezést és támogatását továbbra is igyekezett megszerezni a miniszterelnökség elnyerése céljából. Miután 1916-ban kísérletet tett Raszputyin eltávolítására, sőt meggyilkoltására, le kellett mondania.

¹¹ II. Miklós 1894-ben követte III. Sándort a cári trónon. A vizsgálóbizottság jelentésének összeállítására őta számos emlékirat és egyéb forrás látott napvilágot, amelyek alapján részletesben lehet jellemzni uralkodói egyéniségét. Vitte emlékirata például meggyőzően bizonyítja, hogy II. Miklós politikai adottságai jóval szerényebbek voltak, mint III. Sándor képességei. Az utolsó cár nem tudott megférni értékes tanácsadóival, üresfejű kalandorokkal kormányzott, határozatlan természete különösen a reformoktól való tartózkodásban jutott kifejezésre, ugyanakkor megingathatatlan irakacság jellemezte az önkényuralom védelmezésében.

¹² Mária Fjodorovna, III. Sándor felesége.

¹³ Milica Nikolajevna – Miklós (Nikola Nyikita) montenegrói (crna gorai) fejedelem, illetve király lánya, Pjotr Nikolajevics orosz nagyherceg felesége. Miklós montenegrói király másai lánya, Anasztaszija is Oroszországban ment férjhez Nikolaj Nikolajevics nagyherceghez. A montenegrói királylányok, vagy ahogy az orosz arisztokrácia gúnyolta őket, a „fekete asszonyok” rossz viszonyban voltak az orosz előkelőségekkel.

¹⁴ Alekszej Nikolajevics.

¹⁵ P. A. Sztolipin a cári bürokrácia jellegzetes képviselője volt. 1903–1906 között szaratovi kormányzó. 1906-tól 1911-ig belügyminiszter és miniszterelnök. Nevéhez fűződik az első forradalmat követő reakció periódusa. 1911-ben meggyilkolták.

¹⁶ Ioann Kronstadtsczkij (Szergijev, Ivan Iljics), 1829–1908, az orosz ortodox egyház egyik konzervatív szellemű vezéralakja. Kronstadt tevékenysége során szegényházak alapításával szerzett népszerűséget. Tömeges gyónásokat és egyéb látványos egyházi megmozdulásokat szervezett. A nagy orosz író, Lev Tolstoj egyik üldözője.

¹⁷ Udvari kitüntetés, a cárné nevének kezdőbetűivel.

¹⁸ V. M. Pürisevics gazdag besszarabiai földbirtokos, 1901-től a belügyminisztérium tisztviselője, Plevé egyik bizalmasa. A jobboldali monarchisták egyik szélsőséges vezetője. Konzervatív sajtópogromok és дума-botrányok szervezője. 1916-ban nagy feltűnést keltett ellenzéki felszólalásával, amelynek az volt a célja, hogy megmentsse az önkényuralmat. Részt vett Raszputyin meggyilkolásában.

¹⁹ J. Ny. Rosztovcev gróf, udvarmester, Alekszandra Fjodorovna kancelláriájának vezetője, a cári család gyermekeinek felügyelője.

²⁰ K. D. Nyilov tengernagy, a cár jachtjának parancsnoka. Híres volt kegyetlenségéről.

²¹ Sz. Ny. Pálcov nem azonos Maurice Páléologue-gal, a francia nagykövettel.

²² Andronnyikov államtitkok kifecsegtetésével vádolta Szuhomlinov feleségét.

²³ Konsztantyin Konsztantyinovics nagyherceg, 1889-től az orosz tudományos akadémia elnöke.

²⁴ Olga Konsztantyinovna nagyhercegnő, I. György görög király felesége.

²⁵ P. G. Kurlov, 1905-ben mînszki kormányzóként belelövetett a tömegbe, 1909-1911 között, majd 1916-ban ismét a belügyminiszter helyettese.

²⁶ A. I. Visnyegradszkij államtanácsos, udvari kamarás, az udvari klikk egyik bizalmasa.

²⁷ J. K. Rihter bárónő, Alekszandra Fjodorovna cárné udvarhölgye.

²⁸ V. A. Gyegyulin 1906-tól a cári palota parancsnoka.

²⁹ M. V. Rodzjanko (1859-1924) nagybirtokos, az Állami Duma elnöke, az októbristák pártjának egyik vezetője.

³⁰ V. L. Burcev újságíró, egykori „narodovolec”, a cári üldözés elől külföldre menekült, majd a fegyveres forradalmi harc ellenségeként a kadetekhez közeledett. 1917-ben az „Obszcsyje gyelo” című lap kiadója.

³¹ Nyikolaj Nyikolajevics (ifjabb) nagyherceg, 1914-től a hadsereg főparancsnoka, 1915-től kaukázusi helytartó. Bizonyos népszerűsége tett szert a polgári ellenzék körében, ami feszültséget idézett elő közte és a cári család között.

³² Ny. V. Ruzszkij tábornok, megszakításokkal az északi front parancsnoka.

³³ Sztolipint 1911-ben a kijevi operaházban meggyilkolta Bogrov eszer merénylő.

³⁴ Mjaszozjedov csendőralezredes, Szuhomlinov egyik bizalmi embere. 1915-ben a németek számára történő kémkedés vádjával letartóztatták, elítélték és felakasztották.

³⁵ A. D. Szamarin, a szinódus főügyésze.

³⁶ A. Ny. Naumov kamarás, államtanácsos, az Állami Duma tagja, konzervatív beállítottságú politikus.

³⁷ I. G. Scseglovitov csernyigovi földbirtokos, 1903-tól a szenátus főügyésze, 1906 és 1915 között igazságügyminiszter, a forradalmi és nemzeti felszabadító mozgalmak ellen lefolytatott perek kezdeményezője. 1917. január 1-én az Államtanács elnökévé nevezték ki, s azonnal hozzákezdett az ellenzéki elemek eltávolításához.

³⁸ Sz. J. Krizsanovszkij jogász, 1906-tól a belügyminiszter helyettese.

³⁹ A. A. Hvosztov 1915 nyarán igazságügyminiszter, 1916 júliusától ez év szeptemberéig belügyminiszter. Oroszító politikájáról vált híressé. Nem azonos A. Ny. Hvosztovval (lásd előző 10. jegyzetünket).

⁴⁰ A. F. Trepov 1915-től közlekedésügyi miniszter, 1916 novemberétől ez év decemberéig miniszterelnök. Az önkényuralom bukásától félve a Raszputyin-ügy miatt közeledett a nemesi-polgári ellenzékhez.

Az arisztokrata szalonok vendégei azt hitték, kizárólag ők csinálják a történelmet. A valóságban az orosz történelem alakulásának fő irányát ekkor már inkább a harctéren, a tömegek körében lezajlott események szabták meg. A háború realitása hamarosan a cári család életébe is beleszólt. Amikor 1915-ben a cárnak a frontra kellett utaznia, Alekszandra Fjodorovna cárné ezzel a gondolattal tüzelte: „Légy Nagy Péter, légy Rettegett Iván, légy Pál cár!”

Az alábbiakban két részletet közlünk A. A. Bruszilov tábornok (1853–1926) emlékirataiból. A tehetséges orosz hadvezér, aki az 1916-os sikeres offenzívájáról vált világhíressé, a szemtanú frissességével örököltette meg a cár utazásának és a hadsereg életének több mozzanatát.

A szemelvény első részlete a cár 1915-ben lezajlott látogatásáról szól. II. Miklós egyáltalán nem tett olyan benyomást, mintha Nagy Péterhez hasonlítana. Érzéketlen volt a harctéri helyzet iránt, Nyikolaj Nyikolajevics nagyherceg gyámkodására szorult, akit a cári pár látható ellenérzéssel kezelt. Bruszilov az igazsághoz hűen emeli ki, hogy ekkor a hadsereg még illúziókat táplált a cárral szemben; a tömegek cárhűségének fokát azonban eltúlozza.

A másik részlet 1917 januárjának megváltozott helyzetképét ábrázolja. A cári család tekintélyét már megtépázta a Raszputyin-ügy, közismertté vált a kormányzat belső bizonytalansága, százezrek adták tovább a hírt, hogy „a bélpoklosok kamarillája” és Alekszandra Fjodorovna el akarják adni az országot a németeknek, sőt máris árulókká váltak. Minderre az élelemhiány tette fel a koronát. E korszak jellemző közérzete a forradalomvárás. Biztos, hogy Bruszilov sem jelentett kivételt ebben a tekintetben, de az emlékiratírók tipikus hibájába esik: visszavetíti későbbi benyomásait és a valóságosnál sokkal érettebbnek tünteti fel a forradalomba vetett hitét. Soraiból kitűnik, hogy ekkor már a hadsereg vezető köreihez is elért az ellenzéki alkotmányos mozgalom. Bruszilov Frederickszhez intézett levele a cári hatalom legfontosabb bázisának megingásáról és a cár további elszigetelődéséről tanúskodott. Történeti szempontból nagyon figyelemreméltó, hogy a szemelvény a cárra gyakorolt szélsőjobboldali nyomásról is megemlékezik; ez azt bizonyítja, hogy a cár nemcsak saját személye, de egy meghatározott politikai csoport érdekei és álláspontja nevében utasította el az alkotmányos engedményeket.

„... nem napok, hanem órák...”

(Részletek Bruszilov emlékirataiból)

Dél előtt 11 óra körül megérkezett a kíséret első szerelvénye, egy óra múlva pedig befutott a cári vonat. Miután az uralkodónak jelentést tettem a rámbízott hadsereg helyzetéről, beszámoltam arról, hogy a 16. lövészezred, akárcsak az egész „vashadosztálynak” nevezett lövészhadosztály, a hadjárat során mindvégig kitűnt vitézségével, s hogy az éppen diszórseget álló 1. század azokban a napokban különösen nagy hőstettet hajtott végre: két ellenséges század megsemmisítésével tüntette ki magát. A cár, mint mindig, határozatlanul latolgatta, mit is kellene tennie ebből az alkalomból; Nyikolaj Nyikolajevics nagyherceg segítette ki zavarából, azt ajánlva, hogy az egész századot

tüntesse ki Szent György-keresztet; a cár ezt meg is tette. Ezután a cár a vasútállomásról törzsem szálláshelyére hajtattott, ahol ebéd várta. Az ebédlőben a cár felém fordult és azt mondotta, hogy a hadseregemenél elfogyasztott ebéd emlékére főhadsegédévé avat engem. Nem számítottam erre a kitüntetésre, mivel a cár érzésem szerint mindig bizonyos rosszindulattal viseltetett irányomban, amit azzal magyaráztam, hogy nem lévén udvari ember és nem is törekedve erre, én senkinek sem hízelegtem és a cárnak is mindig minden szépítgetés nélkül megmondtam, amit gondoltam. Ez szemmel láthatóan bosszantotta őt. De akárhogy volt is, ezt a kitüntetést kissé sérelmesnek éreztem, mivel őfelsége szájából kellett hallanom, hogy főhadsegédévé való előléptetésemet nem a harctéren kifejtett tevékenységemnek köszönhetem, hanem őfelsége látogatásának és a hadseregem törzsében tiszteletére rendezett ebédnek. Sohasem értettem, hogy a cár, amikor katonai kitüntetésben részesített, miért nem fejezte ki olykor legalább néhány szóval köszönetét is; mintha csak félt volna túlzottan felemelni és kitüntetni olyan embereket, akik munkájukkal érdemelték ki egy-egy kitüntetést.

Ebéd után azonnal vonatra ültünk és Híruvba utaztunk, ahol őfelsége szemlét kívánt tartani a 3. kaukázusi hadtest felett. Ez a hadtest akkoriban ragyogó állapotban volt – feltöltve, jól kiképezve, kitűnő harci szellemben –, s a legjobb oldaláról mutatkozott be a cárnak. Mivel hátaslovak előkészítésére nem volt parancs, a cár gyalog indult el, hogy körbejárja a csapatokat, csak hogy így alig láthatták; ezért Nyikolaj Nyikolajevics nagyherceg ragaszkodott ahhoz, hogy a cár gépkocsiban állva tegye meg körútját és üdvözölje a csapatokat. Meg kell mondanom, hogy a cár nem tudott bánni a katonákkal, nem tudott szót érteni velük. Itt is, mint mindig, kissé határozatlannak látszott, és nem találta meg a kellő hangot, amellyel megnyerhette és lelkesíthette volna az embereket. Leereszkedő volt, igyekezett eleget tenni legfőbb hadvezéri kötelességének, bár meg kell vallanom, hogy ez elég gyatrán sikerült neki, noha a „cár” szó akkor még mágikus hatással volt a katonákra...

*

Az ételmezés is romlott: három font kenyér helyett már csak kettőt adtak a lövészárkokban harcoló frontkatonáknak és másfelet a tartalékban levőknek; húsból napi egy font helyett előbb háromnegyed, majd csak fél fontot adtak. Később be kellett vezetni a heti két hústalan napot, amikor hús helyett hal, főleg hering került a kondérba; végül a hajdinakását is lencsével kezdték pótolni. Mindez komoly elégedetlenséget keltett a katonák körében, és egyre gyakrabban kaptam szidalmazó névtelen leveleket, mintha csak tőlem függött volna, milyen étellemmel látják el a csapatokat. Kaptam olyan leveleket is, többnyire névteleneket, amelyekben közölték, hogy a csapatok kimerültek, nem hajlandók tovább harcolni, és ha hamarosan nem kötjük meg a békét, eltesznek láb alól. Ám kaptam másmilyen leveleket is, szintén névteleneket, amelyekben tudomásomra hozták, hogy ha a háborút nem vívjuk végig, és az „áruló Alekszandra Fjodorovna cárné” elhamarkodott békekötésre kényszerít bennünket, engem ugyancsak eltesznek láb alól. Mindebből kitűnik, hogy nem maradt valami sok választásom, s a háborút és békét illetően a csapatokban eltértek a vélemények.

Mindenesetre abban az időben a hadseregben még szigorú fegyelem uralkodott, s nem volt kétséges, hogy támadás esetén ugyanúgy teljesítenék kötelességüket a katonák, mint 1916-ban. Az utánpótlás, mint azelőtt is, igen gyengén kiképzett katonákból állt, akiket megszádított már a propaganda; de miután a frontra érkeztek, idővel, a szívós munka eredményeképpen, mégiscsak sikerült boldogulni velük. Nem a katonaság és harci ereje aggasztott – ebben akkoriban nem kételkedtem –, hanem az ország belső

helyzete, amely óhatatlanul kihatott a hadsereg szellemére is. A miniszterek állandó váltakozása, az a rendkívül furcsa mód, ahogy egyes személyek miniszteri vagy miniszterelnöki posztra jutottak, ahogy mindenható tanácsadók alakjában úgynevezett nem felelős személyek kormányozták Oroszországot, az a rengeteg mendemonda Raszputyin-ról, Alekszandra Fjodorovna cárnéről, Stürmerről stb. mindenkit nyugtalanított, s merem állítani, hogy a zömében közönyös katonatömeget leszámítva, a tisztikar és a hadsereg állományába tartozó egész értelmiség rendkívül ellenségesen viselkedett a kormánnyal szemben. Mindenütt fesztelenül hangoztatták, hogy véget kell már vetni annak a sok disznóságnak, ami Petrográdban folyik, s hogy okvetlenül felelős kormányt kell létrehozni.

Ami engem illet, tisztában voltam azzal, hogy a forradalom első felvonása után, amely 1905–1906-ban zajlott le, mindenképpen sor kerül majd a második felvonásra is, mint ennek az elhúzódó, szörnyű háborúnak elkerülhetetlen következményére. Én, aki tiszta szívemből szeretem Oroszországot, csak egyet kívántam: hogy Oroszország győzedelmesen fejezze be a háborút; ehhez viszont az kellett, hogy az elkerülhetetlen forradalom a *háború után* robbanjon ki, mivel hadat viselni és forradalmat csinálni egyszerre lehetetlen. Nyilvánvaló volt előttem, hogy ha a forradalmat nem megfelelő időben robbantjuk ki, a háborút mindenképpen elveszítjük, ez pedig következményekkel jár, amelyeket akkor még nem lehetett felmérni; s természetesen elképzelhető volt az is, hogy Oroszország széthullik, ezt pedig mindenképpen elkerülendőnek tartottam, mint súlyos csapást a népre, amelyet szerettem és tiszta szívből szeretek. Eldöntöttem magamban, hogy bármilyen jelleget öltson is a forradalom, alávetem magam a nép akaratának; de azt kívántam, hogy Oroszország megőrizze erejét, ehhez pedig meg kellett nyerni a háborút.

Több ízben beszélgettem olyan személyekkel, akik Oroszország belső területeiről különböző teendőkkal a frontra látogattak, s megtudtam tőlük, hogy a gondolkodó polgárok, bármely osztályhoz tartoztak is, felháborodással tekintettek a kormányra és mindenütt nyíltan hangoztatták, hogy ez így nem mehet tovább. Ugyanakkor annál a néhány miniszternél, aki a fronton felkeresett engem, teljes fejvesztettséget és bizonytalanságot tapasztaltam. Ebből a szempontból igen érdekes beszélgetést folytattam Rittyih földművelésügyi miniszterrel, akit akkor láttam először. Fiatal ember volt, eszes és energikus, s látszott rajta, hogy érti a dolgát. Elmondta nekem, hogy számára is teljesen váratlanul került a miniszteri székbe, s erre a posztra nem is vágyott; képtelen volt megérteni, hogyan esett éppen reá a választás, amikor Raszputyinnal semmiféle kapcsolatban nem állott, sőt még csak nem is látta őt, egyáltalán nem volt protekciója, és a cárt is csak igen kevéssé ismerte. Rittyihnek az volt a véleménye, hogy nem akadt más erre a nehéz posztra, a maga részéről pedig a nehéz időkre való tekintettel megengedhetetlennek tartotta a kinevezés visszautasítását; tehát csinált, amit tudott, bár tisztában volt munkájának hasztalanságával, hiszen egy percig sem kételkedett abban, hogy újonnan kinevezett földművelésügyi miniszterként talán el sem jut Petrográdig, s minden ok nélkül máris leváltják. Nyilvánvaló, hogy amikor a saját szemében, de beosztottjai és más közéleti személyiségek szemében is ilyen bizonytalan volt a helyzete, intézkedései nem is járhattak sikerrel; abban az időben a minisztereket nem vették komolyan, inkább csak gúnyolódtak rajtuk.

Ilyen körülmények között határoztam el, hogy levéllel fordulok Fredericksz gróf udvari miniszterhez. A levél piszkozata a frontról való távozásom során elkallódott, de tartalmára nagy vonásokban elég jól emlékszem. Miután levelemben vázoltam Oroszország helyzetét és a közvélemény felháborodását, amelyet ilyen nehéz helyzetben semmiképp sem szabad figyelmen kívül hagyni, annak a véleményemnek a továbbítására

kértem Frederickset, hogy Oroszország megmentése érdekében okvetlenül meg kell adni a már régebben megígért alkotmányt és az összes társadalmi erőket fel kell szólítani a háború érdekében való együttműködésre. Hozzáfűztem, hogy azok a titkos utasítások, amelyek a zemsztvók és városok oroszországi szövetsége tevékenységének gáncsolását és teljes megbénítását célozzák, bűnösök, mivel ez a két társadalmi intézmény a hadjárat megindulása óta felbecsülhetetlen szolgálatokat tett a hadseregnek és segíti a hadsereget végtelenül nehéz kötelességének teljesítésében. A levélre semmiféle választ nem kaptam.

1917 január elején Mihail Alekszandrovics nagyherceget¹, aki nálam teljesített frontszolgálatot lovassági hadtestparancsnoki beosztásban, a lovasság főfelügyelőjévé nevezték ki, s ebből az alkalomból felkeresett, hogy elbúcsúzzon. Nagyon szerettem őt, mint makulátlanul becsületes és nyílt szívű embert, aki semmilyen oldalon nem keveredett bele semmiféle intrikába és kizárólag arra törekedett, hogy becsületes emberként éljen, nem tartva igényt a cári család előjogaira. Amennyire csak lehetett, távol tartotta magát minden családi és szolgálati viszáltytól; vitéz tábornok volt és szerényen, buzgón teljesítette kötelességét. Előtte, a cár öccse előtt igen éles és határozott formában ecseteltem Oroszország helyzetét és azoknak a reformoknak a szükségességét, amelyeknek haladéktalan és gyors végrehajtását a modern élet kérlelhetetlenül megköveteli; rámutattam arra, hogy e reformok végrehajtásához már nem napok, hanem csak órák állnak rendelkezésre; Oroszország üdvéért arra kértem, hogy magyarázza meg mindezt a cárnak, s ha maga is egyetért velem, támogassa a jelentésemben foglaltakat. Azt válaszolta, hogy tökéletesen egyetért velem, s amint találkozik a cárral, igyekszik majd teljesíteni ezt a megbízatást. „Csakhogy nekem – fűzte hozzá – nincs semmi befolyásom és jelentőségem. Bátyámat többször is, a legkülönbözőbb oldalakról elárasztották hasonló értelmű figyelmeztetésekkel és kérelmekkel, de ő olyan erős befolyás és olyan nagy nyomás alatt áll, hogy azt senki sem képes leküzdeni.” Ezzel váltunk el egymástól.

*A. A. Bruszilov: Moi vozspominanyija.
Moszkva 1963. 153–155., 257–260. old.*

¹ Mihail Alekszandrovics nagyherceg, a cár öccse rendszeresen kérkedett liberalizmusával. A cári családból ő állt legközelebb az alkotmányos mozgalomhoz, s elnyerte a nemesi-polgári ellenzék bizalmát. 1917 márciusában az ő javára mondott le II. Miklós, hogy így megmentse a monarchiát. Lásd alább a 70–71. oldalt. Bruszilov nyilvánvalóan idealizálja Mihail Alekszandrovicsot.

Mihail Alekszandrovics nagyherceg nem tévedett bátyja, a cár várható magatartásának megítélésében. A hadseregben és az országban kibontakozó nyugtalanság látán II. Miklós még jobban megmakacsolta magát. Amikor 1916. december 17-ére virradóra Juszupov herceg és társai meggyilkolták Raszputyint, sokan azt hitték, hogy máris ütött a felszabadulás órája. A bekövetkező események mindennél jobban megmutatták a mértéktelenül nagyra növelt Raszputyin-legenda túlzásait. Kiderült, hogy Oroszországban változatlanul a dinasztia az úr, s a cár tetszése szerint választhatott magának új kegyencet. Ekkor sok embernek kinyílt a szeme: „jöhet Szidorov vagy Ivanov (vagyis magyarul: Péter vagy Pál), a cári despotizmus marad.”

Raszputyin halála éppen fordított hatást gyakorolt a politikai helyzetre, mint amit addig a polgári ellenzék várt tőle. Az ún. vad reakció kora következett, az önkényuralom tombolásának periódusa, amelynek nagy szerepe volt a forradalom életre hívásában. 1916. december 27-én II. Miklós A. F. Trepovot, egykori leghívebb emberét is elcsapta, s helyette – utolsó ízben – Golicint nevezte ki miniszterelnöknek. A kormány tényleges irányítója azonban Protopopov belügyminiszter volt, akit a cár szinte diktátori hatalommal ruházott fel. Protopopov további előtérbe kerülése az elégedetlenség újabb hullámát korbácsolta fel. Protopopov korábban maga is az októbrista mozgalom tagja volt, de a дума alelnökeként közvetlen kapcsolatba került a kormánnyal és személyi előnyökért fokozatosan eltávolodott az ellenzéktől, majd belügyministerséget vállalt. A nemesi-polgári ellenzék, s az általa befolyásolt közvélemény különös haraggal figyelte ennek a renegátnak a pályafutását. Raszputyin meggyilkolása után Protopopov lett a liberális opposíció bête noire-ja.

A csavarok további megszorítását jelezte az Állami Duma újabb ülészakájának ismételt elnapolása, amelyről a következő hivatalos rendelet tudósította az országot:

Az Állami Duma munkája újrakezdésének időpontjáról

(Öfelsége 1917. január 5-i személyes rendelete a kormányzó szenátusnak)

Az Állami Alaptörvények 99. cikkelye alapján elrendeljük: az Állami Duma munkájának újrakezdésére a kormányzó szenátusnak 1916. december 15-én adott rendeletünkben kitűzött határidő módosítandó és 1917. február 14-ében állapítandó meg.

Carszkoje Szeló, 1917. január 5.

„Szobranijije uzakonyenyij i raszporjazsenyij pravityelsztva”, 1917. 4. sz. 32. old.

Goszudarsztvennaja дума v Rosszii. M. 1957. 509. old.

Abbini firadalon

A cár végleg odahajította a kesztyűt a dumának. Ebben az időben a „duma” kifejezés II. Miklós környezetében már teljesen azonosult az ellenzék, sőt félig-meddig a forradalom fogalmával. Az uralkodó és a дума kapcsolatainak megromlását két tényező idézte elő. II. Miklós a háború éveiben szinte tüntetett egyeduralmával és még a leglojálisabb дума-csoportok javaslatait sem vette figyelembe. Másrészt éppen a háború szorította egyre jobban rá a дума nemesi-polgári frakcióit arra, hogy kritikusabban nézzék a cárizmus tevékenységét, mint annak előtte.

A dumában képviselt nem forradalmi ellenzéki pártok és irányzatok közeledni kezdtek egymáshoz annak érdekében, hogy közös nyomással módosítsák a cári politikát. 1915 óta „árnyékkabinetje” volt Oroszországnak: szájról szájra adták és sajtóban is népszerűsítették a „bizalom kormánya” tervet, amelyben kiszemelt miniszterekként a дума-pártok vezetői szerepeltek. Miniszterelnök-jelöltként az októbrista Rodzjankót emlegették, s mellette a kormány tagjaiként A. I. Gucskovot, az októbrista párt másik tagját (nem azonos testvérével, Ny. I. Gucskovval, az október 17-e szövetség megalapítójával), valamint a kadet Miljukovot, Singarjovot, Nyekraszovot és Konovalovot hozták szóba.

1916 augusztusában formálisan is megalakult a nemesi-polgári pártok дума-beli szövetsége „haladó blokk” néven. Programjában nem szerepelt a forradalom célkitűzése, de követelései: az általános politikai amnesztia, a дума alkotmányos jellegének erősítése, a lengyelek ellen foganatosított törvényes intézkedések felszámolása, kiegészítés a finnekkel, a „kisorosz” (ukrán) sajtó engedélyezése, a zemsztvo intézmény bevezetése a határterületeken stb. haladó jellegűek voltak. A cár éppen ezért hallani sem akart róluk. A cárné férjéhez intézett leveleiben bolondnak nevezte azokat, akik alkotmányt akarnak, és hisztérikusan azt követelte, hogy Miljukovot és Gucskovot küldjék Szibériába.

Az alkotmányos mozgalom alapvető tévedése az volt, hogy kizárólag békés úton remélte céljait elérni, s meg volt győződve arról, hogy a cárizmus így is jobb belátásra bírható. A haladó blokk tevékenységét rendkívül következtelenné tette és kifejezetten reakciós mozzanatokkal tarkította az, hogy állandóan elhatárolta magát a forradalmi törekvésektől, sőt fellépett ezek ellen. Sem az önkényuralommal, sem a forradalommal – hangoztatták a blokk vezérei. Azt prédikálták, hogy a forradalmi erők és a cárizmus birkózása idején egy harmadik magatartás lehet a legeredményesebb.

„Tertium non datur” – ez volt az a történelmi lecke, amelyet a világháborús évek lassan a polgári ellenzék fejébe is beleverték. Lojális gesztusaik következetes elutasítása nyomán a haladó blokk politikusainak és híveinek egy része határozottabban ellenzéki hangot ütött meg. 1916 októberében Miljukov – túlzással szólva – azt írta a moszkvai politikai hangulatról, hogy ott a polgárság már úgy beszél, ahogy azelőtt csak a svájci emigrációban mertek az emigránsok.

A dumában a bloknak volt többsége. 442 képviselő közül mintegy 300 támogatta a pártkoalíciót. Azáltal, hogy a cár nem engedélyezte a дума ülésezését, akaratlanul is arra kényszerítette a blokk pártjait, hogy politikai tanácskozásait magánházakban tartsák. Mivel pedig a titkosrendőrség igen élénken érdeklődött megbeszéléseik iránt, arra is rákényszerültek, hogy összejöveteleiket elkonspirálják.

Igy az illegális politikát ostromozó duma-vezérek fokról fokra maguk is a „föld alatt”, „törvényen kívül” politizáló személyiségekké változtak.

A „vad reakció” kora az utolsó csapást is ráérte a harmadikutas elképzelésekre. Protopopov diktatori rendelkezései nyomán bomlásnak indultak a nemesi-polgári pártok. A liberális mozgalom jelentős része ekkor szinte teljesen a cárizmus-hoz simult. Az alkotmányos mozgalom másik csoportján a teljes kétségbeesés és zavar lett úrrá. Végül a harmadik töredék elkeseredve a cár értetlenségétől és kárhozatos politikájától, dachból elfordult korábbi álláspontjától, és az erőszakos, a forradalmi megoldással fenyegetőzött.

Végül tehát a nemesi-polgári ellenzék egy csoportja is eljutott oda, vagy erősen közelített afelé, amit a szociáldemokrata mozgalom és az eszer párt, vagyis a forradalmi tábor mindig hirdetett: a cári önkényuralom megdöntésének gondolatához.

A haladó blokk korábban sem igyekezett elszigetelni magát a tömegektől. Éppen ellenkezőleg: saját véleményét széles körben propagálta. A dumában elhangzott ellenzéki tónusú beszédek különlenyomatként tízezres példányszámban terjesztettek. A blokk már ekkor nagymértékben hozzájárult a tömegek ellenzéki hangulatának fokozásához. A mensevikek és eszerek jobboldali vezetői évek óta kapcsolatot tartottak a blokkal és mintegy közvetítették annak hatását a munkás- és paraszt-tömegekhez. 1917 januárjától Gucskov és társai megkettőzték erőfeszítéseiket a nagymértékben fellendülő munkásmozgalom befolyásolására. Egy rendőrségi jelentés február 14-én arról számolt be, hogy Gucskov több munkáscsoportot értesített a másutt foganatosított letartóztatásokról.

1916 és 1917 fordulóján a legkülönbözőbb természetű osztály- és rétegérdekek találkoztak egymással, s ideiglenesen összefonódtak a cárizmus megdöntésének célkitűzésében. Ebben a periódusban tehát a liberális burzsoázia, amennyiben csatlakozott a radikális önkényuralom-ellenes mozgalomhoz, annyiban forradalmasító szerepet is játszott. Ugyanakkor a liberális burzsoázia részéről arra irányuló törekvés is volt, hogy saját összeesküvésükkel távolítsák el a cárt és előzzék meg a forradalmat, amiként arra is láthatunk tendenciákat az orosz arisztokrácia körében, hogy palota-forradalommal vegyék elejét a forradalomnak és a liberális puccsnak. E sokat emlegetett „két összeesküvés” azonban 1917 elején még csak igen kezdetleges és kifejezetlen állapotban volt meg, s így a történeti fejlődés alakulása szempontjából sokkal lényegesebb szerepet játszott az a liberális irányzat, amely beleegyezett a cárizmus megdöntésébe. Csak az utóbbi irányzat méltánylásával érthetjük meg a bekövetkező forradalmi események összdemokratikus jellegét.

A forradalmi mozgalom lelke azonban a bolsevik párt volt. Ez az egyetlen olyan irányzat, amely a legcsekélyebb ingadozás és következetlenség nélkül hirdette a cári despotizmussal való fegyveres leszámolás szükségességét. A szovjet állami és családi levéltárak mélyéről napjainkban újabb és újabb bolsevik röpiratok kerülnek elő, amelyek 1916 végén és 1917 elején bámulatra méltó hittel és pátozzsal hívták fel a közeli forradalomra a munkáosztályt s az oroszországi népmilliókat. Az éhség korbácsa által űzött munkásság megtette a történelmi kezdeményező lépést és győzelemre vitte a cárizmust megdöntő februári forradalmat.

Vagyim Andrejev, Leonyid Andrejev orosz író fia nemrég adta közre emlék-

iratainak első részét. Ebben a februári forradalomról is elmondja élményeit. A fiatalkori benyomások ismert pontosságával és élenkségével rögzíti, hogy a forradalom szimbóluma a vörös zászló volt, a felkelő munkások hatalmi szerve pedig a szovjet.

Vagyim Andrejev emlékezése a februári forradalomról

Raszputyin meggyilkolása után rosszat sejtetően izzott Pétervárott a levegő. Mintha nyomban el akarta volna hamvasztani a jéggé dermedt házakat, a Néva-parti palotákat, a sárga kincstári épületeket havasnak látszó fehér oszlopaikkal, hogy szürke füstként szálljanak el a szélben. A gimnáziumot eltöltötte az ifjúság nyugtalansága és megérintette a közelgő forradalom szele. Irodalmi körök alakultak – ebben az esztendőben osztályunk fele írásnak adta fejét. Ám a körökben nem is annyira versekről esett szó, mint inkább Protopopov hitványságáról és tehetségtelenségéről, a háborúról, Raszputyin meggyilkolásáról. Életünkben először bennünket is elfogott a politikai láz: megfeledeztünk algebrafeladatainkról és a rendhagyó latin igeragozásról, a szünetekben titkon leszöktünk a dohányzóba, ahová csak a felsőbb osztályok diákjai mehettek, s ott kórusban a „Marseillaise”-t énekeltük.

Február 23-án azután kitört a forradalom.

Gimnáziumunk épületében, amely a Petyerburgszkaja kerületben, a Bolsoj proszpekten állt, a földszintet a Filippov péküzlet foglalta el. Az üzlet szembetűnő pompával volt berendezve: csillogó márványpillérek, hatalmas aranyozott címerek díszítették, fényes kirakatüvegét palacsinta nagyságú arany medáliák, égetett arany betűk borították. A szünetekben itt szoktunk lepenyzt vásárolni, ami, mellesleg, az utóbbi időben már teljesen élvezhetetlen volt: valami szürke, agyagszerű tésztaából készült, s igen nehezen lehetett megrágni, de még inkább lenyelni. Amikor a tanítás befejeztével kiléptünk a gimnázium épületéből, a péküzletet ostromló háromszáz főnyi tömegbe keveredtem. Akaratlanul az első sorokban sodródtam. A kirakat vastag üvege visszatükrözte a hófoltokat, a kék eget, az utca túloldalán álló házak falait, az ablakokat szabálytalanul kettészelő vékony villamoshuzalt; mögötte pedig a mélyben, a tükörképek között, hol felbukkantak, hol ismét eltűntek a kiszolgálók és a cukrászdában rekedt vevők kipirult orcái. A tömeg zömében kendőbe vagy hitvány, foltozott bundákba burkolózott asszonyokból és tizenöt-tizenhat éves sihederekből állott. Hátról a járda fagyos havából gyúrt hólabda süvített át a levegőn és nekicsapódott a kirakatnak. Az üveg megcsörrent, de nem tört el. A tömeg egy pillanatra meghátrált, majd újra közeledett, némán, mindenre elszántan. Újabb hólabdák csapódtak a vastag üveghez, de az, bár csörömpölt és nyikorgott, állta a csapásokat. A Vvegyenszkaja utca felől egy kisebb lovasrendőr-osztag bukkant fel, de megállt a Sirokaja utca sarkán, nem szánva el magát a beavatkozásra. Az első sorokból egy lenszöke, egészen fiatal munkás vált ki. Hosszú, törött végű kocsirudat vonszolt maga után, nyilván valamelyik szomszéd udvarban szedte fel. Komótosan levéve kék sapkáját, a tenyerébe köpött, majd erőlködve felemelte a rudat és megvasalt végét odavágta a kirakatüveghez. A harmadik ütésre az üveg csörömpölve összetört, és a munkásfiú rúdjával együtt csaknem berepült a hirtelen támadt hatalmas nyíláson. A tömeg felüvöltött, az asszonyok magas, velőtrázó hangon sikoltottak. Csaknem ugyanabban a pillanatban messziről felhangzott egy másik kiáltás is, előbb még kivehetetlenül, majd egyre élesebben és érthetőbben:

– Kozákok!

A tömeg megingott. Az emberek nem tudták, merre meneküljenek, majd neki-vágtak a Vvegyenszkaja utcának. Engem is magukkal ragadtak. Tucatnyi asszony között sodródva – az egyik fekete gyapjúkendőbe burkolt csecsemőt vitt a karján – egy kapu-aljba szorultam. A Bolsoj proszpekten végigügettek a kozákok, mintegy századnyian, feszesen megülve sárga lovukat, nem nézve sem jobbra, sem balra. Korbács nem volt a kezükben, a menekülőket nem üldözték, mintha csak teljesen üres utcán lovagolnának. Amikor előkecmeregtem a kapualjból, Filippov üzletét már vékony lábú pejlovon ülő, fekete köpenyes rendőrök vették körül. Nehézkesen felbukkant egy zsúfolt villamos. Fürtökben lógtak rajta az emberek. Valahogy sikerült felkapaszkodnom a lépcsőre. A Vvegyenszkaja környékén találkoztunk a visszatérő kozákokkal. Változatlanul feszes tartással, mereven maguk elé nézve lovagoltak. A Tucsikov-híd környékén a Bolsoj proszpekt ugyanolyan népes és nyugodt volt, mint máskor. Mintha mi sem történt volna.

Ámde másnap a diákoknak jóformán a fele sem jött el az iskolába. A második óra után pedig mindannyiunkat hazaküldtek. Gyalog kellett mennem, mert a villamosok már nem jártak. Az utca elvesztette szokásos képét: a járóelők csoportokba verődtek, egyes csoportok között meg nagy úrök tátongtak. Időnként lépésben lovasrendőr-osztagok haladtak el. A szorosra fogott gyeplővel visszatartott lovak táncolva jártak, piszkos hócsomókat szórva patáikkal. Kozákokat jóformán sehol sem lehetett látni. A Vaszilij szigeten, az akkor már feldúlt és kifosztott péküzlet körül, tömeg gyülekezett. Néma tömeg.

Csak másnap este sikerült újra eliszkolnom otthonról. Az utcák szinte teljesen néptelenek voltak. A Mária Színház körüli tér kihalt és sötét volt, csak a tér közepén égett egy máglya. A nyugtalanul táncoló lángnyelvek fényében teljesen mozdulatlan, szinte kővé meredt katonák árnyai rajzolódtak ki. Úgy látszott, mintha hosszú szürke köpenyűk odafagyott volna a tűz sárgás fényétől megvilágított alacsony hóbuckákhoz. A csaknem teljesen sötét Oficerszkaja utcán át – a házak ablakait gondosan elfüggönyözték, s csak két-három lámpa pislákol a dermesztő, vak éjszakában – a Voznyeszenskij proszpekt felé indultam. Messziről nehéz tehergépkocsi tompa dübörgése hal-latszott. Zaja egyre közeledett, megtöltve a csendes éj metsző levegőjét. S egyszerre ott termett, mint valami fekete monstrum, bágyadtan fénylő, sárga szemmel. A teherautón munkások szorongtak. Egyikük puskát tartott a magasba, szuronyára tűzött vörös zászlóval, amely a kavargó hópelyhek között lengve az autó után szálló lepkének tűnt. A nagyokat szuszogó szörny, amilyen hirtelen felbukkant az utcai lámpától megvilági-tott kis körben, olyan hamar el is tűnt az áthatolhatatlan sötétség nehéz függőnye mögött.

Kibontakozott a forradalom.

Elhárítva minden akadályt, amelyet Grusevenyszkaja asszony¹ állított az utamba, másnap reggel ismét a városba szöktem. Az éjjel üresen kongó utcák benépesedtek. A Gorohovaján találkoztam az első tüntetőkkel. Vörös zászlókat lengetve, zárt sorok-ban vonultak az úttest egész szélességében. Sokáig nem sikerült csatlakoznom hozzájuk, mert vissza-visszaszorítottak a járdára. Zengett a dal. Az egyik keresztutcából kozák járőr bukkant fel, de ügyet sem vetve ránk, megbújt a sarok mögött. A tüntetők száma percről percre nőtt. A fekete tömeg hamarosan az egész Gorohovaját ellepte, a Nyevsz-kij proszpekt felé hömpölyögve. Délre a tüntetők végigjárták az egész Nyevszkij proszpektet és a Morszkaja utcánál oszladozni kezdtek. Elszakadva az élcsoporttól, hazafelé indultam az Oficerszkaja irányában. Az akkoriban börtönül szolgáló Litovsz-kij kastély körül több száz főnyi lármás, nyugtalan tömeg tolongott, a vaspántokkal megerősített fakaput szorongatva. A tömeg egyik vége az Oficerszkajáig, másik vége a Krjukov-csatorna keskeny partjáig ért. A kapu előtt, ahol a legsűrűbb volt a tömeg,

hirtelen kardlap villant a levegőben. Az emberek visszahúzódtak, egy kis szabad teret hagyva. A hóban négykézláb egy rendőr állt, a fejét forgatva, mintha valami a nyakába hullott volna. A tömeg, amilyen hirtelen visszahőkölt, mintha egy láthatatlan rendező intett volna, olyan hamar ismét be is zárult a rendőr körül. Néhány pillanat múlva két ember vált ki a tömegből, nehéz léptekkel vonszolva valami hosszú, szürke kincstári köpenybe burkolt tárgyat. Rozsdás sarkaiban erősen nyikorogva megnyílt a kapu két hatalmas szárnya, és a sötét tömegbe, mint kávéba a tej, világosszürke rabruhát viselő fürge alakok vegyültek. Az egyik rab éppen mellettem surrant el, hóna alatt két cipőt szorongatva; vörhenyes, szeplős arca ragyogott a boldogságtól. A börtön kapujánál percek alatt mindenféle limlomot – ócska diványt, székeket, csíkos matracokat, fapadokat – raktak halomba, majd meggyújtották az egészet. A halom tetejére feltették az András-rend kék szalagját viselő II. Miklós arcképét is, amelyet az iroda faláról akasztottak le. Amint az első lángnyelvek az ég felé csaptak, éles gépfegyverropogás hangzott fel. A tömeg pánikba esett és fejvesztetten menekülni kezdett. A lövések visszhangot vertek a szűk utcában, azt a benyomást keltve, mintha nem is egy, hanem egész tucatnyi gépfegyver ropogna a dermesztő ködben. Néhány ember elbukott, a tömeg keresztül-taposott rajtuk. Engem is magával ragadott a hömpölygő sokaság és az Alekszandrov-szkij piachoz vezető szűk átjáróba szorított. Csak az járt az eszemben, hogy el ne csúszszak és el ne essek – a jeges úttest utolérhetetlen sebességgel száguldott a lábam alatt. Ugyanaz az emberáradat megállás nélkül tovább hurcolt a piactérre, majd egy újabb átjárón át kilökött a Minszkij utcába. Néhány eltévedt golyó közvetlenül a fejünk felett süvitett el. Még néhány percig sodródtam így a tömeggel, továbbra is csak azon izgulva, nehogy valahogy elcsúszzak és az emberek lába alá essek, míg végül a tömeg a saját házuk elé sodort és gyorsan besurrantam a kapun.

Amikor este újból kimentem az utcára, a Litovszkij kastélybeli börtön lángokban állt: vidáman ropogott a tűz, rózsaszín fényt árasztva a hóra, az alacsony, sűrű felhőtakaróra, a környező házakra. A tetőkön át, a 2. gárda partvédelmi egység laktanyája felől, hangos kiabálás és tehergépkocsik nyomásának engedő kapuk recsegése hallatszott: a munkások éppen ártalmatlanná tették azokat a matrózokat, akik még nem csatlakoztak a forradalomhoz. A kiabálás és a recsegés összeolvadt a tűz vidám ropogásával – a forradalmat már nem lehetett megállítani. Két nappal később a börtön helyén már csak üszkös, helyenként leomlott falak voltak láthatók. A falak alatt megjegesedett, de még be nem fagyott forrásként csörgedezett az elszakadt vízvezetékcső.

Március másodikán vagy harmadikán jutottam el apámhoz. Dolgozószobája napfényben úszott. Hosszú kékes sávok tarkították a padlót. A ferde sugarakban sárgás porszemek táncoltak, míg hirtelen el nem nyelte őket az árnyék. A falon, a sötét tapétába szinte beleolvadva, apám önarcképe függött, amelyet nemrég hoztak el Finnországból¹². A kép üveglapján visszatükröződött az íróasztal egyik sarka a szanaszét heverő papírlapokkal, s a szőnyeg egy kis kék foltja. Az ablak előtti asztalkán írógép állott egy befejezetlen kéziratoldallal. Ma is emlékszem az első sorokra:

„Három napig tartott az örömnép, s most vége. Új szereplő lépett a forradalom színpadára: a gépfegyver.”

Ám amikor apámat megláttam, nemigen tudtam elhinni, hogy számára csakugyan vége az örömnépnek: vidám volt és izgatott, s mintha évekkal megfiatalodott volna. Az ablakból jól lehetett látni a Nyevszkijnek a Jekatyerinszkij-csatorna végénél levő részét. A sokemeletes, szürke házak között sok ezer főnyi tüntető menet vonult el, vörös zászlókat lobogtatva. Hol erősebben felcsendülve, hol elhalkulva hozzánk is elhallatszott a „Marseillaise” kissé hamisan énekelt dallama. Apám figyelt, kezével verve az ütemet:

– Látszik, hogy 1905 óta több esztendő telt el – már kijöttek a gyakorlatból. Pedig hogy énekeltek az első forradalomban.

Apám indulni készült, nem volt képes otthon maradni.

Míg a csatorna mentén, a néptől hemzsező utcákon átvergődtünk a Nyevszkij prospektig, a „Russzkaja Volja” szerkesztőségébe, apám egyre csak tréfálkozott, vidáman és önfeledten. Arcát a derű finom ráncai lepték el, sötétszürke szeme fiatalosan csillogott. Rég nem láttam már ilyennek.

A szerkesztőség földszinti ablakaiban kézzel írott, nagy plakátok lógtak a legújabb hírekkel. Szüntelenül változó tömeg tolongott előttük. Az emberek felfelé fordított arcán az ablaküveg által visszavert napsugarak játszottak. A szerkesztőség helyiségeiben a lap munkatársai nagy asztalokon újabb és újabb plakátokat festettek. Kértem egy esetet és amennyire tudtam, én is róttam a betűket: „A főparancsnok főhadiszállásáról jelentik.” Amikor a plakát elkészült, és éppen ki akartam akasztani az ablakba, az egyik munkatárs észrevette, hogy a címben kihagytam egy „n” betűt; kissé bosszantott a dolog...

...Miután a szerkesztőségből kijöttünk, elkísértem apámat a Mojkára, s már szürkült, amikor hazaindultam. A csillogó hóhullámokkal borított csatorna fölött ki-gyúltak az utcai lámpák. A Mars-mező végén, a Márványpalotánál éppen akkor tartották az első rögtönzött gyűlést. Egy hóbuckára állva és térdig belesüppedve mondta első beszédét 1917 első szónoka. Katonaköpenyének gombjai leszakadtak, s a köpeny alól piszkos, gyűrött ing kandikált ki. Feje és havas válla a tömeg fölé emelkedett. Zilált, fekete szakálla előre meredt, bágyadtan fel-fellillant okuláréjának üvege; sapkája a tarkójára csúszott, s köpenyének szürke ujjá fel-fellibbent a levegőbe, mintha csak megáldaná a tömeget. Nem messzire a szónoktól a fekete égen kirajzolódtak Szuvorov hóval és zúzmarával belepett szobrának körvonalai.

Az időnként fel-feltámadó szél fehér port kavart fel, marta az emberek arcát; a szélben nyugtalanul pislogtak a gázlámpások.

– Elvtársak! Kitört a forradalom. A cárizmust elsöpörtük és széttapostuk. Nem tér vissza többé az átkozott önkényuralmi rendszer. Elvtársak!

A szél elnyelte a szónok hangját. Egyre vidámban tombolt a jeges fergeteg. Csak úgy zúgott körülöttem, hordta a havat, s az egészen mélyre ereszkedő fekete ég alatt a szél bömbölése összeolvadt a „Marseillaise” messziről idehallatszó hangjaival. Itt a forradalom, amelyet az emberek annyi éve vártak, hogy már kifogytak türelmük-ből és fantasztikusnak tűnt előttük a forradalom realitása.

Az utcák, amelyeken hazafelé tartottam, néhány nap alatt elvesztették szokásos képüket. A Millionnáján máglyák épültek a letépett cégtáblákból, amelyeken itt-ott utoljára még kivehette az ember a megszokott feliratot: „őfelsége udvari szállítója”; lángokban álltak a kopott aranyozású fasasok. A máglyák körül fel-felbukkanó fűrgesötét alakok újabb cégtáblákat és lepény alakú címereket hurcoltak magukkal a tűz felé. A máglyákból mind fényesebb lángok csaptak fel, imbolygó vörös fényeket vetve a paloták ködbe vesző falaira. A tűz pírija meg-megvillant a néma ablakok üvegén. Az épületek falai között a messzeségbe tűnő Néva csillogó jégtakarója látszott. A Zimnyaja-árkon átívelő híd sötét boltozata fölött vidám táncot lejtettek a szélről felkavart hó rózsaszínben játszó finom kristályai.

A felismerhetetlenségig megváltozott minden. Váratlanul feléledt a fagyos cári Petrográd. Elhaladtam az Ermitázs életet lehelő kariatidái mellett, a Téli Palota sötét ablakai alatt, a kert cári monogramokkal díszített vasrácsai mentén, amelyeket most már vörös kárpit borított, elhagytam I. Péternek a forradalom leplével letakart, hóval borított szobrát, s amikor kiértem a Néva partjára, a távolban megpillantottam a

Troicki-híd fényeit: a hó- és jégsivatag fölött feszülő öt kecses ívet, majd messzemesse, a tulsó parton a kialvó tűz rőt füstjét. Ekkor hirtelen úgy éreztem, hogy a feltartóztathatatlanul és szenvedélyesen előretörő fennkölt orosz forradalom ebben a hófergetegben és tűzben válik ragyogóan tisztává.

Március 23-án, a forradalom áldozatainak temetése napján, a gimnáziumban nem volt tanítás. Már reggel elmentem apámhoz a Mojkára. Az utcákon, az útkereszteződéseknél mindenütt szokatlan izgalom uralkodott: ez volt az első eset, hogy sokezerszoros forradalmi tüntetés vonult végig Petrográd utcáin. Apámat ugyanolyan felcsigázottnak és vidámnak találtam, mint a forradalom első napjaiban. A belső lépcsőn átmertünk a „Művészvilág” helyiségébe, amelyből a Mojkától a Millionnájáig az egész Mars-mező jól lehetett látni. A nagy, hideg termeket még nem takarították ki a nemrég bezárt kiállítás óta; itt-ott a homályban alig kivehető képek lógtak a falon. Sok volt a nép, a termeket léptek zaja és halk beszélgetés moraja töltötte be. Az egyik ablaknál alacsony számmal egy festő ült, szakadt tisztviselősköl köpenyben, s hihetetlenül gyors mozdulatokkal vázlatot készített a tüntetésről: a rajzon a központi helyet a néptől feketéllő többszintes emelvény foglalta el, amelyről a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjének és az Állami Dumának a tagjai nézték a temetést, az emelvény előtt pedig széles szalagként húzódott a felvonulók menete. A vörös zászlók vitorlálakként úsztak a levegőben, s úgy tűnt, mintha a szél borzólna ezt a feketén kígyózó folyamatot. A festőtől nem messzire Gorkij hatalmasnak tűnő, kissé görnyedt alakja látszott. A háta mögött összekulcsolva kezét, mereven kinézett az ablakon. Apám elindult feléje, de félúton megdöglölte magát és oldalt fordult, majd átment a szomszéd terembe.

Eluntam magam a „Művészvilág” tágas, hideg termeiben, és kimentem a Mars-mezőre. A tribünt körülvevő őrség kordonján átsurranva egészen a tömegsírokig jutottam. Széleiken, az agyaggal vegyülő sárgás havon, vörös posztóval letakart egyforma hatszögletű koporsók állottak. A tüntetők fekete folyamából olykor kivált egy-egy csoport, vállon cipelve a következő, vörös posztóba varrt súlyos koporsót. Az egyes koporsókat végigvitték a tribün előtt, majd lerakták a többi mellé. Amikor a tömegsírok szélén már végig álltak a koporsók, akár a díszszemlére felsorakozott katonák, a vastag kötelekkel egyenként leeresztették őket a négyszögletű, nagy gödrökbe. A vonuló tömeg halk morajlásába hol közelebből, hol távolabbról belevegyültek a „Marseillaise” hangjai, időnként felcsendült egy gyászinduló, gyászbeszéd hangfoszlányai keveredtek rézkürtök harsogásával a még hideg, de már csalhatatlanul tavaszt lehelő szélben. A menet meg-meglassult, halk léptekkel vonult el a sírok előtt, csaknem a földig meghajtván a vörös zászlókat.

A sokaságon nagy nehezen átvérgődve végül eljutottam egy transzparensig, amelyen vörös alapon fekete betűkkel ez állt: „A narvai kerület munkásai.” Az egyik zászlóvivő, egy micisapkás ember, nyaka köré tekert vastag sállal, egy pillanatra kivált a tömegből és kezembe nyomta a zászló durván faragott rúdját. Néhány percre valóra vált tehát, amiről álmodtam: ott álltam Petrográd egyik terén, vörös zászlót tartva a kezemben.

A gimnáziumban a húsvéti szünet előtt eltöltött hetek úgy maradtak meg emlékezetemben, mint valami vég nélküli ünnep. Nem arról van szó, hogy talán elhanyagoltuk a tanulást – a Lentovszkij Gimnáziumban ez nem lett volna olyan könnyű –, hanem arról, hogy minden szabad időnkben, a tízpercekben, irodalmi köreink ülésein, sőt még a gimnáziumi táncdelutánokon is, mindig a forradalommal foglalkoztunk. Osztályunk huszonhét tanulója csaknem negyven politikai pártra szakadt – vitatkoztunk, kiabáltunk, forradalmi verseket írtunk, amelyek gyengék voltak ugyan, de igaz lelkesedésben fogtak:

Csörömpölve tört ki átok szülte
Paloták ezernyi ablaka,
S a sötétség uralmát elűzte
A szabadság fényes hajnala.

Naponta tucatnyi újságot is végigolvastunk, valamennyivel egyetértettünk és valamennyivel vitába szálltunk. Kicsinyített formában az első forradalmi hónapok egész Petrográdját tükröztük.

*Vagyim Andrejev: Gyetsztvo.
Moszkva 1963. 167–179. old.*

¹ Az Andrejev család alkalmazottja.

² Finnországban volt Andrejevék családi háza, nyaralója. Finnország akkor még az orosz birodalomhoz tartozott.

A forradalom győzelméről a régi hatalom katonai parancsnokainak drámai tömörségű táviratai adtak hírt:

A tengerészeti vezérkar helyettes főnökének jelentése a petrográdi helyőrség csapatainak átállásáról

1917. február 28.

Az egész város a lázadók és a hozzájuk átállt csapatok kezén van. A kormány-csapatok mindössze néhány századból állnak. Habarov bennrekedt az Admirálisban, ott, az utolsó zárt erődítményben szervezi a védelmet. Attól tartok, hogy ez az értelmetlen lépés csak a vezérkar és a hajógyártás értékes dokumentumainak pusztulásához fog vezetni. A telefonösszeköttetés megszakadt. A Gorohovaja felől felbukkantak a lázadók.

K a p n y i s z t

*CGVIA, f. 2003/sz. op. 2, d. 126, 1. ll. Távirati úrlap.
Revolucionnoje dvizsenyje v Rosszii poszle
szverzensyija szamogyerzsavija. M. 1957. 604. old.*

A moszkvai katonai körzet parancsnokának jelentése a főhadiszálláshoz

1917. március 1.

Moszkvában teljes a forradalom. A katonai egységek átállnak a forradalmárokhoz.

M r o z o v s z k i j

*CGVIA, f. 2003/sz. op. 3, d. 127. I. 83. Desifrizozott
szöveg.
Revolucionnoje dvizsenyje v Rosszii poszle
szverzensyija szamogyerzsavija. 603. old.*

A régi hatalom megdöntése könnyebbnek bizonyult, mint az új hatalom megszerzése. A forradalomban érdekelt irányzatok együttműködése a győzelem másnapján még nem bomlott fel teljesen, de a harc közben már egyre jobban elváltak a különféle politikai csoportok útjai.

Február 27-én a Központi Hadiipari Bizottság munkáscsoportjának tagjai, a IV. Állami Duma mensevik képviselői, narodnyik és mensevik típusú értelmiségiek egy csoportja összeült a дума épületétől szolgáló Tauriai Palotában és létrehozta a munkásküldöttek szovjetjének Ideiglenes Végrehajtó Bizottságát. A bizottság nevében kibocsátott kiáltvány felszólította a munkásokat és katonákat, hogy válasszák meg képviselőiket a központi szovjetbe.

A választás ugyanezen a napon megtörtént. A legaktívabb munkásfelkelők ekkor még az utcákon harcoltak a cári csapatok ellen. A választások eredményei tehát nem tükrözték teljes mértékben a munkások hangulatát.

A Petrográdi Szovjet első ülése február 27-én este nyílt meg, mintegy ötven részvevővel. A küldöttek többsége a mensevikek és eszerek közül került ki. Az ülésen az ún. munkáscsoport és a mensevik дума-frakció tagjain kívül az irodalmi körök képviselőinek indokával helyet biztosítottak a mensevik Ny. Ny. Szuhanov (Gimmer; Himmer) „internacionalista mensevik” irányzatának. A szovjet elnökévé az Állami Duma mensevik frakciójának vezetőjét, Ny. Sz. Csheidzét, helyetteseivé A. F. Kerenszkijt (eszer, a forradalom előtt trudovik) és M. I. Szkobelevet (mensevik) választották. A szovjet elnökségében és végrehajtó bizottságában szintén mensevik-eszer többség alakult ki. A végrehajtó bizottságba mindössze két bolsevikot választottak. A mensevik és eszer politikusok térnyerése ellenére a Petrográdi Szovjet a tömegakciók hatásától ösztönözve népi, forradalmi kormány szervként tevékenykedett.

Február 26-án este érkezett a fővárosba az a hír, hogy a cár elrendelte a дума nemrég megnyílt ülésszakának megszakítását. A cári ukázt február 27-én reggel olvasták fel a Tauriai Palotában összegyűlt képviselők előtt. A дума testületileg nem szegült szembe a cári paranccsal, de a Tauriai Palota fehér termét, a дума üléseinek színhelyét elhagyó felháborodott képviselők egy csoportja átvonult az ún. félkör alakú terembe, s ott vitatni kezdte teendőit, hangsúlyozva, hogy eszmecseréjük csupán magánjellegű.

Ez az ún. senior-konvent (a дума pártjainak vezetőiből álló tanácskozás) végül is a kadet párt vezetőjének, P. Ny. Miljukovnak véleményét tette magáévá. A moszkvai egyetem egykori történészprofesszora, akit az első forradalom után megfosztottak katedrájától, ebben az időben a дума központi alakja volt. Miljukov azt javasolta, hogy a képviselők az országban kibontakozó mozgalom jellegétől tegyék függővé álláspontjukat. A helyzet tisztázódásáig hozzák létre soraikból a Дума Ideiglenes Bizottságát. Az értekezlet elhatározta, hogy e bizottságban a haladó blokk képviselőin kívül a trudovikoknak és a mensevikeknek is helyet biztosít. Így a tagok közé választották Kerenszkijt és Csheidzét. Az Ideiglenes Bizottság elnöke Rodzjanko, az Állami Duma elnöke lett. Mivel a Petrográdi Szovjet vezetői a bizottságban is előnytelenül kompromisszumos politikát folytattak, s mintegy alárendelték a szovjetet a дума bizottságának, a politikai kezdeményezés átcsúszott Mil-

jukov és társai kezébe. A Duma Ideiglenes Bizottsága a gyakorlatban egy polgári vezetésű kormány funkcióit kezdte gyakorolni.

E változások érdekes módon tükröződtek a moszkvai szovjet egyik korabeli közleményében. Az alábbi szemelvény pontosan visszaadja e napok szemléletét: a дума és a szovjet teljesen harmonikus együttműködésének illúzióját.

A Munkásküldöttek Moszkvai Szovjetje „Bulletin”-jének közleménye a petrográdi eseményekről

1917. március 1.

...M. M. Novikov, az Állami Duma Moszkvát képviselő tagja beszámolt a petrográdi helyzetről.

A beszámoló szerint Petrográdban még nincs semmiféle, a régi hatalom által kinevezett kormány. A kormányról terjengő különféle híreknek és az összetételére vonatkozólag közzétett listáknak nincs semmi reális alapjuk.

A hatalom Petrográdban az Állami Dumának és a Munkásküldöttek Szovjetjének tagjaiból álló Ideiglenes Bizottság kezében van. Petrográd valamennyi kormányintézményét a nép mellé állt csapatok szállták meg. Az államigazgatási területeket az Ideiglenes Bizottság osztja szét: a közlekedésügy vezetését Bublikovnak, az Állami Duma tagjának a kezébe adta, aki máris körtáviratot intézett valamennyi vasútvonalhoz; a petrográdi fegyveres erők vezetését Engelgardt tábornokra bízta. Petrográdban letartóztatták Sseglovitovot, Stürmert, Kurlovot, Barkot, Sirinszkij-Sihmatovot, Fredrickszet, Pityirim metropolitát, Komisszarovot. A minisztereknek sikerült elrejtőzniük. A. F. Kerenszkij, az Állami Duma tagja megbízást kapott a régi hatalom más tekintélyes képviselőinek letartóztatására. A Romanov család egyelőre nem érhető el.

Az előadót megbízták, hogy hívja fel Moszkva lakosságát a nyugalom megőrzésére, a kitartásra, a szoros összefogásra valamennyi fennálló szervezet egyesítése útján. A vasutaknak működniük kell, hogy az országban fenntartsák az összeköttetést. Gondosan meg kell szervezni az élelmezést. Új hadsereget kell szervezni. A forradalom viszonylag kevés áldozattal járt. Táviratot intéztek a frontok parancsnokaihoz: Brusilovhoz és Ruzszkijhez ...

„Bjulletyeny Szovjeta Rabocsib Gyeputatov”

Moszkva, 1. füzet, 1. old.

Revoljucionnoje dvizsenyje v Rosszii poszle

szverzszenyija szamogyerzsavija, 192. old.

Az Állami Duma Ideiglenes Bizottsága a forradalomtól szerzett hatalmát egyre jobban a cárizmus megdöntésénél is tovább mutató népi forradalmi törekvések ellen fordította. A tömegek békét követeltek, az Ideiglenes Bizottság sietett kinyilatkoztatni, hogy a háborút tovább kívánja folytatni. A háború érdekeire hivatkozva Rodzjanko tulajdonképpen „be akarta sorozni a forradalmat katonának”.

M. V. Rodzjankónak, az Állami Duma Ideiglenes Bizottsága elnökének felhívása a háború folytatásáról

1917. március 1.

Az Állami Duma tagjainak Ideiglenes Bizottsága, amely a fővárosban hozzálatott a normális életkörülmények megteremtéséhez és kezébe vette az igazgatást, felszólítja a harcoló hadsereget és hajóhadat, hogy őrizze meg teljes nyugalmat és legyen teljesen bizonyos afelől, hogy a külső ellenség elleni harc egészében véve egy pillanatra sem szűnik meg vagy gyengül. A hadseregnek és a hajóhadnak továbbra is ugyanolyan állhatatosan és bátran kell védenie a hazát, mint ahogy eddig tette.

Az Ideiglenes Bizottság a fővárosi katonai egységek közreműködésével és a lakosság segítségével a legrövidebb időn belül nyugalmat teremt a hátszágban és helyreállítja a kormányintézmények normális működését.

Teljesítse minden tiszt, katona és matróz is kötelességét és ne feledje, hogy a fegyelem és a rend a legjobb záloga a régi kormány által előidézett bomlás biztos és gyors befejezésének és egy új kormányhatalom létrejöttének.

Rodzjanko,
az Állami Duma elnöke

Az autokratákra jellemző konoksággal fogadta II. Miklós a forradalmi mozgalom kibontakozását, majd a forradalmat. El kell ismerni, ezekben a hetekben nem volt könnyű dolga. A helyzet sajátságosága abban rejlett, hogy ekkor már a cár legközelebbi környezetének több tagja is Miklós lemondását kívánta. 1916. december 3-án a nagyhercegek családi tanácsának képviselőjében Pál nagyherceg, II. Sándor legfiatalabb fia, ekkor a nagyhercegi tanács legidősebb tagja, kért kihallgatást a cárnál és engedményekre vagy lemondásra szólította fel. II. Miklós fogadta Pált, s idegesen cigarettázott, amíg az a nagyhercegi kollektíva óhaját előterjesztette. Utána röviden elutasította a javaslatot, majd átadta a szót a bőbeszédű cárnénak. Alekszandra Fjodorovna már akkor tagadólag rázta a fejét, amikor Pál beszélt, utána pedig heves szóözönnel támadt rá, miközben gyakran szívére tette a kezét.

1917. január 7-én Rodzjanko járt a cárnál. Tanácsa nagyjában-egészében meggyezett Pál nagyherceg tervével. II. Miklós ekkor már kevésbé látszott magabiztosnak. Két kezével fogta a fejét kétségbeesésében és azt hajtogatta: lehetséges, hogy uralkodásának 22 éve alatt mindvégig téves úton járt? Végül azonban kiadta a дума elnökének útját.

Február 1-én Kokovcov jelentkezett kihallgatásra az udvarnál. Úgy találta, hogy II. Miklós megváltozott: lesoványodott, arca gyűrött és megviselt, a szeme elvesztette régi színét. Miklós zavartan mentegetőzött és azt ismételgette, hogy nincs semmi baja, csak az előző éjszaka rosszul aludt. Kokovcov beszélgetésük közben arra lett figyelmes, hogy nyitva van az egyik öltözőfülke ajtaja, amiből arra következtetett, hogy bizonyára Alekszandra Fjodorovna ellenőrzi a kihallgatást. A дума képviselője ezúttal is üres kézzel távozott.

A következő vendég azonban összehasonlíthatatlanul nagyobb tekintélyű és sokkal határozottabb volt. A győztes forradalom kopogtatott a cár ajtaján. Mi sem jellemzőbb II. Miklóssra, aki ez idő tájt különvonatával a frontok parancsnokságait járta, hogy még február 27-e után is a helyzet urának hitte magát. Petrográd már a nép kezén volt, de Miklós egyszerű kormánycserével akarta megoldani a válságot. Az újabb fenyegető hírek rászorították arra, hogy foglalkozzon a parlamentnek felölös kormány gondolatával.

Elkésétt. Rodzjanko ekkor már maga sem akarta II. Miklós személyi hatalmának megvédését. De ha akarta volna is, a nép már nem tűrte II. Miklós mentegetését. 1917. március 2-ára virradó éjjel Rodzjanko beszélgetést folytatott a cárt képviselő Ruzszkij tábornokkal, az északi front parancsnokával (II. Miklós Pszkovba, az északi front parancsnokságának védelme alá menekült). A Дума Ideiglenes Bizottságának elnöke sajnálkozva, de határozottan kérte a cár lemondását.

Feljegyzés M. V. Rodzjankónak Ny. V. Ruzszkij tábornokkal, az északi front főparancsnokával közvetlen távírvonalon folytatott beszélgetéséről

1917. március 1.

– Jelentse Ruzszkij tábornoknak, hogy Rodzjanko, az Allami Duma elnöke jön a készülékhez.

– Itt Ruzszkij tábornok beszél.

– Kezddetem a beszélgetést?

– Természetesen. Üdvözlöm, Mihail Vlagyimirovics. Ma este 7 óra körül Pszkovba érkezett őfelsége, a cár. Őfelsége találkozásunkkor kijelentette, hogy várja az ön ideérkezését. Sajnos, később kitűnt, hogy ön mégsem jön el, s ez mélységesen elszomorított engem. Kérem, engedje meg, hogy teljesen nyíltan beszéljek; ezt kívánja a helyzet komolysága. Mindenekelőtt arra kérném önt, közölje velem, mi volt az igazi oka annak, hogy lemondta pszkovi utazását. Ennek az oknak az ismerete szükséges további beszélgetésünkhöz. Ruzszkij.

– Üdvözlöm, Nyikolaj Vlagyimirovics. Nagyon sajnálom, hogy nem tudok odautazni. Nyíltan megmondom, utazásom lemondásának két oka van. Először is, azok a csapatszállítmányok, amelyeket ön Petrográdba irányított, fellázkodtak, Lugában kiszálltak a vagonokból és kijelentették, hogy csatlakoznak az Állami Dumához, s úgy döntöttek, hogy mindenkit leszerelnek és senkit sem engednek át, még a kedvezményezett szállítmányokat sem. Haladéktalanul megtettem a szükséges intézkedéseket, hogy őfelsége számára az út szabad legyen; nem tudom, sikerül-e ez. A másik ok: olyan értesüléseket kaptam, hogy elutazásom nem kívánatos következményekkel járhatna, s hogy lehetetlen megfékezni a háborgó népi szenvedélyeket személyes jelenlétem nélkül, mivel egyelőre csak bennem bíznak és az én utasításaimat teljesítik. Rodzjanko.

– Azokból a beszélgetésekből, amelyeket őfelsége velem a mai napon folytatott, kitűnt, hogy őfelsége fel akarta ajánlani önnek, alakítson egy őfelségének felelős kormányt; de aztán a törvényhozó intézmények és a nép közös kívánságának engedve, elbocsátásomkor kinyilvánította végleges döntését és felhatalmazott arra, hogy közöljem önnel: hozzon létre a törvényhozó házaknak felelős kormányt... Amennyiben őfelsége kívánsága kedvező fogadtatásra találna önnel, nyomban megküldhetem az erre az esetre készült kiáltványtervezetet. A kiáltványt március 2-án lehetne nyilvánosságra hozni, Pszkovból keltezve. Legyen szíves, közölje véleményét az elmondottakkal kapcsolatban. Ruzszkij.

– Arra kérem, amennyiben lehetséges, most mindjárt ismertesse a kiáltványtervezetet. Nyilvánvaló, hogy sem őfelsége, sem ön nincs tisztában azzal, mi történik itt tulajdonképpen. Az egyik legszörnyűbb forradalom következett be, s ezt nem lesz olyan könnyű leszerelni; két és fél éven át minden felség-felterjesztésemben újra meg újra figyelmeztettem őfelségét, a cárt, milyen veszély fenyeget, ha haladéktalanul nem teszünk olyan engedményeket, amelyek kielégítik az országot. Közölnöm kell önnel, hogy a hatalmat képviselő miniszterek már a mozgalom legelején megrémültek és semmiféle preventív intézkedést nem tettek. Nyomban megindult a barátkozás a katonaság és a néptömegek között, a katonák nem nyitottak tüzet, hanem végigvonultak az utcákon és a tömeg „hurrál”-kiáltásokkal kísérte őket. A törvényhozó intézmények munkájának félbeszakítása olaj volt a tűzre. Lassanként olyan anarchia következett

be, hogy az Állami Dumának általában, de különösen nekem nem maradt más választásom, mint a mozgalom vezetésének megragadására törekedni és annak élére állni, s így elejét venni az olyan anarchiának és bomlásnak, amely az állam létét fenyegetné. Sajnos, ez nekem korántsem sikerült. A népi szvenvedély annyira fellángolt, hogy aligha lehet már megfékezni; a csapatok teljesen demoralizálódtak; nemcsak hogy megtagadják a parancsok teljesítését, hanem tisztjeiket is gyilkolják; öfelsége, a cárné iránti gyűlölet elérte tetőfokát. A vérontást elkerülendő kénytelen voltam valamennyi minisztert, a hadügyi és a tengerészeti miniszter kivételével, a Péter-Pál erődbe zárni. Attól tartok, hogy engem is ez a sors fenyeget, minthogy agitáció folyik mindenki ellen, aki követeléseiben mérsékeltebb és tartózkodóbb. Szükségesnek tartom, hogy közöljem: amit önök javasolnak, már nem elegendő, és a dinasztia kérdése a legélesebb formában vetődik fel. Kétkedem abban, hogy ezt dűlőre lehetne vinni. Rodzjanko.

– Az ön közlései, Mihail Vlagyimirovics, valóban más színben tüntetik fel a helyzetet, mint amilyenek innen a frontról látszott; ha a szvenvedélyeket nem sikerül lecsillapítani, hazánkat csakugyan hosszú időre anarchia fenyegeti, s ez elsősorban a háború kimenetelére hat majd ki; márpedig, ha annyi életet áldoztunk az ellenség elleni harcban, most nem állhatunk meg félúton, és a háborút nagy hazánkhoz méltóan kell befejeznünk; meg kell találnunk a módját az ország lecsendesítésének. Mielőtt közlöm önnel a kiáltvány szövegét, nem mondhatná meg nekem, hogy a dinasztia kérdésének milyen megoldására gondolnak? Ruzszkij.

– Fájdalmas szívvel válaszolok most, Nyikolaj Vlagyimirovics. Ismétlem, a dinasztiaával szemben érzett gyűlölet a tetőfokára hágott; de az egész népnek, bárkivel beszéltem is a tömegek, a katonaság körében, szilárd eltökéltsége, hogy a háborút a győzelmes befejezésig végigvívja és a németeknek nem adja meg magát. Az Állami Dumához csatlakozott az egész petrográdi és carszkoje-szelói helyőrség; ugyanez történik valamennyi városban, sehol nincs nézeteltérés; a csapatok mindenütt a duma és a nép mellé állnak, s egyre határozottabban vetődik fel az a rettenetes követelés, hogy a cár mondjon le fia javára, Mihail Alekszandrovics régensége mellett. Ismétlem, szörnyű fájdalommal közlöm önnel mindezt, de mit tehetek? Amikor a nép, dicső hadserege útján, vérét ontotta és mérhetetlen áldozatokat hozott, a kormány valósággal gúnyt űzött belőle; gondoljon csak Szuhomlinov felmentésére, Raszputyinra és egész klikkjére, Maklakovra, Stürmerre, Protopopovra, jusson eszébe, mennyit szorongatták a népet, jöllehet odaadó lelkesedéssel minden erejéből támogatta a háborút, gondoljon csak Golicin herceg kinevezésére, a közlekedés és a pénzforgalom ziláltságára, s arra, hogy mennyire nem történt semmi az életkörülmények enyhítésére; gondoljon csak az állandó letartóztatásokra, az akkor még nem létező forradalom üldözésére, a törvényhozó kamara összetételének nem kívánatos megváltoztatására. Ezek az okok vezettek a szomorú véghez; a cárné öfelsége súlyos felelősséget vállalt magára isten előtt, amikor öfelségét, a cárt elfordította a néptől. Amikor öfelsége idevezényelte Ivanov tábornokot a Szent György zászlóaljjal, ezzel csak olajat öntött a tűzre és testvérharcot idéz elő, mivel semmi lehetőség sincs a tisztjeiknek és parancsnokaiknak nem engedelmességedő csapatok megfékezésére. Állítsa le a csapatszállításokat, mivel a katonaság úgysem lép fel a nép ellen. Kerülje el a felesleges áldozatokat. Rodzjanko.

– Mindaz, amit ön, Mihail Vlagyimirovics mondott, annál inkább szomorú, mert kilátásba helyezett ideutazása a megegyezésnek és a haza gyors pacifikálásának a lehetőségével kecsegtetett. Amit ön a hibákról mond, mind igaz, de ezek a múlt hibái, s már semmiképpen sem ismétlődhetnek meg; a pillanatnyi súlyos válság megoldásánál gondoljon a jövőre, Mihail Vlagyimirovics. Olyan kivezető utat kell találni, amely lehetővé teszi a kedélyek haladéktalan lecsillapítását. A frontcsapatok nyomasztó

aggodalommal és nyugtalansággal figyelik, mi történik a hátsórszámban, a parancsnokoknak pedig már nincs annyi tekintélyük, hogy kellőképpen intézkedhessenek. A mostani válságot minél előbb le kell küzdeni, hogy a hadsereg ismét csak előre, az ellenség felé nézhessen. A csapatokat a főhadiszállás általános utasítása alapján irányították a frontról Petrográd felé, de most véget vetnek ennek. Ivanovnak néhány órával ezelőtt őfelsége, a cár azt az utasítást adta, hogy ne tegyen semmit, míg személyesen nem találkoznak. Ezt a táviratot Petrográdon át küldték, s reméljük, hogy minél előbb eljut Ivanov tábornokhoz. Hasonlóképpen őfelsége, a cár hozzájárult ahhoz, hogy az útban levő csapatokat mind visszavezényeljük a frontra, s két órával ezelőtt szét is küldtük az ilyen értelmű táviratokat. Őfelsége tehát, mint ön is láthatja, minden lehetőt elkövet. Hazánkban, felelősségteljes háborúnkban az érdekei azt kívánják, hogy a cár kezdeményezése kedvező fogadtatásra találjon azoknál, akik elejét vehetnék a tűzvésznek. Ruzszkij.

Felolvasom a kiáltványtervezetet: „Valamennyi hű alattvalónkhoz! A félelmetes és kegyetlen ellenség megfeszíti utolsó erejét a hazánk elleni harcban. Közeleg a döntő óra. Oroszország sorsa, hős hadseregünk becsülete, népünk jóléte, szeretett hazánk egész jövője azt követeli, hogy győzelmesen kerüljünk ki a háborúból. Hogy a nép összes erői minél szorosabban összefoghassanak a győzelem mielőbbi kivívása érdekében, szükségesnek tartom a népképviselők előtt felelős kormány megalakítását, az Állami Duma elnökére, Rodzjankóra bízva, hogy a minisztereket az egész ország bizalmát élvező személyekből válogassa össze. Hiszem, hogy Oroszország valamennyi hű fia, szorosan a trón és a népképviselő köré tömörülve, együttes erővel segíti majd dicső hadseregünket nagy hőstettének befejezésében. Szeretett hazánk nevében felszólítok minden orosz embert szent kötelességének teljesítésére; mutassuk meg, hogy Oroszország, mint mindig, ma is legyőzhetetlen, s hogy az ellenség semmiféle ármánya nem kényszerítheti térdre. Isten segítjen bennünket.” Ez a kiáltvány szövege. Amennyiben szükségesnek tart bármilyen részletmódosítást, legyen szíves, közölje velem, úgyszintén mondjon véleményt a kiáltvány általános tervére vonatkozólag is. Végezetül, hadd mondjam el önnek, Mihail Vlagyimirovics: ma mindent elkövettem, amit a szívem parancsolt és ami módomban állt, hogy kivezető utat találjunk és napjainkban, valamint a jövőre nézve is biztosítsuk a nyugalmat, minél előbb lehetőséget nyújtva csapatainknak a nyugodt munkára. Ezt a feladatot minél előbb meg kell oldanunk: közeledik a tavasz, s minden erőnket arra kell összpontosítanunk, hogy előkészítsük az aktív tevékenységet, hogy akcióinkat összehangoljuk szövetségeseink akcióival; gondolnunk kell rájuk is; a nyugalom helyreállításában minden nap, sőt minden óra rendkívül drága. Ruzszkij.

– Ön, Nyikolaj Vlagyimirovics, végleg felzaklatta amúgy is zaklatott lelkemet. Ebben a késői órában, amelyben beszélgetésünket folytatjuk, óriási munka vár még rám – amint ezt bizonyára ön is tudja –, de ismétlem, magam is csak egy hajszálon függök, s a hatalom kicsúszik a kezemből; az anarchia olyan méreteket öltött, hogy kénytelen vagyok még ma éjjel kinevezni az Ideiglenes Kormányt. A kiáltvány, sajnos, elkésett; ezt első táviratom után nyomban ki kellett volna adni, már akkor könyörögve kértem őfelségétől, a cártól; a kellő időpontot elszalasztottuk, és ezen már nem változtathatunk. Újra hangsúlyoznom kell önnek, hogy a népi indulatok gyűlöletbe és felháborodásba csaptak át. Dicső hadseregünk nem fog semmiben sem hiányt szenvedni. Ebben valamennyi párt teljesen egyetért. A vasúti közlekedésben sem lesz fennakadás. Reméljük, hogy az Ideiglenes Kormány megalakítása után a parasztság és az egész lakosság még nagyobb arányokban szállítja majd a hadfelszerelést. Tetemes tartalékaink vannak, mivel erre a társadalmi szervezetek és a különitanácskozás mindig nagy gondot

fordítottak. Arra kérem Istent, hogy a gondolatok és érzelmek zűrzavara legalább ne fokozódjon, de tartok tőle, hogy a helyzet tovább fog romlani. Többet nem mondhatok önnek. Isten segítse önt, dicső vezérünket a harcban, hogy megsemmisítsük az átkozott németet, amint ezt az Állami Duma bizottsága a hadsereghez intézett felhívásában is kifejezte, sok sikert kívánva a győzelemhez. Jó éjszakát kívánok önnek, ha ugyan ezekben a napokban bárki is nyugodtan tud aludni. Öszinte tisztelője és lelkes híve, Rodzjanko.

– Mihail Vlagyimirovics, még néhány szót. Adja Isten, hogy a hadsereget illető gondolatai beigazolódjának, de tartsa szem előtt azt is, hogy egyetlen erőszakos fordulat sem múlhat el nyomtalanul. Ha az anarchia, amelyről ön beszél, átcsap a hadseregbe, s a parancsnokok elvesztik tekintélyüket, gondolja csak meg, mi lesz akkor hazánkból? Lényegében egy végső célunk van: a nép előtt felelős kormány megalakítása, az államigazgatási rendszer kellő megváltoztatásának normális útján. Adjon Isten önnek erőt és egészséget felelősségteljes munkájához. Öszinte tisztelője, Ruzszkij.

– Nyikolaj Vlagyimirovics, ne feledje, hogy a fordulat lehet önkéntes és teljesen fájdalommentes mindenki számára, s akkor néhány nap alatt be is fejeződik az egész. Egyet mondhatok: sem vérontás, sem felesleges áldozatok nem lesznek, ezt nem engedem meg. Kívánom önnek a legjobbakat. Rodzjanko.

– Adja Isten, hogy minden úgy legyen, ahogy ön mondja. Még egy utolsó szót! Mondja meg, az ön véleménye szerint ki kell adnunk a kiáltványt? Ruzszkij.

– Az igazat megvallva, magam sem tudom, mit válaszoljak. Minden a szédületes iramban rohanó eseményektől függ. Rodzjanko.

– Azt az utasítást kaptam, hogy jelentsem a főhadiszállásnak, megjelenik-e a kiáltvány. Ezt tehát megteszem, s aztán lesz, ami lesz. Beszélgetésünkről jelentést teszek, amennyiben önnek ez ellen nincs kifogása. Ruzszkij.

– Nincs ellene semmi kifogásom, sőt meg is kérem rá. Rodzjanko.

– A viszontlátásra, Isten segítse!

CGVIA, f. 2031/c, op. 1, d. 9, II. 94–101. Távirati szalag.

Revoljucionnoje dvizsenyje v Rosszii poszle szverzszenijja szamogyerzsavija, 405–409. old.

A cár a hadseregbe vetette reményét, azonban éppen a hadsereg oldaláról érte a következő csapás. A frontok parancsnokai és más magasrangú katonatisztek követelték ekkor II. Miklós lemondását, természetesen azzal a céllal, hogy így megmentésük a monarchiát.

Miután a főtisztek leveleit átadták II. Miklósnak, az utóbbi március 2-án ebéd után fogadta A. I. Gucskovot és V. V. Sulgint, a Duma Ideiglenes Bizottságának küldötteit. Mindketten monarchia-hűségükről voltak ismertek a korábbi esztendőkből. A cár különvonatának nevezetes zöld szalonjában fogadta a vendégeket. Hosszú beszélgetés kezdődött, amelynek során a duma küldöttei minden ékesszólásukat latba vetve érveltek a lemondás mellett. Az uralkodó falféher volt, szemei alatt vastag árkok húzódtak az álmatlanságtól. Végül bizonytalanul engedett. Aláírta a lemondási okmányt, de nem fla, hanem öccse, Mihály (Mihail Alekszandrovics) nagyherceg javára. Vibráló hangon utalásszerűen meg is magyarázta döntésének okát az egybegyűlteknél (a szalonkocsi ajtaját közben kinyitották, s aki csak kíséretéből a közelben volt, odatódult): jelentőségteljesen hangsúlyozta, hogy fiát, Alekszejt maga mellett akarja tartani, s ezzel értésükre adta, hogy még nem adta fel az önkényuralom visszaállításába vetett reményét.

A sánta Gucskov egy zokszót sem szólt a lemondás módja miatt, és Sulginnal együtt boldogan távozott a lemondási okmánnyal.

II. Miklósnak az orosz birodalom trónjáról való lemondásáról és a legfelsőbb hatalom átadásáról

A vezérkar főnökének

Abban a nagy harcban, amelyet immár három esztendeje a hazánk leigázására törő külső ellenség ellen vívunk, Isten akaratából Oroszországnak újabb súlyos megpróbáltatással kell szembenéznie. A belső népi zavargások súlyos kihatással lehetnek az elkeseredett háború további menetére. Oroszország sorsa, hős hadseregünk becsülete, a nép java, hazánk egész jövője azt követeli, hogy bármilyen áron győzelmesen befejezzük a háborút. A kegyetlen ellenség utolsó erőit is megfeszíti és közel már az óra, amikor hős hadseregünk dicső szövetségeseinkkel vállvetve végleg szétzúzza az ellenséget. Oroszország életének ezekben a döntő napjaiban lelkiismereti kötelességünknek tartottuk megkönnyíteni népünknek összes erői egyesítését és tömörítését a győzelem mielőbbi kivívása érdekében, s az Állami Dumával való egyetértésben jónak láttuk lemondani az orosz birodalom trónjáról és átadni a legfelső hatalmat. Nem kívánván megválni szeretett fiunktól, fivérünket Mihail Alekszandrovics nagyherceget tesszük meg örökösünkkel és áldásunkkal foglalja el az orosz birodalom trónját. Meghagyjuk fivérünknek, hogy az állam ügyeit a törvényhozó intézményekben ülő népképviselőkkel teljes és megbonthatatlan egységben intézze, az általuk megállapítandó elvek szerint, megszeghetetlen esküvel fogadva meg ezt. Hőn szeretett hazánk nevében felszólítjuk hazánk minden hű fiát arra, hogy teljesítse hazafias szent kötelességét, a nép súlyos megpróbáltatásainak órájában engedelmeskedjen a cárnak és segítse abban, hogy a nép

képviselőivel együtt az orosz birodalmat a győzelem, a boldogság és a dicsőség útjára vigye. Az Úristen segítse Oroszországot.

Pszkov, 1917. március 2. 15 óra.

Aláírás: „M i k l ó s”

Goszudarsztvennaja duma v Rosszii.

M. 1957. 510–511. old.

A Duma Ideiglenes Bizottságának fáradozásait siker koronázta. Tagjai közül megalakította az Ideiglenes Kormányt, s ehhez elnyerte a Petrográdi Szovjet támogatását. Miniszterelnökkül G. J. Lvov herceget szemelte ki, a zemsztvó-mozgalom és a kadet párt ismert vezetőjét. A vidéken tartózkodó Lvov nevének szóba hozásakor az a meggondolás vezette az Ideiglenes Bizottságot, hogy egy herceg nagyobb biztosítékot jelenthet az udvar számára, s hogy Lvov személyével áthidalhatják a miniszterelnökségért versengő Gucskov és Miljukov ellentétét.

Lvov herceg elhitte, hogy az Ideiglenes Bizottság csakugyan őt tartja az ország legkiválóbb államférfijának, s oly módon vonult be Petrográdba, ami általános derűtséget keltett a beavatottak körében. II. Miklós a lemondólevelével aláírásával egyidejűleg kinevezte az Ideiglenes Kormány elnökét.

A kormány megalakulásáról Miljukov beszéde tájékoztatta a közvéleményt. A közbekiáltások bizonyítják, hogy a felkelők képviselőinek egy csoportja kritikusan szemlélte az új hatalmat. Miljukov a miniszterek között nem említette meg A. A. Manuilov művelődésügyi miniszternek, I. V. Godnyevnek, az állami ellenőrzés vezetőjének és V. I. Lvovnak, a szent szinódus főügyészének (nem azonos G. J. Lvovval) nevét.

P. Ny. Miljukovnak, az Állami Duma Ideiglenes Bizottsága tagjának beszéde a Tauriai Palotában rendezett gyűlésen az Ideiglenes Forradalmi Kormány megalakulásáról

1917. március 2.

Nagy történelmi pillanat tanúi vagyunk. Három nappal ezelőtt még szerény ellenzékben voltunk, az orosz kormány pedig mindenhatónak látszott. Most a kormány összeomlott, bennünket és baloldali barátainkat pedig a forradalom, a hadsereg és a nép az első orosz társadalmi kabinet tagjainak megtisztelő pozíciójába emelt fel. (Viharos, hosszan tartó taps.) Hogyan eshetett meg ez, ami még nem is olyan régen hihetetlennek látszott?! Hogyan történhetett, hogy az orosz forradalom, amely örökre megdöntötte a régi rezsimet, a történelem valamennyi eddigi forradalma közül alighanem a legrövidebb és legvértelenebb volt?!

Mindez azért történhetett meg, mert a történelem nem ismert még egy ilyen ostoba, ilyen becstelen, ilyen gyáva és áruló kormányt.

A most megdöntött kormány teljesen lejáratta magát és elvesztette azt a rokonszenvet és tiszteletet, amely minden, többé-kevésbé erős kormányt összefűz népével.

A kormányt könnyűszerrel és hamar megdöntöttük. De ez még nem minden. Feladatunk második, nagyobbik fele még hátra van. Meg kell védennünk a győzelmet, amelyhez oly könnyen hozzájutottunk. Hogyan tehetjük meg ezt? A válasz egyszerű és világos. Meg kell szerveznünk a győzelmet. Ehhez pedig mindenekelőtt meg kell őriznünk az akaratnak és a gondolkodásnak azt az egységét, amely győzelemre segített bennünket. Köztünk, a mostani kabinet tagjai között sok fontos kérdésben régi nézeteltérések vannak. Lehet, hogy ezek a nézeteltérések hamarosan döntő jelentőségre tesznek szert. Ma viszont elhomályosítja és háttérbe szorítja őket az a közös és fontos

feladat, amelyet még nem oldottunk meg teljesen: az a feladat, hogy a régi bukott hatalom helyébe új, népi hatalmat állítsunk. Jobb, ha egységesek vagyunk e cél elérésében. Igyekezzünk közös erővel kiküszöbölni a politikai vitákat, amelyek fontosak lehetnek ugyan, de ma csak kiragadhatnák kezünkől a győzelem gyümölcseit.

Legyetek egységesek ti is, a dicső, nagy orosz hadsereg katonái és tisztjei, s ne feledjétek, hogy a hadsereget belső egysége teszi erőssé: ha megbomlik ez az egység, a hadsereg szétforgácsolódik, rendezetlen tömeggé válik, amelyet maroknyi jól megszervezett, fegyveres ember könnyen hatalma alá keríthet. Órizzétek meg egységeket a magatok és a mi érdekünkben, s mutassátok meg, hogy most, miután megdöntöttük a mindenható erejű régi hatalmat, a nép által létrehozott első társadalmi hatalmat már nem lesz olyan könnyű megdönteni. (Viharos, hosszan tartó taps.) Tudom, hogy a múltban voltak bűnök, és hogy a régi hadseregben a kapcsolatok gyakran a jobbágyi függőség elvén alapultak. De most már a tisztikar is nagyon jól tudja, hogy óvni és tisztelni kell a legénység emberi és állampolgári méltóságát. S a győzelemre jutott katonák is nagyon jól tudják, hogy a győzelem betetőzése és megtartása csak akkor lehetséges, ha szoros kapcsolatban maradnak tisztjeikkel. (Viharos, hosszan tartó taps és közbekiáltások a hallgatóság soraiból.)

Hallom, azt kérdezi valaki: „Ki választotta meg önöket?” Bennünket senki sem választott, mert ha választásokat tartottunk volna, nem ragadhattuk volna ki a hatalmat az ellenség kezéből. Amíg mi azon vitatkoznánk, hogy kit válasszunk, az ellenségnek ideje maradna a szervezkedésre és legyőzhetné önöket is, minket is. Bennünket az orosz forradalom választott. (Viharos, hosszan tartó taps.) A nagy tett úgy sikerült, hogy abban a pillanatban, amikor már nem lehetett tovább várni, akadt maroknyi olyan ember, akit politikai múltja alapján eléggé ismert a nép, s akikhez az árnyéka sem férhetett azoknak a kifogásoknak, amelyeknek a súlya alatt a régi hatalom összeomlott. Am igen jól emlékszünk arra, hogy nemrég még magunk is a nép választottainak felelős hatalom elve mellett szálltunk síkra. Nem is szándéksunk egy pillanattal sem hatalmon maradni azután, hogy a nép szabadon választott képviselői azt mondják nekünk: más embereket kívánnak látni a helyünkön, akik jobban rászolgáltak bizalmukra. (Taps.) Higgyék el, uraim, ma nem hatalmi vágyból ragadják magukhoz a hatalmat az emberek. Ez nem jutalom és élvezet, hanem érdem és áldozat. (Viharos taps.) S amint azt mondják nekünk, hogy ezekre az áldozatokra már nincs szüksége a népnek, a megadott lehetőségért köszönetet mondvá, félreállunk. De nem adjuk át ezt a hatalmat most, amikor szükségünk van rá ahhoz, hogy megszilárdítsuk a nép győzelmét, s amikor a mi kezünkől csakis az ellenség kezébe kerülhetne. (Taps. Felkiáltások: „Kik a miniszterek?”)

A nép előtt nem lehetnek titkok. Ezt a titkot is néhány órán belül megtudja egész Oroszország, hiszen nem azért lettünk miniszterek, hogy eltitkoljuk a nevünket... Kormányunk élére olyan embert állítottunk, akinek a neve a régi kormány által oly engesztelhetetlenül üldözött, szervezett orosz közösséget jelenti (közbekiáltások: „Cenzuson alapuló közösség ez”). G. J. Lvov herceg, az orosz zemsztvo vezetője (közbekiáltások: „Ez is cenzuson alapszik”) lesz a miniszterelnökünk és belügyminiszterünk, s üldözőjének helyébe lép. Önök azt mondják, hogy a zemsztvo cenzuson alapuló közösség. Csakugyan az, de az egyetlen olyan szervezett közösség, amely lehetővé teszi, hogy ezután az orosz társadalom más rétegei is szervezkedjenek. (Taps.) Emellett, uraim, örömmel bejelenthetem önöknek, hogy a cenzuson kívüli társadalmi rétegeknek is van képviselőjük kormányunkban. Az imént kaptam meg kollégám, A. F. Kerenszkij bejegyzését, hogy részt vesz az első orosz társadalmi kabinetben. (Viharos taps.) Végtelenül örülünk, hogy e közéleti férfiú megbízható kezébe adhattuk azt a minisztériumot,

amely igazságos megtorlást fog alkalmazni a régi rendszer kiszolgálóival, az összes Stürmerekkel és Szuhomlinovokkal szemben. (Taps.) Az örökre letűnt napok gyáva hősei a sors akaratából nem a Scsseglovitov-féle igazságszolgáltatás, hanem A. F. Kerenszkij igazságügyminisztériuma kezére kerülnek. (Viharos taps, közbekiáltások.)

Tudni akarják a többiek nevét is? (Közbekiáltások: „És ön?”). Engem kollégáim az orosz külpolitika vezetésével bíztak meg. (Viharos, hosszan tartó taps, amely a mindenfelé meghajoló szónok ünneplésébe csap át.) Lehet, hogy ezen a poszton gyenge miniszternek bizonyulok, de annyit megígérhetek, hogy vezetésem alatt az orosz néptitkai nem jutnak ellenségeink tudomására. (Viharos, hosszan tartó taps.) Most olyan nevet mondok, amely, tudom, hogy ellenvetésre talál. A. I. Gucskov politikai ellenfelem volt az Állami Duma munkájának egész időszakában (közbekiáltások: „Barátja”). Most, uraim, politikai barátok vagyunk, de az ellenfélhez is igazságosnak kell lennünk, hiszen Gucskov volt az, aki a harmadik dumában hozzálatott, hogy újjászervezze az orosz hadsereget, amelyet még a mandzsúriai kudarccal dezorganizált. Ő tette meg az első lépést ama győzelem felé, amelyet megújódott és újjászületett hadseregünk mostani nagy harcunkban aratni fog. Gucskov és én különböző típusú emberek vagyunk. Én, mint régi tanárember, előadásokat szoktam tartani, Gucskov viszont a tettek embere. Most, mialatt én önökkel ebben a teremben beszélgetek, Gucskov a főváros utcáin szervezi a győzelmet. (Taps.)¹ Mit szólnának hozzá, ha Gucskov, ahelyett, amit tegnap éjjel tett – tudniillik csapatokat küldött ki azokra a pályaudvarokra, amelyekre a fordulattal szemben álló csapatok érkezését várták –, politikai vitáinkon vett volna részt, az ellenséges csapatok pedig a pályaudvarok elfoglalása után elfoglalták volna az utcákat, majd ezt a termet is? Mi lett volna akkor önökkel és velem? (Helyeslések, közbekiáltások: „Úgy van.” Egy kérdés: „S ki a tengerészeti miniszter?”)

A tengerészeti miniszteri tárcát, amíg nem találunk rá megfelelő embert, szintén Gucskov kezébe adtuk. Továbbá két helyet biztosítottunk az orosz burzsoázia ama liberális csoportja képviselőinek, amely Oroszországban elsőként próbálta megszervezni a munkásosztály képviselőit. (Taps. Közbekiáltások: „Hol ez a képviselő?”) Uraim, ezt a régi kormány tette. A. I. Konovalov segítséget nyújtott ahhoz, hogy a petrográdi hadiipari bizottság kebelében megszervezzék a munkáscsoportot, M. I. Tyerescsenko pedig ugyanezt tette Kijevben. (Több felől kérdezik: „Ki ez a Tyerescsenko?”²) Hát igen, uraim, ez a név sokat jelent Oroszország déli részén. Oroszország nagy, s így nehéz volna mindenütt ismernünk összes legjobb embereinket. („Hát a földművelésügy?”) Uraim, ezekben a napokban, amikor a hadsereg élelmezése komoly és nehéz kérdés, amikor a régi kormány szinte a szakadék szélére vitte már hazánkat, és minden percnyi késlekedés itt vagy amott éhséglázadással fenyeget – sőt ilyen lázadásokra máris volt példa –, ilyen körülmények között földművelésügyi miniszterré A. I. Singarjovot neveztük ki, aki – úgy hiszem – élvezi azt a társadalmi támogatást, amelynek hiánya előidézte Rittyih úr bukását. (Viharos, hosszan tartó taps. „És a közlekedésügy?”)

Erre a másik, hazánk szempontjából oly fontos posztra Ny. V. Nyekraszovot, az Állami Duma elnökhelyettesét állítottuk, aki baloldali társaink körében különösen közkedvelt. (Élénk taps.) Azt hiszem, ez minden, ami önöket érdekelheti. („S a program?”)

Nagyon sajnálom, hogy erre a kérdésre válaszul nem olvashatom fel azt az iratot, amely a programot ismerteti. Ugyanis az a helyzet, hogy a program, amelyet a Munkásküldöttek Szovjetjének képviselőivel tegnap éjjel folytatott hosszú tanácskozáson megvitattunk, egyetlen példányban készült el, s most a szovjetnél van véglegesítés céljából.

Remélem, hogy néhány órán belül önök is megismerik a tartalmát. Persze, legfontosabb pontjait most is ismertethetem önökkel. (Zúgás. Hangos közbekiáltások: „És mi van a dinasztiával?”) ...³

*„Izvesztyija Petrogradszkovo Szovjeta Rabocsib i
Szoldatszkih Gyeputatov”, 4. sz. 1917. március 3. 3. old.
Revoljucionnoje dvizsenyije v. Rosszii poszle
szverzszenyija szamogyerzsavija. 411–413. old.*

¹ Gucskov a cárhoz utazott ezen a napon.

² Földbirtokos, az ország legnagyobb cukorgyárosa.

³ A továbbiakban Miljukov bejelentette, hogy a kormány alkotmányos monarchiának tekinti Oroszországot. Erre olyan felháborodás tört ki Petrográdon, hogy a következő nap Miljukov ismét nyilatkozni kényszerült a sajtónak: a dinasztiát illető kijelentését magánvéleményének tekinti.

A pártoknak állást kellett foglalniuk az Ideiglenes Kormány megalakulásával kapcsolatban.

A következő két szemelvény közül az első az eszer párt véleményét tükrözi. Az eszer nyilatkozat pozitívuma, hogy a köztársaság gondolatának propagandáját (bár csak propagandáját) szorgalmazza. Feltűnő ugyanakkor, hogy egy szóval sem utal a háború problémájára.

A második szemelvény a kadet párt megvilágításában mutatja be az Ideiglenes Kormány szándékait. Ebben központi kérdés az imperialista háború továbbfolytatása.

A kadet nyilatkozat a maga szempontjából sokkal céltudatosabb, mint a forradalmi törekvéseket nevében is hordozó eszer párté.

A petrográdi szociálforradalmárok konferenciájának határozata az Ideiglenes Kormány iránt tanúsított bizalomról

1917. március 2.

A petrográdi szociálforradalmárok konferenciája 1917. március 2-i ülésén megvitatta a jelenlegi politikai helyzetet és a következő határozatot hozta:

1. Mivel az ellenforradalom veszélyét még nem sikerült elhárítani, s így az adott helyzet legidősezerűbb feladata a forradalom politikai vívmányainak megszilárdítása, a konferencia elengedhetetlenül fontosnak tartja az Ideiglenes Kormány támogatását, amennyiben az teljesíti közzétett politikai programját; ennek főbb pontjai: az amnesztia, a személyi szabadságjogok biztosítása, a rendi, vallási és nemzeti különbségek megszüntetése és az Alkotmányozó Gyűlés előkészítése; a konferencia mindamellett fenntartja magának azt a jogot, hogy megváltoztassa az Ideiglenes Kormányhoz való viszonyát, ha az nem teljesíti kitűzött programját. Egyúttal a konferencia fontos feladatának tekinti, hogy harcoljon minden olyan próbálkozás ellen, amely gáncsolja az Ideiglenes Kormányt a politikai program megvalósítását szolgáló szervező munkában.

2. A konferencia szükségesnek tartja, hogy a dolgozó tömegek ellenőrizzék az Ideiglenes Kormány tevékenységét, s üdvözli A. F. Kerenszkij belépését a kormányba igazságügyminiszterként, a nép érdekeinek és szabadságának védelmezőjeként; egyben a legmesszebbmenően helyesli Kerenszkijnek a forradalom napjaiban tanúsított magatartását, amely az adott helyzet helyes megértéséből adódott.

3. A forradalom politikai vívmányainak megszilárdítása és a nép társadalmi-politikai jogainak további kiszélesítése céljából a konferencia felhívja a szociálforradalmárok pártjának tagjait, hogy a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjében, továbbá a parasztszövetségek és a nép érdekeinek védelmére törekvő más szervezetek alakításában való részvétel útján a lehető legtevékenyebben kapcsolódjanak be a néptömegek szervezésébe.

4. A konferencia, amellett, hogy támogatja az Ideiglenes Kormányt politikai programjának végrehajtásában, egyúttal szükségesnek tartja, hogy a köztársasági kormányzati formának és a szociálforradalmár párt minimális programjában kitűzött összes

társadalmi-politikai követeléseknek a propagálásával energikus munkát végezzen az Alkotmányozó Gyűlés előkészítése terén.

*„Известыя Петроградскаго Совjeta Рабочих и
Солдатовъ”, 5. sz. 1917. március 4. 5. old.
Революцiонное движенiе в Россiи после
сверженiя самодержавiя. 414–415. old.*

A kadet párt Központi Bizottságának felhívása az Ideiglenes Kormány megalakulásával kapcsolatban

1917. március 3.

A régi hatalom letűnt. Az Állami Duma, félretéve a nézeteltéréseket, a haza megmentése érdekében egyesült és magára vállalta az új hatalom kialakítását.

Polgárok, bízzatok meg valamennyien ebben a hatalomban, egyesítsétek erőfeszítéseiteket, adjatok módot az Állami Duma által alakított kormánynak arra, hogy betöltse hivatását: a haza megszabadítását a külső ellenségtől és az ország olyan belső békéjének megteremtését, amely a jog, az egyenlőség és a szabadság elvein alapszik.

Dicső hadseregünk és hajóhadunk, amely a leginkább érzi a régi hatalom által előidézett zűrzavar súlyát, a hadsereg és a hajóhad, amely eddig zokszó nélkül gigászi hőstetteket vitt véghez, és ebben a haza szempontjából oly súlyos helyzetben becsülettel teljesítette kötelességét a csatamezőn, ledönthetetlen falként körülvette a népképviselőt és vele együtt lerakja ma az új, szabad Oroszország alapjait.

Felejsünk el az országban minden pártbeli, osztály-, rendi és nemzetiségi különbséget. Nemes hév fűtse az egységes orosz népet és teremtsen meg valamennyi állampolgár békés együttélésének feltételeit; szilárduljon meg az a rendszer, amelyben minden osztály, minden rend és minden nemzetiség szabadon kinyilváníthatja véleményét és valóra válthatja kívánságait. Ma legfőbb jelszavunk: „Szervezettség és egység” – szervezettség és egység a külső ellenség legyőzése érdekében, szervezettség és egység a belső országépítésben. Töltsen el minden ember szívét a remény, hogy ezúttal sikerül elkerülnünk a végzetes széthúzást.

A legsúlyosabb megpróbáltatások pillanatában felvirradt hazánk felett a szabadság hajnala. Ezek a megpróbáltatások arra köteleznek bennünket, hogy a legnagyobb higgadságot tanúsítsuk és – szem előtt tartva a legközelebbi célt: az új hatalom megszilárdítását – a legmesszebbmenően megőrizzük nyugalunkat, nem adva alkalmat a régi hatalomnak a sorainkban esetleg feltámadó egyenetlenség kihasználására.

Polgárok! A Népszabadság Pártja mindnyájatokat felhív, hogy a magatok helyén minden erőtökből védelmezzétek az új rendet!

Mindenki erejéhez mérten hozzon áldozatokat újjászülető hazájáért. Minden földművelő, minden paraszt és földbirtokos szállítson gabonát hadseregünknek és városi lakosságunknak, s bizonyos lehet afelől, hogy a gabona valóban az éhezők élelmezését fogja szolgálni és nem kerül haramiák kezére. A kereskedők nyissák meg raktáraikat, s bizonyosak lehetnek afelől, hogy nem lesz többé megvesztegetés és zsarolás, amelynek révén az egyik büntetlen marad, a másikkra meg mérhetetlen terheket raknak. A munkásnép megkettőzött energiával végezze munkáját, s bizonyos lehet afelől, hogy a hatalomnak most már legfőbb gondja ellátni azokat, akik munkájukkal megkönnyítik

az ellenséggel bátran szembeszálló katonák hőstettét, és a parasztokat, akik a hadseregnek gabonát termelnek. Az általános lelkesültség feledtesse el mindenkivel régi sérelmeit és ezek ne is éledjenek újjá soha. Boldogan, szabadon, a szeretet és az általános testvériség kötelékeivel egyesítve kerüljön ki hazánk e súlyos megpróbáltatásokból.

A N é p s z a b a d s á g P á r t j á n a k K ö z p o n t i B i z o t t s á g a

„Izvesztyija” (Petrográdi Újságírók Bizottsága),

7. sz. 1917. március 3. 1. old.

*Revoljucionnoje dvizsenyije v. Rosszji poszle
szverzszenyija szamogyerzsavija 420–421. old.*

A monarchikus államrend gyűlölete, s a köztársaság igenlése még az Ideiglenes Kormányt támogató eszer és mensevik pártban is általános volt. Ilyen körülmények között Mihály (Mihail Alekszandrovics) nagyherceg nem merte elfogadni a kétes ajándékot, elutasította a trón átvételét. Nyilatkozatában a népszavazás hiányára hivatkozott, de éppen ezért sejtetni engedte, hogy később mégis hajlandó lenne elfogadni az uralkodói tisztséget. Mihály lemondása után az Ideiglenes Kormány nem ragadta meg a remek alkalmat, nem döntött a kormányforma ügyében. Az ország cár nélkül maradt, de hosszú hónapokon keresztül a köztársaságot sem kiáltották ki. Az államrend ügye nyitott kérdés maradt. Ez bármikor megkönnyíthette az önkényuralom restaurációját.

Mihály nagyherceg nyilatkozata, amely szerint nem hajlandó átvenni a legfelsőbb hatalmat

Súlyos teher nehezedett vállamra fivérem akaratából, aki a példátlanul súlyos háború és a népi forrongások esztendejében átengedte nekem az orosz birodalom trónját.

A néppel közös ama gondolattól vezéreltetve, hogy hazánk java mindenek fölött áll, szilárdan eltökéltem, hogy csak abban az esetben fogadom el a legelső hatalmat, ha ez lesz az akarat a nagy népünknek, amelynek össznépi szavazással, az Alkotmányozó Gyűlésbe küldött képviselői útján kell megállapítania a kormányformát és az orosz állam új alaptörvényeit.

Ezért Isten áldásáért esedezve, arra kérem az orosz birodalom valamennyi állampolgárát, hogy vesse alá magát az Ideiglenes Kormánynak, amely az Állami Duma kezdeményezésére alakult és amely a teljes hatalom birtokában lesz mindaddig, míg az általános, egyenlő és titkos szavazással a legrövidebb időn belül összehívandó Alkotmányozó Gyűlés a kormányformára vonatkozó határozatával kifejezésre nem juttatja a nép akaratát.

Petrográd, 1917. III. 3.

Aláírás:
„M i h á l y”

Március első felében megszilárdult az ügyesen lavírozó Ideiglenes Kormány hatalma. Első intézkedéseit és megnyilatkozásait különösen áthatotta az a kettősség, hogy egyrészt módszeresen kiépítette saját polgári jellegű uralmát, másrészt pedig dörögdelmes frázisokkal ostromozta a régi rendszert.

E módszer alkalmazásának szemléltetésére emeltük ki példaképpen az alábbi dokumentumokat.

Miljukov külügyminiszter távirata az antanthatalmak előtt is elhatárolta magát a cárizmus bűnös rövidlátásától, de ugyanakkor biztosította kormányaikat, hogy az Ideiglenes Kormány „változatlanul tiszteletben tartja a bukott rezsim által vállalt nemzetközi kötelezettségeket”. Miljukov táviratának záró részében egyenesen nagyobb katonai erőfeszítéseket helyezett kilátásba, mint amelyeneket a cári kormányzat tett.

Alekszejev tábornok és Gucskov hadügyminiszter beszélgetése azt tanúsítja, hogy a kormány és a vezérkar együttműködtek a hadsereg forradalmasodásának megakadályozásában. Mégis lényeges különbség volt az azonnal lövető Alekszejev és a politikailag taktikusabb Gucskov-féle leszerelés között.

A kormány megalakulása után több napos késéssel látott napvilágot programjellegű kiáltványa. A kormányprogramból hiányoztak az orosz társadalom nagy szociális kérdései; még valamiféle földreformot sem helyezett ekkor kilátásba. Megkerülte ez az okmány a monarchia megsemmisítésének népi óhaját, s újból hitet tett a háború folytatása mellett.

P. Ny. Miljukov külügyminiszter távirata a szövetséges hatalmakhoz akkreditált orosz diplomáciai képviselőknek az Ideiglenes Kormány külpolitikájáról

1917. március 4.

A Petrográdi Távirati Iroda által közzétett hírekből nyilván értesült már a legutóbbi napok eseményeiről és Oroszország régi politikai rendszerének bukásáról. Ez a rendszer elkerülhetetlenül összeomlott éppen a tehetetlensége, visszaélései és bűnös rövidlátása miatt kirobbant népi elégedetlenség hatására. A bukott rezsimmel szemben érzett gyűlölet egyesítette a nemzet összes egészséges elemeit és lehetővé tette a válság könnyű és gyors befejezését. Miután az egész lakosság hallatlan lelkesedéssel a forradalom zászlaja alá sereglett és a hadseregtől nyomban hatékony segítséget kapott, a népi mozgalom alig nyolc nap alatt döntő győzelmet aratott. A gyors győzelem szerencsés módon olyannyira csökkentette az áldozatok számát, hogy az szinte példátlan jelenség az ilyen arányú és ilyen jelentőségű forradalmi átalakulások krónikáiban.

II. Miklós cár az 1917. március 2-án Pszkovban kelt okmánnyal mind a maga, mind örököse, Alekszej Nyikolajevics nagyherceg nevében lemondott a trónról Mihail Alekszandrovics nagyherceg javára. Mihail Alekszandrovics nagyherceg, erről értesülve, az 1917. március 3-án Petrográdban kelt okmánnyal megtagadta a legfőbb hatalom elfogadását mindaddig, amíg az általános szavazással megválasztott Alkotmányozó

Munka nélküli katonafeleségek tüntetése

örbanállók

1 orradalmi álgiráció
a hadsereg körében

A forradalmi érzelmű
munkásokat kényszer-
munkára szállítják
1917 elején

Haborúellenes
magatartásukért
számozott
bolsevik
duma-képviselők
csoportja

Tömegtüntetés Perrográdon

Népgyűlés a Nyevszkij proszpekten

V. P. Nogin, a bolsevik párt képviselője beszél egy moszkvai népgyűlésen

A februári forradalomban fontos szerepet játszó vollinai ezred képviselői

Februári barikádok

A tüntető munkások
szocialista köztársaságot
követelnek

A felkelésben részt vett
katonák (a forradalom
után)

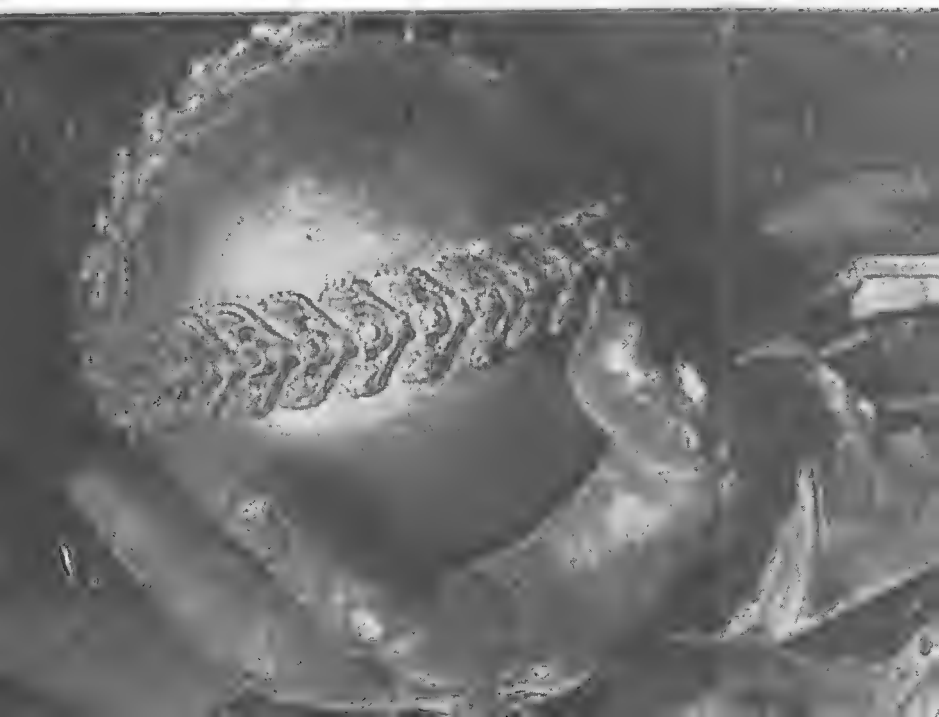

Eltávolítják
a cári sasokat

A cári szobrok is porba hullnak

Földön hever a Romanovok országmája

A forrongó tömeg elpusztítja az önkényuralom szimbólumait

Temetik a forradalom vértanúit

A Vörös tér a forradalom napjaiban

Hazatértó száműzött forradalmárok egy csoportja

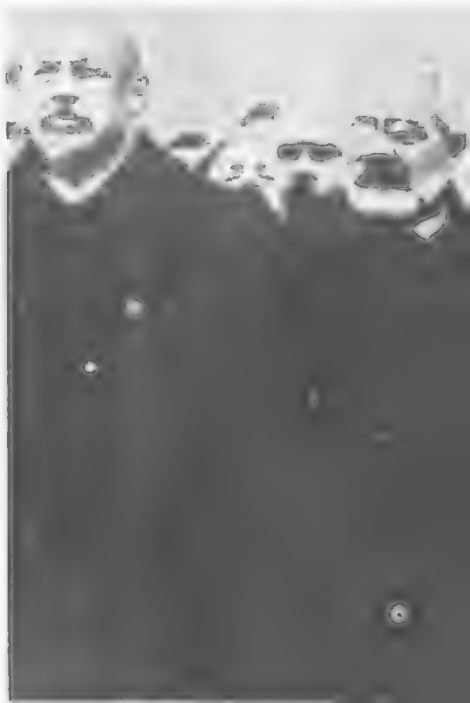

A cár és vezérkara a forradalom napjaiban

A cári vagon nevezetes zöld szalonja, ahol a cár végül is elhatározta magát a lemondásra

Rodzjanko és Gucskov, az Ideiglenes Kormány hadügyminisztere (utóbbi jobbról, szemüveggel)

A volt önkényuralkodó
lányaival a fogságban

Napozik a „munka-
nélkülivé lettr”
egykori cári család

Ülésezik
az Ideiglenes Kormány

G. J. Lvov herceg,
az Ideiglenes Kormány
első elnöke

Miljukov,
az Ideiglenes Kormány
első külügyminisztere,
családjával.
(Korábbi felvétel)

Gyűlés meg nem állapodik az új kormányzati formát és Oroszország új alaptörvényeit illetően. Ugyanebben az okmányban Mihail Alekszandrovics nagyherceg arra szólított fel minden orosz állampolgárt, hogy addig is, amíg a nép végleg kinyilvánítja akaratát, vesse alá magát az Állami Duma kezdeményezésére megalakított és teljhatalommal felruházott Ideiglenes Kormány hatalmának.

Az Ideiglenes Kormány összetételét és programját nyilvánosságra hoztuk és a külfölddel is közöltük.

A kormány, vállalva a hatalom terhét a legsúlyosabb belső és külső válságban, amelyet Oroszország egész története folyamán valaha is átélt, tisztában van a reá váruló óriási felelősséggel. A kormány mindenekelőtt erőfeszítéseket tesz azért, hogy kiküszöbölje a múltban elkövetett súlyos hibák következményeit, hogy az országon belül biztosítsa a rendet és nyugalmat, s végül, hogy előkészítse a szükséges feltételeket ahhoz, hogy a nemzet szuverén módon, saját akaratára alapsítva határozhassa meg a sorsát.

A külpolitika területén a kormány, amelyben én a külügyi tárcát vállaltam, változatlanul tiszteletben tartja a bukott rezsim által vállalt nemzetközi kötelezettségeket, híven teljesíti az Oroszország által tett ígéreket. Továbbra is erősíteni fogjuk a baráti és szövetséges nemzetekkel való kapcsolatainkat, és meggyőződésünk, hogy ezek a kapcsolatok még szorosabbra fűződnek és még tartósabbak lesznek az Oroszországban létrehozott új rendszerben, amely a kis és nagy nemzetek tiszteletben tartásának, fejlődésük szabadságának és a népek közötti megértésnek demokratikus elveit kívánja majd követni.

Ám a kormány egyetlen percre sem feledkezik meg azokról a súlyos külső körülményekről, amelyek között átveszi a hatalmat. Oroszország nem akarta a háborút, amely immár csaknem három esztendeje vérbe borítja a világot. Minthogy azonban áldozatul esett egy régen, kiforralt és előkészített támadásnak, változatlanul tovább folytatja a harcot ama rabló fajzat hódító tervei ellen, amely arról ábrándozik, hogy tűrhetetlen módon hegemoniája alá vonja a szomszédos népeket, és a XX. századi Európával megízlelteti a porosz militarizmus uralmának gyalázatát.

Oroszország, szerződéséhez híven, amely megbonthatatlan kötelékekkel fűzi dicső szövetségeseihez, úgy döntött, hogy hozzájuk hasonlóan bármi áron helyreállítja a népek közötti békét olyan tartós nemzetközi szervezet megalakításával, amely biztosítaná a jog és az igazságosság tiszteletben tartását. Szövetségeseivel válllva mindvégig rendíthetetlenül és fáradhatatlanul folytatja a küzdelmet a közös ellenség ellen. A kormány, amelynek tagja vagyok, minden erejével igyekszik majd kivívni a győzelmet és a legnagyobb erőfeszítéseket fogja tenni azért, hogy minél hamarább jóvátegye a múlt hibáit, amelyek mindeddig bénították az orosz nép lelkesedését és önfeláldozását. A kormánynak szilárd meggyőződése, hogy az egész nemzetet magával ragadó hazafias lelkesedés megtízszerezi erejét, és közelebb hozza az újjászülető Oroszország és dicső szövetségesei számára a végső győzelem óráját.

Kérem önt, ismertesse a külügyminiszterrel e távirat tartalmát és bocsássa rendelkezésre egy másolatát.

Miljukov

AVPR, f. Kancellaria, 1917 g., d. 152. t. 1, II. 1-3.

Másolat. Fordítás franciából.

Revolucionnoje dvizsenyje v Rosszii poszle szverzsenijija szamogyersavija 422-424. old.

M. V. Alekszejev tábornok, a legfelsőbb főparancsnok
vezérkarának főnöke és A. I. Gucskov hadügyminiszter
közvetlen vonalon folytatott beszélgetése a petrográdi és
moszkvai forradalmi katonaküldöttségek ellen foganatosítandó
intézkedésekről

1917. március 4.

- Itt Gucskov beszél.
- Itt Alekszejev tábornok beszél.
- Az imént kaptam kézhez aggódó táviratát az északi front néhány pontján tapasztalt rendezavarásokról. Petrográdban mindinkább lecsendesednek a kedélyek. Feltételezem, hogy ennek hatása bizonyos idő múlva önöknél, a fronton is érződik majd. Gucskov.

- Azt hiszem, a petrográdi helyőrség katonai egységeiből szétszéledt közkatonák most az északi front hadtápterületéhez tartozó legközelebbi helyőrségekben tűnnek fel, és ott bomlasztó hatást gyakorolnak az ugyanolyan tartalékezredekre, amelyenkből a petrográdi helyőrség is összetevődött. Polockban 17 embert fogtak el, ha jól emlékszem a számukra, akik szinte közvetlenül Petrográdból érkeztek oda és csendőröket fegyvereztek le. Mogiljovban, a pályaudvaron, egy hasonló különítmény tűnt fel a Moszkvai Végrehajtó Bizottság részéről ugyanezzel a céllal; három embert sikerült letartóztatnunk, a többiek két átmenő szerelvényt kihasználva elrejtöztek. Azt az utasítást adtam, hogy minden ilyen letartóztatott személyt lehetőleg a helyszínen statáriális bíróság elé állítsanak az ítélet mielőbbi végrehajtása céljából. Tegnap Minszkben letartóztatták az ott levő csapatok parancsnokát, Raus tábornokot és a törzskar főnökét, Moric tábornokot; az akcióban egyébként a Petrográdból vagy Moszkvából vendégszereplésre érkezett színészeknek is volt bizonyos szerepük. Ezek tehát, mint látja, az események utórezgései. Az elkerülhetetlen utórezgései annak, amit önök már átéltek. A főparancsnokok minden intézkedést megtesznek, hogy ezek az utórezgések ne terjedjenek túlságosan messzire nyugatra, a tulajdonképpeni fronterület felé, s így mindennemű befolyástól megóvják a harci erőt. Kornyilov tábornok átutazott Mogiljovon és holnap Petrográdban lesz.¹ Kíváncsinos volna, mihelyt a petrográdi helyőrség egységeiben helyreáll a rend, megállapítani, hány ember tűnt el ebben az időszakban, természetesen nem számítva a halottakat és sebesülteket. Részben éppen ezek az önként eltávozottak, kivéve a falvakba szétszéledteket, veszélyeztetik a leginkább a front hadtápterületét, amelyen nincsenek fegyveres, reguláris csapatok, a kis osztagok pedig mindig hajlamosak a rendbontásra, de különösen hajlamosak rá most. Feltétlenül megteszünk minden lehetséges intézkedést, hogy a hadtáp normálisan működjön. Alekszejev.

- Nyomatékosan kérem, ne foganatosítsanak túl szigorú rendszabályokat a rendbontások részvevői ellen; ez csak olajat öntene a tüzre és gátolná a központban a nyugalom helyreállítását, amely már megindult. A központ nélkül nem csendesíthetjük le a frontot sem. Most be kell fejeznünk a beszélgetést, mert sürgősen a minisztertanácsba hívtak, ahol az ön táviratáról is jelentést teszek majd. Van önnek még valami mondanivalója? Gucskov.

– Mivel nem akarom feltartani, nem vetek fel más kérdéseket. Alekszejev.

CGVIA, f. 203/sz. op. 2, d. 134, ll. 88–89. Távirati szalag.

Revolucionnoje dvizsenyije v Rosszii poszle szverzenyija szamogyerzsavija, 606–607. old.

¹ Kornijlov ez idő tájt népszerű volt a katonák körében. Az Ideiglenes Kormány ezt a népszerűséget kívánta kihasználni, amikor kinevezte Kornijlovot a petrográdi katonai körzet parancsnokává.

Az Ideiglenes Kormány felhívása Oroszország lakosságához

1917. március 6.

Oroszország polgárai!

Megtörtént a nagy esemény. Az orosz nép nagy erejű megmozdulása megdöntötte a régi rendszert. Megszületett az új, szabad Oroszország. A nagy fordulat betetőzte a hosszú évek óta folyó harcot.

Az 1905. október 17-i okmány¹ a felkelt néptömegek nyomására megígérte Oroszországnak az alkotmányos szabadságjogokat. Ezeket az ígéreteket azonban nem váltották be. A nép reményeinek megtestesítőjét, az első Állami Dumát feloszlatták. A második dumának ugyanez lett a sorsa, s a kormány, a népi akarat nyílt letöréséhez nem lévén elég ereje, úgy döntött, hogy az 1907. június 3-i okmánnyal legalább részben megfosztja a lakosságot azoktól a jogoktól, amelyek a törvényhozásban való részvételt biztosították. Kilenc hosszú esztendőn keresztül a néptől lépésről lépésre megvonták mindazokat a jogokat, amelyeket valamikor kivívott. Az országot visszasodorták az önkény és egyeduralom örvényébe. Minden olyan kísérlet, amellyel jobb belátásra akarták bírni a hatalmat, hiábavalónak bizonyult. Amikor az ellenség belesodorta hazánkat a világháborúba, országunkban a hatalom már erkölcsi bomlásnak indult, elszakadt a néptől, mit sem törődött a haza sorsával és a bűn mocsarába süllyedt. Sem a mérhetetlen belső bomlástól szenvedő hadsereg hősiek erőfeszítései, sem a nemzeti veszély láttán egyesült népképviselőt sürgetései nem tudták a volt uralkodót és kormányt a néppel való összefogás útjára téríteni. S amikor Oroszországot uralkodó köreiből törvénytelen és végzetes tettei a legnagyobb katasztrófa szélére sodorták, magának a népnek kellett kezébe vennie a hatalmat. A helyzet fontosságát felismerő nép egységes forradalmi rohamra és az Állami Duma elszántsága létrehozta az Ideiglenes Kormányt, amely szent és felelősségteljes kötelességének tekinti azt, hogy valóra váltsa a nép vágyait és elvezesse az országot a szabad polgári berendezkedés útjára.

A kormány bízik abban, hogy a magasztos hazafiság szelleme, amelyről a nép a régi hatalom elleni harcban tanúságot tett, a katonáknak is szárnyakat ad a csatamezőn. A kormány a maga részéről mindent elkövet, hogy hadseregünket ellássa azzal, amire szüksége van, s így biztosítsa a háború győzelmes befejezését.

A kormány tiszteletben fogja tartani mindazokat a szerződéseket, amelyek más hatalmakhoz kötnek bennünket, és rendíthetetlenül teljesíteni fogja a szövetségekkel kötött egyezményeket.

A kormány, miközben megteszi a szükséges lépéseket országunk megvédelmezésére a külső ellenségtől, egyúttal elsőrendű kötelességének tekinti annak biztosítását, hogy

a nép kifejezésre juttathassa akarátát a kormányformát illetően, valamint szorgalmazza az Alkotmányozó Gyűlés mielőbbi összehívását az általános, közvetlen, egyenlő választójog és titkos szavazás alapján, módot nyújtva a választásokon való részvételre a haza hős védőinek is, akik vérüket ontják a harcmezőn. Az Alkotmányozó Gyűlés olyan alaptörvényeket ad majd ki, amelyek biztosítják az országban a jog, az egyenlőség és a szabadság elveit.

Tudatában lévén annak, milyen súlyos teherként nehezedik az országra a jogfosztottság, amely a megrázkódtatások éveiben oly nagy mértékben korlátozza a népet szabad alkotó tevékenységében, az Ideiglenes Kormány szükségesnek tartja, hogy haladéktalanul, még az Alkotmányozó Gyűlés összehívása előtt, a polgári szabadságot és polgári egyenlőséget védő szilárd normákhoz juttassa az országot, s így minden állampolgárnak lehetővé tegye szellemi erői szabad kibontakoztatását a haza javára végzett építőmunkában. A kormány gondoskodik olyan normák megállapításáról is, amelyek az általános választójog alapján valamennyi állampolgár számára biztosítják a választott helyi önkormányzati szervezetben való egyenlő részvételt.

A nép felszabadulásának pillanatában az egész ország kegyelettel emlékezik meg azokról, akik a politikai és vallási meggyőződésükért vívott harcban áldozatul estek a bosszúálló régi hatalomnak. Az Ideiglenes Kormány megtisztelő kötelességének tartja, hogy érdemeik elismerésével visszahozza a száműzetésből és a börtönből mindazokat, akik a haza javáért szenvedtek.

Feladataink teljesítésekor az Ideiglenes Kormányt az a meggyőződés fűti, hogy ezzel eleget tesz a nép akaratának, s hogy az egész nép támogatni fogja Oroszország boldogságának biztosítására irányuló becsületes törekvésében. A kormány ebből a meggyőződésből meríti erejét. Csakis erőfeszítéseinek egységes, össznépi támogatásában látja az új rend diadalának zálogát.

*„Vesztnyik Vremennovo Pravityelsztva”, 2. (47.) sz.,
1917. március 7 (20). 1. old.*

*Revoljucionnoje doizsenyje v Rosszii poszle
szverzenyija szamogyerzsavija, 424–426. old.*

Az eszer és mensevik vezetők legbefolyásosabb csoportja a polgári demokratikus forradalom után jobbra tolódott, politikájuk megalkuvó tendenciái sokkal kifejezettebbekké váltak, mint forradalmi tendenciái. Velük szemben Lenin és a bolsevikok gyökeresen másként tekintettek az Ideiglenes Kormányra. Különösen Leniné az érdem, hogy a forradalom bonyolult eseményei között lenyűgöző politikai éleslátással tudott utat mutatni. Kristálytisztá helyzetelemzését annál inkább értékelnünk kell, mert véleményét egyelőre még távol Oroszországtól, svájci emigrációjában alakította ki. Most egy kevésbé ismert, kéziratban maradt gondolatfuttatását idézzük, amelyet 1917. március 12-én vetett papírra:

L e n i n

Az oroszországi forradalom és a világ munkásainak feladatai

1917. március 12.

Munkások, Elvtársak!

Amit azok a szocialisták, akik hívek maradtak a szocializmushoz és nem mámorosodtak meg a vad, állatias háborús hangulattól, előre láttak – beteljesedett. Kitört az első forradalom, amelyet a különböző országok kapitalistái között folyó rabló világháború szült. *Megkezdődött* az imperialista háborúnak, vagyis annak a háborúnak, amely a rablott zsákmánynak a kapitalisták közötti felosztásáért, a gyenge népek elnyomásáért folyik, átalakulása polgárháborúvá, vagyis olyan háborúvá, amelyet a munkások a tőkések ellen, a dolgozók és elnyomottak elnyomói, a cárok és a királyok, a földesurak és a kapitalisták ellen folytatnak, olyan háborúvá, amely az emberiségnek a háborúktól, a tömegnyomortól, az ember ember általi elnyomásától való végleges megszabadításáért folyik!

Az orosz munkásoknak az a megtiszteltetés és szerencse jutott osztályrészü, hogy *elsőnek* kezdhették meg a forradalmat, vagyis azt az egyedül jogos és igazságos, nagy háborút, amelyet az elnyomottak vívnak elnyomóikkal.

A pétervári munkások legyőzték a cári monarchiát. A munkások fegyvertelenül indították meg a felkelést a gépfegyverekkel szemben, s a rendőrség és a cári katonaság elleni hősiek harcban a maguk oldalára állították a pétervári helyőrség katonáinak nagyobbik részét. Ugyanez történt Moszkvában és más városokban. A cár, miután csapatai elhagyták, kénytelen volt megadni magát: lemondott a trónról a maga és fia nevében. Azt javasolta, hogy öccsét, Mihályt ültessék a trónra.

A fordulat óriási gyorsasága, az angol-francia kapitalisták közvetlen segítsége, a pétervári munkásság és nép *egész* tömegének nem eléggé fejlett öntudata, továbbá az orosz földbirtokosok és tőkések szervezettsége és felkészültsége következtében, *ez utóbbiak* kaparintották kezükbe az államhatalmat. Az új orosz kormányban, az „Ideiglenes Kormányban”, a legfontosabb tárcák, a miniszterelnökség, a belügy- és a hadügyminisztérium, az októbrista Lvovnak és Gucskovnak jutottak, akik minden erejükkel segítettek Vörös Miklósnak és Akasztó Sztolipinnek az 1905-ös forradalom eltiprásában, a földért és a szabadságért harcoló munkások és parasztok halomralövetésében és akasztásában. A kevésbé fontos minisztériumok a kadetoknak jutottak: a külügy – Miljukovnak, a közoktatásügy – Manuilovnak, a földművelésügy Singarjovnak. Egy

egészen jelentéktelen tárcát – az igazságügyminisztériumot – pedig odaadtak a tudovik Kerenszkijnek, a frázishősnek, akire a kapitalistáknak azért van szükségük, hogy üres ígéretekkel csitítgassa, hangzatos frázisokkal bolondítsa a népet, „megbékéltesse” a földbirtokos és tőkés kormányral, amely szövetségben Anglia és Franciaország kapitalistáival folytatni kívánja a rablőháborút, amely Örményország, Konstantinápoly és Galícia megkaparintásáért, és azért folyik, hogy az angol–francia kapitalisták *megtartassák* a német kapitalistáktól elvett zsákmányt (a németek valamennyi afrikai gyarmatát) és ugyanakkor *elvegyék* a német kapitalistáktól azt a zsákmányt, amelyet *ezek* a rablók szereztek (Franciaország egy részét, Belgiumot, Szerbiát, Romániát stb.).

A munkások természetesen nem bízhattak ilyen kormányban. A munkások azért döntötték meg a cári monarchiát, mert a *békéért*, a *kenyérért* és a *szabadságért* harcolnak. A munkások rögtön megéreztek, miért sikerült Gucs kovnak, Miljukovnak és társaiknak kiragadniok a győzelmet a munkásnép kezéből. Azért, mert az orosz földbirtokosok és tőkések jól fel voltak készülve és meg voltak szervezve; azért, mert az ő oldalukon van a tőke ereje, az orosz tőkések *gazdagsága* éppúgy, mint a világ leggazdagabb kapitalistáinak, az angol és francia kapitalistáknak *gazdagsága*. A munkások rögtön megértették, hogy a munkásoknak, katonáknak és parasztnak a békéért, a kenyérért és a dolgozó osztályok szabadságáért vívott harcuk érdekében *szervezkedniök*, tömörülniök, egyesülniök kell – a tőkésektől *különállóan* és a tőkések *ellen*.

És a pétervári munkások, miután legyőzték a cári monarchiát, azonnal megteremtették *saját* szervezetüket, a *Munkásküldöttek Szovjetjét*, azonnal hozzáfogtak erősítéséhez és kibővítéséhez, a Katona- és Parasztküldöttek *önálló* szovjetjeinek létrehozásához. A Munkás- és Katonaküldöttek Pétervári Szovjetje már néhány nappal a forradalom után *több* mint 1500 munkásküldöttet és katonaruhába bűjtatott parasztküldöttet számlált. Ez a Szovjet a vasutasoknak és a dolgozó lakosság egész tömegének olyan bizalmát élvezte, hogy igazi *népi kormánnyá* kezdett válni.

És még Gucs kov és Miljukov leghívebb barátai és pártfogói, az angol–francia rabló tőke leghűségesebb házörző kutyái, Robert Wilson, az angol tőkések leggazdagabb lapjának, a „The Times”-nek, és Charles Rivet, a francia tőkések dúsgazdag lapjának, a „Le Temps”-nak munkatársai, még ők is, bár dühödt szitkokat szórnak a Munkásküldöttek Szovjetjére, kénytelenek voltak elismerni, hogy *Oroszországban két kormány van*. Az egyik – a földbirtokosok és tőkések, a Gucs kovok és a Miljukovok „mindenki” által elismert (vagyis a valóságban minden *gazdag* ember által elismert) kormánya. A másik – a munkások és a parasztnak „senki” által (a gazdag osztályokhoz tartozók közül senki által) el *nem* ismert kormánya: a Munkás- és Katonaküldöttek Pétervári Szovjetje, amely arra törekszik, hogy *egész Oroszországban* létrehozza a Munkásküldöttek Szovjetjeit és a Parasztküldöttek Szovjetjeit.

Nézzük csak meg, mit mond és mit tesz ez a két kormány.

1. *Mit tesz a földbirtokosok és a tőkések kormánya, Lvov, Gucs kov, Miljukov kormánya?*

Ez a kormány jobb-balra osztogatja a nagyszerűbbnél nagyszerűbb ígéreteket. A legteljesebb szabadságot ígéri az orosz népnek. Azt ígéri, hogy összehívja az országos Alkotmányozó Gyűlést, amely megállapítja majd Oroszország kormányformáját. Kerenszkij és a kadet vezérek a demokratikus köztársaság hívei. A színpadias forradalmiság tekintetében Gucs kovék és Miljukovék utolérhetetlenek. Teljes gőzzel folyik a reklámozás. Milyenek ezzel szemben *tetteik*?

Az új kormány szabadságot ígért, a valóságban azonban tárgyalásokat folytatott a cári családdal, a dinasztiaival, a monarchia visszaállításáról. Romanov Mihálynak felajánlotta, hogy legyen kormányzó, vagyis ideiglenes cár. Oroszországban már vissza-

állították volna a monarchiát, ha Gucskovékat és Miljukovékat nem akadályozták volna meg ebben a munkások, akik felvonulásokat rendeztek Pétervárot és zászlaikra azt írták: „Földet és szabadságot! Halál a zsarnokokra!” –, akik a lovassági csapatokkal együtt összegyűltek a дума előtti téren és kibontották „Éljen a szocialista világkő-társaság!” feliratú zászlait. Gucskovék és Miljukovék szövetségese, Romanov Mihály, felismerte, hogy ilyen körülmények között okosabb lesz visszavonulni, amíg az Alkotmányozó Gyűlés trónra nem emeli, és Oroszország – ideiglenesen – köztársaság maradt.

A kormány a volt cárt szabadlábon hagyta. A munkások arra kényszerítették, hogy letartóztassa. A kormány a hadsereg főparancsnokságát át akarta adni Nyikoláj Nyikolájevics Romanovnak. A munkások kényszerítették a kormányt elmozdítására. Világos, hogy a Lvov–Gucskov-féle földesurak már holnap összejátszanának Romanovval vagy egy másik földesúrral, ha a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetje nem volna.

A kormány mind a néphez intézett kiáltványában, mind pedig Miljukovnak Oroszország külföldi képviselőihez intézett táviratában kijelentette, hogy *bű marad* minden nemzetközi szerződéshez, amelyet Oroszország kötött. Ezeket a szerződéseket a megdöntött cár kötötte. A kormány nem meri nyilvánosságra hozni ezeket a szerződéseket, először, mivel az orosz, angol és francia tőke kezén-lában gúzsbaköti; másodszor, mivel fél a néptől, amely ízekre szedné Gucskovékat és Miljukovékat, ha megtudná, hogy a kapitalisták további öt vagy tízmillió orosz munkást és parasztot akarnak lemészároltatni a háborúban, Konstantinápoly megszerzése, Galícia elnyomása stb. érdekében.

Mit ér az, hogy szabadsággal kecsegtetnek, ha a nép nem tudhatja meg az igazságot arról, hogy a kapitalisták a földbirtokos-cár miféle szerződése miatt akarják tovább ontani a katonák véré?

Mit ér az, ha mindenféle szabadságjogokat, sőt demokratikus köztársaságot ígérnek a népnek, amelyet éhínség fenyeget és amelyet bekötött szemmel akarnak vágóhídra vinni azért, hogy az orosz, angol és francia kapitalisták kifoszthassák a német kapitalistákat?

Ugyanakkor pedig Gucskovék és Miljukovék kormánya nyílt erőszakkal fojtja el az orosz munkások minden kísérletét, hogy megértesse magát testvéreivel, más országok munkásaival: a kormány sem a „Pravdát”, amely a forradalom után újra megindult Pétervárott, sem pártunk, az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt Központi Bizottságának Pétervárott kiadott Kiáltványát, sem Csheidze képviselőnek és csoportjának felhívását *nem engedi ki* Oroszországból!!

Munkások és parasztok! Nyugodtak lehettek: szabadságot ígértek nektek – a holtak, az éhenpusztultak és a háborúban lemészároltak szabadságát!!

Arról, hogy a föld a parasztokat illeti, vagy hogy a munkások bérét emelni kell, az új kormány *egyetlen szót sem* szólt programnyilatkozataiban. Az Alkotmányozó Gyűlés egybehívására mindeddig semmiféle határidőt nem tűztek ki. A Pétervári Városi Duma választásait egyáltalán nem írták ki. A népi milíciát a zemsztvók és a városi önkormányzatok parancsnoksága alá helyezik, amelyeket a sztolipini törvény alapján csak a kapitalisták és a leggazdagabb földbirtokosok választottak. Kormányzóknak földbirtokosokat neveznek ki – s ezt nevezik „szabadságnak”!

2. Mit tesz és mit kell hogy tegyen a munkás- és parasztkormány? ...¹

¹ A kézirat itt félbeszakad

Ákadtak történészek – elsősorban a nyugati polgári történetírás képviselői között – akik Lenin eltérő véleményét azzal magyarázták, hogy nem tartózkodott odahaza, amikor a februári forradalom lezajlott. Kétségtelen, hogy a svájci emigráció figyelőállásának bizonyos előnyei is voltak: az ott élő emigránsok nem voltak közvetlenül kitéve a burzsoá pártok megtévesztő manővereinek, könnyebben tájékozódtak a nemzetközi helyzet dolgában és hamarabb fel tudták fogni az orosz események világviszhangját. Lenin következtetései azonban elsősorban elvi következtetességéből fakadtak. Amikor később Lenin hazatért, véleménye – ha lehet – még jobban megszilárdult. S ami fő: ugyanakkor, amikor Lenin megírta most idézett sorait, Oroszországban már a tömegek tízezrei kimondva, vagy kimondatlanul hasonlóképpen kezdtek gondolkodni. Vessük össze Lenin álláspontját egy orosz frontkatonára két nappal korábban kelt levelével.

Levél a frontról a Munkás- és Katonaküldöttek Petrográdi Szovjetjének

1917. március 10.

Kedves elvtárs!

Nem azért írok, hogy megosszam önnel túláradó örömet és boldogságomat, hanem hogy elmondjam azt, ami aggaszt, s megkérjem, hogy az elvtársakkal is közölje. Nem tudom, mikor jut majd el önhöz a levelem ilyen messziről, bizonyára beletelik két hét is. Lehetséges, hogy az eseményeknek ebben a forgatagában időközben olyasmi történik, ami miatt levelem elveszti aktualitását. De amennyiben ilyesmi nem következne be, könyörögve kérem önt, mint elvtársat és barátot, beszélje meg leveletem a többi elvtárssal a Munkásküldöttek Szovjetjében.

Ma megkaptuk a főparancsnoktól a minisztertanács elnökének itt következő távirati felhívását: „Az Ideiglenes Kormány nevében a működő hadsereghez! Hős orosz hadseregünk tisztjei és katonái! Hazánk hős védelmezői! Szilárd hittel és önfeláldozó hőstetteitek miatt érzett örömteli büszkeséggel tekint rátok az új életre kelő ország. Kormányával együtt minden erejéből azon lesz, hogy ellásson benneteket mindennel a háború győzelmes befejezése érdekében. Bátran védjétek a hazát az ellenség inváziójával szemben, kimerülve a régi rendszer által rátok rakott súlyos terhek alatt. Meg tudjátok védeni a csatamezőn a szabad Oroszországot is, amely saját akarata szerint alakítja sorsát. Önfeláldozó hősiességetek, rendíthetetlen állhatatosságotok megmutatja az ellenségnek, hogy a szabadság megsokszorozta az orosz nép erejét a nagy harcban. A haza megmentése a ti kezetekben van. A makacs ellenséggel vívott vitéz küzdelmetekkel a szabad Oroszországnak az országon belül épülő nagyszerű jövőjét, a magatok és gyermekeitek boldogságát védelmezzétek.”

Csak nincs az elvtársaknak is bármi közük ehhez a papírhoz? Csak nem az önök részvételével és beleegyezésével készült ez a felhívás: „A hadsereghez!”? Tudják-e, mi a legtitkosabb álma, a leghőbb vágya a hadsereg katonáinak? – A béke!

Immár csaknem három esztendeje a front élvonalában teljesítek szolgálatot. Hosszú időt töltöttem az északi és a nyugati fronton is, most pedig a délnyugati fronton vagyok. Ezer és ezer beszélgetést folytattam rengeteg katonával, s el szeretném mondani önök-

nek, elvtársak: a katonák százszázalékban – *kívétel nélkül mind* – a békére vágnak *bármí aron*, bármilyen feltételekkel; szinte remegnek a békéért! S tudják-e, hogyan fogadta a katonaság a forradalom első híreit? Mérhetetlen tartózkodással. Ez az egyöntetű véleménye mindazoknak, akik az utóbbi napokban közelebbi kapcsolatban álltak a katonákkal. Napról napra világosabb lesz, mi is az oka ennek a tartózkodásnak. A katonák azt remélték, hogy az új rendszer valamilyen hírt ad a békéről, s ezt a jó hírt keresték és vélték megtalálni minden, de minden távirat, minden újabb hivatalos jelentés soraiban és sorai között. S minden harcias hang, minden célzás a háború folytatására – tartózkodó, de nyilvánvalóan ellenséges magatartásra hangolta őket az új kormányval szemben: „akár régi, akár új, nekünk mindegy, ha úgyis harcolni kell”, „a régi hatalom már belefáradt a háborúba, az új viszont csak most akarja majd újrakezdeni”, „a békének semmi nyoma”.

Nem akarom elhinni, hogy önök mindannyian magukévá tették a volt hadiipari bizottság munkáscsoportjának nézeteit!¹ A katonák békevágya nem értelmetlen dolog, és nem a nyájtudatból fakad. Ez a békevágy tökéletesen megfelel a mostani háborúra vonatkozó forradalmi szocialista felfogásnak. S aki csak egy pillanatig is arra gondol, hogy ez a háború a nép érdekében indult és folyik, az cserbenhagyta a népet és elárulta érdekeit, akár tudatosan, akár nem, az már nekünk mindegy.

Végre elérkezett az a várva várt óra, amikor a régi hatalom örökre letűnt. Vajon milyen jelszót kellett volna a forradalmi proletariátus tömegpártjának legelőször kiadnia? A népek megszárlásának beszüntetését! Aligha akadhatna ehhez a mainál megfelelőbb pillanat. A szabad Oroszországnak ez a jelszava, s ami a legfontosabb, az orosz munkásoknak és katonáknak ez a jelszava hatalmas lökést adhat a németországi forradalomnak. A német proletariátus, amely oly régóta nyög már vérszomjas junkereinek és Vilmosának igája alatt, legalább úgy leszámol majd velük, ahogy mi leszámoltunk a mi junkereinkkel és a mi Vilmosunkkal. Ez a jelszó, ha ellentmondást nem tűrően bedobjuk a népek tudatába, felébreszti valamennyi országot, mind a szövetséges, mind az ellenséges országok proletárait, megmutatja nekik az utat, és segítségükre van abban a végső elhatározásban, amelyre maguk is oly régen vágnak.

Csak nem fogunk a nyárspolgárainkkal való barátság kedvéért lemondani erről a hatalmas, valóban forradalmi, szocialista jelszóról, vagy akár csak késlekedni is vele? Akad-e köztünk akár csak egyetlenegy olyan ember is, aki azt mondja, hogy ez a közös asztalnál ücsörgés sokáig fog tartani?

Hát a fronthadsereg? A fronton már a fordulat előtt is magas fokra hágott a feszültség, s a fordulat után még inkább fokozódott. Egyelőre, látszólag, minden nyugodt. De ha majd egy hét vagy egy hónap múlva a vérszomjas Moloch tízezer-számbra kezdi szedni áldozatait, át fog szakadni a gát és olyan vízőzön támad, amelyet még nem látott a világ. S kit követ majd a katonaság? Nyilván nem az új hatalmat, amely a háborúnak a „győzelmes befejezésig” való folytatását ígéri, hanem inkább szembe fordul ezzel a hatalommal, mivel ma a hadsereg szemében a világ minden kincsénél többet ér egy valami: a háború beszüntetése!

S a hadsereg önöket sem fogja követni, ha haladéktalanul, amíg még nem késő, meg nem értik a katona lelkét és nem tudják elhatárolni magukat azoktól, akik a győzelmes befejezésig folytatandó harcra hívják fel a hadsereget.

Lehetséges, hogy önöknél, az önök hadseregében más a hangulat, mint amilyennek én a mi katonáink hangulatát lefestettem. Nem tudom. Erre vonatkozólag semmit sem tudok mondani.

Csak azt közöltem önökkel, amit minden kétséget kizáróan tudok, amit itt a saját szememmel látok ... Lehetséges, hogy a frontkatonák, akiknek csak arra kell várniuk,

mikor kerül rájuk a sor a halálban és a megrokkulásban, másképpen gondolkodnak, mint azok, akik a hátszágban vannak.

Szocialista üdvözlettel
M. L u k o m s z k i j

CGAOR SZSZSZR, f. 6978, op. I, d. 296. ll. 24–28.

ob. Kézirat.

*Revoljucionnoje dvizsenyije v Rosszii poszle
szverzszenyija szamogyerzsavija, 625–627. old.*

¹ A hadiipari bizottságokat az orosz nagyburzsoázia 1915-ben hozta létre a háború támogatása céljából. E bizottságok mellett az eszerek és mensevikek támogatásával munkáscsoportok alakultak, hogy így a tömegeket még jobban befolyásolják. A munkáscsoportok vezetői a szociálsoviniszták közül kerültek ki.

Tréfás-gunyoros hangja ellenére ugyanaz a reális bíráló, a Leninével egy töről fakadt remek bolsevik helyzetmegítélés található az ekkor újra megjelenő „Pravda” (Igazság) című lap egyik cikkében.

Tündérmese

Mindenütt az orosz forradalomról beszélnek:

– Valóságos tündérmese ez; egy szempillantás alatt minden megváltozott!

Csakugyan, Oroszország mesébe illő módon meggazdagodott. Vegyük például a foglyok helyzetét régen és most.

Romanov Miklós most fogoly. Én is voltam fogoly. De micsoda különbség van a kettőnk sorsa között!

Engem fogolyszállító vagonban hurcoltak; nappal még csak jutott hely a priccsen, de éjjel sokszor csak a priccs alatt.

Romanov egy egész vonatot kapott, tíz vagonnal.

A börtönben nekem egy kis cella jutott, Romanovnak viszont egy egész palota.

Nekünk egy küblihordó jutott 30 cellára, Romanovnak most egymagának 150 jut.

Az én élelmézesemre napi 10 kopeket fordítottak. Mennyit fordítanak most Romanovéra, azt nem tudom. Bizonyára kap drágasági pótlékot.

Nálunk egy felügyelő jutott 30 főre, Romanovra négy ezred felügyel.

Hát nem tündérmese?

Egy volt fogoly
a Kresztiből

A bolsevikok a februári forradalom idején rajtuk kívül álló okok miatt nem tudtak azonnal teljes erejükkel beavatkozni a politikai fejleményekbe. Közülük sokan emigrációban, börtönben vagy száműzetésben voltak. A forradalom megnyitotta előttük a hazavezető utat, visszaadta cselekvési szabadságukat. A bolsevikok „feljélődésének” szükségszerű késését, s ugyanakkor a párt roppant erejű tartalékait jól érzékelteti egy száműzött bolsevik, A. K. Cvetkov-Proszvescsenszkij visszaemlékezése a februári forradalom hírének fogadtatásáról és a hazatérés körülményeiről.

A száműzetés vége

(Részlet Cvetkov-Proszvescsenszkij memoárjából)

Jól emlékszem 1917 januárjára. Tombolt a tél. Csikorgó északi, szibériai hideg tört ránk. Konyhóinkban is hideg volt, állandóan tömni kellett a kemencét, ha azt akartuk, hogy elviselhető maradjon a hőmérséklet. Előfordult, hogy ha valaki este hosszasan elüldögélt az egyik elvtársnál, amikor hazaért, olyan hideg fogadta a szobájában, hogy víz helyett jeget talált a pohárban. Ilyenkor le sem vetkőzve, nyomban be kellett fűteni a kemencét, és megvárni, amíg kicsit felmelegszik a helyiség, s csak ezután vehettük le a nagykabátot.

Csak február második felében kezdett enyhülni a fagy. Már mindnyájan nagyon meguntuk az állandó hideget, s türelmetlenül vártuk a langyos tavaszi napokat. Persze senki sem sejtette, hogy szabadulásunk küszöbén állunk.

Már márciusban jártunk, de arról, hogy februárban forradalom zajlott le Oroszországban, semmiféle hírt nem kaptunk. Március második felében nem érkezett meg a rendes heti posta, de ennek se tulajdonított senki különösebb jelentőséget, hiszen korábban is többször előfordult, hogy ki-kihagyott a postaszolgálat.

Csupán március közepén érkeztek el hozzánk az első hírek a februári forradalomról. Ez a 13-ról 14-re virradó éjszakán történt (az ilyen dátumok egész életre bevésődnek az ember emlékezetébe). Éjjel 3 órakor kopogtattak a konyhóm ajtaján. Felriadtam, s nyomban odasiettem, hogy ki lehet az. Kérdésemre a rendőrünk válaszolt az ajtón túlról. (Ezt a rendőrt nemrég vezényelték át hozzánk Kamenyka faluból. Elég jóindulatúan bánt a száműzöttekkel, annak idején pedig, amikor A. Dzsaparidze és A. Sz. Kiszeljov mellé állították, rendszeresen átadta nekünk az általuk küldött levélkéket. Mi is jó viszonyba kerültünk vele falunkban.) Tüstént kinyitottam az ajtót és beengedtem a szobába. Nagyon izgatott volt, s ahogy belépett, megragadta és szorongatni kezdte a kezem. Először csak bambán néztem rá, sehogy se tudtam felfogni, mi történhetett. Míg nem kis szünet után gratulált nekem a forradalom győzelméhez.

En is nagyon izgatott lettem, de nem bíztam egészen a rendőrben, sőt, az a gondolat is felvillant az agyamban, hogy hátha provokál. Ő azonban kijelentette, hogy van nála egy cédula, amit meg akar mutatni. Izgalomtól reszkető kézzel gyújtottam lámpát és olvastam a következőket: „Eltársak! Március 2-án II. Miklós a maga és fia nevében lemondott a trónról Mihály javára. Mihály pedig a maga részéről lemondott az Alkotmányozó Gyűlés javára. Az események hihetetlen gyorsasággal kergetik egymást. A felkelés leverésére a frontról Petrográdba irányított csapatok, ahogy megérkeznek Petrográdba, csatlakoznak a felkelőkhöz. Megalakult az Ideiglenes Kormány, amelynek összetétele a következő...”

Amikor elolvastam a cédulát, arról kezdtem faggatni a rendőrt, honnan szerezte. Ő röviden elmondta, hogy éppen az imént kapta egy paraszttól, aki Kamenyszkból igyekszik az egyik faluba, Bogucsani fölé. A paraszt azt a megbízatást kapta, hogy mutassa meg ezt a cédulát minden olyan faluban, ahol politikai száműzöttek vannak; mivel pedig a mi rendőrünk korábban az ő falujában teljesített szolgálatot, és a paraszt tudta róla, hogy „barátkozik” a „politikával”, hát úgy döntött, hogy neki adja át a cédulát. Később tisztázódott, hogy ezeket az értesítéseket táviratilag kapták Jenyiszejszkból azok a politikai száműzöttek, akik az északi aranybányákban dolgoztak. Ők tüstént továbbadták az örömhírt Kamenyszkba, amely onnan hozzánk is elérkezett.

Ezekről a részletekről akkor persze még nem tudtam, s épp ezért nem nagyon bíztam a cédulában. Mivel a parasztnak tovább kellett vinnie, gyorsan leírtam a tartalmát, és öltözködni kezdtem, hogy értesítsem az eseményről a többi elvtársat. Amint a rendőr elment, tüstént én is az utcán termettem, s elindultam Szergej Pavlovhoz.

Már hajnali négy körül járt az idő. Szergej aludt, s bizony elég sokáig kellett kopogtatnom, amíg meghallotta. Amikor elmondtam neki az örömhírt, a meglepetéstől és az örömtől ő is megremegett, s idegesen reszkető kézzel húzta fel a csizmáját. Sorra jártuk az elvtársakat és nyomban kolónia-gyűlést szerveztünk. A gyűlés úgy határozott, hogy engem és Szergej Pavlovot elküld Bogucsani faluba, ahol postahivatal van, s épp ezért bizonyára megbízható és részletesebb híreket kaphatunk. Megkértük Szergej házigazdáját, fogjon be, és a hajnali derengésben elindultunk Bogucsani felé.

Útközben betértünk Pincsugába és megtudtuk, hogy a pincsugai száműzöttek is nyomban elküldték képviselőiket Bogucsaniba, amint megkapták a cédulát. Ugyanígy tettek a jarkovói elvtársak is.

Ébéd után érkezünk meg Bogucsaniba. Amikor behajtottunk a faluba, egyetlen lelket sem láttunk az utcán. Egy rendőr sem tartóztatott fel bennünket – pedig volt a faluban vagy másfél tucat –, úgyhogy minden akadály nélkül tovább hajtathattunk a száműzöttek szállásához. Ott már vagy 40 száműzött gyűlt össze a környező falvakból. Mindnyájan izgatottan vitatkoztak, hogyan legyen tovább. Elhatároztuk, hogy estig még várunk, s akkor az összes ideérkezett elvtárs gyűlése megvitatja a további teendőket. Hiába reménykedtünk, mert az általunk is ismert cédulán kívül a bogucsaniak sem kaptak semmiféle értesítést. Pár nappal azelőtt az egyik száműzött levelet kapott, amely így végződött: „Szociáldemokrata üdvözléssel”. Bár korábban soha nem engedett volna át ilyesmit a cenzúra, ez mégiscsak túl halovány célzás volt.

Ennek ellenére mindnyájan éreztük, hogy különös eseményeknek kellett történniük. Ezt bizonyította az is, hogy bár teljesen önkényesen igen sok politikai száműzött gyűlt össze Bogucsaniban, a rendőrpárancsnok egyetlen lépést sem tett, holott egyébként feltétlenül mindnyájunkat szétkergetett volna.

Néhány órával a gyűlés előtt Szergej Pavlov, én és még egy elvtárs bizonyos kérdések tisztázásának ürügyével elmentünk a rendőrpárancsnokhoz, megtudni, mi a véleménye arról, hogy engedélye nélkül Bogucsaniba jöttünk. Amint megpillantott bennünket, szemlátomást elsápadt, majd roppant udvariasan látogatásunk okáról érdeklődött. Láthatóan nagyon izgatott volt. Csak amikor már menni készültünk, kérdezte meg bátortalanul, hogy mit keres ez a sok száműzött Bogucsaniban. Megmagyaráztuk neki, hogy már nagyon eluntuk magunkat és most itt találkozunk egymással. Nyilvánvaló volt, hogy a rendőrpárancsnok tisztában van a legutóbbi eseményekkel.

Fél óra múlva megkezdődött a gyűlés. Szenvedélyes vita bontakozott ki arról, hogyan is legyen tovább. Néhány elvtárs azon a véleményen volt, hogy nem kell újabb hírekre várni, hanem már másnap reggel meg kell kezdeni a tömeges hazavándorlást a száműzetésből. Mások viszont kitartottak amellett, hogy várni kell az elutazással mind-

addig, amíg nem kapunk pontosabb adatokat. Azt mondták, hogy ha nem kapunk biztoss hírt a forradalomról, a rendőrök tömeges szökésünk esetén vérfürdőt rendeznek közöttünk. Végül is nem jutottunk dűlőre, s elhatároztuk, hogy másnapra halasztjuk a gyűlést. Már hajnali négy óra felé járt az idő. Mindnyájan ingerültek voltunk, s bár már ugyancsak késő volt, senki sem tudott elaludni.

Kora reggel az egyik bogucsani kopogtatott szállásunk ablakán és közölte, hogy Jenyiszejszkből megérkezett Paljuk száműzött, aki korábban nálunk lakott Irkinyejevóban, s azután vezényelték át Jenyiszejszkebe. Paljuk megerősítette mindazt, amit eddig az oroszországi forradalomról hallottunk. Elmondta, hogy amint hírért vették az önkényuralom megdöntésének, Jenyiszejszkeben nyomban megalakították a közbiztonsági bizottságot; ez a bizottság küldte őt hozzánk, dokumentumokkal és pénzzel a száműzöttek elutazásához. A zemsztvo épületében szállt meg, és amikor mindnyájan odagyűltünk hozzá, röviden tájékoztatott bennünket a lezajlott eseményekről.

Paljuk több napon át váltott lovakkal postakocsizott Jenyiszejszktől, és útja során minden rendőrt lefegyverzett a falvakban. A zemsztvo-szoba sarkában ott heverték az általa összegyűjtött puskák és kardok. Még az útjába botló Bahov járási rendőrfőnököt is lefegyverezte, a „vidék rémét”, ahogy az Angara mentén nevezték. Paljuk letartóztatta Bahovot és ugyanolyan „menetlevéllel” toloncoltatta Jenyiszejszkebe, amilyenel korábban a száműzötteket kísérték. Később, ahogy mesélték, Bahov szabadlábba került és eltűnt valamerre.

Fel kellett számolni a régi rendszert Bogucsaniban is. Úgy döntöttünk, hogy mivel Paljuknak a jenyiszejszki bizottságtól meghatalmazása van, ezt ő fogja véghez vinni, mi pedig segítünk neki. Mindnyájan kitódultunk az utcára. Paljuk magához hívatta a rendőrök közül a rangidőst és megparancsolta egész „gárdájának”, hogy gyülekezzenek a rendőrpapancsnoknál és adják át a fegyvereiket. A rendőr tiszteletteljesen sapkájához emelte kezét és máris indult a parancsot teljesíteni.

Azután összeszedtük az egész falusi és járási hatóságot: az elnököt, a bírót és a rendőrbiztosokat. Nyakukba akasztották a hatalom bádog jelvényeit, s Paljuk vezetésével bementek a rendőrpapancsnok szobájába. A rendőrpapancsnok egyáltalán nem ellenkezett, leszedte váll-lapjait és vonakodás nélkül átadta az összes aktát és a kasszát a jövevényeknek. Paljuk kijelentette neki, hogy szabad, és mehet, ahová akar. Bogucsaniban a parasztokból megalakult az ideiglenes járási bizottság, amely átvette az aktákat és a kasszát is.

Két óra múlva mindnyájan útra keltünk saját falvaink felé. Ott azután falugyűléseket szerveztünk, beszélünk a parasztoknak a forradalomról, és segítettünk megszervezni a falusi bizottságokat. Majd készülődni kezdtünk az útra. Mielőtt azonban elutaztunk volna, Szergejjel együtt rendeznünk kellett a szövetkezeti bolt sorsát. Mivel eddig nem találtunk elárúsítót, s nem tudtunk helyiséget sem felkutatni, elhatároztuk, hogy az összes megmaradt árut visszaküldjük Pincugába, a bogucsani szövetkezet kirendeltségének boltjába. Nem akartunk ezért a faluban rekedni, s reggel felraktuk az egész árut egy szekérre, amely elvitte Pincugába. Másnap akartunk elutazni.

Elérkezett hát irkinyejevói tartózkodásunk utolsó napja. Este a parasztok saját kezdeményezésükre búcsúösszejevetelt rendeztek tiszteletünkre, amelyen mindenkitől szívbéli búcsút vettünk. Kora reggel pedig elindultunk Bogucsaniba, szinte az egész falu kíséretében. Abban állapotunk meg, hogy valamennyi száműzött csoportokra oszolva a legközelebbi úton átmegy Bogucsaniból Kanszkebe.

Mi Szergejjel az első csoportba kerültünk és március 19-én a többi elvtárssal együtt hét szekéren elindultunk a távoli útra, Oroszországba, örökre búcsút véve az isten háta mögötti vidéktől, ahol száműzetésünk helye volt.

Néhány napi utazás után megérkeztünk Kanszkba, ebbe a szibériai vasúti fővonalon fekvő városba. Az utcák vörös zászlókkal voltak feldíszítve, mindenütt soha nem látott élénkség uralkodott.

Mint mindenütt másutt, a forradalomról érkezett első hírek után Kanszkban is megalakult a különböző politikai irányzatok képviselőiből a közbiztonsági bizottság. Itt részletesebben megtudtuk, hogyan kezdődött a februári forradalom és miképp bontakozott ki...

Mire mi megérkeztünk, már sok politikai száműzött sereglett Kanszkba, akiknek vonattal kellett továbbutazniuk Oroszország különböző városaiba.

A megérkezésünket követő napon rendezték meg Kanszkban egy politikai száműzöttek a temetését, aki itt halt meg az Oroszországba való elutazásra várva. A temetés hatalmas demonstrációvá vált, amelyben részt vett a katonaság és a helyi lakosság nagy része. A zenekar végig az úton felváltva játszott a „Marseillaise”-t, az „Internacionálét” és a gyászdulókat. A temetőben lelkesítő beszédek hangzottak el, a szónokok üdvözölték a győzedelmes forradalmat. Az Angara menti politikai száműzöttek, illetve a mi csoportunk nevében én is beszédet mondtam. Legális körülmények között ez volt az első szereplésem, A következőket mondtam:

„A petrográdi proletariátus által februárban kirobbantott forradalom Oroszország egész munkásosztályának és hadseregének támogatásával végül is megbuktatta a népet évszázadokon át kiszípolozó cári önkényuralmat. Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy az orosz nép drága árat fizetett ezért a győzelemért. A cárizmussal vívott egyenlőtlen küzdelemben az orosz nép – a munkásosztály és a parasztság – sok nemzedéknek legjobb képviselői közül sokan áldozták életüket, míg ez a győzelem megszülehetett. Kivette részét ebből a harcból a mi elhunyt elvtársunk is, akinek ma adjuk meg itt a végtisztességet.”

A katonák felé fordulva ezekkel a szavakkal fejeztem be beszédemet: „Katona elvtársak! Ne feledjétek, hogy a harc még nem ért véget. A régi rend hívei és a burzsoák elcsendesedtek, visszahúzódtak ugyan, de nem tették le a fegyvert. Kemény harcnak nézünk még elébe. Markoljátok még erősebben a puskát!”

Másnap Szergejjel és más politikai száműzöttekkel együtt elutaztunk Petrográdba. Az úton, különösen a nagyobb állomásokon, külön számunkra készített ebédekkel vendégelték meg bennünket. A vonat érkezését az egyes városok lakosai és az ott állomásozó katonai egységek rendszerint vörös zászlókkal várták, s amíg a vonat állt, gyűléseket rendeztek. Üdvözöltek bennünket, gratuláltak szabadulásunkhoz. És így ment ez végig mindenütt, egészen Petrográdig.

Március utolsó napjaiban érkezünk meg a fővárosba. A börtönből, a száműzetésből és az emigrációból hazatértek a bolsevikok. A háború elején szétűzott bolsevik szervezetek ismét félelmetes erővé váltak. A bolsevik párt vezetésével a proletariátus harcot indított az Ideiglenes Kormány és politikája ellen, hogy a munkás-, paraszt- és katona-küldötteknek a forradalom idején létrejött szovjetjei vehessék át a hatalmat.

A cárizmus megbukott, de itt maradtak a burzsoák és velük együtt a régi rendszer lakójai, akik ellene voltak a forradalom szocialista forradalommal való továbbfejlesztésének. Folytatni kellett a harcot, új, mindeddig soha nem látott történelmi feltetelek közepette.

Nem volt elégséges a börtönajtók megnyitása, a szabadulás pusztá ténye. Az évekig bebörtönzött vagy száműzött és legyengült szervezetű forradalmároknak sok esetben bizonyos időre volt szükségük ahhoz, hogy teljes értékű politikai harcosként léphessenek fel. Példa erre az egyik legaktívabb szocialista forradalmár, Feliks Dzierżyński (Feliks Dzerzsinszkij) esete.

Sz. Sz. Dzerzsinszkájának

Moszkva, 1917. március 18.

Kedves Zoszjám és Jaszikom!

Megkaptátok-e táviratomat és levelezőlapomat, amelyeket kiszabadulásom után küldtem?

Most már néhány napja itt pihenek Szokolnyikiban, a városon kívül, szinte falusi környezetben, mivel a forradalom és szabadság első napjainak benyomásai túlságosan erős hatással voltak rám, s a börtön csendjében annyi év alatt legyengült idegeim nem bírták ki ezt a megterhelést. Ágynak estem, de most, néhány napi fekvés után, a lázam már teljesen megszűnt, s egészen jól érzem magam. Az orvos sem talált semmi aggasztót, és legkésőbb egy hét múlva visszatérhetek az életbe.

Addig is arra használok fel az időt, hogy tájékozódjam a politikai és pártéletről és rendezzem gondolataimat...

Már elememben érzem magam.

Feliks z e d

Feliks Dzerzsinszkij: Dnyevnyik zakljucsonnovo.

Piszma. M. 1966. 190. old.

A bolsevikok gyorsan kibontakozó tevékenysége és a tömegek elégedetlenségének jelei így is nagy hatást gyakoroltak a kormányzatra, s nem utolsósorban a Petrográdi Szovjetre. A Munkás- és Katonaküldöttek Petrográdi Szovjetjének vezetői rákényszerültek arra, hogy tevékenységük során állandóan számoljanak a kormányt érő radikális népi kritikával. Ezt tükrözi „A világ népeihez” című programjellegű felhívásuk, amely formálisan hitet tett a köztársaság mellett és elítélte a hódító külpolitikát. A kiáltvány szövegének mélyebb elvi elemzése azonban alapvető ellentmondásokat hoz felszínre: a hódítók szuronyaira utalva finom fogalmazásban tulajdonképpen jóváhagyta a háború folytatását, s a felhívásban kifejezett követelésekért a harcot a messzi jövőbe tolt ki.

A Munkás- és Katonaküldöttek Petrográdi Szovjetjének felhívása

1917. március 14.

A világ népeihez

Proletár és dolgozó elvtársak a világ valamennyi országában!

Mi, a Munkás- és Katonaküldöttek Petrográdi Szovjetjébe tömörült munkások és katonák, forró üdvözlésünket küldjük nektek és nagy eseményről értesítünk benneteket. Az oroszországi demokrácia porba tiporta az évszázados cári zsarnokságot és mint egyenjogú tag belépett családokba, félelmetes erőként csatlakozva a közös felszabadulásunkért folyó harchoz. Győzelmünk a világszabadság és a világdemokrácia nagy győzelme. A világreakció fő támasza és „Európa zsandárja” nincs többé. Súlyos gránitént nehezedjen sírjára a föld. Éljen a szabadság! Éljen a proletariátus nemzetközi szolidaritása és a végső győzelemért vívott harca!

Ügyünket még nem fejeztük be: még nem oszlattuk el a régi rend árnyait, és sok ellenségünk gyűjt erőt az orosz forradalom ellen. Vívmányaink mégis óriásiak. Oroszország népei kifejezésre fogják juttatni akarataikat az Alkotmányozó Gyűlésben, amelyet a legközelebbi jövőben hívunk össze az általános, egyenlő, közvetlen választójog és a titkos szavazás alapján. De már most teljes bizonyossággal megjövendölhetjük, hogy Oroszországban diadalmaskodni fog a demokratikus köztársaság. Az orosz nép teljes politikai szabadságot élvez. Hangot adhat önálló véleményének az ország belső önrendelkezését és külpolitikáját illetően. S amikor most mindazokhoz a népekhez fordulunk, amelyeket az iszonyú háború pusztít és tönkretesz, kijelentjük, hogy ideje már erélyes harcot indítani valamennyi ország kormányának hódító törekvései ellen; ideje már, hogy a népek maguk döntsenek a háború és a béke kérdésében.

Az oroszországi demokrácia, forradalmi erejének tudatában kijelenti, hogy minden eszközt megragadva szembeszáll uralkodó osztályainak hódító politikájával, és arra hívja fel Európá népeit, hogy tegyenek közös erélyes lépéseket a béke érdekében.

Felhívással fordulunk testvéreinkhez, az osztrák–német koalíció proletáraihoz, és elsősorban a német proletariátushoz. A háború első napjai óta arról próbáltak meggyőzni benneteket, hogy amikor fegyvert ragadtok az önkényuralmi Oroszország ellen, Európá kultúráját védelmezték az ázsiai zsarnokságtól. Sokan közületek ezáltal iga-

zolva látták a háborúnak nyújtott támogatásukat. Most ez az igazolás elesik: a demokratikus Oroszország nem fenyegetheti a szabadságot és a civilizációt.

Állhatatosan védelmezni fogjuk szabadságunkat minden reakciós merénylet ellen, akár kívülről, akár belülről ér bennünket. Az orosz forradalom nem hátrál meg a hódítók szuronyai előtt és nem hagyja, hogy külső katonai erővel elnyomják. Felszólítunk benneteket: rázzátok le fél-önkénturalmi rendszeretek igáját, ahogy az orosz nép lerázta a cári önkényt, tagadjátok meg, hogy a királyoknak, a földbirtokosoknak, a bankároknak a hódítás és erőszak fegyverével szolgáljatok, és közös erővel véget vetünk a szörnyű mézárlásnak, amely szégyent hoz az emberiségre és elhomályosítja az orosz szabadság megszületésének nagy napjait.

Világ dolgozó! Testvéreink holttesteinek hegyein, az ártatlan vér folyamain át, városok és falvak füstölgő romjain, a kultúra elpusztult kincsei fölött baráti jobbot nyújtunk nektek, s a nemzetközi egység helyreállítására és megszilárdítására hívunk fel benneteket. Csakis ez a záloga további győzelmeinknek és az emberiség teljes felszabadulásának.

Világ proletárjai, egyesüljetek!

A Munkás- és Katonaküldöttek
Petrográdi Szovjetje

*„Известія Петроградскаго Совjeta Рабочих и
Солдатскаго Депутатов”, 15. sz. 1917. március 15. 1. old.
Революционно-е демократическое движение в России после
свержения самодержавия. 252-253. old.*

A februári forradalom soknemzetiségű forradalom volt. A néptömegek nemzeti-ségi hovatartozásuktól függetlenül vettek részt a cárizmus megdöntésében. Sőt az elnyomott népek fiainak külön okuk is volt az önkényuralommal való leszámolásra. A forradalom napjaiban és azt követően fellendültek a nemzeti felszabadító mozgalmak, amelyek a nemzeti elnyomás teljes felszámolását követelték az Ideiglenes Kormánytól.

Az ukrán nemzeti mozgalom ekkori vezető szerve a Rada (tanács) volt, amelyben az eszerek és mensevikek játszottak vezető szerepet.

A „Kijevszkaja Miszl” című lap közleménye az Ukrán Központi Rada megalakulásáról

Tegnap népes gyűlésre sereglettek össze a különböző ukrán szervezetek tagjai. Ezen a gyűlésen valamennyi szervezet egyesült és megalakította a Központi Rada bizottságát. A bizottsághoz csatlakozott az ukrán ifjúság is.

A gyűlés üdvözlő táviratot küldött Lvov hercegnek, a minisztertanács elnökének és Kerenszkij igazságügyminiszternek, kifejezésre juttatva ama reményét, hogy a szabad Oroszország biztosítani fogja az ukrán nép minden törvényes jogát. Kijevben viszsavárják M. Sz. Hruscvszki professzort, az ismert közéleti személyiséget, akit a kijevi katonai körzetből közigazgatási úton Szimbirszkbe száműztek.

Lépéseket tettek Septyicki görögkatolikus metropolita kiszabadítására, valamint arra, hogy a távoli Szibériából hazahozzák Oroszországba az összes galíciai ukránokat. Újra megkezdte működését a hatóságok által betiltott „Proszvita” nevű ukrán társaság.

A „Rada” című lap kiadása némi késedelmet szenved, tisztán nyomdai, technikai okokból.

A lap a napokban megjelenik. Hamarosan megnyitják Kijevben az ukrán gimnáziumot is.

„Kijevszkaja Miszl” 64. sz. 1917. március 5. 2. old.

Revoljucionnoje dvizsenyje v Rosszii poszle

szverzszenyija szamogyerzsavija 713–714. old.

Az orosz forradalmi mozgalom mindig becsületbeli ügyének tekintette a felszabadulásukért harcoló nemzetek támogatását. Természetszerű volt, hogy a februári forradalom intézkedések egész sorával azonnal módosította a nemzeti elnyomást célzó cári törvényeket és rendeleteket. Így került sor Finnország alkotmányának visszaállítására.

Az Ideiglenes Kormány mégsem kívánta a teljes egyenjogúság alapjára helyezni az orosz nép és a nem orosz népek kapcsolatait. A sovinsizta orosz burzsoázia érdekeit képviselve csak a legkirívóbb despotikus ukázokat kívánta eltörölni, illetve átmenetinek szánt engedményekkel akart lavírozni.

Törvényerejű rendelet a Finnországi Nagyhercegség alkotmányának jóváhagyásáról és maradéktalan alkalmazásáról

1917. március 7.

A teljhatalom birtokában ezennel újra megerősítjük és igazoljuk a Finnországi Nagyhercegség polgárainak vallásszabadságát, alaptörvényeit, jogait és kiváltságait, amelyek az ország apraját-nagyját alkotmánya értelmében megilletik, s vállaljuk, hogy gondoskodni fogunk ezek sérthetetlenségéről és feltétlen érvényéről.

Ugyanakkor szükségesnek tartunk bizonyos intézkedéseket abból a célból, hogy az alkotmányt teljes terjedelmében alkalmazni lehessen.

Ezennel hatályon kívül helyezzük az 1899. február 3/15-i cári manifestumban közzétett alaptételeket; a minisztertanács 1908. május 26-án (június 8-án) kelt és a cár által jóváhagyott jegyzőkönyvét a finnországi ügyek előterjesztésének rendjéről; a finn országgyűlés jóváhagyása nélkül kiadott 1910. június 17/30-i törvényt a Finnországot érintő országos érvényű törvények és rendeletek kiadásának rendjéről, valamint az e törvény alapján kiadott összes törvényeket és kormányrendeleteket.¹

Az 1904. május 20-i (június 2-i) cári rendeletet, amely Finnországra is kiterjesztette a tábori csapatirányításra, az erődítményvezetésre és az ostromállapotba helyezett helységekre vonatkozó rendelkezéseket, valamint a világháborúval kapcsolatban bevezetett és a finnországi törvényeknek ellentmondó összes szabályokat a háború befejezése után kell hatályon kívül helyezni. Ezenkívül hatálytalanítani kell az 1890. május 31-i (június 12-i) manifestumot a Finnországi Nagyhercegség postaügyeiről és a cári jóváhagyással 1909. szeptember 30-án kiadott ideiglenes szabályzatot a Közlekedésügyi Minisztérium felügyeleti rendjéről a finnországi vasutak fölött.

Felszólítjuk a finnországi szenátust, hogy az utóbbi években kiadott és a finn törvényeknek ellentmondó egyéb rendeletek szükségesnek látszó módosítása ügyében keressen meg bennünket a megfelelő javaslatokkal.

Mindazok, akik politikai vagy vallási bűncselekményeket követtek el, akik megszegték az 1912. január 20-i törvényt a többi orosz alattvalónak a finn állampolgárokkal való egyenjogúsításáról,² avagy akik általában politikai meggyőződésükért és tevékenységükért börtönbe kerültek vagy Finnország határain kívülre száműzettek, teljes amnesztiában részesülnek, mentesülnek minden büntetés és bírósági üldöztetés alól, s amennyiben őrizet alatt állnak, haladéktalanul visszanyerik szabadságukat.

A lehető legrövidebb időn belül össze szeretnénk hívni Finnország országgyűlését,

hogy élbe terjesszük a Finnországi Nagyhercegség új kormányzási rendjére vonatkozó tervezeteinket; ha a körülmények úgy kívánják, előzetesen átnyújtjuk majd a finnországi alkotmány továbbfejlesztésére irányuló egyes alaptörvénytételek terveit is. Ezekben a tervezetekben mindenekelőtt tisztázni kell és ki kell szélesíteni az országgyűlés jogkörét, illetékességét a kincstári bevételek és kiadások meghatározásában, úgyszintén olyan értelemben, hogy a finn nép ősi önálló adóigazgatási joga kiterjedjen a vámokra is, és hogy idejében biztosítva legyen az országgyűlés által elfogadott és jóváhagyandó törvények visszakerülése. Úgyszintén az országgyűlés elé fogunk terjeszteni más törvényjavaslatokat is: az országgyűlés jogáról a finn kormány tagjai által kiadott szolgálati rendelkezések felülvizsgálatára, valamint a független legfelsőbb bíróságról, a sajtó- és egyesülési szabadságról.

Ezzel az okmánnyal ünnepélyesen biztosítjuk a finn népet, hogy alkotmánya alapján feltétlenül tiszteletben fogjuk tartani belső önállóságát, a nemzeti kultúrára és nyelvre való jogát.³ Szilárd meggyőződésünk, hogy Oroszországot és Finnországot összefűzi majd a törvénytisztelet, a kölcsönös barátság és mindkét szabad nép jóléte nevében.

G. Lvov herceg,	miniszterelnök és belügyminiszter
P. Miljukov,	külgügyminiszter
A. Singarjov,	földművelésügyi miniszter
Ny. Nyekraszov,	közlekedésügyi miniszter
A. Manuilov,	népművelési miniszter
A. Konovalov,	kereskedelem- és iparügyi miniszter
V. Lvov,	a szent szinódus főügyésze

Ellenjegyezte a Finnországi Nagyhercegség ügyeivel megbízott biztos helyettese,

D. Protopopov

1917. március 2/20.

„Vesztnyik vremennovo pravityelsztva”, 3 (49.) sz.

1917. március 8. 1. old.

Revoljucionnoje dzviszenyije v Rosszii poszle

szverzszenyija szamogyerzsavija. 427–428. old.

¹ Finnországnak 1809-ben, amikor a svéd-orosz háború eredményeként Oroszországhoz került, I. Sándor cár széles körű alkotmányt adott. Bár az orosz uralkodók a későbbi évtizedekben sokszor megsértették a finn alkotmány előírásait, maga az alkotmány érvényben maradt. Ennek alapján Finnország külön törvényhozással, pénzügygel és hadügygel rendelkezett. II. Miklós 1899-ben megtette a döntő lépést a finn alkotmány felszámolására, s a következő években kiadott rendelkezései rendszeresen megnyirbálták a finnek megmaradt jogait.

² A törvény tulajdonképpen célja a finnek maradék alkotmányos jogainak felszámolása volt.

³ Az Ideiglenes Kormány rendelete csak a kulturális autonómiára kívánta szűkíteni Finnország különállását.

Az Ideiglenes Kormány felemásan is nagy jelentőségű nemzetiségpolitikai rendeleteinek megjelenésében nagy szerepet játszott a Petrográdi Szovjet nyomása. Ez a körülmény különösen a lengyelek ügyénél szembeötlő, amellyel kapcsolatban a szovjet kiáltványa napokkal megelőzte a kormány kiáltványát.

A Munkás- és Katonaküldöttek Petrográdi Szovjetjének felhívása a lengyel néphez, Lengyelország függetlenségi jogának proklamálásával

1917. március 14.

A lengyel néphez!

A cári rezsimet, amely másfél évszázadon át a lengyel népet is elnyomta az orosz nép mellett, a proletariátus és a hadsereg közös erővel megdöntötte.

Az össz-oroszországi csendőr fölött aratott győzelemről, a szabadság diadaláról tudatva a lengyel népet, a Munkás- és Katonaküldöttek Petrográdi Szovjetje kijelenti, hogy az oroszországi demokrácia a népek nemzeti-politikai önrendelkezésének elismerésén alapszik, és proklamálja Lengyelországnak azt a jogát, hogy állami-nemzetközi tekintetben teljesen független legyen.

Testvéri üdvözlétünket küldjük a lengyel népnek és sok sikert kívánunk ahhoz a harcához, amelyet a független Lengyelországban a demokratikus köztársasági rendszer bevezetéséért kell majd vívnia.

A Munkás- és Katonaküldöttek
Petrográdi Szovjetje

*„Izvesztyija Petrogradszkovo Szovjeta Rabocsib i Szoldatszkib Gyeputatov”, 1917. III. 15.
Dokumenty i materialy po istorii szovjetszko-polszkib
otnosenij. Moszkva 1963. I. köt. 26. old.*

A Petrográdi Szovjet kiáltványa sok tekintetben már előre meghatározta a lengyelek ügyének kezelését. Az Ideiglenes Kormány által kiadott kiáltvány látszatra a szovjet nyomdokain haladt, valójában azonban burkoltan igyekezett visszaperegni a teljes lengyel függetlenségre tett ígéretet.

Az Ideiglenes Kormány felhívása a lengyel néphez

1917. március 16.

Lengyelek!

Oroszország régi államrendszerét, amely bennünket és benneteket egyaránt leigáztott és megosztott, most örökre megdöntöttük. A felszabadult Oroszország – a teljhatalom birtokában levő Ideiglenes Kormány által – sietve testvéri üdvözlét küldi nektek és harcba hív benneteket az új életért, a szabadságért.

A régi hatalom képmutató ígéreteket tett nektek, amelyeket, bár módjában állt volna, nem akart teljesíteni. E hibát kihasználva a központi hatalmak elfoglalták és végigdúlták országotokat. Kizárólag az Oroszország és szövetségesei ellen vívott harc céljából látszólagos állami jogokat adtak nektek, de ezeket sem kapta meg az egész lengyel nép, hanem csupán egy része, amely az átmenetileg ellenséges kézre került területeken élt. Ezen az áron akarták megvásárolni egy olyan nép vérért, amely sohasem harcolt a zsarnokság fenntartásáért. A lengyel hadsereg most sem lesz hajlandó évszázados ellenségének parancsnoksága alatt harcba indulni azért, hogy elnyomja a szabadságot és megossza hazáját.

Lengyel testvérek! Számotokra is elérkezett a nagy döntések pillanata. A szabad Oroszország a népek szabadságáért küzdő harcosok soraiba hív benneteket! Az orosz nép, amely lerázta béklyóit, teljes mértékben elismeri a lengyel testvérnépnek is azt a jogát, hogy saját akaratának megfelelően rendezze sorsát. A szövetségessel kötött egyezményekhez híven, a harcoló németiség elleni küzdelem közös tervének megfelelően, az Ideiglenes Kormány szem előtt tartja valamennyi, többségében lengyelek lakta terület egyesítését egy független lengyel állam¹ keretében, amelyet a tartós béke biztos zálogának tart a leendő megújódott Európában. Az Oroszországgal szabad katonai szövetség² útján egyesített lengyel állam szilárd bástyaként megakadályozza majd a központi hatalmak előretörését a szlávssággal szemben.

A felszabadult és egyesült lengyel nép maga fogja meghatározni államrendszerét, az általános szavazással megválasztott és Lengyelország fővárosában összehívott Alkotmányozó Gyűlés révén nyilvánítva ki akaratát. Oroszország bízik abban, hogy azok a népek, amelyeket az évszázados közös élet kötött össze Lengyelországgal, ennek során biztos garanciát kapnak állampolgári és nemzeti létükre.

Az új testvéri szövetséget az oroszországi Alkotmányozó Gyűlésnek kell majd végleg megerősítenie, és neki kell hozzájárulnia Oroszország államterületének ama módosításaihoz, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a jelenleg három részre forgácsolt lengyel területekből megalakulhasson a szabad Lengyelország.

Lengyel testvérek, ragadjátok meg a testvéri jobbot, amelyet a szabad Oroszország nyújt nektek! A múlt nagy hagyományainak hű őrzőiként készüljete most fel történelmetek ragyogó napjára, Lengyelország újjászületésére! Érzelmek és szívünk szövetsége

legyen előhírnöke államaink szövetségének, újult hangon, lenyűgöző erővel csendüljön fel szabadságharcosaitok régi felhívása: fel hát a harcra, vállvetve, valamennyiünk szabadságáért!

L v o v h e r c e g,	miniszterelnök
P. M i l j u k o v,	külügyminiszter
(aláírás nincs)	hadügy- és tengerészeti miniszter
N y. N y e k r a s z o v,	közlekedésügyi miniszter
A. K o n o v a l o v,	kereskedelem- és iparügyi miniszter
M. T y e r e s c s e n k o,	pénzügyminiszter
A. M a n u i l o v,	népművelési miniszter
A. S i n g a r j o v,	földművelésügyi miniszter
V. L v o v,	a szent szinódus főügyésze
A. K e r e n s z k i j,	igazságügyminiszter

*„Zsurnal zaszedanyij Vremennovo pravityelsztva”,
1917. III. 16.*

*Dokumenti i matyeriali po isztorii szovjetszko-
polszkiib otnosenyij. 35–36. old.*

¹ A független államiséget az Ideiglenes Kormány sajátos módon értelmezte. Miljukov Buchanannal, az angol követtel folytatott egyik beszélgetésében kifejtette, hogy ellene van a tényleges lengyel állami függetlenségnek, s tulajdonképpen autonóm Lengyelországot kíván, még az önálló lengyel hadsereget is helyteleníti, csupán az orosz hadsereg alkotó részét képező területiális katonai egységekre gondol.

² A „szabad katonai szövetségre” való utalás tulajdonképpen egy kényszerszövetség gondolatát jelentette az Ideiglenes Kormány terveiben. Még ennek a kényszerszövetségnek értékéből is levon a független lengyel államiség említett, tudatosan kétszínű értelmezése.

Az orosz Ideiglenes Kormány nemzetiségi politikájának kulisszatitkaiba, a polgári politikusok gondolkozásmódjába bepillantást enged a buharai rezidensség létesítésével foglalkozó, belső használatra szánt ügyirat. Ebből kitűnik az Ideiglenes Kormány által eszközölt változtatás formális jellege, s a javíthatatlan gyarmatosító szemlélet.

Miljukov külügyminiszter jelentése az Ideiglenes Kormánynak arról, hogy miért változtatták át a buharai orosz politikai ügyvivőség nevét rezidensséggé

Legkésőbb 1917. március 17.

A buharai orosz politikai ügyvivő kérte, hogy a reábizott intézmény nevét változtassuk át „rezidensséggé”, őt magát pedig nevezzük buharai orosz rezidensnek, mivel a „politikai ügyvivő” címet a helyi orosz lakosság helytelenül értelmezi és ez bizalmatlanságot kelt a kánságban működő képviselőnkkel szemben.

A „politikai ügyvivő” címet annak idején, 1885-ben, amikor ezt az intézményt megalapították, az indiai vazallus fejedelemségeknél működő angol képviselők címe alapján választották. Egyes esetekben azonban az angol-indiai kormány képviselői rezidensi címet is viselnek, mint például Beludzsisztánban és a Perzsa-öbölben. Éppen ezért az analógia szempontjából teljesen elfogadhatónak látszik, hogy a politikai ügyvivő a „buharai orosz rezidens” címet kapja.

A fentiek alapján a külügyminisztérium javasolja a buharai politikai ügyvivőség nevének „buharai orosz rezidensséggé” való változtatását, feljogosítva a politikai ügyvivőt arra, hogy e kánság orosz rezidensének címét viselje. Ehhez az intézkedéshez kérjük az Ideiglenes Kormány hozzájárulását.

P. Miljukov
miniszter

tanácsos
(az aláírás olvashatatlan)

Megjegyzés: Az Ideiglenes Kormány engedélyezte.

A burzsoá Ideiglenes Kormány őszintétlen, s a nemzeti elnyomás újszerű formáit kiépíteni igyekvő politikájától gyökeresen eltért a bolsevikok nemzetiségi programja. A nemzeti felszabadító mozgalom teljes helyeslése és támogatása, valamint a társadalmi célkitűzésekkel való szerencsés összekapcsolása jellemzi a bolsevikok álláspontját 1917 márciusában is.

Üdvözet az észti népeknek

Mi, a tartomány szociáldemokratái, amikor megkezdjük a legális pártmunkát, üdvözljük a felszabadult észti népet.

Megbukott a cári rezsím, amely évszázadokon át elnyomta Oroszország valamennyi nemzetiségét.

Ez a cári rezsím jogfosztottságban tartotta és kiszolgáltatatta a helyi báróknak meg földesuraknak a kicsiny, de életerőtől és energiától duzzadó észti nemzetet.

A cári rezsím megbukott. S mi, szociáldemokraták, akik megdöntéséért harcoltunk, üdvözljük az észti népet felszabadulása alkalmából.

Szociáldemokrata programunkban az észti nép ezt olvashatja:

Követeljük az önrendelkezési jogot mindazoknak a nemzeteknek, amelyek a demokratikus köztársasággá alakult orosz állam területén élnek.

Követeljük a széles körű helyi önkormányzatot.

Követeljük, hogy az iskolákban a lakosság anyanyelvén folyjon a tanítás.

Követeljük a nemzet anyanyelvének bevezetését a társadalmi és állami intézményekben.

Ilyen követeléseket támasztottunk, s harcolni fogunk, hogy ezeket az észti nép vonatkozásában is teljesítsék.

Az észti nép szabadságának, mint általában minden nemzet szabadságának hűségese védelmezője és barátja az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt.

Programunk gazdasági részében azt követeljük, hogy kobozzák el és adják a nép kezébe a földesúri, kolostori és egyházi vagyont, valamint a koronabirtokokat, az apanázbirtokokat és a cári család birtokait.

Ezt követeljük egész Oroszország számára, s így Észtország népe számára is. Tartományunkban a bárók és földbirtokosok földjének az észti nép kezébe kell átmennie.

Éljen a szabad észti nép!

A szabad Oroszországi Demokratikus Köztársasággal együtt az észti nép is gyors léptekkel haladjon a felvirágzás és a fejlődés útján. Üdvözet az észti népek!

A februári forradalom mélyreható változást indított meg a művelődés területén. A következő emlékirat-részlet a művészvilág és általában a művelődés oldaláról világítja meg az eseményeket.

Forradalom és művelődés

(P. V. Kuznyecov emlékezéseiből)

A februári forradalom a hadseregben ért. Rengeteget beszélgettünk akkoriban a háborúról, a békéről és a földről, ezekről a katonatömeget különösképpen foglalkoztató kérdésekről. Ámulva értesültünk az önkényuralom bukásáról. Közben olyan híreket is kaptunk, amelyek szerint Moszkvában két művészeti és népművelési bizottság alakult: az egyik a Katonaküldöttek Szovjetje, a másik a Munkásküldöttek Szovjetje mellett,¹ s mindkét bizottság több szekcióból áll: színházi, irodalmi és művészeti szekcióból.

Művészember lévén megértettem, milyen nagy jelentőségűek lehetnek ezek a bizottságok. Égtem a vágytól, hogy részt vehessek a bizottságok munkájában. S váratlanul valóra is vált a kívánságom: a Katonaküldöttek Szovjetje visszarendelt a hadseregből és bizottsága művészeti szekciójának élére állított.

A Katonaküldöttek Szovjetje hamarosan más művészeket is visszarendelt a hadseregből, hogy a bizottságban foglalkoztassa őket. Közöttük volt Jakulov, Koncsalovszkij, Maskov, Oszmerkin, Kravcsenko, Malevics, Aljakszinszkij.

Szekciónk tagjait az a vágy egyesítette, hogy sikeresen teljesítsék a rájuk bízott feladatokat.

Az egyik ilyen feladatunk az volt, hogy népszerűsítsük a művészetet azon katonatömegek körében, amelyek részt vettek a forradalomban és amelyek számára most hozzáférhetővé kellett tenni a kultúra kincseit. Megbíztak, hogy dolgozzam ki a szekció munkatervét és válogassak össze olyan embereket, akik alkalmasak népszerű előadások tartására, múzeum- és képtárlátogatások vezetésére. Az volt a fontos, hogy az előadók ne szárazon és közönyösen ismertessék az anyagot, hanem fel tudják kelteni az új közönség érdeklődését, be tudják vonni a művészeti élet minden megnyilvánulásába; az igazi művészetet ennek az új közönségnek a szükségletévé, szellemi életének részévé kellett tenniük, meg kellett értetniük ezt a művészetet, kifejleszteni az emberek ízlését és felébreszteni bennük azt a vágyat, hogy maguk is megpróbálkozzanak művészi hajlamaik kibontakoztatásával.

A bizottság már az első lépéseknél nagy akadályokba ütközött. Az egyik ilyen nehézség az volt, hogy igen szerény anyagi eszközökkel rendelkezünk. A legkülönbözőbb módokon próbáltunk pénzhez jutni. Így merült fel az a gondolat is, hogy július 12-én a löversenypályán magas beléptídíjjal forradalmi ünnepséget rendezzünk. A Katonaküldöttek Szovjetjének Végrehajtó Bizottsága támogatta javaslatunkat, s így nagy energiával hozzáálltunk az ünnepség megszervezéséhez.

Az előadásra színészeket, operaénekeseket, balett-táncosokat, zenészeket, artistákat hívtunk meg. A jegyek magas áron mind elkeltek és az ünnep napján a festőművészek és szobrászok által feldíszített löversenypályán vidám nézősereg gyűlt össze. A forradalom eseményeit ábrázoló gyönyörű falfestmények, plakátok, képek, pompásan feldíszített dobogók, büfék, éttermek, kioszkok várták a közönséget.

Az ünnep lényege az öröm, a vidámság, a szabadság és a szépség volt. Minden

nagyszerűen sikerült, s az összegyűlt rengeteg pénzből a szekció eredményesen folytathatta munkáját.

Lehetőségünk nyílt arra, hogy önálló irodalmi-művészeti folyóiratot adjunk ki művészettörténészek, művészek és irodalmárok közreműködésével. A lap címe „Puty Oszvobozsgyenyija” (A felszabadulás útja) lett. Művészeti vezetőül engem jelöltek ki, s így én készítettem el az első szám címlapját. Az illusztrálást társaim, a többi művészek végezték.

Folyóiratunk célul tűzte ki, hogy a tömegek körében népszerűsítse a művészetet, az irodalmat és az egész művészeti életet.

A folyóirat elsőként hagyta el a „jaty” betű és a kemény jel használatát. Munkánkban nagy segítséget kaptunk Gorkijtól. A folyóiratban közreműködő művésztörténészek között volt Alekszandr Benua, Igor Grabar, Tugenholt, A. Efrosz. A költők közül bekapcsolódott a munkába Valerij Brjusov, Balmont, az írók közül Alekszej Tolsztoj, Georgij Csulkov, Borisz Zajcev. A folyóiratnak dolgozott sok képzőművész, így Maskov, Koncsalovszkij, Korovin, Uljanov, Petrov-Vodkin, Krimov, Moravov, Arapov, Malevics, M. Jakovlev és mások. A folyóirat ezt a gondolatot hirdette: „A »Puty Oszvobozsgyenyija«, az orosz demokrácia érdekeit szolgálva és kizárólag kulturális-népművelési célokat követve, igyekszik bevonni munkájába a nép köréből mindazokat a publicistákat, művészeket és írókat, akik a régi rendszerben nem bontakoztathatták ki tehetségüket.”

S a népben csakugyan voltak ilyen erők és hamarosan jelentkeztek is.

Már a folyóirat első számában reprodukciók jelentek meg az autodidakta Jefimov két festményéről. Jefimov egy katonaruhába bújtatott paraszt volt, aki kitanulta a szabómesterséget és teljes odaadással hódolt a festőművészetnek. Naiv, érzelmmel teli képei nagy tehetséget, megfigyelőképeséget és bölcsességet árultak el. Elbájolóan tiszta életérzésről, gazdag képzelőerőről tanúskodtak.

A februári forradalom nagy szerepet játszott a művészet felszabadításában: felkeltette a rutintól mentes alkotás vágyát, a lelkesedést és ihletettséget. Ámde a művészet útját valóban szabaddá a Nagy Októberi Szocialista Forradalom tette.

Из истории строительства советской культуры.

Москва 1917–1918. Документы и воспоминания. М. 1964.

314–317. old.

¹ Kezdetben a Katonaküldöttek Szovjetje és a Munkáküldöttek Szovjetje külön tevékenykedett, majd egyesültek

A kettős hatalom hónapjai

Február végétől június végéig tartott a két hatalom, az Ideiglenes Kormány és a szovjetek hatalmának birkózása. Ebben az időszakban a forradalmi munkásmozgalom alapvető kérdése volt az Ideiglenes Kormányhoz való viszonyának meghatározása. A nehezen áttekinthető helyzetben e probléma még a bolsevikok soraiban is sok vitát eredményezett, sőt amíg Lenin haza nem érkezett, a pártnak nem sikerült egyértelmű álláspontot kialakítania.

Ezt tükrözi a bolsevik párt Pétervári Bizottsága egyik márciusi ülésének jegyzőkönyve is. A feljegyzés olvasásakor figyelembe kell venni, hogy a jegyzőkönyvvezetés ebben az időben még inkább csak az álláspontok tömör vázolására szorítkozott. A neveket az illegális pártmunka régi szabályainak megfelelően ekkor is betűkkel jelezték. Néhány ilyen jelzést mind a mai napig nem sikerült feloldaniuk a szovjet párttörténet kutatóinak.

Az OSZD(b)MP Pétervári Bizottsága ülésének 9. sz. jegyzőkönyve

1917. március 18.

Az ülésen megjelent 19 fő.

Napirend: I. Beszámolók: a) a Központi Bizottság Irodájának képviselője, b) Kamenyev elvtárs, c) a Kronstadti Bizottság képviselője. II. A Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjének Végrehajtó Bizottságába kiküldendő képviselő megválasztása és rendkívüli bejelentések.

Az I. ponthoz

a) A Központi Bizottság Irodájának előadója elmondja, hogy a Területközi Bizottság az egyesülés kérdésének megvitatását javasolja, azt szabva az egyesülés feltételül, hogy helyet kap a pártunk összoroszársági tanácskozásának megszervezésére alakítandó bizottságban. A Központi Bizottság Irodája helyesli ezt a törekvést és a Pétervári Bizottság elé terjeszti a kérdést; egyben azzal bízta meg a bizottságot, hogy dolgozza ki az egyesülés konkrét lépéseit. Ezután az előadó bejelenti, hogy Martov és Larin-Lurje felajánlják közreműködésüket a „Pravda” című lapban. Bazarov is felajánlkozott, s azt javasolták neki, hogy ez esetben ne dolgozzon más szocialista lapoknak is. A „Pravda” munkatársai közé lépne Szuhanov is.

„A Pétervári Bizottság elvileg kíváncsnak tartja a Területközi Bizottsággal való egyesülést. Üdvözli a Területközi Bizottság ilyen irányú nyilatkozatát és elébe megy, azt ajánlva, hogy a Pétervári Bizottság és a Területközi Bizottság tartson közös üléseket eszmecsere céljából, valamint az egyesülés gyakorlati lépéseinek kidolgozása végett.”

A háború kérdését illetően a Központi Bizottság Irodája azt javasolja a Pétervári Bizottságnak, hogy fordítson erre különös figyelmet, és szervezzen sorozatos gyűléseket az üzemekben és a kaszárnyákban; gyűjtsön erre a célra előzetesen agitátorokat és tisztázza a háborúra és a háború befejezésére vonatkozó álláspontunkat. (Tudomásul véve és a PB-nek¹ továbbítva.)

A „Pravda” elleni hajszára való tekintettel a Központi Bizottság Irodája ugyancsak több gyűlés szervezését ajánlja. Határozatilag kimondja, hogy az agitátorok számára olyan beszédtervezeteket kell kidolgozni, amelyekkel a „Pravda” védelmére kelhetnek.

A Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjének Végrehajtó Bizottsága mellett több választmány alakul: békítő kamarák, munkásbizottságok stb. (Tudomásul véve.)

Felvetődött a tagsági lapok vagy könyvek kérdése; kívánatos azok egységesítése. Az erre vonatkozó határozat szerint ki kell dolgozni a programot és szervezeti szabályzatot tartalmazó tagkönyvek egységes formáját egész Oroszország valamennyi párttagja számára, s ezt a Központi Bizottság Irodája elé kell terjeszteni.

Az előadó bejelenti, hogy ez év április 28-ra összehívják az összoroszországi Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek kongresszusát; ezzel kapcsolatban felmerül egy olyan pártértekezletnek a kérdése, amelyen a következő kérdéseket tárgyalnák meg: 1. a politikai helyzet; 2. taktikánk; 3. az agrárkérdés; 4. a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeihez való viszony; 5. a 8 órás munkanap; végül még egy javaslat: 6. fel kell vetni egy összoroszországi konferencia megrendezésének kérdését.

A kongresszuson részt vesznek majd 55 város képviselői; feltehető, hogy részt vesznek rajta párttag elvtársak is. A helyi képviselők beszámolókat fognak tartani.

V. [Zalezsszkij] elvtárs azt javasolja, gondoskodjunk arról, hogy mind a Központi Bizottság, mind pedig a Pétervári Bizottság beszámolót készítsen. Úgy véli, hogy az értekezleten elsősorban a politikai helyzettel kell foglalkozni.

K[alinyin] elvtárs ragaszkodik a leghalaszthatatlanabb kérdés, az agrárkérdés megvitatásához. A konferencia összehívását illetően a Pétervári Bizottságnak megállapodásra kell jutnia a Központi Bizottsággal.

A[ntypov] elvtárs vitaterv kidolgozását javasolja.

F[jodorov] elvtárs megállapítja, hogy az értekezlet fogja megszabni a konferencia napirendjét. – A politikai helyzetről szólva nyomban felvetjük az összoroszországi konferencia kérdését. Az aktuális kérdéseket illetően a kongresszus tagjainak legyen határozott véleményük.

Sch[midt] elvtárs szerint az értekezlet kompetenciája azonos a konferenciáéval. Az értekezletet a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek kongresszusához kell időzíteni. Az első kérdés a 8 órás munkanap feltétlen megvalósítása lesz. A Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek kongresszusán fel kell vetni az agrárkérdést. Erre vonatkozólag az értekezletnek kell döntenie, nem várva meg a konferenciát, nehogy elkéssünk.

V. [Zalezsszkij] elvtárs: A végrehajtó választmány... javasolja a Központi Bizottságnak beszámolók készítését a megjelölt kérdésekről, kivéve a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeihez való viszony kérdését. Úgy véli, hogy e viszony kérdését felesleges felvetni, mivel a szovjetekhez való viszony mint a pártnak az osztályhoz való viszonya meghatározott.

V. elvtárs: A kongresszus előtt előkészítő lépéseket kell tenni, tető alá kell hozni az értekezletet. Fel kell használni a vidéki kapcsolatokat a kongresszuson kialakítandó állásfoglaláshoz.

Elvtárs²: Azáltal, hogy a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeiben katonaküldöttek is részt vesznek, megváltozott a helyzet, s így a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeihez való viszony is más. Ezért kell megvizsgálni a kérdést.

A[ntypov] elvtárs a következő határozatot javasolja: „A Pétervári Bizottság azt ajánlja a Központi Bizottság Irodájának, forduljon a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjei értekezletének szervező bizottságához azzal a javaslattal, hogy haladéktalanul hozza nyilvánosságra az értekezlet tervezett napirendjét.” (Megszavazva.)

b) K[amenyev] elvtárs beszámolójában ismerteti a hazaérkezett és a „Pravda” munkájában részt vevő elvtársak nézeteit. Arról szólva, hogy a bolsevikok milyen szerepet játszanak és ugyanakkor milyen befolyással rendelkeznek a mai helyzetben, úgy véli, hogy a kettő között nincs meg a kellő összhang. Csodálkozik azon, hogy nem a

bolsevikok töltik be a vezető pozíciókat a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeiben, ahol egyébként megtürik a likvidátorokat, akik nem fejezik ki a petrográdi munkások véleményét. Mi Petrográd forradalmi elemeinek képviselői vagyunk, s ugyanakkor az a benyomása az embernek, mintha a nagy tömegek nem értenének meg bennünket. Nyilvánvaló, hogy alapjában véve igazunk van, de a tömegek számára kevésbé érthető formában szövegezzük meg határozatainkat és döntéseinket. Ha igazunk van abban, hogy az Ideiglenes Kormányt ellenforradalminak nevezzük, akkor nyilvánvalóan meg kell döntenünk és helyette egy új, forradalmi kormányt kell alakítanunk. Tehát, vagy nyíltan hadat üzenünk az Ideiglenes Kormánynak, vagy pedig más álláspontra helyezkedünk vele kapcsolatban. Éppen ez utóbbira van szükség. Vajon megérett-e az idő arra, hogy bevezessük a proletariátus diktatúráját? Nem. Nem a hatalom megragadása a fontos, hanem a megtartása. Eljön majd annak is az ideje, de most előnyösebb, ha elhalasztjuk, mert még nem futja rá az erőnkől. Rámutat arra a jellemző körülményre, hogy az Ideiglenes Kormánynak még nem sikerült engedelmességre bírnia a frontot. Mi viszont, míg nem biztosítjuk magunknak a vidék támogatását, nem siethetünk a hatalom megragadásával. Bíráló megjegyzéseket fűz ama határozat néhány megfogalmazásához, amelyet a Pétervári Bizottság hozott az Ideiglenes Kormányhoz való viszonyról... A párt nem helyezkedhet semleges álláspontra. Közreműködünk, és nem szembeszegülünk; persze, nem tudni, milyen hosszú ideig fogjuk támogatni a kormányt, jelszavunkká tesszük-e ezt, vagy sem; de semleges taktikát nem követhetünk. A további fejlemények során valamelyiknek pusztulnia kell: vagy a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek, vagy az Ideiglenes Kormánynak. S világosan meg kell határoznunk taktikánkat mind az egyiket, mind a másikat illetően. Amikor bizonyosak lehetünk majd afelől, hogy egész Oroszországban, az ország minden részében szervezett sejtei vannak a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek, akkor erő leszünk. Egyelőre az a feladatunk, hogy szervező munkát végezzünk. Igaz, hogy a Szovjet az Ideiglenes Kormány posztjának várományosa, ezért kár, hogy nekünk, bolsevikoknak, oly kicsiny benne a képviseletünk. A jelenlegi Ideiglenes Kormány nem képes biztosítani az országban a normális életet. Ennek pusztulnia kell. Szervezkednünk kell. Most az a kérdés, vajon csödbe kergessük-e az Ideiglenes Kormányt? Nézetem szerint ez még nem előnyös számunkra. A háború kérdésében mi, zimmerwaldisták, természetesen a háború beszüntetése mellett foglalkunk állást. Ám nem szabad elfelejtenünk, hogy a forradalomban nyomban jelentkeztek nacionalista törekvések. Éppen ezért jelszavunk – „Le a háborúval!” – konkretizálásra szorul. A tömeg nem érti, mi rejlik e jelszó mögött, a burzsoázia viszont nagyon is jól tudja. Konkretizálva a jelszót: a mi garanciánk az európai forradalom. Az első feladat: megvalósítani az általános forradalmat a mi forradalmunk védelmére. Támogatást kell kérnünk a nyugati proletariátustól. Ami a szabadságért folytatott háborút illeti, a háború folytatása megöli a szabadságot. Megállapítja: a forradalmi honvédelem új jelenség és pontosan ki kell alakítanunk hozzá való viszonyunkat. A forradalmi honvédelemmel való nyílt szembehelyezkedés – a köztársaság védelme. A jelenlegi helyzetet kell teremteni, hogy maga az Ideiglenes Kormány kívánság békét kötni. Akkor azután, ha II. Vilmos nem akar békét, a német szociáldemokratáknak lesz okuk a felkelésre. *Ki kell adnunk a jelszót: haladéktalanul vessünk véget a háborúnak.* Ezzel csapást mérhetünk az Ideiglenes Kormányra, mert a távoli hátszországban támogatásra találunk.

A „Pravda”-ban követendő taktika: 1. nem üzenünk nyíltan hadat az Ideiglenes Kormánynak; 2. hagyjuk kimerülni; 3. egyúttal megszervezzük azokat az erőket, amelyek készek támogatni bennünket az Ideiglenes Kormány elleni harcban (értsd: a Munkás- és Katonaküldöttek Összoroszországi Szovjetjét). Az Ideiglenes Kormánnyal szemben

támasztott követelés: nem akarunk háborút; haladéktalanul véget kell vetni a háborúnak, meg kell kezdeni a békétárgyalásokat a német kormányval.

A helyzet általános értékelése: szervezeteinknek erőteljesen és fáradhatatlanul kell dolgozniuk.

Az elnök, Mihajlov ténybeli magyarázatot fűz a beszámolóhoz: 1. a bolsevikok többségének hiánya a Munkás- és Katonaküldöttek Petrográdi Szovjetjében olyan okokból adódott, amelyek a Pétervári Bizottság fölött álló szervezettel függnek össze; 2. bírálja a határozatnak azt a részét, hogy „nem szegül szembe...” és „támogatni”; ebből ugyanis ellentmondás adódna, mert ha hamarosan bármilyen ellenforradalmi kérdés körül ellentét merülne fel, igenis szembeszegülnénk.

...³ elvtárs: Azt a körülményt, hogy a szovjet élén nem a bolsevikok, tehát nem forradalmi elemek állnak, az elvtárs az ösztönös forradalmi mozgalomban való elmerülésnek tulajdonítja. Ám ugyanakkor az első pillanattól minden szükséges intézkedés megtörtént a szervezetek növelésére. Támogatja a háború kérdésének konkretizálását, úgyszintén csatlakozik ahhoz a véleményhez, hogy mind Oroszországban, mind Európában ki kell építenünk minden kapcsolatot erőink gyarapítására.

[Fjodorov] elvtárs rámutat a forradalom első napjaiban uralkodó káoszra és zűrzavarra, amelynek következtében politikánk nem irányult a proletárdiktatúra megvalósítására, figyelembe véve az állam teljes felbomlását, valamint tudva, hogy a proletariátus nem birkózhat meg a helyzettel és nem teremthet rendet az államban, amikor teljes a zűrzavar. A „nem szegül szembe...” kifejezést úgy értelmezi, hogy mindaddig, amíg kirívó formában meg nem nyilvánul az ellenforradalom, támogatást jelent. Egyetért azzal, hogy a békétárgyalások megkezdéséig nyomást kell gyakorolni az Ideiglenes Kormányra, s szerinte a Pétervári Bizottság ennek érdekében sok mindent tett is a szervezés terén.

A[vilov] elvtárs. – A Szovjet az Ideiglenes Kormánnyal való megegyezés alapján legális úton halad. Azt a kérdést, hogy foglalkoznunk kell-e a parasztságban vagy a hadseregben végbement részleges hatalomátvételekkel, vitára kell bocsátanunk.

N[yevszkij] elvtárs elismeri, hogy mindenütt meg kell alakítani a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeit, s ezeket olyan központi szervezetté kell fejleszteni, amely pártunk szervezetének részét alkotja.

V. [Zalezsszkij] elvtárs véleménye szerint a forradalom spontán fejlődése során az a feladatunk, hogy jó jelszavakat dolgozzunk ki és konkretizáljuk azokat. Minden határozatot keltezésének figyelembevételével kell vizsgálni – így igazolhatják önmagukat. Összességükben véve a határozatok ellentmondásosak is lehetnek. Tartalmuk a mindenkori politikai helyzettől függ. Az Ideiglenes Kormányról hozott határozatunkat is a pillanatnyi helyzet diktálta. Így a „nem szegül szembe...” szavak nem tekinthetők hibának; a szociáldemokrácia bölcs taktikája nyilvánul meg bennük. A győzelmes forradalom tovább fejlődik. Eltaszítanánk magunktól az orosz proletariátust, ha az Ideiglenes Kormány támogatásáról beszélünk. A béke kérdésében nem az Ideiglenes Kormányhoz kell fordulnunk, hanem közvetlenül a néphez. Tűrhetetlen, hogy az Ideiglenes Kormány révén igekezzünk békét kötni, ezt csak a nép útján szabad megtennünk. A kormányt nem ismerjük el. Ártalmatlanná kell tennünk a nacionalista áramlatot forradalmunkban – ragaszkodnunk kell ahhoz, hogy a német csapatokat kivonják az orosz kormányzóságokból... A „Pravda” elleni hadjáratot illetően kijelenti, hogy ez várható is volt. Megkérdezi az előadót, hogy miképpen egyeztessük össze „támogatásunkat és támogatásunk megtagadását”.

Az előadó, Kamenyev elvtárs zárszavában 1. *megállapítja, hogy általában véve a Pétervári Bizottsággal öröndetes egyetértés tapasztalható*; 2. emellett az előadó védel-

mébe veszi V. Zalezsszkij cikkét, amely megtámadta a Pravda 8. számában megjelent egyik cikket... a 9. szám cikkeit...⁴ A politikai helyzettel foglalkozó beszámoló rezüméje: „*általános álláspont: egyetemes forradalom útján az egyetemes béke felé*”; 3. az Ideiglenes Kormány támogatása a következőképpen értendő: ahol az Ideiglenes Kormány, a reakcióval vagy az ellenforradalommal összeütközésbe kerülve, hallgat a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjének hangjára és harcol az ellenforradalom ellen, ott a proletariátusnak készen kell állnia arra, hogy támogassa az Ideiglenes Kormányt ebben a harcban; 4. a háborúról: a mi utunk és a mi garanciánk a világforradalom. A kérdés az, hogyan dobjuk át a határon a forradalom égő csóvját. Nemcsak a német népet kell rávenni arra, hogy torkon ragadja kormányát, hanem a mi parasztságunknak is torkon kell ragadnia a mi Ideiglenes Kormányunkat, a háború beszüntetését követelve. A megszállt kormányzóságok kérdését nem lehet előre eldönteni, a későbbi fejlemények majd megmutatják, mit kell tennünk.

Mihajlov elnök megjegyzi, hogy a Pétervári Bizottság egészében véve támogatja azt az irányvonalat, amelyet a „Pravda” követ.

c) A *Kronstadti Bizottság előadója*, Orlov, a kronstadti eseményekről⁵ beszámolva elmondja, hogy Kronstadtban a forradalom első napjaitól működik egy „mozgalmi bizottság” és mellette egy „katonai bizottság”, később pedig megalakították a Katonaküldöttek Szovjetjét. Elmondja továbbá, hogy amikor a polgári lapokban cikkek jelentek meg a „Pravda” provokációjáról, milyen sokat kellett magyaráznia, rávilágítva arra, kinek és miért van szüksége erre a hamisításra; a polgári lapok ugyanis tudatosan elhallgatták, mikor is dolgozott tulajdonképpen Csernomazov a „Pravda”-ban. Rámutat arra is, milyen bosszantó pontatlanságok kerültek be lapunkba, amely sokszor hamis képet adott a kronstadti tényekről és eseményekről. Ezt is mindig tisztázni kellett, s ilyenkor helyreigazítás vált szükségessé. Beszámol arról is, hogy elkobozták a „Kronstadtszkij Vesztnyik” nyomdáját, és most ott adják ki a „Golosz Pravdi”-t. A lapnak nagy a keletje. Példányszáma eleinte 5000 volt, de most már elérte a 10 000-et. Olyan döntés született, hogy a „Golosz Pravdi” teljes egészében átveszi a „Pravda” számos cikkét. Az előadó, Kirill (Orlov) elvtárs azt kéri, hogy küldjenek Petrográdból munkatársakat a „Golosz Pravdi”-nak.

Sz[irnov] elvtárs a beszámoló kiegészítésekként elmondja, hogy Kronstadtban világosan kirajzolódott két áramlat: egy kadet és egy bolsevik áramlat. Megjegyzi, hogy a Katonaküldöttek Kronstadti Szovjetjének elnöke, Krasszovszkij, a gyűlések levezetése során szemmel látható hamisításoktól sem riad vissza.

A[ntyipov] elvtárs azt javasolja a Pétervári Bizottságnak, hogy kísérje figyelemmel azokat, akiket a körzetekbe küld ki, és adjon nekik útmutatóul megfelelő irodalmat; emellett a Pétervári Bizottság részéről menjen el egy elvtárs Kronstadtbba, hogy a helyszínen megismerkedjen a helyzettel.

Határozat: a kronstadti szervezet fontosságára való tekintettel még több elvtársat kell oda kiküldeni.

A II. ponthoz

V. [Zalezsszkij] elvtárs azt javasolja, hogy a Pétervári Bizottság részéről küldjék ki Fjodorov elvtársat a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjének Végrehajtó Bizottságába azzal a megbízással, hogy tájékoztatást adjon mindenről, ami a szovjetben történik. Egyhangúlag megszavazva.

Rendkívüli bejelentések:

1. A Finnországból jött elvtárs közölte, hogy a finn szociáldemokrata lapban közlemény jelent meg az oroszországi szociáldemokraták javára rendezendő gyűjtésről.

Határozat: tolmácsolja a párt köszönét a finnországi szociáldemokráciának.

2. Al.⁶ elvtárs beszámol a mensevikek kezdeményező csoportjáról. Mivel lehetséges, hogy szakadásra kerül sor közöttük, megvitatás céljából a Pétervári Bizottság elé terjesztik határozati javaslatukat:

„Az OSZDMP-nek a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetje Végrehajtó Bizottságában működő képviselői azt javasolják, hogy az OSZDMP és a szovjet tegye a következő ajánlatot az Ideiglenes Kormánynak: 1. haladéktalanul nyilvánítsa semmisnek a katonai célok azon programját, amelyet a cári kormány szövetségeseivel együtt Wilsonnak adott válaszában bejelentett; 2. nyilvánosan javasolja Angliának és Franciaországnak, hogy haladéktalanul kezdjék meg a béketárgyalásokat a német koalícióval az »annexiók és hadisarcok nélküli általános béke« elve alapján. Egyúttal figyelmeztetni kell az Ideiglenes Kormányt, hogy e javaslatok visszautasítása esetén az OSZDMP és a Szovjet 1. nyilvánosan elhárítja magától a felelősséget azokért a csapásokért, amelyeket Oroszország lakosságának el kell majd szenvednie amiatt, hogy az Ideiglenes Kormány nem hajlandó kísérleteket tenni a háború likvidálására olyan feltételekkel, amelyek nem sértik egyetlen nép méltóságát és érdekeit sem; 2. megtagadja támogatását az Ideiglenes Kormánytól; 3. teljesen szabadon fogja megválasztani eszközeit az annexionári Ideiglenes Kormány elleni harcban.”

N[yevszkij] elvtárs nem ért egyet a határozati javaslattal, mivel az a Zimmerwaldisták jobbszárnyának nézeteit fejezi ki. Nem az összefogásban, hanem a tudatosságban rejlik erőnk. A kérdés lényege a taktika, a mensevikek taktikája pedig a mienkkel összeegyeztethetetlen, például még a 8 órás munkanap bevezetését, az Ideiglenes Kormány támogatását illetően is. A csatlakozás nem erőt ad, hanem romláshoz vezet.

F[jodorov] elvtárs: Az egyesülés kérdését csupán egyetlen határozatra támaszkodva nem lehet felvetni. Így az sül ki, hogy ha a mensevikek valamennyien elfogadják a határozatot, egységesek lesznek; ha nem fogadják el, velünk egyesülnek.

K[alinyin] elvtárs: Minthogy ott voltak Zimmerwaldban, ezáltal elvtársaink. Ha megegyezésre jutunk a háború kérdésében, ez szövetség lesz, harci egyezmény. S az egyesülés lehetséges minden kérdésben, számos taktikai kérdésben. Mondjuk meg nekik: lépjenek ki a „Rabocsaja Gazeta”-ból, valljanak színt, s akkor egyesülünk.

O. [Lifsic] elvtárs lehetetlennek tartja a mensevikekkel való összeolvadást, mert túlságosan sok a nézeteltérés. Legfeljebb egy információs iroda létrehozását véli lehetségesnek.

V. [Zalezsszkij] elvtárs emlékeztet arra, hogy a Pétervári Bizottság március 4-i ülése előtt már volt a mensevikeknek egy... javaslata az egyesülésre, egyeztető bizottságot is alakítottak, de végül kitűnt, hogy ők, mármint a mensevikek, ismét a honvédökkel egyesültek. Most újra felvetik az egyesülés kérdését. De ez nem időszerű. Amit lehetségesnek tart, a következő: „*Megegyezés egyes lépéseket illetően, vagyis egyszerű információ.*” Az egyesülés nem lehetséges, mert másképpen értékeli a mozgató erőket.

A Központi Bizottságból kiküldött elvtárs [J. D. Sztaszova]: 1. azt kellene követelni a mensevikektől, hogy hivatalosan jelentsék be a „Rabocsaja Gazeta”-val való szakításukat, annál is inkább, mert nevüket akaratok ellenére használták fel; 2. vitákat kell szervezni és tisztázni, vannak-e közös érintkezési pontok. Ez nem egybeolvadás lesz, hanem ideiglenes egyesülés, a kongresszus összehívásáig; 3. a „Vperjod” kiadása helyett jöjjenek el és működjenek közre a „Pravda”-ban.

„A Pétervári Bizottság jókívánságait fejezi ki.”

K[alinyin] elvtárs azt javasolja, hogy legyünk előzékenyek és hívjuk meg ezt a mensevik intézményt kapcsolataink tisztázása végett. Harcoljunk együtt, ahol lehet. A taktikai irányvonalat illetően tisztázunk kell nézeteinket.

[Mihajlov] elnök összefoglalja a vitát: 1. együtt kell ütni és külön menni; 2. vitát kell szervezni az aktuális kérdésekkel kapcsolatos álláspontok tisztázása végett.

Pety[erszon] elvtárs a Narva-kerületből úgy véli, hogy a mensevikekkel való egyesülés még messze van, mert különböző nézeteltérések tapasztalhatók az adott helyzettel kapcsolatos kérdések megítélésében.

G[lebov] elvtárs: Felülről lehetetlen az egyesülés, de az akciók koordinálása esetén alsóbb szinten, a kerületekben lehetséges az együttműködés. Erre már többször volt példa, mivel a kerületekben meg lehetett egyezni a kezdeményező csoporthoz tartozó mensevikekkel. A vita szükségességét ő is elismeri.

Sz[ibériai] elvtárs: Kevés az erőnk, ezt nem szabad szétforgácsolnunk. Határozzuk meg, miben foghatunk össze. A vidék ezt nagy figyelemmel kíséri. Szibériában helyenként már sor került ilyen egyesülésre. A vitákon tisztázni kell az egyesüléshez vezető közös platformokat.

N. N. elvtárs: A háború kérdésében annyira megoszlanak a vélemények, hogy most már egyes bolsevikokról is le kell mondanunk. Ha tehát a mensevikek megállapodást javasolnak ebben a kérdésben, ezt ki kell használnunk.

Esz. elvtárs: A mensevikek azt mondják, hogy az egyesülés mellett vannak, a bolsevikok pedig szerintük ellenzik ezt. Ha a nézeteltérés radikális, ezt a sajtó útján meg kell mondani, ha pedig nem, meg kell találni a módot az egyesülésre.

V. D. elvtárs kételkedik az egyesülés lehetőségében. A vitatkozás szerint időpocsékolás és eltereli a figyelmet a közvetlen feladatról: a forradalomról. Gyakorlati akciókra van szükség: a Vörös Gárda megszervezésére. A gyakorlati munkát sürgeti, mert szerintük csak ezen a téren lehet egyesülni.

A. elvtárs: Bizottságot kell választani információ céljából.

Ebben a kérdésben két határozati javaslat született:

A Központi Bizottságból kiküldött elvtárs: A Központi Bizottság Irodájának és a kibővített Pétervári Bizottságnak az összehívott ülése határozatilag kimondja: 1. javasolni kell az internacionalista mensevikeknek, hogy hivatalosan jelentsék ki: nem vesznek részt a „Rabocsaja Gazeta”-ban; 2. vita szervezendő a Központi Bizottság Irodájának, a Pétervári Bizottságnak és az internacionalista mensevikek kollektívájának bevonásával az adott helyzetben felmerülő aktuális kérdésekben elfoglalt álláspontjuk tisztázása végett, s ily módon kidolgozandó az esetleges egyesülés platformja.

Kalinyin és V. Zalezsszkij elvtársak: A Pétervári Bizottságnak, valamennyi kerület szervezőinek és agitátorainak közös ülése, elismerve a zimmerwaldi és kienthali határozatok talaján álló szociáldemokrata szervezetek közös akcióinak szükségességét, határozatilag kimondja, hogy irodát kell létesíteni az internacionalista mensevikek csoportjával való kölcsönös információ céljából, amennyiben nyilvánosan szakítanak a „Rabocsaja Gazeta” honvédő csoportjával.

Szavazattöbbséggel elfogadják a második határozati javaslatot.

(A gyűlést berekesztik.)

Archiv IML, f. 66, op. I, d. II, ll. 10–14.
Revoljucionnoje dvizsenije v Rosszii poszle
szverzszenijja szamogyerzsavija. 84–91. old.

¹ Pétervári Bizottság.

² Így a dokumentumban.

³ Így a dokumentumban.

⁴ A jegyzőkönyv kipontozása.

⁵ Március elején a kronstadti matrózok fegyveres felkelést hajtottak végre, több tisztet bebörtönöztek, illetve kivégezték.

⁶ Kilitét nem sikerült megállapítani.

Az Ideiglenes Kormány megítélése összefüggött a többi szocialista irányzat értékelésével. A februári forradalom után új alakban került napirendre a bolsevik párt, valamint a mensevik párt, illetve az ún. Területközi Bizottság (a Trockij irányvonalát követő centristák) kapcsolatának problémája. Az utóbbi irányzatok forradalmi elemei közelebb kerültek a bolsevikokhoz, minthogy a bekövetkezett események a leninistákat igazolták. Így indokoltan merült fel a forradalmi erők szövetezésének, egységük létrehozásának a gondolja. Más oldalról azonban döntő kérdés volt, hogy az esetleges egyesülés a bolsevik program alapján jöjjön létre. Az egyesülés alapelveinek pontos meghatározása nélkül bármiféle egyesülés jóvátehetetlen engedmény lett volna a megalkuvó pártok vezetőinek, s rajtuk keresztül az Ideiglenes Kormánynak.

Az alábbi két szemelvény ízelítőt ad azokból a vitákból, amelyeket a bolsevik párt vezető kollektívája március végén folytatott az esetleges egyesülésről és az Ideiglenes Kormányról.

Vita a forradalmi szocialisták egyesüléséről

Az OSZD(b)MP Pétervári Bizottsága 10. ülésének jegyzőkönyvéből

1917. március 21.

... A 3. ponthoz:

Ju[renyev] elvtárs¹ beszéde. – A mi álláspontunk az, hogy kívánatos az egyesülés a bolsevikokkal és a mensevikekkel. Fontos a nemzetközi erők egyesülése, amelynek alapjául a zimmerwaldi és a kienthali határozatok elismerése szolgáljon, függetlenül attól, hogy valaki bolsevik-e vagy mensevik. Kívánatos az is, hogy az egyesülést a Központi Bizottság – a Szervezési Iroda kezdeményezze. El kell szigetelődnünk a mensevik „honvédőktől”. Csatlakoznának a lettek, a lengyelek és más nemzetiségek szervezetei; ami a Bundot illeti, nekik külön véleményük van, mert e szervezetben szakadás történt és a többség most a „honvédőkhöz” tartozik. A Területközi Bizottság és a Pétervári Bizottság egyesülésének hatályát az Összorosz Konferencia megerősítheti; e konferencia összeülése előtt valószínűleg nem lehet az egyesülést teljes mértékben végrehajtani. A felszólaló továbbá megjegyzi, hogy az ideérkezett mensevik elvtársak azon fáradoznak, hogy a mensevikeket elszakítsák a „honvédőktől”² – annál kívánatosabb és célszerűbb az egyesülés a mensevikekkel és a Területközi Bizottsággal.

F[jodorov] elvtárs megjegyzi, hogy a Területközi Bizottság képviselője csak a Területközi Bizottsággal való egyesülésről beszélhet, nem pedig az összes internacionalistákkal való egyesülésről. A Területközi Bizottság javaslatát a Pétervári Bizottság, valamint a Központi Bizottság Irodája örömmel üdvözli, minthogy lényeges nézeteltérések a párt és a Területközi Bizottság között nincsenek. Más kérdés a mensevik internacionalistákkal való egyesülés. Ez utóbbiaktól nemcsak a háború kérdésében, hanem sok más lényeges kérdésben is eltér a véleményünk. A Központi Bizottság Irodája, amikor a Területközi Bizottság javaslatát elfogadja, még tovább megy a Területközi Bizottság kívánságainál. Felajánlja, hogy helyet biztosít a Területközi Bizott-

ságnak nemcsak a Szervezési Irodában, hanem a központi szervben, a Pétervári Bizottságban is, azzal a kikötéssel, hogy a Területközi Bizottság szervezetei ezután fel fognak oszlan.

J. D. [Sztaszova] elvtárs. – Ez az egyesülés a két párt egyesülésének tekinthető. A mensevik internacionalistáknál pedig meghatározott szakadás lehetséges: vagy csatlakoznak a Pravdához, vagy pedig a „honvédőkkel” maradnak. Más kiút nincs. Ami viszont a vidéket illeti, az egyesülés nem szolgálhat példaként, mert – mint már előzőleg elhangzott – ott minden különbség nélkül valamennyi szocialista áramlat egyesült.

... K. elvt.³ kétségbe vonja az egyesülés lehetőségét, emlékezteti a jelenlevőket arra a tényre, hogy a kezdeményező csoport mensevikjeinek javaslatai semmi eredményre sem vezettek. Továbbá megjegyzi, hogy a mensevikekkel való egyesülés csak kulturmunkásokat adna nekünk, de tömeget nem, a tömegek és a kerületek egyesülését ez nem eredményezné. Sorainkban, az alapszervezetekben sok mensevik van, sőt likvidátorok is, akik együtt dolgoznak velünk azon az alapon, hogy alávetik magukat a mi határozatainknak. Mivel nálunk senkitől sem kéri számon hitének jelképét, ha a munkában nincs ellentét, ez az egyesülés automatikusan végbemegy.

V. [Zalezsszkij] elvt. úgy véli, hogy az egyesülés nem történhet meg csupán Zimmerwald és Kienthal talaján. Ezek átmeneti mozzanatok. Bennünket pedig a taktika még forradalmi időkben is elválaszt. Az ilyen egyesülés a pártot nem erősíti, hanem harcot idéz elő a párton belül. Az egyesülés feltételül, ha szervezetről van szó, a bolsevizmus alapvető álláspontjának elfogadását kell kikötni, a Pravda irányzatának megfelelően. Egyes személyek belépésének nincs akadálya.

A[ntypov] elvt. a mensevikekkel fennálló belső jellegű nézeteltérésekről szólva, utal Lenin és Cereteli cikkeire: mindkettő a jelenlegi helyzetről szól. A mutatkozó eltérés jellemző a bolsevik–mensevik ellentétre. Különbözik a taktikánk az Ideiglenes Kormány tekintetében is. S ha az utóbbi időben nézeteltéréseink nem nyilvánultak meg olyan élesen, ennek csak az a magyarázata, hogy a bolsevikok, kisebbségben lévén, nem jutottak szóhoz a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjének Végrehajtó Bizottságában.

A felszólaló kijelenti, hogy V. [Zalezsszkij] elvtársnak nem volt igaza abban, hogy a „zimmerwaldi és kienthali határozatok” átmeneti mozzanatnak tekintendők. És végül, véleménykülönbségek a bolsevik szárnyon belül is lehetségesek. Ha elutasítjuk a mensevikeket, ezzel a „honvédőket” erősítjük.

F[jodorov] elvt. megjegyzi, hogy annak idején a szakadás a mensevikekkel a szervezeti felépítés kérdésében történt, nem pedig sajátos eset kapcsán. A véleménykülönbség kérdései nem évültek el, még mindig lehetségesek. A Területi Bizottsággal lehetséges az egyesülés, de a mensevikekkel nem. Ha az egyesülés kérdését dűlőre akarjuk vinni, ezt csak a Pétervári Bizottság és a Területközi Bizottság egyesülésével kapcsolatban tehetjük meg.⁴

M-r elvt. arról a harcról beszél, mely a moszkvai kerületben a mensevikek és a bolsevikok között folyik, s hogy a mensevikek erőnek erejével akadályozzák a bolsevikok akcióit.

M[ehonosin] elvt. – a hadseregbe hivatkozva, melyet érdekeinek előtérbe állítása és agitáció útján meg kell nyerni – szükségesnek látja a forradalom lendületének kihasználását, amihez erő szükséges, s ezért egyesülni kell. Azt javasolja, hogy ideiglenesen lépjenek be a szervezetbe és dolgozzanak velünk.

A[ntypov] elvt. – Az egyesülés – elméleti kérdés, nem pedig gyakorlati; így elhalasztható.

J. D. [Sztaszova] elvt. – Ellenkezőleg, meg kell hallgatnunk a véleményeket ebben a kérdésben, hogy eldönthessük az egyesülés módjait. Amellett van, hogy folytatódjék

a vita, s adjuk meg a szót a Területközi Bizottság képviselőjének, hogy nyilatkozzék ebben a kérdésben.

Sz. [Bagdatyev] elvt. – Ha a mensevikek határozatából indulunk ki, akkor nem lehet velük egyesülni. Ami az egyéni belépéseket illeti, ő Larinnal szemben bizalmatlan. Urickijt illetően pedig úgy látja, hogy ha Urickij egyesülés nélkül csatlakozik a Pravdához, akkor érthetetlen, miért maradna a mensevikek csoportjában.

G[lebov] elvt. – A Területközi Bizottsággal való egyesülés már el van döntve, most csak a mensevikekkel való egyesülés kérdését kell tárgyalnunk. Jelszavainkról mi nem mondunk le, s így aligha lesz lehetséges az egyesülés a mensevikekkel.

R[ahja] elvt. rámutat arra, hogy a mensevik kérdés megvitatása során tisztán kell látnunk, hogy a szövetség cselekvési egységen, az egyesülés gondolati egységen alapszik, tudnunk kell tehát, hogy egyesülni akarunk-e, vagy pedig szövetkezni.

A T[erületközi] B[izottság] képviselője kifejti, hogy bennünket nagy felelősség terhel a munkástömegek szerveztetlensége miatt. A hadsereg kisiklik a kezünkből, s nincs elég agitátor. Egyesülni kell az alapszervezetek szintjén. Ő az egyesülés mellett van, az egységes erős szociáldemokrata munkáspárt mellett.

Egy katona elvt. – Az egyesülés kérdéséhez: több pártmunkás kell és a hadsereg a miénk.

Felszólaló. – A mi feladatunk az, hogy építsük a szociáldemokrata pártot és érvényesítsük a bolsevizmus álláspontját, a pravdisták taktikáját. Most kialakul az internacionalisták tömbje. Létre kell hozni a pártegységet országos viszonylatban. A párt taktikáját a többség irányítja. Óhajtjuk ennek az egységes pártnak a létrejöttét. Mi akkor kezdtük, amikor még nem volt semmilyen szervezet és semmilyen hasadás.

Miután a vélemények elhangzottak, s mind a Pétervári Bizottság, mint a Területközi Bizottság képviselői elmondták tanácsaikát, a következő határozat született:

„A Pétervári Bizottság lehetségesnek és kívánatosnak tartja az egyesülést azokkal a mensevik szervezetekkel, amelyek a zimmerwaldi és a kientali határozatokat elismerik, valamint elismerik, hogy a jelen pillanatban szükséges és elkerülhetetlen a proletariátus forradalmi harca az OSZDMP minimális programjának nemcsak a politikai, hanem a gazdasági részéért is.

A kongresszus [konferencia] összehívására alakult szervező bizottságba a Pétervári Bizottság hajlandó meghívni a Területközi Bizottság, a lengyel szociáldemokrácia, a lett szociáldemokrácia és a főntebb kifejtett álláspontot elfogadó mensevikek képviselőit.

Kifejezésre jutott az a kívánság, hogy »a szervező bizottságot hatalmazzák fel a határvidéki szervezetek bevonására«

Revoljucionnoje dzvizsenyje v Rosszii poszle szverzszenijja szamogyersavija. 103–105. old.

¹ A Területközi Bizottság meghívott képviselője.

² A szélsőséges szociálszovinsztákról van szó.

³ Kiletét nem sikerült megállapítani.

⁴ A Területközi Bizottság tagjait négy hónappal később a bolsevik párt VI. kongresszusa saját kérelmükre felvette a párt tagjai közé.

A bolsevik párt intenzív belső eszmecsereí ellenére ebben a korszakban is a leg-radikálisabban bírálta az Ideiglenes Kormányt. Egyetlen más politikai áramlat sem kísérté olyan kritikus éberséggel a Lvov-kormány tevékenységét, mint a bolsevikok. A párt újjászervezése és átalítása a legális munkára, valamint a széles körű legális bolsevik napisajtó megteremtése 1917 márciusát a mozgalom továbbfejlődésének fontos és pozitív állomásává tette.

A párt ekkori tömegmunkájának jellemzésére a Pravda című népszerű bolsevik napilap cikkét idézzük.

A lelkiismeret hangja

A „Russzkaja Volja” március 17-i, 21. számának esti kiadásában vezércikk jelent meg „Külföldre a dinasztiaival” címmel.

A „Russzkaja Volja” ragyogó leírást ad arról, milyen kárt okozott, okoz és okozhat még Oroszországnak a Romanov-dinasztia, s magára vállalva az ügyész szerepét, a legsúlyosabb ítéletet javasolja: az *Oroszországból való kiutasítást*.

„Semmi keresnivalójuk Oroszországban!”

„Hagyják el Oroszországot!”

A cikket olvasva akaratlanul is eszébe jut az embernek Krilov „A csuka” című meséje.

A csukától már senkinek sem volt maradása. Kifogták hát, és bíróság elé állították. A bíróság két öszvérből, két vén gebéből, két-három kecskéből állt, az államügyész pedig Róka úr volt, akinek asztalát a rossz nyelvek szerint a vádlott látta el hallal. A róka ragyogó vádbeszédet mondott és bebizonyította, hogy a csukanak enyhe büntetés volna az akasztás, inkább vízbe kellene fullasztani. A bíróság meg is hozta a legkegyetlenebb ítéletet: a csukát a folyóba vetették.

Fel szeretném tenni a kérdést: vajon a „Russzkaja Volja” a Romanovék ügyében nem ugyanolyan államügyész-e, amilyen Róka úr volt a csuka ügyében?

Vajon a „Russzkaja Volja” nem kap-e halat Romanovék asztaláról, akikkel Raszputyin oly közeli kapcsolatba hozta Protopopovot, a „Russzkaja Volja” egyik szülőatyját?

Vajon nem ezért sürgeti-e a lap, hogy Romanovékat minél előbb külföldre küldjük, ahol őrzik számukra az orosz népből kisajtolt milliárdokat? Nem! Romanovékat nem lehet kiengedni! Ez államellenes bűncselekmény volna! Hazaárulás volna!

A „Russzkaja Volja” ezzel mit sem törődik. Neki csak az a fontos, hogy a Romanov-család az orosz milliárdokból továbbra is fényűzően élhessen Szicília ragyogó ege alatt, s ezért a *lelkiismeret hangjára* hallgatva igyekszik kijuttatni őket Oroszországból, sőt talán külföldön *kedvező fogadtatást* is biztosítani számukra.

Csak hogy a Romanov-ház nem kerülheti el a nép ítélőszékét, bármennyire szeretné is ezt a „Russzkaja Volja”. Romanovéknak nem külföldön a helyük, hanem azokban a helyiségekben, amelyekben az orosz nép szabadságának legjobb harcosait senyvesztették.

Nem a „Russzkaja Volja” Róka-ügyészei és nem a két öszvérből, két vén gebéből meg két-három kecskéből álló bíróság döntenek majd Romanovék sorsáról. Ennek a háznak a sorsáról az általános, egyenlő és közvetlen választójog alapján, titkos szavazással megválasztott Alkotmányozó Gyűlés fog majd dönteni. Addig pedig a Romanov

ház egyetlen tagja sem engedhető ki külföldre, hanem valamennyit nyilvántartásba kell venni és szigorú felügyelet alá kell helyezni.

S z k o r p i o n

„Pravda”, 19. sz. 1917. március 28.

Bolsevisztszkaja pecsaty. IV. köt. 30. old.

A bolsevik párt és az egész oroszországi forradalmi mozgalom nagy jelentőségű eseménye volt Leninnek és több emigráns társának hazaérkezése. Ennek az eseménynek előtörténetéről, az utazás részleteiről és a fogadtatásról számolunk be következő szemelvényeinkben.

Jegyzőkönyv az OSZDMP Központi Bizottsága által egyesített tagszervezetek üléséről, amelyen megvitatták az oroszországi szocialisták hazatérésének módjait

1917. április 8.¹

Világ proletárjai, egyesüljetek!

Március 19-én², nyomban az oroszországi forradalom első híreinek megérkezése után, Bernben a Nemzetközi Szocialista Bizottság kezdeményezésére összeült a Zimmerwaldhoz tartozó orosz és lengyel szocialista szervezetek tanácskozása. Ezzel kapcsolatban külön értekezlet tárgyalta az Oroszországba való hazatérés módjait. Az értekezleten részt vett: Martov, Natanszon (Bobrov), Zinovjev, Kosszovszkij. Más elgondolások mellett Martov olyan tervet terjesztett elő, amely szerint el kellene érni, hogy Németországon és Stockholmon át utazhassanak Oroszországba, felajánlva ennek fejében megfelelő számú Oroszországban internált német vagy osztrák szabadon bocsátását.

Martov tervét az értekezlet valamennyi részvevője az adott körülmények között a legcélszerűbbnek találta. Megbízták Grimmet, hogy puhatolozzék a svájci kormánynál. Néhány nappal később Grimm találkozott az addigra (valamennyi áramlat részvételével) megalakított evakuációs bizottság képviselőjével, Bagockival, s ezen a találkozón Zinovjev is részt vett. Grimm közölte, hogy beszélt Hoffmann-nal, a politikai hivatal (külügyminisztérium) képviselőjével. Hoffmann lehetetlennek tartja, hogy a svájci kormány hivatalosan vállalja a közvetítő szerepét, mivel ezt az „antant” ellenséges lépésnek és a semlegesség megsértésének tekintené. Magánszemélyként viszont Hoffmann vállalta a közvetítést és megszerezte a német kormány képviselőjének elvi beleegyezését. Bagocki és Zinovjev úgy vélték, hogy ezzel elérték a kitűzött célt, és arra kérték Grimmet, hogy tegye meg a szükséges lépéseket az ügy gyakorlati lebonyolítására. Másnap viszont néhány frakció zürichi képviselői kijelentették, hogy nem értenek egyet Grimm tervével, mert, úgymond, be kell várni a választ Petrográdból. A Központi Bizottság Külföldi Kollégiumának képviselői úgy látták, hogy a további halogatásért nem vállalhatják a felelősséget, és a következő nyilatkozattal fordultak Martovhoz és Bobrovhoz:

„Az OSZDMP Központi Bizottságának Külföldi Kollégiuma határozatilag elfogadja Robert Grimm elvtársnak azt a javaslatát, amely szerint a hazatérni kívánó emigránsok Németországon át térnének vissza Oroszországba.

A Központi Bizottság Külföldi Kollégiuma megállapítja:

1. hogy Grimm elvtárs tárgyalásokat folytatott Hoffmann miniszterrel, egy semleges ország kormányának tagjával, aki csak azért nem tartotta lehetségesnek Svájc hivatalos beavatkozását, mert az angol kormány ezt kétségtelenül a semlegesség megsértéseként fogná fel, minthogy Anglia nem hajlandó átengedni az internacionalistákat;

2. hogy Grimm javaslata teljesen elfogadható, mivel biztosítja az átutazás szabadságát, tekintet nélkül arra, hogy az illető milyen politikai irányzathoz tartozik, milyen álláspontot foglal el a »haza védelmére« illetően, tehát arra vonatkozólag, folytassa-e Oroszország a háborút, vagy pedig békét kössön stb.;

3. hogy ez a javaslat egy olyan terven alapszik, amely szerint az orosz emigránsokat kicserélnék Oroszországban internált németekkel; az emigránsoknak pedig semmi okuk sincs megtagadni azt, hogy Oroszországban az ilyen csere mellett agitáljanak;

4. hogy Grimm elvtárs átnyújtotta javaslatát a politikai emigránsok körében fel-lelhető valamennyi irányzat képviselőinek, a maga részéről kijelentve, hogy az adott helyzetben ez az egyetlen járható út, s hogy a mai körülmények között teljesen elfogadható;

5. hogy a magunk részéről minden tőlünk telhetőt elkövetve igyekeztünk meggyőzni a különféle irányzatok képviselőit a javaslat elfogadásának szükségességéről és a halogatás megengedhetetlenségéről;

6. hogy egyes irányzatok képviselői, sajnos, a további halogatás mellett foglalnak állást, egy olyan döntés mellett, amelyet mindenképp a legnagyobb mértékben hibásnak és az oroszországi forradalmi mozgalom szempontjából rendkívül károsnak kell minősítenünk.

E megfontolások alapján a Központi Bizottság Külföldi Kollégiuma úgy határoz, hogy pártunk valamennyi tagját értesíti a javaslat elfogadásáról és a hazautazás haldéktalan megszervezéséről. Egyben felszólítja őket, hogy azonnal írják össze mindazokat, akik utazni kívánnak, és juttassák el e határozat másolatát a többi irányzat képviselőihez is.

Zürich, 1917. március 31.³

N. Lenin.
G. Zinovjev.”

Amikor Grimmnek tudomására jutott ez a dokumentum – az ellenséges frakciók kommentárjaival egyetemben –, Bobrovnak átnyújtotta félhivatalos cáfolatát, amely így hangzott:

„Bern, 1917. április 2. A Központi Bizottságnak az orosz emigránsok hazatérésének megszervezése tárgyában, Zürich.

Kedves elvtársak! Most értesültem az OSZDMP Központi Bizottsága Külföldi Kollégiumának körleveléről, amely az Oroszországba való visszatérés megszervezésével foglalkozik. Mőfőlett csodálkozom e körlevél tartalmán, mégpedig nemcsak azért, mert személy szerint rólam van szó és az igazságnak egyáltalán nem megfelelő dolgokat tulajdonítanak nekem, hanem azért is, mert ez a rendkívül... (egy szó olvashatatlan) hivatkozás Hoffmann szövetségi tanácsosra óhatatlanul megnehezíti a svájci hatóságokkal folyó, még igen cseppfolyós állapotban levő tárgyalásokat. Mindenesetre kénytelen vagyok leszögezni a következő tényeket, feljogosítva önöket arra, hogy e levellem tartalmát tetszésük szerint használják fel.

1. Nincs és nem is lehet szó Grimm elvtársnak az Oroszországba való visszatérésre vonatkozó tervéről. A magam részéről soha semmiféle tervet nem javasoltam, hanem csak közvetítő voltam az orosz elvtársak és a svájci hatóságok között.

2. A Bernben március 19-én tanácskozásra összegyűlt orosz elvtársakkal egyet-értésben felkerestem a svájci politikai hivatalt azzal a javaslattal, hogy tájékozzódjon a Svájcban élő orosz emigránsok és az Oroszországban internált németek kicserélésének lehetőségét illetően. A svájciak visszaautasították a javaslatot, mégpedig a svájci sem-

legességre való általános hivatkozással; ennek során nem történt említés semmiféle más kormánnyról, és nem lehetett tudni, vajon az antant-hatalmak, elsősorban Anglia, gördítene-e majd valamilyen nehézséget az internáltak [nyilván: emigránsok] utazása elé.

3. Végül a tárgyalások során felmerült az a gondolat, hogy a csere lebonyolítására Hollandiában lehetne valamilyen szervet létrehozni, de ezt a tervet elvetettük, mivel túlságosan hosszú időt venne igénybe.

4. A tárgyalások végső konklúziója az volt, hogy az orosz elvtársaknak közvetlenül Kerenszkijhez kellene fordulniuk. Meg kellene magyarázniuk neki a helyzetet, rámutatva arra, hogy Anglián át lehetetlen a visszatérés, s erre való tekintettel rá kellene venniük őt arra, hogy beleegyezzék a Németországon való átutazásba. Ilyen beleegyezés birtokában a Németországon való átutazás biztosítva volna és ezt minden nehézség nélkül le lehetne bonyolítani.

5. Pénteken, március 30-án közöltem ezt a tervet a Központi Bizottság Bernben tartózkodó képviselőjével és hangot adtam egyéni véleményemnek, amennyiben ez a lépés, vagyis a Kerenszkijjel vagy Csheidzével való megállapodás és azután a Németországon való átutazás megszervezése, számomra elfogadhatónak látszik. Hozzáfűztem, hogy minden további intézkedés Kerenszkijtől függ, s így én egyelőre befejezettnek tekintem missziómat.

6. Április 1-én táviratot kaptam Lenin és Zinovjev elvtársaktól, amelyben kijelentik, hogy pártjuk úgy döntött, feltétlenül elfogadja a Németországon való átutazás tervét és haladéktalanul megszervezi az utazást. Telefonon azt válaszoltam az elvtársaknak, hogy kész vagyok felkutatni valakit, aki folytatná a tárgyalásokat a hatóságokkal a feltételek megállapítása végett, távirati úton pedig közöltem, hogy én magam további tárgyalásokba nem bocsátkozhatom, mivel misszióm egyelőre befejeződött és a svájci hatóságokkal többé nem tárgyalok.

Mivel a bevezetőben említett körlevél félreértésekre adhat alkalmat, szükségesnek tartottam ezeket a rövid magyarázatokat, hogy mindenféle mendemondának elejét vegyem, és csak azt sajnálom, hogy fáradozásaink ilyen könnyelműen egy körlevél tárgyává váltak, amely a személyek szűk köréből kilépve általános terjesztésre került.

Elytársi üdvözléttel
G r i m m."

Amikor Zinovjev kérdőre vonta ezért a levélért, Grimm – Platten jelenlétében – azzal magyarázta lépését, hogy elsősorban azért tartotta kötelességének a cáfolatot, mert Hoffmann szerepének szétkürtölése komolyan veszélyezteteti Svájc semlegességét. Grimm készségesen vállalta, hogy továbbra is közreműködik a haladéktalanul indulni készülő emigráncsoport átutazásának megszervezésében.

Grimm kétértelmű viselkedésére való tekintettel az utazás szervezői jobbnak látták, ha lemondanak további szolgálatairól, és az ügy végigvitelét Platten elvtársra bízák. Április 3-án (új naptár szerint) Platten felkereste a német nagykövetet és közölte vele, hogy átvette az első stádiumában Grimm által képviselt ügy végigvitelét, egyúttal pedig a következő írásbeli feltételeket terjesztette elé:

„1. Én, Fritz Platten, mindvégig teljes egyéni felelősséget vállalok a Németországon át Oroszországba utazni kívánó politikai emigránsokat és legális személyeket szállító vagonért.

2. A német hatóságokkal kizárólag Platten tartja a kapcsolatot, az ő engedélye nélkül senki sem hagyhatja el az utazás egész tartamára lezárt vagon. A vagon területenkívüliséget élvez.

3. Mind a Németországba való beutazáskor, mind a kiutazáskor mellőzendő az iratok vagy személyek ellenőrzése.

4. A vagonban utazhat bárki, teljesen függetlenül attól, hogy melyik politikai irányzathoz tartozik és milyen álláspontra helyezkedik a háború és a béke kérdésében.

5. Minden utazónak Platten a rendes díjszabás szerint jegyet vásárol.

6. Az átutazásnak lehetőleg közvetlen összeköttetéssel, megszakítás nélkül kell megtörténnie. Ez alól csak elháríthatatlan műszaki akadályok esetén tehető kivétel. A vagonból senki sem léphet ki, sem parancsra, sem pedig saját akaratából.

7. Az átutazás engedélyezésének alapja: az utazók kicserélése Oroszországban foglyul ejtett és internált németekkel és osztrákokkal.

8. A közvetítő személy és az utazók kötelezettséget vállalnak arra, hogy a társadalomban és különösen a munkások körében szorgalmazzák e követelmény teljesítését.

9. Haladéktalanul meg kell állapítani a svájci határtól a svéd határ felé való elutazás lehető legkorábbi időpontját, s meg kell beszélni a technikai részleteket (poggyász stb.).”

Harmadnapra Platten megkapta a választ, amely szerint a feltételeket elfogadják. Még ezt megelőzően Zürichben, április 2-án, a többi frakció képviselői a következő határozatot fogadták el ülésükön:

„Valamennyi párt egyetért abban, hogy mivel a hazautazás Anglián át az angol és a francia hatóságok ellenállása folytán nyilvánvalóan lehetetlen, a Munkásküldöttek Szovjetje révén meg kell szerezni az orosz Ideiglenes Kormány beleegyezését a politikai emigránsok kicseréléséhez Oroszországban levő német polgári foglyokra.

Ugyanakkor a Központi Bizottság külföldi képviselőinek azt a döntését, hogy nem várva be az ilyen irányban tett puhatolózó lépések eredményeit, saját felelősségükre elindulnak Németországon át Oroszországba, politikai hibának tartjuk, mivel nem bizonyosodott be, hogy az orosz Ideiglenes Kormánytól lehetetlen megszerezni a beleegyezést a tervezett cseréhez.”

Az utazás szervezői teljesen egyetértettek a határozat első részével, de nem érthettek egyet a második résszel, amely szerint nem bizonyosodott be az orosz Ideiglenes Kormány vonakodása az *internacionalista* emigránsok hazautazásának megszervezésétől. Kétségtelen ugyanis, hogy a mostani kormány angol diktátumra cselekszik és mindent elkövet majd azon forradalmárok Oroszországba való visszatérésének megakadályozására, akik a pusztító háború folytatása ellen kívánnak harcolni.

Éppen ezért nincs más választásunk, mint Németországon át utazni, vagy pedig külföldön maradni a háború végéig.

Az utolsó pillanatban Platten kötelességének érezte, hogy még egyszer felajánlja a többi frakció képviselőinek: a kidolgozott feltételek szerint vegyenek részt az utazáson. E sorok írásakor még nem érkezett válasz.

Értesüléseink szerint a „Petit Parisien”-ben egy kis cikk jelent meg arról, hogy Miljukov bíróság elé szándékszik állítani mindazokat az állampolgárokat, akik Németországon át hazautaznak. Mi, a magunk részéről elhatároztuk, hogy amennyiben Oroszországban bármilyen vádat emelnének ellenünk, nyilvános bírósági tárgyalást követelünk, és az egész bírósági eljárást a mostani kormány ellen fordítjuk, amely folytatja a reakciós háborút és a régi rendszer módszereivel – a Munkásküldöttek Szovjetjének küldött táviratok lefoglalásával – kíván megszabadulni ellenfeleitől. Szilárd meggyőződésünk, hogy az elért feltételek számunkra elfogadhatóvá teszik a Németországon való átutazást. Miljukovék szívesen elengednék Németországba a német Liebknechteket, ha azok Oroszországban tartózkodnának. Bethmann-Hollwegék éppen ezt teszik az orosz internacionalistákkal. Valamennyi ország internacionalistáinak nemcsak joguk, hanem

kötelességük is a proletáruság érdekében kihasználni az imperialista kormányoknak ezeket a spekulációit, tovább haladva a maguk útján és semmiféle kötelezettséget nem vállalva velük szemben.

A „Szocial-Demokrat” 47. számában közzétett platformunk félreérthetetlenül leszögezi, hogy lehetségesnek tartjuk – miután a proletariátus Oroszországban kivívta a hatalmat – az imperialista Németország elleni forradalmi háborút. Ez a nézetünk az oroszországi forradalom után is hangot kapott Lenin és Zinovjev több referátumában, valamint a „Volksrecht”-ben (Zürich) közzétett cikkben. Egyidejűleg levéllel fordulunk a munkásokhoz, amelyben ismét teljes egészében kifejtjük nézetünket.⁴ Utazásunk minden mozzanatában megőrizzük a zimmerwaldi baloldallal való szolidaritásunkat. Svájctól Svédorszáig Platten svájci szociáldemokrata fogja kísérni vagonunkat, a svéd határon pedig, reméljük, várnak majd bennünket a svéd internacionalisták, Lindhagen és Ström elvtársak. Az egész ügyet teljesen nyíltan bonyolítjuk le, és szilárd meggyőződésünk, hogy az oroszországi internacionalista munkások maradéktalanul egyetértenek majd lépésünkkel.

Postscriptum. – Jelen nyilatkozat azoknak a hazautazóknak a véleményét fejezi ki, akik pártunk tagjai. Minthogy olyanok is utaznak, akik nem tagjai pártunknak, nekik maguknak kell vállalniuk a felelősséget lépésükért. (Aláírások.)

Kiegészítés. – Martov válasza, amelyet Platten a jegyzőkönyv aláírása után kapott kézhez, leszögezi, hogy a mensevikek kitartanak régi döntésük mellett.

Nyilatkozat

Előttünk, alulírottak előtt ismereteseek azok az akadályok, amelyeket az antant kormányai az orosz internacionalisták utazása elé gördítenek. Ismerjük azokat a feltételeket is, amelyekkel a német kormány a Svédországba való átutazást engedélyezte.

A legkisebb kétségünk sincs aziránt, hogy a német kormány csupán az oroszországi háborúellenes tendenciák erősödésére spekulálva engedélyezte átutazásunkat; ezért leszögezzük a következőket:

Az orosz internacionalisták, akik a háború idején mindvégig a legerőteljesebben harcoltak általában az imperializmus és különösen a német imperializmus ellen, s akik azért utaznak Oroszországba, hogy a forradalom ügyét szolgálják, elő fogják mozdítani, hogy valamennyi ország proletariátusa, de különösen Németország és Ausztria munkásosztálya forradalmi harcba induljon kormánya ellen. Ebben a tekintetben az orosz proletariátus hősie harcának példája páratlanul serkentő hatású. Éppen ezért mi, Franciaország, Svájc, Lengyelország, Németország alulírott internacionalistái, úgy véljük, hogy orosz elvbáratainknak nemcsak joguk, hanem kötelességük is megragadni az Oroszországba utazásra kínálkozó alkalmat. Sok sikert kívánunk nekik az orosz burzsoázia imperialista politikája elleni harcukhoz, ahhoz a harchoz, amely része a munkásosztály felszabadításáért, a szocialista forradalomért vívott közös harcunknak.

Bern, 1917. április 7. (Aláírások.)⁵

Bib-ka IML, fond arbiwnovo branyenyija, inv.

No. 623 134.

Revolucionnoje dvizsenyije v Rosszii poszle

szverzszenyija szamogyerzsavija, 124–129. old.

¹⁻² Új naptár szerint.

³ Lenin fogalmazványa.

⁴ Lásd *Lenin Művei*, 23. köt. Budapest 1951. 397–404. old.

⁵ Így a jegyzőkönyvben.

Lenin utazása Németországon át 1917-ben

... Alighogy lezajlott Oroszországban a februári forradalom, Zürichben megalakult a Svájcban élő orosz emigránsok hazatelepítési bizottsága. A bizottság Franciaországon és Anglián át próbálta megszervezni az oroszok hazatérését. Amikor azonban kiderült, hogy Franciaország és Anglia akadályokat fog gördíteni az emigránsok bizonyos politikai csoportjainak, különösen a bolsevikoknak átutazása elé, a bizottság távirati összeköttetésbe lépett Miljukovval, hogy engedélyezze Németországon át a hazatérést, mégpedig olyan feltételek mellett, hogy megfelelő számú német hadifoglyot vagy Oroszországban internált egyént adnának cserébe. A tárgyalások elhúzódtak. Ezért az emigránsok körében felmerült az a gondolat, hogy a svájci szociáldemokraták közvetítésével kellene kapcsolatba lépni a berni német követséggel és vele kezdeni tárgyalásokat az orosz emigránsok Németországon való átutazásának feltételeiről. Először a svájci Robert Grimmét bízták meg, a zimmerwaldi iroda akkori elnökét. Már április elején létrejött az elvi megállapodás, Grimm azonban, aki mindig is a zimmerwaldiak jobbszárnyán állt, húzta-halasztotta az egyezés konkretizálását, Miljukov külön beleegyezésére várva.

Egyszer, úgy déltájban, telefonon az „Eintracht” nevű étterembe hívtak, a külföldi és a svájci szocialisták szokásos találkozóhelyére. Az első teremben, az egyik asztalnál, kis társaságot találtam, köztük Krupszkaját és más orosz elvtársakat. Közölték velem, hogy sürgősen várnak a titkárság kis szobájában. Bementem és ott találtam Lenint, Fritz Plattent és másokat.

Ez volt az első eset, hogy Lenint igen feldúltnak és dühösnek láttam. Fel-alá járkált a szobában, hevesen, hadarva beszélt, mintha veszekedne valakivel. Röviden tájékoztatott, hogyan állnak tárgyalásaik az orosz kormánnyal és Grimm tárgyalásai a német követséggel. Egyöntetűen arra a következtetésre jutottunk, hogy Grimm szántsáandékkal akadályozza a bolsevi csoport gyors visszatérését Oroszországba. Megvitattuk, milyen lehetőségek vannak még a kedvező eredmény gyorsabb elérésére. Lenin megfontolta mindazokat a politikai következményeket, amelyekkel a németországi utazás járhat, és előre látta, hogy a frakciós ellenfelek ki fogják használni ezt a tényt. Mégis egyre csak ezt ismételte: „Bármi áron utaznunk kell a poklokra keresztül is!”

Mivel Grimm magatartása egyértelműen arra vallott, hogy nem szabad bízni benne, felmerült a kérdés: ki vezethetné helyette a tárgyalásokat? Javasolták, hogy vállalam el én a dolgot, de nemet kellett mondanom, mivel mint német állampolgár, nem voltam alkalmas a közvetítői szerepre. Azután Fritz Plattenre esett a választásunk. Először neki is kétségei támadtak, mégpedig amiatt, hogy összeegyeztethető-e ez a küldetés tevékenységével, amelyet mint a Svájci Szociáldemokrata Párt főtitkára végez. Gondolkodási időt kért.

Rövid gondolkodás után Platten kijelentette, hogy kész folytatni Grimm helyett a tárgyalásokat Romberggel, az akkori berni német követtel. Platten közreműködése valóban bátor tett volt, mivel nagyon jól tudta, hogy ez az utazás megvalósulása súlyos kárt okozhat tevékenységének. Platten még aznap elutazott Leninnel Bernbe, hogy véglegesítsék a megállapodást. A németek az utazni kívánók politikai csoportja által kikötött összes feltételeket elfogadták: elismerték a vagon területenkívüliségi jogát, megígérték, hogy nem tartanak semmiféle útlel-ellenőrzést és az utazókat mind felveszik

a vagonba, függetlenül attól, milyen nézeteket vallanak a háború és a béke kérdésében stb...

Közvetlenül elutazása előtt Lenin eszembe juttatta egyik hosszú vitánkat, amelyet néhány hónappal azelőtt folytattunk Zürichben, az „Astoria” kávéházban. Lenin akkor arról igyekezett meggyőzni engem, hogy Oroszországban hamarosan forradalomnak kell kitörnie, amelyet világméretű proletárforradalom fog követni. Abban az időben, annak hatása alatt, hogy Liebknechtet letartóztatták, elítélték és a többség mindezt abszolúte passzívan fogadta, olyan pesszimista hangulatban voltam, hogy Lenin legmegalapozottabb indoklása sem tudott hatni rám. Vitánkat ezekkel a szavakkal zártuk: „Majd meglátjuk, kinek lesz igaza!” Amikor az utazás előtt elbúcsúztunk, Lenin a rá annyira jellemző huncut mosollyal megkérdezte: „Nos hát, kinek volt igaza az »Astoriá«-ban?” Még nem akartam beismerni, hogy vesztettem, és így feleltem: „Majd most elválílik!”

Amikor 1920-ban, a proletariátus hatalomátvétele után első ízben találkoztam Leninnel a moszkvai Kremlben, hosszasan elbeszélgettünk a német és a nemzetközi ügyekről, s felelevenítettük személyes élményeinket; Lenin akkor, ugyancsak mosolyogva, de diadalmas tekintettel ismét megkérdezte tőlem: „Nos hát, kinek volt igaza akkor az »Astoria« kávéházban? Nem tehettem mást, zavart hallgatással el kellett ismernem: neki.

Villi Mjuncenberg: *Sz. Liebknechtom i Lenyinem.*
Moszkva 1930. 141–150. old.

¹ Willi Münzenberg a német, a svájci és a nemzetközi szocialista ifjúsági mozgalom egyik vezetője volt. 1915-ben Svájcban találkozott Leninnel és hatására elvetette a leszerelésről vallott korábbi nézeteit, s internacionalista álláspontra helyezkedett. Később a kommunista ifjúság Internacionáléjának egyik megalapítója.

Fritz Platten¹

Lenin hazatérése

Ma már nehéz elképzelni, milyen veszélyekkel fenyegette az orosz emigránsokat ennek az utazásnak a megszervezése és maga a hazautazás, háború idején, ellenséges országon át. Svájcból több mint 500 emigráns akart családotul elutazni. Arra törekedtek, hogy beutazási engedélyt kapjanak az Ideiglenes Kormánytól. Amikor azonban Lenin erőfeszítéseinek eredményeképpen alkalom adódott arra, hogy Miljukov engedélye nélkül hazautazzanak Oroszországba, csak 33 ember szánta rá magát az utazásra.

Az utazásban részt vevők száma nem azért csökkent ilyen nagy számban, mert Miljukov kormánya azzal fenyegetőzött, hogy árulás vádjával átadja a bíróságnak mindazokat az emigránsokat, akik keresztül mernek utazni Németországon; s nem is azért, mert nem volt elég idő az utazási előkészületekhez. Az emigránsok túlnyomó többsége mástól félt. Politikai kétségek mardosták őket.

Leginkább a mensevikek féltek a politikai tűzkeresztségtől. Politikai szempontból ostobának és kompromittálónak nevezték Lenin ötletét.

Az új időszámítás szerint 1917 áprilisának első napjaiban sürgős értekezletre hívtak az „Eintracht”-ba, a zürichi forradalmi proletariátus Népházába. Déli egy órakor kezdtünk értekezni Leninnel, három órakor pedig már a berni vonaton ültünk.

Röviden beszámolok erről az értekezletről. Lenint és még néhány elvtársat ebédnél találtam az étteremben. Lenin hirtelen megkérdezte tőlem, hogy beszélgethennék-e itt valahol úgy, hogy illetéktelenek ne hallják. Átmentünk a vezetőség dolgozószobájába.

– Platten elvtárs – kezdte Lenin –, maga tudja, hogy Grimm, aki a zimmerwaldi konferencián elnökölt, az orosz politikai emigránsok megbízásából tárgyalásokat folytat Romberg német követtel, hogy engedélyezzék az orosz emigránsok átutazását Németországon. A dolog megfeneklett. Meg vagyunk róla győződve, hogy Grimm szabotál. A mensevikek sugdolózásaira hallgat, akik még mindig abban reménykednek, hogy az Ideiglenes Kormány, vagyis Miljukov, bele fog egyezni az utazásba. Nem bízunk Grimmben. Megkérjük önt, legyen a megbízottunk ebben az ügyben, vállalja magára a tárgyalásokat Romberggel. Felhatalmazzuk, hogy egyenesen az én nevemben beszéljen vele.

Rövid töprengés után elvállaltam a megbízatást. Elhatároztuk, hogy a többi utazó neve titokban marad, és hogy a tárgyalásoknak kizárólag az átutazás technikai kérdéseire kell korlátozódniuk.

Még aznap este hat órakor találkoztunk a berni Népházban Grimm-mel. Haladéktalanul közöltük vele, hogy én fogok közvetlenül tárgyalni Romberggel, Lenin nevében. Grimm ellenkezni próbált. Hiszen Platten a párt titkára – mondotta –, a Svájci Szociáldemokrata Párté. Küldetése a pártot is belekeveri a dologba stb. Erre azt feleltem neki, hogy nem mint a pártbizottság titkára, hanem mint Lenin megbízottja fogom folytatni a tárgyalásokat. Grimm nem volt hajlandó közölni Romberggel az új fordulatot, s otthagyt bennünket. Telefonon felhívtam a követséget s bejelentettem, hogy szeretném, ha a követ úr fogadna engem; már másnap meg is kezdtük a közvetlen tárgyalásokat.

Vizsgáljuk meg azt a kérdést, igaza volt-e Leninnek, amikor úgy vélte, hogy az Ideiglenes Kormány nem adja beleegyezését az orosz emigránsok Németországon való átutazásához, és nézzük meg azt is, jogos volt-e Grimm iránti bizalmatlansága?

Ma már dokumentumokkal bizonyított tény: Miljukov két körtáviratban megtiltotta az orosz követségnek, hogy hazatérési vízumot adjanak azoknak az emigránsoknak, akik felkerültek a különleges nemzetközi ellenőrző listákra. Másképpen szólva: csak a szociálpatriótáknak² állíthattak ki vízumot.

Lenin mindig gyűlölte a mensevikek határozatlanságát és sohasem kételkedett a reakciós burzsoá kormányok magatartásának következetességében. Az adott esetben is nyilvánvaló tettének helyessége és célszerűsége.

Ami pedig Grimmet illeti, Leninnek kétszeresen is igaza volt. Grimm az adott esetben eszköz volt Martov és Akszelrod kezében. Ugyanakkor Lenin Grimm iránt táplált bizalmatlansága politikailag is igazolódott. Bizonyítékképpen elegendő csupán azt a Grimm-mel kapcsolatos történetet megemlíteni, amely Petrográdon játszódtott le 1917 júniusában.³

Az, hogy Lenin maga vállalta a kezdeményezést, teljesen megfelel politikai jellemének; tettének szükségességét megmutatták a további események is.

A Romberggel folytatott első megbeszélésen csak egyetlen alapvető kérdést vetettünk fel: hajlandó-e a német kormány átengedni Németországon az orosz emigránsokat

pártállásukra való tekintet nélkül? A kérdésre igenlő választ kaptunk. Most már csak ki kellett dolgozni az utazás feltételeit.

Lenin a Népház egy kicsiny szobájában telepedett meg. Ott állította össze a szóban forgó feltételeket is. Romberg követ sokáig habozott, míg végül is kijelentette, hogy a Lenin által javasolt feltételek kudarccal fenyegetik az egész utazást.

Kikötöttük, hogy a legszigorúbban tiszteletben kell tartani a vagon területenkívüliségét, Németország mondjon le az utazók bármiféle egyéni ellenőrzéséről, a poggyászok átvizsgálásáról stb. Nem voltam felhatalmazva arra, hogy mindebben akár a legcsekélyebb engedményt is tegyem. A feltételeket azután Berlin végül is elfogadta.

Az elutazás időpontját március 27-re tűzték ki. Az utazás idején két rendkívül fontos dokumentum született. Mindkettőt Lenin készítette el, de aztán közösen megvitatták őket, és a párt nevében jelentek meg.

Az egyik a bolsevik párt Külföldi Központi Bizottságának búcsúlevele volt a svájci proletariátushoz. Ez a levél a szociálpatrióták megsemmisítő kritikáját és a bolsevikok programnyilatkozatát tartalmazta az orosz forradalomban követendő harci taktikáról.

A másik dokumentum – a híressé vált Áprilisi Tézisek – előzetes tervezetként készült a németországi utazás alatt. A vagonban külön kupét biztosítottak Leninnek, hogy nyugodtan dolgozhasson az Áprilisi Téziseken. Leninen kívül mindenkinek meg kellett őriznie inkognitóját.

Az utazás körülményei teljes politikai tisztánlátást követeltek. Az utazóknak alá kellett írniuk az alábbi kötelezvényt:

„Kijelentem:

1. hogy közölték velem a Platten és a német követség között létrejött megállapodás feltételeit;

2. hogy alávetem magam az utazás vezetője, Platten rendelkezéseinek;

3. hogy közölték velem a »Petit Parisien«-ben megjelent cikk tartalmát, miszerint az orosz Ideiglenes Kormány azzal fenyegetőzik, hogy a Németországon át hazatérő emigránsokat hazaárulás vádjával átadja a bíróságnak;

4. hogy utazásomért a politikai felelősséget teljes mértékben magamra vállalom;

5. hogy Platten csak Stockholmig garantálta számomra az utazást.

Bern–Zürich, 1917. április 9.”

Már a vonaton elhatározták, hogy ha a hazatérés után közülük valakit letartóztatnának és hazaárulás vádjával bíróság elé állítanának, nem egyénileg, hanem közösen fognak védekezni. Ennek az volt a célja, hogy nagy politikai jelentőséget adjanak a pernek.

A németországi utazás alatt mindössze egyetlenegy említésre méltó politikai jellegű esemény történt. Stuttgartban a bennünket kísérő tiszt magához hívatott engem mint az utazás felelős vezetőjét és közölte, hogy Jansson úr, a német szakszervezetek főbizottságától, beszélni óhajt velem. Ez roppant kellemetlen találkozás volt.

Jansson megkért, hogy adjam át az utazó „elvtársaknak” a német szakszervezeti főbizottság üdvözlétét; kérte továbbá, hogy szervezzek egy találkozót köztük. Felhívtam a figyelmét arra, hogy az egész németországi út alatt területenkívüliséget élvezünk, de megígértem neki, hogy megbeszélem a dolgot az elvtársakkal, és másnap reggel választ adok. A német szakszervezetektől jött üdvözllet nem részesült túl lelkes fogadtatásban: amint várható is volt, homéroszi kacajjal fogadták. Lenin három éve egyfolytában ostorozta és gúnyolta cikkeiben a szakszervezeti főbizottságot. Most pedig a főbizottság nyájas üdvözllettel jelentkezett.

A hazatérő emigránsok értekezlete úgy határozott, hogy ha Jansson megpróbálja megsejteni a területenkívüliséget, teáskannákkal fogják őt megdobálni.

Ezt a határozatot persze kissé enyhébb formában közöltem Janssonnal. Megkértem, hogy ne ragaszkodjon a találkozóhoz, mivel nem kezeskedem, hogy meg tudom védeni őt a tetteleges bántalmazástól. Ami pedig a főbizottság üdvözlét illeti, csupán a saját nevemben mondhattam érte köszönetet.

Március 31-én Stockholmban, a „Regina” hotelben, ünnepélyes fogadást rendeztek számunkra. A hazatérők nyomban tudósítást állítottak össze, amelyben beszámoltak az utazás feltételeiről és lefolyásáról.⁴

A bolsevik párt külföldi képviselőjévé Ganyeckijt és Vorovszkijt nevezték ki, akik létrehozták a külföldi propagandaközpontot. A sokszorosító gépen készített és mindenütt, minden ország lapjaihoz eljuttatott információ igen hatékony agitációs eszköznek bizonyult. Annak ellenére, hogy a szétküldött tudósítások a legeredetibb sajtóhibák kiemertethetetlen forrásai voltak, tartalmukat és jelentőségüket tekintve többszörösen felülmúlták a mensevikek műveit.

1917. szeptember 2-án első ízben megjelent a „Vesztnyik Russzkoj Revoljucii”, az Oroszországi Szociáldemokrata (bolsevik) Munkáspárt Központi Bizottsága külföldi képviselőjének lapja. Számunkra, külföldi kommunisták számára ez fontos információ-forrás volt, és hatékony eszközt jelentett a szociálpatrióták ellen vívott harcban.

Április 2-án megérkeztünk Tornio finn határvárosba. Itt el kellett válnom az elvtársaktól, mivel Miljukov kormánya nem adott beutazási engedélyt számomra. Az elvtársak, akikről meg kellett válnom, elérték céljukat.

1927.

Lenyin v Oktjabre, Vosszpominanyija.

Moszkva 1957, 27–31. old.

¹ Fritz Platten (1883–1942) svájci baloldali szocialista, majd kommunista. 1905-ben Rigában vett részt a forradalmi mozgalmakban. Az első világháború idején a zimmerwaldi baloldal híve, internacionalista álláspontú forradalmár. A svájci kommunista párt egyik megalapítója. 1923-tól a Szovjetunióban élt.

² Értsd: szociálszocialista.

³ Robert Grimm, amikor 1917 tavaszán Oroszországban járt, titokban összeköttetésbe lépett a svájci kormány miniszterével, Hoffmannal, s tájékoztatást adott az Oroszországban kialakult helyzetről. Ezért kiutasították. Később Grimmet leváltották a Nemzetközi Szocialista Bizottság titkári posztjáról.

⁴ 1917. április 5-én a „Pravda” 24. és az „Izvesztijaja” 32. számában jelent meg Lenin „Hogyan értünk haza?” című cikke.

Otto Grönlund¹

Hazafelé

Először 1917 márciusában találkoztam Leninnel. Akkor Malmöben laktam, és egyszer a városi posta útján levelet kaptam, amelyben az állt, hogy Fredrik Ström a városban tartózkodik. Ström arra kért, hogy menjek el az egyik hotelbe, mert szeretne velem beszélni. Amikor odaérkeztem, egy orosz elvtárs társaságában találtam. Mindketten nagyon izgatottak voltak, és Ström megkért, hogy egy fontos ügyben legyek a segítségére, mivel neki azonnal el kell utaznia Stockholmba. Ezután eltűnt, és otthagyt engem az izgatott-ingerült oroszral. Az elmondta, hogy Sassnitzból gőzhajóval meg

kell érkeznie az orosz szocialisták egy csoportjának, akik között két igen híres ember van, és megkért engem, hogy utazzak vele Trelleborgba fogadni őket és segíteni nekik. „Kik érkeznek?” – kérdeztem. „Igen híres személyiségek a pártból, akiknek a nevét titokban kell tartani mindaddig, amíg az utazás tart” – mondotta, majd a fülembe súgta: „Velük jön Lenin.” Azután gyorsan hozzátette: „De egy szót se róla!” Biztosítottam őt, hogy hallgatni fogok, és kijelentettem, hogy készen állok az utazásra. A partraszállás és a vámvizsgálat zökkenőmentesen lezajlott Trelleborgban, s aztán az utasok elindultak Malmöbe, ahol négy nap után először meleg ételt kaptak. Még aznap este együtt elindultunk Stockholmba. Egy kupében voltam Leninnel. Senki sem aludt ezen az éjszakán. Lenin először elmondta, hogy milyen nehezen tudtak elindulni Svájcból; megpróbáltak az antant-országokon átutazni, azok azonban megtagadták a vízumot; azután Németországgal kezdtek tárgyalásokat, amelyek eredményeként végül is erős őrizet mellett, a vagonokból ki sem lépve átutazhattak Németországon. Aztán Lenin néhány kérdést tett fel – pontosabban: elárasztott a kérdéseivel: „Branting és befolyása? A párt taglétszáma? A parlamenti frakció létszáma? Mit tett eddig a párt? A szakszervezetek? Milyen állásponton vannak a politikai irányzatokkal kapcsolatban? A pénzügyiek? Milyenek a vezetők? A sztrájkok száma? És az ifjúsági szövetség? Mekkora? Milyenek a körülmények? Milyen a taktika? Hány brosúra jelent meg?” stb.

Azt hiszem, hogy válaszaim sok tekintetben gyengék és hiányosak voltak, de Lenin igen élénk érdeklődést tanúsított a legjelentéktelenebb részletek iránt is. Bizonyos idő múlva aztán szerepet cseréltünk: én kezdtem kérdezgetni Lenint a különböző európai pártok életfeltételeiről, az általános helyzetről és az oroszországi forradalomról. Ez az interjú még nem látott napvilágot, mindmáig íróasztalom fiókjában fekszik.² Számomra ez több volt, mint interjú: olyan előadás volt a szocializmusról, amelyet soha nem fogok elfelejteni. Lenin a legnagyobbak közé tartozik azok között, akiktől érdekes interjút kapni. Csak időnként fel kellett tennem kérdéseimet, s ő nyomban kimerítő választ adott rájuk. Még élénken emlékszem rá, hogy alig győztem leírni mindannak a tartalmát, amit elmondott. Ezekben a beszélgetésekben Lenin maradéktalanul és világosan feltárta pártjának viszonyát az orosz forradalomhoz, megbélyegezte a Kerenszkij-féle „szocialistákat”, ostromozta a „burzsoá imperialistákat”, majd pedig felvázolta a „mak-szimalisták” (a bolsevikok) akcióprogramját: „Minden hatalmat a szovjeteknek!”, „Békét és földet!”

Egynapos stockholmi tartózkodás után – ahol néhány svéd elvtárs konferenciát szervezett a hazatérőkkel – az oroszok Haparandán és Finnországon át hazautaztak Petrógrádba.

Lenyin v Otkyabre. Vosszpominanyija. 44–45. old.

¹ Otto Grimlund svéd újságíró. Az első világháború éveiben baloldali szocialista, internacionalista. Részt vett a Komintern I. kongresszusán. 1924-ben kilépett a kommunista pártból, majd visszavonult a politikai élettől.

² A szerző 1946-ban vetette papírra visszaemlékezéseit.

Találkozások Leninnel

Lenin reggel² érkezett meg Stockholmba és a „Regina” nevű, mindmáig meglevő hotelben szállt meg. Én reggeltől dolgoztam és nem tudtam kimenni eléje a pályaudvarra, de amint szabadultam, nyomban siettem az elvtársakkal a „Reginá”-ba. Amikor odaérkeztünk, Lenin a svéd szociáldemokraták képviselőivel beszélgetett. Forrón üdvözlöttük Vlagyimir Iljicset. Ő élénken érdeklődött a munkánk iránt. Emlékszem, hogy az egyik elvtárs kérlelni kezdte, maradjon még néhány napig Stockholmban, de láttuk, hogy már teljes szívvel hazavágyik. „Az a legfontosabb – mondotta –, hogy minél hamarabb megérkezzünk Oroszországba. Minden nap drága.”

Este hét órakor kikísértük Lenint a pályaudvarra, ahol már vagy száz ember összegyűlt, sokan virágcsokorral a kezükben. Mindnyájan – a kísérők is és az utazók is – vidám, emelkedett hangulatban voltak. Lenin állt az érdeklődés középpontjában. Kifejező, gyors gesztusai voltak, okos és élénk szemei. Az indulni készülők nagy hévvel beszélgettek valamiről a peronon. Aztán egyszer csak felhangzott az „Internacionálé”, és a vagon ablakaiban vörös zászlócskák jelentek meg. Amint a vonat elindult, a svédek fennhangon éltették a közelgő keleti forradalmat, az elutazó oroszok pedig lelkesen csatlakoztak éljénésükhöz . . .

Lenyinszkije sztranyici. Dokumenti, vosszpominanyija, ocserki. Moszkva 1960. 200. old.

¹ Hugo Sillen a svéd munkásmozgalom veteránja. 1920-ban Svédország Kommunista Pártjának képviselőjében részt vett a Komintern II. kongresszusán.

² 1917. március 31-én.

Ny.¹ Lenin megérkezése

Április 3-án Petrográdban futótűzként terjedt el a hír, hogy este a finn vasút járatával hazaérkezik az OSZDMP forradalmi részének vezetője, Ny. Lenin elvtárs.

Újság azon a napon nem jelent meg, a gyárak nem dolgoztak, mégis minden körletbe eljutott az egész orosz forradalmi proletariátust megörvendeztető hír. A munkások készülődni kezdtek, hogy nagyszabású fogadtatásban részesítsék azt, aki kényszerűségből több mint tíz esztendeig Oroszországtól távol, az emigráció nehéz viszonyai között élt, de a cárizmus minden akadékoskodása ellenére mégis mindig hallatta hangját és vezette a forradalmi proletariátust. A munkástömegek között elterjedt jelszavait nagyszerűen igazolta az a forradalom, amely most hazahozta őt.

Lenin fogadtatása már Beloosztrovnál megkezdődött . . .² De az igazi fogadtatásra Petrográdban került sor.

Petrográdban a peron mindkét oldalán páncélkocsik álltak, felsorakoztak a géppuskás század, a moszkvai ezred, a preobrazsenszkojei ezred katonái, harsogott a matrózok zenekara . . .

Lenin a peronon néhány szóval üdvözölte a katonákat és a matrózokat, majd dísz-

őrség kíséretében az egykori cári rezidenciába hajtatott, ahol már összegyűltek a Munkás- és Katonaküldöttek Petrográdi Szovjetjének, a petrográdi kerületi és körzeti szervezeteknek a képviselői, hogy üdvözöljék a hazaérkezőket.

A pályaudvar előtti téren és a környező utcákban összesereglettek Petrográd különböző kerületeinek szervezett munkásai. A munkásszervezetek élén gyári és kerületi fegyveres munkásmilícia haladt. Mindenfelé rengeteg transzparens, reflektorokkal megvilágítva.

Ütközben Lenin elvtárs egy pánckocsit tetejéről üdvözölte a forradalmi orosz proletariátust és a forradalmi orosz hadsereget, amelyeknek nemcsak Oroszországban sikerült a cári zsarnokságot lerázniuk, hanem nemzetközi méretekben is megvetették a szociális forradalom alapjait, minthogy az egész világ proletariátusa reménnyel tekint az orosz proletariátus bátor lépéseire.

Az egész tömeg elkísérte a kocsit a Keszinszkaja-palotáig, s ott folytatódott a gyűlés.

Valamennyi szónok annak a reményének és meggyőződésének adott kifejezést, hogy a forradalmi szociáldemokráciának az a vezére, akit a legreménytelenebbnek látszó helyzet sem tudott letéríteni forradalmi álláspontjáról, most bátran és határozottan tovább vezet majd az orosz proletariátust az újabb és újabb eredmények felé, egészen a szociális forradalomig.

„Pravda”, 24. sz. 1917. április 5.

Bolsevisztszkaja pecsaty. IV. köt. 32–33. old.

¹ Vlagyimir Iljics Uljanov nemcsak a vezetéknevét, de keresztnévét is kénytelen volt az illegalitásban megváltoztatni.

² A szovjet forráskiadás kipontozása.

Üdvözetek Leninnek

Mi, az április 7-i gyűlésen részt vevő 2000 munkás, üdvözöljük az emigrációból hazatért Lenin elvtársat, a népi mozgalom veteránját, a szocializmus rendíthetetlen harcosát.

A. A. B o b k o v
a gyűlés helyettes elnöke

Üdvözetünket küldjük Lenin elvtársnak és az Internacionálé harcosainak szerte a világon, kiváltképpen azoknak, akik a tőkés kormányok börtöneiben vagy emigrációban sínylődnek. Mosodai munkások. A május 1-i gyűlés résztvevői.

„Pravda”, 38. sz. 1917. május 5.

Bolsevisztszkaja pecsaty. IV. köt. 51. old.

A hazatérő orosz emigránsok felé a belosztrovi határállomáson már messziről barátságosan integetett a forradalmat jelképező vörös lobogó. Az Ideiglenes Kormányt képviselő hatósági közegek azonban korántsem voltak ilyen barátságosak. Csernov, az eszer párt egyik vezetője, emlékezéseiben elpanaszolja, hogy a határon olyan testi motozásnak vetették alá, amilyennel egész Európában sehol sem találkozott.

A Téli Palotán szintén vörös zászló lengett ekkor, és az orosz főváros több pontján ugyancsak a forradalmi munkásmozgalom jelképével játszott a szél. Mégis, a reakció felütötte a fejét. A tisztikar nyíltan arra készült, hogy eltörölje és megtorolja a forradalom legfőbb katonapolitikai vívmányát, a hadsereg életét demokratizáló ún. 1. sz. parancsot.

Ez az a korszak, amikor a kormány tagjai a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjéhez úgy fordultak jóváhagyásért, s úgy intéztek lemondást kilátásba helyező üzeneteket, mint korábban a cárokhoz. S mindemellett azok tartották erősebben kezükben a hatalom gyeplőjét, akik a legszívesebben karddal ütöttek volna szét a szovjetekben. A cár letartóztatására monarchisták adtak parancsot; az Alkotmányozó Gyűlés összehívásáról azok szavaltak, akiknek abban főtt a fejük, hogy miképpen lehetne mind távolabbra kitolni ennek a népszavazásszerű megnyilatkozásnak a határidejét.

Ebben az összekavarodott világban a hazatérő Lenin ismerte fel pontosan az események fejlődésének tulajdonképpeni irányát. Ez az alacsony termetű, törekény csontú ember a szellem gigászi erejével lódított egyet a forradalom megtorpant kerékén. Figyeljük beretvaéles elméjét, amellyel szinte könnyedén helyükre teszi a párton belül hosszú heteken keresztül vitatott politikai problémákat; szavainak tömörségét, amely az utca és az elmélet emberének egyaránt pontosan és gyorsan felfoghatóan közvetíti a mondanivalót; és a publicista Lenint, akinek gúnyos tollpöccentései megsemmisítően hatnak: történelmi horderejű Áprilisi Téziseit.

L e n i n

A proletariátus feladatai a jelenlegi forradalomban

1917. április 7.

Minthogy csak április 3-án éjjel érkeztem meg Petrográdba, az április 4-i gyűlésen a forradalmi proletariátus feladatairól szóló előadásomat magától értetődően csupán a magam nevében tarthattam meg, és előre kellett bocsátanom, hogy felkészültségem hiányos.

Az egyetlen dolog, amit a magam – és *jóhiszemű* ellenfeleim – munkájának megkönnyítésére tehettem, az volt, hogy *írásba foglalt* téziseket készítettem. A téziseket felolvastam és a szövegeket átadtam Cereteli elvtársnak. Nagyon lassan és *két ízben* olvastam fel a téziseket: először a bolsevikok gyűlésén, majd egy másik gyűlésen, amelyen a bolsevikokon kívül mensevikek is részt vettek.

Közzéteszem ezeket az én, egyéni téziseimet és csak igen rövid magyarázó megjegyzéseket fűzök hozzájuk, amelyeket előadásomban sokkal részletesebben fejtettem ki.

1. A háború tekintetében az az álláspontunk, hogy mivel a háború Oroszország részéről Lvov és Társai új kormánya alatt is feltétlenül imperialista rablőháború marad, mégpedig e kormány kapitalista jellegénél fogva – a legcsekélyebb engedmény sem tehető a „forradalmi honvédelem” javára.

Forradalmi háborúhoz, amely valóban igazolja a forradalmi honvédelmet, az öntudatos proletariátus csak a következő feltételekkel járulhat hozzá: a) ha a hatalom a proletariátus és a hozzá csatlakozó szegényparaszt rétegek kezébe megy át; b) ha valóban, nempedig csak szavakban, lemondanak minden annexióról; c) ha valóban teljesen szakítanak minden tőkés érdekekkel.

Tekintettel arra, hogy a forradalmi honvédelem tömegekből való híveinek széles rétegei kétségtelenül jóhiszeműek, a háborút csak szükségszerűségből, nempedig hódítások kedvéért ismerik el, és tekintettel arra, hogy a burzsoázia félrevezeti őket – különösen alaposan, kitartóan és türelmesen kell nekik megmagyarázni tévedésüket, meg kell magyarázni a tőke és az imperialista háború közötti elválaszthatatlan összefüggést, be kell bizonyítani, hogy *lehetetlen* a háborút igazán demokratikus, nem erőszakos békével befejezni – a tőke megdöntése nélkül.

Meg kell szervezni ennek a nézetnek legszélesebb körű propagandáját a harcoló hadsereg körében.

Lövészárók-barátkozás.

2. A mai oroszországi helyzet sajátságossága az, hogy *átmenet* a forradalom első szakaszából, amely a proletariátus kellő tudatosságának és szervezetségének hiányában a burzsoázia kezébe adta a hatalmat, annak *második* szakaszába, amely a proletariátusnak és a parasztság legszegényebb rétegeinek kezébe kell hogy adja a hatalmat.

Ezt az átmenetet egyrészt a legteljesebb legalitás (Oroszország *ez idő szerint* a világon valamennyi hadviselő ország között a legszabadabb ország), másrészt az jellemzi, hogy a tömegekkel szemben nem alkalmaznak erőszakot, és végül, hogy ezek a tömegek a kapitalistáknak, a béke és a szocializmus legádázabb ellenségeinek kormányával szemben hiszékeny és nem öntudatos magatartást tanúsítanak.

Ez a sajátságosság azt követeli tőlünk, hogy alkalmazkodni tudjunk a pártmunka *különleges* feltételeihez, amelyet a proletariátus hallatlanul nagy, politikai életre éppen hogy felébredt tömegeinek körében kell végeznünk.

3. Semmiféle támogatást az Ideiglenes Kormánynak; meg kell magyarázni, hogy az Ideiglenes Kormány minden ígérete, különösen az az ígérete, hogy lemond az annexiókról, teljesen hazug. Az Ideiglenes Kormány leleplezése ahelyett a megengedhetetlen, illúziókat keltő „követelés” helyett, hogy *ez* a kormány, a tőkés kormány, *ne legyen többé* imperialista kormány.

4. Annak a ténynek elismerése, hogy pártunk a Munkásküldöttek Szovjetjeiben legtöbbszörre kisebbségben, mégpedig egyelőre gyenge kisebbségben van a burzsoázia befolyása alatt álló és ezt a befolyást a proletariátusra átvívó *valamennyi* kispolgári elem *blokkjával* szemben, amely a népi szocialistáktól és szociálforradalmároktól egészen a Szervező Bizottság (Csheidze, Cereteli és mások), Sztjeklovig stb., stb. terjed.

A tömegek felvilágosítása arról, hogy a Munkásküldöttek Szovjetje a forradalmi kormány *egyetlen lehetséges* formája s ezért mindaddig, amíg *ez* a kormány engéd a burzsoázia befolyásának, a mi feladatunk csakis a Szovjetek taktikai tévedéseinek türelmes, rendszeres, kitartó és különösen a tömegek gyakorlati szükségleteihez alkalmazkodó *megmagyarázása* lehet.

Amíg kisebbségben vagyunk, a hibák bírálatának és megvilágításának munkáját

végezzük, de ugyanakkor hirdetjük, hogy az egész államhatalomnak a Munkásküldöttek Szovjetjei közé kell átmennie, hogy a tömegek a tapasztalatok útján szabaduljanak meg tévedéseiktől.

5. Nem parlamentáris köztársaság – a Munkásküldöttek Szovjetjeitől ehhez visszatérni hátrafelé tett lépés volna –, hanem a Munkás-, Béres- és Parasztküldöttek ország-szerte alulról fölfelé felépített Szovjetjeinek Köztársasága.

A rendőrség, a hadsereg és a hivatalnoki kar megszüntetése¹.

Valamennyi hivatalnoknak – akiket egytől-egyig választani kell és akiknek bármikor leválthatóknak kell lenniök – egy jó munkás átlagos bérét nem meghaladó díjazása.

6. Az agrárprogramban a súlypontot a Béresküldöttek Szovjetjeire kell helyezni.

Minden földesúri föld elkobzása.

Minden földet nacionalizálni kell az országban, a földdel való rendelkezés joga a Béres- és Parasztküldöttek helyi Szovjetjeit illeti meg. A Szegényparasztküldöttek Szovjetjeinek különválasztása. Mintagazdaság létesítése minden nagybirtokból (a helyi és egyéb viszonyoknak, valamint a helyi hatóságok határozatainak megfelelően, körülbelül 100-tól 300 gyeszjatyináig terjedő nagyságban), a Béresküldöttek ellenőrzésével és a köz számlájára.

7. Az ország valamennyi bankjának haladéktalan egybeolvasztása egyetlen nemzeti bankká, amely fölött a Munkásküldöttek Szovjetje gyakorolja az ellenőrzést.

8. Közvetlen feladatunk nem a szocializmus „bevezetése”, hanem csak a javak társadalmi termelésének és elosztásának a Munkásküldöttek Szovjetjei által történő ellenőrzésére való azonnali áttérés.

9. Pártfeladatok:

a) Azonnali pártkongresszus;

b) a pártprogram megváltoztatása, a legfontosabb:

1) az imperializmusról és az imperialista háborúról,

2) az államhoz való viszonyról és a *mi* követelésünk: a „kommün-állam”²,

3) az elavult minimális program módosítása;

c) a párt nevének megváltoztatása³.

10. Az Internacionále megújítása.

Forradalmi Internacionále, a *szociálsoviniszták* és a „centrum”⁴ ellen irányuló Internacionálé alapításának kezdeményezése.

Hogy az olvasó megértse, miért kellett ritka kivételként külön hangsúlyoznom a jóhiszemű ellenfelek „esetét”, kérem, hasonlítsa össze ezekkel a tézisekkel Goldenberg úr következő ellenvetését: Lenin „kitűzte a polgárháború zászlaját a forradalmi demokrácián belül” (Plehanov úr „Jegyinsztvó”-jának 5. számából idézek).

Nemde, valóságos gyöngyszem?

Én írásban és élőszóval váltig hangoztatom: „tekintettel arra, hogy a forradalmi honvédelem *tömegekből* való híveinek széles rétegei kétségtelenül jóhiszeműek... tekintettel arra, hogy a burzsoázia félrevezeti őket, *különösen* alaposan, kitartóan és *türelemesen* kell nekik megmagyarázni tévedésüket...”

Ezzel szemben egyes burzsoá urak, akik szociáldemokratáknak nevezik magukat, de akik *nem* tartoznak sem a *széles* rétegekhez, sem a „honvédelemnek” a *tömegekből* való híveihez, nem állják úgy adni tovább és értelmezni nézeteimet, hogy „kitűzte (!) a polgárháború zászlaját (!)” (polgárháborúról a tézisekben egyetlen szó sincs, előadásomban sem volt egyetlen szó sem!), „a forradalmi demokrácián belül (!!)...”

Mi ez? Miben különbözik ez a pogromagitációtól? a „Russzkaja Voljá”-tól?

Én írásban és élőszóval váltig hangoztatom: „A forradalmi kormány *egyetlen*

lebenséges formája a Munkásküldöttek Szovjetje s ezért a mi feladatunk csakis a Szovjetek taktikai tévedéseinek, türelmes, rendszeres, kitartó és különösen a tömegek gyakorlati szükségleteihez alkalmazkodó *megmagyarázása* lehet. . . ”

Ezzel szemben bizonyos fajtájú ellenfeleim úgy tüntetik fel nézeteimet, mint felhívást „polgárháborúra a forradalmi demokrácián belül”!!

Én azért támadtam az Ideiglenes Kormányt, mert *nem* tűzött ki sem közeli, sem általában semminemű határidőt az Alkotmányozó Gyűlés összehívására, hanem ígérekkel intézte el a dolgot. Én bebizonyítottam, hogy a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjei *nélkül* az Alkotmányozó Gyűlés összehívása nincs biztosítva, annak sikere lehetetlen.

Olyan nézetet tulajdonítanak nekem, hogy ellene vagyok az Alkotmányozó Gyűlés mielőbbi összehívásának!!!

Mindezt „félrebeszélésnek” nevezném, ha a politikai harc évtizedei nem tanítottak volna meg arra, hogy az ellenfelek jóhiszeműségét ritka kivételnek tartsam.

Plehanov úr lapjában „félrebeszélésnek” nevezte beszédemet. Rendben van, Plehanov úr! De nézze csak, milyen esetlen, milyen ügyetlen és milyen kevésbé leleményes ön, amikor vitatkozik. Ha én két óra hosszat félrebeszéltem, hogyan tűrhette száz és száz hallgató ezt a „félrebeszélést”? Továbbá. Miért szentel az ön lapja egész hasábot e „félrebeszélés” ismertetésének? Hát bizonyos, ami a logikát illeti, ön nagyon gyenge lábon áll.

Persze sokkal könnyebb kiabálni, szitkozódni, jajgatni, mint megkísérelni elmondani, megmagyarázni, felidézni az emlékezetben, *bogyan* vélekedett Marx és Engels 1871-ben, 1872-ben és 1875-ben a Párizsi Kommün tapasztalatairól és arról, hogy *milyen* államra van szüksége a proletariátusnak.

Plehanov úr, az egykori marxista, valószínűleg nem szívesen emlékezik vissza a marxizmusra.

Idéztam Rosa Luxemburg szavait, aki 1914 augusztus 4-én „bűzlő hullának” nevezte a *német* szociáldemokráciát. Plehanov úrék, Goldenberg úrék és társaik pedig „megsértődnek” . . . ugyan ki miatt? – A *német* sovíniszták miatt, akiket sovínisztáknak neveztek!

Kátyúba jutottak ezek a szegény orosz szociálsóviniszták – ezek a szavakban szocialisták, tettekben sovíniszták.

Lenin Művei. 24. köt.

Szjkra 1952. 3–8. old.

¹ Vagyis az állandó hadseregnek általános népfelfegyverzéssel való felváltása.

² Vagyis olyan állam, amelynek első mintája a Párizsi Kommün volt.

³ „Szociáldemokrácia” helyett, amelynek hivatalos vezérei az egész világon elárulták a szocializmust és átpártoltak a burzsoáziahoz (a „honvédők” és az ingadozó „kautskysták”), Kommunista Pártnak kell neveznünk magunkat.

⁴ „Centrum”-nak a nemzetközi szociáldemokrata mozgalomban azt az irányzatot nevezik, amely a sovíniszták (= „honvédők”) és az internacionalisták között ingadozik, nevezetesen: Kautsky és Társai Németországban, Longuet és Társai Franciaországban, Cscheidze és Társai Oroszországban, Turati és Társai Olaszországban, MacDonald és Társai Angliában stb.

A kialakult helyzetet eredetien értékelő lenini téziseket még a bolsevik párton belül is bizonyos kétségekkel fogadták. A történelemben gyakran előfordul, hogy a merész, újszerű gondolatokat – legyenek azok bármilyen világosak is – sokan elméleti restségből vagy bizonytalanságból kezdetben értetlenkedve bírálgatják. A bolsevik párt néhány befolyásos funkcionáriusa odáig ment, hogy a Pétervári Bizottság egyik ülésén többséget alkotva leszavazták az Áprilisi Téziseket. Eljárásuk nem tükrözte a petrográdi bolsevik szervezetek tagságának álláspontját. A petrográdi körzeti pártszervezetek gyűlésein kiderült, hogy a többség Lenin tézisei mellett foglalt állást.

Az OSZD(b)MP Pétervári Bizottsága ülésének jegyzőkönyve

1917. április 8.

Megjelent 19 fő.

Napirend: 1. az összvárosi konferencia küldötteit megválasztó gyűlések napirendjének megvitatása; 2. Lenin elvtárs beszámolójának tézisei; 3. a lakosság felfegyverzése (Vörös Gárda); 4. a sajtó napja; 5. a katonai szervezet.

Az I. p o n t h o z

A következő sorrendet fogadták el: *a)* a politikai helyzet és az aktuális feladatok Lenin elvtárs beszámolójának tézisei alapján; *b)* a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjéhez való viszony és a szovjet átszervezésének kérdése; *c)* szervezetünk felépítése; *d)* a Vörös Gárdáról; *e)* a más árnyalatú szociáldemokratákhoz való viszonyunk (szervezeti); *f)* a városi választások.

A II. p o n t h o z

Szerg. [Bagdatyev] elvtárs mindenekelőtt Kamenyev elvtárs „Nézeteltéréseink”¹ című cikkével foglalkozik... a mensevikeket illetően... és idézi Lenin tézisést, 8. pont... Lenin nem úgy értelmezte a szocialista forradalmat. A berni határozat a szocialista forradalmat nemzetközi méretűnek képzelte. Lenin csak európai méretű forradalomra gondolt. Most Lenin szükségesnek tartja a forradalom végigvitelét. A proletariátus és a parasztság diktatúrájáról nincs régi séma... A kérdés lényege: vajon befejeződött-e a polgári demokratikus forradalom? A polgári – feltehetőleg – befejeződött vagy befejezéséhez közeledik.

Németországban, egyedül a tanács megalakításával, a császárt támogató burzsoáz osztály megdöntése nélkül elképzelhetetlen II. Vilmos uralmának megdöntése. Ami a hadsereg felosztatását és az egész nép felfegyverzését illeti, ezzel a tézissel az Ideiglenes Kormány nem értene egyet. Ha ezt végrehajtanánk, a proletariátus ereje megnövekedne. Minimális programunk megvalósítása azt jelenti, hogy irányt veszünk a hatalom tényleges megragadására.

Mint hogy a parasztság többségében kispolgári tömeg, ma, amikor a proletariátus

a kezébe akarja venni a hatalmat, lehetetlen a parasztság teljes támogatására számítani. A hatalom megragadása során a proletariátus abból indul ki, hogy a szocialista forradalom lehetséges, amikor az orosz proletariátus a frontcsapatok német részére és más országok csapataira támaszkodhat... A polgári demokratikus forradalom nem fejeződött be és nem is fejezhető be szocialista forradalom nélkül.

A 2. ponthoz. Igaza van-e Leninnek, amikor a tézisekben felteszi a kérdést: jó úton járunk-e, ha az Ideiglenes Kormánytól azt követeljük, hogy mondjon le az annexiókról és a hadisarcról? Nem illúzió-e ez megint? Egyéb lehetőségünk nincs. Nincs ugyanis más, aki ezt megtehetné. Azt mondjuk: követeljük a szerződések nyilvánosságra hozatalát – s eleve tudjuk, hogy ez reménytelen. De olykor elkerülhetetlen. Reális tapasztalatokra van szükség. Hadd lássa a tömeg! Kézzelfogható tanulságra is szükség van. Lenin elragadtatta magát, amikor úgy gondolta, hogy a hadsereg velünk van; még a munkások sincsenek mindannyian velünk. Éppen ezért védenünk kell pozícióinkat – forradalmat kell csinálnunk. Nem értek egyet Leninnel abban, hogy nem kell félnünk az egyedülmáradástól. Ez politikailag nem kívánatos. Ami az annexiót illeti: annak feltételezése, hogy minden nép valamennyi országban a szó tág értelmében lehetőséget kap sorsának tetszése szerinti meghatározására, badarság: szociális forradalom nélkül lehetetlen. A tőkés rendszerben, például, nem lehet megszüntetni a gyarmatokat.

A döntetlen játék, a hódításról való mostani lemondás annexiók nélkül – önmagában véve is, de széles értelemben is – lehetetlen. Vagy szociális forradalom, valamennyi nép egyetemes polgárháborúja – vagy pedig béke, amelyet diplomatáink a döntetlen eredmény alapján kötnek, akár a tömegek nyomására, akár a szociális forradalomtól való félelmükben.

A nemzetközi méretű szociális forradalom lehetséges; indítékául szolgálhat a tömegek felháborodása (az a felismerés, hogy a háború nem oldott meg semmit), a túladóztatás...

A népek által döntetlen eredménnyel kötött béke jelszava képtelenség.

A 3. ponthoz. Az Ideiglenes Kormányhoz való viszony. Nem támogatjuk a kormányt, lent dolgozunk, mélyítjük a forradalmat, alkotunk, míg az Ideiglenes Kormány regisztrál és azt sem túlságosan serényen. Időnként tesz valamit és végül leáll; akkor vagy mi kerülünk hatalomra, vagy végleg szétzúznak bennünket.

A föld elkobzását illetően: a legelőnyösebb számunkra a mi pozíciónkban mérni a csapást. Itt az Ideiglenes Kormány semmivel sem térhet ki – ahogy a szerződések nyilvánosságra hozatalának megtagadása esetében tette –, mert ez különbéke.

A 9. ponthoz. A párt nevének megváltoztatásáról. Leninnek ebben nincs igaza. Nem lehet most egyszerre megváltoztatni a párt nevét, a kongresszus előtt. Nagyobb tömegeket kell bevonni a pártba, nem pedig eltaszítani magunktól az elvtársakat. Ma nem lehet a tömeget azért megosztani, mert egyben-másban esetleg nem lát tisztán. A pártfeladatokkal foglalkozó pont felesleges.

Az 5. tézis. (Ha a parlamenti köztársaság hátrafelé tett lépés a szovjetekhez képest, akkor nem biztosít többséget.) Ha szociális forradalomra számítunk, megengedhetjük, hogy ránk szavazzon a többség, tehát az összes demokraták, a parasztok serege, a munkások és a burzsoázia – ez a majdani Alkotmányozó Gyűlés összetétele. Miért ne mérnénk csapást ebben az intézményben? Be kell engednünk a burzsoáziát az Alkotmányozó Gyűlésbe, és nem kell arra törekednünk, hogy alulról megfojtsuk; ez nem előnyös számunkra, az Alkotmányozó Gyűlésben kell találkozoznunk. Még az Alkotmányozó Gyűlés összehívása előtt meg kell döntenünk az Ideiglenes Kormányt, és nekünk kell összehívunk az Alkotmányozó Gyűlést, hogy ott mérközhessünk meg vele.

Miért ne lehetne a szovjetet a köztársaság parlamentjének nevezni?

A 3. ponthoz. Annexiók senki számára – ez lehetséges; fegyverszünetet sürgető követeléseket kell támasztani, a szerződéseket nyilvánosságra kell hozni.

Az 5. pont – teljesen kihagyandó.

A 9. pont – teljesen kihagyandó.

Az Internacionáléről – teljesen kihagyandó.

Lenin tézisei alapján véve helyesek, de gyakorlatilag nem felelnek meg, mert a béke követelése, a szerződések nyilvánosságra hozatala és a 8 órás munkanap konkrét követelések.

VI. [Zalezsszkij] elvtárs, a korreferens, a nemzetközi kongresszusok határozataira emlékeztet.

Véleménye szerint Lenin nem árulta el a forradalmat, és azelőtt is úgy fogta fel, mint most. A nemzetközi szocializmus álláspontja háború esetén: a proletariátusnak ki kell éleznie a háború idején támadt konfliktust.

Megállapítja, hogy a polgári demokratikus forradalom nem fejeződött be, s mint mondja, ez csak szociális forradalom esetén lehetséges – nyugat-európai szövetségekkel.

Visszautasítja a Petrográdi Bizottság döntését, azt, hogy a *háborúról hozott március 7-i határozatával* nyomást gyakorolt az Ideiglenes Kormányra, mert ez csak a likvidátorok álláspontja szavakban...

A kompromisszumos jelszó – a népek által megkötött béke – az Internacionálé számára lehetséges.

A polgári társadalomban is lehet békét kötni, de a békekötés után a burzsoázia csődbe megy, mert nagy adók sújtják. A Petrográdi Bizottság (nem Len[in] elvtárs) véleménye az, hogy a népekhez kell fordulni a béke módjainak egységes kidolgozása végett.

Az Ideiglenes Kormány támogatásáról a Petrográdi Bizottság soha nem beszélt, nem gáncsolja az Ideiglenes Kormányt forradalmi tetteiben, de nem támogatja a kormányt.

Hangsúlyozza, hogy Lenin helyesen tudta értékelni a helyzetet és megértette, mit tett és mivel birkózott meg a Petrográdi Bizottság.

A *munkás-, béres- és parasztküldöttek köztársasága*. Visszatérni ettől a parlamenti köztársasághoz – hátrafelé tett lépés. Ez tény. A parlamentarizmus a harc polgári formája, elmaradott forma. Az államhatalom új típusa az, ami testet öltött a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjében.

Előbb végig kell vinni a forradalmat, s csak azután lehet Alkotmányozó Gyűlésre gondolni.

A *párt nevének megváltoztatásáról*. Ez persze nem fontos kérdés, de nem fogadható el az az érvelés, hogy a centrum elszakadásától kell tartanunk. Hiszen Lenin olyan nevet akar a pártnak, hogy ezáltal élesen elhatárolódjon a sovínisztiktól és általában azoktól, akik most szociáldemokratáknak fogják nevezni magukat.

Ilja elvtárs,² bámulja Lenin gondolatainak frissességét, hogy ilyen nehéz helyzetben helyes értékelést tudott adni. Azt mondja, hogy a háború ma nemcsak imperialista háború. Elkarcolni kell ama rendszer ellen, amely a háború eredményeképpen alakult ki. A burzsoázia ma ugyanúgy fél a háború befejezésétől, mint valamikor félt a kezdetétől. Fél a háború befejeztével várható népfelháborodástól. Követelnünk kell a béketárgyalások megkezdését. Követelnünk kell egy szocialista konferencia összehívását, ezt követően pedig egy szocialista világkonferencia összehívását. Hogy a szociális forradalom jobb-e, avagy az annexiók nélküli béke, az ízlés dolga. Az internacionalista szocializmus nem a szociáldemokrácia lényegének megnyilvánulása. Hiszen a szociál-

demokraták nem azért lettek rosszabbak, mert opportunisták elemek jelentek meg körülük. Tiszták maradtak, de levette őket lábukról a háború.

Megjegyezi, hogy Lenin a szovjetekről szólva mindig a Munkásküldöttek Szovjetjét emlegette, de nem beszél a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjéről. Vannak aktívabb és passzívabb hangok... számolni kell a passzív hangokkal is. A Munkás- és Bérés-küldöttek Szovjetjének jelszavára később kerül majd sor. Most a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetje kell, mert a hadseregre kell támaszkodnunk. A forradalom szempontjából (amíg az nem szocialista jellegű) csakis a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjei kellene.

Sztal.³ elvtárs: Lenin megérkezéssel mintha friss szellő kerekedett volna. A forradalmi marxisták sohasem alkalmazkodnak a tömegekhez, hanem nekünk kell magyarázatot adnunk... Amikor Lenin kitűzte a „szocialista forradalom” jelszavát, sokakat félelem fogott el. Mi azelőtt is azt mondtuk, hogy forradalmunk visszhangra talál Nyugaton. Az oroszországi forradalom kijelölte az utat, s a nyugati proletariátus nem hivatkozhat arra, hogy ki kell várni a forradalom végét. Nem szabad félnünk attól, hogy rájesszünk a burzsoáziára. Nem szabad segítséget nyújtunk ahhoz, hogy a burzsoázia forradalmi illúziókat kelthessen. 1905 hibája az volt, hogy a bolsevikok a proletariátus diktatúrájáért szálltak síkra, ami pedig nem vetettük el a régi álláspontot. Megmagyarázza, hogy Lenin a Munkásküldöttek Szovjetje szavakban azért nem tett említést a katonaküldöttekről, mert a katonák néppé válnak, mivel a hadsereget le kell szerelni, és az egész népet kell felfegyverezni. Előnyösebb, ha a fronton a saját népünk áll fegyverben, mintsem az állandó hadsereg, amelyet Gucsikov most próbál megagitálni. A szociális forradalom évekig elhúzódhat.

Minimális programunk elavult, okvetlenül felül kell vizsgálni. Az Alkotmányozó Gyűlést a Munkás- és Bérés-küldöttek Szovjetjének kell összehívnia. Lenin álláspontja: a lendület. Sokan félnek a cégértől, a változástól – pedig nem kell félniük.

Anat. [Anatipov] elvtárs úgy véli, hogy Lenin tézisei csak világosabban és pontosabban fejezik ki azt, amit az életben zavarosabb formában véghezviszünk. A szovjeteké törvényhozó, az Ideiglenes Kormányé pedig végrehajtó hatalom.

Ha kidobjuk az 5. pontot, kidobjuk azt, ami életünk tartalmát jelenti. Lenin téziseiben nincs semmi új.

Kamenyev cikke. A polgári forradalom nem tekinthető befejezettnek. Ez helytelen; a zűrzavar miatt nem lehet elhatárolni, hol végződik a polgári és hol a demokratikus forradalom.

A névváltoztatás a revizionistáknak árt, nem pedig nekünk. A tömegek eltaszítása csakugyan nem kívánatos, de ha elszakad a centrum, hát isten vele.

Rah[ja] elvtárs: Ha a bolsevikok a tömegek után mennek, opportunisták. Ha megváltoztatjuk nevünket, állítólag eltaszítjuk magunktól azokat, akik be akarnak lépni a pártba. Ez hibás nézet. Előbb alaposan meg kell vizsgálni az illetőket, azután felvenni. A bolsevik platformról szólva nem szabad támasztékre hivatkozni, nem szabad a tömegekhez alkalmazkodni. Úgy látja, hogy Sz. [Bagdatyev] elvtárs szerint Lenin tézisei elvben lehetségesek, de gyakorlatilag a mai helyzetben nem alkalmazhatók.

Ami az Internacionálé megújítását illeti, ez az életben már megkezdődött. A szervezet megújul a szociálszocialistákkal szemben, a centrummal szemben. Azok a pontok, amelyeknek kihagyását Sz. [Bagdatyev] elvtárs javasolja, nagyon is kellene.

Szerg. [Bagdatyev] elvtárs ezt válaszolja: „Én csak arról beszéltem, hogy milyen módszerekkel kell a munkához hozzáfogni.” Rámutat arra, hogy a bolsevikok néhány határozati javaslata fölötti szavazásnál kisebbségben maradt, nem értve egyet velük.

Bárhogy cserélgetik is a kapitalisták Kurlandot Örményországgal, ezek mégis véreznék...

Azt állítja, hogy a régi Internacionálé eltévelyedett. Nem kell döntőbíróság, nem kell a népek leszerelése, semmiféle, a népek által kötött béke – ez mind badarság. A kormány dekrétumairól. Én nem beszéltem az Ideiglenes Kormány támogatásáról. Amíg a csapatok alávetik magukat az Ideiglenes Kormánynak, mi azt mondjuk: követeljük tőle ezt meg ezt. Azt mondjuk a népnek, a hadseregnek: ha nem hisztek nekünk, támogassátok az Ideiglenes Kormányt, forduljatok hozzá követeléseitekkel. Ezek gyakorlati mozzanatok. Ha többséget kapunk a városi választásokon, nincs kizárva, hogy azt mondjuk: a Munkásküldöttek Szovjetje elvesztette politikai jelentőségét. Ha az Alkotmányozó Gyűlés összeül, nagy hatalomra tesz szert, tehát ott kell lennünk.

Ha mi internacionalistáknak nevezzük magunkat, Martov, Larin is így nevezi magát. A parasztok óriási többsége kispolgár. Nem lehet rájuk támaszkodni, bár a demokratikus köztársaságnak ők is részesei lesznek.

Az annexiók nélküli béke jelszavát nem lehet megfelelőnek tekinteni, kivéve a már korábban említett pontot. Egészükben véve a tézisek helyesek.

Információ végett: Lenin téziseit teljes egészükben szavazásra bocsátjuk.

A Pétervári Bizottság (tagjainak szavazatmegoszlása e javaslat fölött): 2 mellette, 13 ellene, 1 tartózkodott.

A III. ponthoz

A Pétervári Bizottság ellenjavaslattal fordul a lakossághoz: adják át a fegyvert a munkásoknak, a gyári milícianak, a Vörös Gárda központjainak, amelyeknek címeit külön nyilvánosságra fogják hozni.

A napirend V. pontjához

A katonai szervezetek tevékenységéről. A katonaujságról. Nyomdát kell találni. Felolvasták a pénzügyi jelentést. A katonák rövid idő alatt mintegy 3000 rubelt gyűjtöttek a lapra. A páncélkocsik elmennek innen.

*Arbiv IML, f. 66. op. I, d. 14, II. 13–16.
Revolucionnoje dviženije v Rosszii v aprele
1917. g. Aprelszkij krizisz. M. 1958. 30–35. old.*

¹ Kamenyev a „Pravda” április 18-i számában közzétett „Nézeteltéréseink” című cikkében elvetette az Áprilisi Téziseket.

² Jurenjev, a Területközi Bizottság vendégként meghívott képviselője.

³ R. P. Zaslavszkaja.

A дума ülésterme a februári forradalom után is sok politikai esemény színhelye.
A szónoki emelvény fölött már hiányzik a cár képe. (A kép jobb felső sarkában az ülésterem
forradalom előtti állapotában látható)

Ülésezik
a Petrográdi Szovjet
Végrehajtó Bizottsága

Jelentkezés
a népi milíciába

Lenin hazaérkezik

Csheidze beszédével meg
akarta környékezni
Lenint

Lenin ismerteti
Áprilisi Téziseit

A Kszecsinszkaja
(Kreszinska) Palota,
amelynek erkélyéről
Lenin beszédet mondott

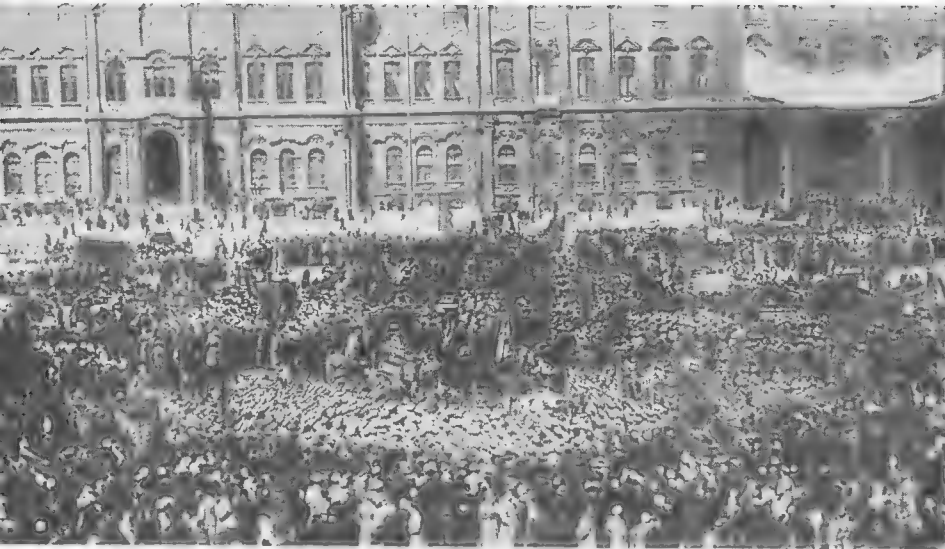
Csernov, az eszer párt vezetője

Kamenyev

Részlet
az első parasztkongresszus
üléséről, ahol követelték a nagybirtokok
kiszajátítását

Az április 18-i (május 1-i) tüntetés Petrográdon

Megalakul a Vörös Gárda

Az ún. első koalíciós kormány megalakulásakor Kerenszkij lesz a hadügyi és tengerészeti miniszter.
Kerenszkij hadügyminiszter a fronton

Kerenszkij már egyenruhában Alekszejev tábornokkal

Francis amerikai követ (jobbról)

A szovjetek első oroszországi kongresszusa. 1917 június. Az első sorban jobbról Csheidze és Plchanov

A munkások és katonák tüntetése a koalíciós kormány ellen 1917. június 18-án.
Jelszavai: „Minden hatalmat a szovjeteknek!” „Le a kapitalista miniszterekkel!”
„Le az Állami Dumával!”

Poincaré francia követ

Buchanan angol követ

Vak katonák tüntetnek a háború folytatásáért

Lenin április folyamán mind az Ideiglenes Kormány rágalmazó-uszító híveivel, mind pedig a párton belüli bírálókkal szemben ragyogó elméleti írásokkal védte meg téziseit. Közülük való „A kettőshatalomról” című cikk, amely tovább foszlatta az Ideiglenes Kormányhoz fűzött illúziókat, s rámutatott arra, hogy a bolsevizmus régi megfogalmazásai is kiegészítésre és módosításra szorulnak.

Lenin

A kettőshatalomról

1917. április 9.

Minden forradalom alapvető kérdése az államhatalom kérdése. Ennek a kérdésnek tisztázása nélkül szó sem lehet semmiféle öntudatos részvételtől a forradalomban, nem is szólva a forradalom vezetéséről.

A mi forradalmunknak a legnagyobb mértékben figyelemreméltó sajátossága az, hogy *kettőshatalmat* teremtett. Mindenekelőtt ezzel a ténnyel kell tisztába jönnünk; ha ezt nem értjük meg, egyetlen lépést sem tehetünk előre. A bolsevizmus régi „formuláit” például helyesen ki kell egészíteni és módosítani kell, minthogy azok, mint kitűnt, általában helyesek voltak, de a konkrét megvalósulás másnak *bizonyult*. *Senki sem* gondolt és nem is gondolhatott ezelőtt kettőshatalomra.

Miben áll a kettőshatalom? Abban, hogy az Ideiglenes Kormány, a *burzsoázia* kormánya mellett alakult egy még gyenge, még csak csírában levő, de mégis kétségtelenül ténylegesen létező és erősödő *másik kormány*: a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjei.

Milyen az osztályösszetétele ennek a másik kormánynak? Proletariátus és (katonaruhába bújtatott) parasztság. Milyen a politikai jellege ennek a kormánynak? Forradalmi diktatúra, vagyis olyan hatalom, amely közvetlenül a forradalmi hódításra, a néptömegek alulról jövő közvetlen kezdeményezésére, *nem* a központosított államhatalom által kiadott *törvényre* támaszkodik. Ez egyáltalán nem olyanfajta hatalom, mint amilyen általában szokásos az Európa és Amerika haladottabb országaiban uralkodó, eddig megszokott típusú parlamentáris polgári-demokratikus köztársaságokban. Gyakran megfelelnek erről a körülményről, gyakran nem gondolkoznak rajta, pedig ez a dolog lényege. Ez a hatalom *ugyanolyan típusú* hatalom, mint amilyen az 1871-es Párizsi Kommün volt. Ennek a típusnak fő ismertetőjelei: 1. a hatalom forrása nem a parlament által előzetesen megtárgyalt és elfogadott törvény, hanem a néptömegek alulról jövő, közvetlen és helyi kezdeményezése, a hatalom közvetlen „megragadása” – hogy a közhasználatú kifejezéssel éljünk; 2. a rendőrségnek és a hadseregnek, mint a néptől elkülönített és a néppel szembeállított intézményeknek felváltása az egész nép közvetlen felfegyverzésével; az állam rendjét ilyen hatalom esetén *maguk* a felfegyverzett munkások és parasztok, *maga* a felfegyverzett nép védi; 3. a hivatalnokokat, a bürokráciát vagy megint csak magának a népnek közvetlen hatalma váltja fel, vagy legalábbis külön ellenőrzés alá helyezi őket; a hivatalnokokat nemcsak választják, de a nép első követelésére *le is válthatják* őket, vagyis a hivatalnokok egyszerű megbízottakká válnak; kiváltságos rétegből, amely magas, burzsoá fizetéssel járó „jó állásokat” tölt be, különleges „fegyvernemhez” tartozó munkásokká válnak, akiknek fizetése *nem magasabb* a jó munkás szokásos bérénel.

Ez és *csakis* ez a Párizsi Kommunék mint az állam különleges típusának a *lényege*. Ezt a lényeget felejtették és ferdítették el Plehanov úrék (a nyílt sovinizták, akik elárulták a marxizmust), Kautsky úrék (a „centrum” emberei, vagyis akik a sovinizmus és a marxizmus között ingadoznak), s általában a most uralkodó szociáldemokraták, eszerek és a hozzájuk hasonlók valamennyien.

Frázisokkal intézik el a dolgot, hallgatásba burkolóznak, köntörfalaznak, ezerszer üdvözlik egymást a forradalom alkalmából, de nem akarnak *gondolkozni* azon, hogy *mit is jelentenek* a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjei. Nem akarják látni a nyilvánvaló igazságot, hogy amennyiben ezek a Szovjetek fennállanak, *amennyiben* hatalmat képviselnek, annyiban Oroszországban Párizsi Kommun *típusú* állam van.

Hangsúlyoztam: „amennyiben”. Mert ez még csak csírájában levő hatalom. Maga ez a hatalom, részben a burzsoá Ideiglenes Kormánnyal kötött közvetlen megegyezés alapján, részben egész sor tényleges engedmény formájában hadállásokat *engedett és enged át* a burzsoáziának.

Miért? Talán azért, mert Csheidze, Cereteli, Sztyeklov és társaik „hibát” követnek el? Badarság. Így csak nyárspolgár gondolkodhat, de nem marxista. Azért, mert a proletárok és a parasztok *nem eléggé öntudatosak* és szervezettek. Az említett vezérek „hibája” kispolgári álláspontjukban rejlik, abban, hogy a munkások tudatát *elhomályosítják*, ahelyett, hogy megvilágosítanák, kispolgári illúziókat *sugalmaznak*, ahelyett, hogy eloszlatnák azokat, *erősítik* a burzsoázia befolyását a tömegekre, ahelyett, hogy felszabadítanák a tömegeket ez alól a befolyás alól.

Ebből már annak is világosnak kell lennie, miért követnek el a mi elvtársaink is oly sok hibát, mikor csak úgy „egyszerűen” felteszik a kérdést: meg kell-e azonnal dönteni az Ideiglenes Kormányt?

Válaszok: 1. meg kell dönteni, mivel oligarchikus, polgári kormány, nem pedig népi kormány; *nem adhat* sem békét, sem kenyeret, sem teljes szabadságot; 2. nem lehet azonnal megdönteni, mert a Munkásküldöttek Szovjetjeivel és mindenekelőtt a legfontosabb Szovjettel, a petrográddal kötött közvetlen és közvetett, formális és tényleges *egyezségre* támaszkodik; 3. egyáltalán nem lehet a szokásos módon „megdönteni”, mivel ez a kormány arra támaszkodik, hogy a *másik* kormány, a Munkásküldöttek Szovjetje *„támogatja”* a burzsoáziát, márpedig ez a másik kormány az egyetlen lehetséges forradalmi kormány, amely közvetlenül juttatja kifejezésre a munkások és parasztok többségének tudatát és akaratát. Az olyanfajta kormánynál, amilyen a Munkás-, Béres-, Paraszt- és Katonaküldöttek Szovjetjei, magasabbrendűt, jobbat, az emberiség még nem hozott létre és eddig még nem ismerünk.

Az öntudatos munkásoknak ahhoz, hogy hatalommá váljanak, meg kell hódítaniok a többséget: *amíg* a tömegekkel szemben nem alkalmaznak erőszakot, nincs más út a hatalomhoz. Mi nem vagyunk blanquisták, nem vagyunk hívei annak, hogy egy kisebbség ragadja meg a hatalmat. Mi – marxisták, a proletár osztályharc hívei vagyunk, akik a kispolgári kábulat, a sovinizta „honvédelem”, a frázisok és a burzsoáziától való függés ellen küzdünk.

Teremtsünk proletár kommunista pártot: e párt elemeit a bolsevizmus híveinek legjobbjai már megteremtették; tömörüljünk proletár osztálytevékenységre, s a proletárok soraiból, a *szegény* parasztok soraiból egyre többen és többen állnak majd a mi oldalunkra. Mert az *élet* nap nap után egyre inkább megsemmisíti majd a „szociáldemokraták”, a Csheidzék, a Ceretelik, a Sztyeklovok és a többiek, az „eszerek” és a még „tisztább” kispolgárok stb., stb. kispolgári illúzióit.

A burzsoázia – a burzsoázia egyeduralma mellett van.

Az öntudatos munkások a Munkás-, Béres-, Paraszt- és Katonaküldöttek Szovjetjei

egyeduralma mellett vannak, amelyet a proletáröntudat *megvilágosítása*, a burzsoázia befolyása alól való *felszabadítása*, nem pedig kalandos vállalkozások készítenek elő.

A kispolgárság – a „szociáldemokraták”, eszerek stb., stb. – ingadozik és *gátolja* ezt a megvilágosítást, ezt a felszabadítást.

Ezek azok a tényleges *osztályerőviszonyok*, amelyek feladatainkat meghatározzák.

Lenin Művei. 24. köt.

20–23. old.

A tömegek békevágát látva az Ideiglenes Kormány kezdetben különösen óvatos politikát folytatott. Március 27-én kiadott nyilatkozatában például a szovjetek nyomására békevágát hangoztatta és szavakban elutasította a területi hódítások gondolatát.

A háború azonban tovább folyt, bár az első hetekben a központi hatalmak csapatai a kivárás álláspontjára helyezkedtek, s így nagyobb hadműveletek nem bontakoztak ki.

Az elhúzódó háború szenvedései, a gazdasági bomlás és a féktelen spekuláció fokozatosan rávilágítottak az Ideiglenes Kormány igazi arculatára. Megkezdődött a tömegek kiábrándulásának folyamata.

A kormánypolitika első válsága áprilisban bontakozott ki, amikor Miljukov külügyminiszter kezdeményezésére a kormány biztosította a szövetséges hatalmakat, hogy Oroszország „a végső győzelemig” kívánja folytatni a háborút (április 18., Miljukov-jegyzék). Az imperialista célzatú jegyzék viharos tüntetésre készítette a munkásokat és katonákat.

Soron következő szemelvényeink a Miljukov-jegyzék ügyéhez kapcsolódnak. Miljukov egyik bizalmas távirata (148–149. old.) felfedi a jegyzék értelmét és leleplezi azt a taktikázást, amelyet a kormány a tömegekkel folytatott. A Petrográdi Szovjet formálisan bírálta a kormány eljárását, a legfontosabb kérdésben azonban bizalmat szavazott Miljukovnak. A szovjet határozata (149–150. old.) a politikai ködösítés és félrebeszélés mintapéldája. Végül Bruszilov egyik jelentése és a „Pravda” egy cikke (150–151. old.) rávilágítanak, hogy a katonatömegek milyen határozottan fordultak szembe a Miljukov-jegyzékkel és a szovjet határozatában foglalt politikai irányvonallal.

P. Ny. Miljukov külügyminiszter távirata A. P. Izvolszkij párizsi nagykövetnek az Ideiglenes Kormány külpolitikájáról szóló jegyzék előkészítése tárgyában, amelyet a szövetségesekhez szándékoztak intézni

1917. április 17.

Albert Thomas¹ ideérkezése egybeesett azzal, hogy a Munkásküldöttek Szovjetje ismét sürgetni kezdte a kormányt: a háború céljairól a polgárokhoz intézett kormányfelhívást alakítsa át olyan diplomáciai okmánnyá, amely alapul szolgálhat a szövetségesek számára a háború feladataira vonatkozó nézeteik felülvizsgálatához. A Kerenszkijjal és Csernovval folytatott eszmecserére meghívott Thomas kijelentette, hogy a francia kormánynak hivatalosan nincs tudomása a felhívásról, s ezzel partnereiben megerősítette azt a kívánságot, hogy a kormányfelhívást hivatalosan a szövetséges hatalmak tudomására hozzák. A Thomas-val folytatott bizalmas magánbeszélgetésemben felhívtam a figyelmét arra, hogy a felhívás, jellegét tekintve, kompromisszum a két áramlat között; hogy a szövetségesekhez nem lehet hivatalos jegyzékkel fordulni mindaddig, amíg nem tisztázódik a felhívás pontos értelme, és hogy ha a felhívást úgy

értelmeznék, mint „az annexiókról és hadisarcokról” való lemondás javaslatát a szövetségeseknek, nem hiszem, hogy Thomas francia miniszterként elismerhetné az ilyen felülvizsgálat lehetőségét. Thomas azt válaszolta, hogy újra beszélni fog Kerenszkijjel és kifejti neki kormánya hivatalos álláspontját, amely lehetetlennek tartja a felülvizsgálatot. Ez meg is történt, de gyakorlati eredménnyel nem járt. Közben Paléologue, értesülve a sűrlődásokról – mint találkozásunk alkalmával elmondotta –, közölte kormányával, hogy kíváncsian volna haladéktalanul hivatalos nyilatkozatban leszögezni a szövetségi megállapodások felülvizsgálatának lehetetlenségét. Egy ilyen nyilatkozat, ha idejében megjelenik, a helyzet tisztázása szempontjából valóban hasznos lehetett volna, de most már elkészt. Kompromisszumképpen Thomas néhány nappal ezelőtt azt ajánlotta nekem, hogy közöljük a szövetséges államokkal a kormány felhívását. Azt válaszoltam, hogy ezt csak abban az esetben teszem meg, ha bizonyos lehetek afelől, hogy a felhívás tartalma nem okoz semmiféle félreértést, többek között a szorosokról való lemondáshoz adott állítólagos belecgyezésünket illetően. Tegnap ismét találkoztam Thomas-val és közöltem vele, hogy a magam részéről csak úgy tartom lehetségesnek a felhívás továbbítását a szövetségesekhez, ha ehhez csatolt kísérő levemben eloszlatom a felhívás olyan értelmezésének lehetőségét, amely ránk nézve káros lehetne. A magam részéről lehetségesnek tartom ezt a kompromisszumot, és hamarosan a kormány elé bocsátom megvitatásra. Végül felhívom a figyelmét arra, hogy Thomasnak az itteni baloldali elemekkel folytatott beszélgetései és ez utóbbiak következtetései mindenképpen máris megváltoztatták a tényleges helyzetet, s ezért részben maga Thomas is felelős.

Miljukov

AVPR, f. Kancjeljaria, 1917 g. d, 97. cs. II. II.

550–551.

Revolucionnoje dvijsenije v Rosszii v aprele

1917. g. 313–314. old.

¹ Albert Thomas francia jobboldali, szociálsovinisza politikus, ekkor fegyverkezés- és utánpótlásügyi miniszter. Thomas egyrészt szorgalmazta, hogy Oroszország folytassa a háborút, másrészt azt szerette volna, hogy a kormányon belül jelentősebb helyet kapjon Kerenszkij és csoportja.

A Munkás- és Katonaküldöttek Petrográdi Szovjetjének határozata arról, hogy kielégítőnek tartja az Ideiglenes Kormánynak az április 18-i jegyzékhez fűzött magyarázatát

1917. április 21.

A Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetje szívből üdvözli Petrográd forradalmi demokráciáját, amely nagygyűléseivel, határozataival, tüntetéseivel tanúbizonyságát adta annak, milyen feszült figyelemmel kíséri a külpolitikai kérdéseket és mennyire aggasztja e politikának a hódító imperializmus régi medrébe való esetleges visszatérése.

A külügyminiszter április 18-i jegyzéke alapot szolgáltatott ehhez az aggodalomhoz. Az Ideiglenes Kormány megtette azt a lépést, amelyet a végrehajtó bizottság régóta

sűrgetett. Közölte a szövetséges hatalmak kormányaival ama március 27-i kiáltványának a szövegét, amelyben lemondott a hódításokról. Ezzel rákényszerítette őket arra, hogy saját demokráciájuk és az egész világ előtt állást foglaljanak a hódítások kérdésében és általában a háború céljait illetően.

Csakhowa a külügyminiszter, amikor a szövetséges kormányokkal közölte a kiáltványt, olyan magyarázatokat fűzött hozzá, amelyekkel nyilvánvalóan kisebbiteni próbálta lépésének tényleges jelentőségét. Hangnemével, stílusával, a régi rendszernek a nép számára érthetetlen diplomáciájától kölcsönzött kifejezéseivel a jegyzék azt a jogos aggodalmat keltette, hogy az Ideiglenes Kormány a nemzetközi kapcsolatok terén le akar térni a hódító politikával való szakítás azon útjáról, amelyen március 27-én elindult.

A petrográdi munkások és katonák egységes tiltakozása mind az Ideiglenes Kormánynak, mind a világ valamennyi népének megmutatta, hogy Oroszország forradalmi demokráciája sohasem nyugszik bele a cári külpolitika feladataihoz és módszereihez való visszatérésbe, és hogy változatlanul legfőbb feladatának tekinti a nemzetközi békéért vívott rendíthetetlen harcot.

Az Ideiglenes Kormány e tiltakozások nyomán újabb magyarázatot adott ki, amelyet a nagy nyilvánosság elé terjesztett és a szövetséges hatalmak nagyköveteivel is közölt. Ez elejét veszi annak, hogy az április 18-i jegyzéket a forradalmi demokrácia érdekeivel és követeléseivel ellenkező szellemben értelmezzék. Így azután a demokrácia nagy vívmányának tekintendő az a tény, hogy megtörtént az első lépés az erőszakos hódításokról való lemondás kérdésének nemzetközi megvitatása felé.

A szovjet rendíthetetlenül eltökélte, hogy továbbra is a békeharc útján fog haladni, s arra hívja fel Oroszország forradalmi demokráciáját, hogy mind szorosabban tömörüljön szovjetjei köré és hirdesse azt a szilárd meggyőződését, hogy az összes hadviselő országok népei le tudják törni kormányuk ellenállását és rá tudják kényszeríteni a béketárgyalásokra az annexiókról és hadisarcokról való lemondás talaján.

*„Izvesztija Petrogradszkovo Szovjeta Rabocsib i Szoldatszkih Gyeputov”, 47. sz. 1917. április 22.
3. old.*

*Revoljucionnoje dvizsenyje v Rosszji v aprele
1917. 762. old.*

**Bruszilov tábornoknak, a délnyugati front parancsnokának
jelentése A. I. Gucskov hadügyminiszterhez a 3. Amuron túli
gyalogos hadosztályban uralkodó háborúellenes hangulatról**

1917. április 24.

Miután ez év április 21-én meglátogattam a 3. Amuron túli gyalogos hadosztály harci állásait és megismerkedtem néhány egységének hangulatával, személyesen meggyőződtem arról, hogy a bomlasztó békepropaganda mély gyökereket eresztett a katonák között és károsan hat ennek a valamikor nagyon hősiiesen harcoló hadosztálynak a szellemére. A katonák tagadják a háborút, hallani sem akarnak támadásról és leplezetlen bizalmatlansággal viseltetnek tisztjeik iránt, akiket a burzsoá elv képviselőinek

tartanak. A szóban forgó egységeknek ez a hangulata fertőző hatással van a szomszéd egységekre. Égető szükség van rá, hogy a döntő csapásra készülő VII. és XI. hadsereget minél előbb meglátogassák lelkes, hazájukat hően szerető dumaképviselők és munkásküldöttek, s minél őszintébben és meggyőzőbben hirdessék a győzelmes háború folytatásának szükségességét; a küldötteknek feltétlenül demokratáknak kell lenniük, s hosszabb időre is az egységeknél maradhatnak. Kérem, közöljék, van-e lehetőség ilyen személyek kiküldésére, s ha igen, milyen számban, hogy eloszthassuk őket azon egységek között, amelyekben a legnagyobb szükség mutatkozik rájuk.

Bruszi lov

CGIAL, f. 1278. op. 10, d. 7. 1. 391.

Revolucionnoje dvizsenyje v Rosszii v aprele 1917. 524. old.

Egy agitáló tábornok

Kornyilov tábornok úgy döntött, hogy az „engedetlen” finn ezrednél, amely 20-án tüntetett a kormány ellen, szemlét tart, hogy megmagyarázza a katonáknak, miért van szükség Konstantinápoly és a tengerszorosok elfoglalására.

A 3. század valamennyi katonája (3500 fő), valamint az 1., 2. és 4. század katonáinak többsége (az újoncokat leszámítva) megtagadta, hogy szemlére álljon ki a tábornok elé, kijelentve, hogy kizárólag a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetje határozatainak veti alá magát. Az újoncok kivonulását a többiek „Menjetek Konstantinápolyba!” kiáltással kísérték. A tábornok beszédet intézett a felsorakozott katonákhoz és arra hívta fel őket, hogy harcoljanak a háború győzelmes befejezéséig, Konstantinápoly és a tengerszorosok elfoglalásáért. Amikor azután a katonák szemére vetette április 20-i megmozdulásukat, azok megrohanták gépkocsiját és letépték róla a Szent György-rend zászlaját, kijelentve, hogy ez Miklós cár zászlaja, s hogy ők a vörös zászlón kívül semmiféle más zászlót nem ismernek el. Magyarázatot követeltek az agitáló tábornoktól, mire az zavartan hebegett valamit az „orosz fegyver dicsőségéről”, a „szabadságról” stb. és sürgősen eliszkolt.

„Pravda”, 44. sz. 1917. április 29.

Bolsevisztszkaja pecsaty. IV. köt. 54. old.

A Miljukov-jegyzék nyomán támadt népmozgalmak a kormányt támogató pártok belső ellentéteit is kiélezték. Gucskov hadügyminiszter és Miljukov külügyminiszter helyzete különösen kritikussá vált. A tüntetők elsősorban őket bírálták, s ugyanakkor maguk sem kívántak a tömegnyomásnak engedni. Gucskovnak és Miljukovnak le kellett mondania. Felváltásukat elősegítette a Kerenszkij és az említett politikusok között kifejlődött személyi versengés és pártellentét. A két legbefolyásosabb miniszter lemondása kormányválságot idézett elő. A tárgyalások eredményeképpen a kormány május 3–5-én átalakult. A már korábban lemondott miniszterek kiváltak, néhány miniszter tárcát cserélt, s Kerenszkijen kívül még öt új „szocialista” miniszter került a kormányba a mensevik párt és az eszer párt képviseletében. A tőkés és megalkuvó politikusok még számottevő tömegbázisát szerették volna így felhasználni. A változások ellenére a kormányban 10 kadet párti és októbrista miniszter maradt, vagyis a nagypolgári pártok továbbra is többséggel rendelkeztek.

Ebben az ún. első koalíciós kormányban Gucskov helyett Kerenszkij kapta a hadügyi és tengerészeti tárcát, vagyis kulcsfontosságú pozícióra tett szert.

Szemelvényeink Gucskov lemondását, Kornijlov tábornok vele szolidarizáló akcióját, Rodzjanko, Gucskov és Miljukov árnyékkabinetjének megalakulását, valamint az első koalíciós Ideiglenes Kormány programját illusztrálják.

Az utóbbiban figyelmet érdemel az a mód, amellyel az egyetemes békére hivatkozva az új kormány is állást foglalt a béke közeli megkötése ellen. Bár az eszer Csernov lett a földművelésügyi miniszter, a program nem irányozta elő az azonnali radikális agrárpolitikai intézkedéseket, csak ezek előkészítését ígerte.

A. I. Gucskov hadügyi és tengerészeti miniszter levele G. J. Lvov miniszterelnökhöz, amelyben felmentését kéri

1917. április 30.

Tisztelt uram, Georgij Jevgenyevics herceg!

Tekintettel azokra a körülményekre, amelyek közé országunkban a kormányhatárolom került – gondolok itt nem utolsósorban a hadügyi és tengerészeti miniszter hatalmára a hadsereg és a hajóhad viszonylatában –, s amelyeken én nem változtathatok, jöllehet végzetes következményekkel fenyegetik a hadsereget és a hajóhadat, de Oroszország szabadságát és pusztá létét is, lelkiismeretemmel összeegyeztethetetlennek tartom, hogy továbbra is ellássam a hadügyi és tengerészeti miniszter teendőit és magam is felelősséget vállaljak a hazával szembeni súlyos bűnökért, s ezért arra kérem az Ideiglenes Kormányt, mentsen fel e kötelezettségek alól.

A. G u c s k o v

„Recs”, 101. sz. 1917. május 2. 3. old.

Revolucionnoje dvizsenyije v Rossziji v aprele

1917. 835–836. old.

A „Recs” című lap közleménye L. G. Kornijlov altábornagynak, a petrográdi katonai körzet főparancsnokának lemondásáról

1917. május 2.

L. G. Kornijlov altábornagy, a petrográdi katonai körzet hadseregeinek főparancsnoka nyomatékos kérésére új beosztást kapott: a fronton az egyik harcoló hadsereg parancsnokságát veszi át.

Jól értesült körökből szerzett információink szerint Kornijlov tábornok azért vált meg a petrográdi körzet csapatainak főparancsnokságától, mert mint harcedzett tábornoknak az a meggyőződése, hogy semmiféle kívülálló intézmény – legyen az akár a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjének Végrehajtó Bizottságához hasonló – nem játszhat és ne is játsszon közvetítő, de még kevésbé kerékkötő szerepet, amikor arról van szó, hogy a főparancsnok közvetlen parancsait a neki alárendelt katonai egységek teljesítsék, kiváltképpen akkor, amikor a főparancsnok szigorúan az Ideiglenes Kormány rendelkezései szerint és a forradalmi nép érdekében jár el. Márpedig az utóbbi napokban, a szovjet végrehajtó bizottságnak azon ismert utasítása alapján, amely szerint egy csapategység sem vonható ki az ő írásbeli utasítása nélkül, előfordultak olyan esetek, hogy a főparancsnok közvetlen parancsait nem hajtották végre.

Kornijlov tábornok kérelmét új beosztására vonatkozólag az Ideiglenes Kormány teljesítette.

Kornijlov tábornok utódjává, a főparancsnoki posztra P. A. Polovcev vezérőrnagyot jelölték, a kaukázusi bennszülött hadosztály parancsnokát. Polovcev tábornok tagja volt a Duma katonai bizottságának.

A petrográdi katonai körzethez tartozó csapatok új főparancsnokának kinevezéséről az új hadügyminiszter hivatalba lépése után döntenek.

„Recs”, 101. sz. 1917. május 2. 5. old.

Revolucionnoje dvizsenyje v Rosszii v aprele

1917. 330. old.

A hivatalos lap közleménye az Állami Duma néhány tagjának magántanácskozásáról

1917. május 5.

Május 4-én a Tauriai Palotában, az Állami Duma elnökének irodájában magántanácskozásra ült össze az Állami Duma néhány tagja. A tanácskozáson M. V. Rodzjanko elnökölt, s részt vett A. I. Gucskov és P. Ny. Miljukov. Az Ideiglenes Kormány volt tagjai szükségesnek tartották, hogy ideiglenes kormánybeli és állami dumabeli társaiknak megmagyarázzák azokat az indítékokat, amelyek a kormányból való kiválásra készítették őket.

M. V. Rodzjanko rövid bevezetője után A. I. Gucskov, volt hadügyi és tengerészeti miniszter, majd P. Ny. Miljukov, az Állami Duma tagja kapott szót, ezt követően

pedig felszólalt V. V. Sulgin, N. V. Szavics, V. A. Maklakov, A. M. Alekszandrov és V. I. Sztjempkovszkij, az Állami Duma tagjai.

Amikor több hozzászóló már nem jelentkezett, M. V. Rodzjanko a következő szavakkal fordult az Állami Duma tagjaihoz:

„Annak idején megmondtam, hogy eljön majd az idő, amikor az Állami Duma tagjainak magántanácskozásaira elengedhetetlen szükség lesz az ország szempontjából. Úgy vélem, most ütött az óra. A felszólalók elég világosan vázolták, milyen aggasztó és veszélyes helyzetbe került államunk. Nincs semmi hozzáfűznivalóm az itt elhangzottakhoz, s úgy vélem, ha továbbra is rendszeresen megtartjuk üléseinket, és a nép választott képviselőiként kifejtjük véleményünket, akár magántanácskozásokon is, ezzel elérjük azt, hogy a nép egy józan orosz tanácskozó testülettől meghallja az igazság szavát, megkapja a kellő figyelmeztetést és a megfelelő útmutatásokat ahhoz, hogyan kell kormányozni az állam hajóját, milyen veszélyek leselkednek rá és mi az, ami elkerülhető. Meggyőződésem, hogy önök valamennyien támogatni fogják az újonnan alakuló kormányt.

M. V. Rodzjanko szavait viharos tapsal fogadták. Végül egyhangúlag elfogadták a következő határozati javaslatot: „Az Állami Duma tagjainak tanácskozása azzal a nyomatékos figyelmeztetéssel fordul az Ideiglenes Kormányhoz újjáalakítása pillanatában, hogy a háború és a béke kérdésében a külpolitikának továbbra is a dicső szövetségeseink iránti feltétlen és kitartó hűségen kell alapulnia, mert ezzel a hűséggel a legszorosabban összefügg Oroszország létérdeke és becsülete.”

V. I. Sztjempkovszkij javaslatára a tanácskozás egyhangúlag úgy döntött, hogy N. V. Szavicsot, V. A. Maklakovot és P. Ny. Miljukovot be kell választani az Állami Duma Végrehajtó Bizottságába.

„Vesztynyik vremennovo pravityelsztva”. 48. (94.) sz.

1917. május 5. 1–2. old.

Revolucionnoje dvizsenyje v Rosszii v aprele

1917. 846. old.

Az első koalíciós Ideiglenes Kormány programnyilatkozata

1917. május 5.

Az átalakított és a forradalmi demokrácia új képviselőivel megerősített Ideiglenes Kormány kijelenti, hogy teljes határozottsággal valóra fogja váltani a szabadság, egyenlőség és testvériség eszméit, amelyeknek a zászlaja alatt megindult a nagy oroszországi forradalom. Az Ideiglenes Kormányt többek között további tevékenységének alábbi fő vonásai egyesítik:

1. Külpolitikai téren az Ideiglenes Kormány, a néppel egyetértésben elvetve a különbéke gondolatát, nyíltan céljául tűzi ki az olyan egyetemes béke mielőbbi elérését, amely nem törekszik sem más népek leigázására, sem nemzeti vagyonunk elorzására, sem idegen területek erőszakos meghódítására; célja tehát az annexió és hadisarc nélküli béke a népek önrendelkezésének elve alapján. Az Ideiglenes Kormány szilárdan meg van győződve arról, hogy miután Oroszországban megbukott a cári rezsim és a bel- és külpolitikában a demokratikus elvek jutottak érvényre, a szövetséges demokráciákat egy újabb tényező készíti a tartós béke és a népek közötti barátság kivívására;

ennél fogva az Ideiglenes Kormány előkészítő lépéseket tesz annak érdekében, hogy március 27-i nyilatkozata alapján megállapodásra jusson a szövetségesekkel.

2. Abban a meggyőződésben, hogy Oroszországnak és szövetségesének veresége nemcsak mérhetetlenül sok bajt zúdítana a népek nyakába, hanem a fent vázolt alapon nyugvó egyetemes béke megkötését is elhalasztaná vagy lehetetlenné tenné, az Ideiglenes Kormány bízik abban, hogy Oroszország forradalmi hadserege nem fogja megengedni, hogy a német csapatok nyugaton szétzúzzák szövetségeseinket, majd fegyverük minden erejével ránk vessék magukat. Az Ideiglenes Kormány legfontosabb feladatának tekinti, hogy a hadseregben megszilárdítsa a demokratizmus elveit, megszervezze és növelje a hadsereg harci erejét mind a védelmi, mind pedig a támadó hadműveletekhez.

3. Az Ideiglenes Kormány rendíthetetlen és erélyes harcot fog vívni a gazdasági bomlás ellen a termelés, a közlekedés, a csere és a termékelosztás feletti állami és társadalmi ellenőrzés további tervszerű bevezetésével, szükség esetén pedig a termelés megszervezésébe is bekapcsolódik.

4. Az Ideiglenes Kormány erélyesen és sokoldalúan tovább fejleszti a munkavédelmi intézkedéseket.

5. Az Ideiglenes Kormány az Alkotmányozó Gyűlésre hagyja a földkérdés végleges megoldását, illetőleg a dolgozók földhöz juttatását. De addig is megteszi a kellő előkészületeket, s megfelelő intézkedésekkel gondoskodik arról, hogy az országban a rászoruló számára minél nagyobb mennyiségű gabonát termeljenek, a földhasználatot pedig igyekszik a nemzetgazdaság és a dolgozó lakosság érdekeinek megfelelően szabályozni.

6. Az Ideiglenes Kormány igyekszik majd demokratikus elvek szerint, következetesen átszervezni a pénzügyi rendszert, s ezért különös figyelmet fordít a vagyonos osztályok egyenes adójának növelésére (örökösödési adó, a háborús nyereségek megadóztatása, vagyonadó stb.).

7. A demokratikus önkormányzati szervek kialakítására és megszilárdítására irányuló munka a lehető legkövetkezetesebben és a leggyorsabb ütemben tovább folytatódik.

8. Hasonlóképpen az Ideiglenes Kormány mindent elkövet, hogy Petrográdban minél előbb összehívhassa az Alkotmányozó Gyűlést.

A fenti program határozott végrehajtását tűzve ki céljául, az Ideiglenes Kormány kategorikusan kijelenti, hogy csak akkor végezhet gyümölcsöző munkát, ha a forradalmi nép teljes és feltétlen bizalmát élvezi, ha teljes mértékben gyakorolhatja hatalmát, amely a forradalom vívmányainak megszilárdítása és továbbfejlesztése szempontjából elengedhetetlen.

Az Ideiglenes Kormány a leghatározottabban és legnyomatékosabban felhívja az összes állampolgárokat arra, hogy őrizzék meg az általa gyakorolt hatalom egységét, s kijelenti, hogy a haza megmentése érdekében a legerélyesebb intézkedéseket fogantatja majd mindennemű ellenforradalmi próbálkozás ellen, s úgyszintén minden olyan anarchista, törvénytelen és erőszakos tevékenység ellen is, amely dezorganizálja az országot és kedvező talajt teremt az ellenforradalom számára. Az Ideiglenes Kormány bízik abban, hogy törekvéseit a leghatározottabban támogatni fogják mindazok, akik szívükön viselik Oroszország szabadságát.

G. J. Lvov herceg,
A. F. Kerenszkij,
P. Ny. Pereverzev,

miniszterelnök és belügyminiszter
hadügyi és tengerészeti miniszter
igazságügyminiszter

M. I. Tyerescsenko,
Ny. V. Nyekraszov,
A. I. Konovalov,
A. A. Manuilov,
A. I. Singarjov,
V. M. Csernov,
I. G. Cereteli,
M. I. Szkobelev,
A. V. Pesehonov,
D. I. Sahovszkoj,
V. Ny. Lvov,
I. V. Godnyev,

külügyminiszter
közlekedésügyi miniszter
kereskedelem- és iparügyi miniszter
közoktatásügyi miniszter
pénzügyminiszter
földművelésügyi miniszter
posta- és távíróügyi miniszter
munkaügyi miniszter
élelmezésügyi miniszter
az állami gondozás minisztere
a szent szinódus főügyésze
állami ellenőr

„Vesztnyik vremennovo pravityelsztva”, 49. (95) sz.

1917. május 6. 1. old.

Revoljucionnoje dvizsenyije v Rosszii v maje-junye

1917. g. Junyszkaja gyemonsztracija. M. 1959. 229–230. old.

Az eszer-mensevik minisztereknek nagy szerepük volt abban, hogy átmenetileg elodázták a politikai válságot. Az új kormány helyzetét megerősítette, hogy sikerült elnyernie a többséget a parasztküldöttek május elején üléselő összoroszországi kongresszusán. Ezen a kongresszuson személyesen megjelent Kerenszkij hadügyi és tenzerészeti miniszter és homályos frázisokat hangoztatott arról, hogy az 1917-es forradalom nem ismétli meg az 1905-ös forradalom hibáját, s biztosítja a földet a parasztnak. Az eszerek és mensevikek megtévesztő szolamai félrevezették a politikailag jórészt tájékozatlan küldötteket. A kongresszus sok tagja éltette Kerenszkijt, a parasztnak odamentek hozzá, s mint igaz képviselőjüket megölelték, majd pedig egy székre ültetve vállalkoztak föléjük vették autójához.

Az Ideiglenes Kormány agrárpolitikája azonban nem változott meg lényegesen. Az első koalíciós kabinet abból az intézkedésből indult ki, amelyet még korábban hoztak a föld-magántulajdon védelméről (lásd 157. old.) Ez az a tény, amelyet a parasztküldöttek összoroszországi kongresszusának határozata (lásd 158. old.) nem vett figyelembe, de amelyet a forradalmi munkásmozgalom, a bolsevik párt befolyása alatt álló parasztnak látva láttak. Ezzel kapcsolatban közöljük egy parasztnak a bolsevik sajtóban megjelent levelét (158–159. old.).

Sz. D. Uruszov belügyminiszter-helyettes körtávirata az Ideiglenes Kormány biztosaihoz a föld-magántulajdon védelméről

1917. április 3.

Szívén viselve a mezei munkák megfelelő időben való elvégzését, ami rendkívül fontos a hadsereg és a lakosság élelmiszerellátása szempontjából, az Ideiglenes Kormány és a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetje megfelelő felhívással fordult az állam polgáraihoz.

Tekintettel e felhívás rendkívüli fontosságára, kérem, tegyék meg a szükséges intézkedéseket, hogy mindenütt biztosítsák a kedvező feltételeket a mezőgazdasági munkához, ne engedjék meg az alkalmazottak, hadifoglyok, munkások elvonását, védelmezzék a vagyont, a felszerelést és biztosítsák, hogy minden tulajdonos szabadon rendelkezhesse földjével.

A belügyminiszter helyett
Uruszov herceg

15 215. sz.

*Revolucionnoje dvizsenyije v Rosszii poszle
szverzensyija szamogyerzsavija 451. old.*

A parasztküldöttek I. összoroszországi kongresszusának határozata az Ideiglenes Kormány támogatásáról

1917. május 8.

Veszélyben van az ország. A forradalom vívmányainak védelme és kiszélesítése határozott intézkedéseket követel. A demokrácia bizalmát élvező, rendíthetetlen hatalom megszervezése a szabadság megszilárdításának egyik feltétele. Ezért a szovjet, a helyzetből fakadó felelősségének teljes tudatában, feltétlenül helyes és halaszthatatlan lépésnek tartja, hogy a szocialisták, fenntartva követeléseiket, belépjenek az Ideiglenes Kormányba. Egyben arra szólítja fel az országot, hogy teljes bizalommal fogadja és támogassa a megújódott Ideiglenes Kormányt, nem feledkezve meg arról, hogy csakis ez a támogatás és az egész dolgozó nép önállósága teszi lehetővé a kivívott szabadság megszilárdítását és a forradalom további sikereinek biztosítását.

A szovjet a szocialista minisztereket kormánybeli képviselőinek tekinti, akik az Alkotmányozó Gyűlés összehívásáig a Paraszt-, Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek tartoznak felelősséggel.

*„Izvesztyija Vszeroszjizskovo Szovjeta Kresztjanszkib Gyeputatóv”, 1. sz. 1917. május 9. 3. old.
Revoljucionnoje dzviszenyje v Rosszji v maje-junye
1917. 148–149. old.*

A pártokról

Muzsik vagyok, paraszt. Nyaranta falura utazom és ott is élek, mielőtt még gyárban dolgoztam volna, most pedig egy esztendőben kétszer-háromszor hazalátogatok. Sokszor hallhattam szocialista szónokokat, eszereket és szociáldemokratákat, bolsevikokat és mensevikeket. Tegnap részt vettem egy nagygyűlésen és most szeretnék néhány szót szólni a pártokról.

Nálunk, a gyárban, a munkások különböző pártokba iratkoztak: ki eszernek, ki menseviknek, ki pedig bolseviknak. Én eszer voltam 1905 óta, de amikor az eszerek arról kezdtek beszélni, hogy az uraktól nem kell elvenni a földet, egyre kevésbé voltak ínyemre, s mikor még a szabadságkölcshöz¹ is hozzájárultak, végleg kiábrándultam belőlük és a bolsevikok közé álltam. Nem a mensevikek közé, mert akármilyen halványan is, de mégiscsak értem, mi kell nekem.

Tehát nálunk az egyik munkás az egyik párt mellett emel szót, a másik a másik párt mellett, a harmadik pedig, a mensevik, nem tudni ki mellett. Mi, munkások egyek vagyunk, de valaki megosztott bennünket, s most nem értjük meg egymást.

De vannak, akik valamivel értelmesebbek; azoknál más a helyzet. Nálunk, a Prohorov-gyárban a 8000 emberből legfeljebb 600 az ilyen értelmesebb ember; a többi sőtét, mint az éjszaka.

Szeretném röviden kifejteni nézetemet a különböző pártokról, és ezért a pártokat a falura, a falusi közgyűlésre alkalmazom. A közgyűlés összetételét körülbelül így látom: kerületi előljáró, járási öregbíró, falusi bíró, paraszt (a jobb módú) és szegény-paraszt, olyan, mint én.

A kerületi előjárót a kadetok közé sorolom, akik a tőkét és az egész burzsoáziát védelmezik.

A járási öregbíró a tudós professzorokhoz hasonlítanám, akik azt akarják, hogy egyesek jól éljenek, de a többit sem szeretnék megsérteni, ezért a végtelenségig húzzák-halasztják a dolgokat, arra törekedve, hogy egy idő múlva mindenki megnyugodjon.

A falusi bíró a mensevikekhez hasonlítom. Ő azt mondja: „Testvérek! Valahogy be kell fejeznünk ezt a háborút. Nem mi kezdtük, tehát fejezze be elsőnek az, aki kezdte; nekünk az kell, hogy minél előbb véget érjen, s erre is törekszünk, amennyire erőnkől telik.”

A jobb módú parasztot a szociálforradalmárokhoz érzem közel. A háborút illetően a mensevikekhez hasonlóan beszél, a földet illetően pedig egyre tovább és tovább megy, s amikor eljut a földhöz, gondolkodni kezd: mi legyen most? Azonnal vegyük el a földet, vagy pedig gondolkozzunk még az Alkotmányozó Gyűlésig?

Vegyük végül a szegényparasztot. Őt a bolsevik szociáldemokratákhoz hasonlítom. A háborúról nem úgy gondolkodik, mint a falusi bíró vagy a jómódú paraszt: ha egyszer a népnek nem kell háború, vessen véget neki, de ne csak úgy ímmel-ámmal, s ne vigye bőrt a vágóhídra. A fronton barátkozzon össze az ellenség katonáival, a hátszágban pedig ne tétlenkedjen, hanem fáradhatatlanul dolgozzon a szent igazságért. Nem szabad megállnunk és várunk, míg valaki, talán az égből leszállva, véget vet majd a háborúnak. Ostromolnunk kell a burzsoáziát, míg össze nem roskad, s akkor vége szakad a háborúnak. De ha nem ostromoljuk kellő eréllyel, nem sokra megyünk.

A földkérdést pedig a bolsevikok minél hamarabb és minél jobban akarják megoldani, nem várakozva és nem sokat gondolkozva: volt erre idő elég, s előre meg lehetett gondolni már mindent. Most pedig kovácsold az izzó vasat, egyre üsd a pöröllyel, amíg meleg, mert csak így lesz valami a dologból.

Minden parasztnak és munkásnak azt tanácsolom, hogy kövesse a bolsevikok példáját, s ne kergesse őket, mint a kutyákat. Amúgy is megkínzott és agyongyötört már bennünket a burzsoázia, s most a mensevikek és eszerek kényszerítenek testvérharcra. A muzsikban van bolsevik tempó, de még nem sikerült mindent tisztázni: érzi, mit kell tennie, de megmagyarázni még nem tudja.

Elmondok egy esetet, velem történt meg. Húsvét után felutaztam Moszkvába és elmentem a Kremlbe, ahol kadetokba botlottam. Nem tudtam, miféle urak ezek, azt hittem, most mindenki derék ember. Próbálok néhány szót szólni az ügyemben, hát rámförmednek:

- Leninista vagy!
- Nem, mondom, szmolenszki vagyok.
- Tehát német kém vagy!
- Nem, mondom, paraszt vagyok.

Nem tudtam, mi az a Lenin, azt hittem kormányzóság. De aztán megértettem.

G. Andrejev

„Szocial-Demokrat”, 39. sz. 1917. május 19.
Bolsevisztszkaja pecsaty, IV. köt. 144–145. old.

¹ A szabadságkölcson az Ideiglenes Kormány új hadikölcsöne volt.

A lassú, de annál biztosabb politikai földindulás legfőképpen a hadseregben mutatkozott. A koalíciós kormány határozott intézkedésekkel igyekezett továbbra is harcra kényszeríteni a katonákat. Politikailag is érdekes a Fekete-tengeri Flotta esete, amely parancsmegtagadásával 1917-ben is, akárcsak 1905-ben, mintegy szimbolizálta a tovább lendülő forradalmat.

Az Ideiglenes Kormány utasítása V. K. Lukin
ellentengernagynak, a Fekete-tengeri Flotta megbízott
parancsnokának arra vonatkozóan, hogy A. V. Kolcsak
altengernagy leváltása után állítsa helyre a rendet a flottában

1917. június 7.

Az Ideiglenes Kormány: 1. megköveteli, hogy a Fekete-tengeri Flotta haladéktalanul vesse alá magát a törvényes hatalomnak; 2. utasítja Kolcsak tengernagyot és Szmirnov kapitányt, akik nyilvánvalóan megtürték a lázadást, hogy haladéktalanul jöjjenek Petrográdba személyes jelentéstételre; 3. a Fekete-tengeri Flotta parancsnokságát ideiglenesen Lukin tengernagyra bízva azzal, hogy átmenetileg saját belátása szerint bízson meg valakit a törzskari főnök teendőinek ellátásával; 4. Lukin tengernagy haladéktalanul teljesítse az Ideiglenes Kormány akaratát: minden lehető eszközzel állítsa helyre a rendet a Fekete-tengeri Flottában, biztosítsa a törvény tiszteletben tartását és a katonai kötelesség teljesítését, adja vissza a tiszteknek a fegyverüket ezen utasítás kézhezvétele napján, s a törvényes formák között állítsa helyre a tisztségviselők és a bizottságok tevékenységét. Mindazokat, akik szembeszegülnének ezzel az utasítással, mint hazárulókat és a forradalom elárulóit azonnal le kell tartóztatni és bíróság elé kell állítani. Az utasítások teljesítéséről 24 órán belül távirati jelentést kérünk.

A hajók személyzetét emlékeztetni kell arra, hogy a Fekete-tengeri Flottát az egész ország mindaddig a szabadság és a forradalom támaszának tekintette.

Lvov herceg,
miniszterelnök s. k.

Kerenszkij,
tengerészeti miniszter s. k.

Petrográdon 1917. június 3-tól 24-ig ülésezett a szovjetek I. összoroszországi kongresszusa. A bolsevikok ezt a legtekintélyesebb fórumot is felhasználták a kormány és támogatói bírálatára, s a maguk pozitív programjának előterjesztésére. A több mint ezer küldöttből álló testület túlnyomó többsége mensevikekből és eszerekből került ki. A bolsevik párthoz csak 105 küldött tartozott.

E kongresszuson találkozott először és utoljára személyesen Lenin és Kerenszkij. A hadügyminiszter féltékenyen figyelte hatalmas politikai ellenfelét, míg Lenin legfeljebb gúnyos megjegyzésekre méltatta Kerenszkij színpadias viselkedését.

A határozatok jellegét a részvevők pártösszetétele szabta meg. A kongresszus többsége bizalmat szavazott az Ideiglenes Kormánynak és hozzájárult a hadsereg új támadásának megindításához. A bolsevikok a teremben kisebbségben maradtak, de nem hiába emlegeti emlékirataiban Kerenszkij, hogy kinn az utcákon egészen másként alakult a többség.

Tulajdonképpen a kongresszuson is kitűnt, hogy a bolsevikok – ahelyett, hogy elszigetelődtek volna – újabb szövetségesekre tettek szert. Az egyesült internacionalista szociáldemokraták A. V. Lunacsarszkij által vezetett csoportja hozzájárult, hogy a bolsevikokkal együtt teszi meg egyik határozati javaslatát. A közös javaslatot Lunacsarszkij olvasta fel, aki ettől kezdve a legszorosabban együttműködött a bolsevik párttal.

A bolsevik frakció és az egyesült internacionalista szociáldemokraták frakciójának határozati javaslata az Állami Duma és az Államtanács feloszlására

1917. június 9.

A kongresszus megállapította a következőket: a népellenes június 3-i törvény alapján választott Állami Duma nem népképviselő, hanem a cenzusos Oroszország legreakciósabb elemeinek szervezete; az Állami Duma elnöke, Rodzjanko, amint ez az 1917. június 3-i lapokban közzétett leveléből kitűnik, az Állami Dumát továbbra is az államhatalom fontos tényezőjének tekinti; ugyanebben a levelében a duma tagjait arra szólítja fel, hogy „álljanak készenlétben, mert hamarosan be kell majd avatkozniuk az ország életébe”, s e felhívásából félreérthetetlenül kicseng az ellenforradalomba vetett remény és az azzal való fenyegetőzés; az Államtanács a sötét reakciónak egy maradványa az új orosz államhatalom gépezetében; végül Pereverzev igazságügyminiszter nemcsak hogy teljesen normálisnak tartja, hogy az Államtanács tagjai, akik a legádázabb ellenségei az oroszországi szabadságnak, még a forradalom előtti leghaloványabb megnyilvánulásaiban is, magas fizetést húzzanak a szabad orosz nép államkincstárából, hanem az Államtanács bírósági-közigazgatási hivatalait fontos igazságszolgáltatási funkciókkal is felruházta, beleértve azt a jogot, hogy a megújított szenátus egyes döntéseit legfelső fórumként semmisnek nyilvánítsák. Mindezt figyelembe véve a kongresszus úgy látja, hogy véget kell vetni a cári Oroszország ilyen csökevényeivel való mindennemű kacérkodásnak az Állami Duma és az Államtanács haladéktalan és végleges feloszlata útján.

Revoljucionnoje dvizsenyje v Rosszii v maje-junye
1917. 186–187. old.

A szovjetek I. összeroszországi kongresszusának ülésezése közben a bolsevik párt Központi Bizottsága június 10-re békés tüntetést hirdetett. Amikor a mensevikek és eszerek értesültek erről, határozatot fogadtattak el a kongresszussal, amely betiltotta a tüntetést. A Központi Bizottság úgy döntött, hogy aláveti magát a kongresszus határozatának és felhívta a tömegeket: álljanak el a demonstrációtól.

A bolsevik párt egyik kipróbált szervezőjének, Antonov-Ovszejenkónak Helsinkiből küldött levele érzékelteti, hogy az Ideiglenes Kormány politikájával elégedetlen tömegek csalódottan fogadták ezt a helyes és taktikus döntést. A levél egyúttal bepillantást enged a balti flottában folyó politikai szervezkedésbe, sőt azt is bizonyítja, hogy teret engedve az ún. internacionalista eszerek agitációjának, a bolsevikok tovább szélesítették a velük együttműködő politikai csoportok táborát.

V. A. Antonov-Ovszejenko levele az OSZD(b)MP Központi Bizottságához az OSZD(b)MP helsingforsi szervezetének tevékenységéről

1917. június 11.

Kedves elvtársak!

Nagyon kínosan érintett bennünket ez az egész história a szombati tüntetéssel. Olyan szemrehányásokat kaptunk, hogy a Központi Bizottság a tüntetés elhatározása előtt nem mérlegelte annak minden lehetséges következményét, nem vette figyelembe a szovjetek kongresszusának és a megfelelő intézményeknek a hangulatát. S ha már három napra betiltották a tüntetéseket, miért nem lehetett a tüntetést a negyedik napra kitűzni? Vagy miért nem lehetett a tüntetést elhalasztani és helyette zárt helyiségekben gyűléseket rendezni, amelyek már nemcsak a szerveződő ellenforradalom ellen tiltakoztak volna, hanem az ellen is, hogy az ellenzéki pártokat megfosztják a tüntetés legelemibb jogától? ...

A tüntetést lemondó táviratot csak *szombaton* déli 12 órakor kaptuk kézhez. A jövőben számoljanak ilyen késlekedéssel.

Az itteni hajókon emelkedett hangulat uralkodik. Kezdeményezésünkre naponta gyűlést tartanak a hajóbizottságok képviselői, s ezek láthatatlanul is a mi befolyásunk alatt állnak. A hadsereggel egyre szorosabb kapcsolatot építünk ki; a honvédeket mindenütt „a pad alá” kényszerítjük; a hadseregbeliek – csaknem valamennyien parasztok – sóváran lesik minden szavunkat, különösen a földet illetően; a honvédek befolyása itt még gyengébb, mint a hajókon, amelyek közül nem tekinthető teljesen megbízhatónak sem a „Szlava”, sem a „Szevasztopol”, sem a „Poltava”. Az erődben még rosszabbul áll a szénánk: vannak olyan tűzérszázadok, amelyeknek a közelébe sem férközhetünk. Az ideérkezett internacionalista eszerek, Usztynov és Prosjan, szétugrasztották az eszer szervezetet, amely kormányhűségével rengeteg „lojális”, „rendes elemet” vonzott. Az internacionalista eszerek agitációját a legmesszebbmenően felhasználjuk, s az ő segítségükkel kiebrudaljuk az eszereket a gyűlésekről. A gyűléseken lelkes a hangulat. Tegnap (a mi nevünkben) megszerveztük a kronstadti küldöttség (Raszkolnyikov elvtárs és mások) fogadását; a honvédek közül alig néhányan furakodtak be közénk (de azok sem értek el semmit); több mint 15 000 ember gyűlt ösz-

sze, bár finn ünnep volt, s ilyenkor a matrózok általában a szigetekén szoktak mulatni. Rendkívül nagy volt a lelkesedés. A gyűlésről mintegy 4000 főnyi tömeg dalolva elindult a tömegsír felé (ez elég messze fekszik), ott beszédek hangzottak el, majd az emberek énekelve visszatértek és újra többen beszédet mondtak. A kronstadtiakat a vállukra vették és körbehordozták.¹ Néhány hajón olyan a hangulat, hogy már alig lehet féken tartani a matrózokat. A „Reszpublika” legénysége például olyan határozatot fogadott el, amelyben fegyveres erő alkalmazásával fenyegetőzve Hausztov elvtárs szabadon bocsátását követeli,² s ezt a határozatot más hajókkal is el akarta fogadtatni. Ugyanilyen elszántság uralkodik a „Petrovavlovszk”-on is.

A Balti Flotta Központi Bizottságához aggasztó hírek érkeznek: attól tartanak, hogy Szevasztopolba küldött öt képviselőjüket letartóztatták. Mások letartóztatására is számítanak. Ha ezt csakugyan meg mernék tenni, ennek beláthatatlan következményei lehetnének. A Balti Flotta Központi Bizottsága teljes bizalmat élvez (leszámítva a revali flotta nagy részét, vagyis a hajóknak nem egészen 1/3-át); a hajók most is megtagadták a Helsingforsból való kifutást (amelynek állítólagos célja lögyakorlat), amíg a Központi Bizottság ezt nem engedélyezi; a matrózok többsége nem ismeri el az új parancsnokot, akit a közösen megválasztott Makszimov helyébe neveztek ki (ezzel nem magáért Makszimovért szállnak síkra, hanem a választás elvéért). A Központi Bizottság teljesen határozott irányvonalat követ, s nem enged semmiben.

Ami Sejnman elvtársat illeti: gyűlések tartására nem alkalmas gyenge orgánuma miatt; ugyanakkor talpraesett szervező, a bizottságokban igen használható ember; előadónak nem elég képzett. Bejuttattuk a helyi szovjetbe, s ott nagyon rendesen dolgozik.

Elvtársi üdvözléssel

Anton

Küldjék meg, kérem, a „Szocial-Demokrat”-ot a 33. számtól a 48-ig (bezárólag).

Arbiv IML, f. 17, op. 1, d. 171, II. 6-7 ob.

Revoljucionnoje dvizsenyje v Rosszji v maje-junye

1917. 85-86. old.

¹ A kronstadti matrózforradalmárok nyíltan dacoltak az Ideiglenes Kormánnyal, s nem ismerték el annak rendelkezéseit saját ún. kronstadti köztársaságukban.

² Hausztov a bolsevik párt tagja volt, s az „Okopnaja Pravda” című lapban tiltakozott a készülő offenzíva ellen. A kormány ezért hazaárulás vádjával letartóztatta. Hausztovot a június 18-i tüntetés alkalmával szabadították ki börtönéből.

Az eszer és mensevik vezetők – miközben a szovjetek kongresszusával meghiúsították a bolsevikok június 10-i tüntetését – maguk június 18-ra tömegdemonstrációt szerveztek. A bolsevik párt ekkor felszólította a munkásokat és katonákat, hogy a bolsevik jelszavakkal vegyenek részt a tüntetésen. Június 18-án mintegy félmillió munkás és katona vonult a főváros utcáira. A tüntetésben a bolsevik jelszavak domináltak.

A tüntetésnek különös jelentőséget kölcsönzött, hogy ugyanazon a napon, június 18-án hosszú szünet után megkezdődött az orosz hadsereg újabb támadása (az újabb Bruszilov-offenzíva; ekkor ugyanis már Bruszilov volt az orosz csapatok főparancsnoka).

Részlet az „Izvesztyija Petrogradszkovo Szovjeta Rabocsih i Szoldatszkih Gyeputatov” című lapnak a petrográdi június 18-i tüntetésről szóló beszámolójából

1917. június 20.

... Feltűnik a Vaszilij-szigeti menet. A munkásoszlopokat matrózok követik, majd újra munkások, katonák... Hosszan kígyózik a végeláthatatlan emberáradat, fölötté zászlok, százai lengenek.

Egyházi gyászdalok gyászindulók hangjaival vegyülnek. Mások némán vonulnak el, lelassítva lépteiket a sírok előtt. Tisztelegve meghajolnak a zászlok, majd újra büszkén és diadalmasan a sokaság fölé emelkednek, s azután lassan továtűnnek.

Ameddig a szem ellát, a Troicki-hídon és mögötte végtelen emberfolyam hömpölyög, s fölötté mint valami drapéria, a szélben lengő vörös zászlok tengere, csillogó arany feliratokkal. A másik oldalról – a Hadmérnöki Iskola épülete felől – ugyanilyen végeláthatatlan áradat közeledik. A szél szétkergette a felhőket, s a ragyogó kékes égen vitorlákként úsznak a vörös lobogók.

Éppen a 180. tartalék gyalogezred vonul el, transzparenszének sokaságán ilyen feliratokkal: „Éljen a forradalmi demokrácia egysége!”, „Éljen az Internacionálé, a nemzetközi béke!”, sokhelyütt bolsevik jelszavak is olvashatók: „Vesszen a 10 tőkés miniszter, az Állami Duma és az Államtanács!”, „Minden hatalmat a szovjeteknek!”, „Le a katonák ellen hozott rabszolga-parancsokkal!”, „Vizsgálják felül »A katonák jogainak deklarációjá«-t!”, „Kronstadtba Miklóssal!” stb.

Ezek a jelszavak találhatók különböző variációkban más bolsevik transzparenszen is.

A Csögyár szociálforradalmár transzparenszekkel vonul fel – „Földet és szabadságot!” –, majd ismét bolsevik jelszavak következnek: „Kenyeret, békét, szabadságot!”, „Éljen az Alkotmányozó Gyűlés!”, „Annexiók nélküli békét!”.

Újra bolsevikok. Majd egy gyermekmenet. A finn ezred egy része az azonnali fegyverszünet jelszávalával vonul fel.

A felvonulást egy kis incidens zavarja meg. Valaki elkiáltotta magát, hogy géppuskáznak. A tüntetők egy része szétszaladt. A katonák a kaszárnyák felé rohantak fegyverért. Néhány pillanat alatt azonban lecsillapodtak a kedélyek, s a felvonulás nyugodtan folytatódik.

Újabb és újabb transzparenszek: „Világ proletárai, egyesüljetek!”, „Bízunk a munkás- és katonaküldöttek kongresszusában!”, „Fegyverszünet!”, „Vesszen az Állami Duma és az Államtanács!”, „Minden hatalmat a szovjeteknek!”, „Vesszenek a lock out szervezői!”, „Éljen a termelés munkásellenőrzése!”, „Éljen a demokratikus köztársaság!”, „Le a hódításokkal!”, „Éljen a világbéke!”.

Az északi troicki gyár (Gollodaj cég) ilyen jelszavakkal vonul fel: „Le az offenzívával!”, „Éljen a fegyverszünet!”; bolsevik jelszavai: „Éljen a forradalmi demokrácia egysége!”, „Alkotmányozó Gyűlést!”, „Mindenkinek a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjei köré!”, „Vesszen az ellenforradalom!”.

Oszipov gyára a burzsoázia teljes legyőzéseig vívott harcot követeli (az ilyen jelszavak általában elég nagyszámúak). Elvonul az anarchista kommunisták viszonylag kis csoportja. Az egyiknek a vállán kihúzott kard villog, azon tábla lóg a következő felirattal: „Vesszen a hatalom és a tőke!”. Ismét transzparenszek: „Háborút a háborúnak!”. A kexholmiak következnek.

A katonai patkógyár, Petrov gyára, a Siemens-Schuckert gyár, a szögárgyár munkásai zömbben bolsevik jelszavakat hirdető transzparenszeket visznek.

A Balti Gyár következik. A tüntetők között élénk piros kendőt viselő lányok csoportja. Ilyen piros kendőket a Kábelgyár felvonulói közül is sokan lobogtatnak.

Feltűnően rendezett sorokban vonul fel a narvai kerület, élén a 176. tartalékezzreddel. Ezt a csoportot követik a Putyilov Gyár dolgozói, bolsevik jelszavakkal: „Fel kell fegyverezni a népet és elsősorban a munkásokat!”, „Rászedtek bennünket az ígéretekkel, készüljetek fel a harcra!”. Utánuk a narvai kerület bolsevik bizottsága következik; ukránok jönnek kék-sárga lobogóval, rajta ez a felirat: „Éljen az autonóm Ukrajna!” Lányok egy csoportja összhangban gyászdalt énekel. Azután szociálforradalmárok jönnek, köztük két lány élénk piros ruhában. „Éljen a forradalmi erők egysége!”

A gyászdalokba és gyászindulókba a „Marseillaise” diadalittas hangjai vegyülnek: az „Aurora” cirkáló matrózai vonulnak el. A gyászos dallamok már nem is hallatszanak, egyik oszlop a másik után a „Marseillaise” ütemére menetel. Francia-Orosz gyár, Putyilov Hajógyár; sok mensevik jelszó. A 3. lövészezred következik ilyen transzparenszekkel: „Bizalmat Kerenszkijnek!”, „Le a polgárháborúval!”. Feltűnően díszes transzparenszekkel vonul fel az Állami Nyomda; a transzparenszek a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjének jelszavai. Utána következik az Ancsar, majd a Treugolnyik gyár zömében női munkássága, a transzparenszek: „Munkavédelmet!”, „Női egyenjogúságot!” jelszavakkal. „Háború a szabadság megszilárdításáig!”, „Bizalmat a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek!”, „Békét a világnak!” – hangzanak az 1. tartalék gépkocsizó század követelései. Blagodarev északnyugati vasúti gyára a szovjet jelszavait bolsevik jelszavakkal vegyíti.

Bolsevik jelszavakat hirdető transzparenszeket visznek a gázvédelmi felszerelések gyárának dolgozói és a petrográdi ezred harcosai.

Egy gyermekcsoport következik, utána pedig a „női halálzászlóalj”. Önkéntesek katonai egyenruhában, messziről nem is látni, hogy nők. Magas hangon felcsendül a vezényszó: „Sapkát le!” Előtűnik a katonalányok géppel lenyírt feje; feszes tartásban vonul el ez az igen kis létszámú zászlóalj. Csaknem egy óra hosszat tart a narvai kerület felvonulása. Utána következik a petrográdi kerület.

Az O. E. S. gyár jön, majd a bolsevikok kerületi bizottsága. A pénzverde díszes transzparenszekkel vonul, a tüzérségi raktár szovjet és bolsevik jelszavakat hirdet. „Éljen Kerenszkij!”, „Háború a császárral, béke a néppel!” – olvasható a rokkantak transzparenszein. Az autógyáriak bolsevik jelszavakkal vonulnak fel, a Gejszler és a

Vulkán gyáriak a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjének jelszavait bolsevik jelszavakkal vegyítik. A Pavloszkij ezred bolsevik jelszavak mellett a következő transzparenszt viszi: „Le a női zászlóaljakkal, az orosz hadsereg szégyenével!” Saját jelszavait hirdeti a Parasztküldöttek Petrográdi Szovjetje. A rádiótávírásszok osztágnak transzparensén ez olvasható: „Béke a kunyhóknak, háború a palotáknak!”. A gránátosok a szerződések nyilvánosságra hozatalát követelik. A vezérkari írnokok a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjének jelszavait írták transzparensaikre. A Gépfegyvergyár ilyen jelszóval vonul fel: „Munkások a gépek mellé, burzsoák a lövészárokba!”

Az 57. számú kórház, a nyomdászszövetség, a diákok jelszavai: „Alkotmányozó Gyűlés!”, „Egységbe minden forradalmi erő!” „Vesszen az ellenforradalom!”, „Fegyverszünetet!”

1 óra 10 perckor kezdődik a viborgi kerület felvonulása.

A menet vezetőjétől megkérdezi egy bámészkodó: melyik kerület ez? Hát nem látja? – hangzik a büszke válasz. – Mintaszerű rend, tehát Viborg! Csakugyan rendezett, széles sorokban vonulnak az emberek. Az összevissza hullámozó sokaság helyébe most méltóságteljesen hömpölygő, széles folyam lép.

A menet élén a kerületi Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetje; mögötte a töltenygyár a háború mielőbbi befejezését követelő jelszavakkal; azután a moszkvai ezred, bolsevik jelszavakat hangoztatva. A katonák békét követelnek. Következik a bolsevikok Központi Bizottsága, a „Szoldatszkaja Pravda”, a „Pravda”, a bolsevik katonai szervezetek konferenciája. Az utóbbi csoportból kiválnak néhányan és Csheidzéhez fordulnak a konferencia nyilatkozatával, amelyben azt követelik, hogy legkésőbb estig helyezték szabadlábra Hausztovot, az „Okopnaja Pravda” szerkesztőjét. Csheidze megígéri, hogy minden tőle telhetőt el fog követni.

Ezután páncélcsoportok következnek, a 2. géppuskás ezred – „Az elnyomottakkal az elnyomók ellen!” –, majd az éjszaki eszerek jönnek.

Az anarchistáknak egy kisebb csoportja tűnik fel, többen puskával. Az egyik anarchista szónokol: „Az ellenforradalom ellen nem kiáltványokkal kell harcolni. Miklóst a Péter-Pál erődbe kell csukni.” Gyér taps.

Egymás után felvonul a szakszervezeti szövetség központi irodája, az üzemi bizottságok központi bizottsága, a biztosítási csoport, a textilmunkásság, a Péter-Pál kórház, a malomipari munkások szövetsége, a bezorodovói bolsevik bizottság, a Promet gyár, az ágyúöntőde, a hüvelygyár, a Főnix, az Arszenál, a Rozenkranc. A fémárugyár magával hozta az 1905-ös zászlót. Az egyik transzparensen ilyen felirat olvasható: „Frakciós nézeteltérések nem bonthatják meg az egységet!” A fémárugyár gárdájának jelszava: „Az ellenforradalom elleni harcban mindannyian egységesek vagyunk!” A „Kent” tűzérési telep, a Szampszonyijevszkaja Manufaktúra, a „Sztarij Parviajnen” zömében bolsevik jelszavakat hangoztat.

Ismét egy kisebb anarchista csoport következik, fekete zászlóval: „Halál a zsarnokokra!”. Renault-gyár: „Harc a jelszavak végrehajtásáért!”. Az első géppuskás ezred jelszava: „Annexiók nélküli békét!”, és egy bolsevik jelszó: „Ne feledd, a kapitalizmus: a kardlap, a gépfegyver el fog pusztítani.” Kórházi dolgozók jönnek, a Baranovszkij-gyár bolsevik és eszer jelszavakkal, majd az Ajvaz ezt hirdetve: „Az Alkotmányozó Gyűlés az orosz föld gazdája!”, „Minden hatalmat a szovjeteknek!” 2 óra 30 perckor véget ér a viborgiak menete.

A viborgi kerület után a Bund Központi Bizottsága menetel. Jelszava: „Támogassuk a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjét meg az Ideiglenes Kormányt!”

Az Obuhov-gyáriak jelszavai: „Bizalmat a Munkás- és Katonaküldöttek Szov-

jetjének!”, „Általános békét!”, utánuk a Névai gyár, majd a bolsevikok slisszelburgi bizottsága következik.

A 4. doni ezred, Platov ezrede transzparenszin ez áll: „Éljen az Ideiglenes Kormány és a népek egyetértése!” Amikor a tüntetők elhagyják a sírokat, a tömeg elragadja tőlük az Ideiglenes Kormány iránti bizalmat hirdető transzparenst és megsemmisíti. A felháborító erőszak láttán támadt izgalmat egykettőre sikerül lecsillapítani.

A Thornton-gyár transzparenszin bolsevik és eszer jelszavak, valamint a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjének jelszava: „Le az egységbontással!”

A Gromov-gyár szociálforradalmár jelszavakat hirdet. Az egyik transzparenssin rajz látható: egy orosz katona kezét nyújt egy németnek. Aláírás: „Siess, elvtárs!”

Rozsgyesztvenszkij kerület. A preobrazsenszkojei ezred katonáinak jelszava: „Bizalmat Kerenszkijnek!”, „Tömörüljünk a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjei köré!”, „Egységbe minden forradalmi erő!”, valamint bolsevik jelszavak. A volhíniai ezred katonáinak transzparenszin ugyancsak a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek jelszavai és bolsevik jelszavak szerepelnek, valamint ez a jelszó: „Bizalmat az Ideiglenes Kormánynak!”

Néhány csoport a Szerp zsidó szocialista párt zászlóival vonul fel.

A litván ezred katonái: „Elég a tüntetésből, itt a tettek ideje!”, „Éljen az Alkotmányozó Gyűlés, éljenek a szocialista miniszterek, éljen az Internacionálé!”, „Földet a népnek!”, „Vesszen a 10 tökécs miniszter!”

A gyutacsgyáriak transzparenszin: „Teljes bizalmat a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjének!” Aztán a 6. utászezred következik.

Még mindig ugyanolyan széles folyamként vonulnak el a tüntetők sorai. Figyelmünk ellankad az emberek és jelszavak e szüntelen váltakozásában, már úgy tűnik, mintha nem is ez a tömeg hömpölyögne előttünk, hanem mi siklanánk hátrafelé a transzparenszeknek e végtelen sora, az embereknek e megszámlálhatatlan sokasága előtt. Nehéz lenne megmondani, hol végződik a Rozsgyesztvenszkij és hol kezdődik a moszkvai kerület, nehéz lenne elhatárolni az egyes gyárakat és ezredeket, felfigyelni minden egyes jelszóra.

A vadászok azt követelik, hogy minden hatalom a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek kezébe menjen át; „A lövészárkokba azokkal, akik győzelemről kiabálnak!” – hirdetik. A vasúti javítóműhelyek dolgozói zömbben eszer jelszavakkal vonulnak.

A 171. gyalogos tartalékezred a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjének és a bolsevikoknak a jelszavaival menetel.

A „Jegyinsztvo” csoport transzparenszin: „Támogassuk az Ideiglenes Kormányt!”

Az oranienbaumi ezred bolsevik jelszavakat visz. A 13. ezred katonái annexiók nélküli békét követelnek. Egymás után elvonul a szemjonovszkojei ezred, az első lövészezred, a Szkorohod-gyár, a repülőszázad, a Petrov-cipőgyár, az Arthur Koppel-gyár.

A felvonulás 4 óra körül ér véget.

Munkások és katonák százai és ezrei vonultak fel vasárnap sok száz, ha ugyan nem sok ezer transzparenszel a tömegsírok előtt. A burzsoák és a halálra rémült nyárspolgárok ezen a napon szinte ki sem merték tenni a lábukat az utcára. A tüntetés demonstrálta a forradalmi erők hatalmát, egységüket az ellenforradalom elleni harcban.

Minden nézeteltérés és a jelszavakban mutatkozó különbségek ellenére ezen a napon a Mars-mezőn egyáltalán nem érződött az az ellenségeskedés, amely az utóbbi napokban olyan éles formában jelentkezett.

Itt-ott kis csoportgyűlésekre is sor került, de ezek békésen és nyugodtan zajlottak le. Ez a tüntetés abban különbözött a március 23-ától és a május 1-től, hogy résztvevői rengeteg és világosan megfogalmazott jelszót hirdettek. Ha nincs is meg a régi egység, de ma már mindenki világosabban felismeri, miért is harcol és mik e harc legközelebbi feladatai.

*„Izvesztyija Petrogradszkovo Szovjeta Rabocsib i Szoldatszkib Gyeputatov”, 96. sz. 1917. június 20.
2–3. old.*

*Revoljucionnoje dvizsenyije v Rosszii v maje–junye
1917. g. 529–533. old.*

A burzsoázia másként fogadta a támadás hírért, mint a tömegek. Az offenzíva halatára a katonatisztek és az Ideiglenes Kormány hatóságai előszedték a cári időben használt nemzetiszínű lobogókat, hogy ezekkel kiszorítsák a forradalomra emlékeztető vörös zászlókat. (Természetesen a nemzetiszínű zászlók felhasználása önmagában véve nem kifogásolható; ekkor azonban a nemzeti színek az imperialista háborút jelképezték.)

Az offenzíva hírére felgyorsult az oroszországi társadalom politikai mozgása. Az ingadozó közbülső tömegek rovására megerősödött a forradalmi szándékú, tette kész baloldal, de ugyanakkor az ellenforradalmi jobbszárny sem sikertelenül mozgósított. Egy nagyszabású összeütközés már június utolsó napjaiban előrevetette az árnyékát.

A tömegekben végbemenő balratolódásról fogalmat alkothatunk egy mensevik munkás leveléből (169. old.).

Az Ideiglenes Kormány elbizakodottságáról, a közvéleménnyel folytatott csalárd játékaról s eltökélt háborús szándékairól Tyerescsenko külügyminiszter bizalmas táviratai tájékoztatnak (170–172. old.). Az utóbbiakban már felmerül a nemzeti kérdés egyre bonyolultabbá váló ügye, amely közvetlen kiobbantó oka volt a júliusi politikai válságnak.

Levél a szerkesztőséghez

Internacionalista elvtársak!

Eddig a mensevikek frakciójához tartoztam. Ámde most, a „Vperjod”-ot¹ olvasva, nem akarok hinni a szememnek és azt kérdezem magamtól: vajon ki írja ezt? Szocialista vagy álszocialista? Nincs olyan istenadta nap, hogy a lap ne rágalmazná a bolsevikokat. A polgári sajtótól kezdve, a professzorokon és mindenféle sötét erőkön át, egészen a mensevikekig, ez az egész sárga sajtó éppúgy üldözi ma a bolsevikokat, ahogy a cári kormány azelőtt a zsidógyűlöletet szította a népben...

Éppen ezért kötelességemnek tartom, hogy kilépjek a mensevikek frakciójából.

N y i k. L o b k o v

a moszkva–kazanyi vasútvonal
javítóműhelyének formázója

„Szocial-Demokrat”, 87. sz. 1917. június 21.
Bolsevisztszkaja pecsaty. IV. köt. 150. old.

¹ A „Vperjod” (Előre) című lap a mensevikek orgánuma volt. Moszkvában jelent meg 1917 márciusától 1918 áprilisáig.

M. I. Tyerescsenko külügyminiszter távirata B. A. Bahmetyev rendkívüli washingtoni nagykövetnek az Ideiglenes Kormány külpolitikájáról

1917. június 21.

Megkaptam az ön június 15-i táviratát.¹

1. A koalíciós kormány deklarációjának kibocsátása óta az angol kormány hivatalosan közölte, hogy kész felülvizsgálni a szövetségi szerződéseket. Albert Thomas-val folytatott beszélgetéseimből arra a következtetésre jutottam, hogy a francia kormány hajlik e kívánság teljesítése felé. Ezért Thomas-val való megállapodásom szerint átnyújtottam neki egy jegyzéket, amelyet egyidejűleg valamennyi szövetséges kormánynak megküldtünk és amelyet június 2-án a Petrográdi Távirati Iroda is nyilvánosságra hozott. A jegyzékben azt javasoljuk, hogy a legrövidebb időn belül, mihelyt a helyzet kedvező lesz, hívjuk össze a szövetségesek konferenciáját a háború végső céljaira vonatkozó egyezmények felülvizsgálata végett, azzal a fenntartással, hogy a különbéke megkötését tiltó egyezmény nem bocsátandó a konferencia elé. Önnel, kiegészítésképpen, szigorúan bizalmasan közölhetem, hogy mind katonai megfontolásokból, mind pedig belső okoknál fogva nem tartanánk kívánatosnak, hogy a konferencia összehívására augusztus közepe előtt sor kerüljön.

2. Franciaország és Anglia részéről általában véve azt tapasztaljuk, hogy Oroszország új politikai irányvonalát teljesen megértik; Lloyd George és Ribot legutóbbi beszéde közelebb hozza egymáshoz a háború céljaira vonatkozó álláspontjainkat. Olaszországban bizonyos fokig szintén az a törekvés tapasztalható, hogy az olasz politikai célokat összeegyeztessék a mi új rendszerünk által leszögeezett elvekkel. Belgium vonatkozásában az az álláspontunk, hogy helyre kell állítani az ország politikai és területi függetlenségét, s kárpótolni kell veszteségeiért. Ugyanezt az elvet alkalmazzuk Szerbiával kapcsolatban is, régi határai között, hozzátéve, hogy sikraszállunk a népek önrendelkezési jogának elve mellett, s hogy Oroszország a legnagyobb rokonszenvvvel fogadja a délszláv föderáció egyre jobban terjedő eszméjét. Végül, ami Elzász-Lotaringiát illeti, az orosz demokratikus körökben a francia szocialisták ama csoportjának álláspontjával rokonszenveznek, amely szerint a Franciaországtól elszakított területeken népszavazást kell tartani. de olyan körülmények között, amilyenek az elszakítás idején uralkodtak, vagyis az azóta bevándorolt elemeket távol kell tartani a szavazástól, a Franciaországba emigrált ottani lakosságnak pedig lehetőséget kell biztosítani a népszavazásban való részvételre.

3. Wilson üzenetének Oroszországban nem volt különösebb hatása. Demokrata köröknek csak most, a Grimm-mel történt legutóbbi incidens, a német kémkedés és a Scheidemann által elfoglalt álláspont alapján kezdik lassanként belátni, mennyire helyes volt Wilsonnak az a megjegyzése, hogy a német kormány még belső ellenségeit is saját szolgálatába tudja állítani.

4. Bár nem kívánjuk az elnököt felkérni arra, hogy vállalja a kezdeményezést azoknak a nézeteknek az összehangolásában, amelyeket a szövetségesek a háború céljait illetően képviselnek, mégis feltétlenül számítunk arra, hogy annak idején támogatja majd a konferencia összehívására vonatkozó javaslatunkat és hogy maga Amerika is részt vesz ezen a konferencián.

5. Nem látjuk különösebben szükségét, hogy Amerika is belépjen azoknak a hatal-

maknak a sorába, amelyeket szerződések kötnek. De ha maga Amerika kíván csatlakozni a különbéke megkötését tiltó szerződéshez, üdvözölni fogjuk ezt a döntését.

Tyerescsenko

*AVPR, f. Kanceljarija, 1917 g. d. 98, t. II, 1. 681.
Revoljucionnoje dvizsenyje v Rosszii v maje-junye
1917 g. 260–261. old.*

¹ Bahmetryev a külpolitikai helyzetre vonatkozó kérdéseket tett fel táviratában a külügyminiszternek.

M. I. Tyerescsenko külügyminiszter távirata a washingtoni, a tokiói, a párizsi és a stockholmi diplomáciai képviselőknek Oroszország politikai helyzetéről

1917. június 26.

Az általános helyzet most eléggé tisztázatlan. Támadásunk folytatódik, jöllehet nagy nehézségeket támaszt az ellenség ellenállása, valamint a hadsereg új elvek alapján való átszervezése. A támadás legfőbb hadászati és politikai célja – az ellenséges csapatok megállítása a fronton, illetve pszichológiai fordulat elérése a háborúhoz való viszonyunkban – elértnek tekinthető. A fronton kifejtett aktivitásunk a legközelebbi jövőben meg fog gyengülni. Petrográdban ma bizonyos fokig nyugalom uralkodik.

A bolsevikok valamelyest megváltoztatták taktikájukat. Elhatárolják magukat az anarchistáktól, sőt elítélték néhány olyan túlkapást, amelyet a bolsevik propaganda idézett elő, így például azt, hogy a fronton megverték a Munkásküldöttek Szovjetjének küldötteit. A többség azonban bizalmatlanul fogadja ezt és úgy véli, hogy a szélsőséges pártok csak a kedvező pillanatot lesik a megmozdulásra. Az anarchista elemek itt Kronstadtban nagy lármát csapnak a Durnovo-villában végrehajtott letartóztatás miatt,¹ de szemmel láthatóan érzik, hogy elszigetelődtek. A helyőrségi ezredekben a hangulat változékony. Ennek ellenére vannak bizonyos sikerek. Menetszázadok indulnak a frontra, többek között a legrosszabb, a géppuskás ezred is útnak indít 500 géppuskagyépet.

A kormány most a folyó ügyeken kívül olyan sürgős kérdésekkel is foglalkozik, mint az ukrán és a finn kérdés. Az előbbinek a tisztázására Kijevbe utazik egy Kerenszkijből, Cereteliből és belőlem álló miniszteri küldöttség, széles körű felhatalmazással. A finn kérdést az élezte ki, hogy a finn országgyűlés a valutakérdésben megtagadta tőlünk a kölcsönt. Minthogy Finnországban halaszthatatlan fizetési kötelezettségeink vannak, és az ott állomásozó csapatoknál a pénzváltás lehetőségének hiánya folytán aggasztó a hangulat, nagy bonyodalmakra lehet számítani. A kormány nem kíván olyan intézkedésekhez nyúlni, mint egy orosz kényszerárfolyam bevezetése, mert ez konfliktusba keverne bennünket Finnországgal, sőt esetleg felkelést eredményezne. Remélem, hogy egy Amerikával folytatott pénzügyi tranzakció útján sikerül majd rendezni a dolgot. Szükségesnek tartom, hogy ezzel a kérdéssel kapcsolatban tájékoztassam önt:

a magunk részéről mindent elkövetünk és a legnagyobb engedményektől sem riadunk vissza, csakhogy fenntartsuk Finnországgal a jó viszonyt. Finnország viszont, sajnos, minden kérdésben rendkívül makacsnak mutatkozik, mintha csak ki akarná provokálni a reménytelen helyzetet.

T y e r e s c s e n k o

*AVPR, f. Kanceljarija, 1917 g. d. 98, t. 11. 11. 771–72.
Revoljucionnoje dvizsenyije v Rosszii v maje–junye
1917. g. 261–262. old.*

¹ A Durnovo-villát megszállt anarchisták letartóztatásáról van szó.

Az oroszországi forradalom hatalmas folyamában mindjobban három nagy áramlat egyesült. A munkásmozgalom, a parasztmozgalom és a nem orosz népek nemzeti felszabadító mozgalma. Ez utóbbi óriási jelentőségű tényező volt az Ideiglenes Kormány sorsa és a szocialista forradalom jövője szempontjából.

1917 május–júniusában két jellemző mozzanatot figyelhetünk meg a nemzetiségi kérdés alakulásában. A radikális felszabadító mozgalom térben kiterjed; eléri a Kaukázuson-túli és közép-ázsiai népeket is (ezt a folyamatot szemlélteti az első oroszországi muzulmán kongresszus határozata, amelyet a 177. oldalon közlünk). Másrészt azok a nemzetek, amelyek már régi felszabadító hagyományokkal és mozgalmakkal rendelkeztek, a gyakorlatban kezdenek hozzá autonómiájuk kiépítéséhez (lásd a finn kérdésről és az ukrán mozgalomról szóló szemelvényeket a 177–192. oldalakon).

Az orosz pártok táborában csak a bolsevik párt ismerte el a nem orosz népek felszabadító törekvéseinek teljes indokoltságát, az önrendelkezésre való jogokat, az elszakadás jogát is beleértve. (Vesd össze a 173–176., 177–179., 189–190. oldalakon található dokumentumokkal.) Ezzel a bolsevikok legalábbis semlegesítették magukkal kapcsolatban az egyes nemzeti mozgalmakat, de előfordult, hogy sok őszinte tisztelőt is szereztek a lenini pártnak az elnyomott nemzetek középrétegeiben, sőt polgárságuk körében is.

Az Ideiglenes Kormány értetlenséget tanúsított a nemzeti mozgalommal kapcsolatban és nacionalista módon elutasította a nem orosz népek alapvető követeléseit. A kormány felfogását hűen adja vissza az ukrán kérdésben tartott bizalmas jogi tanácskozás jegyzőkönyve (183–186. old.). A merev elutasítás politikája a nem orosz népek millióit tette az Ideiglenes Kormány politikai ellenfelévé. A miniszterek egy csoportja felismert valamit ebből a veszélyből és hajlandónak mutatkozott kisebb, félrevezető jellegű engedményeket tenni. A kadet miniszterek még ezektől a másodrendű engedményektől is féltek. Amikor Kerenszkij az ukrán nemzeti mozgalom vezetőivel kompromisszumot keresve hozzájárult az ukrán Főtitkárság, az ukrán autonómiát előkészíteni hivatott kormány szerv felállításához (lásd 191–192. old.) a kadet miniszterek erre hivatkozva benyújtották lemondásukat (192. old.). Közvetlenül az ukrán kérdés váltotta ki az újabb politikai válságot.

Lenin

Beszéd az OSZD(b)MP VII. oroszországi konferenciáján a nemzeti kérdésről

1917. április 29.

1903 óta, amikor pártunk elfogadta a programot, minden alkalommal elkeseredett ellenzéssel találkoztunk a lengyel elvtársak részéről. Ha áttanulmányozzák a II. kongresszus jegyzőkönyveit, látni fogják, hogy ők már akkor is ugyanazokat az érveket hangoztatták, amelyekkel most találkozunk, s a lengyel szociáldemokraták eltávoztak

erről a kongresszusról, mert úgy vélték, hogy a nemzetek önrendelkezési jogának elismerése az ő számukra elfogadhatatlan. S ettől az időtől kezdve, minden alkalommal egy és ugyanazon kérdésbe ütközünk. 1903-ban már volt imperializmus, de akkor az érvek között az imperializmusra való utalás még nem szerepelt; a lengyel szociáldemokrácia álláspontja akkor is, most is, furcsa és szörnyű hiba: ezek az emberek azt akarják, hogy pártunk sovíniszta álláspontra helyezkedjék.

Lengyelország politikája – annak következtében, hogy Oroszország régen elnyomja – teljesen nacionalista politika és az egész lengyel népet egy gondolat hatja át: a muszkákon való bosszú gondolata. Senki nem nyomta el úgy a lengyeleket, mint az orosz nép. Az orosz nép a cárok kezében a lengyel szabadság hóhéra volt. Nincs nép, amelyet annyira áthatna az Oroszországgal szemben táplált gyűlölet, nincs nép, amely oly rettenetesen gyűlölné Oroszországot, mint a lengyel, s ebből különös jelenség adódik. Lengyelország a lengyel burzsoázia miatt akadálya a szocialista mozgalomnak. Eméssze el a tűz az egész világot – csak Lengyelország legyen szabad. A kérdés ilyen beállítása természetesen az internacionalizmus kigúnyolása. Most, természetesen, az erószak uralkodik Lengyelországon, de hogy a lengyel nacionalisták Oroszországtól várják Lengyelország felszabadítását – ez az Internacionálé elárulása. A lengyel nacionalisták azonban annyira átitatták nézeteikkel a lengyel népet, hogy ott igenis így látják a dolgokat.

A lengyel szociáldemokrata elvtársaknak óriási, történelmi érdeme az, hogy kiadták az internacionalizmus jelszavát és azt mondták: számunkra a legfontosabb a testvéri szövetség valamennyi többi ország proletariátusával és sohasem leszünk hajlandók háborút folytatni Lengyelország felszabadításáért. Ez az érdemük, és ezért mi mindig csak ezeket a lengyel szociáldemokrata elvtársakat tartottuk szocialistáknak. A többiek – patrióták, lengyel Plehanovok. De ebből a különleges helyzetből, amikor ezeknek az embereknek a szocializmus megmentése érdekében a veszett, beteges nacionalizmus ellen harcolniuk kellett, különös jelenség származott: az elvtársak idejönnek hozzánk és azt mondják, hogy le kell mondanunk Lengyelország szabadságáról, Lengyelország különválásáról.

Miért kellene nekünk, nagyoroszoknak, akik több nemzetet nyomunk el, mint bármelyik más nép, lemondani Lengyelország, Ukrajna, Finnország különválási jogának elismeréséről? Azt ajánlják nekünk, hogy legyünk sovíniszták, azért, mert ezzel megkönnyítjük a szociáldemokraták helyzetét Lengyelországban. Mi, úgymond, nem tartunk igényt Lengyelország felszabadulására, mert a lengyel nép két harcképes állam között él. De ahelyett, hogy azt mondanák, hogy a lengyel munkásoknak a következőképpen kell érvelniük: csak azok a szociáldemokraták maradnak demokraták, akik azt vallják, hogy a lengyel népnek szabadnak kell lennie, mert sovínisztáknak nincs helyük a szocialista pártban, ehelyett a lengyel szociáldemokraták azt mondják: éppen, mert előnyösnek tartjuk az orosz munkásokkal való szövetséget, ellene vagyunk Lengyelország különválásának. Ehhez nekik minden joguk megvan. De ezek az emberek nem akarják megérteni, hogy az internacionalizmus erősítése érdekében nem kell egy és ugyanazokat a szavakat hajtogatni, hanem Oroszországban az elnyomott nemzetek különválásának szabadságára kell a főszólyt helyezni, Lengyelországban viszont az egyesülés szabadságát kell hangsúlyozni. Az egyesülés szabadsága feltételezi a különválás szabadságát. Nekünk, oroszoknak, a különválás szabadságát kell hangsúlyoznunk, Lengyelországban pedig – az egyesülés szabadságát.

Itt egész sor álokoskodással van dolgunk, amelyek a marxizmus teljes feladására vezetnek. Pjatakov elvtárs álláspontja nem más, mint Rosa Luxemburg álláspontjának ismétlése...¹ (Hollandia példája). Így vélekedik Pjatakov elvtárs és így üti agyon

önmagát, hiszen elméletben tagadja a különválás szabadságát, a népnek pedig azt mondja, hogy nem szocialista az, aki tagadja a különválás szabadságát. Az, amit itt Pjatakov elvtárs beszélt, hihetetlen zagyaság. Nyugat-Európában túlsúlyban vannak azok az országok, amelyekben a nemzeti kérdést már réges-régen megoldották. Amikor arról beszélnek, hogy a nemzeti kérdést megoldották, akkor Nyugat-Európát tartják szem előtt. Pjatakov elvtárs ezt olyan területre vonatkoztatja, amelyre nem vonatkozik, tudniillik Kelet-Európára, és így nevetséges helyzetbe kerülünk.

Képzeli csak el, milyen szörnyű zagyaság keletkezik ebből! Hiszen itt van szomszédságunkban Finnország. Pjatakov elvtárs Finnországot illetően nem ad konkrét választ és teljesen összezavarodott. Tegnap olvashatták a „Rabocsaja Gazetá”-ban, hogy Finnországban erősödik a szeparatizmus. A finnek idejönnek és azt mondják, hogy náluk terjed a szeparatizmus, mert a kadetok nem adnak Finnországnak teljes autonómiát. Ott növekszik a válság, az elégedetlenség Rogyicsev főkormányzóval szemben, a „Rabocsaja Gazeta” pedig azt írja, hogy a finneknek meg kell várniuk az Alkotmányozó Gyűlést, mivel ott Finnország megegyezésre jut majd Oroszországgal. Mi az, hogy megegyezésre jut? A finneknek azt kell mondaniuk, hogy nekik joguk van saját belátásuk szerint dönteni sorsukról, és az a nagyorosz, aki ezt a jogot tőlük megtagadná, sovíniszta volna. Más dolog az, ha mi azt mondjuk a finn munkásnak: milyen megoldás előnyös neked...²

Pjatakov elvtárs beéri azzal, hogy elveti a mi jelszavunkat, és azt mondja, hogy ez nem jelszó a szocialista forradalom számára, ő maga azonban nem adott megfelelő jelszót. A szocialista forradalom módszere ilyen jelszóval: „félre a határokkal”, teljes zagyaság. Nem sikerült kinyomatnunk azt a cikket, amelyben én ezt a nézetet „imperialista ökonomizmusnak” neveztem³. Mit jelent az – a szocialista forradalom „módszere” ilyen jelszóval: „le a határokkal”? Mi azt valljuk, hogy államra szükség van, márpedig az állam határokat feltételez. Az állam természetesen magába foglalhat burzsoá kormányt, nekünk pedig Szovjetek kellene. De a Szovjetekre nézve is fennáll a határok kérdése. Mit jelent az, hogy „félre a határokkal”? Itt kezdődik az anarchia... A szocialista forradalom „módszere” ilyen jelszóval: „félre a határokkal” – egyszerűen zagyaság. Majd ha a szocialista forradalom megéri, majd ha végbemegy, akkor majd átcsap más országokra és mi segítünk neki, de hogy miképpen, azt nem tudjuk. „A szocialista forradalom módszere” – tartalmatlan frázis. Amennyiben maradtak olyan kérdések, amelyeket a burzsoá forradalom nem oldott meg teljesen, mi a megoldásuk mellett vagyunk. A szeparatista mozgalommal szemben közömbösek, semlegesek vagyunk. Ha Finnország, ha Lengyelország vagy Ukrajna különválnak Oroszországtól, abban nincs semmi rossz. Mi rossz volna ebben? Aki ilyesfélét állít, az sovíniszta. Örültnek kell lennie annak, aki Miklós cár politikáját akarja folytatni. Hiszen Norvégia különvált Svédországtól... Valamikor I. Sándor és Napóleon cserélgették a népeket, valamikor az uralkodók cserélgették Lengyelországot. Mi talán folytassuk az uralkodóknak ezt a taktikáját? Hisz ez az internacionalizmus taktikájáról való lemondás, a legrosszabb fajtájú sovínizmus lenne. Ha Finnország különválnék, mi ebben a rossz? A két népben, Norvégia és Svédország proletariátusában, a különválás után megszilárdult az egymás iránti bizalom. A svéd földbirtokosok háborút akartak kezdeni, de a svéd munkások ennek ellene szegültek és azt mondták: mi nem megyünk ebbe a háborúba.

A finnországiak most csak autonómiát akarnak. Mi amellett vagyunk, hogy Finnországnak teljes szabadságot adjanak; akkor az orosz demokrácia iránti bizalom erősödni fog, éppen akkor nem fognak különválni, ha ez megvalósul. Amikor Rogyicsev úr odautazik hozzájuk és az autonómiáról alkudozik, a finn elvtársak mihozzánk jönnek és azt mondják: nekünk autonómia kell. Erre azonban valamennyi ágyúból tüzet nyit-

nak rájuk, azt mondják: „várjátok meg az Alkotmányozó Gyűlést.” Mi pedig azt mondjuk: „az az orosz szocialista, aki megtagadja Finnországtól a szabadságot, sovíniszta.”

Mi azt mondjuk, hogy a határokat a lakosság akarata állapítja meg. Oroszország, ne merj háborút viselni Kurland miatt! Németország, ki a katonasággal Kurlandból! Így oldjuk meg mi a különválás kérdését. A proletariátus nem folyamodhat erőszakhoz, mert nem akadályozhatja a népek szabadságát. A „félre a határokkal” jelszó akkor válik helyes jelszóvá, amikor a szocialista forradalom nem módszer, hanem reális valóság lesz s akkor mi azt fogjuk mondani: elvtársak, jertek hozzánk...

Egészen más dolog a háború kérdése. Mi szükség esetén forradalmi háborúról nem mondunk le. Nem vagyunk pacifisták... Amikor nálunk itt van Miljukov és Finnországba küldi Rogyicsevet, aki ott szemérmetlenül alkudozik a finn néppel, mi azt mondjuk: nem, orosz nép, ne merészelj erőszakot tenni Finnországon: nem lehet szabad az a nép, amely elnyom más népeket. A Borgbjergről szóló határozatban azt mondjuk: vonjátok ki a katonaságot és bízátok rá a nemzetre, hogy önállóan döntse el a kérdést. Ha a Szovjet holnap kezébe veszi a hatalmat, ez nem lesz „a szocialista forradalom módszere”, s akkor majd azt mondjuk: Németország, ki a katonasággal Lengyelországból, Oroszország, ki a katonasággal Örményországból – máskülönben ez csalás lesz.

Dzerzsinszkij elvtárs az ő elnyomott Lengyelorszájáról azt mondja nekünk, hogy ott mindenki sovíniszta. De hát miért nem szólt a lengyelek közül senki egy szót sem arról, hogy mi legyen Finnországgal, mi legyen Ukrajnával? 1903 óta annyit vitatkozunk erről, hogy már nehezünkre esik beszélni róla. Eredj oda, ahova tetszik... Aki nincs ezen az állásponton, az annexionista, az sovíniszta. Mi valamennyi nép testvéri szövetségét akarjuk. Ha lesz Ukrán Köztársaság és Oroszországi Köztársaság, több kapcsolat, több bizalom lesz közöttük. Ha az ukránok látni fogják, hogy nálunk Szovjetköztársaság van, akkor nem fognak különválni, ha viszont nálunk Miljukov köztársasága lesz, akkor különválnak. Ha Pjatakov elvtárs, saját nézeteivel szöges ellentétben, azt mondta, hogy ellene vagyunk a határokon belül való erőszakos visszatartásnak – ez igenis a nemzetek önrendelkezési jogának elismerése. Mi egyáltalán nem akarjuk, hogy a khivai paraszt a khivai kán uralma alatt éljen. Forradalmunk fejlődésével befolyást fogunk gyakorolni az elnyomott tömegekre. Az elnyomott tömeg közötti agitációt csakis ilyen irányban kell folytatni.

De minden orosz szocialista, aki nem ismeri el Finnország és Ukrajna szabadságát, a sovínizmushoz csúszik le. És soha, semmiféle álokoskodással és saját „módszerére” való hivatkozással nem fogja magát igazolni.

Lenin Művei. 24. köt.

300–305. old.

¹ Kihagyás a jegyzőkönyvi feljegyzésekben.

² Kihagyás a jegyzőkönyvi feljegyzésekben.

³ *Lenin Művei. 23. köt. Szikra 1951. 18–74. old.*

Az I. oroszországi muzulmán kongresszus¹ határozata Oroszország államigazgatási rendjéről

1917. május 1–11.

Az oroszországi muzulmán kongresszus, miután megvitatta Oroszország államigazgatási rendjének kérdését, határozatában megállapítja: nézete szerint Oroszországban a muzulmán nemzetiségek érdekeinek legjobban megfelelő államigazgatási forma a nemzeti-területi-föderatív elvekre épülő demokratikus köztársaság; azoknak a nemzetiségeknek, amelyek nem élnek egy meghatározott területen, nemzeti-kulturális autonómiát kell élvezniük; az oroszországi muzulmán nemzetiségek szellemi-kulturális problémáinak általános rendezésére és egységes fellépésük biztosítására egy központi orosz-muzulmán szerv alakul, amelynek egész Oroszországban törvényhozó funkciókkal kell rendelkeznie ezen a téren.

A szóban forgó szerv formáját, összetételét és funkcióit az összes autonóm egységek képviselőinek első, alakuló kongresszusa fogja meghatározni.

Revolucionnoje dvizsenyje v Rosszii v mae-juny
1917. g. 445. old.

¹ A kongresszus Moszkvában ülésezett, a török-tatár népek mintegy 900 képviselőjének jelenlétében.

A finn kérdésre vonatkozó határozattervezet, amelyet a bolsevik frakció terjesztett elő a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek I. oroszországi kongresszusán

1917. június 20.

Az Ideiglenes Kormánynak azok az ünnepélyes ígéretei, amelyeket 1917 márciusában, a nagy forradalom napjaiban Finnországnak tett teljes autonómiája elismerésére vonatkozólag, mindeddig papíron maradtak. A valóságban az Ideiglenes Kormány Finnországgal szemben továbbra is a kis nemzetek elnyomásának az imperializmusra jellemző politikáját folytatja.

Oroszország szuverenitására hivatkozva és az Alkotmányozó Gyűlésig halasztva a Finnország autonóm jogairól való döntést, az Ideiglenes Kormány fenntartja azt a régi helyzetet, amelyben az oroszországi központi hatalom szolgált legfelsőbb fórumul a Finnország belső életével kapcsolatos kérdések eldöntésekor. Ezáltal nemcsak a finn munkásosztály szempontjából rendkívül fontos szociális intézkedések végrehajtása ütközik akadályokba, ami csakis Finnország burzsoáziájának kedvez, hanem az oroszországi központi hatalom joga marad az is, hogy összehívja és feloszlassa a finn országgyűlést, hogy szentesítse azokat az országgyűlés által jóváhagyott törvényeket, amelyek a főkormányzó felfogása szerint az egész állam érdekeit érintik, hogy kinevezze a finn kormány tagjait és a legfelsőbb tisztségviselőket stb. Sőt, az Ideiglenes Kormány,

mintha csak ezzel is hangsúlyozni akarná irányvonalának antidemokratikus jellegét, felfüggeszti a Zejn és Borovityinov¹ ellen indított bírósági eljárást, jöllehet az utóbbiak tevékenységükkel kétségtelenül megsértették a tartomány alkotmányjellegű alaptörvényeit. Márpedig az orosz imperializmus politikájának diadala semmiképpen sem felel meg sem a finn, sem az orosz dolgozó tömegek érdekeinek. Ez csak a tőke képviselőinek kedvez, legyenek azok akár oroszok, akár finnek. A jelenlegi helyzet fennmaradása esetén Finnország burzsoáziája, ha szüksége van rá, Oroszország polgári kormányában mindenkor támaszra találhat saját finn munkástömegeivel szemben.

Ugyanakkor az orosz forradalmi demokrácia érdekei is parancsolóan megkövetelik a finn nép önrendelkezési jogának támogatását, a különválás jogát is beleértve.

Ennek a követelésnek a támogatásával az orosz forradalmi demokrácia a hazai imperializmus ellen irányítja csapásait, és ezzel nemcsak a finn és az orosz proletariátus kapcsolatait erősíti a közös ellenség elleni harcban, hanem más országok munkásosztályának a világimperializmus elleni forradalmi harcát is megkönnyíti.

A Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek kongresszusa, elismerve valamennyi népnek az önrendelkezésre való jogát, e jog haladéktalan érvényesítését követeli, Finnország vonatkozásában a különválás jogát is beleértve.

A kongresszus egyúttal megbélyegzi az orosz polgári sajtót, amiért oly méltatlan módon üldözi a finn népet, az orosz forradalomtól való hűtlen elfordulásnak, az orosz demokrácia elárulásának minősítve Finnország azon törekvéseit, hogy védelmezze önállóságát.

Különösen szemérmetlen az orosz polgári sajtó finn-ellenes hadjárata és különösen antidemokratikus az Ideiglenes Kormány politikája azért, mert a finn nép ma nem is követeli a haladéktalan különválást, nem érinti a külpolitika kérdéseit az Alkotmányozó Gyűlés hivatalos jóváhagyásáig, elhalasztja a csapatok Finnországból való kivonásának kérdését a háború befejezéséig, s csupán annyit követel a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek kongresszusától, mint az oroszországi forradalmi demokrácia akaratának kifejezőjétől, hogy:

1. elvben ismerjék el Finnországnak a függetlenségre való jogát;
2. haladéktalanul tegyék meg mindazokat az előkészítő jellegű intézkedéseket, amelyek ebből a jogból fakadnak, nevezetesen: ismerjék el az országgyűlésnek azt a jogát, hogy törvényeit maga hozza és végső fokon maga szankcionálja, a gazdasági élet irányítását, a tartomány adó- és vámpolitikájának meghatározását is beleértve; biztossítsák azt, hogy az országgyűlés összehívásáról és feloszlátásáról kizárólag maga az országgyűlés döntsön; tegyék lehetővé, hogy maga a finn nép válassza a finn kormány tagjait és az összes tisztségviselőket, a legfelsőbbektől a legalsóbbakig; gondoskodjanak arról, hogy Finnországban olyan kormányhatalom jöjjön létre, amely kizárólag a finn népnek és képviselőinek tartozik felelősséggel.

Finnország elismeri, hogy szoros gazdasági kapcsolatok fűzik Oroszországhoz és semmiképpen sem törekszik az Oroszországtól való gazdasági elszigetelődésre. Ellenkezőleg, Finnországnak az a véleménye, hogy a szabad Oroszország mellett elterülő szabad, önálló finn köztársaságnak mindig módjában állna ezt a kérdést mindkét nép megelégedésére rendezni, de ennek a rendezésnek Finnország és Oroszország gazdasági kapcsolatai terén ugyanúgy kell végbemennie, mint a más országokkal való kapcsolatok terén, vagyis önkéntes szerződés útján, nem pedig az orosz burzsoázia politikai nyomására.

A Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek kongresszusa bizonyosra veszi, hogy a finn és az orosz munkások kölcsönös megértése és szoros együttműködése az imperialista politika ellen, a kapitalizmus megdöntéséért és a szocialista rendszer bevezeté-

séért vívandó harcban csak úgy lehetséges, ha elismerik Finnország jogát a teljes politikai önállóságra.

A finn és az orosz proletariátusnak közös az ellensége: az imperializmus. Az ellene vívott sikeres harc elsősorban azt követeli meg, hogy a munkásdemokrácia szakítson hazai burzsoáziájával és mind Oroszországban, mind Finnországban a világos proletár osztálypolitika útján haladjon.

A Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek kongresszusa bizonyos abban, hogy bármilyen állami kapcsolatok alakulnak is ki a finn és az orosz burzsoázia között, a két ország proletariátusa megőrzi egymással való szolidaritását és egységét.

Az orosz és a finn proletariátus együtt halad majd a szocializmus felé.

„Pravda”, 90. sz. 1917. június 24. 3. old.

Revoljucionnoje dvizsenyje v Rosszii v maje-junye

1917. g. 194–196. old.

¹ Olaszosító tisztviselők.

A Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjei I. összoroszországi kongresszusának határozata a finn kérdésben

1917. június 20.

Az orosz forradalmi demokrácia, amely mindig támogatta a finn demokrácia harcát a cárizmusnak és az orosz burzsoázia imperialista köreinek oroszosítási politikája ellen, a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek összoroszországi kongresszusa révén kijelenti, hogy kész a nemzeti kérdésben elfoglalt általános álláspontjának megfelelően sikraszállni a finn nép önrendelkezési jogáért, az állami függetlenségre való jogot is beleértve.

A kongresszus nyomatékosan kéri az Ideiglenes Kormányt, hogy haladéktalanul tegye meg a szükséges lépéseket Finnország teljes autonómiájának biztosítása végett. Követeli, hogy az Ideiglenes Kormány

1. ismerje el a finn országgyűlésnek a Finnországot érintő összes törvények kiadására és végleges jóváhagyására való jogát (a gazdasági élet irányítása, adókiivetés, vámpolitika stb.), kivéve a külpolitika területét, valamint a katonai törvényhozás és igazgatás kérdéseit;

2. ismerje el a finn országgyűlésnek azt a jogát, hogy maga döntsön összehívása és feloszlátása kérdésében;

3. ismerje el a finn népnek azt a jogát, hogy önállóan hozza létre a maga végrehajtó hatalmát.

Ugyanakkor a kongresszus, a Finn Szociáldemokrata Párt álláspontjának megfelelően úgy véli, hogy a finn kérdésben véglegesen csak az Összoroszországi Alkotmányozó Gyűlés dönthet. A finn nép szabadságát csakis a forradalom győzelme biztosíthatta, amelynek végső eredményeként Oroszországban demokratikus köztársaság jön majd létre. A kongresszus ezért felhívja a finn demokráciát, ezen belül a finn szociál-

demokráciát, hogy egyesítse erőfeszítéseit az egész oroszországi szociáldemokrácia erőfeszítéseivel az oroszországi forradalom győzelmének biztosítása végett.¹

Revolucionnoje dvizsenyje v Rosszii v mae-junye
1917. g. 196–197. old.

¹ A szovjetkongresszus határozatára szemlátomást jótékony befolyást gyakorolt a bolsevik frakció álláspontja. Feltűnő azonban, hogy a szovjet határozata nem említi Finnországnak az esetleges elszakadást is magában foglaló jogát és az orosz kormány nyilatkozataihoz hasonlóan az Alkotmányozó Gyűlésre hárítja át a demokratikus nemzetiségi politika sürögő feladatait. A határozat ennyiben kompromisszumos jellegű. Amikor állami függetlenségről beszél, csak autonómiaira gondol.

Az I. ukrán nemzeti kongresszus¹ határozata a területi szovjet megalakításáról és a nemzetek önrendelkezési jogáról

1917. április 7.

1. Az ukrán nemzeti kongresszus, elismerve az oroszországi Alkotmányozó Gyűlésnek azt a jogát, hogy szankcionálja Oroszország új államrendjét, valamint Ukrajna autonómiáját és az Oroszországi Köztársaság föderatív berendezését, úgy véli, hogy az új rendszer ukrainai hívei az oroszországi Alkotmányozó Gyűlés összehívásáig sem maradhatnak passzívak, hanem a kisebb nemzetiségekkel egyetemben haladéktalanul meg kell vetniük autonóm életük alapjait.

Számításba véve és elfogadva az Ideiglenes Kormánynak a társadalmi erők megszervezésére és egyesítésére vonatkozó kívánságát, elismeri annak szükségességét, hogy az ukrán vidékek és városok, nemzetiségek és társadalmi rétegek képviselőiből területi szovjetet kell szervezni, s hogy ennek kezdeményezését az Ukrán Központi Radának kell magára vállalnia.

2. Az ukrán kongresszus, elismerve valamennyi nemzetnek a politikai önrendelkezésre való jogát, úgy véli: *a)* hogy az államok közötti határokat a határmenti lakosság akaratának megfelelően kell megállapítani; *b)* hogy ennek biztosítása érdekében a békekonferenciára a hadviselő hatalmak képviselői mellett meg kell hívni azoknak a népeknek a képviselőit is, amelyeknek területén háború folyik, többek között Ukrajna képviselőit.

„*Kijevszkaja Miszl'*”, 93. sz. 1917. április 8. 2. old.
Revolucionnoje dvizsenyje v Rosszii v aprele
1917. 694–695. old.

¹ Az ukrán nemzeti kongresszus 1917. április 6-án ult össze Kijevben. A kongresszuson a különböző ukrán pártok mintegy ezer küldöttel képviseltették magukat. Ez alkalommal újjáavaszották a kongresszus kezdeményezőjét és összehívóját, az Ukrán Radát (szovjetet).

Részlet az Ukrán Központi Rada küldöttségének manifesztumából az ukrainai autonómia szükségességéről¹

Legkésőbb 1917. május 19.

Az Ukrán Központi Rada a legutóbbi időkig még el tudott tekinteni attól, hogy a kormány elé terjessze azokat a követeléseket, amelyeket az ukrán nép kongresszusainak számos határozata már régen felvetett.

Mínthogy azonban egyrészt az orosz társadalom egyre kevésbé érti az ukrán demokrácia feladatait és céljait, s ellenségesen fogadja az ukrán mozgalmat, másrészt pedig az ukrán demokrácia egyre nagyobb bizalmatlansággal tekint az orosz társadalomra, mind erősebb nyomást gyakorolva a Központi Radára, arra a rendíthetetlen, szilárd meggyőződésre jutottunk, hogy a helyzet egyetlen helyes megoldása azoknak a kívánságoknak a haladéktalan teljesítése, amelyeket az ukrán demokrácia az Ukrán Központi Rada révén az Ideiglenes Kormány és a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetje elé terjeszt, s amelyeket az alábbiakban röviden ismertetünk:

1. Mivel az ukrán demokrácia állhatatosan és egységesen követeli Ukrajna autonómiáját, az Ideiglenes Kormánytól elvárja, hogy valamilyen hivatalos formában kifejezésre juttassa elvi jóindulatát ezen jelszó iránt.

2. Mínthogy Galícianak és a németek által megszállt egyes ukrán területeknek a sorsával kapcsolatban szükségesnek mutatkozik az ukrán kérdés felvetése a nemzetközi békekonferencián, már most elvben olyan döntést kellene hozni, hogy az ukrán nép képviselői részt vehetnek majd ezen a konferencián. Ez a részvétel ugyanis megköveteli, hogy haladéktalanul gyakorlati előkészítő lépések történjenek az idegenbe szakadt Ukrajnával való kapcsolat megteremtése céljából.

3. A kormánynak az ukrainai hangulatról és az ukrán lakosság szükségleteiről való részletes tájékoztatása végett, valamint azért, hogy a kormány gyakorlati segítséget kaphasson a tartomány életének sajátosságai által megkövetelt különféle intézkedések végrehajtásához, az Ideiglenes Kormány mellett ki kell nevezni egy külön biztost, aki Ukrajna ügyeivel foglalkozik.

4. Hogy a kormányintézkedéseket valamennyi ukránlakta kormányzóságban egységesen végrehajtsák, Ukrajnában be kell vezetni a külön biztos tisztségét, mellette működő területi tanáccsal.

5. A hadsereg harci erejének növelése és a fegyelem helyreállítása érdekében az ukránokat a hátszágban és lehetőleg a fronton is külön katonai egységekbe kell beosztani.

6. Az ukránosítást, amelyet az Ideiglenes Kormány az elemi iskolák vonatkozásában már elismert, ki kell terjeszteni a közép- és főiskolákra is, mind az előadás nyelvét, mind pedig a tantárgyakat illetően.

7. Ukrajnában mind a polgári, mind az egyházi igazgatás felelős tisztségeibe olyan személyeket kell állítani, akik a lakosság bizalmát élvezik, nyelvét bírják és szokásait ismerik.

8. A régi rezsim alatt erősen korlátozott nemzeti-kulturális szükségletek kielégítésére a államkincstárból megfelelő eszközöket kell az Ukrán Rada rendelkezésére bocsátani.

9. Engedélyezni kell azoknak a külföldön élő ukránoknak a hazatérését, akiket törvénytelenül kitelepítettek állandó lakhelyükről, s könnyíteni kell a galíciai ukrán hadifoglyok sorsán, ukrán kormányzóságokban helyezve el őket.

Az Ukrán Központi Rada küldöttségének tagjai:

V. Vinnyicsenko, D. Korobenko,
az Ukrán Szociáldemokrata Munkáspárt képviselői;

N. Kovalovszkij,
az ukrán szociálforradalmárok pártjának képviselője;

Sz. Jefremov,
a szocialista-föderalista párt képviselője;
az Ukrán Paraszt szövetség képviselői;

Pilkevics ezredes (eszer), D. Rovinszkij közkatona (szociáldemokrata),

Sz. Piszmennij matróz (szociáldemokrata),

A. Csernyevszkij alhadnagy (eszer),
a Központi Rada mellett működő Ukrán Katonai Főbizottság képviselői

CGAOR SZSZSZR, f. 1503, op. 1, d. 38, ll. 28–29. ob.
Revolucionnoje dvizsenyije v Rosszii v mae-junye
1917. g. 450–451. old.

¹ A küldöttség petrográdi tartózkodása során foglalta össze ebben az emlékiratban kívánságait,

Az Ukrán Központi Rada határozata az Univerzálé kiadásának szükségességéről¹

1917. június 4.

Megvitatva az oroszországi Ideiglenes Kormány az Ukrán Központi Rada követeléseire adott válaszát és arra a megállapításra jutva, hogy az ukrán nép autonómiára való jogának elismerése megfelel a munkás- és nemzeti érdekeknek, az Ukrán Központi Rada közgyűlése, az ukrán parasztküldöttek szovjetjével és a Katonai Főbizottsággal kiegészítve, leszögezte: a Központi Rada követeléseinek visszautasításával az Ideiglenes Kormány tudatosan szembehelyezkedett Ukrajna dolgozó népének érdekeivel és a nemzetek önrendelkezési jogának éppen általa (az Ideiglenes Kormány által) meghirdetett elvével. Ezért a Központi Rada megállapította: 1. Az ukrán népet fel kell hívni arra, hogy szervezkedjen és haladéktalanul fogjon hozzá az ukrainai autonóm rendszer alapjainak lerakásához. 2. Az Ukrán Központi Rada szükségesnek tartja, hogy haladéktalanul Univerzálével forduljon az ukrán néphez, s ebben megmagyarázza a Központi Rada által képviselt ukrán demokrácia követeléseinek lényegét, valamint azokat a feladatokat, amelyeket az ukrán föld más nemzetiségeivel együtt az ukrainai autonóm rendszer létrehozása érdekében meg kell oldania. 3. A közgyűlés elismeri, hogy a Központi Rada minden lehető módon megpróbált megállapodásra jutni az Ideiglenes Kormánnyal az ukrainai autonómia kérdésében. Figyelembe véve azt, hogy az ukrán mozgalom spontán növekedése egyre nagyobb és nagyobb arányokat ölt, s hogy az Ideiglenes Kormány visszautasító magatartása nem kívánatos irányba terelheti ezt a mozgalmat, az Ukrán Központi Rada úgy döntött, hogy még nagyobb erővel fog

hozzá a mozgalom szervezéséhez és irányításához, nehogy a tartományban és egész Oroszországban anarchia törjön ki és megsemmisüljenek a forradalom vívmányai.

„Kijeuljanyin”, 134. sz. 1917. június 4. 3. old.

Revoljucionnoje dzviszenyje v Rosszii v maje-junye
1917. g. 460. old.

¹ Az Univerzálét június 10-én tették közzé.

Az Ukrán Központi Rada nyilatkozatával foglalkozó jogi tanácskozás ülésének jegyzőkönyve

1917. június 13.

Részt vettek: F. F. Kokoskin mint elnök és M. Sz. Adzsemov, A. J. Galpern, Ny. I. Lazarevszkij, V. A. Maklakov, V. D. Nabokov és V. V. Vodovozov mint tagok. Az ülésen meghívott szakértőként részt vett Sz. A. Kotljarevszkij belügyminiszter. Az ülés 16 óra 5 perckor kezdődött és 18 óra 10 percig tartott.

A jogi tanácskozás meghallgatja az Ukrán Központi Rada tanulmányozásra beterjesztett határozatát az Ideiglenes Kormány által Ukrajna területén foganatosítandó intézkedésekről.

Miután hozzáfogott a jelzett határozat tanulmányozásához, a jogi tanácskozás leszögezi: az Ideiglenes Kormány nem kompetens az orosz állam egyes részeinek autonóm jogokkal való felruházására, mivel az ilyen kérdésekben való döntés az Alkotmányozó Gyűlés hatáskörébe tartozik. Ami az Ukrán Központi Radának azt a kívánságát illeti, hogy az Ideiglenes Kormány most csak elvi formában nyilvánítsa ki jóindulatát Ukrajna autonómiája iránt, a jogi tanácskozás nem talált alapot a kívánság teljesítésére.

A jogi tanácskozás mindenekelőtt figyelembe vette, hogy a szóban forgó határozat egy olyan szervezet akarataként a kinyilvánítása, amely megalakulásának módjára való tekintettel nem támaszthat igényt Ukrajna egész lakosságának képviselőire.

Továbbá, a Rada kívánságának teljesítése azt jelentené, hogy a kormány előre dönt egy olyan kérdésben, amelyben a fenti megállapítás szerint csak az Alkotmányozó Gyűlés dönthet.

A jogi tanácskozás minden oldalról megvizsgálta a Radának azt a követelését is, hogy az ukrán nép képviselői ott legyenek a nemzetközi békekonferencián, s hogy a békekonferencia vizsgálja meg az egész ukrán kérdést.

A jogi tanácskozás arra a következtetésre jutott, hogy mivel a nemzetközi konferencián csupán államok képviselői vehetnek részt, ezért az ukrán nép képviselőinek a konferenciára való bevonása az ukrán autonómia kérdésében való előzetes döntésnél is tovább menne, nevezetesen előzetes döntést jelentene egy olyan kérdésben, mint Ukrajna állami létre való jogának az elismerése.

Az a követelés, hogy az Ideiglenes Kormány mellett hozzák létre az Ukrajna ügyeivel foglalkozó biztos önálló hivatalát, a jogi tanácskozás véleménye szerint nem jelentene mást, mint egy új miniszteri tárca bevezetését az Ukrajna ügyeivel foglalkozó államtitkár számára, vagyis előkészítő lépés volna Ukrajna autonóm berendezése felé.

Az említett követelést azzal indokolják, hogy a kormányt valakinek tájékoztatnia kell az ukrán népesség hangulatáról és szükségleteiről: ez azonban aligha fogadható el, mivel a kormányt az ukrán népesség hangulatáról és szükségleteiről sokkal jobban tájékoztathatják a helyi demokratikus önkormányzati szervek, mintsem egyetlen, a kormány által kinevezett személy.

Hasonlóképpen az autonómiát előkészítő, sőt a kérdést eleve eldöntő lépés volna olyan külön ukrainai biztos kinevezése is, aki mellett a területi tanács működne.

Emellett a külön ukrainai biztosok hivatalának bevezetése Ukrajna határainak meghatározását is megkövetelné, márpedig a kormány erre nem vállalkozhat az Alkotmányozó Gyűlés összehívása előtt.

Az a követelés, hogy az ukránokat mind a hátszágban, mind a fronton külön katonai egységekbe osszák be, a jogi tanácskozás véleménye szerint olyan kérdés, amely elsősorban a katonai hatóságok jogkörébe tartozik. Ennek a követelésnek nyilván csak olyan keretek között lehetne eleget tenni, hogy ne bontsák meg vele az orosz állam fegyveres erőinek egységét és szervezeti szilárdságát.

Az összes iskolák ukránosításának kérdését illetően a jogi tanácskozás leszögezte, hogy az elemi iskolák ukránosítása máris folyamatban van. A középiskolák vonatkozásában ez elég bonyolult kérdés, mivel azokban mint városokban vagy városi jellegű településeken működő intézményekben jelentős számban tanulnak olyan gyerekek, akiknek az ukrán nyelv nem anyanyelvük. Nem kétséges, hogy teljes szabadságot kell biztosítani a minden joggal felruházott ukrán középiskolák alapításához, de hogy ebben a pontban hogyan lehetne igazságosan elhatárolni a lakosság különböző részeinek érdekeit, ez a kérdés külön kidolgozásra szorul.

A jogi tanácskozás megvizsgálta azt a követelést, hogy Ukrajnában a lakosság bizalmát élvező és a helyi nyelvet és szokásokat ismerő személyeket nevezzenek ki a különféle tisztségekre, és leszögezte: ez a pont a birodalom egész területén, valamennyi nemzetiség és népcsoport tekintetében alkalmazandó. Ukrajna tekintetében pedig a kormány már félreérthetetlenül megállapította, hogy alkalmazni kívánja ezt a pontot.

Ami azt a követelést illeti, hogy a nemzeti-kulturális szükségletekre speciális eszközöket bocsássonak a Központi Rada rendelkezésére, a jogi tanácskozás megállapította, hogy a helyi kulturális-nemzeti szükségletek kielégítésének feladata elsősorban a helyi önkormányzati szervekre hárul. Ami ezen szervek állami támogatását illeti, ez a kérdés csakis az állam és a helyi intézmények közötti pénzügyi kapcsolatok általános keretében oldható meg.

Azzal az utolsó követeléssel kapcsolatban, hogy engedélyezzék az állandó lak helyükről törvénytelenül kitelepített ukránok hazautazását, s könnyítsenek a fogságba esett galíciai ukránok sorsán, ukrán kormányzóságokban helyezve el őket, a tanácskozás megállapította, hogy ez a követelés támogatást érdemel, s hogy ennek eleget is kell tenni a katonai hatóságok által megállapítandó feltételek mellett.

Mindezt összegezve a jogi tanácskozás az alábbi megfogalmazásban hagyta jóvá az Ideiglenes Kormány választervezetét az Ukrán Központi Rada határozatára:

Az Ideiglenes Kormány hatalomra jutása óta mindig fenntartás nélkül elismerte az Oroszországban élő nemzetiségek jogait, amelyeket a régi rendszerben lépten-nyomon megsértettek. Megszüntette mindazokat a korlátozásokat, amelyek valamely nemzetiséghez vagy felekezethez való tartozással függtek össze. Oroszországban bevezette valamennyi állampolgár teljes jogegyenlőségét a törvény előtt. Az egyes nemzetiségekhez való viszony tekintetében a kormány mindig is a nemzeti-kulturális önrendelkezés teljes elismeréséből indult ki. Emellett a kormány, annak tudatában, hogy a megújódott Oroszország nem élhet és nem fejlődhet a megmerevedett centralizmus rendszerében,

különös figyelmet fordított a helyi gazdasági és kulturális szükségletek legmesszebbmenő kielégítésére is. Mindent elkövetett, hogy minél előbb bevezesse az új, demokratikus – zemsztvó jellegű – önkormányzatot, hogy biztosítsa ennek jogait és kiszélesítse hatáskörét a helyi igényeknek megfelelően. Lehetővé tette, hogy a zemsztvók szélesebb körű szövetségeket alakítsanak olyan célok elérésére, amelyek túlmutatnak az egyes zemsztvók által elérhető célokon.

Ezeknek az általános elveknek megfelelően az Ideiglenes Kormány teljes figyelemmel és jóindulattal viseltetett az ukrán népesség igényei iránt is. Régebben ez a népesség állandó zaklatásoknak volt kitéve és kulturális élete mindenféle akadályokba ütközött.

Most mindennek vége szakadt nemcsak Oroszország határai között, hanem Galícia általunk elfoglalt részeiben is. Az ukrán népesség előtt tág lehetőségek nyíltak társadalmi életének megszervezésére és berendezésére. A kormány megtette a döntő lépést abban az irányban, hogy az ukránok régi jogos törekvésüknek megfelelően olyan iskolákhoz jussanak, amelyekben anyanyelvükön folyik a tanítás. Az ukrán kormányzóságok és az orosz csapatok által megszállt galíciai területek tisztségviselőinek kinevezését illetően az Ideiglenes Kormány a leghatározottabb formában kinyilvánította azt a meggyőződését, hogy e tisztségek betöltésére olyan embereket kell választani, akik közel állnak a helyi élethez és a helyi szokásokhoz, akiket teljes bizalommal fogadna a környező lakosság.

Jóllehet az Ideiglenes Kormány igyekezett a legmesszebbmenően kielégíteni az ukrán lakosság igényeit, mégis kénytelen leszögezni, hogy ezirányú tevékenységét korlátozzák meghatalmazásának általános keretei, amelyek nem teszik lehetővé számára olyan javaslatok vagy kérdések megoldását, amelyeknek egyetlen hivatott bírója csakis az Összoroszországi Alkotmányozó Gyűlés lehet.

Amikor tehát a Kijevi Központi Rada képviselői azzal a javaslattal fordultak a kormányhoz, hogy fejezze ki az ukrán autonómiával való elvi együttérzését, a kormány csakis tagadó választ adhatott. Ukrajna autonómiájának kérdése ugyanis Oroszország jövőbeli állami berendezésének egyik kérdése, és mint ilyen, kizárólag az Alkotmányozó Gyűlés hatáskörébe tartozik.

Az Ideiglenes Kormánynak nem áll módjában előre dönteni egy autonóm terület létrehozásáról az orosz állam határai között, s nem áll jogában a szóban forgó terület határait sem így vagy amúgy kijelölni. Éppen ezért nem fogadhatta el a Radának azt a javaslatát sem, hogy nevezzen ki egy Ukrajna ügyeivel foglalkozó minisztert és küldjön Ukrajnába egy külön területi biztost, aki ott külön területi tanácsot alakítana.

Az ilyen hivatalos személyek kinevezése lényegében előkészítő lépés lenne Ukrajna autonómiájának bevezetése irányában, s ez elkerülhetetlenné tenné az illető személyek fennhatósága alá kerülő tartomány területi határainak valamilyen meghatározását is. Emellett egyáltalán nem világos, milyen funkcióik lehetnének a mai körülmények között az ukránok által javasolt biztosoknak, vagyis mind az Ideiglenes Kormány mellett működő biztosnak, mind pedig a helyi biztosnak.

Még kevésbé elfogadható az Ideiglenes Kormány számára az a javaslat, hogy az ukrán szervezetek képviselői részt vehessenek a majdani békekonferencián. Egy nemzetközi találkozón való részvétel Ukrajnát nem csupán autonóm tartomány, hanem önálló állam jellegével ruházná fel, ezáltal pedig nemzetközi síkra tolná át Oroszország egy belső állami kérdésének megvitatása.

A Kijevi Rada ama kívánságát, hogy külön katonai egységek alakuljanak ukránokból, bizonyos fokig már ki is elégítették az ukrán ezredek megalakításával. Mindamellett az ukrán katonai egységeknek a Rada által követelt teljes elkülönítése, kiváltképpen

háború idején, elkerülhetetlenül a hadsereg teljes dezorganizációjához vezetne. Az Ideiglenes Kormánynak meggyőződése, hogy azok a célok, amelyeket az oroszországi demokrácia a mostani háborúban követ, s amelyek egyformán közel állnak Oroszország valamennyi területének lakóihoz, feltétlenül megkövetelik, hogy összeegyeztessük velük a lakosság egyes csoportjainak és részeinek törekvéseit.

Végül az Ideiglenes Kormány – bár igyekezett, elébe menni a Rada jogos törekvéseinek –, kénytelen leszögezni: a nevezett Rada tagjait, megválasztásuk módját nem ismerve, nem ismerheti el mint az egész ukrainai lakosság törekvéseinek teljesen illetékes kifejezőit.

Csak általános választójog alapján megválasztott képviselőt beszélhetne az egész lakosság nevében. Ilyen képviselőt alkotnak majd bizonyos fokig az új zemsztvo- és városi intézmények, amelyeknek lehetőségük nyílik arra, hogy bejelentsék a területükön élő lakosság szükségleteit. Az ukrainai lakosság még illetékesebb szószólói lesznek majd az Összoroszági Alkotmányozó Gyűlésbe küldendő képviselői.

A Kijevi Rada most, nem várva be a kormány választát a képviselői által előterjesztett kívánságokra, önhatalmúlag kikiáltotta Ukrajna autonómiáját. Az ukrán pártok képviselői nem riadtak vissza a nyílt lázadástól, amely veszélybe sodorja Oroszország állami egységét és súlyos csapást mér az oroszországi demokráciára éppen akkor, amikor az minden erejéből harcol a forradalom nagy vívmányainak megszilárdításáért.

Az Ideiglenes Kormány ezért az aktusért elkövetőire hárítja a felelősséget, és a leghatározottabban kétségbe vonja, hogy az Ukrán Rada által az ukrán néphez intézett kiáltványnak bármilyen érdemleges hatása is volna. Szilárd meggyőződése, hogy az ukrán népnek az oroszországi forradalomhoz hű többsége kategorikusan visszautasítja majd a kiáltványban foglaltakat, és az új államrend egész Oroszország által elismert alapelveinek megfelelően az Összoroszági Alkotmányozó Gyűléstől várja majd az ukrán kérdés olyan megoldását, amely megfelel létérdekeinek.

F. K o k o s k i n
elnök

Tagok:
V. M a k l a k o v
V. N a b o k o v
G a l p e r n
N y . L a z a r e v s z k i j

CGAOR SZSZSZR, f. 474. op. 1, d. 3 ll. 66–72.
Revoljucionnoje dvizsenyje v Rossziji v maje-junye
1917. g. 254–257. old.

Az Ukrán Központi Rada Főbizottságának távirata

G. J. Lvov miniszterelnökhöz a

II. összukrán katonai kongresszus határozatairól

1917. június 14.

Az összukrán katonai kongresszus június 5 és 12 között ülésezett; a kongresszuson 2359 küldött vett részt 1 728 441 szervezett ukrán katona képviselésében. A kongresszus a következő határozatokat hozta:

1. A világ bármely más civilizált népével egyenlő ukrán népet az oroszországi cárizmus megdöntése óta megilletik egy szabad nép teljes jogai, s ezekért síkra is fog szállni. Gyűlések és kongresszusok rendezésére az ukrán népnek is ugyanolyan joga van, mint bármely más szabad népnek; ezért az összukrán katonai kongresszus határozatilag megállapítja: Kerenszkij hadügyminiszter törvénytelenül járt el, amikor betiltotta a kongresszust, amelynek határozatait minden körülmények között végre fogják hajtani.

2. A front, a háterszág és a flotta küldötteinek összukrán katonai kongresszusa, amely a szervezett és felfegyverzett ukrán nép 1 728 441 fiát képviseli, meghallgatva a katonai bizottság jelentését az Ideiglenes Kormányhoz menesztett küldöttségről, valamint a bizottság munkájáról általában, határozatilag megállapította: *a)* az Ukrán Katonai Főbizottság intézkedései megfelelnek az I. ukrán katonai kongresszus határozatainak; a főbizottságnak az ukrán és általában az oroszországi csapatok érdekében kifejtett tevékenysége hasznos volt, s ezért köszönet illeti meg a főbizottságot; *b)* a legelsőbb oroszországi katonai hatalomnak minden rendelkezését jóvá kell hagyatnia az Ukrán Katonai Főbizottsággal; *c)* a legelsőbb oroszországi katonai hatalomnak az Ukrán Katonai Főbizottság minden olyan megkeresését, amely ukrán csapatok szervezeti kérdéseivel foglalkozik, jóvá kell hagynia és haladéktalanul végre kell hajtania; *d)* az Ukrán Katonai Főbizottság minden rendelkezése haladéktalanul teljesítendő.

3. Az összukrán katonai kongresszus elmarasztalja azokat az ukrán katonákat, akik nem vetették alá magukat az Ukrán Katonai Főbizottság rendelkezéseinek és ily módon gáncsolták a forradalom ügyét, zavart keltettek az ukránok körében, s határozatilag kimondja: az Ukrán Katonai Főbizottság parancsai ezentúl kötelezők valamennyi ukrán katonára, ukrán katonai szervezetre nézve.

4. Az adott politikai helyzethez való viszony. A front, a háterszág és a flotta 2359 küldöttének – akik a fegyveres ukrán nép 1 728 441 tagját képviselik – részvételével megtartott II. összukrán katonai kongresszus, megvitatva a központi Ideiglenes Kormány az ukrán nép és az Ukrán Központi Rada irányában tanúsított magatartását, leszögezte: *a)* az oroszországi Ideiglenes Kormány egyáltalán nincs tisztában Ukrajna nemzeti viszonyaival és nem értékeli kellőképpen az ébredő ukrán demokrácia nagy szervezett és spontán erejét; *b)* ezzel a meg nem értéssel és az ukrán demokrácia követeléseinek szisztematikus visszautasításával a központi Ideiglenes Kormány kielezi az ukrainai nemzeti konfliktusokat, akadályozza az ukrán nép szervező munkáját és anarchista hangulatot kelt az Ukrajnában élő különféle nemzetiségek tagjai körében; erre való tekintettel a második katonai kongresszus határozatilag kimondja: 1. Felhívja az oroszországi Ideiglenes Kormány figyelmét arra, hogyha szívéen viseli mindazt, amit a forradalom egész Oroszországban elért, s kíváltképp, ha szívéen viseli az ukrainai néptömegek nyugalma és szervezettségét, mindenekelőtt vissza kell vonnia azokat a

döntéseket, amelyeket az Ukrán Központi Rada követeléseivel kapcsolatban hozott, s haladéktalanul eleget kell tennie ezeknek a követeléseknek. 2. A kongresszus a maga legfelsőbb képviseleti szervének – az Ukrán Központi Radának – azt javasolja, hogy ebben az ügyben ne forduljon több megkereséssel a kormányhoz, hanem a nemzeti kisebbséggel egyetértésben haladéktalanul fogjon hozzá a tartomány szilárd megszervezéséhez, vagyis az autonóm rend alapjainak tényleges lerakásához, mert ez az egyetlen mód Ukrajnának és egész Oroszországnak a zűrzavartól és pusztulástól való megmentésére. A kongresszus a maga részéről a legtevékenyebben és a leghatározottabban támogatja a Központi Radát minden kezdeményezésében, és arra hívja fel az egész szervezett ukrán népet, hogy egységesen, rendíthetetlenül hajtsa végre a Központi Rada minden határozatát.

5. Ami a nem ukrán demokrácia egy bizonyos részéhez való viszonyt illeti – amely rész nem érti meg az ukrán kérdést és ellenségesen fogadja az ukrán demokrácia igényeit –, a kongresszus az összes oroszországi nemzetek demokráciái által kivívott szabadságjogok biztosítása érdekében szükségesnek tartja, hogy az ilyen elvtársakat felhívja az új állami rend kialakításában való megegyezésre és elvtársi együttműködésre.

6. Az összukrán központi kongresszus az ukrainai autonómia alapjainak lerakása végett azt ajánlja a Központi Radának, hogy minél előbb hívjon össze területi gyűlést és igyekezzen a nemzeti kisebbségekkel megegyezésre jutni az ukrainai autonómia statum-tervezetét illetően.

7. Támogatva az I. ukrán katonai kongresszusnak a csapatok ukránosítására vonatkozó határozatát, a kongresszus azzal bízta meg az Ukrán Katonai Főbizottságot, hogy minél előbb dolgozzon ki részletes tervet a csapatok ukránosítására és kövessen el mindent e terv haladéktalan végrehajtása érdekében.

8. Figyelembe véve, hogy a cárizmus megdöntése után már nincs mivel magyarázni a csapatok exterritorialitásának fenntartását, figyelembe véve továbbá, hogy emberek millióinak Oroszország területén való felesleges ide-odadobálása nehézségeket támaszt a közlekedésben, óriási költségekkel jár, s hogy éppen nekünk, ukránoknak, különösen káros az erők szétforgácsolása ma, amikor falun demokratikus munkát kell végezni és elő kell készíteni az Alkotmányozó Gyűlést, a kongresszus határozatilag kimondja, hogy Ukrajna összes újoncait, népfelkelőit és más behívandó személyeit kizárólag helyi tartalékegységekbe és harcoló egységekbe, valamint a Fekete-tengeri Flottába kell beosztani...

... 10. Az összukrán katonai kongresszus az ukrainai földkérdésben fenntartás nélkül csatlakozik az ez év május 28 és 31 között Kijevben megrendezett összukrán parasztkongresszus határozatához, amelyet a maga részéről minden lehető módon támogatni fog.

11. Az összukrán katonai kongresszus, megerősítve az I. ukrán katonai kongresszusnak az ukrainai közoktatásügyre és a katonai oktatás ukránosítására vonatkozó összes határozatait, kimondja, hogy Ukrajna egész közoktatásügyét az Ukrán Központi Rada iskolai oktatási szekciójára kell bízni.

12. Megvitatva az Ukrán Katonai Főbizottság szabályzatának tervezetét, az összukrán katonai kongresszus határozatilag kimondja: 1. a szóban forgó szabályzatot alapelvnek kell tekinteni, feljogosítva a főbizottságot arra, hogy a szükségleteknek megfelelően módosítsa; 2. a főbizottságot fel kell hatalmazni arra, hogy tizenhárom tanácskozási jogú tagot kooptáljon; 3. a főbizottságot fel kell hatalmazni arra, hogy kellő számú szavazati jogú tagot kooptáljon. A kongresszus jóváhagyta a főbizottságnak mind a régi ideiglenes összetételét, mind az állandó összetételét, s tíz új taggal egészí-

tette ki állományát. A névsort külön fogjuk közölni. A kongresszus százharminc tagot választott a katonaküldöttek radájába.

A fentieket az Ukrán Főbizottság az ön tudomására hozza.

Ukrán Főbizottság

CGAOR SZSZSZR, f. 1503, op. 1, d. 38, 11. 48–57.
Revoljucionnoje dvizsenyje v Rosszii v maje-junye
1917. g. 463–465. old.

A bolsevik frakció nyilatkozata a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek I. összoroszországi kongresszusán az ukrán kérdésre vonatkozó mensevik kompromisszumos határozati javaslattal kapcsolatban

1917. június 22.

A bolsevik frakció nem érthet egyet azzal a határozati javaslattal, amelyet az ukrán kérdésre vonatkozólag Liber elvtárs önöknek itt felolvasott. Ezért előterjeszti saját határozati javaslatát. Liber elvtárs javaslata ugyanis megkerüli az egyik legfontosabb kérdést, amelynek jelentőségét mindig hangsúlyoztuk. Mindig azt javasoltuk a kongresszusnak, hogy határolja el magát az Ideiglenes Kormány politikájától, s egyszer és mindenkorra mondja ki, hogy a kongresszus a forradalom folyamatában támogatja Oroszország valamennyi nemzetiségének nemzeti építését, és ily módon, szakítva az Ideiglenes Kormány politikájával, megveti az alapját egy olyan új politikának, amely a közös harcot vívó oroszországi népek kölcsönös bizalmára támaszkodik. Liber elvtárs határozati javaslata kompromisszumra épül; elsikkaszt néhány olyan pontot, amelyet maguk az ukránok vetettek fel, s amelyet az Ukrán Rada ismert felhívása is magában foglal. Nincs szándékunkban részletesen foglalkozni ezzel a felhívással. Annyit azonban el kell ismerni, hogy az ukrán nép szempontjából teljesen jogos és igazságos követeléseket nyújtottak be nekünk, olyan követeléseket, amelyek nem szítanak viszályt, hanem feltétlenül kielégítik ezeket a harcoló népeket, kedvező talajt teremtenek kölcsönös kapcsolataikhoz, kölcsönös megértésükhöz, kölcsönös bizalmukhoz. Követeléseink teljesítése lehetővé tenné az ukrán proletariátus számára, hogy az ukrán népen belül kibontakoztassa osztályharcát mindennemű sovinizmus és mindennemű nacionalista demagógia ellen, amelynek napjainkban és itt túlságosan is tág tere marad mindaddig, amíg fennmaradnak a nagyoroszoknak az Ideiglenes Kormány által védelmezett kiváltságai, s amíg ezeket törvényesíteni próbálják azzal az ürüggyel, hogy a nemzeti kérdés nem oldható meg az Alkotmányozó Gyűlés összehívásáig. Nézetünk szerint az Ideiglenes Kormány rendkívül káros tevékenységet folytat azáltal, hogy viszályt szít a forradalmi körökben és lényegében folytatja a régi cári kormány politikáját, a nagy orosz nemzet kiváltságainak védelmére irányuló politikát; szükségesnek tartjuk, hogy hangsúlyozzuk ezt az egész nép előtt és valamennyi nemzet előtt; egyben pedig olyan speciális határozati javaslatot terjesztünk elő, amely egyenesen és nyíltan rámutat erre a kialakult helyzetre; annak a frakciónak a nevében terjesztjük elő határozati javaslatunkat, ame-

lyet nem köt a kormánynak adott bizalmi szavazat és amelynek jogában áll megmondani a teljes igazságot.

Revoljucionnoje dvizsenyije v Rosszii v maje-junye
1917. g. 199. old.

A Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjei I. összoroszországi kongresszusának határozata az ukrán kérdéssel kapcsolatban

1917. június 22.

A nemzeti kérdésben elfoglalt általános álláspontjának megfelelően, elismerve Oroszország valamennyi népének a szabad nemzeti fejlődésre való jogát, a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek kongresszusa teljes támogatásáról biztosítja Ukrajna forradalmi demokráciáját Ukrajna demokratikus autonómiájának megvalósításában, a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása mellett.

Elismerve továbbá, hogy ezt az autonómiát csakis az Összoroszországi Alkotmányozó Gyűlés hagyhatja jóvá végérvényesen, a kongresszus, az Ukrán Központi Rada által kinyilvánított kívánságoknak megfelelően, szükségesnek tartja egy olyan ideiglenes szerv haladéktalan létrehozását, amely az Ukrajnában élő összes nemzetek képviselőiben kidolgozná a tartomány autonóm berendezésének alapelveit és irányítaná az egész előkészítő munkát, többek között az Ukrajna egész lakosságának képviselőiből összehívandó kongresszus előkészítését.

A kongresszus azt javasolja az Ideiglenes Kormánynak, hogy jusson megállapodásra az ukrán forradalmi demokrácia szerveivel az említett ideiglenes tartományi szerv megalakítását illetően, valamint azoknak a konkrét intézkedéseknek a meghatározása és végrehajtása céljából, amelyek elengedhetetlenek az ukrán nép nemzeti szükségleteinek kielégítéséhez.

Üdvözölve az ukrán népet, amely a közös forradalmi harcok idején újra megkezdte önálló nemzeti életét, a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek kongresszusa kifejezésre juttatja ama szilárd meggyőződését, hogy csakis az összes oroszországi népek dolgozó tömegei közötti egység megóvásával biztosítható a forradalom győzelme és az Oroszországot benépesítő valamennyi nemzetiség szabadsága.

„Izvesztijja Petrogradszkovo Szovjeta Rabocsih i Szoldatszkih Gyepumatov”, 101. sz.

1917. június 25. 2. old.

Revoljucionnoje dvizsenyije v Rosszii v maje-junye
1917. g. 200. old.

Az Ukrán Központi Rada második Univerzálja Ukrajna autonómiájáról¹

1917. július 3.

Ukrajna földjének polgárai! Az Ideiglenes Kormány képviselői közölték velünk azokat a konkrét intézkedéseket, amelyeket az Ideiglenes Kormány az Alkotmányozó Gyűlés összeüléséig Ukrajna igazgatása terén foganatosítani kíván. Az Ideiglenes Kormány, a forradalmi nép által kivívott szabadságjogokat védelmezve, elismerve minden népnek az önrendelkezésre való jogát és az Alkotmányozó Gyűlésre bízva az önrendelkezés formáinak végleges meghatározását, baráti jobbot nyújt az ukrán demokrácia képviselőjének, a Központi Radának; egyben felszólítja a Radát, hogy vele egyetértésben formálja Ukrajna új életét az egész forradalmi Oroszország javára.

Mi, a Központi Rada, mindig arra törekedtünk, hogy Oroszország összes népeivel együtt biztosítsuk egész Oroszország jólétét és fejlődését, demokratikus erőinek egységét; meglegedéssel fogadjuk a kormány egységre szólító felhívását, és tudatjuk Ukrajna polgáraival: az Ukrán Központi Radát, amelyet az ukrán nép választott forradalmi szervezetei révén, igazságos alapokon hamarosan kiegészítik Ukrajna többi nemzetiségének képviselői, e nemzetiségek forradalmi szervezetei révén, s így válik a Rada az ukrán forradalmi demokrácia azon egységes legfelsőbb szervévé, amely a tartomány egész lakosságának érdekeit képviseli. A kiegészített Központi Rada tagjai köréből felelős szervet, Főtítkárságot fog választani, s ezt az Ideiglenes Kormány jóvá fogja hagyni mint legfelsőbb tartományi hatalmának hordozóját Ukrajnában. Ez a szerv összpontosít majd minden jogot és eszközt, hogy egész Ukrajna demokráciájának képviselőjeként és egyúttal legfelsőbb tartományi igazgatási szervként az egész forradalmi Oroszországgal egyetértésben elvégezhesse a tartományi élet szervezésének és berendezésének bonyolult munkáját.

A Központi Rada Főtítkársága, Ukrajna többi nemzetiségével egyetértésben és az államigazgatás terén az Ideiglenes Kormány szerveként működve, biztos léptekkel halad majd tovább a forradalom által létrehozott új rend megszilárdításának útján. A Központi Rada, Ukrajna autonóm berendezésére törekedve, a nemzeti kisebbségekkel egyetértésben törvénytervezetet fog kidolgozni Ukrajna autonómiájára vonatkozólag, s ezt az Alkotmányozó Gyűlés elé fogja terjeszteni jóváhagyás végett.

Úgy véljük, hogy az Ideiglenes Kormány ukránai tartományi szervének létrehozása biztosítja majd a tartományi igazgatásnak a helyi lakosság szükségleteihez való, annyira kívánatos közelítést azon keretek között, amelyek az Alkotmányozó Gyűlés összeülése előtt is adottak; s abból kiindulva, hogy Oroszország valamennyi népének sorsa szorosan összefügg a forradalom általános vívmányaival, a leghatározottabban visszautasítunk minden olyan kísérletet, amelynek célja Ukrajna autonómiájának önkényes bevezetése az Összoroszági Alkotmányozó Gyűlés előtt. Ami az ukrán katonai egységek kiegészítését illeti, a Központi Radának képviselői lesznek a hadügyminisztériumban, a vezérkarnál és a legfelsőbb főparancsnok mellett; ezeknek a képviselőknek kell majd gondoskodniuk arról, hogy az egyes egységeket kizárólag ukránokkal egészítsék ki, amennyiben ez a hadügyminiszter megítélése szerint technikailag megoldható a hadsereg harcképességének csorbitása nélkül.

Amikor mindezt Ukrajna polgárainak tudomására hozzuk, szilárdan hisszük, hogy az ukrán demokrácia, amely ránk bízta akaratának végrehajtását, egész Oroszország

forradalmi demokráciájával és a forradalmi kormánnyal együtt minden erejét latba veti, hogy az egész ország, így Ukrajna számára is biztosítsa a forradalom végleges győzelmét.

Revoljucionnoje dvizsenyje v Rosszii v jule
1917. g. *Julszkij krizisz.* M. 1959. 506–507. old.

¹ A második Univerzálé kiadására már a Kerenszkijel történt kompromisszum megkötése után került sor. A Rada előnyösebbnek látta, ha polgári-gazdagparaszti vezető retege – érdekeinek megfelelően – igazodni próbál az Ideiglenes Kormányhoz.

M. I. Tyerescsenko külügyminiszter távirata a párizsi, a londoni, a tokiói, a washingtoni és a stockholmi diplomáciai képviselőknek az Ideiglenes Kormány válságáról

1917. július 3.

Információ. – Az ukrán kérdés váratlanul kormányválságot idézett elő. Amikor Kerenszkijel és Ceretelivel Kijevben jártunk, teljesen elfogadható megállapodást sikerült kidolgoznunk a Radával, s ezt a nemzeti kisebbségek helyi demokratikus szervezetei előtt is ismertettük. E megállapodás szerint a kormány Ukrajna tartományi ügyeinek intézését egy külön szervre, a Rada által választott bizottságra bízta. A Radának, miután elfogadja ezt a rendet, külön nyilatkozatban le kell szögeznie, hogy elvet minden olyan kísérletet, amely az Alkotmányozó Gyűlés előtt Ukrajna autonómiájának önkényes bevezetésére irányulna. Ukrajna jövőbeli berendezésének kérdését ily módon az Alkotmányozó Gyűlésig halasztottuk, azzal, hogy a kormány kijelenti: helyesli, ha a Rada addig is tervezetet dolgoz ki Ukrajna státusára vonatkozólag az Alkotmányozó Gyűléshez való előterjesztés céljából. Ámde, minden sürgetésünk ellenére, amelyben a kadet párthoz nem tartozó miniszterek valamennyien támogattak bennünket, a kadet miniszterek nem voltak hajlandók elfogadni a megállapodást bizonyos szerkesztési módosítások nélkül, s miután a szavazásnál kisebbségben maradtak, beadták lemondásukat. E lépésük annál inkább meglepett bennünket, mert viszonylag jelentéktelen szövegmódosításokról volt szó. Ugyanakkor annyira kiéleződött már a helyzet Ukrajnában, különösen a csapatoknál, ahol az ukránság ürügyül szolgál a front elhagyására és a rendbontásra, hogy nagyobb bonyodalmak kockáztatása nélkül semmiképpen sem egyezhetünk bele a Radával kötött megállapodásunk felülvizsgálatába. A kormány most nyilvánosságra hozta a fentebb kifejtetteket tartalmazó határozatát, s így az ukrán kérdés átmenetileg megoldottnak tekinthető. A kormányválságot viszont egyelőre nem sikerült megoldani. Lemondott: Singarjov, Manuilov, Sahovszkoj, Nyekraszov és Sztjepanov kereskedelemügyi miniszterhelyettes. Nyekraszov egyúttal a pártból is kilépett és valószínűleg visszatér a kormányba más tárcával.

Tyerescsenko

AVPR, f. *Kanceljarija*, 1917. g., d. 99, t. 1, ll. 25–26.
Revoljucionnoje dvizsenyje v Rosszii v jule
1917. g. 289. old.

A júliusi fordulat és a Kornyilov-felkelés

A tömegek újabb fellépéséhez három kadet miniszter (Singarjov, Manuilov és Sahovszkoj) lemondási színjátéka adta meg a közvetlen indítást. A polgári miniszterek ezzel a látszat-távozással akarták kikényszeríteni, hogy az Ideiglenes Kormány még reakciósabb nemzetiségi politikát folytasson Ukrajnában. Arra számítottak, hogy az eszerek és mensevikek újabb meghátrálása esetén a bolsevik párt betiltását, a munkások lefegyverzését és a forradalmi csapatoknak a fővárosból való kivonását is kikényszeríthetik. A kadetek taktikázása azonban visszaütött: nemcsak a kormányválság robbant ki, de jelentős lépéssel haladt előre a szocialista forradalmat érlelő, s az egész országot hatalmába kerítő krízis.

Július 3-án az első gépfegyveres ezred legénysége elhatározta, hogy fegyverrel lép fel az Ideiglenes Kormány ellen. A bolsevikok idő előttinek tartották a fegyveres felkelést és gyors beavatkozással igyekeztek visszatartani a tömegeket az ösztönös és előkészítetlen fellépéstől.

A tüntetők ösztönös mozgalmát azonban már nem lehetett megállítani. Július 4-én Petrográd utcáin több mint félmillió munkás, katona és Kronstadtból érkezett tengerész vett részt a tüntetésen.

A megalkuvó mensevik és eszer vezetők segítségét élvező kormány tisztviselőkkel és kozákokkal rontott a tömegre. A katonák és tengerészek viszonozták a tüzet. Ezen a napon mintegy 400 embert lőttek agyon, illetve sebesítettek meg súlyosan.

Az ellenforradalom támadásba lendült. Petrográdban kihirdették a hadiállapotot. Július 6-án feldúlták a „Pravda” szerkesztőségét. Határt nem ismerő rágalom-hadjárat kezdődött a bolsevikok és személyesen Lenin ellen. A kormány fegyveres felkelés megszervezésének ürügyével elfogatta V. A. Antonov-Ovszejenkót, A. M. Kollontajt, Kamenyevet és a párt több ismert aktivistáját, valamint Trockijt, aki akkor kérte felvételét a bolsevik pártba. Az Ideiglenes Kormány letartóztatási parancsot adott ki Lenin ellen.

P. A. Polovcev vezérőrnagynak, a petrográdi katonai körzet főparancsnokának jelentése Kerenszkijnek a petrográdi tüntetésről

1917. július 3.

Jelentem, hogy ma, július 3-án, este 7 óra körül az 1. géppuskásezred fegyveresen kivonult a laktanyából és felkereste a moszkvai ezredet, majd a gránátosezredet, hogy az Ideiglenes Kormány megdöntése céljából fegyveres megmozdulásra biztassa őket. A moszkvai ezred hosszas tétovázás után csatlakozott a géppuskásokhoz, s csatlakoztak a gránátosok is. Egységeik a Troicki hídnál gyülekeztek, de a Néva bal partjára nem mentek át. Eközben az 1. géppuskásezred egyes osztagai teher- és személygépkocsikon, géppuskákkal felfegyverezve járták a várost és gépkocsikat koboztak el az utcán. 9 óra körül megkezdtek az átkelést a Troicki hídon és a Pavlovskij ezred laktanyái felé vonultak, hogy ezt az ezredet is rávegyék a megmozdulásra. Egy órával később kivonul-

tak a Pavlovszkij ezred katonái is. A hidon átérve a tüntetők két csoportra oszlottak. Az egyik a part mentén a Tauriai Palota felé indult, a másik a Millionnáján végig, a Palota téren át a Mária-palota felé haladt. A tüntetők transzparensein ilyen jelszavak szerepeltek: „Vesszen a tíz tőkés miniszter!”, „Vesszen az Ideiglenes Kormány!”, „Mind-en hatalmat a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjének!” A tüntetők egy kis ideig a Mária-palota előtt ácsorogtak, majd tovább indultak és végigmentek a Nyevszkijen. Időközben csatlakoztak hozzájuk más egységek is: a 180. ezred, az 1. tartalékezred, a 6. utász zászlóalj.

A 3. és az 1. gárdahadosztály valamennyi ezrede megtagadta a tüntetésen való részvételt és nem hagyta el laktanyáját. Az utcákon helyenként lövöldözésre került sor, de többnyire csak a levegőbe lőttek. A hírek szerint van néhány sebesült. Éjfélre sok egység visszatért laktanyájába. A katonák között voltak részegek is. A páncélos hadosztály elfogott egy gépkocsit az 1. géppuskászred katonáival és 9 géppuskát elkobozott. Másutt a polgári lakosság fogott le egy ilyen gépkocsit, s ugyancsak elvette a géppuskákat a katonáktól. Éjszakára minden elcsendesedett. Az a hír járja, hogy ezek az ezredek újabb megmozdulásra készülnek.

A katonák megmozdulásával egyidejűleg gyári munkások is kivonultak, de csak egészen jelentéktelen számban. A Nyevszkijen feldúltak néhány üzletet, főképp a Gosztjinnij Dvoron és a Miljutyinszkij soron.¹

P o l o v c e v

CGVIA, f. 366/sz. op. 1, l. 402, ll. 1-4.
Revoljucionnoje dvizsenyje v Rossziji v jule
1917. g. 15-16. old.

¹ A valóságban a menekülő tömeget nekiszorították az üzletek kirakatainak.

Lvov miniszterelnök tájékoztató közleménye az Ideiglenes Kormány kormányzósági, területi és városi biztosai számára a július 4-i petrográdi tüntetésről

1917. július 5.

Július 4-én reggel Petrográdba jöttek Kronstadtból a hadsereg és a flotta fegyveres egységei, Oranienbaumból az 1. tartalék géppuskászred egységei és Petergofból a 3. tartalékezred. 12 óra körül ezek az egységek, valamint az 1. tartalékezred, a 176. tartalékezred, az 1. géppuskás tartalékezred és a gárda gránátos tartalék zászlóalj más, részben fegyveres csoportok kíséretében a Tauriai Palota elé vonultak, ahol a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjének Központi Végrehajtó Bizottsága a Parasztküldöttek Szovjetjével együtt rendszeresen gyűléseit tartja, s fegyveres tüntetést rendeztek ilyen jelszavakkal: „Vesszen az Ideiglenes Kormány!”, „Vesszen a tíz tőkés miniszter!”, „Mind-en hatalmat a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek!”

A tüntetők nyíltan ellenséges magatartást tanúsítottak a Központi Végrehajtó Bizottság többségével szemben.

A katonai alakulatokon kívül a felfegyverzett munkások egy része is kivonult az utcára ugyanezekkel a jelszavakkal.

Az egész várost fegyveresek járták be lefoglalt teher- és személygépkocsikon; néhányan a gépkocsikra géppuskát is szereltek. A nap folyamán több helyütt megszólaltak a puskák, revolverek és géppuskák, a lakosság körében sokan megebesültek vagy meghaltak.

18 óra körül, amikor a Tauriai Palotában a szocialista miniszterek részvételével ülést tartott a végrehajtó bizottság, a katonákból és munkásokból álló fegyveres tömeg kísérletet tett Cereteli posta- és távíróügyi miniszter letartóztatására, miközben Csernov földművelésügyi minisztert le is tartóztatta; Csernovot azután a bolsevik Trockij¹ beszéde után engedték szabadon.

Akkorra már a Tauriai Palotát minden oldalról izgatott fegyveres emberek sűrű tömege vette körül, sőt a tömeg behatolt a belső helyiségekbe. Lvov herceg miniszterelnök és az Ideiglenes Kormány más tagjai egész nap a körzeti csapatok főparancsnokának törzsénél tartózkodtak, ahol útmutatásaiknak megfelelően kidolgozták a zavarások leküzdése céljából foganatosítandó határozott intézkedések tervét.

A kormány Pavlovszkából iderendelte a gárda lovastüzérséget és az 1., valamint a 4. doni kozák ezred két századát, az Izmajlovskij ezred négy századát és a szemjovszkojei ezred két századát. Amikor a csapatok megérkeztek és az Ideiglenes Kormánynak a Tauriai Palotában tartózkodó tagjaitól egyre aggasztóbb hírek érkeztek, a csapatok egy részét haladéktalanul a Tauriai Palotában bekerített végrehajtó bizottság kiszabadítására vezényelték.

Ütközben a tüzérséget fedező kozákok a Troicki-híd körül puskák és gépfegyverek kereszttüzebe kerültek, s ennek következtében elég jelentős veszteségeik voltak.

A tüzérség nyomban sortüzet nyitott és megtisztította maga előtt az utat, s a Tauriai Palota előtt összesereglett tömeg szétszaladt. Csak a Lityejnijen és az Ertyelej utcájában voltak nagyobb lövöldözések.

Még a csapatok megérkezése előtt a fegyveres tömeg ismeretlen személyek vezette alatt sikertelen kísérletet tett arra, hogy a Voznyeszenszkaja rakparton elfoglalja a kémelhárító hivatalt.

A kormány határozott intézkedéseinek eredményeképpen sikerült leverni a lázadást, s éjszakára az utcákon nagyjából már csend volt. Több helyen feltartóztatták és lefegyverezték a gépkocsikat és egyes fegyveres csoportokat, amelyek a katonai alakulatok láttán nem is tanúsítottak komolyabb ellenállást.

A kormány megtette a szükséges intézkedéseket, hogy elejét vegye a hasonló zavarásoknak. Letartóztatásokat foganatosított.

Ma reggel szétnyitották a névai hidakat, az utcákon csend van.

L v o v
h e r c e g,
miniszterelnök, belügyminiszter

CGAR SZSZSZR, f. 3, op. 1, d. 192, ll. 1-2.
Revoljucionnoje dvizsenyje v Rosszii v jule
1917. g. 41-42. old.

¹ Trockij – mint fentebb jeleztük – ekkor még nem volt hivatalosan tagja a bolsevik pártnak.

Feljegyzés az A. F. Kerenszkij és G. A. Jakubovics hadügyminiszter-helyettes között közvetlen vonalon lefolyt beszélgetésről a petrográdi júliusi tüntetésről

1917. július 5.

Kerenszkij: Ismertesse az események menetét és az Ideiglenes Kormány döntését; hogyan végződött a válság?

Jakubovics: A minisztertanácsban kialakult helyzetet illetően jelentem, hogy az nagy vonásokban ugyanolyan, mint az ön elutazásakor volt. A végrehajtó bizottság olyan határozatot hozott, hogy egyelőre a teljes hatalmat az Ideiglenes Kormányra ruházza megmaradt tagjai személyében, s hogy a megürült tárcák betöltését egyelőre elhalasztja.

Most engedje meg, hogy áttérjek a tegnapi nap eseményeinek ismertetésére:

Reggeltől körülbelül délelőtt 10 óráig minden csendes volt. Az Ideiglenes Kormány-nak Lvov herceg lakásán kellett volna összeülnie. 11 óra felé azonban már megmutatkoztak a zavargások első jelei; megérkeztek és lehorgonyoztak a Néván a kronstadtiak két szállítóhajóval, hat vontatóval és uszályokkal, összesen több mint 6000 felfegyverzett ember. 11 órától ismét fegyveres katonákkal és munkásokkal teli gépkocsik járták a várost. Addigra Lvov herceghez érkezett Pereverzev, jómagam és Csepkin, azt kockáztatva, hogy esetleg lefognak bennünket; ott úgy döntöttünk, hogy átmegyünk a körzet törzsébe. 12 órakor az Ideiglenes Kormányból Cereteli, Szkobeleev, Csernov és Pesehonov a dumában volt, a végrehajtó bizottságnál, a többiek pedig a körzeti törzsben. Körülbelül déli egy órára végleges formát öltöttek a zavargások. A moszkvai ezred, a gránátos-, a 180. és az 1. géppuskásezred azonnal nyíltan állást foglalt a kronstadtiak, valamint a viborgi és a petrográdi kerület munkásai mellett, fegyveres tüntetésre sorakozva fel.

Mi egész idő alatt szoros kapcsolatot tartottunk fenn Ceretelivel és a többiekkel. Úgy határoztunk, hogy a legerélyesebb lépéseket tesszük a zavargások elfojtására, de nyomban felmerült az a probléma, hogy semmiképp sem elegendő az az erő, amelyre támaszkodhatunk. Feltétlenül a kormány mellett állt a preobrazsenszkojei ezred, a kozák ezredek és a Vlagyimir Katonaiskola. A többi egységre, ha nem is vonultak ki az utcára tüntetni, az ellenforradalmárokkal szemben semmiképpen sem lehetett számítani. Mivel nagy őrségeket kellett minden fontosabb helyen felállítani, s ez több mint tízezer embert kötött le, a zavargások tulajdonképpeni leverésére csak a preobrazsenszkojei ezred mintegy száz katonája, a Vlagyimir Katonaiskolának egy százada, körülbelül ötven hadirokkant és mintegy kétezer kozák állt a rendelkezésünkre. Este két órára Pavlovszkából megérkezett az átvezényelt lovas tüzérszakasz és félszáznyi kozák.

Még napközben a végrehajtó bizottsággal közösen hozott döntés alapján utasítottam az északi front főparancsnokát, hogy a legrövidebb időn belül vezényelje át Petrográdba az 1. lovas hadosztályt, valamint a 17. gyalogos hadosztálynak előbb két ezredét, majd az egész hadosztályt (mivel páncélkocsijaink akkor még az ellenség oldalán voltak). Az északi front főparancsnokával folytatott telefonbeszélgetés során kitűnt, hogy az általam kért egységeket aznap éjjel lehet majd Dvinszkben bevagonírozni. Emellett azt is megtudtam, hogy Sziverszkijben megállították a kubanyi kozák hadosztályt Finnországba szállító szerelvényeket, éppen az általam kért egységek átengedése

végett. Úgy döntöttem, hogy Petrográdba rendelem a kubanyi hadosztály egy részét is, vagyis azokat a szerelvényeket, amelyek a dvinszki csapatszállítmányok előtt Petrográdba érkezhetnek. Ismétlem, mindez úgy történt, hogy telefonon állandó megbeszéléseket folytattunk Ceretelivel, Szkobelevvel és a többiekkel, akik a végrehajtó bizottságnál voltak.

Közben este hét órára a дума előtt óriási tömeg gyűlt össze a fentebb megnevezett ezredek, a kronstadtiakból és munkásokból, emellett addigra odaértek a 3. tartalék-ezred és a 176. tartalékezred egységei is, amelyek szintén negyvenévesekből állnak. Csernovot elfogták a kronstadtiak, s csak nagy erőfeszítések árán sikerült őt kiszabadítani, erősen megtépázva. Közben Polovcev a kozák csapatokból és a preobrazsenszkojei ezred katonáiból négy osztagot szervezett, hogy megtisztítsa az utcákat a fegyveres banditáktól és elfogja a gépkocsikat. Addigra a városban tetőfokára hágott a garázdálkodás. Megszálltak néhány nyomdát, az aranybányászati bankot stb. A dumától szerzett értesüléseink szerint letartóztatás veszélye fenyegette az egész végrehajtó bizottságot, a tömeg Cereteli kiadását, az ön kivégzését és ehhez hasonlókat követelt.

A szervezendő osztagokhoz kivezényelt egységekből néhányat sürgősen be kellett vetni a Tauriai Palota felmentésére, mivel ott már több sebesült és halott volt, mind az épület előtt, mind magában az épületben. Parancsot adtam két század kozáknak, hogy két löveggel együtt ügessenek a dumához, álljanak fel a Spalernáján és szólítsák fel távozásra a tömeget, ennek megtagadása esetén pedig haladéktalanul nyissanak tüzet. A kozákok a lövegekkel, gróf Rebinder ezredes parancsnoksága alatt, végigszágulhattak a Millionnáján és a rakparton, ahol a tetőkről gépfegyvertűz fogadta őket; ennek ellenére sikerült egy löveggel felállniuk a Voszkrzenszszkaja rakparton és leadni néhány lövést. A Tauriai Palota előtt összesereglett tömeg már az első lövésre a legnagyobb pánikban szétszaladt, jöllehet a lövések egészen más irányban haladtak, nevezetesen a Néva jobb partjára, ahonnan a kozákokra és tüzerekre erős tűz zúdult. A végrehajtó bizottság ily módon megmenekült és folytathatta ülését.

Mihelyt elmúlt a veszély, a végrehajtó bizottságban ismét arról kezdtek beszélni, hogy nem kívánatos a kozákok bevonása, hogy nem lehet-e-e eltekinteni a kubanyi kozák hadosztály bevetésétől, s talán a petrográdi helyőrség egységeire is lehetne támaszkodni; ilyen és ehhez hasonló húrokat pengettek. Én a leghatározottabban kijelentettem, hogy semmi reményt nem fűzhetek a petrográdi helyőrséghez, s csak a frontról érkező csapatokban bízhatok; most már elérkezett az ideje – mondtam – a petrográdi kelevény felfakasztásának. A mai fegyveres tüntetésben részt vevő egységeket, valamint a Vörös Gárdát nézetem szerint mindenképpen le kell fegyverezni, az ezredek fel kell oszlatni és a petrográdi helyőrség többségét a frontra kell küldeni; ezek, valamint más hasonló intézkedések a petrográdi egységek segítségével természetesen nem oldhatók meg. Azt is megmondtam, hogy mihelyt helyreáll a rend, a politikai status quo is visszaállítható. Éjszakára minden lecsendesedett. Reggelre várom a kubanyiak első szerelvényeinek megérkezését, most pedig kérem az ön utasításait. Már délben küldtem egy rejtjeles táviratot, amelyben határozott intézkedéseket sürgettem.

Kerenszkij: Teljes mértékben helyeslem a tervét és semmiféle engedményt nem tűrök. A fronthelyzet és a megindított támadás kategorikusan megköveteli a háttország teljes nyugalmát. A legmesszebbmenően ki kell használni a kialakult helyzetet és a lázadásban részt vevő ezredek nemcsak le kell fegyverezni, hanem mint a forradalom ellenségeit, meg is kell fosztani mindazoktól a kiváltságoktól, amelyekben a helyőrség a februári forradalomban való részvételéért részesült. Emellett ügyelni kell a sajtóra is, nehogy vidéken tendenciózus közlemények jelenhessenek meg, s elejét kell venni annak, hogy a sajtó továbbra is lázadásra és a hadsereg bomlasztására uszíthasson. A leg-

határozottabb formában, az én nevemben vesse fel ezeket a követeléseket, mert a fronton minden munka hiábavaló, ha csírájában el nem fojtunk minden további árulást. A kormánynak számolnia kell azzal, hogy milyen visszhangja lehet majd a petrográdi eseményeknek vidéken és kivált a fronton. A Petrográdba érkező egységeknek meg kell szállniuk a Kronstadt melletti Krasznaja Gorka és Inhonemi partvédőüteget is és véget kell vetniük az egész kronstadti históriának, követelve a lázadás kezdeményezőinek azonnali kiadatását és a teljes törvényes rend helyreállítását. A kormányválság, nézetem szerint, 24 óránál tovább nem húzódhat el.

Van még valami hozzáfűznivalója? Felvetődött-e az én odautazásom? Emlékeztesse Polovcevet, hogy a legnagyobb határozottságot követelem. Köszönöm önnek erélyes közbelépését, s kérem, rendíthetetlenül tegye meg további intézkedéseit.

Jakubovics: Mindent haladéktalanul végrehajtok. Lvov herceghez intézett rejtjeles táviratát ismerem. Természetesen nekem is minden vágyam Kronstadt likvidálása, s ha ma lett volna még legalább két lövegem, talán sikerült volna elfognom az összes ittjárt kronstadtiakat, amikor visszaindultak, hogy hajóra szálljanak. Most a körzeti törzsbe indulok. Szilárd meggyőződésem, hogy sikerül véget vetnünk a petrográdi eseményeknek, mégpedig oly módon, hogy az egész országnak és a hadseregnek javára váljék.

Kerenszkij: Másfajta megoldást nem is fogadok el. A leghatározottabban véget kell vetni annak, hogy bűnös játékot űzhessenek az állam sorsával, a hadsereg életével és vérével. Ismételten kérdem, felvetődött-e az én odautazásom.

Jakubovics: A lázadók magatartásukkal világosan megmutatták, hogy csakis az erő érveit értik. Az ön ideutazása nem merült fel, mivel mindenki tisztában van azzal, milyen fontos szerepe van a fronton.

Kerenszkij: Vegye számításba, hogy most Mologyecsnóba utazom, majd tovább, a frontra. Remélem, ha Petrográd végérvényesen cserben nem hagy, sikerül megindítanunk a nyugati frontot; kérem, hogy lehetőleg három- vagy hatóránként tájékoztasson, mert szükség esetén azonnal odautazom. Az én nevemben ragaszkodjon Tyerescsenko anyagának azonnali felhasználásához. Vizontlátásra.

Jakubovics: A vizontlátásra.

CGVIA, f. 366/sz. op. 1, d. 402. ll. 70-77.
Revolucionnoje dvizsenyje v Rosszii v jule
1917. g. 38-41. old.

A hadügyminisztérium politikai osztályának összefoglaló jelentése az 1917. július 6-i petrográdi helyzetről

1917. július 6.

Teljesítve az Ideiglenes Kormánynak a Központi Végrehajtó Bizottsággal egyeztetett utasítását a fegyveres bandák¹ legfontosabb városbeli gócainak és támaszpontjainak likvidálására vonatkozólag, a főparancsnok parancsot adott arra, hogy július 5-ről 6-ra virradó éjjel kezdjék meg a tisztogatást. Július 6-án hajnalban a Téli Palota előtti téren felsorakozott egy vegyes osztag a petrográdi helyőrség különböző egységeiből, géppuskás különítményekkel és páncélkocsikkal. Kuzmin főhadnagy, a főparancsnok helyettese, Avksentyev, a Parasztküldöttek Szovjetje Végrehajtó Bizottságá-

nak elnöke és Goc, a Munkás- és Katonaküldöttek Összoroszországi Szovjetje Végrehajtó Bizottságának elnökhelyettese beszédet intézett az osztagokhoz, arra ösztönözve őket, hogy teljes hidegvérrel hajtsák végre azt a feladatot, amelyet az összoroszországi demokrácia a forradalom védelme céljából rájuk bízott.

A nap folyamán csaknem ellenállás nélkül és minden vérontás nélkül elfoglalták a Ksesinszkaja-villát a petrográdi kerületben, a Durnovo-villát a viborgi kerületben, a „Pravda” szerkesztőségét és más épületeket, elkobozták a fegyvereket és sok embert – zömben ismeretleneket – letartóztattak. A személyek igazoltatásában a katonai hatóságok mellett részt vett Bogdanov, a Központi Végrehajtó Bizottság tagja is.

Reggeltől kezdve Petrográdba érkeztek a különböző fegyvernemekhez tartozó frontegységek egy kerékpáros századdal az élen, példás rendben, transzparenssekkel, amelyeken ilyen feliratok voltak olvashatók: „Övjátok a szabadságot!”, „A Katona-, Munkás- és Parasztküldöttek Összoroszországi Szovjetjének segítségére sietünk!” stb. Az egységeket az Ideiglenes Kormány képviselői, a hadseregbizottság már korábban Petrográdba érkezett tagjai és az Összoroszországi Szovjet Végrehajtó Bizottságának tagjai fogadták a pályaudvaron. A már előző este bekövetkezett hangulatváltozás július 6-ra még világosabban megmutatkozott: a petrográdi helyőrség sok alakulatánál felülvizsgálták a régebbi határozatokat és úgy döntöttek, hogy teljes bizalomban részesítik és követik az Ideiglenes Kormányt és a végrehajtó bizottságot, nem tűnnek meg semmiféle önkényes fegyveres kivonulást a laktanyából, és beismerték hibájukat, amelyet városi őrségek önkényes felállításával elkövettek stb.

Az egységes forradalmi hatalom határozott fellépése és a forradalmi frontcsapatok megérkezése mellett a petrográdi hangulat megváltozásában kétségtelenül szerepe volt annak is, hogy Alekszinszkijnek, az Állami Duma szociáldemokrata tagjának és Pankratov eszernek az aláírásával a sajtóban olyan adatok jelentek meg, amelyek egy hadifogoly vallomására támaszkodva utaltak arra, hogy Lenin és legközelebbi harcostársai agitációjukhoz Németországból Stockholmon át pénzt kaptak, amelyet a petrográdi Szipirszkij Banknál vettek fel.² Ezekkel a hírekkel kapcsolatban a Központi Végrehajtó Bizottság irodája különbizottságot választott a Lenin és pártja ellen emelt hazaárulási vád teljes és alapos kivizsgálására. Nagy szerepe volt annak a körülménynek is, hogy a július 4-i fegyveres támadás egyik célpontja éppen a kémelhárító osztály volt, ahol az ellenséges hatalmakkal paktáló személyek okmányait és levelezését őrzik.

Mint hogy a fegyveres megmozdulásra, önkényeskedésre, sőt a harci parancsok teljesítésének megtagadására mozgósító felelőtlen agitáció teljes büntetlensége igen szomorú következményekkel járt, a kormány arra a meggyőződésre jutott, hogy a kivívott szabadság védelme érdekében sürgősen be kell vezetni a büntetőjogi felelősségre vonást az ilyen felhívásokért. Erre vonatkozólag ma megjelent az Ideiglenes Kormány rendelete. Ezzel egyidejűleg az Ideiglenes Kormány kiadta a következő rendeletet is: „Mindazokat, akik a nép által létrehozott államhatalom ellen irányuló fegyveres megmozdulás szervezésében és vezetésében részt vettek, vagy a megmozdulásra mozgósítottak és buzdítottak, le kell tartóztatni és bíróság elé kell állítani mint hazaárulókat és a forradalom árulóit.”

Ma este visszatért a frontról Kerenszkij hadügyminiszter. A pályaudvaron felsorakoztatott csapatokat (lovasszázadot és kozákokat), amelyek július 4-én megvédték a Tauriai Palotát és az ott ülő végrehajtó bizottságot az ellenséges fegyveres tömeggel szemben, a miniszter forró szavakkal üdvözölte; köszönetet mondott nekik azért, hogy becsülettel teljesítették forradalmi kötelességüket és megmentették Oroszországot az árulóktól, akik hátba akarták támadni éppen akkor, amikor a fronton a hadsereg életét áldozza a szabadságért. Hasonló beszédet intézett a miniszter a frontról vissza-

rendelt többi egységhez is, amelyek a Palota téren sorakoztak fel. A miniszter beszédét a csapatok és a körülöttük gyülekező polgári személyek egységes helyesléssel fogadták, s Kerenszkijt „Éljen népi hadügyminiszterünk” kiáltásokkal ünnepelték.

T o l s z t o j

g r ó f

a hadügyminisztérium politikai osztályának
ideiglenes megbízott vezetője

*CGVIA, f. 2003/sz. op. 2, d. 176, ll. 72–78.
Revoljucionnoje dvizsenyije v Rosszii v jule
1917. g. 48–50. old.*

¹ Rágalmazó módon így nevezték a tuntetőket.

² Az ezzel kapcsolatban ekkor közzétett dokumentumok a későbbiekben hamisítványoknak bizonyultak.

A júliusi napok megváltoztatták az ország politikai helyzetét és osztály-erőviszonyait. A mensevik és eszer párt egy vezető csoportja már nemcsak a burzsoáziával történő megegyezés szószólója volt, de átalakult az ellenforradalom segédcsapatává. Véget ért a kettőshatalom: a burzsoázia az eszer és mensevik vezetésű szovjeteket fiókéntélményeivé alacsonyította.

A kormányválság megoldása viszonylag hosszú ideig elhúzódott. Július 8-ától Kerenszkij az Ideiglenes Kormány miniszterelnöke lett. Mivel a kadet politikusok kezdetben távol tartották magukat ettől az ún. első Kerenszkij-kabinettől, a kormányban csak eszer és mensevik miniszterek voltak. A nép és a burzsoázia közé magukat szocialistáknak nevező miniszterek sorfala került. Július 24-én néhány hetes válság után Kerenszkij szabályosan megalakította kormányát, az ún. második koalíciós kormányt. Ebben a tárcák fele részét ismét a kadetek, másik felét pedig az eszerek és mensevikek képezték.

Kerenszkij elsősorban önmagára vállalta a forradalmi tömegek letörésének, vagyis az ellenforradalom elősegítésének mélységesen reakciós szerepét.

A következő források az ellenforradalom támadását és a kormányválság fokozatos megoldását szemléltetik.

G. J. Lvov miniszterelnök nyílt levele az Ideiglenes Kormányból való kiválásának okairól

1917. július 7.

1917. július 7-én, a szélsőséges szocialista áramlatok képviselői által Petrográdban szervezett fegyveres lázadás elfojtása után, az Ideiglenes Kormány olyan határozatot fogadott el, amely szerint haladéktalanul hozzálát a szocialista miniszterek által a kormány további tevékenységére vonatkozóan javasolt program megvalósításához.¹

A magam részéről a programnak csak azokat a részeit tudom elfogadni, amelyek lényegében megismétlik és tovább fejlesztik az Ideiglenes Kormány korábbi nyilatkozataiban kifejtett alapelveket. De nem tudom elfogadni a programot egészében véve, mivel a benne foglalt elvek pártok feletti jellegétől szemmel láthatóan eltérve, tisztán szocialista pártcélok megvalósítására törekszik, különösen azokban a részeiben, amelyeket már előbb is többször az Ideiglenes Kormány elé terjesztettek, s amelyekkel mindannyiszor szembeszálltam. Idetartozik az orosz állam köztársasági kormányformájának haladéktalan kikiáltása, ami nem más, mint az Alkotmányozó Gyűlést – a népakarat egyetlen igazi kifejezőjét – egyedül megillető jog nyílt bitorlása. Ugyanígy az Alkotmányozó Gyűlés jogkörébe gázol a kitűzött agrárprogram végrehajtása. Ha ehhez beleegyezésem adnám, megszegném azt a kötelezettséget, amelyet a nép előtt hivatali eskümmel vállaltam. Emellett szerepel még a programban az Állami Duma és az Államtanács feloszlatása, valamint néhány másodrendű pont, amelyeknek kisebb a jelentőségük, de jellegüknél fogva mégsem jelentenek mást, mint azt, hogy a tömegek a demagógia hatására, kicsinyes önzésük diktálta követelések teljesítése céljából, sőtba vágják az állam morális értékeit.

Bár híve vagyok annak, hogy a föld a dolgozó parasztság kezébe kerüljön, mégis úgy vélem, hogy a földművelésügyi miniszter által jóváhagyásra az Ideiglenes Kormány

elé terjesztett földtörvények számomra elfogadhatatlanok, mégpedig nemcsak tartalmuknál fogva, hanem a bennük rejlő egész politika lényegét tekintve is. A május 6-án újjászervezett Ideiglenes Kormány nyilatkozata² meghatározta, hogyan kell szabályozni a földhasználatot a nemzetgazdaság és a dolgozó lakosság érdekeinek megfelelően, ám a földművelésügyi minisztérium, ennek értelmétől eltérve, nézetem szerint olyan törvényeket igyekszik bevezetni, amelyek aláássák a nép jogérzékét. Ezek a törvények nemcsak hogy nem harcolnak a földfoglalási törekvések ellen, nemcsak hogy nem szabályozzák és nem rendezik a földbirtokviszonyokat, hanem még szinte igazolják is az Oroszország-szerte végbemenő önkényeskedéseket, szentesítik a már megtörtént földfoglalásokat és lényegében a már megoldott kérdés kész ténye elé akarják állítani az Alkotmányozó Gyűlést. Szerintem ez egy párt programjának megvalósítása, nem pedig az egész állam javát szolgáló intézkedés. Előre látom, hogy mindez végső soron csalódást okoz majd a nép körében és lehetetlenné teszi egy állami földreform végrehajtását. A földművelésügyi miniszter által képviselt agrárprogramot Oroszország szempontjából végzetesnek tartom, mert az ország így zilált, erkölcsileg és anyagilag leromlott állapotban marad; attól tartok, hogy a törvény olyan helyzetet idéz majd elő Oroszországban, amihez hasonló ellen az Ideiglenes Kormány a legutóbbi napokban Petrógrádban olyan erőlesen harcolt.

Nem akarok itt kitérni arra, hogy mennyi nézeteltérésem volt az Ideiglenes Kormány többségével az állami élet lényeges kérdéseinek és azoknak a feltételeknek a megítélésében, amelyek között az Ideiglenes Kormánynak tevékenykednie kell. Mindamellettt rá kell mutatnom arra a határozatra, amelyet a Munkás-, Katona- és Parasztküldöttek Szovjetjeinek Végrehajtó Bizottságai a szocialista miniszterek részvételével július 4-én elfogadtak, s amely szerint az Ideiglenes Kormány tevékenységében köteles az említett küldöttek összoroszországi kongresszusainak határozatait követni.³ Különösen gyakoriak lettek az ilyen nézeteltérések az utóbbi időben. Többször is úgy éreztem már, hogy semmiképp sem maradhatok az Ideiglenes Kormány élén, de a legutóbbi napokban mindannyiszor mégis kötelességemnek tartottam, hogy az ország mai nehéz viszonyai között a megegyezés útját keressem az Ideiglenes Kormány akarati egységének megóvása céljából. Most viszont, a kormány előtt álló feladatok értelmezésében mutatkozó súlyos nézeteltéréseink folytán és a hazával szemben érzett felelősségem teljes tudatában úgy látom, hogy nincs jogom részt venni az Ideiglenes Kormány által elfogadott program végrehajtásában.

Kilépek az Ideiglenes Kormányból és lemondok a miniszterelnöki és belügyminiszeri tisztségről.

L v o v herceg

„Recs”, 159. sz. 1917. július 9. 2. old.
Revoljucionnoje dviženije v Rosszii v jule
 1917. g. 291–293. old.

¹ Lásd a következő szemelvényt. Ebben – Lvov állításával ellentétben – nem található meg a köztársaság követelése, az azonnali földelkobzás, illetve földosztás stb. Vagyis Lvov félcelmei nem bizonyultak eléggé alaposnak.

² Lásd kötetünk 154–156. oldalát.

³ A Munkás- és Katonaküldöttek Végrehajtó Bizottságának, illetve a Parasztküldöttek Végrehajtó Bizottságának július 5-i határozatára utal a szöveg.

Az Ideiglenes Kormány programnyilatkozata

1917. július 8.

Polgárok! Vészterhes óra köszöntött ránk! A német császár csapatai áttörték az orosz népi forradalmi hadsereg frontját. Baljós tettüket megkönnyítette egyesek vétkes könnyelműsége és vak fanatizmusa, mások árulása. Ezek is, amazok is összeomlással tenyegették az új, szabad Oroszország tartópilléreit. Ebben a szörnyű pillanatban, amikor a társadalom zavarát kihasználva színre léphetnek az ellenforradalom rejtett erői, az átszervezett Ideiglenes Kormány világosan felismeri felelősségét, amely nagy súllyal nehezedik ránk. Ám a kormány rendíthetetlenül bízik a nagy orosz nép erejében; az Ideiglenes Kormány bízik abban, hogy az ország politikai életében most már gyors javulás fog mutatkozni, miután feltárta és egy súlyos válságban leküzdötte a népi szervezetet marcangoló ragályt; az Ideiglenes Kormány bízik abban, hogy ez a válság a felgyógyulást, nem pedig a halált hozza.

E hit által erősítve az Ideiglenes Kormány eltökélte, hogy olyan eréllyel és határozottsággal cselekszik majd, amelyet a rendkívüli idők megkövetelnek.

Az Ideiglenes Kormány legelső és legfőbb feladatának azt tekinti, hogy minden erejével harcoljon a külső ellenség ellen és védelmezze az új államrendet a különböző anarchista és ellenforradalmi merénylettekkel szemben, nem riadva vissza a legerélyesebb hatalmi intézkedésektől sem. Ugyanakkor külpolitikájával újra meg újra bebizonyítja: a forradalmi hadsereg bizonyos lehet afelől, hogy katonáinak egyetlen csepp vérért sem kell olyan célokért ontania, amelyek összeegyeztethetetlenek az ország-világ előtt béke-jelszavakat hirdető orosz demokrácia jogérzékével. Ebből a célból az Ideiglenes Kormány, érvényesítve azokat az elveket, amelyeket a május 6-i kormánynyilatkozatban meghirdetett, fel fogja ajánlani szövetségeseinek, hogy augusztus folyamán tartsanak konferenciát általános külpolitikai irányvonaluk meghatározása végett, valamint azért, hogy összehangolják tevékenységüket az orosz forradalom által meghirdetett elvek megvalósításában. Ezen a konferencián Oroszországot a diplomáciai testület tagjain kívül az orosz demokrácia küldöttei is képviselni fogják.

Az Ideiglenes Kormány más területeken is a május 6-i deklarációban meghirdetett elvek szerint folytatja az államépítés munkáját, s ezért szükségesnek tartja, hogy haladéktalanul több olyan intézkedést foganatosítson, amely az említett elveket érvényesíti.

Az Ideiglenes Kormány mindent elkövet annak érdekében, hogy az alkotmányozó gyűlési választásokat a kitűzött időben (szeptember 17-én) meg lehessen rendezni, s hogy a választások szabályosságát és szabadságát biztosító előkészítő intézkedések idejében megtörténjenek. A belpolitika területén a kormány legelső feladata az, hogy általános, közvetlen, egyenlő választójog és titkos szavazás alapján minél előbb bevezesse a városi és zemsztvo-önkormányzatot, mégpedig az ország egész területén. Az Ideiglenes Kormány egyúttal különös jelentőséget tulajdonít az egész lakosság bizalmát élvező helyi hatalmi szervek megalakításának, s ezért most a helyi hatalom megszervezésébe bevonja a társadalmi szervezetek képviselőit a területi igazgatás több kormányzóságot egyesítő testületi szerveinek létrehozása céljából.

Az Ideiglenes Kormány, arra törekedve, hogy az ország életében következetesen érvényesítse a polgári egyenlőség elveit, a legközelebbi jövőben rendeleteket ad ki a rendek megszüntetéséről, valamint a polgári címek és rendjelek végleges felszámolásáról, leszámítva a háborús hőstettekért adományozott rendjeleket.

A gazdasági bomlás elleni erőyes harc és a munka védelmének további fokozása céljából haladéktalanul megkezdi munkáját az Ideiglenes Kormány mellett létesített Gazdasági Tanács és Gazdasági Főbizottság, amelyeknek olyan feladatokat kell majd ellátniuk, mint a nemzetgazdaság és a munka megszervezését célzó általános terv kidolgozása, a gazdasági élet szabályozását és az ipar ellenőrzését célzó törvényjavaslatok és általános intézkedések kidolgozása, valamint ezek összehangolása és tervszerű végrehajtása. A munkatörvényhozás területén elkészült és a legközelebbi napokban elfogadásra kerül a szövetkezés szabadságáról szóló törvényjavaslat, a munkatőzsdékről szóló törvényjavaslat és az egyeztető kamarákról szóló törvényjavaslat. Folyamatban van a 8 órás munkanapról, a munka legmesszebbmenő védelméről, a társadalombiztosítás valamennyi formájának bevezetéséről és a bér munkások valamennyi kategóriájára való kiterjesztéséről szóló törvényjavaslatok kidolgozása.¹

Az agrárkérdést illetően az Ideiglenes Kormányt változtatlanul az a meggyőződés vezérli intézkedéseiben, hogy nemzetgazdaságunk alapvető szükségleteinek, a parasztok ismételten kifejezésre juttatott kívánságának és az ország demokratikus pártjai által hirdetett programoknak megfelelően a majdani földreformnak azon a gondolaton kell alapulnia, hogy a föld a dolgozók kezébe kerüljön. Éppen ezen az alapon dolgozzák most ki azt a földreformtervezetet, amelyet az Alkotmányozó Gyűlés elé fognak terjeszteni.

Az Ideiglenes Kormány legközelebbi lépései a következők lesznek: 1. teljesen likvidálja a falut bomlasztó és dezorganizáló régi földbirtokrendezési politikát; 2. olyan intézkedéseket fogantat, amelyek biztosítják, hogy az Alkotmányozó Gyűlés teljesen szabadon dönthesse az ország földalapjának sorsáról; 3. az állam védelmével és az ország élélmzésével kapcsolatos érdekeknek megfelelően rendezi a földbirtokviszonyokat, mégpedig az állam által szervezett földbizottságok hálózatának kiszélesítése és megszilárdítása útján, oly módon, hogy ezeknek a bizottságoknak a törvény által pontosan meghatározott jogkörük legyen a mezőgazdasági politika folyó kérdéseinek megoldása terén, de ne dönthesse a földtulajdon jogának alapvető kérdésében, amely kizárólag az Alkotmányozó Gyűlés illetékességébe tartozik; 4. a földbirtokviszonyok törvényes rendezése útján elhárítja azt a komoly veszélyt, amelyet az állam és a majdani földreform szempontjából a földfoglalások és a földínség leküzdésére irányuló más olyan önkényes helyi módszerek jelentenek, amelyek ellentmondanak annak az elvnek, hogy országos méretekben kell egységesen végrehajtani a földreformot.

Az Ideiglenes Kormány, amikor nyilvánosságra hozza a maga elé tűzött feladatait, úgy véli, hogy nehéz és felelősségteljes munkájában joggal számíthat majd az ország összes eleven erőinek feltétlen, odaadó támogatására. Ezekből az erőköl áldozatkészséget követel, elvárja tőlük, hogy energiájukat, vagyonukat, életüket nem kímélve szolgálják az ország megmentésének nagy ügyét, mivel ez az ország ma már nem a benne élő népek mostohaanyja, hanem arra törekszik, hogy valamennyiüket a teljes szabadság és egyenlőség elvei alapján egyesítse.

CGAOR SZSZSZR, f. 6, op. 2, d. I. cs. III. II.

57 ob-59 ob.

Revolucionnoje dvizsenije v Rosszii v jule

1917. g. 295-297. old.

¹ E törvényjavaslatok a tőkésék érdekeihez igazodtak és így nem oldhatták meg gyökeresen a szóban forgó problémákat.

Kornyilov tábornoknak, a délnyugati front főparancsnokának távirata Lvov miniszterelnökhöz a front helyzetéről

1917. július 8.

A front, amikor átvettem, az ellenséges áttörés következtében rendkívül súlyos helyzetben volt. Az áttörést megkönnyítette a hadseregekben tapasztalható fegyvelmazulás nyomán támadt bomlás és zűllés, amelynek következtében egész ezredek önkényesen otthágták állásaikat és megtagadták az egymásnak való azonnali segítségnyújtást. Az erőviszonyok körülbelül olyanok, hogy egy ellenséges katona jut öt oroszra; ez is csak a fentebb elmondottakat támasztja alá. Az ilyen helyzet rettenetes és súlyos következményekkel terhes.

Feltétlenül szükségesnek tartom, hogy az Ideiglenes Kormány és a szovjet felhívást tegyen közzé, amelyben egyenesen és nyíltan kimondja: a hadszíntéren rendkívüli intézkedéseket kell foganatosítani, a halálbüntetés bevezetésétől sem riadva vissza. Ellenkező esetben minden felelősség azokra hárul, akik azt hiszik, hogy szavakkal is lehet boldogulni azokon a mezőkön, ahol a halál és a szégyenletes árulás, a csüggedés, az önzés az úr.

K o r n y i l o v tábornok

CGVIA, f. 366/sz, op. 1, d. 391, l. 124.
Revolucionnoje dvizsenije v Rosszii v jule
1917. g. 408. old.

Az Ideiglenes Kormány határozata a sajtószabadság korlátozásáról

1917. július 12.

Az Ideiglenes Kormány, 1917. április 27-i határozatát módosítva és kiegészítve (Rendeleték Tára, 597. old.) *határozatilag kimondja:*

A hadügyminisztert és a belügyminisztérium vezetőjét felhatalmazza arra, hogy ideiglenes rendszabályként betöltsák azokat az időszaki kiadványokat, amelyek a katonai hatóságok rendelkezéseinek figyelmen kívül hagyására és a katonai kötelesség nem teljesítésére agítálnak, valamint erőszakra és polgárháborúra buzdító felhívásokat tartalmaznak, s hogy ezzel egyidejűleg a felelős szerkesztőket az érvényes rendtartás szerint bírósági úton felelősségre vonják.

CGAOR SZSZSZR f. 6, op. 2, d. 1, cs. III. l. 74 ob.
Revolucionnoje dvizsenije v Rosszii v jule
1917. g. 300. old.

Az ideiglenes oroszországi muzulmán katonai tanács tiltakozása a muzulmán katonai kongresszus betiltása ellen

1917. július 8.

A moszkvai és a kazanyi katonai körzet muzulmán tisztjeinek és katonáinak közgyűlésén heves viták folytak a front- és a hátszói egységek képviselőinek július 15 és 25 között Kazanyban megtartandó oroszországi muzulmán kongresszusa körül.

Az ideiglenes oroszországi muzulmán katonai tanács, I. Alkin elnöklete alatt, annak idején azzal a kéréssel fordult A. F. Kerenszkij hadügyminiszterhez, hogy engedélyezze a kongresszus összehívását.

Mielőtt még megérkezett volna a kérelemre a válasz, Kazanyban és más helyütt tevékenyen hozzáfogtak a kongresszus előkészítéséhez. A tanács megbízottja, I. Alkin, számolva azzal, hogy mintegy ezer küldött vesz majd részt a kongresszuson, megfelelő helyiségről igyekezett gondoskodni és arra kérte a városi előljáróságot, hogy bocsássa a kongresszus rendelkezésére a városi színház termét.

A napokban azonban a katonai körzetek csapatainak parancsnokai és a hadsereg parancsnoka A. F. Kerenszkijtól a következő tartalmú táviratot kapták: „A most folyó támadó hadműveletekre való tekintettel a katonai kongresszusokat nem tartom időszzerűeknek és ezért nem adhatom meg az engedélyt a muzulmán katonai kongresszus megtartására. Amikor a fronton vér folyik, nincs idő társalgásra, s minden erőfeszítésünket arra kell fordítanunk, hogy előre törjünk.”

A katonai tanács közvetlenül nem kapott ilyen táviratot Kerenszkijtől.

Tudomást szerezve a táviratról, az ideiglenes oroszországi muzulmán katonai tanács úgy döntött, hogy tiltakozik A. F. Kerenszkijnél a kongresszus betiltása ellen, s a következő táviratot küldte neki:

„Az ideiglenes oroszországi muzulmán katonai tanács, miután értesült arról, hogy a miniszter kerülőúton próbálja megakadályozni a kongresszust, tiltakozik ezellen és úgy véli, hogy a kongresszusnak igenis össze kell ülnie. A tanács véleménye szerint a miniszter távirata súlyos félreértésen alapszik, s a tanács nem vállalhatja azt a kockázatot, hogy a muzulmán katonákat elő ne készítse az Alkotmányozó Gyűlésre. A választások rohamosan közelednek, a muzulmán katonák pedig teljesen felkészületlenek. Egy szocialista miniszternek, aki a szabadságért és egyenlőségért harcol, nincs erkölcsi joga arra, hogy megakadályozza az eddig elnyomott, de immár három éve vérüket ontó muzulmán katonák megsegítésének nehéz és szükséges munkáját.

A tanács véleménye szerint nem gyengíti a hadsereget, ha hadtestenként két katona részt vesz a kongresszuson, s ezért nem hajlandó elfogadni a miniszter érvelését. Nem társalogni ülnek össze a muzulmánok, hanem egy Oroszországot érintő fontos ügyben tartanak kongresszust: az Alkotmányozó Gyűlés előkészítésének ügyében.

A muzulmánok mindig az orosz néppel válllvetve haladtak, s a szakadásért a minisztert terheli a felelősség.

A kongresszus július 15-én ül össze Kazanyban.

I. Alkin,

az ideiglenes oroszországi
muzulmán katonai tanács elnöke

*„Izvesztija Kazanszkovo Vojenno-okruzsnovo
Komitjeta”, 40. sz. 1917. július 18. 4. old.
Revolucionnoje dvizsenyje v Rosszii v jule
1917. g. 510–511. old.*

**A Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek
Központi Végrehajtó Bizottsága és a Parasztküldöttek
Összoroszsországi Szovjetjének Végrehajtó Bizottsága
által tartott együttes ülés határozata arról, hogy a
bolsevikoknak meg kell jelenniük a bíróság előtt**

1917. július 13.

A Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek Központi Végrehajtó Bizottsága és a Parasztküldöttek Összoroszsországi Szovjetjének Végrehajtó Bizottsága megvizsgálta, milyen szerepet játszottak a bolsevik frakció vezető szervezetei az országban és a fronton az utóbbi időben lezajlott eseményekben, s arra a megállapításra jutott, hogy ezek a szervezetek – bár az összoroszsországi kongresszusok és bizottságok határozataikban többször is kimondták, s július 3-i közös ülésükön külön határozattal is megerősítették, hogy a kisebbség feltétlenül köteles alávetni magát a többségnek – a katonák és a munkások körében olyan felelőtlen, demagóg agitációt folytattak, amely a forradalmi többség akarata elleni nyílt lázadásba torkollott, előmozdítva ezzel az országban a polgárháború és az ellenforradalom kibontakozását, a fronton pedig a vereséget; ez a tevékenységük a nép elleni bűnténynek tekintendő, ezért a szovjetek határozatilag kimondják:

1. Az egész forradalmi demokráciának érdeke, hogy nyilvános bírósági tárgyaláson megvizsgálják azoknak a bolsevik csoportoknak az ügyét, amelyek ellen felmerült a vád, hogy lázadásra buzdítottak és a lázadást szervezték, valamint hogy pénzt kaptak német forrásokból. A Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek Központi Végrehajtó Bizottsága és a Parasztküldöttek Összoroszsországi Szovjetjének Végrehajtó Bizottsága által tartott közös ülés megengedhetetlennek tartja, hogy Lenin és Zinovjev kivonja magát a bírósági tárgyalás alól, s azt követeli a bolsevik frakciótól, hogy haladéktalanul, a leghatározottabban és legvilágosabban elítélje vezetőit e magatartásukért.

2. A kivételes helyzetre való tekintettel a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek Központi Végrehajtó Bizottsága és a Parasztküldöttek Összoroszsországi Szovjetjének Végrehajtó Bizottsága azt követeli valamennyi tagjától és az állományába tartozó összes frakciótól, valamint a megfelelő helyi szovjetek valamennyi tagjától, hogy feltétlenül teljesítsék a központi oroszországi szervek többsége által hozott határozatokat.

3. Mindazok a személyek, akik ellen az igazságügyi szervek vádat emeltek, a bírósági ítélet meghozataláig nem vehetnek részt a végrehajtó bizottságok munkájában.

4. Mivel szükségesnek látszik, hogy a petrográdi munkások és katonák kifejezésre juttathassák a legutóbbi eseményekhez és azok bűnöseihez való viszonyukat, a Munkás- és Katonaküldöttek Petrográdi Szovjetjének minél előbb végre kellene hajtania azt a határozatát, amely állományának teljes és szervezett újjáavasztására vonatkozik.

„Izvesztyija Petrogradszkovo Szovjeta Rabocsib i Szoldatszkib Gyeputatov”, 117. sz.

1917. július 14. 3–4. old.

Revoljucionnoje dviszenyje v Rosszii v jule

1917. g. 244–245. old.

Mi történik itt?

A forradalom megmentése.

Hogyan akarják megmenteni?

Hát egyelőre a következőképpen:

Igyekeznek a legerélyesebben leszámolni a baloldali szociáldemokratákkal, a bolsevikokkal.

Hogyan akarnak leszámolni velük?

Mindenekelőtt megvádolták a bolsevikokat azzal, hogy német kémek és német pénzen dolgoznak.

Ki vádolta meg őket?

Alekszinszkij úr a kémelhárítás csendőrcével egyetemben.

Hadd tudja meg mindenki, hogy Alekszinszkij nem nagyon válogat a társaságban, és hogy nem most rágalmaz először.

Már megbélyegezték mint rágalmazót Dmitrijev úr ügyében is, amelyben Alekszinszkij úr más személyekkel működött együtt, többek között a provokatőr „Brut”-tal (a „Russzkoje Szlovo” tudósítójával).

A rágalom aljas és becsstelen, de rendkívül hatékony eszköz.

A rágalom megölheti az ellenfelet, de mérgével még ennél is sokkalta nagyobb kárt okoz: megmértelyezi a tömegek társadalmi tudatát, megrendíti a társadalmi ügybe vetett őszinte hitet.

A rágalom, mint valami szifilitikus ragály, megfertőzi a népi szervezetet, s következményeitől igen nehéz megszabadulni, igen nehéz kigyógyulni belőle.

A rágalmat elhintették.

S lám, mi történik most:

A polgári újságok és a feketeszázas rölapok millió meg millió példányban hordják szét ezt a ragályt az egész országban, megfertőzve az embereket.

Ezeket a lapokat senki sem tiltja be.

Ezzel szemben a bolsevikoknak sok újságját üldözik vagy be is tiltották.

Hát nem szégyen ez?

A bolsevikokat lépten-nyomon nyíltan, teli torokból szidalmazták, s agitáció folyik ellenük a katonák körében.

Magukat a bolsevikokat viszont, például Moszkvában, nem engedik a csapatok közelébe, a laktanyákba.

Hát nem szégyen ez?

A bolsevikokat hadapródiskolások és egyéb pogromlovagok bandái a csendőrség (kémelhárítás) utasítására vagy ki tudja kinek a parancsára lefogják és agyba-főbe verik.

A feketeszázásokhoz és az ellenforradalmárokhoz viszont egyelőre még senki sem nyúl, s így szabadon járnak-kelnek.

Hát nem szégyen ez?

A forradalmi Oroszországban, a szabad Oroszországban a bolsevik szociáldemokraták meg vannak fosztva a szólás- és sajtószabadságtól, a személyi sérthetetlenség jogától.

Hát nem szégyen ez?

A bolsevikokat ki akarják ebrudalni a forradalmi demokrácia vezető szerveiből, a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeiből.

S ugyanakkor beengedik oda azokat a hadapródiskolásokat, akik válogatás nélkül rombolták az összes szociáldemokrata szervezeteket, sőt még a szakszervezetek helyiségeit is.

Kik is ezek a bolsevikok, akiket most „törvényen kívül” helyeznek?

Szociáldemokraták. Forradalmárok.

Az ő pártjuk volt az egyetlen, amely a reakció legnehezebb napjaiban is illegális forradalmi munkát végzett, s tovább folytatta a harcot az önkényuralom ellen.

Lépten-nyomon denunciálták őket a soraikba befurakodott spiclik és provokátorok.

Börtönbe, kényszerszolgálatára és száműzetésbe hurcolták őket a legutolsó pillanatig, a forradalomnak és az ország felszabadulásának pillanatáig.

Mire törekedtek a bolsevikok, mielőtt még üldözni kezdték őket?

Mit is akartak?

Azt akarták, hogy:

1. az országban minden hatalom a Munkás-, Katona- és Parasztküldöttek Szovjetjeinek kezébe kerüljön; 2. minden föld haladéktalanul a nép kezébe kerüljön, addig is, míg az Alkotmányozó Gyűlés végleges döntést nem hoz a földkérdésben; 3. a tőkésék és a bankárok a népi hatalom ellenőrzése alá kerüljenek és ez a hatalom beavatkozhasson az ország termelésének megszervezésébe és a termékek elosztásába; 4. a békét nem vérontás, hanem a népek közötti megegyezés alapján kössék meg.

Ezeket a követeléseket támasztották, elismerték a forradalmi demokrácia hatalmát, s most üldözik és rágalmazzák őket.

Az ellenforradalom piszkos mancsaival fojtogatja őket.

S lemoshatatlan szégyen lesz, ha a demokrácia végleg áldását adja erre a szennyes munkára.

Az ország érdekében ennek nem szabad megtörténnie.

A börtön nem olyan félelmetes.

Az igazság nem pusztul el benne.

Inkább a kínzókamra, mint a hóhér szégyenfoltja.

„Szevernij Rabocsij”, 22. sz. 1917. július 18.

Bolsevisztszkaja pecsaty. IV. köt. 246–247. old.

Lenin elvtársról

Szeretnék néhány szót szólni arról a fékevesztett hajszáról, amelyet most Lenin elvtárs ellen folytatnak. Egy gyalogosezred katonája vagyok, D. Jakovenko a nevem. Soha nem tartoztam semmiféle párthoz, akárcsak a katonák általában, ritka kivételektől eltekintve. Szegényparaszt fia vagyok, s így születésem óta mind a mai napig nyakamon ül a rablók és fosztogatók falkája, az a sok földbirtokos, kereskedő, bankár és gyáros, akik a munkások és parasztok verítékétől és véréből megittasulva, olyan életkörülményeket igyekeznek teremteni, hogy maguk és gyermekeik a végtelenségig kiszípolozhassanak bennünket.

S ezek az alakok, akik emberi könnyben és vérben fürödve elorozzák mások munkájának gyümölcsseit, most azt látják, hogy diadaluk útjába állt egy ember, aki könyörtelen háborút indított a tőkésék ellen és azt tűzte ki céljául, hogy vérengző karmaik közül kiragadjon a proletariátust. Ez az ember nem kapható semmiféle engedményre, semmiféle fegyvernagyvásra, a tőke elleni háborúra mozgósítja a proletariátust

és szembeszáll azzal a háborúval, amelyet valamennyi ország tőkései a maguk érdekében folytatnak. Ennek a rettenthetetlen harcosnak Lenin a neve, s vele tartanak a nép ügyéhez hű bolsevik szociáldemokraták.

Most, amikor az ilyen emberek ellen fékevesztett hajszát indítottak, latba vetve minden eszközt – pénzt, lelkiismeretet, tudást, sőt fegyveres erőt is, mint a „Pravda” szerkesztősége elleni támadás esetében –, most, amikor olyan emberek kerekedtek felül, akik teli torokból a győzelmes befejezésig vívandó háborút hirdetik, én, aki eddig pártontkívvli voltam, bolsevik lettem. S azt hiszem, nemcsak én, hanem mindazok, akik a maguk bőrén tapasztalták a tőkés kizsákmányolás borzalmait, védelmére kelnek majd Lenin elvtárs eszméinek. Gondoljátok csak meg, elvtársak: a burzsoázia le akarja tartóztatni ezt az embert; nem kétséges tehát, hogy valóban a tőke ellensége és a nép barátja.

S ez mindenütt így van. Amikor Németországban Karl Liebknecht harcolt a háború ellen, a mi tőkéseink mosolyogva azt mondogatták: derék dolog ez, bár lenne minél több ilyen Liebknechtjük. Most, amikor nálunk bukkant fel egy ember, aki komolyan szembeszállt a háborúval és védelmezőivel, tőkéseink fogukat csikorgatva rávetették magukat és árulónak bélyegezték.

Kérdem hát azoktól a katona elvtársaktól, akik a polgári sajtó által befolyásolva ellenségesen viseltetnek Lenin elvtárrsal szemben: csakugyan nem látják még, hogy a tőkés urak galád provokációjának estek áldozatul?

Katona, paraszt és munkás elvtársak! Pillantsatok csak be Anglia, Amerika, Svédország, Ausztria, Németország börtöneibe, s azt látjátok, hogy ott ugyanazok a Leninek ülnek, akik harcukkal meg akarták akadályozni munkások és parasztok millióinak megnyomorítását és lemészárlását, s akik most az esztelen háború ellen küzdenek. Ítéljétek hát meg magatokat, kik a barátaitok és kik az ellenségeitek.

D. J a k o v e n k o,
az „N” gyalogos tartalékeztred
altisztje

„Proletarij”, 105. sz. 1917. augusztus 12.
Bolsevisztszkaja pecsaty. IV. köt. 290. old.

Az Ideiglenes Kormány jegyzéke a szövetséges hatalmakhoz a háború folytatásáról

1917. július 18.

Az Oroszországot ért újabb nagy csapások órájában szükségesnek tartjuk, hogy szövetségeseinknek, akik megosztották velünk múltbeli megpróbáltatásainkat, határozottan és nyíltan kifejtjük a háború jövőjére vonatkozó elképzeléseinket.

Az orosz forradalom feladatainak nagysága meghatározta az állam életében végrehajtott fordulat mélységét. Az a körülmény, hogy az egész hatalmi rendszer az ellenség szeme láttára alakult át, szükségképpen súlyos megrázkódtatásokkal járt. Ennek ellenére Oroszország, belátva, hogy a haza megmentésének nincs más útja, a szövetségesekkel egyetértésben folytatta a közös munkát a fronton. Oroszország, a feladat nehézségének teljes tudatában, a hadsereg és a hatalom átszervezése idején is vállalta

a háború aktív folytatásának terhét. Hadseregeink támadó hadművelete, amelyet a kialakult hadászati helyzet követelt meg, leküzdhetetlen akadályokba ütközött a hátszórásban és a fronton. Az ellenséges ügynökök által felhasznált felelőtlen elemek bűnös propagandája felkelést robbantott ki Petrográdban. Ezzel egyidejűleg a fronton a csapatok egy része hasonló agitáció hatására, megfélemlített hazafias kötelességéről és megnyitotta az ellenség előtt az utat a front áttöréséhez. Az orosz nép megrendülten figyelte ezeket az eseményeket, s forradalmi kormánya révén kinyilvánította akaratát; a lázadást elfojtottuk és a bűnösöket felelősségre vontuk. A fronton mindent megtettünk a hadsereg harcképességének helyreállítása érdekében. A kormánynak szilárd elhatározása, hogy befejezi a hatalom erősítésére irányuló munkáját és ennek eredményeként olyan hatalmat hoz létre, amely képes megbirkózni minden veszéllyel és elvezetni az országot a forradalmi megújulás útjára.

Abban a rendíthetetlen eltökéltségében, hogy az orosz forradalom által meghirdetett eszmények teljes diadaláig folytatja a háborút, Oroszország nem riad vissza semmiféle nehézségtől. Újabb merész kiállással válaszolva az ellenség fenyegetéseire, az ország és a hadsereg el fogja végezni az átalakítás nagy munkáját, és a háború negyedik esztendejébe lépve is megtesz majd minden szükséges előkészületet a további hadjáratokhoz. Mély meggyőződésünk, hogy hön szeretett hazánk védelmének szent ügye egyesíteni fogja majd az orosz polgárok minden erőfeszítését, hogy az a nagy lelkesedés, amely meggyújtotta szívükben a szabadság diadalába vetett hitet, a forradalom egész legyőzhetetlen erejét a hazát fenyegető ellenség ellen fordítja. Tudjuk, hogy ennek a harcnak a kimenetelétől függ szabadságunk és az emberiség szabadsága, s az áruházból és bűncselekményekből fakadó újabb megpróbáltatások csak tovább erősíthetik az orosz népben azt a meggyőződést, hogy erejét és vagyonát nem kímélve a legnagyobb hőstettre kell vállalkoznia hazája megmentése érdekében.

A fentiek biztos tudatában hisszük, hogy hadseregeinket átmeneti visszavonulásuk nem gátolja meg abban, hogy átalakulva és megújulva, a kellő órában ismét előretörjenek a haza és a szabadság védelme nevében és győzelemre vigyék azt a nagy ügyet, amelyért harcolni kénytelenek.

CGAOR SZSZSZR, f. 6, op. 2, d. 1, cs. III. II.

104-105.

Revolucionnoje dvizsenyje v Rosszii v jule

1917. g. 312-313. old.

Az Állami Duma Ideiglenes Bizottságának felhívása „keménykező” hatalom bevezetésére

1917. július 19.

Az eszeveszett, tudatlan emberek, akiket a hatalom nem óv meg a rendszeres züllesztéstől és bomlasztástól, akik elvesztették minden emberi méltóságukat, seregestől szöknek. A mezőkön, amelyeket nem is lehet csatamezőknek nevezni, olyan rémület uralkodik, olyan szégyenletes és gyalázatos a helyzet, hogy ehhez fogható még nem ismert fennállása óta az orosz hadsereg. Ilyen jelentések érkeznek a frontról.

Ami a hadsereggel történt, az csak visszatükrözi azt, ami egész Oroszországban végbemegy. Ez arra készteti az Állami Duma Ideiglenes Bizottságát, hogy az általános vész pillanatában határozottan felemelje szavát.

A helyzetnek egyetlenegy magyarázatavan, nevezetesen az, hogy felelőtlen szervezettek magukhoz ragadták az államhatalom jogait és a központban kettőshatalmat, vidéken pedig anarchiát hoztak létre.

A tudatlan néptömegek, amelyeket megzavart a demagógok lázítása és nem tart féken az igazgatás és igazságszolgáltatás semmiféle helyesen megszervezett rendje, spontán mozgalmukkal teljes katasztrófába sodorják az ország gazdasági életét.

Teljes nagyságában felmerül előttünk az állam csődjének, a zemsztvók és városi szervek felbomlásának, az ipar, a kereskedelem és a mezőgazdaság pusztulásának, a vasutak teljes szétzúllásának, a városi lakosságot fenyegető tüzelőanyag- és élelmiszerhiánynak a veszélye.

A hátország katasztrófája magával hozza a hadsereg pusztulását, a hadsereg pusztulása pedig egyértelmű Oroszország pusztulásával.

A menekülésnek már csak egyetlen útja van: egy olyan kemény és erős hatalom létrehozása, amely szigorúan megköveteli mindenkitől kötelessége teljesítését.

A kormányt nem vezérelhetik pártszervezetek és egyes osztályok utasításai; önmagában, egységes állásfoglalás alapján elég erősnek kell lennie ahhoz, hogy egyetlen célt kövessen: nagy hazánk megmentését a teljes bomlás veszélyétől.

A forradalom elsöpört minden helyi hatóságot. A kormányzósági és kerületi központokban a kormány új képviselői teljesen ki vannak szolgáltatva a helyi párt- és osztályszervezeteknek, amelyek kérlelhetetlenül rájuk erőszakolják akaratukat. Vidéken különböző elnevezésű bizottságok és szovjetek uralkodnak, amelyek különböző módon, gyakran egészen önkényesen alakultak és összetételükben állandóan változnak. Ezek nem ismerik sem jogukat, sem kötelességeiket. Minthogy a kormány nem irányítja és senki nem tartja féken őket, úgy tartják, hogy övék a teljes államhatalom.

A kormány legelső feladata az igazgatás és igazságszolgáltatás szabályosan működő rendszerének haladéktalan megszervezése, mert enélkül a kormány által tervbe vett reformok nem valósíthatók meg.

A kormányhatalomnak minden erejét arra kell fordítania, hogy helyreállítsa hadseregünk harcképességét, ellássa azt élelmiszerekkel és az ellenség elleni harchoz szükséges minden felszereléssel, rendezze az ország gazdasági életét, biztosítsa a lakosság élelmiszerellátását, használhatókká tegye a közlekedési utakat.

Az Alkotmányozó Gyűlés összehívásáig nem kerülhet sor semmiféle olyan törvényhozási aktusra, amely gyökeres változást idézne elő az állami és társadalmi rendszerben és még nagyobb zavart keltene a lakosság jogtudatában.

Világosan megmutatkozott, mennyire végzetes a pártpolitika az állami építés területén: az országon belül a gazdasági élet összeomlásával, a háborúban pedig a vereség szégyenével fenyeget.

A nép akaratából szerzett jogokat az egész nép elismerésére támaszkodó kemény hatalomnak kell övnia. Ellenkező esetben népi hatalom helyett olyan hatalom alakul ki, amely mit sem törődik az orosz forradalom által kivívott szabadságjoggal.

M. Rodzjanko,
az Állami Duma
Ideiglenes Bizottságának elnöke

„Recs”, 167. sz. 1917. július 19. 4. old.
Revolucionnoje dvizsenyje v Rosszii v jule
1917. g. 318–319. old.

Kerenszkij nyilatkozata, amelyben kifejti, milyen feltételekkel vállalja az Ideiglenes Kormány vezetőjének kötelezettségeit

1917. július 22.

Miután kitűnt, hogy a különböző – szocialista és nem szocialista – politikai áramlatok megegyezése útján lehetetlen a mai szörnyű órában elengedhetetlenül szükséges erős forradalmi hatalmat létrehozni, kénytelen voltam beadni lemondásomat. A vezető szocialista, demokratikus és liberális pártok képviselőinek július 21-i tanácskozása hosszas vita után azzal végződött, hogy az illető pártok engem bíztak meg a kormány átalakításával.¹

Mint hogy a mai körülmények között, amikor az országot kívülről a katonai vereség, belülről pedig az összeomlás veszélye fenyegeti, lehetetlennek tartom kivonni magam a rámhárított súlyos kötelesség alól, amelyet úgy értelmezek, mint az ország megmáshíthatatlan parancsát arra, hogy semmiféle akadállyal nem törődve, a legrövidebb időn belül erős forradalmi hatalmat hozzak létre.

E feladat megvalósításában arra a sziklaszilárd meggyőződésemmre kívánok támaszkodni, hogy a haza és a köztársaság megmentése érdekében félre kell tenni minden pártviszályt, és Oroszország minden állampolgárának önfeláldozó munkát kell végeznie a háború folytatásának kérlelhetetlen szükségszerűsége által diktált feltételek és formák között, a hadsereg harcképességének fenntartása és az állam gazdasági erejének helyreállítása érdekében.

Tagja lévén az Ideiglenes Kormánynak attól a pillanattól fogva, hogy a teljes hatalom a nép kezébe került, úgy vélem, hogy a kormány átalakításánál azokból az elvekből kell kiindulni, amelyeket az folyamatosan kidolgozott és nyilatkozataiban kifejtett.

Ugyanakkor a kormány vezetőjeként szükségesnek tartom, hogy bizonyos fokig módosítsam a kormány munkarendjét és munkamegosztását, s itt nem riadhatok vissza attól sem, hogy ezek a módosítások, lehetővé téve az Ideiglenes Kormány előtt álló feladat teljes megoldását, növelik az én felelősségemet a legfelsőbb igazgatás terén.

A. Kerenszkij
miniszterelnök

„Vesznyik vremennovo pravityelsztva”,

112. (158) sz. 1917. július 23. 1. old.

Revoljucionnoje dvizsenyje v Rosszii v jule

1917. g. 320. old.

¹ Kerenszkij formálisan lemondott miniszterelnöki tiszttségéről, hogy így még nyilvánvalóbbá tegye pozíciójának szilárdságát. A július 21-i értekezleten a nagypolgári pártok és az eszer-mensevik irányzatok is Kerenszkijbe vetették reményüket.

Tyerescsenko külügyminiszter távirata a párizsi, a londoni, a washingtoni, a stockholmi és a pekingi diplomáciai képviselőknek az új koalíciós Ideiglenes Kormány összetételéről és terveiről

1917. július 25.

A hosszan elhúzódó kormányválság után végre megalakult az új kormány, amelynek összetételét a „Vesztnyik” már közölte. Lényeges változást jelent a kormányban a kadetok részvétele, a mérsékelt és hazafias érzelmű eszerek megerősödése Szavinkov és Avkszentyev személyében és Cereteli kilépése, aminek eredményeképpen a kormány független lesz a Katona- és Munkásküldöttek Szovjetjétől. Ehhez a kombinációhoz Cereteli ragaszkodott, mert úgy véli, hogy a kormányon kívül állva hatékonyabban védelmezheti intézkedéseit a demokrácia szervei előtt. A Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjében lefolyt vita és a szovjet által hozott határozat arra utal, hogy a szovjet támogatni fogja a hatalmat. Érdemes figyelni a határozat több olyan pontjára, amelyből kitűnik, hogy a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetje most védelmi pozíciót foglal el és nem mer a forradalmi demokrácia szervei ellen törni. A kormány további irányvonalát részben Kerenszkij nyilatkozata,¹ részben a kormány összetétele szabja meg. Elsőrendű kérdéssé vált a hadsereg harcképességének helyreállítása. Ebből a szempontból igen lényeges, hogy a hadügyminisztérium vezetőjeként a kormányba lépett Szavinkov, aki határozottan azon az állásponton van, hogy a front megmentése érdekében a legerélyesebb intézkedésekhez kell folyamodni.

A kormány munkarendjében a következő módosítások történtek. Határozat született, hogy megalakul egy Honvédelmi Bizottság, amelynek tagja lesz a miniszterelnök, Nyekraszov, Avkszentyev, én és Szavinkov, s ez a bizottság dönt majd a háborúval kapcsolatos minden ügyben. Ugyanakkor a kormány az eddiginél sokkal ritkábban tart majd teljes üléseket. Miután Kornyilov tábornok megmagyarázta, hogyan értelmezendők azok a feltételek, amelyekhez a legfelsőbb főparancsnok tisztségének elfogadását köthette, a kormány megegyezésre jutott vele, s így Kornyilov elfoglalta posztját.

Ty e r e s c s e n k o

AVPR, f. Kanceljarija, 1917. g., d. 99. T. 1, II.

276-277.

Revoljucionnoje dvijszenyje v Rosszii v jule

1917. g. 321-322. old.

¹ Lásd az előző szemelvényt.

Július második felében táviratot kaptam Kerenszkijtől, amelyben közölte, hogy tanácskozássra hívja össze a legfelsőbb parancsnoki állományt annak eldöntésére, mi legyen tovább. Ezzel egyidejűleg magánértesüléseim szerint Kerenszkij a leváltásomat kérte az Ideiglenes Kormánytól, mert olyan embernek tartott, aki szembeszegül intézkedéseivel, és Kornilovot javasolta a helyemre. Megértettem, hogy Borisz Szavinkov a maga jelöltjét tolja előre, és nagyon szívesen engedelmeskedtem, mert úgy láttam, hogy úgysem tudunk tovább harcolni.

A fronton súlyos volt a helyzet, a fegyelem megbomlott, alapjai megrendültek, a hadsereg széttűzlött. Tehetetlen voltam, mert bármennyire kértem és követeltem is a fegyelem megszilárdítását, tisztában voltam azzal, hogy akkor még nem érkezett el az ideje annak, hogy maga az élet változtassa meg mindenkinek a magatartását ebben a kérdésben. Nem maradt más hátra, minthogy kitartsak helyemen és tétlenül várjam a hadsereg teljes pusztulását.

Amikor tehát a hadügyminiszter¹ közölte velem, hogy tanácskozást kíván összehívni a főhadiszállásra, Alekszejev és Ruzszkij tábornokokon kívül meghívtam a nyugati és az északi front főparancsnokait, Gyenyikint és Klembovszkijt is, akik az adott helyzetben bizonyos időre ott tudták hagyni közvetlen teendőiket; a délnyugati front főparancsnokát, Kornilov tábornokot azonban nem hívhattam meg, mivel abban az időben az ellenség teljes nyomása az ő frontjára nehezedett, márpedig azt mindenki tudja, hogy a hadműveletek kibontakoztatása idején a hadseregek főparancsnoka egy percre sem szakadhat el csapataitól. Ugyanez vonatkozott Scserbacsev tábornokra is, aki támadásban volt a román fronton. Ezért táviratváltás indult köztünk, részletesen kikértem véleményüket és jelentenivalójukat a megtárgyalandó kérdésekre vonatkozólag, s válaszaikat ismertettem a főhadiszálláson rendezett tanácskozáson.

A hadügyminiszter megérkezésének napján egy furcsa incidens történt, amelyhez nem volt ugyan közöm, de abban az időben szelvében-hosszában beszéltek róla. Úgy értesítettek minket, hogy a miniszter délután 2 óra 30 perckor érkezik, de egy órával előbb futott be, s én akkor éppen törzskarom főnökével hadművelleti intézkedésekről tárgyaltam. Nem tudtam idejében kiérni az állomásra, hogy a minisztert fogadjam, mert azok a kérdések, amelyekről tárgyaltunk, igen sürgősek voltak, és Lukomszkij tábornok azt ajánlotta, hogy ne is menjek el. Úgyis hamarosan találkoztunk volna Kerenszkijjal a tanácskozáson. Ám megbeszéléseinket félbeszakította Kerenszkij szárnysegédjének betoppánása, aki közölte velem, hogy a miniszter haladéktalanul az állomásra kéret a törzskari főnökkel együtt. Kimentünk hát. Még aznap megtudtam, hogy Kerenszkij mérhetetlenül dühös volt, toporzékolt az állomáson és azon méltatlankodott, hogy a tábornokok elkanászodtak, szorosabbra kell fogni a gyeplőt, én semmibe veszem őt, több tiszteletet követel magának, mert a „régieket” bezzeg fogadtuk, esőben-fagyban órákig ácsorogva a pályaudvaron stb. Mindez rendkívül kicsinyesnek és nevetségesnek tűnt, miközben mi a törzskar főnökével éppen a fronton uralkodó tragikus helyzetről tárgyaltunk.

Amikor beléptem a miniszter vagonjába, nem vágta a szemembe sérelmeit és nem tett szemrehányásokat, de rendkívül kimért és hűvös volt. Felszólított, hogy tegyek jelentést a front helyzetéről, s én ezt nyomban, rövidre fogva, meg is tettem. Figyelmeztettem, hogy a csapatok harci szelleme szörnyen leromlott. Részletesebben nem szólhattam, mert már 4 óra felé közeledett az idő, az ülést pedig 3 órára tűztük ki. Vártak bennünket, s így kénytelen voltam feltenni a kérdést: óhajta-e elhalasztani az

ülést, vagy pedig induljunk? Az utóbbi mellett döntött, s elhajtattunk a főszállásmesteri körletbe, ahol már összegyűlt a tanácskozás valamennyi részvevője.

Az ülések közti szünetben a hadügyminiszter és valamennyi részvevő nálam ebédelte. Megvitattuk és tisztáztuk mindazokat a kérdéseket, amelyeket a hadügyminiszter felvetett. Az ülés elhúzódott éjjel 12 óráig. Hangsúlyoznom kell, hogy a magam részéről akkor nem adtam hangot pesszimizmusomnak, csupán józanul vázoltam a hadsereg akkori tényleges helyzetét. Leszögeztem, hogy igyekszem végrehajtani az elődöm, Alekszejev által kidolgozott programot, bár ez nézetem szerint nehéz lesz. Klembovszkij is valami ehhez hasonlót mondott. Gyenyikin hosszú beszédbe fogott; dühösen kijelentette, hogy a hadsereg már nem harcképes, lehetetlen folytatni a küzdelmet, s ezért minden felelősséget Kerenszkijre és a Munkás- és Katonaküldöttek Petrográdi Szovjetjére hárított. Kerenszkij éles szavakkal mosakodni próbált, s így a tanácskozás szitkozódássá fajult. Gyenyikin tragikusan legyintett a kezével, Kerenszkij pedig hisztérikusan üvöltözött és a fejét fogta. Ezzel tanácskozásunk véget is ért.

Kerenszkij ebéd közben azt mondta, hogy jöjjenek majd el a Moszkvában rendezendő országos tanácskozásra, de én nem reagáltam a meghívásra, mert éreztem, hogy ez részéről csak ámitás, és az én csillagom már leáldozott. Nem akartam nyugalomba vonulni, mert úgy éreztem, hogy becstelenség volna otthagynom a frontot, amikor Oroszországot pusztulás fenyegeti. Akkoriban nagyon sérelmesnek éreztem, ha valaki ezt feltételezte rólam. Paléologue volt francia nagykövet emlékirataiban azt állítja, hogy felmentésemet kértem; de ez is csak egyike annak a sok hazugságnak, amit szóban és írásban összehordtak rólam.

A. A. Bruszilov: *Moi vozpominanyija* ... 277–280. old.

¹ Kerenszkij.

A kijevi szakszervezetek központi irodájának határozata, amelyben kemény intézkedéseket sürget az ellenforradalom elleni harc céljából

1917. augusztus 2.

Abban a törekvésükben, hogy mindenáron fenntartsák az ellenforradalmi burzsoáziával való egyezséget – jöllehet ez a nemzetközi imperializmust támogatja, amely kibontotta az orosz forradalom, a kapitalizmus uralmát fenyegető proletár világforradalom előhírnöke elleni harc zászlaját – a vezető pártok (honvédők, mensevikek és eszerek) minden engedményre kaphatók és engedelmes eszközként szolgálják a burzsoáziát, amelynek Kerenszkij kormánya is csak egyszerű kiszolgálója. Ez lehetővé tette a burzsoá-imperialista ellenforradalomnak, hogy támadásba induljon a forradalom ellen az egész vonalon.

A fronton forradalmi katonai törvényszék elnevezéssel új életre keltették a régi tábori haditörvényszékeket, s a bíróságok újra alkalmazhatják a halálbüntetést olyan katonák ellen, akiket agyongyötört a hároméves mézárás és nem hajlandók a tőkésurak rabló céljaiért továbbra is emberi vért ontani.

Betiltották a gyűléseket, megvonták a szabadságokat, a szóbeli és sajtópropaganda szabadságát, a hadügyminiszter parancsaival törvénytelenül felszabták a választott csapatbizottságokat, lábbal tiporják e bizottságok jogait, visszaállították a reakciós tábornokoknak a katonák fölötti korlátlan hatalmát, tömeges letartóztatásokhoz folyamodnak, erőszakkal feloszlatnak katonai egységeket és vérfürdőt rendeznek közöttük, a katonáknak megtiltják a laktanya elhagyását. Ilyen eszközökkel akarja az imperialista burzsoázia gyökeresen kiirtani a hadseregéből a szabadság és a demokratizmus szellemét, s a katonákat olyan engedelmes rabszolgákká tenni, akiknek életét és vérének el lehet adni az angol-francia imperialistáknak, s akiket rá lehet venni arra, hogy saját népükre löjenek.

Ugyanakkor az országon belül a megtorló intézkedések egész sora irányul a forradalom szélsőbalszárnya ellen, a proletariátus internacionalista elemei ellen; számos internacionalista irányzatú lapot betiltottak, e lapok szerkesztőségét megtámadták, vezetőiket letartóztatták; a hadügyminisztert és a belügyminisztert feljogosították gyűlések és kongresszusok, valamint újságok betiltására; újból életbe léptették a 102. cikelyt, s így a bolsevik párt féllégális körülmények között kénytelen működni; hírhedt, becstelen emberek, például Alekszinszkij úr és mások vezetésével ellenforradalmi bulvárlapok („Bez Lisnyih Szlov”, „Malaja Gazeta” stb.) útján aljas rágalomhadjárat indult a munkásosztály régi, kipróbált vezetői ellen.

Az ellenforradalom most már nemcsak a bolsevikok ellen harcol, hanem általában a szocialisták ellen és a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjei ellen is. Lenin után a rágalmak özönét zúdítják Gorkijra, Csernovra és másokra, a bolsevikok után most internacionalista eszereket is letartóztatnak.

A szakszervezetek központi irodája megállapítja, hogy mindezek az üldözések kirívóan reakciós jellegűek és ezért valamennyi ellenforradalmi párt és feketeszázás szervezet támogatását élvezik, s hogy az üldözések célja a forradalmi proletariátus személyében szétzúzni az egész forradalmat; ezért a legerélyesebben tiltakozik a munkásokkal és katonákkal szemben alkalmazott megtorlások ellen és követeli: tegyenek határozott intézkedéseket az ellenforradalom elleni harc céljából, töröljék el a halálbüntetést, szlassák fel az Állami Dumát és az Államtanácsot mint az ellenforradalom támaszát, helyezték szabadlábba a letartóztatott elvtársakat, haladéktalanul vonják vissza mindazokat a rendelkezéseket, amelyek korlátozzák a sajtószabadságot, a gyűlékezési szabadságot, a szólásszabadságot és más szabadsági jogokat.

„Golosz Szocial-Demokrata” (Kijev), 88. sz.

1917. augusztus 5. 3-4. oldal.

Revoljucionnoje dvizsenyije v Rosszii v jule

1917. g. 385-386. old.

A júliusi tüntetés szétverését követő napon Lenin a bolsevik párt szűk körű tanácskozásán elemezte a július 3-5-i eseményeket. Itt elhangzott hozzászólásában, valamint több cikkében egy új taktikai irányvonal alapjait vetette meg.

A Lenin által kidolgozott taktikát fogadta el a megváltozott viszonyok közepe a bolsevik párt VI. kongresszusa, amely Petrográdon július 26-tól augusztus 3-ig illegalitásban zajlott le. Lenin illegális rejtékhelyéről is döntő eszmei befolyást gyakorolt a kongresszus lefolyására: ő készítette el a politikai helyzetről szóló téziseket és az ő cikkei jelentették a vezérfonalat a határozatok elfogadásánál.

A kongresszus napirendjének legfontosabb része a Központi Bizottság politikai és szervezeti munkáját taglaló beszámoló és a politikai helyzetről szóló előterjesztés volt (Sztálin, illetve Szverdlov tolmácsolásában kerültek megvitatásra). A VI. kongresszus úgy döntött, hogy a „Minden hatalmat a szovjeteknek!” jelszót ideiglenesen vissza kell vonni, mivel a szovjetek az ellenforradalom fedezékének szerepét játszották és játsszák. A kongresszus is megerősítette, hogy az új hatalmi viszonyok között fel kell készülni a fegyveres felkelésre.

A júliusi események után a burzsoázia lázasan erősítette katonai hatalmát. Az ellenforradalmi támadás központi irányításának biztosítása és a kiépülő diktatúra parlamentáris álcázása céljából hívta létre a kormány az ún. Állami Tanácskozást. A kereskedelmi és ipari tőke, a földbirtokosok, a tábornoki kar, a papság, a kadet párt szószólóiból és az Állami Duma egykori képviselőiből összeválogatott testület Moszkvában augusztus 12-én kezdte meg üléseit. A szovjetek Központi Végrehajtó Bizottsága kis létszámú, eszerekből és mensevikekből álló küldöttséggel képviseltette magát.

Az Állami Tanácskozáson Kerenszkij segítségével megjelent Kornyilov tábornok, akit a szélsőjobboldal ekkor szemelt ki a diktátori szerepkörre.

Az Állami Tanácskozásról egy bolsevik újságcikk (220–221. old.), Kornyilov főparancsnok beszéde (222–225. old.), Tyerescsenkónak a megalkuvó politikai vezetőket leleplező bizalmas távirata (226–227. old.) és a diktatúra után vágyódó kadet párt ülésének jegyzőkönyve (227–233. old.) alapján alakíthatjuk ki véleményünket.

Koronázás

Moszkva sok forradalmi ünnepnapot láthatott:

Február 28. és március 1. – a felkelés napjai.

Március 12. – a forradalom ünnepe.

Április 18. (május 1.) – nemzetközi proletár ünnep.

Június 18. – tüntetés a szovjetek összoroszági kongresszusa után.

Sok dicső forradalmi nap virradt Moszkvára! Mindezek a napok a forradalmi demokrácia ünnepnapjai, a forradalmi és szocialista eszme megnyilvánulásai voltak.

De hamarosan különleges napot érünk meg.

Ilyenben még nem volt része sem Moszkvának, sem Oroszországnak, ilyesmire nem is számítottunk.

Ez a nagy ünnep – augusztus 13.¹

Ezt a napot bizvást nemzeti ünneppé fogják nyilvánítani.

Ezt a napot Sztinyinék² bízvást piros betűvel fogják majd jelölni naptáraikban. Augusztus 13. – az Ideiglenes Kormány moszkvai koronázásának napja lesz. Küldöttségek jönnek majd a hatalmas Oroszország minden sarkából.

A Kreml Palotában pedig összegyűlnek:

mind a négy Állami Duma feltámadt halottai;

az előkelő kereskedők, a különféle ipari és kereskedelmi tanácsosok;

az ősi szokásokhoz hű földbirtokos nemesség;

az egyetemi professzorok és mindenféle más tudós férfiak;

zemsztvóvezetők, akiket még nem söpört el a parasztok kíméletlen forradalmi

lendülete.

És mivel a koronázásra 1917. augusztus 13-án kerül sor, nem pedig 1896. május 14-én, meghívják a szegény rokonokat, a munkásokat és a parasztokat is.

A vendégeknek a következő arányokban biztosítanak helyet:

Oroszország néhány ezer gyárosának – 120 helyet.

A sok millió munkásnak és katonának – 100–100 helyet.

Az ezernyi nemesi földbirtokosnak – 100 helyet.

A sok millió szántó-vető parasztnak – szintén 100 helyet.

A népi szellem elfojtóit, a cári önkényuralom támaszai – az Állami Duma tagjai – 300 fővel képviseltetik magukat a koronázáson.

A szervezett proletariátusnak éppen fele annyi képviselője lesz a koronázáson: 150 fő. 2000 vendég vesz majd részt ezen az ünnepségen, de ennek csupán egyharmada a forradalmi nép részéről.

A szegény rokonoknak még ezért is hálásaknak kell lenniük. Hogyan is hasonlíthatnák magukat a sok előkelő úrhoz!

Puskin szerint Borisz Godunov koronázásakor a nép némán hallgatott.

Csak hogy annak már több mint 300 esztendeje. Ma valamelyest más a helyzet.

A kormány a szovjetekkel együtt hallgatásra bírta a forradalmi népet.

Az Ideiglenes Kormány ezért elmegy Moszkvába, hogy megkoronáztassa magát, hogy az oroszországi tanácskozás kezéből megkapja a jóváhagyás koronáját.

A sebtében feltett korona vajon elég szilárdan ül-e majd a kormány fején? A nép némán hallgat! Vajon meddig?

B o r i s z V o l i n

„Szocial-Demokrat”, 123. sz., 1917. augusztus 2.
Bolsevisztszkaja pecsaty. IV. köt. 156–157. old.

¹ Az Állami Tanácskozást augusztus 12-én nyitották meg, de a szöveg tulajdonképpen a tanácskozás munkájának megkezdésére utal.

² Sztinyin – a legnagyobb moszkvai nyomdaipari vállalat tulajdonosa.

A moszkvai Állami Tanácskozás ülésének gyorsírói jegyzőkönyve Kornilov tábornoknak, a legfelsőbb főparancsnoknak a beszédével

1917. augusztus 14.

Elnök (A. F. Kerenszkij): Az Ideiglenes Kormány tegnap vázolta önöknek a hadsereg általános helyzetét és azokat az intézkedéseket, amelyeket az Ideiglenes Kormány tervbe vett és végre fog hajtani. Emellett az Ideiglenes Kormány szükségesnek tartotta, hogy a legfelsőbb főparancsnokot is meghívja és felkérje arra, hogy a gyűlés előtt ismeresse a front helyzetét és a hadsereg állapotát.

Őné a szó, tábornok. (Hosszan tartó, viharos taps az egész teremben, kivéve a földszint bal oldali részét. Közbekiáltások: „Álljon fel!” A bal oldali padsorokból kiáltások: „Lakájok”. A láрма egyre fokozódik).¹

A tisztí páholyokból és a küldöttek köréből méltatlankodó közbekiáltások: „Katonák, felállni!”. „Lakájok” – válasznak a bal oldalról.

A teremben percről percre fokozódik a láрма. A. F. Kerenszkij szüntelenül cseppet. Kornilov tábornokot mind lelkesebben ünneplik.

Elnök: Kérem a gyűlést, őrizze meg nyugalmát és hallgassa meg az Ideiglenes Kormány első katonáját kellő megbecsüléssel és az Ideiglenes Kormányt megillető tisztelettel. (Közbekiáltások: „Helyes”. Taps.)

L. G. Kornilov legfelsőbb főparancsnok: Mint legfelsőbb főparancsnok üdvözlöm az Ideiglenes Kormányt, üdvözlöm az Állami Tanácskozást a harcoló hadsereg nevében. Boldog volnék, ha hozzáfűzhetném, hogy azoknak a hadseregeknek a nevében üdvözlöm önöket, amelyek ott állnak a határokon, sziklaszilárd falként védelmezve az orosz területet, Oroszország méltóságát és becsületét. Legnagyobb bánatomra azonban minden kérés nélkül azt kell mondanom: nem vagyok bizonyos abban, hogy az orosz hadsereg rendíthetetlenül teljesíti majd hazafias kötelességét.

Július 9-i táviratom,² amelyben azt kértem, hogy a hadszíntéren állítsák vissza a halálbüntetést az árulókkal és szökevényekkel szemben, mindenki előtt ismeretes. Az az ok, amely közvetlenül e távirat megfogalmazására késztetett, a szégyenletes tarnopoli áttörés volt, s ez a dűlás, amelyhez fogható az orosz hadsereg fennállása óta még nem ismert, tovább tart. A szégyenletes tarnopoli vereség szükségszerűen és elkerülhetetlenül következett be abból a hallatlan bomlásból, amelybe valamikor oly dicső és győzelmes hadseregünket külső behatások és a hadsereg átszervezésére tett meggondolatlan intézkedések juttatták. Azok az intézkedések, amelyeket táviratom után foganatosított a kormány, kétségtelenül bizonyos fokú javulást hoztak a hadseregbe, de a hadsereget bomlasztó felforgató propaganda folytatódik; ezt szeretném néhány ténnyel alátámasztani. Az augusztus eleje óta eltelt rövid idő alatt katonai mivoltukból teljesen kivetkőzött, elvadult emberek több parancsnokot megöltek: Bikov ezredest, egy gárda lövészezred parancsnokát (közbekiáltások: „Felállással adózunk emlékének”), ugyanettől az ezredtől Kolobov kapitányt. Kalinkovicsi állomáson megöltek két tisztet, az Abramovics fivéreket. Agyba-főbe verték a 437. ezred és a 43. szibériai ezred parancsnokát. (Izgalom a teremben.) Saját katonái koncolták fel a Dubnyenszkije-ezred parancsnokát, Kurgaszovot. (Közbekiáltások: „Felakasztották a bűnösöket?”) Amikor a büntett kezdeményezőinek és elkövetőinek kiadását megtagadó ezredet bekerítette egy összevont osztag és annak biztosa kijelentette, hogy azonnal halomra löveti az egész ezredet, ha a kiadatást megtagadják, a katonák siránkozva kegyelemért esedeztek. (Közbe-

kiáltások: „Gyalázat!”) Végül is mind kiadták a bűnösöket, akik forradalmi katonai törvénysek elé kerültek és most várják megérdemelt sorsuk beteljesedését. (Közbekiáltások: „Nagyon helyes!”) Az ezred megígérte, hogy lemossa magáról az árulás szégyenfoltját. A rendíthetetlen forradalmi hatalomnak így sikerült vérontás nélkül véget vetni a gáztettnek és megakadályozni további elburjánzását. Mindezeket a gyilkosságokat a katonák a meggondolatlan, szemérmetlen önkény, a végtelen tudatlanság és a visszataszító huliganizmus hajmeresztő helyzetében követték el. Néhány nappal ezelőtt, amikor a németek támadásra készültek Riga ellen, az 56. szibériai lövészezred, amely azelőtt annyi dicsőséget szerzett a harcokban, önkényesen otthagyta állásait, és fegyverét, lösszerét elszórva menekült. (Közbekiáltások: „Gyalázat!”) Az ezred csak akkor tért vissza állásaiba, amikor táviratilag parancsot adtam felkoncolására. (Közbekiáltások: „Helyes!” Taps a jobb oldalról.)

Miniszterelnök: Bocsánat, tábornok. Arra kérem a gyűlést, hogy a beszámoló azon részénél, amely országunk súlyos csapásait és megpróbáltatásait vázolja, tartózkodjék a méltatlan figyelemnyilvánításól.

L. G. Kornilov tábornok: Az anarchiának, amely ellen kíméletlen harc folyik a hadseregben, véget fogunk vetni. De országunk felett még mindig újabb súlyos vereségek sötét fellegei tornyosulnak, még mindig további területek és városok elvesztésével kell számolnunk, és közvetlen veszély fenyegeti magát a fővárost is. A hadsereg bomlása következtében elvesztettük egész Galíciát, elvesztettük Bukovinát és tavalyi meg idei győzelmeink minden gyümölcsét. Az ellenség több helyütt átlépett már határainkon és legtermékenyebb déli kormányzóságainkat fenyegeti; az ellenség próbálja megnyerni a román hadsereget és kivonni Romániát szövetségeseink sorából; az ellenség már Riga kapuin kopogtat, s hacsak hadseregeink állhatatlansága ellenére nem sikerül mégis megkapaszkodnunk a Rigai öböl partjain, nyitva áll az útja Petrográd felé.

A szabad Oroszország a régi rezsimtől olyan hadsereget kapott örökbe, amelynek szervezetében súlyos fogyatékoságok mutatkoztak ugyan, de amely mégis harcra képes, kitartó és önfeláldozásra kész hadsereg volt. A hadsereg szellemét és gondolkodásmódját nem értő emberek a fordulat után olyan törvényes rendelkezéseket hoztak, amelyek kizárólag a saját életével törődő, tehetetlen tömeggé züllesztették hadseregünket. Voltak esetek, amikor egyes ezredek békét akartak kötni a németekkel, készek voltak átengedni nekik a megszállt kormányzóságokat és koponyáinként még 200 rubelnyi hadisarcot is hajlandók lettek volna fizetni. A hadsereget minden körülmények között talpra kell állítani, mert enélkül szó sem lehet semmiféle szabad Oroszországról, a haza megmentéséről. A hadsereg helyreállítása érdekében haladéktalanul meg kell tenni azokat az intézkedéseket, amelyeket az Ideiglenes Kormánynak átnyújtott jelentésemben javasoltam. Jelentésemet minden fenntartás nélkül aláírta Szavinkov hadügyminiszter és Filonyenko, a legfelsőbb főparancsnok mellé kirendelt biztos. (Közbekiáltások: „Brazvo!”) Röviden vázolnám a jelentésemben foglalt főbb gondolatokat.

A történelem tanulságai és a harci tapasztalatok azt mutatják, hogy fegyelem nélkül nincs hadsereg. Csakis vasfegyelemmel összeforrasztott, vezetőinek egységes, rendíthetetlen akaratától vezérelt hadsereg képes és méltó a győzelemre. Csakis az ilyen hadsereg állhat ki minden harci megpróbáltatást. A fegyelem megszilárdítását kell szolgálnia a hadsereg mindennapi munkájának is, s ezért megfelelő hatalmat kell biztosítani a parancsnokoknak, a tiszteknek és altiszteknek. Valóban lehetővé kell tenni számukra, hogy megszervezzék az elengedhetetlen belső munkát, hogy a katonákat rábírják a lovak csutakolására és etetésére, a hihetetlenül túlszűfolt helyiségek kitakarítására, s így megóvják a hadsereg emberanyagát a járványoktól és az országot pusztító vésztől. Azokat, akik a békéért szállnak síkra, hadd emlékeztessem arra: ha az ország nagy szé-

gyenére sikerülne is békét kötni, ezt a békét a hadsereg mai állapota mellett nem lehetne megvalósítani, mivel nem lehetne végrehajtani a velejáró leszerelést, mert a fegyelmezetlen sokaság megzabolázhatatlan árként végigdúlná az országot. (Közbekiáltások: „Helyes!” Taps.)

Növelni kell a tisztek tekintélyét. A tisztikarnak, amely mindvégig hőiesen harcolt a háborúban, s amely óriási többségében azonnal a forradalom mellé állt és hű is maradt hozzá, most erkölcsi elégtételt kell adni a méltatlanul elszenvedett sok megáláztatásért és állandó megcsúfolásért. (Közbekiáltások: „Helyes!”) Jobb anyagi körülmények közé kell juttatni a tiszteket, a tisztai családokat, az elesett hősök özvegyeit és árváit, annál is inkább, mivel tartozunk az igazságnak azzal a megállapítással, hogy Oroszországban alighanem a tisztikar az egyetlen testület, amely eddig még nem célozgatott szükségleteire, még nem követelte anyagi helyzetének javítását. Márpedig arra, hogy milyen helyzetben van, jó példa az a zászlós, aki a minap Petrográdban összeesett az utcán, mert a koplalás teljesen legyengítette.

Nem vagyok ellensége a biztosságoknak, együtt dolgoztam velük mint a VIII. hadsereg parancsnoka és mint a délnyugati front főparancsnoka. Mindamellett ragaszkodom ahhoz, hogy tevékenységükben tekintettel legyenek a hadsereg gazdasági érdekeire és belső életére, hogy ne avatkozhassanak be hadművelleti, harci kérdésekbe és a parancsnokok kinevezésébe. Elismerem, hogy a biztosságok rendszerének bevezetése olyan intézkedés, amely ma elengedhetetlen, de hatékonyságának garanciáját abban látom, hogy olyan emberekből álljon, akiknek demokratikus politikai gondolkodása tapintattal, kellő eréllyel párosul, s akik nem riadnak vissza a felelősségtől . . .

Nincs hadsereg hátország nélkül. Ennek hiányában minden meddő marad, ami a fronton történik. A hadsereg rendjének helyreállítása feltétlenül véráldozatot követel, ám ez nem válik a haza javára, ha a fegyelmezett, harcképes hadsereg megfelelő csapatutánpótlás, élelmiszer, lőszer és ruha nélkül marad. A hátországban is foganatosítani kell azokat az intézkedéseket, amelyekre a fronton sor került, s ebben a vonatkozásban kizárólag az számíthat, hogy a szóban forgó intézkedések mennyire célszerűek a haza megmentése szempontjából. Márpedig értesüleseim szerint, a rendelkezésemre álló pontos adatok szerint, vasúti hálózatunk ma olyan állapotban van, hogy novemberig nem szállíthat el minden szükségeset a hadseregnek, s a hadsereg utánpótlás nélkül marad. Nem kívánom részletesebben kifejteni, hogy ez milyen következményekkel fog járni. A délnyugati fronton, amelynek a helyi feltételeknél fogva ma, amikor megindult a betakarítás, a legjobban ellátottnak kellene lennie, a következő a helyzet. Felolvasok egy táviratot, amelyet most kaptam a délnyugati front főparancsnokától: „A front liszthiánnyal küszködik. A raktárakban, a bázisokon semmi liszt sincs. A kormányzósági élelmezési bizottságoktól elenyésző mennyiség érkezik. A kétszersültkészítő üzemek leálltak, nem termelnek. A háború kitörése óta először kell a hátországi helyőrségeket is a meglevő kétszersültkészletekből ellátni. Ám ezekből a készletekből már nem futja sokáig. Kötelességemnek tartom, hogy jelentést tegyek ezekről a bajokról, mint rendkívüli jelenségekről. A csapatkörletben már két héttel ezelőtt át kellett térnünk a kerület helyi eszközeinek igénybevételére. Legutóbb pedig a délnyugati front ellátási parancsnoka a helyzet átmeneti megoldása és az éhséglázadások elkerülése végett azt a parancsot adta, hogy Kijevben sürgősen helyőrségi bizottságokat szervezzenek, amelyek a kormányzósági élelmezési bizottságok vezetésével a körlet hadtápterületén haladéktalanul hozzáfognak a begyűjtéshez és szükség esetén a rekviráláshoz. A kormánynak sürgősen be kell avatkoznia, mert a front így nem élhet tovább.”

Hadd idézzek néhány adatot, hogy képet nyújtsak önöknek arról, milyen a helyzet más területeken, többek között a harci eszközökkel való ellátás területén. A honvédelmi

szükségletekre dolgozó gyárak termelékenységére oly mértékben csökkent, hogy a hadsereg legfontosabb eszközeinek gyártásában – a löveg- és lőszergyártás – az 1916 októberé és 1917 januárja közötti időszakhoz képest hozzávetőlegesen 60%-kal visszaesett. Más adatok közlésére már nincs is szükség. S ha ez így folytatódik, hadseregünk ugyanolyan helyzetbe kerül, amilyenben 1915 kora tavaszán volt, amikor csapataink, mint ezt önök is tudják, kénytelenek voltak visszavonulni Lengyelországból, Galíciából és a Kárpátokból. Még egy adatra szeretném felhívni a figyelmüket. A hadseregnek, hogy sikeresen működhessen, ma már szemre van szüksége. Szemnek nevezem a repülőgépeket. A tüzéség tevékenységéhez is repülőgépek kellenek. Légiflottánk ma olyan állapotban van, hogy a külföldről és a hazai gyárakból kapott eszközökkel nem tudjuk pótolni veszteségeinket; s ez nemcsak repülőgép-veszteségeinkre vonatkozik, hanem a pilótákat illetően is fennáll, mert nem tudjuk hol és mivel kiképezni az utánpótlást. Repülőgépgyáraink termelése csaknem 80%-kal csökkent. Ha nem teszünk valamit, ha nem nyúlunk a legerélyesebb intézkedésekhez, légiflottánk, annyi győzelemre visszatekintő, bűszke légiflottánk, tavaszra kihal.

Ha már a hadsereg helyzetének megjavítása és harcképességének fokozása érdekében megtörténtek a kellő erélyes intézkedések, azt hiszem, az ország megmentéséhez szükséges rendszabályok szigora tekintetében nem tehetünk különbséget front és hátság között. Egy bizonyos tekintetben mégis előnyben kell részesíteni a frontot, amely közvetlenül szembenéz a veszéllyel. Ha valakinek koplálnia kell, hát koplaljon a hátság, s ne a front. Ahhoz, amit kötelességemnek tartottam jelenteni önöknek, szeretném még hozzáfűzni, hogy szívem mélyén mindig hittem és most is azt tapasztalom, hogy az ország élni akar. Akárcsak egy ellenséges, ördögi kísértés, el fog múlni az az öngyilkossággal határos állapot, amelybe a legsötétebb tudatlan tömeg közé bedobott felelőtlen jelszavak független nagy országunkat juttatták; s ha valóban teljesíteni akaruk a nép akaratát, haladéktalanul meg kell tennünk azokat az intézkedéseket, amelyeket fentebb vázoltam. Egy percig sem kételkedem abban, hogy ezek az intézkedések késedelem nélkül megvalósulnak. (Taps.) Ám tűrhetetlen dolog, hogy valóban erélyes intézkedésekre mindig csak a vereségeknek és a hazai területek elvesztésének kényszerítő hatására kerüljön sor. Ha a fronton a fegyelem megszilárdítása érdekében tett erélyes intézkedések a tarnopoli összeomlásnak, valamint Galícia és Bukovina elvesztésének szükségszerű következményei is, azt már nem szabad megtűrnünk, hogy a hátság helyzetének rendezése Riga elvesztésének a következménye legyen, a vasúton pedig Moldava és Besszarábia elvesztése árán álljon helyre a rend.

Hiszek az orosz nép géniuszában, hiszek az orosz nép józan eszében és hiszek az ország megmenekülésében. Hiszek hazánk ragyogó jövőjében és hiszek abban, hogy hadseregünk harcképességét sikerül helyreállítanunk, sikerül visszaszerezniünk régi dicsőségét. De halogatásra már nincs idő, nem veszíthetünk már egyetlen percet sem. Határozottan, erélyesen és nagyon sürgősen végre kell hajtanunk a tervezett intézkedéseket. (Taps.)

CGAOR SZSZSZR, f. 3529, op. 1, d. 4, ll. 62–69.

Javított gyórsírói jegyzet.

Revolucionnoje dvizsenije v Rosszji v avgusztye

1917. g. Razgrom kornijlovszkovo mjatyezsa.

Moszkva 1959. 364–369. old.

¹ A „Russzkije Szlovó”-ban (1917. augusztus 15.) a „Viharos... A láрма egyre fokozódik” szavak helyett a következők állnak: L. G. Kornijlov felmegy a szónoki emelvényre, miközben az egész terem, a baloldalt kivéve, viharos és hosszan tartó tappal üdvözli. A tanácskozás csaknem valamennyi résztvevője feláll és hosszasan ünnepli a legfelsőbb főparancsnokot. Kornijlov tábornok némán meg-meghajol. Az egész terem áll, kivéve a szovjetek képviselőit, a katonákat is beleértve.

² Lásd a 207. oldalt.

Tyerescsenko külügyminiszter távirata a
párizsi, a londoni, a washingtoni és a stockholmi
diplomáciai képviselőknek a moszkvai Állami Tanácskozás
eredményeiről és jelentőségéről

1917. augusztus 17.

A „Vesztnyik” táviratából értesültek már a moszkvai tanácskozás lefolyásáról. Szükségesnek tartom, hogy kiegészítsem ezeket a híreket és tájékoztassam önöket a tanácskozás eredményeiről és jelentőségéről.

A kormány, amikor tanácskozásra hívta össze valamennyi szervezet képviselőit abban a reményben, hogy így pártra és irányzatra való tekintet nélkül széles körökben támogatásra talál, tisztában volt azzal is, hogy milyen nehézségekkel jár a különböző erők egy ilyen össznemzeti egyesülésének létrehozása. A tanácskozás első napja mintha igazolta volna aggályait. A kormány állásfoglalása, amely egy középút megkeresésének kényszerítő szükségzerűsége folytán magán viselte a kompromisszum és bizonyos fokig a gyengeség bélyegét, hűvös fogadtatásra talált, különösen a gyűlés jobboldalán már jóelőre egyesült engesztelhetetlen ellenzék részéről. Ez a csoport zömében a négy дума tagjaiból, a kereskedelem és az ipar képviselőiből, valamint a katonák egy részéből tevődött össze. Élén a kadetok állnak. A második napon, amikor Kornyilov tábornok beszéde után a hadsereg harcképességének fokozására irányuló intézkedések kerültek a figyelem középpontjába, tiltan összeütköztek a különböző áramlatok. Ebben a kérdésben, továbbá a politikai és gazdasági helyzet általános kérdéseiben éles harc bontakozott ki egyrészt a kadetok és a tőlük jobbra álló elemek, másrészt a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetje és a szocialista pártok között. Meg kell jegyezni, hogy a kadetok támadtak, míg a baloldali csoport – a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetje által folytatott politika kudarcát bizonyító események hatására felismerve gyengeségét – inkább békülékeny hangot ütött meg. A baloldaliak vezére, Cereteli, formailag felajánlotta a jobboldaliaknak a megegyezést, amire Miljukov eléggé határozatlan választ adott, általánosságban kitartva a régi álláspont mellett.¹ A második nap végére azonban már világosan megmutatkozott, hogy a legélesebb összecsapáson túl vagyunk, és hogy szakadásról szó sem lehet. A harmadik nap elején újra kiéleződtek az ellentétek Alekszejev tábornok beszédét követően,² amelyet a hadseregbizottságok képviselői helytelenítettek, de azután az előző estinél is nagyobb közeledés mutatkozott az ellentétes állásfoglalások között. A kereskedelmi és ipari csoportok, amelyek előzőleg a kadetokkal alkottak blokkot, békülékenyebb hangokat kezdtek megütni beszédeikben, s ez alól nem volt kivétel a tanácskozás előtt még igen kérlelhetetlen magatartást tanúsító Rjabusinszkij beszéde sem. Bublikov a kereskedők és ipari vállalkozók csoportja nevében kijelentette, hogy kész megegyezésre lépni a baloldaliakkal, és az egész terem lelkes tapsa közepette parolázott Ceretelivel. Ezt a hangulatot erősítette Plehanov békülékeny beszéde is. Általában véve azt lehet mondani, hogy a tanácskozás, ha nem is végződött teljes egyesüléssel, mégis kétségtelenül kedvező eredményeket mutathat fel. Ez volt az első alkalom, hogy az egész ország szóhoz jutott, találkozott a szélsőséges áramlatok, s emellett a többség igyekezett megtalálni a közös nyelvet. A hozzászólások tartalmán és hangnemén érződött az össznemzeti egység és államiság igénye. Figyelemre méltó, hogy valamennyi felszólaló a hazáról beszélt és egyetlen szóval sem vonta kétségbe a háború folytatásának szükségességét és lehetőségét. A fő téma az volt, hogy

miképp kellene megszervezni a védelmet; itt tehát nem a célok, hanem a módok tekintetében voltak nézeteltérések. Egyetlen szó sem esett az Internacionáléről, és egyszer sem történt említés a stockholmi konferenciáról, leszámítva Miljukov elitelő értékelését. A szövetségeseknek szóló tapsok is azt mutatják, hogy ebben a tekintetben egységes a hangulat. Meg kell mondanom, beteljesedett az a reményem, hogy a tanácskozás távol tartja magát a külpolitikától és a honvédelemre összpontosítja figyelmét, s ezért nem is szólaltam fel.

Ám mindezek az eredmények nem takarhatják el előlünk a tanácskozás kevésbé pozitív következményeit: az ott elért megegyezés határozatlansága határozatlanná teszi a belőle adódó politikai irányvonalat. A kormány bizonyos fokú gyengeséget mutatott, s ha a tanácskozás eredményei számára kedvezőknek tekinthetők is, ez semmiképpen sem a kormány győzelme. Ezeket az elkerülhetetlen negatívumokat mindamelllett bőségesen ellensúlyozza az, hogy a tanácskozás megtette az első lépéseket az össznemzeti egyesülés felé. Végezetül szükségesnek tartom, hogy nyomatékosan hangsúlyozzam: teljesen megalapozatlanok azok az egyes szervek által terjesztett hírek, amelyek szerint nézeteltérések vannak a kormány és a legfelsőbb főparancsnokság között. Ezek a hírek a dús fantázia gyümölcsei. A kormány a bonyolult hadihelyzetre való tekintettel nem tartja lehetségesnek, hogy bármilyen politikai áramlat kedvéért változtasson a hadvezetésen.

T y e r e s c s e n k o

AVPR, f. Kanceljarija, 1917. g., d. 99. t. II. II.

622-624.

Revolucionnoje dvijsenije v Rossziji v avgusztje

1917. g. 370-371. old.

¹ Miljukov a katonai diktatúrára tett javaslatot.

² Alekszejev tábornok ekkor az Ideiglenes Kormány katonai tanácsadója volt. A tanácskozáson javaslatot tett a hadseregbizottságok feloszlására.

Részlet a kadet párt központi bizottsága ülésének jegyzőkönyvéből.

A moszkvai Állami Tanácskozással kapcsolatban kialakult helyzet

1917. augusztus 20.

Részt vettek: Z. G. Frenkel, Ny. Ny. Glebov, D. D. Grimm, P. P. Jurenjev, A. V. Kartasev, A. A. Kaufman, F. F. Kokoskin, J. M. Lebegyev, A. I. Makusin, P. Ny. Miljukov, V. D. Nabokov, Sz. F. Oldenburg, Sz. V. Panyina grófnő, A. I. Singarjov, A. V. Tirkov, Tyimofejev, G. V. Vernadszkij, V. I. Vernadszkij és Sz. V. Vosztrotyin.

Elnökölt előbb V. D. Nabokov, majd P. Ny. Miljukov.

... A. V. Kartasev vallásügyi miniszter elmondotta, milyen benyomásokat szerzett a moszkvai zsinaton.¹ A zsinat megnyilatkozásai szegényesek és színtelenek, árad belőlük

a mérhetetlen provincializmus – mondotta. – A résztvevők kétharmad részben világiak, amiatt általános a zűgölődés. A püspökök hallgatnak. Határozottan feketeszázás szellemenben csak egy szónok beszélt Kornijlovnak az Iverszkajához tett utazásával kapcsolatban, a „mi igazi kormányunkat” választva témájául. A fő kérdés egyelőre az volt, hogy miképp kell reagálni a hadseregben tapasztalható bomlásra. A tudós teológusok vezetése alatt lefolyó zsinat nyilván nem hoz éles határozatokat és nem tesz hamis lépéseket. A papság, amely megégette már a kezét a Szabler idejében folytatott politikával,² tisztában van ezzel, s hibáját nem ismétli meg. Ám az oroszországi öntudat a zsinaton nem jut kifejezésre, még ezekben a rendkívüli időkben sem; talán még mindig az lenne a jobbik eset, ha a felszólalások jobboldalibbak és hibásabbak, de őszintébbek lennének.

Arra a kérdésre, hogy milyen benyomásokat szerzett az augusztus 12. és 15. között megtartott moszkvai Állami Tanácskozáson, Kartasev azt válaszolta, hogy ott politikai és társadalmi csoportjaiban kitárulkozott az egész nemzet, és megmutatkozott az állam „lelki kiegyensúlyozatlansága”. Ennek hatását a rubel zuhanása fejezi ki legjobban. Minden csoport azon igyekezett, hogy igazolja magát és tisztázza magatartását, s szeretne volna megmutatni, milyen lehetőségei vannak; így először látta világosan mindenki, mennyire korlátozottak ezek a lehetőségek. A tanácskozás egész légköre valami kísértésre emlékeztetett. A kormány állami impotenciát árult el, teljes cselekvőképтелenséget, amely holmi anarchikus hatalomelméletből fakad. Azt mondják, Tolsztoj elfajzott génusz, de nemzeti génusz, aki megtestesíti az orosz nép alázatos megadását. Hiszen csakugyan valami növényevő vegetáriánusok óriás nemzetét alkotjuk. Az államhatalom lelkiismeretesen regisztrál mindent, ami történik, de maga egyáltalán nem folyik bele az eseményekbe és mindent megmerevedett állapotban tart. A tanácskozáson valamennyi párt az erélyesség maximumát nyújtotta, de mind azt várta, hogy eljön majd valaki és megmenti valamennyiüket az általános forgatagban. Ezt a hatalomnak kellett volna megtennie, de a hatalom csak regisztrált. A pillanatnyilag legfontosabb kérdésben a hatalomnak a kisebbséget többséggé kellett volna változtatnia, s olyan új elemeket kellett volna felszínre hoznia, amelyek elfeledtetik a pártviszályokat. Ilyen viszony volt a tanácskozáson a hadsereg problémájának, de a kormány ezt a reálháruló viszonylag szűk feladatot sem tudta teljesíteni. Az állam valamennyi betegségének gyógyításában a hatalom egyelőre csak a terápia módszereit alkalmazta, s ha ezek nem bizonyultak elegendőknek, új utakat már nem keresett. Nyilván ennek tudható be, hogy az országban megindult egy ellenkező irányú folyamat, mivel az ország a hatalomtól nem kapott választ kérdéseire és igényeire. A haderőben bomlás megy végbe, felszínre törnek a rabszolg- és rebellis ösztönök. S ez megfigyelhető mindenütt: lábon rothadó gabonához hasonlítunk, amelyet az arató nem takarított be. Milyen következményekkel járhat a hatalom tétlensége, ez a történelmi bűncselekmény? Még azok is késlekednek, akik szeretnének segíteni a hatalmon. Hamarosan már nem is segíthet rajta senki, s a hatalom annak a kezébe kerül, aki erélyes és kíméletlen mer lenni. Hamarosan a Népszabadság Pártja sem lesz már képes megtenni azt, amit az ország megmentésére meg kellene tennie. Szomorúan azt fogjuk tapasztalni, hogy túlidealizálunk mindent, hogy hamleti régiókban lebegtünk, s nem tudtuk nyomon követni az események végzetes menetét. Mindennek az lesz a következménye, hogy az ország rabszolgai alázatossággal vágyik majd egy diktatórikus hatalom után.

P. Ny. Miljukov azt kérdezi, hogy talán jobb lett volna, ha a tanácskozáson nem mutatkoztak volna annyira erélyeseknek a szereplő személyek?

A. V. Kartasev: Nem, az adott esetben az ország ragyogóan kiállta a próbát. De nem állta ki a kormány: elárulta, hogy nem rendelkezik megfelelő adottságokkal a

hatalom gyakorlására. Maga a szónok is tapasztalta már önmagán értelmiségünknek a hatalom gyakorlására való képtelenségét. A harcedzett öreg tábornokokból viszont nem hiányzik ez a képesség, s talán ők az egyedüliek, akik ma még meg tudnának birkózni a bomlással. A kormánynak most hozzá kell fognia a front legelemibb fegyelmének helyreállításához, még ha ez esetleg lázadásokkal jár is együtt; a hátszágban viszont hadd óvja és valósítsa meg forradalmi programját. Csakis ezzel igazolhatja létezését. Különben óhatatlanul megérjük a diktatúrát. A baloldaliak még lázadoznak, de szolgáiban engedelmeskedni fognak, ha letiporják őket.

P. Ny. Miljukov megjegyzi, hogy diagnózisa egyezik A. V. Kartasev diagnózisával, s tudni szeretné, vajon lehetségesnek tartja-e Kartasev, hogy a falvakban szigorú megtorlást alkalmazzanak az anarchista elemekkel szemben.

A. V. Kartasev véleménye szerint alaptalanul eltülozzák az ilyen elemek erejét. Két napig még csak lármáznának, de a harmadikra kifogyna a szuflájuk... Csakhogy a hajónk zátonyra futott már.

A. A. Kaufman közli, hogy a földművelésügyi minisztériumban Vihljajev úrtól szerzett értesülései szerint a kormány fontolóra veszi már azt a lehetőséget is, hogy katonai büntetőkülönítményekkel szerezzen gabonát a parasztoktól stb.

A. I. Singarjov véleménye szerint Kartasev általában helyesen vázolta a helyzetet, de a moszkvai tanácskozást illetően nem ért egyet vele abban, hogy az ország a helyzet magaslatán állt volna. Nem volt ott más, mint képmutatás, senki sem beszélt teljesen őszintén. Kerenszkij hol Hamlet szerepében tetszelgett, hol meg Fjodor Ivanovics pszichopata hisztériájába esett. Még Sulgin is csak epés megjegyzésekre szorítkozott, majd megállt félúton. Bublikov leparolázott Ceretelivel – nem tudni kinek a nevében – ez is merő képmutatás volt. Cereteli eljön ide, s véres viszály sodorja félre – mi lett a parolából? A szövetkezetek bajnoka, Berkengejm, azt bizonygatja, hogy a parasztság szállít majd gabonát, s ezt mindenki utána szajkózza – mi ez, ha nem a legszemérmertlenebb képmutatás? S a mi pártunk tagjai sem mondták ki kereken, amit gondoltak, mert jó fiúknak akartak látszani. Általában véve, a tanácskozás irányadó hangneme csöppet sem felelt meg a vigasztalan valóságnak. Lehet, hogy ez nem képmutatás volt, hanem kegyes hazugság, lehet, hogy ezzel próbáltuk elhessegetni magunktól a forradalmi rebellió minduntalan előtűnő kísértetét? Moszkva hűvösen és egykedvűen fogadta a tanácskozást; olomsúllyal peregték a holt szavak, nem szállva ki az ülésteremből. Ugyanez az apátia és közöny mutatkozik itt, Szentpétervárott is. Hogyan megy végbe a városi választási kampány? Ha a kadetok nem tartanának gyűléseket, mindenütt néma csend uralkodna. Senkit sem érdekel az egész. S amikor mégis találkozunk az utca népével, mit tapasztalunk? Miljukovot tegnap Novaja Gyerevnyában egyszerűen nem hagyták szóhoz jutni. Singarjovnak is csak ímmel-ámmal sikerült összehoznia egy gyűlést Gorjaceje Poljén, a munkaközvetítő hivatal épületében, de ezen csak kadetok és bolsevikok vettek részt elenyészően kevés kíváncsi közönséggel együtt. Keresve a közös fogalmakat, a közös szavakat, a szónok megemlítette a hazát, mire egy tagbaszakadt munkás méltatlankodva felüvöltött: „A munkásnak nincs hazája, csak ökle van!” Amikor a szónok arra célzott, hogy Franciaországban a viszálkodás következtében végül is egymás torkát harapták át, az egyik matróz odakiáltott: „A maguk torkát is át kéne harapni!” A Ciniselli cirkuszban rendezett gyűlésen egy katona kijelentette, hogy „meg kell teremteni az erszények egyenlőségét, a burzsujoknak pedig ki kell tekerni a nyakát”. Felbőszült tudatlan emberek, félrelökve Ceretelit, aki nemrég még vezérük volt, lázadásra készülnek. Vérfürdő lesz a vége ennek, mert a szó már nem segít. Ilyen időknek nézünk elébe, s ezt Moszkvában nem merték nyíltan kimondani. A látóhatáron már fel is tűnik a leendő diktátor. A. V. Kartasevet az foglalkoztatja, vajon nem kellene-e már a

kadet pártnak félreállnia? Ez a kérdés kózzza A. I. Singarjovot is. Még ha a diktatúra, véres leszámolások után, szükségét látná is, hogy mérsékeltebb rétegekre támaszkodjon, s felkérné a kadetokat a haza megmentésére, milyen helyzetbe kerülne az a párt, amely ilyen történelmi misszióra vállalkozik? Ha sikerülne is megmentenie a hazát, hatalmának eredete hosszú időre politikailag lehetetlenné tenné.

A. V. Tirkova megjegyezte, hogy A. I. Singarjovnak, a gyűlés résztvevőitől szerzett értesülései szerint, az ellenséges érzelmű hallgatóság ellenére is sikerült nagy önuralom árán végigmondania beszédét, s kiderült, hogy az a föld alól előtörő társadalmi démon nem is olyan erős. Az ilyen őrgöngök száma viszonylag csekély, s nem is nyomnak sokat a latban. Hogy a kadetokkal szemben egyre ellenségesebb a hangulat, ebben talán az is közrejátszott, hogy nem éreztették eléggé a tömegekkel, mennyire szívükön viselik a politikai szabadság áldásai mellett a társadalmi igazságosság eszményeit is. Ezeket az eszményeket beírtuk programunkba, de nem véstük be a szívünkbe, s ez nagy baj. Az alsóbb rétegekben ösztönösen, de mérhetetlen erővel él az igazságérzet, és sok szociális követelésekben tökéletesen igazuk van. Mi tudtuk, hogy a politikai szabadság áldásaival megkaptuk a legbecesebbet, nekik viszont ezt még fel kell ismerniük. Ha a végeken fellobban a társadalmi zendülés, ez nem annyira a rossz pásztorok és mindenféle semmirekellők buzdítására történik majd, hanem inkább a bomlásnak és a kölcsönös meg nem értésnek lesz a következménye. Késhegyig menő harcba keveredünk majd. Bármilyen nehezünkre esik is, a diktátort még nagyobb mértékben kell majd támogatnunk, mint ahogy Kerenszkijt támogattuk. Az egyetlen kivezető út véren visz át. S ez nem annyira a hadi kudarcnak és a pusztulásnak, mint inkább a rendezetlen élelmézési helyzetnek lesz a következménye. A moszkvai tanácskozáson A. V. Tirkovának szörnyűbb volt végighallgatnia Pesehonovot, mint Kornilovot. Amikor Pesehonov ezt követően az élelmézési tanácskozáson arról beszélt, hogy a rögzített árak leszállításával való fenyegetőzésre a parasztok ontani fogják a gabonát az állomásra, a tanácskozás résztvevői valósággal kinevették. Pesehonov azt javasolta, hogy büntessék a rögzített árak elleni agitációt. Amikor a Pesehonovok ilyesmit javasolnak, félt, hogy kicsúszik a lábuk alól a talaj. Berkengejm erre megkérdezte: „Vajon ki, mikor és milyen módon veszélyel majd ki ilyen esetekben katonai erőt a falura?” Az élelmézési problémák miatt rendezett pogromok itt, Szentpétervárott sem tarthatnak hónapokig, hanem legfeljebb hetekig, és csak erő törhet át ezen a hullámon. Elkerülhetetlen a bolsevikok megmozdulása. Ugyanakkor Cseremisov tábornokra támaszkodva valamilyen intrika folyik Kornilov tábornok ellen, akit holmi államellenes bűntettel, összeesküvéssel, ellenforradalommal akarnak megvádolni... Hogy mi lesz előbb, action directe vagy éhséglázadás, azt nem lehet tudni, de az erőszakos tettek nincsenek messze – ezt mindenki érezte. Ami a moszkvai tanácskozáson megmutatkozott, az nem képmutatás volt, hanem kapkodás: megmentőt kerestek egy gimnazista külsejű és modorú ifjonc személyében, aki azonban éjjel egykor, amikor szétszéledtek, egyszerre csak kiabálni kezdett, elárulva az általa megszemélyesített hatalom jelentéktelenségét és tehetetlenségét... De miféle tekintélye is lehetne ennek az egész kombinációnak: Nyekraszov, Kerenszkij, Csernov? A vidék tudatára ébreszt ennek. Mindent nyíltan meg kell mondanunk az embereknek. Rá kell vennünk őket arra, hogy meghallgassanak bennünket, mégpedig minél előbb.

... A moszkvai tanácskozásról visszatérve paraszt- és katonaküldöttekkel utaztam egy vagonban, s beszélgetéseiből meggyőződtem arról, hogy a küldöttek úgy gondolták: fejvesztett burzsoáziát találnak majd Moszkvában, s a burzsoázia iránti megvetéssel utaztak el oda; Moszkvából visszatérve pedig ehhez még a „burzsujok” elleni szörnyű harag járult. (Az értelmiségre ezt bizonyos fokig nem terjesztik ki.) Mindenből a rob-

banás közlése érődött. Ami az élelmezési zűrzavart illeti, ezt jól jellemzi a következő tény: Akmolinszkban 4 millió pud gabonát takarítottak be, s ez ott rohadt, mivel Szentpétervárról nem igényelték; nekik maguknak kellett ezt szóba hozniuk és rátukmálniuk Szentpétervárra, s így is csak $\frac{1}{6}$ vagy $\frac{1}{8}$ részét szállították el a készleteknek; a többi pedig bizonyára mind a mai napig ott hever. Itt két kivezető út lehetséges: a rögzített árak felemelése (hogyan lehetne 2 rubel 40 kopekes áron eladni a gabonát, amikor 5 rubel 60 kopek az önköltsége?) vagy a kereskedelmi apparátus haladéktalan bevonása, minek eredményeként nyomban megjelenne a gabona, akár pudonként 8 rubeles áron is. Más lehetőség nincs a gabonaszerzésre. Lehet, hogy ez így néhány rubellel drágább, de itt nem segít sem az akasztófa, sem a golyó, sem a büntető különítmény!...

Z. G. Frenkel óva int a személyes benyomások túlbecsülésétől. A bolsevikok valamit forralnak: Kronstadtban a tartalékfegyver és lőszer kiadását követelik valamilyen megmozduláshoz, de még ott is ellenzi ezt ugyanczeknek a bolsevikoknak egy másik része. A passzivitás közepette a bolsevikok általában nagy hanggal veszik le a lábukról a velük rokonszenvezőket is, a rend híveit is. Ahol, mint Moszkvában, értelmiségiek körében találják magukat, ott hallgatnak. A gyógyítás sebészeti módszereinek keresésében nagyon óvatosnak kell lennünk: az üszkösödési folyamat már elég régóta, március 1. óta tart, de mindeddig nem rajzolódott ki egészen pontosan a beteg hely határvonala. A sebészetben olykor várnak, míg a folyamat nagyobb területre terjed ki, de beérik, s nem bontják meg idő előtt a sebet. Ezért üdvözli a szónok P. Ny. Miljukov ama beszédének a végét, amelyet Moszkvában, a tanácskozáson mondott, ahol még kereste a megegyezés lehetőségeit (ellentétben azon kijelentéseivel, amelyek a Mazing házában tartott értekezleten hangzottak el). A folyamat kétségtelenül kifejlődik: Cereteli, aki Bublikov paroláját fogadta, elvesztette lába alól a talajt; a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjei bomlásnak indultak és lábon állva rothadnak. A betegség lefolyása normális; normális az is, hogy ma közönyösen fogadják a választásokat, hogy 60–70% helyett csak 30% adja le szavazatát, s ezért nagy szerep jut a tudatos elemeknek. S aligha helyénvaló az olyan plakátok, amelyekhez a kadetok is folyamodnak: „Ha kenyeret akarsz, szavazz erre meg erre a pártra!” Itt elborzadva beszéltek a gabonát rekviráló katonai különítményekről, pedig a frontmenti kormányzóságokban mindig is rekviráláshoz folyamodott minden katonai egység, amikor élelmiszerhiány fenyegette. Most pedig a háterszágban több katona van, mint a fronton. Csak az a fontos, hogy okosan cselekedjünk: a németek például sohasem rekvirálnak borjas tehenet... Terrorral fenyegetőznek, csakhogy ehhez megfelelő emberek is kellenek, s ilyenek pedig még nincsenek a láthatáron. Ha Kerenszkij túlságosan közelről jelentéktelennek látszik is, a szűk körön kívül az államhatalom szimbólumának számít, s ezt figyelembe kell venni, nem becslve túl a személyes benyomásokat.

Ny. Ny. Glebov a volgai gabonakikötőket végigjárva a legvigasztalanabb tapasztalatokat szerezte: mindenütt zűrzavar, nemtörődomség, az idő elszállt, és a Volgát nem használták ki; éhínség lesz, s ezen nem segíthetnek sem katonai intézkedések, sem a kereskedelmi apparátus helyreállítása. Ezt a benyomását számos példával támasztja alá. A katonai erő ma vidéken körülbelül azon a szinten van, mint Szentpétervárott júniusban volt, vagyis a bomlás állapotában. Ha erőszakkal gyűjtik be a gabonát, ennek rablás, majd parasztlázadás lesz a vége. A forradalom így a jogi szférából a szociális szférába megy át, ez pedig nagy hiba. A népesség tudatlan; csak a durva erőt ismerte – a kerületi rendőrfőnököket, a falusi rendőröket –, s ezért most úgy vélekedik, hogy annak van igaza, akinek ereje van. S ki fitogtatja erejét? Szentpétervárról agitátorok, fegyveres katonák szállnak ki, hármásával járják az utcákat, letépi minden párt plakátjait és nyomást gyakorolnak a választásokra. Az ilyen tettek pedig igazán nem a

megnyugvások irányában hatnak, hanem éppen ellenkezőleg. Az agitátorok pénzzel és parancsokkal keresik fel a helyőrségeket és a biztosok szemeláltára nyíltan működnek. Mit lehet tenni ilyen fegyveres emberek ellen? A petrográdi szovjetek ma egész Oroszországban az árulók szerepét játsszák. A bolsevizmusnak tulajdonítsuk ezt, a német pénznek, vagy egyszerűen az esztelenségnek – egyre megy. Itt nem lehet szemet hunyni, s a sebészeti beavatkozás elkerülhetetlen. Ki vállalkozik majd erre? Természetesen nem mi; nekünk erre se emberünk, se pénzünk; de megoldja majd az élet, s ez aligha kerülhető el.

P. Ny. Miljukov véleménye szerint az országban érlelődő eseményekre nem lehet úgy tekinteni, mint holmi objektív fiziológiai folyamatra; óriási szerepe van itt a lelkiállapotnak is, amely közelebb hozhatja, de el is odázhatja a sebészeti beavatkozást. Az időpont megválasztása nem a kadetokra vár; ha a kadetok olyan sokat tehetnének, sebészeti beavatkozás nélkül is kikemeregnének a kialakult helyzetből. Csak hogy a további fejlemények menete valami mástól függ; semmiképpen sem a kormánytól, mai összetételében. Fő képviselője, úgy látszik, már nagyon beleszokott a hatalomba; valakinek még azzal is fenyegetőzött, hogy nem adja oda olcsón a hatalmat stb.; körülötte már kikristályosodik az a környezet, amely a hatalmat rendszerint körülveszi és a maga érdekeit követi. S egyre valószínűbbnek látszik, hogy a kormány belső egysége és összeforrása nem abban az irányban fejlődik, amelyre a kadet párt számított, amikor tagjait bejuttatta a kormányba. Akár az éhséglázadások szolgálnak majd indítékul rá, akár a bolsevikok megmozdulásai, a társadalom és a lakosság egyre inkább szükségét fogja érezni a sebészeti beavatkozásnak. Ez a folyamat nélkülünk megy végbe, mindamellett nem maradhatunk semlegesek: bizonyos fokig ösztönözni és támogatni fogjuk... A Mazingnál tartott ülésen P. Ny. Miljukov óvatosabb irányvonalat követett, nem akarva idő előtt túlságosan éles hangot megütni. A csapás egész súlyával a mostani kormányt érte volna, márpedig Csernovot és Avksentyevet lerázva a kormány életképesebbé válhatott volna. Tulajdonképpen a pártnak is előnyösebb, hogy a mostani kormány tovább éljen, s így az elkerülhetetlen megtorló intézkedésekre magának a szocialista kormánynak a döntése és kezdeményezése alapján kerüljön sor. Egy újabb fontos tényező az, hogy a Katona- és Munkásküldöttek Szovjetjei elvesztették régi jelentőségüket. Mihelyt a bolsevizmus felé fordultak, eleve megpecsételték sorsukat. Cereteli engedményeinek lélektani alapja a tehetetlenség. A szocializmus közbülső csoportja eljátszotta szerepét és most letűnik a színről; helyébe lép a bolsevizmus, ezt pedig az elengedhetetlen sebészeti beavatkozás réme követi. Hogyan számol ezzel az új jelenséggel a kormány? Kerenszkij már nem sokat tehet: a Ceretelire és Csheidzére való támaszkodás lehetősége elesett; Szavinkov a maga céljait igyekszik elérni. Az egész kép akaratlanul is úgy alakul, ahogy előre megmondtuk. A helyzetet tovább élezik a hadseregbeli intrikák. A főhadiszálláson működő Tiszti szövetség ellen felmerült a vád, hogy demagóg agitációt folytat a kormány ellen; a szentpétervári távirati ügynökség azzal a hírrel ingerelte fel a kozákokat, hogy a kormány meg akarja vonni kiváltságait, s így a kozákok körében már olyan hangokat is hallani, hogy ha ez így folytatódik, elhozzák Tobolszkból a cárt. És mintha az országban Kerenszkij személyes népszerűsége is elhalványult volna, mióta Moszkvában alkalom nyílt rá, hogy közelebbről megismerjék.

V. D. Nabokov véleménye szerint a legújabb fejlemények a kormányban részt vevő kadetokat ismét szörnyű helyzetbe juttatták. Nemrég Kerenszkij szokatlanul nyájasan fordult Nabokovhoz, s megköszönte neki, hogy a moszkvai tanácskozáson mondott beszédében annyira gentleman módon nyilatkozott róla; ezt szembeállította azzal a „Recs”-ben nap mint nap megjelenő követeléssel, hogy ő, mármint Kerenszkij, mondjon le. Tudja, hogy a „Recs” nem félhivatalos lapja a pártnak – mondotta Kerenszkij –, de sze-

A tisztiiskolák tanulóit
is a frontra irányítják

A fronton bolsevik
agitátor magyarázza
a háború igazi célját

Megjött a Pravda,
a bolsevik párt lapja

Polovcev tábornok megtorlásra készül

Raszkolnyikov, a kronstadti tengerészek egyik
bolsevik vezetője

Kronstadti tengerészek érkeznek a fővárosba

A július 4-i tüntetés
Petrográdon

Belelőnek a tüntetőkbe
július 4-én

Fővárosi utcakép
a tüntetés brutális
szétverése után

Lenin
illegálisba ment,
elváltoztatva arcát

A viborgi búvóhely

Búvóhely Razlivban

Az Állami Duma Ideiglenes Bizottsága körül tömörülnek az ellenforradalmi erők.
A дума képviselőinek egyik ülése

Bruszilov tábornokot (jobbról) Kerenszkij
leváltotta hadseregfőparancsnoki tisztségéről

Az új főparancsnok: Kornyilov tábornok

Az Állami Tanácskozás megnyitása, 1917 ■ugusztus

Kerenszkij megérkezik az Állami Tanácskozásra

A bolsevikok felszólítására tüntetés zajlott le az Ideiglenes Kormány ellen a moszkvai Nagy Színháznál az Állami Tanácskozás alkalmából

A Butirki börtön, amelyből a Kornyilov-felkelés leverése után kiszabadultak a bolsevik foglyok

A Demokratikus Tanácskozáson a bolsevik küldöttek is részt vettek. 1917 szeptember

A faliújság a tömegpropaganda eszköze

A bolsevik sajtó a tömegek közé hatol

retné tisztán látni, vajon a „Recs” és F. F. Kokoskinnak a moszkvai tanácskozással kapcsolatban legutóbb elhangzott kijelentései a párt központi bizottságának álláspontját és irányvonalát képviselik-e, avagy csak egyéni véleményeket nyilvánítanak. V. D. Nabokov azt válaszolta Kerenszkijnek, hogy a moszkvai tanácskozáson nem a kadet párt nevében szólt, hanem az egész I. Állami Duma nevében, amelynek programjára ez a párt is támaszkodik. Ami pedig a „Recs”-et illeti, V. D. Nabokov nem tapasztalta, hogy a lap személyesen Kerenszkijt támadná; csak Csernov miniszter távozását követeli és általában bírálja a kormány tevékenységét. V. D. Nabokovnak az az egyéni véleménye az itt kirajzolódó perspektívákat tekintve, hogy egy polgári kormány ma igen nehezen találna az országban megfelelő támogatást.

A. I. Singarjov szerint a mostani kormány további fennmaradása mind a párt, mind az ország szempontjából előnyösebb, mint bármilyen hirtelen politikai fordulat.

P. Ny. Miljukov viszont azt mondta, hogy ha a párt szempontjából esetleg előnyös is, az országra nézve csakis káros lehet a hatalom határozatlan, ingató politikája.

F. F. Kokoskinnak Kerenszkijjel való személyes találkozásai és vitái alapján az a benyomása támadt a miniszterelnökről, hogy hangulatában és magatartásában rendkívül határozatlan és állhatatlan a legfontosabb kérdéseket illetően is. Lelkiállapota II. Miklóssra emlékeztet: ugyanolyan bizalmatlan és bizonytalan, szinte nincs is önálló viselkedése. Márpedig óriási hatással lehetne a kormány döntéseire, mivel a kormányon belül senki sem gáncsolná és a szovjetek is szívesen követnék. Kerenszkij akarategyengeségét ellensúlyozhatná Szavinkov, de Kerenszkij, úgy látszik, fél minden befollyástól. Lelkiállapotát mindenképpen figyelembe kell venni a hatalom helyzetének értékelésénél.

M. J. Lebegyev kifejtette, hogy a hatalom igen bizalmatlan legközelebbi munkatársaival szemben; majd parasztküldöttektől szerzett értesülései alapján közölte, hogy Moszkvában a kormány, Kornilov tábornok és mások „ellenforradalma” esetére, gépfegyveres csapatokat tart készenlétben; szükség esetén még a laktanyákat látogató bolsevikokat is bevonná a harcba.

A politikai helyzetről folytatott eszmecsere után a központi bizottság mindenemű következtetés levonása vagy határozat megfogalmazása nélkül berekesztette ülését.

CGIAM, f. 523, op. 2, d. 20, ll. 1, 401-701.

Revolucionnoje dvizsenyje v Rosszii v avgusztje
1917. g. 371-377. old.

¹ Az orosz pravoszláv egyház zsinatja augusztus 15-én nyílt meg Moszkvában. A zsinat tulajdonképpen a februári forradalom eredményeképpen ülhett össze, mert az önkényuralom háromszáz éven keresztül nem engedte összehívni a pravoszláv egyház vezetőinek teljes képviseletét. Üléseit mintegy négy hónapra tervezték, amelynek során szabályoznia, demokratizálnia kellett volna az egyház életét. A zsinat munkájában háttérbe szorultak az egyházi kérdések. A képviselők a politikai helyzetről vitáztak, türelemre szőlították fel a népet, üdvözlétet küldtek Kornilov főparancsnoknak. A zsinaton Kartasev kadet párti vallásügyi miniszter képviselte az Ideiglenes Kormányt.

² Szabler 1911 és 1915 között a szent szinódus főgyűlése volt.

Az Állami Tanácskozást követő napok a diktatórikus törekvések komor háttere ellenére nem nélkülözik a tragikomikus mozzanatokat. Kerenszkij, hogy kijátssza Kornilovot, más nevében folytat le egy táviróbeszélgetést. V. Ny. Lvov, a színódus egykori főügyésze meg akarja akadályozni, hogy Kerenszkijt letartóztassák és erre hálátlanul maga Kerenszkij tartóztatja le őt. Kornilov már a diktátor pózában feszeng, amikor kiderül, hogy titkára sugalmazza lépéseit . . .

Az Állami Tanácskozás befejezése után Kornilov Mogiljovba utazott, az ellenforradalom központjává vált főhadiszállásra. Kornilov felkelése 1917. augusztus 25-én kezdődött. A felkelés előkészítő szakaszában Kerenszkij is együttműködött Kornilovval. Az Ideiglenes Kormány elnöke alaptalanul abban bízott, hogy a jobboldali lázadás megerősíti saját pozícióit.

Kornilov a harmadik lovashadosztályt és a kaukázusi hegyilakókból toborzott ún. vad hadosztályt küldte Petrográd ellen.

Az első látszatsikerek után Kornilov ultimátumot küldött az Ideiglenes Kormánynak. A hadiállapot kihirdetését követelte a fővárosban és benyújtotta az igényét a teljes katonai és polgári hatalomra. Az ultimátum azonnali lemondásra szólította fel a kormány elnökét és minisztereit. Az új kormány megalakításának jogát Kornilov magának tartotta fenn.

A lázadás kettészakította a kormányt. Kerenszkij számára Kornilov ellenséges fellépése, saját személyi hatalmának veszélyeztetettsége, valamint félelme a szélső-jobboldali puccs keltette tömegfelháborodástól, lehetetlenné tette a lázadás további támogatását. Az Ideiglenes Kormány elnöke parancsot adott Kornilov leváltására és lázadóvá nyilvánította addigi cinkostársát. A kadet miniszterek nem követték Kerenszkij döntését, hanem Kornilovval való szolidaritásuk kifejezéséként mindnyájan lemondtak.

A Kornilov-lázadás leverésében döntő szerepet játszott a bolsevik párt. Harcra szervezte a tömegeket és eltorlaszolta a felkelők útját.

Alább közöljük Kornilov tábornok kiáltványát (236. old.) és a lázadás leverése után meginduló nyomozás kihallgatási jegyzőkönyveinek néhány jellemző részletét (237–245. old.). A dokumentumok sorrendje keletkezésük időpontját követi, hogy így az olvasó érzékelhesse: miképpen rekonstruálta a vizsgálat az összeesküvés és a lázadás történetét. A kihallgatási jegyzőkönyvek részleteinek időrendi „formabontással” történő áttekintése azonban nagyon ajánlatos, mert Lukomszkij tábornok augusztus elejére, Lvov, a színódus egykori főügyésze a lázadás közvetlen előzményeire, Kerenszkij pedig a diktátorjelöltek meghasonlására vet fényt vallomásaiban.

Kerenszkij miniszterelnök közvetlen vonalon folytatott
beszélgetése a legfelsőbb főparancsnokkal,
amelyben Kornyilov tábornok megerősíti V. Ny. Lvov¹
felhatalmazását az államcsínnel kapcsolatos tárgyalások
folytatására

1917. augusztus 26.

Kerenszkij: Kerenszkij miniszterelnök. Várom Kornyilov tábornokot.

Kornyilov: A készüléknél Kornyilov tábornok.

Kerenszkij: Üdvözlöm, tábornok. A telefonnál Vlagyimir Nyikolajevics Lvov és Kerenszkij. Kérjük, erősítse meg, hogy Kerenszkij Vlagyimir Nyikolajevics információinak szellemében járhat el.

Kornyilov: Üdvözlöm, Alekszandr Fjodorovics, üdvözlöm, Vlagyimir Nyikolajevics. Újból megerősítem beszámolómat, amelyben Vlagyimir Nyikolajevicsnek vázoltam az ország és a hadsereg helyzetét, azzal a kéréssel, hogy mindezt közölje önnel; s ismételten kijelentem, hogy az utóbbi napok eseményei és a várható további események a legsürgősebb és a leghatározottabb megoldást követelik meg.

Kerenszkij: Én, Vlagyimir Nyikolajevics², kérdezem öntől: azt a határozott döntést kell-e teljesíteni, amelyet az ön felkérésére szigorúan bizalmasan közölnöm kell Alekszandr Fjodorovicssal? A személyesen öntől kapott megerősítés nélkül Alekszandr Fjodorovics nem bízik meg teljesen bennem.

Kornyilov: Igenis, megerősítem, hogy én kértem fel önt arra, továbbítsa Alekszandr Fjodorovicsnak azt a nyomatékos kérelmemet, hogy utazzék Mogiljovba.

Kerenszkij: Én, Alekszandr Fjodorovics, úgy értelmezem az ön válaszát, hogy megerősíti azt, amit Vlagyimir Nyikolajevics közölt velem. Ma már nem tehetek semmit, nem utazhatom el. Remélem, holnap elutazhatom. Szükség van Szavinkovra is?

Kornyilov: Nyomatékosan kérem, Borisz Viktorovics is jöjjön el. Amit Vlagyimir Nyikolajevicsnek mondtam, ugyanúgy vonatkozik Borisz Viktorovicsra is, mint önre. Nagyon kérem, a holnapi napnál ne halassza tovább utazását. Higgye el, csak a helyzetből adódó felelősségem tudata késztet arra, hogy ilyen nyomatékosan kérjem erre önt.

Kerenszkij: Csak ama megmozdulások esetén utazzunk, amelyekről hírek terjednek, vagy minden körülmények között?

Kornyilov: Minden körülmények között.

Kerenszkij: A vizionlátásra. Hamarosan találkozunk.

Kornyilov: A vizionlátásra.

CGAOR SZSZSZR, f. 683/sz. op. 2, d. 3, ll. 40-41.

Távirószalag.

Revoljucionnoje dvizsenyje v Rosszii v avgusztje

1917. g. 443. old.

¹ Nem azonos az első Ideiglenes Kormány miniszterelnökével, Lvov herceggel.

² Amit Kerenszkij alább következő vallomásából kitűnik, ekkor igazában nem Lvov, hanem a miniszterelnök állt a készülék mellett.

L. G. Kornijlov tábornok felhívása a lakossághoz

1917. augusztus 27.

A miniszterelnök 4163. számú táviratának¹ első része szemenszedett hazugság. Nem én küldtem Vlagyimir Lvovot, az Állami Duma tagját az Ideiglenes Kormányhoz, hanem ő keresett fel engem a miniszterelnök küldötteként. Tanúja ennek Alekszej Alagyin, az I. Állami Duma tagja.

Súlyos provokáció történt, amely kockára teszi a haza sorsát.

Oroszok, nagy hazánk haldoklik!

Közel a vég!

Arra kényszerültem, hogy nyíltan fellépjek. Ezért én, Kornijlov tábornok, kijelentem, hogy az Ideiglenes Kormány a szovjetek bolsevik többségének nyomására a német vezérkar terveivel teljes összhangban cselekszik, s az ellenséges erőknek a Rigai partvidéken várható partraszállásával² egyidejűleg tönkreteszi a hadsereget és belülről züllesztí az országot.

Ezekben a végzetes percekben, az ország elkerülhetetlen pusztulásának teljes tudatában, a haldokló haza megmentésére szólítok fel minden orosz embert. Akinek mellében orosz szív dobog, aki hisz Istenben, az egyházban, imádkozzék az Úrhoz a legnagyobb csodáért, szülőhazánk megmentéséért.

Én, Kornijlov tábornok, kozák paraszt fia, ország-világ előtt kijelentem, hogy személy szerint semmi másra nem vágyom, mint a nagy Oroszország megmentésére. Esküvel fogadom, hogy még az Alkotmányozó Gyűlés előtt biztosítom népemnek az ellenség fölötti győzelmet, hogy majd az Alkotmányozó Gyűlésben döntsön sorsáról, és rendezze be új állami életét.

Képtelen vagyok arra, hogy Oroszországot átengedjem ösellenségének, a német-ségnek, és az orosz népet a németek rabszolgájává tegyem; inkább meghalok a becsület és a harc mezején, mintsem az orosz földnek ezt a szégyenét és gyalázatát lássam.

Orosz nép, hazád sorsa a te kezében van!

1917. augusztus 27.

Főhadiszállás

Kornijlov tábornok

Jegyzet: „Rádión közölve három ízben (először augusztus 28-án 5 óra 10 perckor).”

CGAOR SZSZSZR, f. 683/sz. op. 1, d. 5, l. 52.

Революцiонное движенiе в Россiи в августѣ

1917. г. 446. old.

¹ Kerenszkij táviratában azt közölte az országgal, hogy Kornijlov küldte Lvovot a miniszterelnökhöz. Se Kerenszkij, se Kornijlov állítása nem felelt meg teljesen a valóságnak. Amint Lvov kotelünkben közölt vallomásából is kiderül, Kerenszkij nem tiltakozott az ellen, hogy Lvov Kornijlovval tárgyaljon, s Kornijlov is hozzájárulását adta, hogy Lvov az ő üzenetével megjelenjen a miniszterelnök előtt.

² Ekkor a németek a szárazföldön támadtak. Augusztusban nem következett be partraszállás.

Jegyzőkönyv Kerenszkij miniszterelnök kihallgatásáról

V. Ny. Lvovval és Kornyilovval folytatott tárgyalásait illetően

1917. augusztus 27.

Ez év augusztus 23-án vagy 24-én megjelent nálam Vlagyimir Nyikolajevics Lvov, az Állami Duma tagja, aki az Ideiglenes Kormányban a szent szinódus főügyésze volt, és négyszemközt közölte velem: felhatalmazása van arra, hogy megkérdezze tőlem, hajlandó vagyok-e tárgyalásokba bocsátkozni az Ideiglenes Kormány átalakításáról; közben többször is hangsúlyozta, hogy határozott választ kell vinnie – kinek, azt nem mondotta –, s azonnal el kell utaznia. Minthogy nem kaptam határozott információt arról, kitől is ered V. Ny. Lvov megbízása, nem tartottam lehetségesnek, hogy elzárkózzam a Lvovval való további tárgyalások elől; azt reméltem, hogy a továbbiak során sikerül majd tisztáznom, miről is van szó tulajdonképpen. Tegnap, augusztus 26-án este hét óra után V. Ny. Lvov újból felkeresett – mint mondotta, közvetlenül Mogiljovból jött, a legfelsőbb főparancsnok főhadiszállásáról –, és ugyancsak négyszemközt folytatott megbeszéléseink során a legfelsőbb főparancsnok, Kornyilov tábornok nevében a következő ultimátumjellegű követeléseket nyújtotta át: 1. minden hatalmat, katonait és polgárit egyaránt a legfelsőbb főparancsnok kezébe kell adni és 2. valamennyi mostani miniszternek, a miniszterelnöknek is, le kell mondania, s a minisztériumok vezetését átmenetileg a miniszterhelyetteseknek kell átvenniük, míg a legfelsőbb főparancsnok meg nem alakítja az új kabinetet. V. Ny. Lvov azzal adta át nekem Kornyilov tábornok követeléseit, hogy azokat még a tegnapi ülésen ismeressem az Ideiglenes Kormánnyal és még a mára virradó éjszaka utazzam a főhadiszállásra Szavinkovval, a hadügyminisztérium vezetőjével együtt. Mivel V. Ny. Lvov közlését egyenesen hihetetlennek találtam, azt válaszoltam, hogy Kornyilov tábornoknak ezeket a követeléseit semmiképp sem tudom okmányok nélkül, pusztán szóban az Ideiglenes Kormány elé terjeszteni. V. Ny. Lvov erre kijelentette, hogy kész Kornyilov tábornok követeléseit írásban is megadni nekem, és nyomban sajátkezűleg fel is írta azokat erre a papírlapra. Itt van, ezennel át is adom önnek, csatolja az ügyiratokhoz. V. Ny. Lvov írásbeli nyilatkozatának átvétele után még mindig nem tudtam leküzdeni kételyeimet, s ezért azt ajánlottam V. Ny. Lvovnak, hogy hívjuk fel Kornyilov tábornokot közvetlen vonalon, folytassunk vele telefonbeszélgetést, amelynek eredményeként egy kívülálló harmadik személy (a telefonos) is részt vesz a tárgyalásokon és igazolhatja Lvov felhatalmazását. V. Ny. Lvov ezt az ajánlatomat is elfogadta. Kiadtam az utasítást, hogy fél kilencre teremtsenek összeköttetést közvetlen vonalon Kornyilov tábornok és a hadügyminisztérium épülete között. Mivel V. Ny. Lvov késett, egymagam beszéltem Kornyilov tábornokkal, de mindkettőnk – magam és V. Ny. Lvov – nevében. Kornyilov tábornokkal folytatott beszélgetésem távírószalagját ezennel az ügyiratokhoz csatolom. Amikor Kornyilov tábornokkal folytatott beszélgetésem befejeztével lementem hadügyminisztériumi irodámba, megérkezett a megkésett V. Ny. Lvov és Vaszilij Vasziljevics Virubov jelenlétében ezt mondotta: „Elkéstem; de ugye, igazat mondtam, és valóban az ön barátja vagyok.” A magam részéről azt ajánlottam V. Ny. Lvovnak, hogy jöjjön el hozzám a Téli Palotába. Ott felolvastam neki Kornyilov tábornokkal folytatott beszélgetésem távírószalagját, és a szalag egyes helyeivel kapcsolatban beszélgetéseket folytattunk, hogy tisztázzuk Kor-

nyilov tábornokkal való tárgyalásaim lényegét. A szalagfelolvasást és a beszélgetést végighallgatta az irodámban tartózkodó Sz. A. Balavinszkij. V. Ny. Lvov, megbeszéléseink során, mind a Kornyilov tábornokkal közvetlen vonalon folytatott megbeszélés előtt, mind pedig azt követően, továbbította Kornyilov tábornoknak azt az ajánlatát, hogy az újonnan alakítandó kabinetben vegyem át az igazságügyi tárcát, Szavinkov pedig vállalja a hadügyminiszterséget; ezt a fordulatot és a főhadiszállásra való meghívásomat a bolsevikok agitációjával kapcsolatban várható zavargásokkal magyarázta, amelyek során az Ideiglenes Kormány nem kaphatna kellő támogatást a csapatoktól. V. Ny. Lvov egész idő alatt arról beszélt, hogy közbenjárásával meg akarja menteni az életemet; Kornyilov tábornok – mondotta – nem kezéskedhet életemért az állam egész területén és ezért ragaszkodik Mogiljovba utazásomhoz. Beszélgetésünk végeztével utasítást adtam, hogy tartóztassák le V. Ny. Lvovot. Az első ember, akinek a Kornyilov tábornok követeléseit rögzítő papírlapot megmutattam, V. V. Virubov volt. Virubov Lvov távozása után bejött hozzám, s nagyon izgatottnak talált; elmondtam neki V. Ny. Lvovval folytatott megbeszélésem lényegét. Tanúsíthatom, hogy V. Ny. Lvov, amikor közöltem vele, hogy nem utazom a főhadiszállásra, igen megörült és azt mondta, hogy ez kétségtelenül jobb számomra, mert ő személy szerint nem bizonyos afelől, mi várna rám ott. Többet egyelőre nem mondhatok.

A vallomást elolvastam.

Alekszandr Kerenszkij
Sulc,
vizsgálóbíró
Povolockij,
helyettes törvényszéki ügyész

CGAOR SZSZSZR, f. 683/sz, op. 1, d. 22, ll. 1–3.
Revoljucionnoje dzvisenyije v Rosszii v avgusztje
1917. g. 441–442. old.

A. Sz. Lukomszkij altábornagynak, a legfelsőbb főparancsnok vezérkari főnökének kihallgatása

1917. szeptember 2–4.

... Ezután Kornyilov tábornok kifejtette¹, hogy ha az északi fronton megindulnak a komoly hadműveletek, egy külön hadsereget kell majd alakítani, amely a Finn-öböl mindkét partján védi Petrográd megközelítési útjait; ebben az esetben – mutatott rá – igen nagy jelentőségre tesz szert Petrográd, mivel a front törzsének főhadiszállásává vagy a főhadiszállás közvetlen közelében levő területté válik.

Ilyen körülmények között Petrográdot meg kell tisztítani minden hátországi intézménytől, valamint a tartalék csapatoktól is.

Általában sokféle intézkedésre lesz szükség a petrográdi helyzet rendezéséhez, ezek pedig komoly félreértésekre adhatnak alkalmat. A továbbiakban Kornyilov tábornok elmondotta, hogy teljesen megbízható értesülések szerint augusztus végén Petrográdban a bolsevikok megmozdulására kell számítani, amellyel az Ideiglenes Kormány vagy nem tud majd megbirkózni, vagy pedig ismét olyan felemás intézkedésekhez folyamodik,

amelyekből csak újabb halogatás adódik és semmiféle rendezés nem következik. Mindezeket a körülményeket mérlegelve Kornyilov tábornok úgy döntött, hogy lovasságot von össze ebben a térségben; azt is lehetségesnek tartotta, hogy az egyik hadosztályt Pszkov térségében helyezi el. Ilyen csapatösszevonás esetén a lovasság bármikor a frontra küldhető, de Petrográdba is vezényelhető, ha ezt szükségessé tenné a bolsevikok megmozdulása vagy a felesleges és káros intézmények Petrográdból való evakuálása.

Kornyilov tábornok úgy vélte, hogy ha Petrográd megközelítési útjainak védelme céljából egy önálló hadsereg alakulna, azt neki kellene alárendelni.

Ezután Kornyilov arról beszélt, hogy minél előbb életbe kell léptetni az általa tervezett intézkedéseket, s el kell érni azt, hogy az ország végre olyan szilárd hatalomhoz jusson, amely megmentheti a hadsereget, megmentheti Oroszországot. Nem vagyok ellenforradalmár – fűzte hozzá Kornyilov tábornok –, gyűlöltem a régi rezsimet, amely sokat ártott hozzátartozóimnak. A régihez nincs visszatérés. Mindamellet olyan hatalomra van szükségünk, amely csakugyan megmentené Oroszországot, amely lehetővé tenné, hogy becsülettel befejezzük a háborút és Oroszországot elvezessük az Alkotmányozó Gyűléshez, amely hozzálát majd a szabad Oroszország építéséhez. Mostani kormányunkban vannak keménykezü emberek, de vannak olyanok is, akik csak ártnak az ügynek, csak ártnak Oroszországnak; s ami a legfontosabb: mivel nálunk most nincs hatalom, ezt a hatalmat létre kell hoznunk. Lehet, hogy bizonyos nyomást kell majd gyakorolnom a kormányra; lehet, hogy ha Petrográdban zavargások lesznek, ezek elfojtása után be kell lépnem a kormányba és részt kell vennem az új, erős hatalom kiépítésében.

Ezután Kornyilov tábornok megkérdezte tőlem, vajon lehetségesnek tartom-e, hogy az elmondottak után vezérkari főnök maradjak. Azt válaszoltam, hogy bár meggyőződésem szerint ő nem követ egyéni célokat, mégis szeretném, ha kereken kijelentené, hogy nincsenek kalandor tervei, nem törekszik diktatórikus hatalomra és tevékenysége nem vezet majd polgárháborúhoz, nem hat ki a frontra. Miután biztosított afelől, hogy semmi ilyesmiről nincs szó, megkérdeztem tőle, vajon meg van-e győződve arról, hogy tervét támogatni fogják a lakosság tömegei és a főbb politikai pártok vezetői. Kornyilov tábornok azt mondta, hogy sok politikussal és népes társadalmi körök képviselőivel volt már alkalma beszélni, és ezek, meggyőződése szerint, teljes támogatásban fogják részesíteni. A többi között utalt arra, hogy a kiépítendő hatalomban természetesen részt kell majd venniük olyan embereknek, mint Kerenszkij és Szavinkov. Kornyilov szavaiból kivettem, hogy Filonyenko úrnak tudomása van minderről.

Mivel abban, amit Kornyilov tábornok mondott, nem találtam semmi becstelent, sőt, ellenkezőleg, teljesen egyetértettem azzal a felfogással, hogy végre létre kell már hozni olyan hatalmat, amely csakugyan kormányozza az országot, azt válaszoltam, hogy megmaradok a vezérkari főnöki poszton. Ami pedig Kerenszkijt illeti, semmi kételyem sem volt afelől, hogy Kornyilov tábornok megállapodik majd vele. Saját fülemmel hallottam, amint a főhadiszálláson tartott egyik ülésen Bruszilov, Ruzsckij, Alekszejev, Gyenyikin és Klembovszkij tábornokok jelenlétében, amikor nagy általánosságban támadták az Ideiglenes Kormányt, a hadsereggel kapcsolatos politikáját, Kerenszkij ezt mondta: „Igyekszem megtenni, amit csak lehet. De ha önök úgy kívánják, akár azonnal ki is válhatnak a kormányból.”

M. I. Tyerescsenkótól, Baranovszkij ezredestől és Bubnov ellentengernagytól többször is hallottam, hogy Kerenszkij vissza-visszatért egy erős hatalom szükségességének a kérdésére. Több ízben folytak tárgyalások egy direktórium felállításáról. Annak alapján tehát, amit annyiszor volt alkalmam hallani, bizonyosra vettem, hogy A. F. Kerenszkijnél Kornyilov tábornok nem ütközik ellenállásba.

Előfordult, hogy nem a megszokott időben kerestem fel Kornijilov tábornokot jelentésétel végett, s ilyenkor általában ott találtam nála Zavojko segédtsíztet vagy Alegyint, az I. Állami Duma tagját, vagy mindkettőt. Kornijilov tábornok megkérdezte tőlem, nem ismerem-e ezt vagy azt a közéleti személyiséget. Mindig azt hallottam tőle, hogy ha az események az ő feltevései szerint alakulnak, akkor a kormány összetételét előzetesen Kerenszkijjel, Szavinkovval, az Állami Duma elnökével és más tekintélyes közéleti személyiségekkel fogják megvitatni, hogy a kabinet összetétele kielégítse a vezető politikai pártokat.

Augusztus 24-ig, ezt tanúsíthatom, Kornijilov tábornok egyáltalán nem volt megelégedve sem petrográdi utazásával², sem a moszkvai tanácskozással, bár ez utóbbi után azt mondotta nekem: még mindig reméli, hogy nem kell a kormányra erős nyomást gyakorolnia, mert az nyilván fel fogja ismerni, hogy lépéseket kell tennie egy erős hatalom létrehozása érdekében. Petrográdi útja után például Kornijilov tábornok méltatlankodva elmondotta nekem, hogy a miniszterek ülésén A. F. Kerenszkij és Szavinkov, a hadügyminisztérium vezetője (az egyik egy cédulán, a másik élő szóval) figyelmeztette, legyen óvatos beszámolójában és ne mondjon el mindent, mivel a kabinetben olyan miniszterek is vannak, akik előtt óvatosnak kell lenni.

Ami csapatoknak a fronttal közvetlenül nem érintkező térségbe való átvezénylését illeti, a parancs szerint délről Velikije Luki térségébe kellett irányítani a 3. kaukázusi hadosztályba tartozó dagesztáni és oszét ezredet, valamint az oszét gyalogos dandárt, hogy megalakítsák belőlük a bennszülött hadosztály 4. dandárát. E dandár megalakítása közvetlen összefüggésben állt a bennszülött hadosztály hadtestté fejlesztésével. Amikor a németek áttörték a XII. hadsereg vonalát és jelentések érkeztek arról, hogy a 45. gyalogos hadosztály alakulatai megtagadták a bevagonírozást a XII. hadsereg körletébe való indulás céljából, a délnyugati frontról visszarendelték a kornijilovi ezredet³, amelyet eredetileg Narva körzetébe akartak küldeni; később ezt az ezredet a rend fenntartása végett visszatartották Mogiljovban. Végül, már jóval később, Mogiljovba rendelték a lengyel ulánus ezredet és a lengyel lövészezredet, kizárólag a rend fenntartására, nem pedig valamilyen akció végrehajtására. A lengyel ulánus, az oszét és a dagesztáni ezredet útközben feltartóztatták és nem engedték rendeltetési helyére. Ami azt a kérdést illeti, hogy volt-e valamilyen összeesküvés az Ideiglenes Kormány ellen, valamilyen szervezkedés Kornijilov tábornok aktív támogatására – szilárd meggyőződésem szerint ilyesmi nem volt. Csupán azt tartom lehetségesnek, hogy a nagyobb központokban szervezkedés indult a bolsevikok megmozdulásának lokalizálására; de, ismétlem, ez is csak feltevés, bármiféle előre kitervelt összeesküvésről vagy aktív szervezkedésről semmit sem tudok.

Feltevésem szerint Kornijilov tábornok – mivel meg volt győződve arról, hogy a bolsevikok Petrográdban megmozdulásra készülődnek, és hogy ezt a megmozdulást a legkíméletlenebbül el kell fojtani – úgy gondolta, hogy a fejlemények elkerülhetetlenül kormányválsághoz és egy új kormány, egy új hatalom megalakulásához vezetnek. Ennek a hatalomnak a létrehozásában ő is részt kívánt venni a jelenlegi Ideiglenes Kormány több tagjával, valamint tekintélyesebb közéleti személyiségekkel és politikusokkal együtt, akiknek feltétlen rokonszenvére bizonyára teljes joggal számított. Magától Kornijilov tábornoktól tudom, hogy tárgyalásokat folytatott A. F. Kerenszkijjel, Szavinkovval és Filonyenkóval egy olyan kormány létrehozásáról, amelyben a legfelsőbb főparancsnok is részt venne.

Ezt követően, augusztus 24-ig, egyáltalán nem vettem részt semmiben, s erre nem is lett volna módom, mivel reggeltől késő estig közvetlen teendőim kötöttek le. Augusztus 24-én megérkezett Szavinkov, a hadügyminisztérium vezetője⁴ és magával hozta a

Kornilov követelésére kidolgozott törvénytervezeteket, valamint a bizottságokról és biztoso­król szóló rendeletek tervezetét. Az ebédig Kornilov tábornok tanúk nélkül tárgyal­ta Szavinkov úrral; Kornilov tábornoktól szerzett értesüléseim szerint megvitat­ták Kornilov tábornoknak és A. F. Kerenszkijnek a kapcsolatát, valamint azt, hogy a további munka során hogyan kerülhetnék el a nézeteltéréseket. Ebéd után (körülbelül este 9 órakor) Kornilov tábornok és Szavinkov úr megbeszélésein Filonyenko úrral együtt magam is részt vettem. Előbb a bizottságok és a biztosok kérdését vitattuk meg, majd Szavinkov közölte, hogy az Ideiglenes Kormány a legközelebbi napokban meg­ tárgyalja, majd nyilvánosságra is hozza az új törvényeket. Szavinkov ezzel kapcsolatban elmondta, hogy az új törvények kiadása komoly ellenállásba ütközhet a bolsevikok, vala­ mint a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetje részéről. A bolsevikok, amint ezt nyilván maga Kornilov tábornok is tudja, augusztus végére vagy szeptember első napjaira nagy­ arányú megmozdulást terveznek – mondotta –; ez a megmozdulás nyugtalanítja a kor­ mányt; ha pedig a különböző korlátozásokat elrendelő és a háterszágban a halálbüntetést bevezető új törvények megjelenése előtt nem is kerülne sor a megmozdulásra, e törvé­ nyek nyilvánosságra hozatala haladéktalanul ki fogja robbantani a bolsevikok felkelését, s lehetséges, hogy ehhez a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetje is csatlakozik. Mind­ erre tekintettel a hadügyminisztérium vezetője a miniszterelnök nevében kérte, hogy bocsássák az Ideiglenes Kormány rendelkezésére a 3. lovas hadtestet, amelynek vezetését – fűzte hozzá Szavinkov úr – jó lenne Krinov tábornok helyett más tábornokra bízni. A hadügyminisztérium vezetője kifejtette, hogy mihelyt a hadtest Petrográdhöz érkezik, a fővárosban és környékén kihirdetik az ostromállapotot, majd nyilvánosságra hozzák az új törvényeket; s ha a bolsevikok és a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetje akcióba lépnének, mozgalmukat erőszakkal elfojtanák. Ezután Kornilov tábornok irodájába hív­ ták Romanovszkij vezérőrnagyot és Baranovszkij ezredest, a hadügyminisztérium kabi­ netfőnökét. Az utóbbi jelentést tett, amelyben megállapította, hogy ha Petrográd meg­ közelítő útjainak védelme céljából önálló hadsereget alakítanak, Petrográdot és környé­ két külön katonai kormányzósággá kellene nyilvánítani, közvetlenül az Ideiglenes Kor­ mánynak alárendelve. Miután döntés született a petrográdi katonai kormányzóság hatá­ rainak kérdésében, a hadügyminisztérium vezetője ismét visszatért a bolsevikok várható megmozdulására és a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjének esetleges megmozdulá­ sára. Szavinkov úr kérte, hogy erről még a hadtest Petrográdhöz vonulása előtt egy-két nappal küldjenek neki távirati értesítést, s akkor Petrográdban kihirdetik az ostromállá­ potot, nyilvánosságra hozzák az újabb korlátozó törvényeket és minden megmozdulást fegyveres erővel törnek le. Az a legfontosabb – fűzte hozzá Szavinkov –, hogy valóban határozottan és kiméletlenül járjanak el. A megbeszéléseken részt vevő Baranovszkij ezredest azt mondotta, hogy ettől a csapástól visszhangzania kell egész Oroszországnak. Kornilov tábornok közölte, hogy meg fogják adni a megfelelő instrukciókat, nagyon ko­ molyan fogják venni a fegyveres erő alkalmazását, s már ki is adta a parancsot az olyan parancsnokok bíróság elé állítására, akik a zavargások elfojtása során eltűrik a levegőbe lövöldözést. Ezután Szavinkov úr és Baranovszkij ezredest távozott. Távozásuk után Kor­ nilov tábornokhoz fordultam és azt mondtam neki, hogy most már nincs semmi kéte­ lyem afelől, hogy akciói teljes összhangban vannak a miniszterelnöknek és a hadügyi­ minisztérium vezetőjének a nézeteivel, s már nem tartok semmiféle félreértéstől. Aznap este Kornilov tábornok megadta Krinov tábornoknak a szükséges instrukciókat, s 25-én Krinov tábornok elindult hadtestéhez. Hogy a hadtestet a hadügyminisztérium veze­ tőjével való megállapodás alapján vezényelték Petrográdhöz, arra bizonyítékul szolgál­ hat Kornilov tábornoknak a hadügyminiszterhez címzett távirata, amelyben közli, mikorra fejezik be a hadtest összevonását Petrográdnál, és kéri, hogy augusztus 29-én

hirdessék ki Petrográdban az ostromállapotot (a távirat az 1. főszállásmester ügyszíri között található).

Lukomszkij altábornagy
Ukrainev ezredes,
a rendkívüli bizottság tagja

Mogiljov, 1917. szeptember 4.

CGAOR SZSZSZR, f. 683/sz. op. 2, d. 3, ll. 510b-56.
Revolucionnoje dvijsenije v Rosszii v avgusztje
1917. g. 428-432. old.

¹ A Kornijilov és Lukomszkij között 1917 augusztus első felében lefolyt beszélgetésről van szó.

² Kornijilov augusztus 10-én azzal a követeléssel jelent meg a fővárosban, hogy erős kézzel teremtsenek „rendet” a hadseregben. Kerenszkij egyetértett ezzel az óhajjal, de mint ügyesebb és tájékozottabb politikus tartott attól, hogy a tömegek fellázadnak a drákói rendszabályok ellen. Kerenszkij a rendelkezések fokozatos szigorításának volt a híve.

³ Kornijilov kedvenc egysége. Katonái külön halálfejes jelvénnel rendelkeztek, s egyenruhájukon „kornijilovista” felírást viseltek.

⁴ Szavinkov vallomása szerint nem augusztus 24-én, hanem 23-án érkezett a főhadiszállásra.

Részlet V. Ny. Lvov kihallgatási jegyzőkönyvéből

1917. szeptember 14.

Ez év augusztus 12-én Moszkvába érkeztem, hogy tagsági joggal részt vegyek az Állami Tanácskozás és az egyházi zsinat ülésein. Szokásomhoz híven ezúttal is a „Nacional”-ban szálltam meg.

Augusztus 16-án vagy 17-én szállodai szobámban felkeresett Ivan Alekszandrovics Dobrinszkij, a Vörös kereszt megbízottja, aki véletlenül ugyanabban a hotelben szállt meg. Dobrinszkij évek óta nem láttam és még abból az időből ismertem, amikor mint a Földművelésügyi Minisztérium hivatalnokát meg akartam bízni azzal, hogy olajkutatásokat végezzen birtokomon. Szobámba lépve közölte, hogy nehéz helyzetében azért fordul hozzám, mert én vagyok az egyetlen tekintélyesebb közéleti ember, akit ismer. Arról van szó, hogy valamilyen politikai tárgyalásra a főhadiszállásra rendelték, ahová most megy először; mivel a politikában kevésbé tájékozott, arra kér, magyarázzam el neki, milyen most a politikai helyzet. Hozzáfűzte még azt is, hogy a hadseregben nem nagyon szívelik Kerenszkijt, és Kornijilov diktatúrájáról suttnak. Kötelességemnek tartottam, hogy Kerenszkij védelmére keljek és egyúttal megmagyarázzam Dobrinszkij-nak, hogy itt nem a diktatúra a fontos, hanem a jó viszony fenntartása Kerenszkij hadügyminiszter, Kornijilov legfelsőbb főparancsnok és Szavinkov, a hadügyminisztérium vezetője között; csakis ilyen jó viszony alapján fogantathatók egységes intézkedések a fronton és a hátszágban. Ami pedig az Ideiglenes Kormány összetételét illeti, ezt kétségtelenül át kell alakítani, kiszélesítve bázisát a kereskedelmi-ipari osztály képviselőinek bevonásával. Ez a lépés megszilárdítaná a kormányt, mivel a moszkvai tanácskozáson is kitűnt, hogy a szélesebb társadalmi rétegek képviselőinek bevonása nélkül a társadalom élesen két részre szakad. Dobrinszkij ezután elutazott.

Néhány nappal később – még mindig Moszkvában tartózkodtam, hogy részt vegyek a zsinat ülésein – ismét beközpogtatott hozzám Dobrinszkij. Ez augusztus 20-án

este volt. Mivel már nagyon későre járt az idő, arra kértem, jöjjön el másnap. A következő napon, augusztus 21-én valóban felkeresett. Közölte velem, hogy járt a főhadiszálláson, ahol titkos politikai tanácskozást tartottak azzal a szándékkal, hogy Kornilovot katonai diktátorrá kiáltásák ki; ez elég határozott szándék volt, de ő, Dobrinszkij, visszatartotta őket ettől, a tölem kapott politikai tájékoztatás szellemében szólva, vagyis védelmére kelve Kerenszkijnek és síkraszállva a kormány széles népi alapokon való átszervezése mellett. Mőfőlelt örültem szavaim e váratlan eredményének és úgy határoztam, hogy haladéktalanul Petrográdba utazom és figyelmeztetem Kerenszkijt a fenyegető veszélyre; annál is inkább, mert Alagyin vagy Dobrinszkij – pontosan már nem emlékszem – szavaiból kivettem, hogy a bolsevikok bármilyen megmozdulása esetén¹ a kormány sehonnan sem számíthat segítségre. Dobrinszkij aznap mutatta be nekem Alagynt, hozzáfűzve, hogy valamilyen tekintélyes szerepet játszik a főhadiszálláson. Petrográdba utaztam és augusztus 22-én felkerestem Kerenszkijt. Elmondtam neki, mi a helyzet és megmagyaráztam, hogy bolsevik támadás esetén a kormány védtelen; a kormányt ki kell egészíteni és meg kell erősíteni a benne részt nem vevő társadalmi csoportok képviselőivel – mondtam –, mert csak ilyen körülmények között lehet erős és szilárd. Megpróbáltam rávenni Kerenszkijt, hogy ne zárkózzon el a tárgyalások lehetőségeinek kipuhatólásától, amire azt válaszolta, hogy a tárgyalások csak meghatározott követelések és meghatározott program alapján lehetségesek, s nem utasította vissza az ilyen tárgyalásokhoz felajánlott közvetítésemet. Ezzel vissza is utaztam Moszkvába.

Megérkezésem után nyomban szállodámba hívtam fivéremet, Nyikolaj Nyikolajevics Lvovot és felajánlottam neki, hogy kezdjen tárgyalásokat a moszkvai társadalmi körökkel annak tisztázása végett, milyen feltételekkel hajlandók belépni az Ideiglenes Kormányba. Alighogy fivérem elment, megjelent Dobrinszkij és Alagyin, s én elmondtam nekik, hogy utazásom sikerrel járt, Kerenszkij hajlandó tárgyalni a kormány átalakításáról. Alagyin erre így szólt: „No, hála Istennek, úgy látszik, sikerül elkerülnünk a vérontást!” – S ott nyomban papírra vetette a szavaimból levont következtetéseit – nem az én kitételeimet, hanem a szavaimból leszűrt saját következtetéseit. Ámde még aznap megtudtam Dobrinszkijtól, hogy a főhadiszállásról aggasztó hírek érkeztek: ismét felülkerekedtek a katonai diktatúra mellett kardoskodók. Úgy döntöttem, hogy haladéktalanul a főhadiszállásra utazom és igyekszem megbénítani ezt a mozgalmat, amelyet elég erősnek láttam. Augusztus 23-án el is utaztam a főhadiszállásra Dobrinszkijjal együtt. Egy vagonban utaztunk Grigorij Nyikolajevics Trubeckoj herceggel. Augusztus 24-én megérkeztünk; gépkocsi nem várt bennünket, s így konflison indultunk el előbb a törzskarhoz, ahol Dobrinszkij tartózkodási engedélyt szerzett nekem, majd egy vendégfogadóba, ahol hely hiányában Ragyionov kozákkapitány osztotta meg velem szobáját... Ragyionov már első szavaival lesújtott, amikor elmondta, hogy a legfelsőbb főparancsnok aláírta Kerenszkij halálos ítéletét. Megdermedtem az iszonyattól. Szerettem volna tudni, miből adódik ez az ellenséges magatartás Kerenszkijjel szemben, s megkérdeztem Dobrinszkijtól, beszélhetek-e nyíltan Ragyionovval; miután erre igenlő választ kaptam, védelmére kelttem Kerenszkijnek és egyúttal elmondtam, hogy Kerenszkij beleegyezésével kívánok tárgyalásokba bocsátkozni Kornilovval, ezért is jöttem el a főhadiszállásra. Jóllehet Kerenszkij nem bízott meg azzal, hogy éppen Kornilovval tárgyaljak, mégis úgy éreztem, hogy nyugodtan beszélhetek Kerenszkij nevében, mivel általánosságban hozzájárult a hatalom átszervezéséhez. Ragyionov, tudomást szerezve Kerenszkij iránt táplált baráti érzelmeimről, később Dobrinszkij elbeszélése szerint, megkérdezte tőle, vajon nem mondok-e el mindent, amit megtudtam tőle, Kerenszkijnek. Ragyionovtól aztán megtudtam, hogy Kornilov katonai diktátorra akarja kikiál-

tatni magát és hogy e célból már el is készült valamilyen kiáltvány, amelyről még a tiszték sem tudnak, mivel minden a legnagyobb titokban történik. Majd kővé meredtem, s azzal próbáltam érvelni, hogy ha Kornyilov diktátorrá kiáltatja ki magát Moszkvában, lehet, hogy a Kaukázusban is akad majd valaki, aki ugyanezt teszi, esetleg Petrográdban is felbukkan egy diktátor, sőt talán másvalahol is, s hogy mindebből csak káosz támadna. Elmondtam, hogy az egyetlen törvényes kormány az Ideiglenes Kormány, s hogy mindaz, amiről Ragyionov beszél, nem más, mint a hatalom bitorlása, amely mindig veszélyes, de különösen bűn háború idején. Ragyionov látszólag mindezzel egyetértett. Ám arra a kérésemre, hogy másnapra szerezzenek nekem vonatjegyet, mert Petrográdba szeretnék utazni, valamilyen oknál fogva mindenfelől kitérő választ kaptam, s ebből láttam, hogy vissza akarnak tartani. Ugyanígy kitértek azon kérésem teljesítése elől is, hogy jelentsék Kornyilovnak ittlétemet, mivel egyenesen azért utaztam ide, hogy vele találkozzam. Dobrinszkij elmondta, hogy legutóbbi ittléte óta a főhadiszálláson váratlanul megváltozott a helyzet, és igen viharos a hangulat. Már-már elcsüggedtem, mert úgy láttam, hogy sem Kornyilovval nem találkozhatom, sem Petrográdba nem juthatok el. Ám váratlanul, már nem is tudom hogyan, Ragyionov közölte velem, hogy Kornyilov aznap este fogad engem, s így elmentem Kornyilovhoz. Ez augusztus 24-én este történt.

Elmondtam Kornyilovnak, hogy Kerenszkij felhatalmazásával szeretném megtudni határozottan és világosan, mik a követelései. Kitértem arra is, hogy szóba került a hatalom átszervezése széles körű népi kormány megalakítása útján. Mivel Dobrinszkijtól tudtam, hogy Kornyilovnak pontos értesülései vannak mindenről, ami a főhadiszálláson történik, elmondtam neki: szerettem volna elejét venni a nagyobb arányú fegyveres összetűzésnek és kerestem a békülés lehetőségeit, a zsákutcából kivezető utat; főleg az ügy elsimítására, a kedélyek lecsillapítására törekedtem. Minderre válaszképpen Kornyilov megkért, hogy keressem fel másnap délelőtt 10 órakor. Arra a kérdésemre, vajon igaz-e, hogy a bolsevikok felkelése esetén a csapatok nem támogatnák a kormányt, Kornyilov azt válaszolta, hogy a helyzet nem olyan súlyos, s erre nem kerül sor; a csapatok pedig mindenképpen teljesítenék kötelességüket és támogatnák a kormányt. Visszatértem szállásomra és ironikusan megjegyeztem Ragyionovnak, hogy Kornyilov hangneme egyáltalán nem felel meg az ő hangnemének, mert Kornyilov megnyugtatót engem.

Kornyilovval való második találkozásomra augusztus 25-én reggel került sor. Az előszobában a katonáinget viselő Zavojko fogadott. Bemutatkozott. Csodálkozva néztem rá, mert nem tudtam, kicsoda, micsoda. Kornyilov szobájából kilépett néhány tiszt, s rögtön bemehettem. Bevezetőül Kornyilov vázolta a helyzetet: Riga elesett, Romániát bármely pillanatban elvághatják, a csapatoknál komor a hangulat; a hadsereg mindenütt keresi szégyenének okozóit, a fronton és a hátsószakban egyaránt. Ez a légkör, különösen Riga eleste, rendkívül nyomasztóan hat a katonákra. Mindehhez Kornyilov még hozzáfűzte: „Augusztus 27 és szeptember 1 között a bolsevikok megmozdulására kell számítani; térvük az, hogy megdöntik a kormányt és maguk lépnek a helyébe, haladéktalanul különbékét kötnek, majd nyilvánosságra hozzák ezt a fronton, hogy a hadsereget demoralizálják és a balti flottát Németország kezére juttassák. Ennek a veszélynek az elhárítására a kormány semmit sem tud tenni. A petrográdi csapatok körében teljes zűrzavar uralkodik: egy részük a bolsevikok mellett áll, másik részük a szovjet mellett, harmadik részük a kormány mellett, negyedik részük pedig az ég tudja, ki mellett. A bolsevikok felkelése esetén heves összecsapásokra kerülne sor mindezek között az erők között, hihetetlen zűrzavar támadna, s az Ideiglenes Kormány ebbe kétségtelenül belebukna. Ne gondolja – folytatta Kornyilov –, hogy magamért beszélek így; a haza

megmentésére nem látok más lehetőséget, mint hogy az egész katonai és polgári hatalom a legfelsőbb főparancsnok kezébe kerüljön.” Erre megjegyeztem: „A polgári is?” – kérdeztem. – Kornyilov pedig így válaszolt: „Igen, a polgári is. Egyébként talán megelégedhetünk azzal is, hogy a legfelsőbb főparancsnok hatalma és az Ideiglenes Kormány elnökének hatalma egy személy kezében összpontosul. A bizottságok tovább működhetnek, de csak gazdasági funkciókkal; a hátszínigot és a frontot egyesíteni kell. Hogy ki lenne az Ideiglenes Kormány elnöke, az teljesen közömbös.” Hozzáfűzte, hogy Kerenszkijnek az igazságügyminiszteri tárcát, Szavinkovnak pedig a hadügyminiszteri tárcát ajánlaná fel. Mivel életükért másutt nem kezeskedhet, azt ajánlja Kerenszkijnek és Szavinkovnak, hogy jöjjenek el a főhadiszállásra, ahol személyes felelősséget vállal biztonságukért. Ekkor Zavoiko közbeszólt és azt mondotta, hogy Kerenszkijnek nem az igazságügyi tárcát kellene kapnia, hanem miniszterelnök-helyettesnek kellene lennie. Zavoiko ellentmondást nem tűrő hangja imponált Kornyilovnak. Hovatovább sajnálni kezdtem Kornyilovot, mert világossá vált előttem, hogy a titkár kezében tartja a legfelsőbb főparancsnokot. Eztán elbúcsúztam Kornyilovtól ...

Vlagyimir Lvov
Ukrainev ezredes
Ny. Kolokolov
Mihail Goldman-Liber
V. Krohmal

CGAOR SZSZSZR, f. 683/sz, op. 1, d. 24, ll.

156-162ob., 168.

Revoljucionnoje dvojsenyije v Rosszii v avgusztye

1917. g. 424-428. old.

¹ A lázadók híreket terjesztettek arról, hogy a bolsevikok a februári forradalom féléves évfordulóján fegyveres felkelést robbantanak ki. Ekkor azonban a bolsevikok még távolról sem fejezték be a fegyveres felkelés előkészítését, s augusztus végére, szeptember elejére nem rendelkeztek konkrét tervvel.

A petrográdi fegyverés felkelés előkészítése

A Kornyilov-felkelés napjaival új lehetőségek nyíltak a politikai életben. Válságba került az eszer-mensevik blokk szövetsége a polgári politikusokkal, főleg a kadet jobbszárny képviselőivel. A jobboldali diktatúra veszélye balratolta, radikalizálta az eszer-mensevik politikusok egy csoportját. Maga Kerenszkij is megrémült, s több olyan intézkedést tett, amely megfelelt a tömegek érdekeinek. Kornyilovot átadták a bíróságnak. A júliusi napok idején bebörtönözött bolsevikokat kiengedték, köztük Antonov-Ovszejenkót, Kollontajt, Kamenyevet, valamint Trockijt. Közvetlenül a Kornyilov-lázadás után az eszer és a mensevik párt határozatot is hozott, amelyben jórészt a kadet pártra hárították a bekövetkezett eseményekért a felelősséget, s ki-mondották, hogy többet nem alakítanak velük közös kormányt. Szeptember elsején, fél évvel a cárizmus bukása után, Oroszországot végre köztársasággá nyilvánították.

Ebben a történelmi pillanatban úgy látszott, hogy az eszerek és mensevikek valamelyest okultak a történetekből. Ezért Lenin javaslatot kívánt tenni egy bolsevik-mensevik-eszer összefogásra, egy forradalmi szocialista koalícióra. Ha e javaslat felett gyorsan el is járt az idő, a felvillanó lehetőség jelzése önmagában is bizonyítja, hogy Lenin politikája nem sémákból, hanem a gyorsan változó körülmények szüntelen figyelembevételéből indult ki.

L e n i n

A kompromisszumokról

1917. szeptember 1–3.

Kompromisszumnak a politikában azt nevezik, amikor valaki egy másik párttal létrejött megegyezés alapján enged bizonyos követeléseiből, lemond követeléseinek egy részéről.

A kispolgároknak rendszerint az az elképzelésük a bolsevikokról – és ezt az elképzelésüket a bolsevikokat rágalmozó sajtó támogatja –, hogy a bolsevikok soha, senkivel, semmiféle kompromisszumokra sem kaphatók.

Ez az elképzelés hízelgő ránk nézve mint a forradalmi proletariátus pártjára, mert azt bizonyítja, hogy még az ellenség is kénytelen elismerni, hogy hüek vagyunk a szocializmus és a forradalom alapelveihez. De mégis meg kell mondanunk az igazságot: ez az elképzelés nem fedi a valóságot. Engelsnek igaza volt, amikor a blanquista kommunis-ták kiáltványát bírálva (1873) nevetségessé tette ezt a kijelentésüket: „semmiféle kompromisszumot!” Ez üres szólam, mondotta, mert gyakran a körülmények elkerülhetetlenül rákényszerítik a harcoló pártot arra, hogy kompromisszumokra lépjen, és ostobaság egy-szer s mindenkorra visszautasítani azt, hogy „részlettörlesztést” fogadjunk el. A valóban forradalmi pártnak a feladata nem az, hogy proklamálja, hogy lehetetlen minden kompromisszumról lemondani, hanem az, hogy *minden kompromisszum ellenére*, amennyiben ezek elkerülhetetlenek, hű tudjon maradni elveihez, osztályához, forradalmi feladatához, ügyéhez: a forradalom előkészítéséhez és a néptömegeknek a forradalmi győzelemre való neveléséhez.

Lássunk egy példát. A III. és IV. dumában való részvétel kompromisszum, a forradalmi követelésekről való ideiglenes lemondás volt. De okvetlenül szükséges kompro-

misszum volt, mert az erőviszonyok egy bizonyos időre lehetetlenné tették számunkra a forradalmi tömegharcot, e harc hosszas előkészítése érdekében pedig értenünk *kellett* ahhoz is, hogy ilyen „istállóban” *belülről* fejtsünk ki munkát. Hogy a bolsevikok mint párt teljesen helyesen fogták fel a kérdést, azt bebizonyította a történelem.

Most nem a kényszerkompromisszum, hanem az önkéntes kompromisszum kérdése van napirenden.

Pártunk, mint minden más politikai párt is, arra törekszik, hogy *magának* szerezze meg a politikai uralmat. A mi célunk: a forradalmi proletariátus diktatúrája. A fél éve tartó forradalom rendkívül élesen, rendkívüli erővel és igen meggyőzően mutatta meg, mennyire helyes és elkerülhetetlen ez a követelésünk éppen a *mostani* forradalom érdekében, mert másként nem lehetséges sem a demokratikus béke, sem az, hogy a parasztság földhöz, a nép teljes szabadsághoz (teljesen demokratikus köztársasághoz) jusson. Fél éve tartó forradalmunk eseményeinek menete, az osztályok és a pártok harca, az április 20–21-i, június 9–10-i, 18–19-i, július 3–5-i, augusztus 27–31-i válság fejlődése meg is mutatta, be is bizonyította ezt.

Az orosz forradalomban most olyan éles, olyan eredeti fordulat állt be, hogy mint párt, önkéntes kompromisszumot javasolhatunk – igaz ugyan, nem a burzsoáziának, közvetlen és fő osztályellenségünknek, hanem legközelebbi ellenfeleinknek, a „vezérlő” kispolgári-demokratikus pártoknak, az eszereknek és a mensevikeknek.

Csak kivételképpen, csak a különleges helyzet folytán, amely minden bizonnyal csak igen rövid ideig fog tartani, van módunk arra, hogy ezeknek a pártoknak kompromisszumot javasoljunk, s azt hiszem, ezt meg is kell tennünk.

Kompromisszum a mi részünkről az, hogy visszatértünk a július előtti követeléshez: minden hatalmat a Szovjeteknek, a Szovjeteknek felelős eszer-mensevik kormányt.

Most, és csakis most, lehet, hogy *mindössze néhány napig* vagy egy-két hétig, egy ilyen kormány egészen békés úton létrejöhetne és megszilárdulhatna. Igen nagy a valószínűsége annak, hogy ez a kormány biztosíthatná az egész orosz forradalom békés előrehaladását, és rendkívül nagy az esély arra, hogy a békéért és a szocializmus győzelméért folyó világmozgalom óriási léptekkel haladna előre.

Csak a forradalom e békés fejlődésének érdekében – ennek a történelemben *igen* ritka és *igen* értékes lehetőségnek, ennek a rendkívül ritka lehetőségnek a kedvéért – mehetnek bele, és kell is, hogy belemenjenek, véleményem szerint, a bolsevikok, a világforradalom hívei, a forradalmi módszerek hívei ebbe a kompromisszumba.

A kompromisszum abban állana, hogy a bolsevikok, anélkül hogy igényt tartanának a kormányban való részvételre (ez internacionalisták számára lehetetlen, ha ténylegesen nem valósítják meg a proletariátus és a szegényparasztság diktatúrájának feltételeit), lemondanának arról, hogy haladéktalanul felállítsák azt a követelést, hogy a hatalom a proletariátus és a szegényparasztság kezébe menjen át, lemondanának az ezért a követelésért folyó harc forradalmi módszereiről. A magától értetődő – és az eszerek és mensevikek számára nem új – feltétel az agitáció teljes szabadsága és az Alkotmányozó Gyűlés újabb halasztás nélküli, sőt esetleg még korábbi időpontban való összehívása volna.

A mensevikek és az eszerek, mint kormányzó blokk, beleegyeznének abba (feltéve, hogy a kompromisszum megvalósul), hogy olyan kormányt alakítsanak, amely teljesen és kizárólag a Szovjeteknek tartozik felelősséggel, s hogy vidéken is az egész hatalmat átadják a Szovjetek kezébe. Ebben állana az „új” feltétel. A bolsevikok, úgy vélem, semmiféle más feltételt nem szabnának, számítva arra, hogy a valóban teljes agitációs szabadság és az új demokratizmus haladéktalan megvalósítása a Szovjetek összeállításánál (újjaválasztások) és a Szovjetek működésében önmagától biztosítaná azt, hogy a

forradalom békésen halad előre, és hogy a Szovjeteken belül *békés formák között végigvivják* a pártok harcát.

Vagy talán ez *már* nem lehetséges? Meglehet. De ha csak egy százalék remény van erre, akkor mégis minden áron meg kell kísérelnünk, hogy ezt a lehetőséget valóra váltsuk.

Mit nyernének ezzel a „kompromisszummal” a „megegyezésre lépő” felek, vagyis egyrészt a bolsevikok, másrészt az eszerek és a mensevikek blokkja? Ha nem nyer rajta *mindkét* fél, akkor a kompromisszumot lehetetlennek kell tartanunk, s akkor kár is beszélni róla. Bármilyen nehéz is most (július és augusztus után, ez után a két hónap után, amely a „békés”, álmos idők két évtizedével ér fel) ez a kompromisszum, azt hiszem, van egy kis esély a megvalósítására, s ezt az esélyt az eszereknek és a mensevikeknek az a határozata teremtette meg, hogy a kadetokkal együtt nem alakítanak kormányt.

A bolsevikok azt nyernék ezzel, hogy lehetőségük nyílna arra, hogy teljesen szabadon agítáljanak nézeteik mellett és a valóban teljes demokratizmus viszonyai között küzdhetnének befolyásért a Szovjetekben. Szavakban ma „mindenki” elismeri a bolsevikoknak ezt a szabadságát. A valóságban azonban ezzel a szabadsággal élni *lehetetlen*, amikor burzsoá kormány van hatalmon, vagy olyan kormány, amelyben a burzsoázia részt vesz, vagy bármily más kormány, amely nem szovjet kormány. Ha szovjet kormány van hatalmon, ezzel a szabadsággal élni *lehetséges* volna (nem mondjuk, hogy ez a szabadság okvetlenül biztosítva volna, de mégiscsak lehetséges volna). E lehetőség kedvéért ilyen nehéz időkben kompromisszumra kellene lépni a Szovjetek mai többségével. *Nekünk* nincs mit félnünk, ha valóban demokrácia van, mert az élet mellettünk van, és még a velünk ellenségesen szembenálló eszer és mensevik párton belüli áramlatok fejlődése is a mi igazunkat bizonyítja.

A mensevikek és az eszerek azt nyernék ezzel, hogy azonnal teljes lehetőségük nyílna *saját* blokkjuk programjának megvalósítására, s ebben a nép nyilvánvalóan őrjási többségére támaszkodhatnának és biztosíthatnák maguknak a Szovjetekben meglevő többségük „békés” felhasználását.

Ebből a blokkból persze, amely nem egységes azért sem, mert blokk, azért sem, mert a kispolgári demokrácia *mindig* kevésbé egységes, mint a burzsoázia és mint a proletariátus, ebből a blokkból, valószínűleg, két hang hallatszana.

Az egyik azt mondaná: sehogyan sem haladhatunk egy úton a bolsevikokkal, a forradalmi proletariátussal. A forradalmi proletariátus úgyis túlságosan sokat követel majd és demagógiájával magával ragadja a szegényparasztságot. A békét és a szövetségekkel való szakítást fogja követelni. Ez lehetetlen. Közelebb áll hozzánk a burzsoázia és biztonságosabb, ha vele haladunk együtt, hiszen nem szakítottunk vele, csak egy rövid időre *összevesztünk*, mégpedig csak azért, mert egy incidensünk volt Kornijlovval. Összevesztünk – kibékülünk. Amellett a bolsevikok egyáltalán semmi „engedményt” sem tesznek nekünk, hiszen felkelési kísérleteik amúgyis ugyanúgy kudarcra vannak ítélve, mint az 1871-es Kommün.

A másik hang azt mondaná: a Kommünre való hivatkozás igen felületes, sőt ostoba. Hiszen, először is, a bolsevikok mégiscsak tanultak egyet-mást 1871 óta, nem mulasztanak el azt, hogy kezükbe vegyék a bankokat, nem mondanának le a Versailles elleni támadásról; ilyen körülmények között pedig még a Kommün is győzhetett volna. Ezenkívül a Kommün nem ajánlhatta fel a népnek azonnal azt, amit a bolsevikok fel tudnak majd ajánlani, mielőtt hatalomra kerülnek, tudniillik azt, hogy földet adnak a parasztoknak, hogy haladéktalanul békét javasolnak, hogy tényleges ellenőrzés alá veszik a termelést, hogy becsületes békét kötnek az ukránokkal, a finnekkel stb. A bol-

sevikoknak, köznapi kifejezéssel élve, tízszer annyi „üttökártya” van a kezükben, mint a Kommünnek volt. Másodszor, a Kommün mindenképpen súlyos polgárháborút jelent, azt jelenti, hogy ez után a békés kulturális fejlődésben hosszas pangás áll be, hogy megkönnyítjük mindenféle MacMahonok és Kornyilovok műveleteit és mesterkedéseit, az ilyen műveletek pedig egész burzsoá társadalmunkat veszélyeztetik. Okos dolog-e egy Kommünt megkockáztatni?

Márpedig a Kommün Oroszországban elkerülhetetlen, ha mi nem vesszük át a hatalmat, ha ugyanolyan nehéz marad a helyzet, mint amilyen május 6-tól augusztus 31-ig volt. Minden forradalmi munkásnak és katonának okvetlenül eszébe fog jutni a Kommün, mindegyik hisz majd benne, okvetlenül kísérletet tesz megvalósítására, mert így gondolkodik majd: a nép pusztul, egyre erősebben dül a háború, tombol az éhínség és mind nagyobb a pusztulás. Az egyetlen menekvés a Kommün. Ha mind elpusztulunk, mind meghalunk is, de megvalósítjuk a Kommünt. A munkások soraiban elkerülhetlenül így gondolkodnak, s a Kommünt ma már nem sikerül majd olyan könnyen levernii, mint 1871-ben. Az orosz Kommünnek százszorta erősebb szövetségesei lesznek világszerte, mint 1871-ben voltak... Okos dolog-e megkockáztatnunk egy Kommünt? Nem érthetek egyet azzal sem, hogy a bolsevikok lényegében semmit sem adnak nekünk kompromisszumukkal. Hiszen háború idején a kulturált miniszterek minden kultúr-államban igen értékesnek tartanak minden megegyezést a proletariátussal, még a legcsekélyebbet is. Nagyon is értékesnek tartják. Márpedig ezek gyakorlati emberek, igazi miniszterek. A bolsevikok viszont az üldözések ellenére, sajtójuk gyengesége ellenére eléggé gyorsan erősödnek... Okos dolog-e megkockáztatnunk egy Kommünt?

Biztos többségünk van, a paraszti szegénység ébredése még eléggé messze van, nekünk attól nem kell tartanunk. Nem hiszem, hogy egy paraszti országban a többség a szélsőségeket követné. A nyilvánvaló többség ellen pedig egy valóban demokratikus köztársaságban lehetetlen a felkelés. Ezt mondaná a másik hang.

Akad talán egy harmadik is, Martov vagy Szpiridonova valamelyik híve, aki azt mondja: felháborít, „elvtársak”, hogy mindketten, amikor a Kommünről és lehetőségeiről beszéltek, gondolkodás nélkül a Kommün ellenfeleinek oldalára álltok. Az egyik ilyen formában, a másik amolyan formában, de mindketten azoknak az oldalán vagytok, akik elfojtották a Kommünt. Nincsen szándékomban, hogy a Kommün mellett agitáljak, nem ígérhetem meg előre, hogy soraiban fogok harcolni, mint ahogy ezt minden bolsevik megteszi, de mégis meg kell mondanom, hogy *ha* a Kommün minden erőfeszitésem *ellenére* létrejön, inkább védelmezőit fogom támogatni, mint ellenségeit...

A „blokkban” nagy és elkerülhetetlen a nézetek zűrzavara, mert a kispolgári demokráciában töméntelen árnyalat van képviselve, kezdve a teljesen miniszterképes teljes burzsoáktól a nyomorral küszködő emberekig, akik még nem képesek teljesen a proletariátus álláspontjára helyezkedni. S hogy mi lesz minden adott pillanatban a nézetek e zűrzavarának eredménye – ezt nem tudja senki.

*

Ezeket a sorokat szeptember elsején, pénteken írtam, s egy véletlen folytán (Kerenszkij idején, mondja majd a történelem, nem minden bolsevik választhatta meg szabadon lakóhelyét) nem kerültek aznap a szerkesztőséghez. A szombati és a mai, vasárnapi, lapok elolvasása után pedig azt mondom magamban: a kompromisszumra vonatkozó javaslat alkalmasint már elkésztett. Az a néhány nap, amely alatt a békés fejlődés *még* lehetséges volt, alighanem *szintén* elmúlt. Igen, minden jel arra vall, hogy már elmúlt. Kerenszkij, ilyen vagy olyan formában, ki is lép az eszerek pártjából,

ott is bagyja az eszereket, és megszilárdítja pozícióját a burzsoák segítségével az eszerek *nélkül*, tétlenkedésük eredményeképpen... Igen, minden jel arra vall, hogy azok a napok, amikor véletlenül lehetővé vált a békés fejlődés útja, *már* elmúltak. Nem marad más hátra, mint hogy ezeket a megjegyzéseket azzal a kéressel küldjem meg a szerkesztőségnek, hogy „Elkésett gondolatok” címmel közöljék őket... olykor talán még elkésett gondolatok megismerése sem érdektelen.

Lenin Művei. 25. köt.

Szakra 1952. 328–334. old.

A Kornilov-lázadás veszélyének elmúlása és a tömegek erőteljes forradalmasodása a jobboldali eszer és mensevik vezetőket arra készítette, hogy ismét régi vonalvezetésüket kövessék. A bolsevikok szövetségi ajánlatát elutasították, sőt ismét neki láttak a forradalmárok üldözésének. Az újabb fordulattal a jobboldali eszerek és mensevikek maguk alatt is vágták a fát. Nyilvánvaló volt, hogy a tömegekkel szemben megint a polgári pártoknál kell menedéket keresniük, vagyis ismét koalíciót kell alkotniuk velük.

Az alábbi két szemelvény közül az első azt érzékelteti, hogy a tiszta szocialista kormány gondolata milyen népszerű lett ezekben a napokban, de már az is közfelfogás volt, hogy a szocialista pártok kormánya csak Kerenszkij ellenére jöhet létre.

A második dokumentum a kadet párt új taktikáját világítja meg. A Kornilov-felkelést követő napokban a kadet miniszterek kiváltak a Kerenszkij kabinetből. Ez a tény arra mutatott, hogy a katonai diktatúrát óhajtó jobbszárny akkor meghatározó erővé vált a pártban. Szeptember elején a kadet párt másik szárnya kerekedett felül, amely jól feltalálta magát az új helyzetben, s az egész pártnak azt tanácsolta, hogy térjenek vissza az eszerekkel és mensevikekkel megalakított koalícióhoz.

A 119. gyalogos tartalékezred katonái nem vetik alá magukat Kerenszkij legfelsőbb főparancsnoknak¹

1917. szeptember 8.

A 119. ezred gyűlésén a következő határozatot hozták: kizárólag szocialistákból álló kormányt kell alakítani; az összes tiszteket a frontra kell küldeni, kettőt-hármat hagyva meg századonként; a tiszteket legénységi élelmezésre kell átállítani, 60 rubelre maximálva fizetésüket; a tiszti étkezdéket be kell zárni; növelni kell a katonai szolgálatra behívottak családjainak fejadagját, s ezt természetben kell kiadni. A 119. ezred új ezredbizottsága arra is felszólítja a katonákat, hogy ne teljesítsék Kerenszkij miniszter parancsait.

K r u t s z k i j ezredes,
helyőrségparancsnok

CGVIA, f. 1720, op. 1, d. 9, l. 14.

Revolucionnoje dvizsenyje v Rosszii v szentyabre

1917. g. *Obscsenacionalnij krizisz. Moskva 1961.*

409–410. old.

¹ Amikor Kornilovot átadták a bíróságnak, Kerenszkij magát nevezte ki a hadsereg főparancsnokának. A Főhadiszállás vezérkari parancsnoka a Kornilov-felkelés másik bűnrészesé, Alekszejev tábornok lett.

A „Russzkije Vedomosztyi” című lap tudósítása az Ideiglenes Kormány átszervezéséről

1917. szeptember 1.

A vége felé közeledik az Ideiglenes Kormány átszervezése. A tegnap délelőtti és esti ülésen megvitatták ennek az átszervezésnek az alapelveit és a leendő kormány politikájának általános irányvonalát. Ezeken az üléseken nemcsak az Ideiglenes Kormányban részt vevő mérsékelt áramlatok képviselői, hanem a szocialista miniszterek közül is többen ragaszkodtak ahhoz, hogy az Ideiglenes Kormány minden erejével igyekezzen véget vetni az országban annyira elterjedt elégedetlenségnek, amely részben Kornilov tábornok összeesküvését is előidézte, biztosítva neki a népesség bizonyos rétegeinek rokonszenvét; az Ideiglenes Kormány igyekezzen olyan helyzetet teremteni az országban, amely a jövőben egyszer s mindenkorra lehetetlenné teszi a hasonló összeesküvések megismétlődését. A tegnapi üléseken megállapodtak abban is, hogy az Ideiglenes Kormányt teljesen át kell alakítani. Hogy A. F. Kerenszkijnek teljes cselekvési szabadsága legyen ebben a tekintetben, az ülésen részt vevő miniszterek kivétel nélkül mindannyian újra bejelentették: készek végleg kiválni a kormányból, ha ez szükségesnek mutatkozik.

A többség véleménye szerint a kormányt széles koalíció alapján kell újjászervezni. A szocialista miniszterek is egyetértenek abban, hogy egy szűk pártérdekeket szolgáló, egyoldalúan összeállított kormány tehetetlen és rövid életű volna, s hogy a kormányt széles társadalmi bázison kell átalakítani, biztosítva benne valamennyi befolyásosabb társadalmi csoport képviselőit. Az Ideiglenes Kormány volt tagjai közül többen – M. I. Tyerescsenkóval az élükön – már előzőleg is sokat fáradoztak azon, hogy a tisztikar tekintélyes képviselőit bevonják az ideiglenes kormányba. Most, miután Alekszejev tábornokot kinevezték a legfelsőbb főparancsnok vezérkari főnökévé, Verhovszkij tábornokot és Vergyerevszkij tengernagyot hadügyi, illetve tengerészeti miniszterré, a programnak ez a része már megvalósult; most az üléseken a kereskedelmi-ipari világ nem is egy, hanem két képviselőjének bevonását sürgetik.

Az üléseken nyomatékosan hangsúlyozták, hogy a kormányalakítási tárgyalásokat nem a politikai pártokkal kell folytatni, mint azelőtt, hanem a társadalmi csoportok legtekintélyesebb képviselőivel vagy egyes olyan személyekkel, akik tevékenységükben egyik-másik társadalmi csoport vagy politikai párt támogatására számíthatnak. Az ezzel kapcsolatosan fellángolt vitákban az Ideiglenes Kormány néhány tagja élesen bírálta a Népszabadság Pártot, azzal a váddal illetve, hogy – legalábbis vezető köreinek bizonyos része – nem nyújtott kellő támogatást az Ideiglenes Kormányoknak az átélt válság idején; hogy ez a párt a semleges várakozás álláspontjára helyezkedett a Kornilov-féle összeesküvés esetében, s ezért a szóban forgó miniszterek kategorikusan azt követelték, hogy az Ideiglenes Kormányban csak a mérsékelt áramlatok olyan képviselői vehessenek részt, akik világosan és nyíltan elhatárolták magukat Kornilov tábornok terveinek mindennemű támogatásától.

Az Ideiglenes Kormánynak a jövőben tartózkodnia kell mindennemű szűk párt-politikától, semmiképp sem engedve a szocialista szovjetek és bizottságok nyomásának, kiváltképpen pedig a bolsevikok nyomásának és követeléseinek, akik most kétségtelenül újra nekibátorodnak. A kormánynek össznemzeti és tisztán demokratikus jellegű politikát kell folytatnia, s a többi között meg kell tennie azokat az intézkedéseket, amelyeket a katonai körök képviselői a hadsereg harcképességének helyreállítása érdekében az utóbbi időben sürgettek.

A miniszterek közül néhányan olyan nyilatkozatokat tettek, amelyekben az újjászervezett kormány programjának alaptételeiként megfogalmazták kormányban maradásuk feltételeit. A Népszabadság Párt képviselői, a hírek szerint, egyik ilyen feltételként azt kötötték ki, hogy az Ideiglenes Kormány valamennyi tagjának azonos jogai legyenek az ország ügyeinek irányításában.

M. I. Tyerescsenko programja

M. I. Tyerescsenko külügyminiszter azt követelte, hogy az Ideiglenes Kormány az adott helyzetben egyetlen és legfőbb feladatának az ország védelmét tekintse, s az összes szociális reformokat csak olyan mértékben hajtsa végre, amennyire ezt a védelem érdekei diktálják; ezen a téren pedig a kormány mindenekelőtt a hadsereg harcképességének fokozására, a közlekedés és az élelmezés rendezésére fordítsa figyelmét.

Rátérve a hadsereg átszervezésének legégetőbb kérdéseire, a külügyminiszter a következő intézkedéseket javasolja: 1. a Kornilov-féle összeesküvés likvidálása során csak a főbűnösöket állítsák bíróság elé és adjanak amnesztiát mindazoknak, akik akaratlanul keveredtek bele ebbe a kalandba, részben éppen a kormány hibái folytán; 2. a hadseregben sújtsák szigorú büntetéssel mindazokat, akik önkényes letartóztatásokhoz folyamodnak, akik nem teljesítik fölötteseik parancsait, akik bármilyen módon megszegik a harci fegyelmet; 3. a hadseregben nem szabad semmiféle felhívást, kiáltványt, utasítást terjeszteni, a hadsereget nem látogathatja semmiféle küldöttség a legfelsőbb hadvezetés tudta és beleegyezése nélkül; 4. a hadsereget lehetőleg politika-mentessé kell tenni. A főhadiszálláson nem működhet semmiféle politikai szervezet.

A külpolitika kérdéseiről szólva M. I. Tyerescsenko azt bizonygatta, hogy bármilyen éles támadások is érték a sajtóban külpolitikáját, ő mégis teljesen helyesnek tartja, mert sikerült helyreállítania a szövetségeseinkkel való teljes egyetértést; ezért nem tartja lehetségesnek, hogy ezen a politikán bármit is változtassanak.

A Népszabadság Párt egyik tagja válaszul kijelentette, hogy M. I. Tyerescsenko külpolitikai irányvonalát az utóbbi időben nem lehetett semmiféle kifogással illetni.

Tárgyalások az új kormánykombinációról

A miniszterelnök, miután megismerkedett az Ideiglenes Kormány tagjainak hangulatával, már tegnap este megkezdte a tárgyalásokat az Ideiglenes Kormány összetételét illetően. Az egyes személyekkel folytatott tárgyalások ma is egész nap tartottak, s még korántsem fejeződtek be. E tárgyalások során kitűnt, hogy az Ideiglenes Kormány vezető triumvirátusából saját kívánságára végérvényesen kiválik Ny. V. Nyekraszov, akit nagykövetté neveznek majd ki az angol kormányhoz vagy valamely más szövetséges hatalom kormányához. Makacsul ragaszkodott felmentéséhez M. I. Tyerescsenko külügyminiszter is, de A. F. Kerenszkij nem fogadta el lemondását.

A Népszabadság Pártból az Ideiglenes Kormányba bekerül V. A. Kartasev vallásügyi miniszter és Ny. M. Kiskin belügyminiszter. F. D. Kokoskin és P. P. Jurenjev végleges távozásáról már beszámoltunk. Távozik Sz. F. Oldenburg akadémikus is. A közoktatásügyi miniszteri tárca jelöltjeként Arhangelszkijt, az irkutszki tanfelügyelőt emlegetik. Ny. V. Nyekraszov utóda a pénzügyminisztériumban a hírek szerint Bernackij professzor lesz, P. P. Jurenjev utóda pedig a közlekedésügyi minisztérium élén Livevovszkij, az illető minisztérium mostani megbízott vezetője.

Be akarják vonni a kormányba a kereskedelmi-ipari osztály két képviselőjét is. Felajánlották nekik az élelmezésügyi, a kereskedelem- és iparügyi tárcát vagy az állami ellenőrzést. Mivel az élelmezésügyi minisztériumot nem vállalják, A. F. Kerenszkij Sz. Ny. Prokopovicsot, a mostani kereskedelem- és iparügyi minisztert szeretné rávenni arra, hogy vállalja az oroszországi élelmezésügyi rendezésének nehéz feladatát és engedje át mostani tárcáját a kereskedelmi-ipari osztály képviselőjének. A V. M. Csernov távozásával¹ megürült földművelésügyi miniszteri posztra egyesek igen buzgón A. V. Avkszentyevet ajánlják, mások pedig azt bizonygatják, hogy A. V. Pesehonovnak nem szabad tőle elzárkóznia. Ami az Ny. V. Nyekraszov távozásával megürülő miniszterelnök-helyettesi posztot illeti, jelöltként M. I. Tyerescsenkót, Ny. M. Kiskint és Sz. Ny. Prokopovicsot emlegetik.

„Russzkije Vedomosztyi”, 200. sz.

1917. szeptember 1. 4. old.

Revoljucionnoje dvizsenyje v Rosszji v szentyabre

1917. g. 215–217. old.

¹ Csernov ellenezte, hogy új koalíciót alakítsanak a kadet párttal. Csak eszer-mensevik kormányt kívánt.

Mivel a kadet miniszterek korábban tüntetőleg kiléptek a kormányból, a Kerenszkij-kabinet augusztusban tulajdonképpen szétesett. Ezt követően az eszerek és men-sevikek Kerenszkij vezetése alatt öttagú direktóriumot állítottak fel. A nagy francia forradalomra emlékeztető kormánysszervvel ismét azt a benyomást akarták kelteni, hogy a hatalom forradalmárok kezében van. A direktóriumból kimaradtak Kornjilov legismertebb hívei. Tagjai között találjuk Kerenszkijt, Tyerescsenko külügyminisztert, Verhovszkij hadügyminisztert, Vergyerevszkij tengerészetügyi minisztert és Nyikityin posta- és távíróügyi minisztert.

A direktórium felszólított minden „demokratikus szervezetet”, hogy az új kormány összetételének demokratikus úton történő megvitatása és jóváhagyása céljából küldjék el képviselőiket. E küldöttekből kívánta megalakítani az ún. Demokratikus Tanácskozást. Ebben helyet biztosítottak a városi dumák, a zemsztvók, szövetkezetek, szovjetek, katonai szervezetek, szakszervezetek, üzemi bizottságok stb. küldötteinek. A direktóriumot tulajdonképpen nem a kormány összeállításának demokratikus módja érdekelte, hanem az, hogy egy alkotmányos és demokratikus látszatú testülettől felhatalmazást kapjon az új kormány megalakítására.

A tanácskozás Petrográdon 1917. szeptember 14-én nyílt meg. A résztvevőket tendenciózusan válogatták össze. A „demokrácia” több mint 1500 képviselője közül csak 136 küldött volt bolsevik. Azonban még ez a részrehajlóan összeállított testület is elutasította, hogy a direktóriumbeliek újabb szövetséget kössenek a kadetokkal.

Kerenszkij szeptember 25-én ennek ellenére ismét koalícióra lépett a nagypolgári politikusokkal. Az ekkor megalakult harmadik koalíciós kormányban (Kerenszkij második kormányában) több kadet és haladó párti (progresszista) miniszter vett részt. Kerenszkij úgy hidalta át a jogi nehézségeket, hogy kinyilatkoztatta: a nagypolgári miniszterek nem mint pártjaik képviselői, hanem mint szakemberek foglalnak helyet kabinetjében.

Az új koalíció létrejöttében nemcsak Kerenszkij szándékát kell látnunk. Maga a kadet párti burzsoázia volt az, amely közvetlenül, személyes megbízottai útján is, határozottan részt követelt a kormányhatalomból. Ez a mozzanat az orosz burzsoázia hagyományos konzervativizmusát, merevségét bizonyította. Az orosz polgárság még ezekben a rendkívül kritikus, forradalmi válsággal terhes napokban sem tudott eljutni a közvetettebb kormányképviselet rugalmasabb gondolatához, még azt sem tudta elfogadni, hogy nevében, érdekeihez igazodva, a jobboldali eszerek és men-seviek vezetők kormányozzanak. A nagystílű lavírozásra való képtelenség az orosz burzsoázia történetileg kialakult nemzeti sajátsága volt, amely sok mindent megmagyaráz gyors bukásából.

Az újjaalakult Ideiglenes Kormány nyilatkozata

1917. szeptember 25.

Hazánk életében ismét mérhetetlen zűrzavar támadt. Jóllehet Kornijlov tábornok megmozdulását sikerült gyorsan elfojtani, az abból adódó megrázkódtatások az Oroszországi Köztársaság pusztá létét fenyegetik.

Az országban anarchikus állapotok uralkodnak, erősödik a külső ellenség nyomása, s mindjobban nekibátorodnak az ellenforradalmi elemek abban a reményben, hogy az elhúzódó hatalmi válság és az országban mutatkozó kimerültség segítségükre lesz az orosz nép szabadságának elpusztításában.

A népnek nagy, mérhetetlenül nagy felelősséggel tartozik az Ideiglenes Kormány, amelyre a történelem azt a kötelességet hárította, hogy Oroszországot elvezesse az Alkotmányozó Gyűlésig. E felelősség vállalását csak az a szilárd hit könnyíti meg, hogy az orosz társadalmi osztályok képviselői, akiknek közös törekvésük a haza megmentése és a forradalom vívmányainak megőrzése, megértik majd közös feladatukat: hogy segítenünk kell az Ideiglenes Kormányt olyan szilárd hatalom létrehozásában, amely gyakorlati munkájával ki tudja elégíteni az ország legsürgősebb igényeit és további megrázkódtatások nélkül el tudja vezetni az országot az Alkotmányozó Gyűléshez, amelynek összehívása az Ideiglenes Kormány meggyőződése szerint nem halasztható tovább¹ egyetlen nappal sem.

Az Alkotmányozó Gyűlésre mint az orosz föld legfőbb gazdjára bízva mindazoknak a nagy kérdéseknek a végleges megoldását, amelyektől az orosz nép jóléte függ, a most kiegészített² Ideiglenes Kormány úgy látja, hogy csakis az állami élet különböző területein foganatosított számos határozott intézkedés folytatására és továbbfejlesztésére irányuló megfeszített munkával teljesítheti kötelességét és elégítheti ki a nép legsürgősebb szükségleteit.

Abban a szilárd meggyőződésben, hogy csakis az egyetemes béke áldásai teszik lehetővé hazánk alkotó erejének teljes kibontakoztatását, az Ideiglenes Kormány folytatja és fáradhatatlanul tovább fejleszti hatékony külpolitikáját az oroszországi forradalom által meghirdetett és az egész nemzet közkincsévé tett demokratikus elvek szellemében, arra törekedve, hogy kivívja az egyetemes békét, amely kizárja az erőszakot bárkinek a részéről.

Az Ideiglenes Kormány a szövetségekkel teljes egyetértésben cselekszik, s a legközelebbi napokban a szövetséges hatalmak konferenciájára elküldi meghatalmazottait, köztük egy olyan személyt is, aki a demokratikus szervezetek különös bizalmát élvezi.

Ezen a konferencián képviselőink – a szövetségekkel közös katonai feladatok megoldása mellett – igyekeznek majd megegyezésre jutni a szövetségekkel az orosz forradalom által meghirdetett elvek talaján.

Az Ideiglenes Kormány, bár békére törekszik, mégis minden erejével azon lesz, hogy védelmezze a szövetségesek közös ügyét, megvédje az országot, kiűzze földjéről az ellenséges csapatokat, s a leghatározottabban visszaverjen minden olyan kísérletet, amely nemzeti területek elszakítását és egy idegen akaratnak Oroszországra való ráerőszakolását célozza.

A hadsereg harcképességének fokozására irányuló munkájában az Ideiglenes Kormány demokratikus úton fog haladni, amely egyes-egyedül biztosíthat kedvező eredményeket, s amelyet a legfelsőbb főparancsnok parancsaiban máris meghirdetett és a hadügyminiszter, az Ideiglenes Kormány nevében bejelentett. A hadseregszervezés

továbbra is a következő elveken alapszik: olyan parancsnoki állományt kell kialakítani, amely technikai felkészültségénél fogva megfelel a modern háború követelményeinek és egyúttal híven szolgálja a demokratikus rendszert; a parancsnokoknak mind a háterszáiban, mind a fronton szorosan együtt kell működniük a hadsereg- és a flottaszervezetekkel. Ezeknek az alapelveknek a szem előtt tartásával helyreállíthatjuk az elengedhetetlen katonai fegyelmet, amely nélkül egy hatalmas hadsereg elképzelhetetlen. A hadsereg- és flottaszervezetek jogait és kötelességeit pontosan szabályozza majd egy külön törvény, amely egyúttal biztosítja ezen szervezetek kellő szilárdságát. A harcképesség fokozására az Ideiglenes Kormány elengedhetetlennek tartja, hogy csökkentse a hadsereg létszámát a mérhetetlenül elburjánzott háterszági intézmények rovására; elsősorban az idősebb nemzedékek katonáit fogja leszerelni, mivel további szolgálatban tartásuk csak feleslegesen terhelné a hadsereget is, az államkincstárt is, s egyúttal a népgazdaságnak is nagy kárt okozna.

Abban a törekvésében, hogy fenntartsa a front és a háterszág szoros kapcsolatát, hogy megóvja a nemzetgazdaságot a további rombolásoktól és enyhítse a dolgozók vállára nehezedő súlyos terheket, az Ideiglenes Kormány haladéktalanul hozzálát az alábbi intézkedések végrehajtásához, amelyek kiegészítik és tovább fejlesztik azt, amit a kormány már eddig is tett.

1. A nemzetgazdaság szervezése terén:

Az Ideiglenes Kormány igyekszik rögzített árakat bevezetni a főbb iparcikkekre, s egyúttal szabályozni a munka és a tőke közötti viszonyt, a munkabéreket és a munkaidőt. Mind a begyűjtésbe, mind a mezőgazdasági termékek és iparcikkek elosztásába nagy arányokban be fogja vonni a különféle szövetkezeteket, az állami szervek általános irányítása alatt. Erre a célra, közvetlen állami ellenőrzés alatt, széles körben felhasználja majd a magánkereskedelmi apparátust. Külön törvénnyel állami ellenőrzés alá fogja helyezni a termelést is, bevonva az ellenőrzésbe a munkásosztálynak és az ipari vállalkozók osztályának képviselőit, s tevékenyen be fog avatkozni a vállalatok irányításába termelékenységük emelése céljából. Tovább fejleszti a munkatőzsdék és a békéltető kamarák hálózatát, meghagyva emellett az összes munkaágak munkásainak egyesülési jogát, de megóvva az adminisztratív személyzetet mindennemű önkényeskedéstől és erőszaktól.

Előkészítő lépéseket tesz majd a nemzetgazdaság fokozatos és fájdalommentes demobilizálására és az elkerülhetetlen munkanélküliségből adódó bajok enyhítésére, s a többi között tervet dolgoz ki olyan közmunkákra, amelyek a háború által szétrombolt nemzetgazdaság helyreállítását céloznak.

2. A földbirtokviszonyok területén:

A földbirtokviszonyok közvetlen rendezését a földbizottságok feladatává kell tenni. Külön törvénnyel megállapítandó módon, de a földhasználati formák érintetlenül hagyásával a mezőgazdasági rendeltetésű földet ezeknek a bizottságoknak kell átadni, hogy biztosítsák annak minél teljesebb hasznosítását abból a célból, hogy a nemzetgazdaságot megmentsék a végleges összeomlástól.

3. A pénzügyek terén:

Szükségesnek mutatkozik az örökösödési adó megreformálása, az értékelkedési adó és a luxusadó bevezetése, a vagyonadó bevezetése, a meglevő közvetett adók kellő emelése és újak bevezetése főképpen állami jövedékek formájában, a jövedéki cikkek elosztásába bevonva a szövetkezeteket és más társadalmi szervezeteket. Át kell alakítani az adóívetési módszereket és az adószedő szerveket, emellett széles körű ellenőrzés bevezetésével elejét kell venni a helyes megadóztatástól való mindennemű elhajlásnak, Szigorúan takarékoskodni kell a kincstári eszközökkel és ki kell küszöbölni

minden improduktív kiadást; a hitel- és takarékszövetkezetek, valamint más szövetkezeti intézmények segítségével az Állami Bankban kell összpontosítani a betéteket; a magánkézben levő hitelintézeteket állami ellenőrzés alá kell helyezni.

4. A helyi igazgatás területén:

Meg kell valósítani és tovább kell fejleszteni a helyi önkormányzatról szóló demokratikus törvényeket, hogy a helyi igazgatás valamennyi funkciója fokozatosan a helyi önkormányzati szervek kezébe kerüljön, meghagyva a kormánybiztosoknak azt a jogot, hogy őrkdjenek a helyi önkormányzat tevékenységének törvényességén és visszavonják a társadalmi végrehajtó bizottságok mandátumát, mihelyt megválasztották a helyi önkormányzati szerveket.

5. A nemzeti kérdésben:

El kell ismerni valamennyi nemzetiség önrendelkezési jogát az Alkotmányozó Gyűlés által kidolgozandó alapelvek szerint. Szükség van olyan törvények kidolgozására és kiadására, amelyek a nemzeti kisebbségeknek állandó lakóhelyükön biztosítják anyanyelvük használatát az iskolában, a bíróság előtt, az önkormányzati szervekben és a helyi államhatalmi szervekkel való kapcsolatban. Az Ideiglenes Kormány mellett nemzetiségi ügyekkel foglalkozó tanács alakul Oroszország valamennyi nemzetiségének képviselőiből; e tanács feladata lesz a nemzeti kérdéssel kapcsolatos tervezet előkészítése az Alkotmányozó Gyűlés számára.

Amikor az Ideiglenes Kormány maga elé tűzi feladatait, tisztán látja, hogy nem sikerül valamennyit megoldania az Alkotmányozó Gyűlésig hátralevő rövid idő alatt. De azzal, hogy hozzáfog ezeknek az intézkedéseknek a végrehajtásához, megkönnyíti az Alkotmányozó Gyűlés munkáját, s a hatalomnak szilárd támaszt ad mind az ország aktív védelmének megszervezéséhez és a nemzetgazdaság helyreállításához, mind pedig az országot pusztító és a forradalmat fenyegető ellenforradalom és anarchia elleni határozott, következetes és rendszeres harchoz.

Ebben a harcában, akárcsak egész tevékenységében, az Ideiglenes Kormány a forradalmi nép akaratának kifejezőjeként szorosan együttműködik a nép szervezeteivel, mivel nézete szerint ez az együttműködés a leghatékonyabb eszköz az ország előtt álló pozitív feladatok megoldásához.

Hogy biztosítsa a forradalmi hatalomnak a szervezett társadalmi erőkkkel való szoros kapcsolatát, és ily módon kellőképpen szilárdná és erőssé tegye ezt a hatalmat, az Ideiglenes Kormány a legközelebbi napokban rendeletet dolgoz ki és tesz közzé az Ideiglenes Köztársasági Tanácsról,³ amelynek az Alkotmányozó Gyűlésig kell működnie. Ez a tanács, amelyben a lakosság valamennyi rétege képviselve lesz, s amelybe emellett a Demokratikus Tanácskozáson megválasztott küldötteket is bevonják, jogot kap arra, hogy kérdésekkel forduljon a kormányhoz és azokra meghatározott időn belül választ kapjon; ugyanakkor törvényjavaslatokat dolgoz ki és megvitatja mindazokat a kérdéseket, amelyeket az Ideiglenes Kormány tanulmányozásra átad neki vagy amelyeket maga vet fel. Erre a tanácsra támaszkodva a kormány, esküjéhez híven, megőrzi a forradalom által létrehozott államhatalom sérthetetlen egységét és folytonosságát. Tevékenységében köteleességszerűen tekintettel van arra, hogy az Ideiglenes Köztársasági Tanácsnak milyen nagy társadalmi jelentősége van mindaddig, amíg az Alkotmányozó Gyűlés meg nem valósítja az oroszországi lakosság valamennyi rétegének teljes és tökéletes képviseletét.

Az Ideiglenes Kormány szilárdan ennek a nép vágyait kifejező programnak a talaján áll és felszólít mindenkit az Alkotmányozó Gyűlés mielőbbi összehívásának előkészítésében való haladéktalan és tevékeny részvételre. Egyben számít arra, hogy Oroszország valamennyi polgára felsorakozik mögéje, s szorosan összefogva munkál-

codnak majd az adott időszak alapvető és legfontosabb feladatainak megvalósításán: megvédelmezik a hazát a külső ellenséggel szemben, helyreállítják a törvénységet és a rendet, s elvezetik az országot a teljhatalommal felruházott Alkotmányozó Gyűléshez.

A. Kerenszkij
miniszterelnök

„Vesztnyik vremennovo pravityelsztva”, 163. (209) sz.

1917. szeptember 28. 1. old.

Revoljucionnoje dvizsenyje v Rosszii v szentyabre

1917. g. 233–236. old.

¹ Itt maga az Ideiglenes Kormány ismeri el, hogy előzőleg halasztgatta az Alkotmányozó Gyűlés összehívását.

² Az új kormány összetétele: A. F. Kerenszkij miniszterelnök, A. I. Verhovszkij hadügyminiszter, D. V. Ver-gyerevskij tengerészügyi miniszter, A. M. Nyikityin belügy-, valamint posta- és távíróügyi miniszter, M. I. Tyer-sczenko külügyminiszter, Sz. Ny. Prokopovics közellátásügyi miniszter, M. V. Bernackij pénzügyminiszter, Sz. Sz. Szalazkin művelődésügyi miniszter, A. V. Liverovszkij szállításügyi miniszter, A. I. Konovalov kereskedelem- és iparügyi miniszter, Ny. M. Kiskin jólétiügyi miniszter, P. Ny. Maljantovics igazságügyminiszter, K. A. Gvozgyev munkaügyi miniszter, Sz. L. Maszlov földművelésügyi miniszter, A. V. Kartasev vallásügyi miniszter, Sz. A. Szmir-nov állami ellenőr, Sz. Ny. Tretyakov a Gazdasági Tanács elnöke.

³ Az Ideiglenes Köztársasági Tanács (Szovjet), vagy más néven az Előparlament a Demokratikus Tanácskozás 333 tagjából alakult meg. A Demokratikus Tanácskozás kudarca ellenére a kispolgári politikusok a Köztársasági Ta-nács alakjában újabb erőfeszítést tettek, hogy parlamenti illúziók keltésével elvonják a tömegek figyelmét a szov-jetek kiépítéséért folytatott harctól. Lenin határozottan ellenzte, hogy a bolsevikok részt vegyenek a Demokratikus Tanácskozáson és az Előparlamentben. A Központi Bizottság hibájának tartotta, hogy a bolsevikok képviselői meg-jelenek az említett testületekben. Lenin fellépésére a kommunista frakció kivonult a Demokratikus Tanácskozásról. A Központi Bizottság röviddel ezután az Előparlament (vagy ahogy a bolsevikok csúfolták: az előfürdő) bojkottálá-sáról is határozatot hozott.

Maszlov földművelésügyi miniszter beszélgetése a sajtó képviselőivel

1917. október 18.

Sz. L. Maszlov földművelésügyi miniszter a sajtó képviselőivel folytatott beszél-getésében a következő álláspontot fejtette ki a mezőgazdasági rendeltetésű földeknek a földbizottságok kezébe való átadását illetően:

Október 11-én az Ideiglenes Kormány elé terjesztettem egy törvényjavaslatot a földbirtokviszonyoknak a földbizottságok útján való rendezéséről.¹ Ki kell dolgozni a földbirtokviszonyok ideiglenes szabályait úgy, hogy nem sértve az Alkotmányozó Gyűlés jogait, lehetővé tegyük e viszonyok helyes rendezését, megadva a dolgozó népnek azt a jogot, hogy elfogadható elvek szerint művelhesse a földet. Ugyanakkor a szabályoknak biztosítaniuk kell azt is, hogy a földalap az Alkotmányozó Gyűlésig teljes épségben maradjon.

Tervezetem szerint a bérleti alapba azokat a magánbirtokosi földeket kell bevenni, amelyeket általában bérbe adtak, továbbá a mezőgazdasági hasznosítás alatt álló kincstéri földeket, a felesbérletbe kiadott koronabirtokokat és a be nem népesített földeket. A bérleti alapba bevehetők olyan mezőgazdasági birtokok is, amelyeket a tulajdonos saját eszközeivel művel meg, amennyiben a földbizottságok megállapítják, hogy nyomasztó a földínség és a dolgozó parasztok gazdaságaiban munkaerőfele-sleg van.

Ezek törvénytervezetem alaptételei. A törvény végrehajtását a földbizottságokra bízom.

Manapság igen sok szemrehányás éri a földbizottságokat, sok esetben kétségtelenül jogosan, mivel túllépték jogkörüket. A földbizottságok védelmében meg kell mondanom, hogy ezekhez a lépésekhez a parasztság ösztönös földszerzési törekvésének nyomására folyamodtak. Emellett a földbizottságok a központi hatalomtól nem kaptak semmiféle útbaigazítást. Hogy elejét vegyék a rendbontásoknak és a földfoglalásoknak, a földbizottságok kénytelenek voltak önállóan rendelkezni. Egyes esetekben ilyen intézkedésekért a földbizottságokat bíróság elé állították.²

„Gyeny”. 192. sz. 1917. október 18. 1. old.

Revoljucionnoje dvizsenyije v Rosszii nakanunye

Oktyabrszskovo vooruzsonnovo vosztanyija (1–24 oktyabrja 1917. g.) M. 1962.

208–209. old.

¹ A javaslattervezetet október 18-án tették közzé. A tervezet és a földművelésügyi miniszter egész nyilatkozata világosan bizonyítja, hogy a kormány nem kívánta a földesúri földek forradalmi elkobzását. Ehelyett homályos formulák keretében csak egy rendkívül sekélyes birtokpolitikai akciót helyezett kilátásba. A nyilatkozat különösen jellemző az eszer Maszlov szájából. A kormány egyébként még ezt a törvénytervezetet sem vitatta meg.

² A földbizottságokat április 21-én hozta létre az Ideiglenes Kormány. Tagjai általában a tisztviselők és a polgári pártok képviselői közül kerültek ki. Az ősz beálltával fellángolt paraszti mozgalmak hatására a helyi földbizottságok gyakran bizonyos mértékben a népi követelések szorgalmazóivá váltak. Az Ideiglenes Kormány tehát a saját maga által megteremtett helyi szerveket kezdte üldözni.

Ha figyelmesen olvassuk az utolsó koalíciós kormány programnyilatkozatát, kiderül, hogy a nemzetek önrendelkezésének frázisa ellenére, lényegében véve állást foglalt az elnyomott nemzetek tényleges (az állami elkülönülést is magában foglaló) önrendelkezésével szemben.

Az előző kabinetek sovinszta politikájának – valamivel burkoltabb módon történő – folytatása 1917 őszén különösen az akkor kiéleződő finn válsággal kapcsolatban szembetűnő.

A finn krízis előzményeinek jobb megértése céljából mindenekelőtt ide iktatjuk az Ideiglenes Kormány július 18-i kiáltványát, amely durva önkénnyel feloszlatta az autonómiára törekvő finn országgyűlést. Ezt a sovinszta centralizmust csak a bolsevik vezetésű szovjetek bírálták. Köztük is elsősorban a finnországi katona-, matróz és munkásküldöttek területi kongresszusa (egyik 1917 szeptemberében kelt határozatukat lásd a 266. oldalon).

Az utolsó Kerenszkij-kormány nacionalista és gyarmatosító szelleméről élénk képet fest a kormány Jogi Tanácsának egyik bizalmas értekezletéről készült jegyzőkönyv (266–269. old.). Októberben Kerenszkij nemzetiségi politikája gyakorlatilag elsősorban arra irányult, hogy megkísérelje szétrobbantani a finn nemzeti felszabadító mozgalom és a bolsevikok által vezetett oroszországi forradalmi munkásmozgalom kialakulóban levő szövetségi kapcsolatait. Ezt célozta a finnországi területi bizottság üldözése is. (Lásd erről a 269. oldalon levő parancsot.)

Az Ideiglenes Kormány kiáltványa a finn országgyűlés feloszlatásáról

1917. július 18.

Az Ideiglenes Kormány megkapta a finn országgyűlés ez év július 12-i jegyzékét azoknak az önállóan hozott határozatainak szövegével együtt, amelyek a finnországi legfelsőbb hatalom gyakorlását illetik.¹

Finnország – alkotmánya alapján – csak a közte és Oroszország között kialakult jogi viszonyok keretei között élvez belső önállóságot, e viszonyok legfőbb princípiumának viszont mindig a legfelsőbb államhatalom hordozójának azonossága számított. Az utolsó uralkodó lemondásával az őt megillető hatalom teljes egésze – így a finnországi nagyherceg jogai is – kizárólag az oroszországi nép által felhatalmazott Ideiglenes Kormány kezébe ment át. Egyébként úgy kellene venni, hogy a nagyherceg jogai mind a mai napig is a volt uralkodót illetik meg.

Az Ideiglenes Kormány, amely az egész népnek tett esküvel megfogadta, hogy megóvja az orosz állam népeinek jogait, nem mondhat le ezekről a jogokról, amíg az Alkotmányozó Gyűlés megfelelő döntést nem hoz. Az Ideiglenes Kormány továbbra is kötelességének és szívégyének tekinti a Finnország belső önállóságával kapcsolatos jogok védelmét és továbbfejlesztését március 7-i kiáltványának² szellemében, de ugyanakkor nem ismerheti el a finn országgyűlésnek azt a jogát, hogy önkényesen elébe vágjon az összehívandó oroszországi Alkotmányozó Gyűlés akaratának és megvonja az orosz hatalom illetékességét a finn törvényhozási és igazgatási ügyekben. Márpedig a finn

országgyűlés által hozott határozatok gyökeresen megváltoztatják Oroszország és Finnország jogviszonyát és durván megszegik az érvényben levő finn alkotmányt.

Hadd mérlegelje a finn nép maga a sorsát! De döntést ebben a kérdésben csakis az orosz néppel egyetértésben hozhat!

Az Ideiglenes Kormány ezennel elrendeli, hogy a legrövidebb időn belül, az új naptár szerint ez év október 1-re és 2-re, írjanak ki új választásokat, mivel úgy látja jónak, hogy az ez évi március 22-én összeült országgyűlést feloszlassa és legkésőbb ez év november 1-re tűzze ki az új országgyűlés összehívását. Ezt követően mindazoknak a személyeknek, akiket országgyűlési képviselővé választanak majd, külön megállapítandó időpontban meg kell jelenniük Helsingforsban, hogy az országgyűlési szabályzat szerint eleget tegyenek kötelességüknek.

A kormány az országgyűlés megnyitásakor az érvényes törvények szellemében az országgyűlés elé terjeszt majd egy törvényjavaslatot a finnországi belügyek intézésének rendjére vonatkozólag.

Petrográd, 1917. július 18.

A. K e r e n s z k i j,	miniszterelnök
N y. N y e k r a s z o v,	miniszterelnök-helyettes
M. T y e r e s c s e n k o,	külgügyminiszter
V. L v o v,	a szent szinódus főügyésze
A. P e s e h o n o v,	élelmezésügyi miniszter
V. C s e r n o v,	földművelésügyi miniszter
M. S z k o b e l e v,	munkaügyi miniszter
I. J e r e m o v,	igazságügyminiszter
I. C e r e t e l i,	posta- és távíróügyi miniszter és a belügyminisztérium vezetője
I. G o d n y e v,	állami ellenőr
Ellenjegyezte:	
K. E n k e l,	miniszter-államtitkár

„Vesznyik vremennovo pravityelsztva”, 110. (156) sz.

1917. július 21. 1. old.

Revoljucionnoje dzviszenyje v Rosszii v jule

1917. g. 313-314. old.

¹ A finn országgyűlés 1917. július 12-én üzenettel fordult az Ideiglenes Kormányhoz, amelyben értesítette a Finnország autonómiáját kimondó törvény elfogadásáról. Az üzenetet Sztahovics finnországi főkormányzó vitte az orosz fővárosba. Az Ideiglenes Kormány olvasatlanul visszaküldte az üzenetet, Sztahovicsot utasította, hogy térjen vissza Finnországba, és ott működjenek együtt a katonai hatóságokkal, vagyis fegyveres erővel nyomja el a finn szabadságmozgalmat.

² Lásd kötetünk 83-84. oldalán.

A finnországi katonai, matróz- és munkásküldöttek III. területi kongresszusának határozata a finn kérdésben

1917. szeptember 13.

Finnország területi kongresszusa,¹ a nemzetek önrendelkezési jogának elismeréséből kiindulva, a leghatározottabban elítéli a nemzeti elnyomásnak azt a centralista politikáját, amelyet az Ideiglenes Kormány Finnországgal szemben folytat.

A területi kongresszus az általa képviselt finnországi matrózok, katonák és munkások nevében üdvözli a finn munkások harcát, amelyet a Finnország nemzeti függetlenségére törő imperialista celszövevények ellen vívnak.

A kongresszus leszögezi, hogy ha a finn demokrácia szükségesnek tartja az új országgyűlés összehívását, akkor a kongresszus az ennek megakadályozására irányuló különféle kísérleteket ellenforradalmi aktusoknak fogja tekinteni.

*„Известия Гельсингфорского Совета Гепутатов
Армии, Флота и Рабочих”, 149. sz.*

1917. szeptember 13. 3. old.

Револуционерное движение в России в сентябре

1917. г. 331. old.

¹ A III. területi kongresszus szeptember 10 és 12-e között ülésezett Helsingforsban. 123 küldöttje közül 63 volt bolsevik.

Az Ideiglenes Kormány Jogi Tanácsa a finnországi államigazgatásról

1917. szeptember 26.

Az ülésen részt vettek: Ny. I. Lazarevskij mint elnök, M. Sz. Adzsemov, G. E. Blosfeld, A. J. Galpern, D. D. Grimm, V. D. Nabokov, A. E. Nolge báró, B. E. Nolge báró mint tagok, valamint Ny. V. Nyekraszov finnországi főkormányzó. Az ülést 16 óra 25 perckor nyitották meg és 18 óra 40 perckor rekesztették be.

I. A megnyitás előtt az elnök azt javasolja, hogy a tanácskozás ülését tekintsék titkosnak.

Az elnök javaslatát elfogadják.

II. Megvitatják a finn országgyűlés elé terjesztendő javaslattervezeteket, amelyeket a Jogi Tanácsnak véleményeznie kell: 1. Oroszország és Finnország jogi kapcsolatai; 2. az új kormányforma.¹

Az elnök, miközben kifejti e tervezetek lényegét, rámutat arra, hogy ezek a következő alapelvekre épülnek: Finnország teljes függetlensége Oroszországtól a belső igazgatás terén és a köztársasági rendszer bevezetése Finnországban. Az Oroszországgal való kapcsolatokat a tervezet szerint nemzetközi szerződés szabályozná, a külügyek közös intézését tartva szem előtt; az e területen Oroszország és Finnország között támadó nézeteltéréseket a Nemzetközi Bíróságnak kell rendeznie. A tervezet előírja az önálló finn haderő létrehozását, amely csak háború esetén kerülne orosz

katonai hatóságok vezénylete alá és kizárólag Finnország területének védelmét szolgálja; egyúttal Oroszország elvesztené azt a jogát, hogy békeidőben helyőrséget tartson Finnországban.

A Jogi Tanács elnökének véleménye szerint a tanulmányozandó tervezetek említett elgondolásaival nem lehet érdemben foglalkozni, mivel szöges ellentétben állnak az orosz körök alapfelfogásával Oroszország és Finnország viszonyára vonatkozóan. A nevezett elgondolásokkal csak politikai szempontból érdemes foglalkozni, abból a szempontból, hogy ma milyen álláspontra helyezkedjen az orosz hatalom e tervekkel kapcsolatban. Ezért az elnök véleménye szerint hasznos volna, ha a finnországi főkormányzó részletesen beszámolna Finnország jelenlegi helyzetéről.

Ny. V. Nyekraszov – kérve, hogy tájékoztatását ne vegyék be a Jogi Tanács jegyzőkönyvébe – vázolja Finnország politikai helyzetét és a finn politikai pártok egymáshoz való viszonyát.

A főkormányzó beszámolójának meghallgatása után a Jogi Tanács áttér a tervezetek érdemi tárgyalására.

B. E. Nolgye báró, a tanács tagja megállapítja, hogy nézete szerint a finn politikusok által az új kormányformára vonatkozólag kidolgozott terv, néhány mozzanatától eltekintve, orosz szempontból eléggé elfogadhatónak látszik, persze azzal a feltétellel, hogy határozottabban állást foglalnak az Oroszország és Finnország között fennálló kapcsolatok megőrzése és az orosz államhatalom finnországi prioritása mellett.

A. J. Galpern, a Jogi Tanács tagja megállapítja, hogy Finnország új alkotmányának kiadása csakis az orosz törvényhozó hatalom aktusa lehet. Ugyanilyen módon adta ki az anyaország hatalma a kanadai alkotmányt, a dél-afrikai államok alkotmányát stb., s ezen alkotmányok mindegyikében fellelhetők a közös eredet nyomai, amelyek az egész brit birodalmat átfogó hatalomhoz vezetnek. S ez így van annak ellenére, hogy az említett alkotmányok az illető gyarmatoknak sokkal szélesebb jogkört biztosítanak, mint amekkorát Finnország kap. A. J. Galpern véleménye szerint Kanada és a dél-afrikai államok példáját kell követni a finn kérdés megoldásánál is. Nem kell félnünk attól, hogy Finnországnak széles körű alkotmányos jogokat biztosítsunk, mert ez a szélesség a legjobb garancia az alkotmány tartósságára és hosszú életére. Ugyanakkor azonban A. J. Galpernnak az a véleménye, hogy Finnország legfelsőbb hatalmának szoros kapcsolatban kell állnia az orosz legfelsőbb hatalommal, mert az ilyen kapcsolat láthatóan kiemeli Finnország kormányzatának jogi alapját és az orosz szuverenitáshoz viszonyítva alárendelt helyzetét.

A finn legfelsőbb hatalom és az orosz legfelsőbb hatalom között úgy lehetne a legjobb kapcsolatot biztosítani, ha az alkotmányban rögzítenék egy olyan főkormányzó kinevezésének elvét, aki a finnországi legfelsőbb hatalom hordozója volna. Ha politikai körülmények gátolnák a finnek számára gyűlöletes főkormányzói hatalom helyreállítását, más eszközökhöz is lehetne folyamodni: az orosz hatalom megerősíthetné a legfelsőbb hatalomnak egy olyan képviselőjét, akit Finnország népe választ, s aki az Oroszországi Köztársaság alelnökeként nemcsak a finnországi legfelsőbb hatalmat gyakorolná, hanem egyúttal Finnországban az oroszországi hatalom funkcióit is ellátná.

A fentebbi megfontolások alapján szemügyre véve a tervezeteket, A. J. Galpern annak a véleményének adott hangot, hogy sokat közülük minden vita nélkül el lehet fogadni, vannak köztük olyan pontok, amelyek némi módosításra szorulnak, de vannak végül olyanok is, amelyeket teljesen el kell vetni, mint például azt, hogy Finnországban az oroszországi hatalom mindennemű részvétele nélkül adjanak ki alkotmányt, hogy a vitás kérdéseket a hágai Nemzetközi Bíróság elé terjesszék, megtiltsák az orosz csapatok Finnországban tartását stb.

A. J. Galpern kifejtéi főbb nézeteit azokra az alapelvekre vonatkozólag, amelyeket a Jogi Tanácsnak szem előtt kell tartania, amikor a Finnország kormányzati formáira vonatkozó új elgondolásokat vizsgálja. Ezek az alapelvek a következők: 1. Finnország alkotmányának az oroszországi hatalom aktusának kell lennie; 2. a finnországi legfelsőbb hatalom szervének egyúttal az oroszországi hatalom szervének is kell lennie; 3. az oroszországi hatalomnak joga van az orosz állam határainak védelmére, s így a csapatai fölötti rendelkezés joga nem eshet semmiféle korlátozás alá Finnország részéről. Ezeknek az alapelveknek a tiszteletben tartása esetén A. J. Galpern véleménye szerint Finnországnak a legmesszebbmenő szabadságot lehet nyújtani belső kormányzásában.

D. D. Grimmnek, a Különtanács tagjának véleménye szerint a Jogi Tanácsnak mindenekelőtt meg kell állapítania, mi az, ami a vizsgált tervezetekben formai szempontból teljesen elfogadhatatlan. A finn elgondolások az összállami törvényhozás fogalmának tagadásából indulnak ki és csak a párhuzamos törvényhozást ismerik el, vagyis azt, hogy az orosz és a finn államb hatalom azonos törvényeket adnak ki; de még az ilyen párhuzamos törvényhozási rendet sem ismerik el minden összállami jelentőségű kérdésben, mivel szerintük ezek közül a kérdések közül sokat a finn törvényhozó hatalomnak önállóan kell megoldania. Végül D. D. Grimm felhívja a Jogi Tanács figyelmét Finnország elnökének a tervezetben vázolt helyzetére, amelynél fogva önálló állam fejévé válna, mentesülve az orosz hatalom minden befolyása és ellenőrzése alól. Mivel mindez még csak javaslat, D. D. Grimm véleménye szerint tisztán formai szempontokra való hivatkozással elvethető.

M. Sz. Adzsemovnak, a Jogi Tanács tagjának megállapítása szerint a tervezetek lényegében nem tekinthetők másnak, mint arra irányuló kísérletnek, hogy Oroszország nehéz helyzetét kihasználva elragadjanak az orosz hatalomtól olyasmit, aminek semmiféle történelmi alapja nincs.

A Finnország fölötti fennhatóság a XVIII. században a svéd királyokat, a XIX. században az orosz uralkodókat illette, most pedig az Ideiglenes Kormányt illeti meg, amelynek egyes-egyedül van joga megállapítani a finn alkotmány terjedelmét és határait.

G. E. Blossfeld, a Jogi Tanács tagja megállapítja, hogy alaposan meg kell fontolni az A. J. Galpern által javasolt kompromisszumot, amely szerint Finnországban a főkormányzót alelnök váltaná fel. Nem szabad elfelejteni, hogy Oroszországnak óriási érdekeltségei vannak Finnországban, politikaiak és gazdaságiak egyaránt, s ezek védelmezője volt a finnországi főkormányzó. Ugyanakkor az alelnök, még ha az oroszországi hatalom erősíti is meg tisztségében, sohasem lehet az orosz érdekek védelmezője, mert mindig egyik vagy másik finnországi pártnak lesz a tagja és választhatóságánál fogva az illető párttól függ, tehát az orosz érdekek védelme sohasem kötheti le kellőképpen a figyelmét. Éppen ezért G. E. Blossfeld úgy véli, hogy Finnországban a legfelsőbb hatalom hordozója csakis az oroszországi kormány által kinevezett főkormányzó lehet. Ezután G. E. Blossfeld megjegyzi, hogy a tervezetek szerint a finn hatóságoknak lehetőségük nyílna néhány nemzetközi jellegű ügy megoldására. Az ilyen elgondolások véleménye szerint nem felelnek meg Finnország jogi helyzetének; éppen ezért a Jogi Tanácsnak ragaszkodnia kell ahhoz, hogy minden külpolitikai ügy teljes egészében az orosz külügyminiszter kezében maradjon.

III. V. Ny. Nyekraszov finnországi főkormányzó ez év október 2-ra meghívja Helsingforsba a Jogi Tanács tagjait, hogy a finn jogászokkal is megvitassák a tervezeteket.

A Jogi Tanács elfogadja a finnországi főkormányzó meghívását, s a helsingforsi

megbeszéléseken való részvételre a tanácskozás következő tagjait jelöli ki: M. Sz. Adzsemojov, A. J. Galpernt. D. D. Grimm, Ny. I. Lazarevszkijt, A. E. Nolgeye bárót, B. E. Nolgeye bárót és Ny. V. Mazarakija ügyvezetőt.

Ny. Lazarevszkij
elnök

B. Nolgeye, D. Grimm, A. Nolgeye
tagok

CGAOR SZSZSZR, f. 474, op. 1, d. 4, ll. 178-185.
Revolucionnoje dvizsenyje v Rosszii v szentyabre
1917. g. 238-240. old.

¹ Július 5-én a finn országgyűlés törvényt fogadott el, amelyben Finnországot autonómnak nyilvánította, de ezt az autonómiát nem terjesztette ki a külpolitikára, a hadügyi törvényhozásra és a katonai igazgatásra. Az Ideiglenes Kormány válaszképpen feloszlatta ugyan a finn országgyűlést, mégis bizonyos új formákat keresett a finnországi államigazgatásban, amelyek megnyugtathatják a finn lakosságot, belebékíthetik az orosz szuverenitásba. Az „új kormányforma” kifejezés ezekre a tervezett intézkedésekre utal. A kormány burzsoá nacionalista álláspontja természetesen kizárta a finn kérdés akárcsak átmeneti érvényű rendezését is.

Kerenszkij a katona-, matróz- és munkásküldöttek finnországi területi bizottsága ellen

1917. október 4.

Minthogy a kialakult politikai és katonai helyzetre való tekintettel a legerélyesebben fel kell lépni a bolsevizmus bomlasztó elvei ellen, kategorikusan kérem, tegye meg a leghatározottabb intézkedéseket a finnországi területi bizottság bűnös tevékenységének felszámolására és a finn területen álló csapatok rendjének teljes helyreállítására.

A. Kerenszkij
legfelső főparancsnok

Desiffrírozta
Melnyikov alezredes

Döntés: Pszkovba hozzám rendelendő a finnországi területi bizottság elnöksége. Cseremisov tábornok. 1917. október 5.

CGVIA, f. 2030 sz, op. 1, d. 1237. l. 60.
Oktyabrszkoje vooruzsonnoje vossztanyije v
Petrogragye. Moszkva 1957. 256. old.

Finnország már-már félig elkülönült helyzete, földrajzi közelsége – s ami nem kevésbé fontos –, a fejlettebb gazdasági körülmények között kifejlődött finn munkásmozgalom ereje, átütő bolsevik-szimpátiája magyarázza, hogy Lenin ott keresett bűvőhelyet az illegálitás nehéz heteiben.

Mivel a szociáldemokraták finn területen behatoltak az államapparátusba, előállt az a furcsa helyzet, hogy a munkásmozgalom néhány kiemelkedő vezetője fontos hivatali tisztségeket kapott. Így lett például egy derék baloldali szociáldemokrata Helsink-i rendőrfőnöke. Hatalmi okokból természetesen minden pozíciót el kellett foglalniuk.

Lenint a finn szocialista forradalmárok szinte kézről kézre adták, sőt amikor visszatért az orosz fővárosba, akkor is elsősorban egy ilyen „finn lánc” segítette útjában.

G u s t a v R o v i o

Hogyan rejtőzködött Lenin a helsingforsi „rendőrfőnöknél”

Megjött Sotman és titokzatos képpel azt mondta:

– A párt Központi Bizottsága megbízott, hogy szervezzem meg az átszöktetést és keressék lakást Lenin számára itt, Finnországban.

– Már járt itt egy lányka ebben az ügyben, és meg is állapotunk vele – jegyeztem meg a magam részéről.

– Rosszul tette az a lány, hogy idejött, engem bíztak meg, hogy helyezzem el Lenint itt, Helsingforsban, de úgy, hogy senki ne tudjon róla. Ezt senkivel sincs jogod közölni – mondta nekem Sotman.

– Rendben van. Kész vagyok segíteni, amiben csak tudok. Magától értetődik, hogy tőlem senki sem tud meg semmit – feleltem.

Mivel Sotman igen sietett Lenin átköltöztetésével, elhatároztuk, hogy egyenest az én lakásomra kíséri őt, s majd azután keresünk számára valami megfelelőbb szállást.

1917 április elején a munkásszervezetek engem választottak meg a helsingforsi milícia parancsnokává. Később kineveztek a helsingforsi rendőrfőnök első helyettesévé, rendőrfőnökké pedig egy bizonyos von Schrader nevű főhadnagyot. A kiéleződött osztályharc közepette azonban Schrader nem tudta elviselni a burzsoázia és sajtója támadásait – a burzsoá sajtó ugyanis napról napra mocskolta a rendőrséget, amely csaknem teljesen szociáldemokrata munkásokból állt –, és otthagyt bennünket. Így hát én lettem a rendőrség parancsnoka, és ezen a poszton is maradtam egészen az 1918 januári munkásforradalomig.

A Hagness tér 1. számú házában laktam, egyszoba-konyhás lakásban. Mivel senki sem járt hozzám, a feleségem pedig akkor éppen falun volt, a legkézenfekvőbbnek és legveszélytelenebbnek találtuk, ha először hozzám szállásoljuk el Lenint. Sotman még tréfálkozott is:

– Ha visszamegyek Pityerbe, elmondom a mieinknek, hogy a helsingforsi rendőrfőnöknél helyeztem el Lenint. Biztosan nagyot néznek majd, és nevetni fognak, ha megtudják. És meg vagyok győződve róla, hogy Kerenszkij ügynökei közül egyiknek sem jut majd az eszébe, hogy a te lakásodba kukkantson.

Megállapodtunk Sotmannel, hogy először is Lahti városába fogja kísérni Lenint, majd onnan felhív engem telefonon a helsingfors rendőrparcnszágon. Lahtiból Vijk képviselő lakására mennek; ő ugyanis nem bent, Helsingforsban lakott, hanem egy közeli nyaralóhelyen, Malm állomásnál. Amikor mindent eléggé meghánytunk-vetettünk, Sotman elégedetten és örvendezve eltávozott.

Pár nap múlva megszólalt a telefon. Sotman közölte Lahtiból: „Minden rendben. Holnap este nálad leszek.”

Másnap felhívott Vijk és arra kért, hogy estére adjak neki randevút, mert látni szeretne engem egy elvtárs. Megígértem, hogy este 11-kor a Hagness piacnál leszek, ott fogok sétálni a járdán.

Jókor kimentem a megjelölt helyre és vártam. Néhány perc múlva odajött hozzám két ember, franciául beszélgetve. Egyikük Vijk volt. Udvozöltük egymást.

– Rovio elvtárs? – kérdezte nyugodt hangon, oroszul, a másik, és kezét nyújtott. Ő volt Lenin, akit akkor láttam először. Igennel válaszoltam és megszorítottam a kezét. Elindultunk a lakásom felé. Ez július végén vagy augusztus első napjaiban történt, pontosan nem emlékszem.¹ Óvatosan körülnéztünk, s mivel egy lelket sem láttunk az utcán, felsiettünk a negyedik emeletre, a lakásomba.

Kicsit bizony izgultam, amikor hirtelen Lenin házigazdája lettem. Akkor természetesen sejtettem se lehetett róla, hogy négy hónap múlva Lenin egy nagyhatalom vezetője lesz, de naponként olvasva az orosz polgári és opportunisták lapokat, s látva, milyen nagy figyelmet szentelnek Lenin „kémkedésének”, teljes mértékben megértettem Sotman konspirációját és bizonyos feszültség lett úrrá rajtam. Annál is inkább, mert hivatalomnál fogva csaknem mindennap akadt valami dolgom Kerenszkij kémelhárításával, néha pedig az októbrista M. M. Sztahoviccsal, a finnországi főkormányzóval is.

Teát főztem és megkínáltam vele a „lakómat”. Vijk elment. Lenin megkérdezte, hogyan lehet itt orosz újságokhoz jutni. Megmondtam neki, hogy az a legbiztosabb, ha esténként hat és hét óra között a pályaudvarra megy értük az ember, amikor megérkezik a vonat Petrográdból.

– Nos, akkor mindennap el kell mennie a pályaudvarra és el kell hoznia nekem az összes orosz lapot. Aztán meg kell szerveznie a levélkézbesítést a saját postáján, mert a hivatalos postában nem bízhatunk – adta ki első utasításait Lenin.

Megígértem, hogy mindezt pontosan megteszem. Közöltem Leninnel, hogy van egy teljesen megbízható elvtársam, vasutas a postakocsiban, aki Helsingfors és Pityer között teljesít szolgálatot; az ő segítségével megszervezhetem az illegális postát, amint utasítást kapok, hogy Pityerben hová kell eljuttatni a leveleket.

Amikor Lenin megtudta mindazt, amire szüksége volt a munkájához, azt mondta, hogy feküdjek le aludni, ő még dolgozik egy kicsit. És annak ellenére, hogy már késő volt, éppen csak hogy megtelepedett az új lakásban, nagy lelki nyugalommal leült az asztalhoz, átnézte az orosz lapokat és írni kezdett. Nem tudom, mennyi ideig írt, mert elaludtam. Reggel kilenc óra felé keltem fel, s odapillantottam az asztalra. Egy füzet feküdt ott, a következő címmel: „Állam és forradalom.” Lenin még aludt, én pedig elmentem dolgozni. Amikor délután négy óra tájban hazaértem, Lenin így szólt hozzám:

– Átnéztem a könyvszekrényét. Sok jó könyv van, éppen szükségem van rájuk.

Megkért, hogy vegyek neki tojást, vaját s más egyebet. Felajánlottam neki, hogy hozok ebédet a szövetkezeti étkezdéből, ahol én is ebédelni szoktam, ő azonban kategorikusan visszautasította, mondván, hogy a gázresőn forralhat vizet a teához és megfőzheti a tojást – ez pedig számára teljesen elegendő.

– Nekem a lapok a legfontosabbak. Ne feledkezzen meg a lapokról! – mondta.

Elmentem a pályaudvarra, és hoztam egy csomó újságot. Ez azután rendszerré

vált: esténként megváltam a pályaudvaron a postavonatot, megvettem az összes lapokat és elvittem Leninnek. Ő tüstént elolvasta azokat és cikkeket írt késő éjszakáig, másnap pedig átadta nekem a cikkeket, hogy juttassam el Pityerbe. Nappal maga készített enni-valót magának.

Lenin körülbelül másfél hétig lakott nálam; aztán Vijk talált a számára egy másik lakást, Usenius elvtársnál. Késő este kísértük el oda. Néhány nap múlva azonban ismét nálam kellett elhelyeznünk Lenint, mivel váratlanul visszatért az az elvtárs, akinek a lakásába költözött.

Miután Lenin ismét eltöltött nálam egy hetet, találtunk egy új lakást, amely egy B. nevű gyermektelen munkásé volt. Nem akarom megmondani az elvtárs teljes nevét, mivel a finn forradalom elfojtása után letartóztatták és golyó általi halálra ítélték, s én maig sem tudom, hogy kivégezték-e vagy sem.² Ez az elvtárs Lenin rendelkezésére bocsátott egy szobát, a felesége főzött Lenin számára és általában a legmesszebbmenőig igyekezett minden kényelméről gondoskodni. Lenin igen meg volt elégedve új szállásával és házigazdáival.

Jómagam minden este elmentem Leninhez, elvittem neki az újságokat és elhoztam tőle a postázandó leveleket; eközben tolmácsoltam is Lenin és házigazdái között, akik igen sajnálták, hogy nem tudnak közvetlenül érintkezni vele. Lenin is sajnálta, hogy nem tud se finnül, se svédül, és hozzátette, hogy most már késő megtanulnia a finn nyelvet. Lenin ebben a lakásban lakott helsingforsi tartózkodásának egész hátralevő részében, körülbelül egy hónapig, vagy valamivel tovább; szeptember végén vagy október elején ugyanis átutazott Viborgba.³

Most, amikor öt év múltán visszagondolok rá, hogyan dolgozott és élt Lenin a helsingforsi illegalitásban, már sok részlet kiesett emlékezetemből. Mindennapi találkozásainknak már csak egyes kiragadott, emlékezetes képeit és epizódjait tudom felidézni.

Lenin Helsingforsban élt, amikor a finn munkásszervezetek erről mit sem tudva elhatározták, hogy meghívják őt az ünnepségükre. A finn munkásszervezetek ugyanis minden évben, augusztus utolsó vasárnapján, egész Finnországban megrendezik a hagyományos munka ünnepét, amelynek tiszta bevétele a Finn Szakszervezetek Központi Szervezetének pénztárába kerül.

Ebben az évben a helsingforsi ünnepet előkészítő bizottság még a júliusi napok előtt elhatározta, hogy meghívja Lenint, legyen az ünnepség szónoka. Engem bíztak meg azzal, hogy írjam meg és küldjem el Leninnek a meghívó levelet. Meg is írtam, de elküldeni már nem tudtam, ugyanis Lenin közben a „lakóm” lett. Utólag megmutattam Vlagyimir Iljicsnek a szóban forgó levelet, és elmondtam, hogy miféle ünnepségről van benne szó. Lenin elmosolyodott és azt mondta:

– Most nem nagyon tanácsos beszédeket tartanom. Igaz, az ünnepségek közel vannak, de halasszuk el ezt egy más alkalomra.

Meg kellett oldani a „pénzügyi” kérdést is. Nem mintha Vlagyimir Iljicsnek nem lett volna pénze, hanem, szerencsétlenségünkre, orosz pénze volt. Mivel az orosz pénz árfolyama igen gyorsan esett, szemben a finn márka viszonylag lassabban csökkenő árfolyamával, s mivel ráadásul sokan spekulációt űztek az orosz pénzzel, a helsingforsi bankok egy személynek csak tíz márka értékben váltottak be rubelt. Nekem naponta csupán az újságokra többet kellett költenem tíz márkánál. Egymagam tehát nem is tudtam volna elég pénzt szerezni, de kellemetlen is lett volna rendőrfőnök létemre naponta orosz pénzt beváltogatni, hiszen minden beváltóban spekulánst gyanítottak, és az egész sajtó kampányt folytatott ellenük.

Mit tegyek? Hogyan magyarázzam meg a nálam levő rengeteg orosz pénz eredetét?

A parancsnokságot dolgozó elvtársakhoz fordultam és elmagyaráztam nekik, hogy titkos megbízatást kaptam a párttól: orosz pénzt kell beváltanom finnre, s ehhez a segítségükre lenne szükségem. „Később majd elmagyarázom nektek, miről is van szó, és a nevetek ezért még bekerül a történelembe” – mondtam végül tréfásan. Így hát öt elvtársat tüstént el tudtam küldeni pénzt váltani, és Vlagyimir Iljics „pénzügyi válsága” sikeresen megoldódott.

Tudott-e valaki arról, hogy Vlagyimir Iljics Helsingforsban tartózkodik? Az akkor Finnországban élő oroszok közül csupán Szmilga tudott róla. Lenin, amikor megszállt nálam, arra kért, hogy hívjam el hozzá Szmilgát. Elmentem Szmilgához és elhívtam. Vlagyimir Iljics arról kezdte faggatni, hogy milyen a hangulat a tengerészeknél, a helyőrségben, mi van a lappal, a nyomdával és egyebekkel. A finn elvtársak közül csupán a Központi Bizottság néhány tagja tudta, hogy Lenin a városban van, például Manner és Kuusinen, mivel elmondtam nekik a dolgot és megszerveztem, hogy találkozzanak Vlagyimir Iljicssel. Manner akkor az országgyűlés elnöke volt, és egy szép napon Vlagyimir Iljicssel bérkocsin elhajtattunk hozzá a lakására. A beszélgetés részben német, részben orosz nyelven folyt, és már elfelejtettem a tartalmát, csak arra emlékszem, hogy az antimilitarizmusról volt szó.

Kuusinen elvtárs Leninnel éppen Viborgba utazása előtt találkozott. A beszélgetés kizárólag német nyelven folyt, úgyhogy én, aki nem tudok németül, mindent elfelejtettem, amit nekem erről a beszélgetésről mondtak.

Sotman többször is eljött hozzánk. Megadta nekem a címetek, ahová leveleket kellett küldennem, és általában megszervezte a Pityerbe irányuló postát. Egyszer, ha jól emlékszem, éppen a kornyilovi napok után jött, és azt mondta nekem:

– Tudod-e, hogy négy hónap múlva Vlagyimir Iljics lesz nálunk a miniszterelnök? – és bizonygatni kezdte, hogy miért.

Együtt elmentünk Iljicshez, és Sotman vele is közölte:

– Vlagyimir Iljics, négy hónap múlva önnek kell kabinetet alakítania, ön lesz a miniszterelnök.

Vlagyimir Iljics a lehető legrészletesebben kifaggatta mindenről.

Nem emlékszem, Sotman vagy Szmilga mesélt-e a hírhedt Demokratikus Tanácskozásról, amelyet posványznak nevezett. Vlagyimir Iljics üres fecsegésnek minősítette az értekezleten elhangzottakat, és azt mondta, hogy katonasághoz kellene folyamodni, körülvenni az Alekszandrínkát és letartóztatni ezt az egész poshadó mocsarat: eleget fecsegték már. És ravaszul elmosolyodva megkérdezte, nem lehetne-e ezt valahogy rajtaütésszerűen megcsinálni.

Egy alkalommal eljött Vlagyimir Iljicshez Nagyezsda Konsztantyinovna⁴. Lenin rajzolt egy térképet, hogyan lehet eljutni hozzá, és levélben elküldte feleségének. És csakugyan: Nagyezsda Konsztantyinovna e térkép alapján megérkezett Helsingforsba és megtalálta Vlagyimir Iljics lakását.

Mennél jobban éleződött az osztályharc és mennél jobban fokozódott pártunk befolyása, Vlagyimir Iljics annál kényelmetlenebbül érezte magát Helsingforsban. Szeretett volna közelebb lenni az eseményekhez, közelebb Pityerhez. Egy szép napon aztán kijelentette, hogy el akar utazni Viborgba, kerítsek parókát, szemöldökfestéket, útlevelet, és szervezzek neki szállást Viborgban.

Hozzáláttam a feladat teljesítéséhez. Végigböngésztem az újsághirdetéseket, láttam egy színházi borbélyt, felhívtam telefonon, s megkérdeztem tőle, hogyan juthatnék parókához. Azt mondta, hogy személyesen kell elmennem, mértéket vesz és csinál olyan parókát, amelyet csak akarok.

Másnap kora reggel, amikor még néptelenek voltak az utcák, elsiettünk a Vlagyi-

mírszkaja utcába. Besurrantunk a borbélyműhelybe. A borbélyról aztán kiderült, hogy régi petrográdi, a Marinszki Színházban dolgozott, és kiválóan érti a mesterségét. Elmesélte nekünk, hogyan „varázsolt fiatallá” hercegeket, grófokat, tábornokokat és egyéb arisztokratákat, férfiakat és nőket egyaránt. Vlagyimir Iljics kérdésére, hogy mégis mikor lesz kész a paróka, azt mondta, hogy bizony beletelik két hét, mert ez igen vesződéses, aprólékos munka. Nesze neked! Vlagyimir Iljics úgy tervezte, hogy pár nap múlva utazik.

– Nincsenek esetleg kész parókái? – kérdezte Vlagyimir Iljics.

A borbély méretet vett Vlagyimir Iljics fejéről, és megkérdezte, milyen színűt parancsolunk. Vlagyimir Iljics azt mondta, hogy őszes legyen, mert körülbelül hatvanévesnek szeretne látszani benne. Szegény borbélyunk csaknem hanyatt esett a csodálkozástól.

– Mi ütött magába? Hiszen még olyan fiatal, senki se mondhatná negyvenévesnél többnek. Minek magának ilyen paróka? Még nincs egyetlen őszi hajszála sem!

A borbély ékesszólóan bizonygatni kezdte Iljicsnek, hogy nem szabad idejekorán öregbítenie magát. Vlagyimir Iljics ellenkezését figyelmen kívül hagyva hosszasan igyekezett őt lebeszélni az őszi parókáról.

– Hát nem mindegy az magának, hogy milyen parókát veszek? – kérdezte Vlagyimir Iljics.

– De nem ám, mert én azt szeretném, ha kegyed megőrizné a fiatalosságát – gyözködött ismét a borbély.

Vlagyimir Iljics szemügyre vette a szekrényeket és megpillantott egy őszi parókát. Kérte a borbélyt, hogy próbálják fel. A borbély szemrehányóan fogta a parókát, s próbálgatni kezdte. Csaknem jó volt, alig kellett valamit felfejteni és újravarni rajta. A borbély megígérte, hogy másnap reggelre megcsinálja. Másnap aztán újra elmentünk; a paróka készen volt. Vlagyimir Iljics felpróbálta, a borbély pedig végleg a fejéhez igazította, majd tanácsokat adott, hogyan kell viselni. Fizettünk és elbúcsúztunk. Gondolom, hogy a borbély még sokáig csodálkozott Vlagyimir Iljicsen, és sokat mesélt kuncsaftjainak arról a csodabogárról, aki jószerivel fiatal ember lehetett, de makacsul öregnek akart látszani...

Amikor másnap elmentem Vlagyimir Iljicshez, elmondta, hogy szoktatja magát a paróka viseléshez. Feltette a parókát és megkérdezte:

– Nos látszik, hogy paróka van rajtam?

Jól szemügyre vettem és azt mondtam:

– Aki nem tudja, nem veszi észre.

Azután az elvtársaim révén szemöldökfestéket és finn útlevelet szereztem, és átadtam Vlagyimir Iljicsnek. Huttunen képviselőt megkértem, hogy keressen lakást Viborgban. Amikor mindent előkészítettünk és elrendeztünk, elbúcsúztam Vlagyimir Iljicstől, és az elvtársak elkísérték őt Viborgba, onnan pedig kis idő múlva átment Pityerbe.

Most, miután részletesen leírtam Vlagyimir Iljics életének egyik rövid, de igen nevezetes időszakát, szükségképpen meg kell próbálkoznom személyiségének jellemzésével. Régi igazság, hogy az ember jelleme a kritikus helyzetekben mutatkozik meg a legjobban. Milyen volt Vlagyimir Iljics a legnehezebb időszakban, a Kerenszkij-uralom július utáni napjaiban?

Csodálatra méltó önuralomról és hidegvérrel tett tanúságot. Amint megérkezett, egy olyan út után, amelynek során bármelyik pillanatban letartóztathatták volna, nyomban leült az íróasztalhoz dolgozni. Éppen Helsingforsban fejezte be „Állam és forradalom” című könyvét.

Égész helsingforsai tartózkodása alatt egyszer sem tapasztaltam, hogy Vlagyimir Iljics a legcsekélyebb mértékben is ideges lett volna. Mindig jó hangulatban volt. Ha valami mulatságos dolgot hallott, szívből nevetett rajta . . .

Lenin v Otkyabre. Voszpominanyija. Moszkva
1957. 261–269. old.

¹ Lenin 1917. augusztus 23-tól október 20-ig rejtőzött Finnországban.

² Lenin akkor Artur Blumquist mozdonyvezetőnél lakott. Lásd a következő szemlényt.

³ Helyesen: szeptember 17-én.

⁴ Krupszkaja kétszer látogatta meg Lenint Helsinkiben.

Emilia Blumquist

Kedves vendég

En és a férjem, Artur Blumquist, aki 1951-ben halt meg, a finnországi svédek munkásszervezetének tagjai voltunk. Figyelmeztettek bennünket, hogy a lakásunkban néhány hétre megszáll egy elvtárs, akire úgy kell vigyáznunk, mint a szemünk világára. Akkor még fogalmunk sem volt róla, hogy Leninről van szó, de az elvtársak utasítását szigorúan teljesítettük. Hogy elrejtjük vendégünket a „spiclik árgus szeme” elől, elhatároztuk, hogy az esti órákban fogjuk elhozni lakásunkba. Így is történt: a férjem bérkocsin ment a vendégért.

Amikor közelebbről megismerkedtünk a jövevénnel, mindenekelőtt úgy éreztük, hogy igen jólelkű emberrel van dolgunk. Lenin igen szívélyes, figyelmes volt az emberekhez. Jelenlétével soha nem zavart, nem nyugtalanított másokat. Sokat dolgozott. Ma már tudjuk, hogy amikor a mi lakásunkban tartózkodott, halhatatlan könyvén, az „Állam és forradalmon” dolgozott.

Vlagyimir Iljics nagyon gyorsan meghódította környezetét; mindazokat, akikkel szót váltott, megnyerte eszével és emberségével, csipős humorával és tréfaival.

Emlékszem egy esetre, amikor Vlagyimir Iljics megtréfált.

Néhány napra hozzánk érkezett Nagyecsda Konsztantyinovna Krupszkaja. Ezek voltak Vlagyimir Iljics legvidámabb napjai. Látni kellett ragyogó szemét, hogy fogalmat alkothassunk hangulatáról.

Helsingforsban akkoriban nagyon rossz volt az élelmiszerellátás, mindent jegyre adtak. Nagyecsda Konsztantyinovna hozott Oroszországból egy doboz kaviárt. Ebéd előtt Vlagyimir Iljics odaadta nekem a dobozt, hogy nyissam ki. Amikor megláttam, mi van benne, azt hittem, hogy csizma-suviksz – hiszen soha életemben nem láttam még kaviárt. Fogtam hát a cipőkefét és a kaviáros dobozzal együtt bevitettem Iljics szobájába. Ezt látva, Vlagyimir Iljics egészen megrémült, és – még most is emlékszem – pajkosan szikrázó szemmel oroszul felkiáltott: „Nem, nem, ez ennivaló!” Kézzel-lábbal muto-gatta, hogy a kaviárt megeszik és nem csizmát tisztítanak vele. Ez volt az első találkozásom a kaviárral.

Vlagyimir Iljics nagyon óvatos ember volt. Amikor sétára indult (egyedül soha nem engedték ki az utcára), előbb mindig alaposan körülnézett. És ez érthető is volt. Akkor mindenütt besúgók és árulók szaglásztak.

Emlékszem, egyszer Lenin friss orosz újsággal a kezében kijött a konyhába és

ironikusan lefordított nekünk egy cikket, amelyben az állt, hogy a detektívek állítólag Lenin nyomára bukkantak, aki Petrográdon rejtőzik. A cikk ezekkel a szavakkal végződött: „Lenin letartóztatása csupán napok kérdése!” Lenin jelentősegteljesen elmosolyodott, s ironikusan, hamiskásan hunyorítva így szólt: „Kár, nagyon kár ezért a Leninért. Lám csak, mik vannak!” – és bement a szobájába.

Hamarosan el kellett válnunk kedves vendégünkötől. Mintegy hat hetet töltött nálunk, s hazautazott, hogy véghezvigye nagy művét.

„*Trud*”, 1960. február 24.

J u h o K. L a t u k k a

Lenin finnországi illegalításban

Szeptember 17-én, vasárnap, azon a napon, amelyen Vlagyimir Iljicsnek meg kellett érkeznie, korán reggel felkeltem, rendet csináltam a szobában, hogy méltóképpen fogadjam a kedves vendéget, és bementem a városba. A munkásnegyedben volt a lakásom, az úgynevezett Talikkalában.

Szinte repültem az örömtől, hogy nemsokára fogadhatom az orosz forradalmi proletariátus vezérét.

Huttunennek, a helyi munkáslap akkori főszerkesztőjének kellett őt „átszállítania” Helsingforsból. Magam is Huttunen lakására siettem. Kinyitották az ajtót, s bevezettek a szobába. „Hol van Vlagyimir Iljics? Minél előbb szeretném látni!” – mondtam. „Erte jött? Mindjárt meglátja, egy pillanat” – felelte Huttunen és kiment.

Kisvártatva Huttunen beszólt, hogy Ivanov vár rám a konyhában. (Iljics egy szesztrerecki fegyvergyári munkás, bizonyos Ivanov nevére kapott útlevelet.) Vlagyimir Iljics az asztalnál ült és reggelizett. Köszöntöttem. „Ivanovnak hívnak” – mondta hal-kan, s a szeméből még ezt is kiolvashattam: „Nehogy összekeverjen engem, Ivanovot, valaki mással, akit egész Oroszországban keresgél Kerenszkij és a bandája!”

Rövid ideig még beszélgettünk, azután Huttunennel elmentünk egy gyűlésre, Lenin pedig estig ott maradt Huttunen lakásán. Csak este indultunk el hozzám. Bérkocsit fogadtunk, s azon vittük el a „poggyászt” (három újságsomagot meg egyebeket).

Vlagyimir Iljicsnek megtetszett a szoba, s különösen a könyvszekrény meg a könyvespolc, az orosz illegális pártirodalom sok termékével. „Nos hát, elvtárs, a rendelkezésemre bocsátja ezt a lakást?” – kérdezte. Igenlő válaszomra kezet szorított velem, s azt mondta: „Itt majd jól tudok dolgozni.”

És valóban munkához is látott új „dolgozószobájában”. Munkanapját pontosan beosztotta. Megszabta, mikor kel fel, mikor ebédel és vacsorázik, mikor beszélget és pihen ebéd után. Csak a lefekvés idejét nem határozta meg. „Nos hát, ez attól függ, mennyire volt termékeny a napunk, nem hagyhatunk semmit elvégezetlenül!” – mondta Lenin, és nyomban hozzátette: „Mi pártmunkások, nyolcórás, sőt, egyes szakmákban hatórás munkaidőt követelünk a munkások számára, a saját munkaidőnket azonban nemigen méricskéljük.” Napirendjét Vlagyimir Iljics pontosan betartotta. Csak akkor engedett belőle, amikor elvtársak érkeztek hozzá Petrográdról.

Vlagyimir Iljics már reggel hét órakor az íróasztalnál ült. Amikor munkába indultam – a helyi munkáslapnak, a „Työ”-nek (Munka) a munkatársa voltam –, mindig benéztem hozzá, mivel megkért, hogy soha ne menjek el figyelmeztetés nélkül otthon-

ról. Mindig megkérdezte, hogy mikor jövök haza, s megkért, hogy mondjam el, mi újság stb. „Figyelje a PTA¹ táviratait; félek, nagyon félek, hogy elszalasztjuk a kedvező pillanatot. Hiszen a forradalom kirobbanásakor a helyszínen kell lennünk” – mondotta. Megígértém neki, hogy teljesítem a megbízását, és figyelni fogom a távirati jelentéseket.

Teltek-múltak a napok. Nagyon összebarátkoztunk. Amikor Vlagyimir Iljics elfáradt az olvasástól vagy írástól, beszélgetni kezdtünk, s néha eltréfálkoztunk. Érdekes és tanulságos volt hallgatni emigrációs élményeit. Lenin egy alkalommal megjegyezte: „Még önökkel is megeshet, elvtársak (a finnekre gondolt), hogy illegalitásban vagy emigrációban kell élniük.” És, amint ezt az 1918-ban bekövetkezett események megmutatták, nem tévedett.

Jól emlékszem Vlagyimir Iljics életének néhány érdekes epizódjára, amelyek lakásomban történtek.

Lenin az újságok közvetítésével szorgalmasan nyomon követte az Oroszországban és a más országokban zajló eseményeket. A reggeli petrográdi lapokat hozó postát (amely délelőtt 11-kor érkezett Viborgba) úgy várta, mint éhes ember az ebédet. Érdeklődéssel néztem, hogy szalad a szeme a hasábokon; egyetlenegy parányi cikkecske sem kerülte el a figyelmét. „Nem lehetne hozzájutni a szélsőségesen jobboldali pártok lapjaihoz is?” – kérdezte, és teljesíteni kellett a kérését.

Lenin különösen a „feketeszázas” újságokra vetette rá magát. Hiszen ezek bírálták az Ideiglenes Kormány lépéseit és megmutatták azokat az erőket, csoportokat, amelyek képesek az ellenforradalom kirobbantására. Mindez pedig szükséges volt Vlagyimir Iljics cikkeihez, amelyeket nálam írt, és amelyeket én juttattam el Petrográdba.

Vlagyimir Iljics a helyi események iránt is érdeklődött. Amikor megtudta, hogy gyakran megfordulok a Munkás- és Katonaküldöttek Viborgi Szovjetjében, azt a feladatot adta, hogy tisztázzam: miképpen vélekedik a viborgi helyőrség a bolsevikokról, ha Petrográdban magukhoz ragadják a hatalmat. Ezt a feladatot könnyen végrehajtottam, hálá Rakov és Polovoj elvtársaknak, akiknek pontos értesüléseik voltak a Viborgban elszállásolt ezredek beállítottságáról.

Lenin értékes útmutatásokat adott arra vonatkozólag, hogyan kell tovább folytatni a munkát a hadseregben. Első ízben ő mutatott rá arra is, hogy szoros kapcsolatot kell kialakítani az orosz csapatok és a finn munkásszervezetek között.

A Viborgi Szovjetbe gyakran érkeztek előadók. Vlagyimir Iljics viborgi tartózkodása idején szóba került többek között, hogy az eszer Maria Szpiridonova is előadást tart a pillanatnyi helyzetről. Amikor ezt megtudtam, közöltem Vlagyimir Iljicsel. De jobb lett volna, ha nem szólok róla, mert Vlagyimir Iljics tüstént azon kezdte törni a fejét, hogyan vehetne ő is részt ezen az előadáson. És hiába magyaráztam, hogy semmiképp sem kockáztathatja meg ezt a lépést, Lenin tántoríthatatlan volt: „Most, az adott pillanatban, politikailag nagyon fontos és hasznos számomra Szpiridonova előadásának meghallgatása.” „Ezt nem tagadom, elvtárs – feleltem –, de több okból sem mehet el. Elkaphatják például az Ideiglenes Kormány ügynökei.”

Szerencsére támadt egy ötletem, amellyel Lenin nyomban egyetértett. Megígértém, hogy ott leszek az előadáson és magammal viszek egy elvtársat, aki tud gyorsírni. „Az előadás teljes gépírási szövege már másnap a kezében lesz” – mondtam Vlagyimir Iljicsnek. Másnap azonban közölték, hogy Szpiridonova előadása elmarad. Otthon elmondtam a hírt Vlagyimir Iljicsnek, s ezzel nagyon megnyugtattam. Tréfásan azt a kérdést kezdte feszegetni, milyen büntetést kaptam volna a párttól, ha nem tudom visszatartani őt, és az előadáson letartóztatják.

Amikor nyilvánvalóvá vált, hogy küszöbön áll a második koalíciós kormány bukása, Vlagyimir Iljics megkért, hogy hozzam el neki az esti lapokat is.

Ezért esténként is bejártam a városba. Nem emlékszem pontosan, hogy október 6-án vagy 7-én kaptam-e meg azokat az esti lapokat, amelyek a kormányváltásról szóló hivatalos közleményt tartalmazták. Vlagyimir Iljics, amikor megtudta, hogy az új kormányba bekerült Gvozgyev, Liverovszkij, Kiskin stb., mélyet sóhajtott, és azt mondta: „Hát megalakult végre Kerenszkij utolsó kormánya.” Szerettem volna azt mondani, hogy a következő ezek szerint „Ivanov elvtárs” kormánya lesz, de mégse mondtam.

Ugyanazokban a napokban kaptuk a hírt Moszkvából, hogy a kerületi duma-választásokon a bolsevik lista megszerezte a szavazatok jelentős részét. Valamelyik újság, már nem emlékszem pontosan, hogy melyik, még azt is közölte, hogy a moszkvai helyőrség 17 000 katonájából 14 000 a bolsevik listára szavazott. „Nem értem, hogy ilyen körülmények között miért nem veszik kezükbe a hatalmat?” – fakadt ki Vlagyimir Iljics.

Lenint a forradalom éltette; maga is forrt, mint a forradalom.

Emlékszem, hogy két-három alkalommal elég hosszú leveleket írt Petrográdba² az elvtársaknak, akik a mozgalmat vezették; ezekben a levelekben megállapította, hogy a történelem soha nem fogja megbocsátani nekünk, ha most nem vesszük kezünkbe a hatalmat.

Egyik levelére Vlagyimir Iljics technikai okok folytán nem kapott választ. Akkor új levelet írt, amelyben kifejtette, hogy ő maga, saját elhatározásából, a párt Központi Bizottságának engedélye nélkül kilép az illegalitásból és ott terem Petrográdban, vezetni a proletárok forradalmi mozgalmát. Csupán Sotman megérkezése akadályozta meg abban, hogy elhatározása szerint cselekedjen. Emlékszem, mennyi fáradtságába került Sotmannak, hogy Vlagyimir Iljicset még egyhetes maradásra bírja.

Lenin beadta a derekát, de Sotmannak egy darab papíron rögzítenie kellett, hogy ő, Sotman, a párt Központi Bizottsága nevében nem engedi meg, hogy Lenin önként visszatérjen Petrográdba. „És az aláírás? – kérdezte Vlagyimir Iljics. – Írjon dátumot is!” A történelmi jelentőségű cédulát elvettem Sotmantól és betettem a kommodiókba. Ottmaradt Vlagyimir Iljics elutazása után is; később, amikor a fehérek kerültek uralomra Finnországban, és nekem menekülnöm kellett, a rokonaim elégették a papírost, a fehérek megtorló akcióitól félve.

A nálam töltött utolsó héten Vlagyimir Iljics kora reggeltől késő éjszakáig dolgozott: az érlelődő eseményekre készült.

Október 7-én, szombaton azután végre megérkezett a Központi Bizottság küldötte, a régóta várt Eino Rahja, hogy Petrográdba vigye Lenint. Nem vesztegették az időt. Elővették a parókát, amely felismerhetetlen finn lelkipásztorrá változtatta a mi Vlagyimir Iljicsünket.

A búcsúzásnál szerencsés utat kívántam Vlagyimir Iljicsnek, és sok sikert az Oroszországban napirendre került politikai kérdések megoldásához. „Kövessétek a példánkat!” – hangzott Lenin szívélyes válasza. Villamosra szálltak, és hamarosan a pályaudvaron voltak. Délután 2 óra 35 perckor fűtült a vonat, s az „Októberi forradalom” már útban is volt Oroszország felé. Raivola állomáson utasaink elhagyták a vagon peronját; körülbelül két óra múlva Vlagyimir Iljics a szerkocsiban – Jalava volt a mozdonyvezető –, Eino Rahja pedig a szerelvény első kocsijában, túljutott a határon, és Lanszkaja állomáson elhagyták a vonatot...

Két hét múlva, október 25-én valósággá vált az októberi forradalom.

Lenin v Oktyabrje.

270–275. old.

¹ PTA = Petrogradszkoje tyelegrafnoje agenzstvo, Petrográdi Távirati Ügynökség.

² Lasd *Lenin Művei*. 26. köt. Szikra 1952. 130–131., 136–139., 177–183. old.

Lenin finnországi illegális rejtékelyén egy földrengésjelző készülék érzékenységevel figyelte az oroszországi politika talajmozgásait. Pompás politikai ösztönével tökéletes biztonsággal jelölte ki azt az időpontot, amikor a tömegek hangulata, a front helyzete, Kerenszkij és a konzervatívok magatartása szükségszerűvé, elodázhatalanná tette a hatalom átvételét. Ekkor szinte emberfeletti energiával buzdított, sürgetett, sőt követelt a felkelés érdekében. Félelmetes energiájával mindent letarolt a felkelés útjából, magával ragadta az egész pártot és a tömegeket.

Hadd idézzük két finnországi levelét.

L e n i n

A bolsevikoknak kézbe kell venniök a hatalmat

Levél a Központi Bizottsághoz, az OSZDMP petrográdi és moszkvai bizottságához

1917. szeptember 12–14.

A bolsevikok, miután a Munkás- és Katonaküldöttek mindkét fővárosi Szovjetjében többségbe kerültek, kézbevehetik és *kell* is, hogy kézbevegyék az államhatalmat.

Kézbevehetik, mert a két főváros népe forradalmi elemeinek aktív többsége eleghető ahhoz, hogy magával ragadja a tömegeket, legyőzze az ellenfél ellenállását, szétzúzza az ellenfelet, meghódítsa és meg is tartsa a hatalmat. Mert ha a bolsevikok azonnal felajánlják a demokratikus békét, azonnal átadják a földet a parasztoknak, visszaállítják a Kerenszkij által szétvert demokratikus intézményeket és lábbal tiport szabadságjogokat, olyan kormányt fognak alakítani, melyet *senki* sem dönt meg.

A nép többsége *mellettünk* van. Ezt a május 6-ától augusztus 31-éig és szeptember 12-éig megtett hosszú és nehéz út bebizonyította: a többség a fővárosi Szovjetekben annak a fejlődésnek az *eredménye*, melyet a nép *a mi irányunkban tett*. Az eszerek és mensevikek ingadozásai, az internacionalisták megerősödése soraikban, ugyanezt bizonyítják.

A Demokratikus Tanácskozás *nem* képviseli a forradalmi nép többségét, hanem *csak a megalkuvó kispolgári felső rétegeket*. Ne hagyjuk magunkat a választások számadataival félrevezetni, nem a választások a fontosak: hasonlítsák össze a petrográdi és a moszkvai városi dumák választásait a szovjetválasztásokkal. Hasonlítsák össze a moszkvai választásokat és az augusztus 12-i moszkvai sztrájkot: ezek az objektív adatok arról, hogy a tömegeket vezető forradalmi elemek többségben vannak.

A Demokratikus Tanácskozás becsapja a parasztságot, nem ad neki sem békét, sem földet.

A parasztságot *csakis* a bolsevik kormány fogja kielégíteni.

*

Miért kell a bolsevikoknak éppen *most* kézbevenniök a hatalmat?

Azért, mert Petrográd küszöbön álló átadása százszorososan lerontja esélyeinket.

Márpedig Petrográd átadását, amikor a hadsereg élén Kerenszkij és Társai állnak, nincs erőnk megakadályozni.

Az Alkotmányozó Gyűlést sem szabad „megvárunk”, mert Kerenszkij és Társai ugyancsak Petrográd átadásával azt mindig *meghiúsíthatják*. Csak a mi pártunk biztosíthatja, miután kézbevette a hatalmat, az Alkotmányozó Gyűlés összehívását, és a mi pártunk, miután a hatalmat kézbevette, vádat fog emelni a többi párt ellen a halogatás miatt és a vádat be is fogja bizonyítani.

Az angol és a német imperialisták közötti különbékét meg kell és meg is lehet akadályozni, de csak gyors cselekvéssel.

A népet kifárasztották a mensevikek és eszerek ingadozásai. Csak a fővárosokban aratott győzelmünk fogja mellénk állítani a parasztságot.

*

Nem a felkelés „napjáról” van szó, nem a felkelés szoros értelemben vett „pillanatról”. Ezt csakis azoknak az egybehangzó véleménye dönti majd el, akik érintkezésben vannak a munkásokkal és a katonákkal, *a tömegekkel*.

Arról van szó, hogy pártunk most a Demokratikus Tanácskozáson ténylegesen *saját kongresszusát* tartja, és ennek a kongresszusnak döntenie *kell* (akár akarja, akár nem, döntenie kell) *a forradalom sorsa felől*.

Arról van szó, hogy a *feladatot* világossá tegyük a párt előtt: napirendre kell tűzni a *fegyveres felkelést* Petrográdban és Moszkvában (és vidékén), a hatalom meghódítását, a kormány megdöntését. Meg kell fontolni, *hogyan* agitáljunk ennek érdekében úgy, hogy a sajtóban ne ezeket a kifejezéseket használjuk.

Fel kell elevenítenünk emlékezetünkben, alaposan át kell gondolnunk, amit Marx a felkelésről mondott: „a *felkelés – művészet*” stb.

*

A bolsevikok „formális” többségére várni naiv dolog: *ezt* egyetlen forradalom sem várja meg. Kerenszkij és Társai sem várnak, hanem előkészítik Petrográd átadását. Éppen a „Demokratikus Tanácskozás” szánalmas ingadozásainak kell véget vetniök és éppen ezek fognak véget vetni a petrográdi és moszkvai munkások türelmének! A történelem nem bocsátja meg nekünk, ha most nem vesszük kézbe a hatalmat.

Nincs apparátus? Az apparátus megvan: a Szovjetek és a demokratikus szervezetek. A nemzetközi helyzet *éppen* most, az angol–német különbéke *küszöbén*, *nekünk* kedvez. Éppen most békét ajánlani fel a népeknek – ugyanannyi, mint *győzni*.

Ha Moszkvában és Petrográdban *egyszerre* vesszük kézbe a hatalmat (nem fontos, ki kezdi; sőt talán Moszkva is kezdheti), *feltétlenül és kétségtelenül* győzni fogunk.

N. Lenin

Lenin Művei. 26. köt.
Szikra 1952. 1–3. old.

Levél a Központi Bizottsághoz, a moszkvai bizottsághoz, a petrográdi bizottsághoz, valamint a petrográdi és a moszkvai szovjet bolsevik tagjaihoz

1917. október 1

Kedves elvtársak, az események olyan világosan írják elő feladatunkat, hogy a halogatás határozottan *bűn*.

Az agrármozgalom terjed. A kormány egyre brutálisabb megtorló intézkedéseket léptet életbe, a katonaság soraiban nő irántunk a rokonszenv (Moszkvában a katonaszavazatok 99⁰/₀-a a mienk, a finnországi haderő és flotta a kormány ellen van, Dubaszov nyilatkozata általában a frontról).

Az, hogy Németországban kitörőben van a forradalom, nyilvánvaló, különösen a matrózkivégzések után. A moszkvai választásokon óriási győzelmet arattunk – 47⁰/₀-ot kaptak a bolsevikok. A baloldali eszerekkel együtt *nyilvánvalóan* többségünk van az országban.

A vasutasok és postaalkalmazottak összeütközésbe kerültek a kormánnyal. A Liber-Danok az október 20-i kongresszus helyett már az október 20-a körüli kongresszusról beszélnek stb., stb.

Ilyen körülmények között „várni” – bűn.

A bolsevikoknak nincs joguk megvárni a Szovjetkongresszust, kötelesek *azonnal kézbevenni a hatalmat*. Ezzel megmentik a világforradalmat is (mert máskülönbben az a veszély fenyeget, hogy megegyezés jön létre a világ imperialistái között, akik a németországi kivégzések után engedményeket tesznek majd egymásnak és *egyesülnek ellenünk*), az orosz forradalmat is (máskülönbben egy igazi anarchia hulláma erősebbnek bizonyulhat, *mint amelyenek mi vagyunk*) és a háborúban részt vevő emberek százazezreinek életét.

A halogatás – bűn. Megvárni a Szovjetkongresszust – gyerekes játék a formásokkal, gyalázatos játék a formásokkal, a forradalom elárulása.

Ha felkelés nélkül nem lehet kézbevenni a hatalmat, *azonnal meg kell kezdeni a felkelést*. Igen valószínű, hogy éppen most kézbe lehet venni a hatalmat felkelés nélkül: például, ha a Moszkvai Szovjet azonnal, tüstént kézbe venné a hatalmat és (a Petrográdi Szovjettel együtt) kormánynak nyilvánítaná magát. Moszkvában biztos a győzelem, nincs ki harcoljon ellenünk. Petrográdban kivárhatjuk az eseményeket. A kormány nem tud mihez kezdeni és nincs számára menekvés, meg fogja adni magát.

Mert a Moszkvai Szovjet, miután kézbevette a hatalmat, a bankokat, a gyárakat, a „Russzkoje Szlovó”-t, óriási támaszra és erőre tesz szert, egész Oroszországra szóló agitációt folytathat azzal, hogy a következőképpen teszi fel a kérdést: mi *holnap* felajánljuk a *békét*, ha a bonapartista Kerenszkij megadja magát (ha pedig nem adja meg magát, megdöntjük). A *földet* a parasztoknak *azonnal*, engedményeket a vasutasoknak és a postaalkalmazottaknak *azonnal* stb.

Nem kell okvetlenül Petrográdban „elkezdeni”. Ha Moszkva „kezdi” vérontás nélkül, egészen biztosan támogatni fogja: 1. a frontheadserég együttérzéssel, 2. a parasztság mindenütt, 3. a flotta és a finnországi haderő azzal, hogy *Petrográd ellen vonul*.

Kerenszkij, még ha van is Petrográd alatt egy-két lovashadteste, kénytelen lesz megadni magát. A Petrográdi Szovjet egyelőre várhat, agitálva a moszkvai Szovjet Kormány mellett. A jelszó: a hatalmat a Szovjeteknek, a földet a parasztoknak, békét a népeknek, kenyeret az éhezőknek.

A győzelem biztos, és tíz közül kilenc esély van arra, hogy vérontás nélkül.
Várni – bűn a forradalommal szemben.

Üdvözet
N. L e n i n

Leninnek, világtörténelmi jelentőségű küzdelmében, nagy hasznára volt Szverdlov, a párt kiváló szervezője és vezetője. A katonai tervek kialakításánál Lenint a Podvojszkij, Nyevszkij és Antonov-Ovszejenko által vezetett bolsevik katonai szervezet támogatta. Becses segítséget kapott a kronstadti és finnországi bolsevikoktól, akik a balti flottát és a főváros körül elhelyezett csapatokat biztosították a nagy tervhez. Raszkolnyikov, Dibenko, Szmilga itt végezték pártmunkájukat.

Hibái és ingadozásai ellenére hasznosan járult hozzá az előkészítő munkálatokhoz Sztálin, Kamenyev, Zinovjev és Trockij. (Az utóbbi az ún. területköziek csoportjával augusztusban lépett be a pártba. A területköziek minden fogyatékosságuk ellenére pozitív szerepet játszottak az októberi forradalomban.) Trockijnak érthetően gyengébb volt a párton belüli pozíciója, de ezekben a hetekben a petrográdi szovjet elnökeként a párt egyik legnépszerűbb politikusa lett, aki hatást gyakorolt a bolsevik jelszavak megformálására. Koszior, Molotov, Kalinyin, Lacisz, Zaluckij, Rahja, Tomszkij és Jevdokimov mint a petrográdi pártbizottság ismert tagjai működtek közre. Buharin, Rikov, Nogin és Lomov Moszkvával biztosították az összeköttetést.

A legfontosabb mégis a tömegek magatartása volt. A bolsevikok széles körű tömegmunkájáról és annak eredményeiről beszélnek a következő dokumentumok.

A bolsevikok ellen

(Látomások)¹

I

Igen tisztelt szerkesztő uram!

Ezennel előre közlöm, hogy az önök II. számú listájára semmi körülmények között nem szavazok. Mi közöm is lehetne nekem, nemes születésű, kékvérű embernek, holmi muzsikokhoz. Emellett nem is tudnak mást, mint egyre csak azt kiabálni, hogy el kell venni a földet, véget kell vetni a háborúnak, meg hogy a hatalmat holmi parasztnép-ségnek kell átadni.

Már bocsánatot kérek!

Nem önökre adom szavazatomat, hanem a tisztességes emberek pártjára, a Népszabadság Pártjára, arra a pártra, amely nemrég még monarchista volt és isten segédelmével azzá is válik újra.

Éljen a kadetok pártja – hurrá!

D a r m o d e j o v²
földbirtokos

II

Szerkesztő úr!

Az önök II. számú listájára szavazzak?!

Semmiképpen! Isten ments! Miféle lista ez? Csupa proletár. Ha önök kerülnének be a dumába, nem a szegény nép, hanem mi, jómódú, vagyonos polgárok fizethetnénk az adót.

Megint csökkentenék a napi munkaidőt, felszórólnák a béreket, szabályoznák az árakat. Hát ki hallott már ilyet? Mit akarnak ezzel? Pusztulásba vinni hazánkat?

Vesszen a II. számú lista! Rendőr!

V. Sztoprocentov³
gyáros

III

Szerkesztő polgártárs!

Mi, tudovikok és népi szocialisták, a tudás emberei vagyunk, önök pedig a tudatlanság emberei. Ha önök műveletlen II. számú listájára nem szavazunk.

Dr. Krasznoscsokov⁴

IV

Az önök II. számú listáján elég tűrhető emberek szerepelnek. Önök szocialisták, de egyúttal anarchisták is, követőik pedig – sötét bandák. Önök azt mondják, például: véget kell vetni a háborúnak. De hogy lehetne véget vetni a háborúnak, amikor tovább folytatódik? S hadd folytatódjon! Vége szakad majd nélkülünk is... Azt is mondják, hogy a hatalmat át kell adni a népnek. Hagyjuk ezt, elvtársak! A tőkések okosabbak nálunk, s ők is alig boldogulnak. Áh, hagyják a fenébe ezeket a jelszavakat! Támogatásuk inkább a burzsoáziát!...

Elvtársuk, Eszer Mensevikovics Oboroncev⁵
(ragadványnevén Blok⁶)

V

Elvtárs!

Hitünkre mondjuk, amikor rendre elolvastuk, kik is szerepelnek II. számú listákon, hát azt mondtuk: ez, úgy látszik, csupa magunkfajta ember! Ezért elhatároztuk, hogy bejuttatjuk őket a dumába. Hadd dolgozzanak ott az alagsorok és kunyhók, a gépek és ekék népe javára.

Adjátok át nekik, elvtársak, üdvözlötünket.

Pravdorezov⁷
munkás
Bezzemelin⁸
földműves
Nyeunivajev⁹
katona

„Borba”, 23. sz. 1917. évf.

Bolsevisztszkaja pecsaty, IV. kötet. 255–256. old.

¹ E satirikus cikk a caricini városi dumaválasztásokat megelőző kampány keretében jelent meg. A II. számú lista a bolsevik párt választási jegyzéke volt.

² Darmojed – ingyenélő, parazita.

³ V szto procentov – száz százalékosan.

⁴ Krasznoscsovik – pirospozsgás.

⁵ Oboroncev – szó szerint honvédő, átvitt értelemben szociálszovinista.

⁶ A „Blok” név az eszer és a mensevik párt blokkjára utal.

⁷ Rezaty pravdu – megmondani az igazat.

⁸ Bezzemelnij – földnélküli.

⁹ Nye univaj – fel a fejfel.

Mironovics kapitány jelentése Tambov kormányzóság agrármozgalmairól

1917. szeptember 22.

A készüléknél Mironovics kapitány. Kérem a csapatok parancsnokának szárnysegédjét vagy Gravcsuk ezredest.

Törzs: Azonnal.

A törzskari főnök: A készüléknél a moszkvai törzskar főnöke.

Mironovics: Most beszéltem Kirszanov várossal, a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjének elnökhelyettesével, Teljesen tájékozatlanok, nem tudják, mi történik a kerületben. Hozzám erős rombolásokról, nyílt rablásokról, a jószág és felszerelés pusztításáról érkeznek hírek. Kirszanovban erről nem tudnak. Tegnap táviratilag ultimátumot intéztem a helyőrség parancsnokához és a biztoshoz.

A törzskari főnök: Haladéktalanul tisztázni kell, mi a helyzet a kerületben, s meg kell tenni a szükséges lépéseket az anarchia likvidálására.

Mironovics: Annak ellenére, hogy már egy hete folyik a dúlás a szofjinói járásban, s ehhez további három járás is csatlakozott, Kirszanov nemcsak hogy nem tesz semmit a zavargások ellen, hanem még csak nem is tud róluk. Lipeckbe tegnap táviratot küldtem, s követeltem, hogy küldjenek részletes jelentést az eseményekről, valamint arról, hogy miért kéri a statárium bevezetését. Választ nem kaptam. A vjazmai birtokok sorsát kezdettől fogva figyelemmel kísértem. A tambovi járásban és Tambovban, úgy látszik, csend van. Holnap reggel akarják bevagonírozni az osztagokat. Elutazzam az osztagokkal, vagy pedig maradjak itt?

A törzskari főnök: Onnan többet lát.

Mironovics: Mit jelent az, hogy innen többet látok? Az osztagoknak vissza kell térniük Moszkvába, s talán nekem sem kell örökre itt ülnöm.

A törzskari főnök: A helyszínen látja, mi a helyzet, s attól függően dönthet, hogy szükség van-e önre Tambovban vagy sem. Ha úgy dönt, hogy az osztaggal együtt elutazik Moszkvába, sürgönyözzön, hogy tudjuk, mikorra várjuk.

Mironovics: S hol van Rjabcev ezredes?

A törzskari főnök: A Miklós-palotában van, ha kell, oda szólhatok.

Mironovics: Kérek döntést elutazásomat illetően.

CGVIA, f. 1606, op. 2, d. 965, l. 133. Távirószalag.
Revoljucionnoje dviženije v Rossziji v szentyabre
1917. g. 506. old.

Jaroslavszkij cikke a Vörös Gárdáról

1917. október 4.

A Munkás- és Parasztküldöttek Moszkva területi kongresszusán¹ a maximalista baloldali eszerek, a jobboldali eszerek és a mensevikek elenyésző szavazattöbbséggel olyan határozatot fogadtak el, amely szerint „elvetik a Vörös Gárda megszervezését” (5. pont).

Végig kellett hallgatnunk az eszer Tyerescsek pogromszellemet sugárzó demagóg

beszédét, végig kellett hallgatnunk a mensevik Ribalszkij rendkívül tüzes, de ostoba költészetét, amelyet az ígért „egyszerű, becsületes próza” helyett feltálat nekünk; mindent végig kellett hallgatnunk, hogy megértsük, mennyire nem is remélheti már az a szervezetükben még megmaradt néhány munkás azt, hogy rendíthetetlenül sikraszállnak majd a munkásosztály és a szegényparasztság jogaiért és érdekeiért.

Ugyanaz ismétlődött meg, mint a burzsoázia elleni harc vagy a földesúri földnek a parasztok kezébe való átadása kérdésében: várjunk az Alkotmányozó Gyűlésig! A „Zemlja, Volja i Trud” (Föld, szabadság és munka) kiadó Minor szerkesztésében brosúrákat jelentetett meg a nép számára; ezek egyikében az eszer Jakovlev így ír: „Amíg vannak ragadozó császárok, amíg vannak tőkések, fel kell készülnünk hazánk védelmére, meg kell szerveznünk népi hadseregünket: a milíciát. Oroszország minden szabad polgára, amikor szükséges, ragadjon puskát, amelyre teljes és vitathatatlan joga van!”

Ne feledjük: minden szabad polgár! S amikor a munkások eljönnek és azt mondják: élni kívánunk jogunkkal, az eszerek és mensevikek olyan határozatot hoznak, amely megvonja tőlük ezt a jogot.

Az eszerek és mensevikek programjában az a követelés szerepel, hogy fel kell osztani az állandó hadsereget és helyette a nép általános felfegyverzését kell megvalósítani. Amikor pedig a munkások érvényt kívánnak szerezni ennek a követelésnek, azt mondják nekik, hogy ez tisztán „katonai-technikai” kérdés, hogy „a Vörös Gárda megalakítása elvonja a munkásosztályt sürgős politikai és gazdasági feladataitól”.

Vajon mióta nem politikai, hanem katonai-technikai kérdés a Vörös Gárda megalakítása? A munkás elvtársak érdeme szerint értékelik az eszereknek és mensevikeknek ezt az állásfoglalását.

Fegyverezték fel őket öntudattal, s ne puskákkal – mondogatták nekünk a hétpróbás megalkuvók. Amikor viszont a parasztok földesúri földeket foglalnak, büntetőkülönbtményeket vezényelnek ki ellenük, amelyek, ha nem csalódunk, puskával vannak felfegyverezve.

Maguk a katonák a Vörös Gárda megalakítása mellett vannak. Tudják, hogy a Vörös Gárda támogatni fogja őket, de az eszerek és mensevikek bizalmatlanságot próbálnak szítani körükben. Vajon hogyan reagálnak erre a katonák? Követelik azoknak az ezredbizottságoknak az újjáválasztását, amelyek a Vörös Gárda ellen foglaltak állást. Nem, önök nem tudnak viszályt szítani az egyesült munkások és katonák között!

Azt kérdezték tőlünk: miért hagyjuk meg a fronton az állandó hadsereget, s miért alakítunk itt, a háterszágban Vörös Gárdát? Mi éppen azt követeljük, hogy a front-hadsereg is szabad népi hadsereg legyen, választott parancsnokokkal, s ne álljanak Kornyilovok és Kalegyinek, Szangyeckijek és Krimovok a forradalmi hadsereg élén. Éppen azt követeljük, hogy azonnal, a gyakorlatban fogjanak hozzá politikai követelésünk megvalósításához, a nép általános felfegyverzéséhez, mert enélkül nem lehet kivívni és nem lehet megóvni a nép teljes szabadságát.

Az eszerek és mensevikek pedig ezt mondják: az Alkotmányozó Gyűlésben kíméletlenül harcolunk majd a burzsoázia ellen, de egyelőre megalkuszunk vele, egyelőre bevonjuk a hatalomba. Az Alkotmányozó Gyűlésben harcolunk majd azért, hogy minden föld a nép kezébe kerüljön, de egyelőre, az Alkotmányozó Gyűlésig, letartóztatjuk a földbizottságokat, ha érvényesíteni próbálják a parasztoknak a földhöz való jogát, egyelőre büntetőkülönbtményeket vezényelünk ki ellenük. Az Alkotmányozó Gyűlésben harcolunk majd azért, hogy minden szabad polgár felfegyverezhesse magát – most viszont elvetjük a Vörös Gárda megszervezését. Várjatok az Alkotmányozó Gyűlésig!

Am amíg felvirrad az Alkotmányozó Gyűlés napja, a kornyilovi összeesküvések harmatja hűsszor is kimarhatja még a szemünket! A munkásság és a katonaság, a városi és a falusi szegénynép újra meg újra meggyőződhet arról, hogy ígéretekkel traktálják, de valahányszor az élet ezek beváltását követeli, az ígéretők visszakoznak.

Jem[eljan] Jaroszlavszkij

„Szocial-Demokrat” (Moszkva), 174. sz.

1917. október 4. i. old.

Revolucionnoje dziszenyje v Rosszii nakanunye
Oktjabrskovo vooruzsennovo vossztanyija.

M. 1962. 334–335. old.

¹ A területi kongresszus szeptember 30 és október 5 között ülésezett. A többség ekkor még az eszerek és men-szvikék javaslata mellett döntött, és elutasította a hatalomátvétel gondolatát.

Miért harcol Amerika

Valamennyi ország tőkései, amikor hadba indultak, hogy újra felosszák a világot, hogy mérhetetlen profitokat vágjanak zsebre, hogy lecsapolják a proletártömegek vérért, kormányuk révén mindenütt szépítgetni próbálták az igazságot, fellengős frázisokat pufogatva a militarizmus elleni harcról, a demokráciáért folyó harcról, a haza védelméről, a kis nemzetek védelméről stb.

Am ezzel csak a háború elején sikerült félrevezetniük a tömegeket. Háromévi háború után ma már sehol sem ülnek fel az emberek a tőkések által hangoztatott hasonló kijelentéseknek. A tömegek saját szemükkel láthatják, milyen kegyetlenül fosztogatják őket, hogy mások busás háborús profitokat zsebeljenek be.

Valamennyi hadviselő ország közül különösen jellemző ebből a szempontból Amerika szerepe. Amerika későn lépett be a háborúba; addig az amerikai milliárdosok inkább a többi országot fosztogatták, „békésen” hódítva meg őket tőkéjükkel, kölcsöneikkel. Amerika kegyetlen uzsorássá lett, aki a hozzá fordulóknak reménytelen helyzetét kihasználva 500%-os profitot is bezsebelt.

Gyapot, fém, fegyver, élelmiszer – mindez óriási mennyiségben vándorolt Amerikából Európába és Ázsiába.

Amikor a Németország által megindított tengeralattjáró-háború veszélyeztetni kezdte az Európa békés meghódításáról szőtt amerikai terveket, az Egyesült Államok végül is rászánta magát arra, hogy fegyveresen kel védelmére profitjainak, annak a rendnek, amelyben a főkönyvek már rég kiszorították a „jámbor” angolok bibliáját.

A „Commercial Gazette”, az amerikai kereskedők lapja szédítő adatokat közöl a háborús évek amerikai exportjáról.

12 hónap alatt (1916 áprilisától 1917 áprilisáig) a kivitel meghaladta a 12 milliárd dollárt. Ilyen nagyarányú exportra még nem volt példa az Egyesült Államok történetében.

Hogy a német flotta által létesített tengeralattjáró blokádnak hogyan hatott erre a mesébe illő számra, az kitűnik abból, hogy 1917 januárjában az amerikai árukivitel 613 millió dollár, áprilisban pedig csupán 330 millió dollár értékű volt.

Özönlött az arany Európából és Ázsiából az amerikai bankok páncélszekrényeibe.

Csupán 1916 áprilisában 32 millió dollár értékű volt ez az aranybehozatal, 1916 augusztusától 1917 áprilisáig pedig 833 millió dollár, vagyis 490 millióval több, mint az előző esztendőben. A mostani árfolyam szerint ez 4 milliárd dollárnak felel meg.

Az amerikai tőkések által indított háborúnak ilyen körülmények között teljesen egyértelmű célja van: Amerika segítséget nyújt ahhoz, hogy legyőzzék az egyik leghatalmasabb konkurrenst, aki zavarja a többi, elmaradottabb ország fosztogatásában. A kivitel csökkenése az alapja annak a harcnak, amely most az igazságosságért és az amerikai tőke által hivatalosan védelt más magasztos értékekért folyik.

Ugyanakkor a háború óriási lehetőségeket nyújtott arra, hogy az amerikai tőkések kihasználják országuk gazdagságát, amelyet saját tulajdonuknak tekintenek. A háború óriási megrendeléseket hozott számukra.

Így érthetővé válik, miért üldözik olyan kegyetlenül amerikai elvtársainkat, az internacionalistákat; miért gyilkolják őket az amerikai sovíniszták; érthetővé válik, miért nem adnak útlevelet a szocialistáknak, hogy a nemzetközi szocialista konferenciára utazhassanak. Így már érthető, miért hirdeti az amerikai tőke olyan állhatatosan és szenvedélyesen a győzelmes befejezésig vívandó háborút. Arra gondol, hogy minél tovább korlátlanul kiaknázhassa a hazai gazdaságot és minél jobban kifoszthassa és gazdaságilag legyengíthesse a többi országot, hogy a háború befejeztével azután győzelmesen kibonthassa zászlaját az egész világ fölött.

J e m [e l j a n] J a r o s z l a v s z k i j

A szövetséges hatalmak egyre óvatosabbá váló segély-politikája is közrejátszott abban, hogy október derekára a katonai helyzet még kilátástalanabbá vált. Verhovszkij hadügyminiszter az Előparlament egyik titkos ülésén maga jelentette ki, hogy Oroszország nem képes a háború eredményes folytatására. Verhovszkij a béke mielőbbi megkötését, vagy legalábbis komoly kilátásba helyezését követelte. Érvelése és adatai sok tekintetben a bolsevikok korábban is hirdetett véleményét támasztották alá. Nem véletlen, hogy az Ideiglenes Kormány más képviselői azonnal szembefordultak a hadügyminiszterrel, amint ez az alatt közölt rendkívüli történeti becsű jegyzőkönyvből is kitűnik.

Míg a kormány illetékes minisztere a béke megkötésének halaszthatatlanságára mutatott rá, a jobboldali mensevikek és eszerek még ekkor is tovább fújták a háború folytatásának nótáját. Október közepén azonban a tömegek hangulatában fordulat következett be. Míg korábban gyakran előfordult, hogy a bolsevikok és mensevikek, illetve eszerek vitájában az utóbbiaknak adtak igazat, októberre már az a jellemző, hogy a nép rendszeresen a bolsevikokat támogatja. Így történt ez a szamarai szovjet október 20-i ülésén is, ahol kisebbségben maradtak az imperialista háborút támogató mensevikek (lásd 299–301. old.).

Az Előparlament honvédelmi és külügyi bizottsága titkos összevont ülésének jegyzőkönyve

1917. október 20.

M. I. Szkobelev, a külügyi bizottság elnöke, amikor este 9 óra 30 perckor megnyitotta az ülést, rámutatott arra, hogy az adott helyzetben különösen szoros összefüggés van a honvédelmi és a külpolitikai kérdések között; ezért tartotta szükségesnek a bizottságok összevont ülésének egybehívását. Emellett, tekintettel arra, hogy a hadügyminiszter szigorúan bizalmas jelentést fog tenni az ülésnek, azt ajánlja, hogy az ülés résztvevői ezt a legbizalmasabban kezeljék, még a tanács¹ azon tagjai előtt is, akik nem tartoznak a bizottságokba vagy a tanács elnökségébe.

A bizottságok elfogadták M. I. Szkobelev javaslatát, s elhatározták, hogy az ülést szigorúan bizalmasnak kezelik. Ezután A. I. Verhovszkij hadügyminiszter kapott szót és kijelentette, hogy nyíltan és kimerítően ismertetni kívánja a bizottságok előtt a hadsereg állapotát. A kérdés anyagi oldalával kapcsolatban – mindenekelőtt erőink létszámáról szólva – a hadügyminiszter elmondotta, hogy a hadsereg létszáma 10,2 millió; ebből 6 millió a fronton és a front közvetlen mögöttes területein van, 3 millió a különféle katonai rendeltetésű szervezetekben és 1,2 millió a tulajdonképpeni háterszágban. Az említett létszámból a tulajdonképpeni harcosok, vagyis a puskával, gépfegyverrel és ágyúval felszerelt emberek száma valamivel kevesebb mint 5 millió; ebből a zemsztvo- és a városi szövetségek szervezetei 200 000 embert kötnek le, a Vörös kereszt 100 000-et, a vasutak építése és üzemeltetése pedig 600 000-et. Az államnak – amint ezt már augusztusban megállapítottuk – ma nincsenek meg a szükséges eszközei egy ilyen óriási hadsereg fenntartásához. Éppen ezért felvetődött a katonai erők létszámcsökken-

tésének kérdése, azzal a megjegyzéssel, hogy ennek megfelelően ezen erők fő feladata a jövőben nem a támadás, hanem a védelem lesz.

A csökkentés a terv szerint 79 hadosztályra terjedne ki; ebből már most folyamatban van az 1895–1898-ban behívottak leszerelése, s megindultak az előkészületek az 1899-ben behívottak leszerelésére. Mindent elkövetünk, hogy meggyorsítsuk ezeknek az intézkedéseknek a végrehajtását, s a számítások szerint a hadsereg – vagyis a fronton és a közvetlen mögöttes területeken levő katonák – létszáma 500 000-rel, tehát $5\frac{1}{2}$ millióra csökkent. Emellett lépéseket teszünk a hadtápiintézmények létszámának csökkentésére, s ezáltal további 150–200 000 ember szabadítható fel. Ami a katonai rendeltetésű szervezeteket, így a zemsztvo- és városi szövetségeket is illeti, ezeknek feloszlátását vagy létszámuknak 3 millióról $1\frac{1}{2}$ –1 millióra való csökkentését el kellett ejteni, mivel tevékenységük nem nélkülözhető teljesen, a csökkentés viszont a természetbeni fejadagnak pénzbeli ellátmánnyal való felváltását vonná maga után, ami gyakorlatilag megvalósíthatatlan. Ezek szerint a lehetséges csökkentés legfeljebb 1,2 millió embert érint, vagyis a hadsereg létszáma így 9 millióra csökken. Ugyanakkor az élelmezésügyi miniszter jelentése szerint csak 7 millió ember élelmezésére van lehetőség. Ilyen méretű csökkentésbe viszont a főhadiszállás nem egyezik bele, mivel a 9 milliós hadsereget a front tartásához szükséges minimumnak tekinti.

A háború költségeire térve a hadügyminiszter rámutatott arra, hogy ezek ma napi 65–67 millióra rúgnak. Ebből az összegből a tulajdonképpeni hadi szükségletek 8 milliót, az ellátmányok valamennyi fajtája együttesen 23 milliót, a tűzérség, a technikai jellegű megrendelések, a vasutak 25 milliót és a katonai szolgálatot teljesítők családjainak fejadagjai 10 milliót emésztenek fel. Emellett a kiadások szüntelenül emelkednek: 1914-ben 4 milliárdra, 1915-ben 11 milliárdra, 1916-ban 18 milliárdra rúgtak, s 1917-ben további 8 milliárdos emelkedésre lehet számítani. A pénzügyminisztérium sürgetésére hozzáláttak a katonai költségvetés csökkentéséhez, de ezt csak napi 5 millióval sikerült leállítani, ami nyilván nem elegendő.

Ami a hadsereg élelmiszerezését illeti, az e területen kialakult súlyos helyzetről a hadügyminiszter által idézett alábbi szám adatok nyújtanak képet. Szeptemberben a frontokra szállított mennyiség lisztből a szükségleteknek legfeljebb 26%-át, szemes takarmányból 48%-át fedezte. A kenyéradag a nyugati fronton 1 fontra², a kétszersült-adag $1\frac{7}{8}$ fontra csökkent; a szállítás legfeljebb 20 vagon a szükséges 122 vagon helyett. Az északi fronton olyan kritikus volt a helyzet, hogy személyvonatokkal kellett élelmiszert odaszállítani; ennek ellenére a fronton már-már éhínség mutatkozik; különösen aggasztó a helyzet a húsellátás terén, mivel a szükséges húsmennyiségnek alig 50%-át szállítják le. Síralmas állapotok uralkodnak a mögöttes területeken is; a moszkvai körzet egyik napról a másikra él, és katonasága gyakran fegyveres erőhöz folyamodva szerzi be a szükséges élelmet.

Korántsem elégti ki a szükségleteket a lábbeli-ellátás. A megállapított havi szükséglet $2\frac{1}{2}$ millió pár, ezzel szemben januárban 1 300 000 pár lábbeli készült, szeptemberre pedig ez a szám 900 000-re csökkent. Nem enyhítik a helyzetet a nagy külföldi rendelések sem. Anglia máris lemondta $2\frac{1}{2}$ millió pár csizma szállítását; Amerika $3\frac{1}{2}$ millió pár gyártását vállalta, de a szállítást elhalasztotta, s egyelőre 116 000 párt adott csak át; valamivel jobb a helyzet Japánnal, amely az 1918. január 1-re rendelt 700 000 párból már leszállított 233 000 párt. Ami a meleg holmit illeti, eddig elkészült 3 millió bekecs, de ennek csak a felét osztották ki, mivel a szállítás nehézségekbe ütközik; trikó, vattakabát, nadrág van mindenki számára, de itt is bajok vannak a szállítással. Ami a meleg alsóneműt illeti, ezzel a hadsereg el van látva.

A kihálófélben levő légierő síralmas állapotáról már szó esett a moszkvai tanács-

közösen; hasonló helyzetben van a gépkocsipark is. A fegyverzetet illetően egyelőre nincs ok aggodalomra, mivel tüzérségi lőszer és puska a hadászati feladatokhoz elegendő mennyiségben áll rendelkezésre.

Ennyit a hadsereg anyagi helyzetéről. Az erkölcsi tényezők jellemzésére áttérve a hadügyminiszter hangsúlyozta, hogy ebben a tekintetben még vigasztalanabb a helyzet. A háború fő mozgatója: a parancsnoki állomány hatalma és a tömegek engedelmessége teljesen bizonytalan. Egyetlen tiszt sem lehet biztos abban, hogy parancsát teljesíteni fogják; a tisztek szerepe elsősorban a rábeszélésre szorítkozik. Ám semmiféle rábeszélés sem lehet hatással olyan emberekre, akik nem értik, mi célból kell a nélkülözést és a halált vállalniuk. Hogy törvények és szabályzatok kiadásával vagy a halálbüntetés bevezetésével állítsuk helyre a fegyelmet, az teljesen reménytelen, mivel semmiféle rendelkezést nem teljesítenek. Bizonyos szerepük lehetne, s helyenként van is a választott bizottságoknak, különösen a hadseregbizottságoknak, de ezek befolyása is egyre csökken annak arányában, ahogy magukévá teszik az állami álláspontot, s így elszakadnak a tömegektől, amelyek számára ez az álláspont elfogadhatatlan. Az V. hadseregben például a bolsevik propaganda felülkerekedett a mérsékeltbb áramlatokon. A fronton semmiféle kiképzés sem folyik. A parancsnoki állományból azok, akik régebben szolgálnak, egészen a zászlóaljparancsnokokig, eleget tesznek még a harci feladatoknak, de a fiatalabb tisztek, kiváltképpen a forradalom utániak, csupán a legminimálisabb kiképzéssel rendelkeznek. Az általános bomlás megindulásában és kifejlődésében különösen nagy szerepe volt a Kornilov-féle históriának. Ebből a súlyos helyzetből tulajdonképpen nincs is kivezető út; ennek ellenére a hadügyminiszter tiszta lelkiismerete szerint tervbe vette és végrehajtja majd mindazokat az intézkedéseket, amelyek 1918 tavaszára növelhetik a hadsereg harcképességét.

Ezeknek az intézkedéseknek az általános terve több részre osztható.

Először is, a fegyveres erők fentebb említett csökkentésével párhuzamosan be kell hívni az 1920-as újoncokat és a legjobb keretekbe kell beosztani őket, hogy elkerüljék a bomlást.

Másodszor, komoly figyelmet fordítunk a fegyelem megszilárdítására a hadtápterületen. Ebből a célból a hadtápterületet alárendeljük a frontnak; ily módon minden harcoló egységnek megfelelő tartalékai lesznek, amelyekkel szabadon rendelkezik, a büntetés jogát is beleértve. Itt figyelembe kell venni, hogy ebben a tekintetben lehet bizonyos szerepe a front és a háterszág között mutatkozó viszálynak; sok frontalakulat kategorikusan kijelentette, hogy kész akár erőszakkal is engedelmességre bírni a háterszágot.

Emellett lépéseket teszünk általában is az anarchia leküzdésére. Erre a célra a katonai hatóság kész rendelkezésre bocsátani 100–150 000 harcképes katonát és tisztet, akik egy milícia megbízható törzsalományát alkothatnák; a zemsztvo- és városi önkormányzatokkal már megindultak az ilyen irányú tárgyalások. Hogy ez a lépés mennyire szükségzerű és időzerű, azt a háterszágban egyre fokozódó bomlás mutatja. Gondoljunk csak arra, hogy legalább 2 millió az olyan katonaszökevények száma, akiket lehetetlen elfogni. Eddig minden igyekezet ellenére legfeljebb 200 000 katonaszökevényt sikerült kézre keríteni, de ebben sincs sok köszönet, mivel az ilyen felforgató elemek, a frontra visszatérve, csak fokozzák és meggyorsítják a bomlást.

Az intézkedések harmadik kategóriájába tartozik a biztosok jogainak és kötelességeinek, valamint a parancsnoki állományhoz való viszonyuknak a szabályozása; az erre vonatkozó szabályok hamarosan megjelennek. E kérdés megoldása igen nagy nehézségekbe ütközik. Bármely kor és bármely nép tapasztalatai azt mutatják, hogy tényleges fegyelem csak a parancsnoki állomány teljhatalma esetén biztosítható. Ebből a

szempontból a biztosítási intézmény pusztán léte is abnormitás, amely bomlási folyamatra utal. Éppen ezért a szabályzattervezet annyi hatalmat és tekintélyt kíván biztosítani a parancsnoki állománynak, amennyit csak lehet. Másrészt figyelembe kell venni azt is, hogy tisztán katonai szempontból nézve ez a parancsnoki állomány sem áll mindig feladatainak magaslatán, s ezzel jogos elégedetlenséget kelt a katonatömegek körében, amelyek nem hajlandók a parancsnokok képzetlensége miatt vágóhídra menni. Ebből kiindulva merült fel az az igény, hogy a katonai szervezetek igazolják a parancsnokok rátermettségét; ezen igény kielégítése azonban megnyitná az utat a teljes bomlás felé, mert a legnépszerűbbek, amint köztudomású, mindig éppen a legengedékenyebb emberek; az igényes és állhatatos emberekkel szemben, akik nem hódolnak be a tömegeknek, gyakori az elégedetlenség. A gárda lovasságot például teljesen szétzüllesztette az, hogy csaknem minden tisztet eltávolítottak onnan (amiben volt bizonyos szerepe annak is, hogy ezek a tiszték zömben a felsőbb rétegek vagyonos családjaihoz tartoztak).

Ezt a bonyolult kérdést megvitatták a főhadiszálláson is, s megtárgyalta a front képviselőinek a miniszternél tartott értekezlete is. Úgy határoztak, hogy a szóban forgó igazolásról nem tesznek említést, de végleges döntés ebben a kérdésben még nem született. A leghelyesebbnek egy olyan átmeneti megoldás látszik, amellyel ennek az ügynek elfogadható formát lehetne adni, nevezetesen: a katonai bizottságokat felruházzák azzal a joggal, hogy indokolt esetben eltávolíthassák a nem kívánatos tiszteteket, de úgy, hogy végül is a felsőbb parancsnokságtól függ, vajon eleget tesz-e az ilyen irányú kérelemnek, avagy figyelmen kívül hagyja azt. Ilyen körülmények között csak az olyan indokolt panaszok számíthatnának orvoslásra, amelyek határozott utalásokat tartalmaznak az illető személy visszaéléseire vagy alkalmatlanságára.

Az intézkedéseknek egy külön kategóriáját alkotja a hadseregben végzendő kulturális felvilágosító munka, mégpedig klubok, mozik berendezése, vendégszereplések megszervezése, irodalom terjesztése stb. útján. Erre a célra 2 millió rubeles hitelt folyósítottak.

Ami közvetlenül a fegyelem megszilárdítását illeti, A. I. Verhovszkij véleménye szerint mindenekelőtt meg kell reformálni a fennálló fegyelmi bíróságokat, amelyek rendkívül lassan és ki nem elégítő módon dolgoznak. Ennek a visszásságnak a kiküszöbölésére azt javasolja, hogy a szóban forgó bíróságokat kötelezzék a 48 órán belüli határozathozatalra, mert különben a büntetés joga kizárólag a parancsnokot illeti meg. Hasonlóképpen a parancsnokot illeti meg minden hatalom ott, ahol ilyen bíróságok egyáltalán nem működnek. Javasolja továbbá külön büntetőezredek megszervezését, amelyekben általános büntetésként alkalmaznák a szabadságolás megvonását, a csökkentett fejadagot stb.

Meg kell vallani, hogy minden kétségtelen érdeme ellenére a tisztikarban is vannak meg nem felelő elemek; elég gyakori eset, hogy tartalékegységek tisztjei heteken és hónapokon át nem csinálnak semmit, és semmi lehetőség nincs arra, hogy a kiképzésen való részvételre kényszeríteni lehessen őket. Éppen ezért a tisztikar esetében is szükség van a fenytő hatalom helyreállítására.

Az intézkedések itt ismertetett rendszere a hadügyminiszter nézete szerint a maximuma annak, amit ma meg lehet tenni. Igazi fegyelem biztosítása csak akkor lehetséges, ha van olyan erő, amelyre támaszkodni lehet. Éppen ezért ma már a figyelem középpontjába került az ilyen megbízható egységek szervezése, s ezért ösztönzik a rohamzászlóaljak és önkéntes zászlóaljak alakítását, a legjobban szervezett kozák és lovassági egységeket hadosztályokká és hadtestekké vonva össze stb.

Végül ki kell térni azokra az intézkedésekre is, amelyeket a tiszték igen nehéz anyagi helyzetének javítása érdekében kell tenni.

Az említett átszervezési programot többek között a szövetségesek katonai képviselőivel is ismertették, s azok egyetértettek vele és helyeselték; ugyanakkor semmiféle további intézkedéseket nem tudtak javasolni.

Programjának ismertetését befejezve, a hadügyminiszter szükségesnek tartotta külön hangsúlyozni, milyen bomlasztó hatást fejtenek ki a hadseregben a bolsevikok. Bár a szó tulajdonképpeni értelmében vett eszmei bolsevizmusnak nyoma sincs a hadseregben, jelszavait mégis felkapják a katonák, hogy legyen alapjuk a kötelességteljesítés megtagadására; e jelszavakkal mindenféle önző emberek visszaélnek. Ilyen körülmények között minden olyan felhívás, amely a szervezkedést, az önmérsékletet sürgeti, a tömegek ellenállásába ütközik, amelyek nem értik meg, miért is kell háborúzniuk. Az ilyen jelenségek elleni mindennemű harc már eleve kudarcra van ítélve. A helyzetben csak olyan végletes intézkedések segíthetnének, mint a politika teljes kiűzése a hadseregből, de ilyesmire senki sem vállalkozik; s ha akadnának tiszték, akik készek volnának megfelelő intézkedéseket tenni, ezeket haladéktalanul meggyilkolnák. Ebből a szempontból teljesen tehetetlenek a hadseregszervezetek, amelyek egyre inkább elvesztik tekintélyüket és maguk is bolsevikokká vedlenek át.

Összegezve beszámolójának tartalmát, a hadügyminiszter újból felhívta a figyelmet a következő főbb pontokra: 1. a hadsereg létszáma hadászati megfontolásokból nem csökkenthető a kívánatos méretekben; 2. a fennálló körülmények között a hadsereg élelmezése nem biztosítható; 3. hasonlóképpen nem biztosítható kellő mennyiségű ruházattal és lábbelivel való ellátása sem; 4. nincs, aki parancsoljon; 5. a bolsevizmus továbbra is bomlasztja harci erőinket.

Az említett objektív körülmények folytán egyenesen és nyíltan le kell szögezni, hogy képtelenek vagyunk a hadviselésre. Mindenesetre maga A. I. Verhovszkij minden kertelés nélkül megmondotta, hogy nem tudja a régi irányban folytatni a munkát, és hogy a hadügyminisztértől már kérte is leváltását.³

A harci erőnk helyreállítására vonatkozóan kifejtett program önmagában véve jó, de maga A. I. Verhovszkij sem hisz benne, mivel ez csak afféle csillapítószer, amely nem veheti elejét az egyre nagyobb arányú bomlasztó békepropagandának. Értesüléseink szerint néhány egység máris úgy döntött, hogy nem várja be a telet, hanem otthagyja a lövészárkokat. Hamarosan összeül a szovjetek kongresszusa, amely kétségtelenül tovább fokozza ezt a hangulatot és az általános békevágyat. Hogy a bolsevikok eddig még nem indítottak akciót a hatalom megragadására, ez csak annak tudható be, hogy a front képviselői pacifikálással fenyegették meg őket.⁴ De ki garantálhatja, hogy ennek a fenyegetésnek öt nap múlva is lesz még foganatja, s hogy a bolsevikok nem lépnek fel? Nem szabad elfelejteni azt sem, hogy Németország erőteljesen támogatja a békepropagandát, s a miniszternek megbízható értesülései vannak arról, hogy két itteni lap pénzt kap az ellenségtől.⁵

Egyetlen lehetőség van arra, hogy harcoljunk az ilyen káros és bomlasztó hatások ellen: az, ha kihúzzuk alóluk a talajt, vagyis haladéktalanul magunk vetjük fel a békekötés kérdését. Itt olyan reális adatokra támaszkodhatunk, mint egyrészt az, hogy minden gyengeségünk ellenére frontunkon 130 ellenséges hadosztályt kötünk le, másrészt pedig, hogy a szövetségeseknél 20 milliárdnyi adósságunk van.⁶ Ezekkel az érvekkel feltétlenül kikényszeríthetjük szövetségeseink beleegyezését ahhoz, hogy véget vessünk ennek a kimerítő háborúnak, amelyre csak nekik van szükségük, s amelyhez nekünk semmi érdekünk nem fűződik. Emellett kétségtelen, hogy a hamarosan bekövetkező béke híre nem állhatja útját a hadseregben egy egészségesebb szellem kialakításának, ez pedig lehetővé teszi majd, hogy a leginkább épségben maradó egységekre támaszkodva erővel fojtsuk el az anarchiát mind a fronton, mind a háterszágban. S mivel a békétár-

gyalások hosszú időt vehetnek igénybe, lesz időnk hadseregünk harci erejének helyreállítására is, ami kedvező hatással lehet a békefeltételekre.

M. I. Szkobelev, az ülés elnöke, újból felhívja a figyelmet az ülés zárt jellegére, rámutatott arra, hogy a hadügyminiszter beszámolója megfelelő anyagot ad a külpolitikai kérdések tárgyalására; mielőtt azonban megnyitná a külpolitikai vitát, célszerűnek tartja, hogy azok, akiknek esetleg valamilyen kérdésük van a hadügyminiszter beszámolójának tartalmával kapcsolatban, most tennék fel lehetőleg rövidre fogott kérdéseiket.

M. I. Tyerescsenko külügyminiszter a hadsereg élelmezésének kérdésével kapcsolatban magyarázatot kért a hadügyminisztertől arra vonatkozólag, hogy az a 9 milliós szám, amelyben A. I. Verhovszkij szavai szerint katonai erőink létszáma megjelölhető, csak papíron van-e meg, vagy pedig tényleges létszám; más szavakkal: vajon magában foglalja-e a 2 millió katonaszökevényt is? Továbbá, fontos volna tudni, hogyan szervezték meg a hadsereg élelmezését az elmúlt esztendőben. Ami a hadügyminiszter általános következtetéseit illeti, akaratlanul is felvetődik az emberben a kérdés: vajon a hadügyminiszter csakugyan úgy gondolja-e, hogy sikeres harcot lehet folytatni a német békepropaganda ellen éppen az általa kitűzött célok megvalósulásával? Továbbá: miért volna a béke előnyös a hátsországi alakulatoknak, például a petrográdi helyőrségnek, s mivel magyarázható az, hogy a front, amely bizvást többet szenved a háborútól, mégis talál elegendő erőt arra, hogy a semmittevő hátsország pacifikálására vállalkozzék?

A hadügyminiszter válaszában elmondotta, hogy az idézett számadat nem fiktív szám, hanem a kincstári fejadagban részesülő személyek tényleges létszáma. Teljes pontosságáért persze nem lehet kezkeskedni; ehhez összeírást kell végrehajtani a hadseregben, s az intendatúra hozzá is fogott ehhez. Annyi bizonyos, hogy a hadsereg állománya 2 millióval felülmúlja azt a létszámot, amelyet az állam élelmezni tud. Ami a tavalyi adatokat illeti, ezeket a miniszternek most nem áll módjában ismertetni.

A külügyminiszter megjegyezte, hogy értesülései szerint a tavalyi hiány elérte a 47%-ot, s a hadsereg mégis helytállt. Ezután megállapította, hogy még nem kapott választ fő kérdéseire: mi az oka a hátsország és a front hangulatában mutatkozó különbségnek és célszerű-e a német propaganda ellen éppen az általa kitűzött feladatok teljesítésével harcolni.

A hadügyminiszter rámutatott arra, hogy a hátsország és a front hangulata között mutatkozó különbségnek nincs lényeges szerepe, mert amióta a tartalékegységeket alárendelték a harcoló hadosztályoknak, az utóbbiak bármikor engedelmességet követelhetnek az előbbiektől. A második kérdést illetően A. I. Verhovszkij azt mondotta, hogy ezt a problémát ő sokkal szélesebb síkon veti fel, mint M. I. Tyerescsenko. Nem a német igények kielégítéséről van szó, hanem az állam megmentéséről, vagyis arról, hogy megőrizzék mindazt, amit a tényleges erőviszonyok alapján meg lehet őrizni. Ezt a célt pedig csak akkor érhetjük el, ha haladéktalanul tevékenyen síkraszállunk a békéért. Ellenkező esetben, a háború folytatása esetén, a helyzet tavaszra tovább romlik, különösen ha rossz lesz a termés.

Az elnöklő M. I. Szkobelev felkérte a külügyminisztert, hogy tartsa meg beszámolóját.

P. Ny. Miljukov a napirend kérdéséhez hozzászólva megjegyezte, hogy teljességénél és az érintett kérdések fontosságánál fogva a hadügyminiszter beszámolója megérdemli, hogy külön vitassák meg; ha viszont nyomban a külügyminiszter is megtartja beszámolóját, a vita elkerülhetetlenül kettészakad a két különböző téma között.

Pecyorszkij P. Ny. Miljukovval szemben azzal érvelt, hogy haladéktalanul meg

kell hallgatni a külügyminiszter beszámolóját annak megállapítása céljából, milyen álláspontra helyezkedjenek küldötteink a szövetséges hatalmak küszöbönálló konferenciáján.

Az elnök szavazásra bocsátotta a napirendi kérdést. A bizottságok többsége amellett foglalt állást, hogy nyissanak vitát a hadügyminiszter beszámolója felett, de egyelőre csupán olyan formában, hogy további kérdéseket tesznek fel neki.

J. O. Cederbaum (Martov) azt tudakolta, vajon az A. I. Verhovszkij által megnevezett 10,2 milliós számba beletartozik-e a 2 millió katonaszökevény is.

A hadügyminiszter nemleges választ adott a kérdésre.

J. O. Cederbaum (Martov) ezután megkérdezte, mivel magyarázható, hogy a frontegységek készek elfojtani a hátszágban tapasztalható anarchiát, s vajon lehet-e erre a készségükre a béke jelszavainak kitűzése után is számítani.

A hadügyminiszter azt felelte, hogy ebben a meggyőződésében a frontszervezetek nyilatkozataira támaszkodik, tudva, hogy azok nehezebben ülnek fel mindenféle csalásnak, mint a hátszágbeliek. Ebből a szempontból jellemző, hogy még az újonnan megválasztott bizottságok is, amelyekben a bolsevikoké a többség, amellett foglalnak állást, hogy a hátszágban el kell fojtani a rendezavarásokat.

Ikov az iránt érdeklődött, hogy a szövetségesekre a béke mielőbbi megkötése céljából gyakorolandó nyomásnál hogyan használhatók fel azok a reális adatok, amelyeket A. I. Verhovszkij említett.

A hadügyminiszter megmagyarázta, hogy a szövetségeseknek, ha nem hajlandók elébe menni békétörökvéseinknek, elkerülhetetlenül hadseregünk teljes összeomlásával kell számolniuk; ennek pedig az lesz a következménye, hogy egyrészt a szövetségesek frontjára dobják át a 130 ellenséges hadosztályt, másrészt minden bizonnyal képtelenek leszünk pénzügyi kötelezettségeink teljesítésére.

Martinov tudni kívánta, hogy a hadügyminiszter következtetéseit megvitatták-e az Ideiglenes Kormányban, s ha igen, hogyan fogadták ezeket a kormány tagjai; többek között felvetődött-e az Ideiglenes Kormányban, hogy valamilyen módon helyreállítsák a hadsereg harcképességét.

A külügyminiszter kijelentette, hogy a hadügyminiszter nem ismertette az Ideiglenes Kormánnyal nézeteit, s ő is itt hallott róluk először.

A hadügyminiszter formálisan megerősítette a külügyminiszter kijelentését, de hozzáfűzte, hogy véleményének lényege régóta ismeretes az Ideiglenes Kormány előtt. Ami a harci erőnk helyreállítására irányuló egyéb terveket illeti, ilyenek az Ideiglenes Kormányban nem merültek fel.

Beldzjukevics aziránt érdeklődött, hogy a múlt esztendőhöz viszonyítva jelentősen csökkent-e hadseregünk létszáma.

A hadügyminiszter azt válaszolta, hogy a csökkenés nem volt jelentős; nevezetesen a létszám 11 millióról 10,2 millióra csökkent.

B. O. Bogdanov hangot adott annak az aggodalmának, hogy az A. I. Verhovszkij-hoz intézett kérdések túlságosan messzire viszik a megbeszélést fő feladatától, a külpolitikai kérdések megvitatásától; ezért kíváncsúnak tartotta, hogy haladéktalanul áttérjenek ezekre a kérdésekre.

Az elnök közölte, hogy a viták rendjére vonatkozó határozat értelmében meg kell még adnia a szót annak az öt embernek, aki hozzászólásra jelentkezett. Csak ezután vetheti fel az ülés további menetének kérdését.

D. Rozenbljum úgy vélte, hogy a bomlasztó hangulat elleni harc nagyobb sikerre számíthatna, ha jobban megszerveznék az ellátást és élelmiszerszállítást. Tágabb értelemben felvetve a problémát, azt kell mondani, hogy a bolsevizmus ellen lényegében

olyan bátor és határozott, a tömegeket kielégítő intézkedésekkel kell harcolni, amilyeneket a forradalmi demokrácia már régóta sürget.

A. I. Verhovszkij erre azt válaszolta, hogy az élelmezési helyzet javulására nem lehet számítani, mivel az egész nemzetgazdaság feltartóztathatatlan bomlásnak indult és az élelmiszerkészletek mindinkább kimerülnek. Az élelmiszerhiány miatt már most is sok alakulat a front elhagyásával fenyegetőzik, megtagadva a meleg ruházat átvételét, a bunkerépítést; s az ilyen hangulat igen hamar áttérjedhet a szomszédos alakulatokra is.

Szizikov azt mondta, hogy szeretné pontosan tudni: a hadügyminiszter véleménye szerint milyen kivezető utat lehet találni a súlyos helyzetből.

A. I. Verhovszkij kifejezésre juttatta meggyőződését, hogy a békehatározat híre nyomban új erőt önt a hadseregbe. Nyomban akadnak majd olyan alakulatok, amelyek az ország megmentése érdekében a béke megkötéséig elfojtják az anarchiát, és mind a fronton, mind a hátsószágban véget vetnek a bomlásnak. Ilyen módon a béke megkötéséig sikerül helyreállítanunk a hadsereget és az ország rendjét, s így teljesen reális erővel rendelkezünk majd.

Ny. K. Kulman emlékeztetett arra, hogy a francia konvent egyik határozatáról ezt jegyezte fel a krónika: „Örültek neki a nagyon bölcs monarchisták és a nem túlságosan bölcs republikánusok.” Ez a mondás érvényes arra is, amit a hadügyminiszter javasol, mert az azonnali béke a Balti-tengerhez vezető kijárat elvesztését jelentené, ez pedig egyértelmű volna a forradalommal kapcsolatos remények összeomlásával.

A hadügyminiszter közbevetette, hogy őt nem a forradalom vívmányai érdeklik, hanem a haza megmentése.

Ny. K. Kulman kétségbe vonta, hogy egy olyan béke, amely Németországot területi nyereséghez juttatja, az ország megmentésének tekinthető.

A hadügyminiszter szerint eljött az idő, hogy a hangzatos, szép szavakról áttérjenek a helyzet józan felmérésére. El kell döntení, hogy mit bír a zsebünk. Ha eszközeinkből nem futja jobb békére, olyat kell kötni, amelyet köthetünk. Ellenkező esetben csak tovább romlik a helyzet.

J. D. Kuskova a következő kérdésekre kért választ a hadügyminisztertől. Először, ismerte-e a hadügyminiszter a hadsereg állapotát, amikor hivatalát elfoglalta? Másodszor, ma magánszemélyként vagy az Ideiglenes Kormány képviselőjeként beszélt-e? Ez a formai kérdés igen fontosnak látszik, mivel a külügyminiszter szavai szerint a hadügyminiszter által ismertetett adatokat és különösen az általa levont következtetéseket az Ideiglenes Kormány nem vitatta meg. Végül, harmadszor, konkrétan hogyan képzei a miniszter a béke felverését a mai körülmények között, s folytatott-e megbeszéléseket erről a szövetségesek képviselőivel?

A hadügyminiszter azt válaszolta, hogy amíg a moszkvai katonai körzet parancsnoka volt, természetesen sokkal szűkebb körben tudott értesüléseket szerezni; a miniszteri poszt elfoglalása után sem sikerült azonnal minden kérdésben tisztán látnia, mivel a tájékoztatás mechanizmusa a minisztériumban elég rosszul működött. A békével kapcsolatban fentebb kifejtett következtetésekre azután jutott, hogy átfogó képet tudott magának alkotni a hadsereg életéről; mindez személyes drámájává nőtt, mivel egyrészt a béke ügyében való visszavonulás robbanást idézne elő a hadseregben, másrészt viszont nem is kívánja passzívan végignézni a hadsereg felbomlását. Ami a béke kérdésének felvetését illeti, a miniszter úgy véli, hogy a szövetségesekkel együtt kell a megfelelő lépéseket megtenni.

J. D. Kuskova megállapította, hogy a miniszter magyarázata még jobban összekuszálta a dolgot, s nem adott választ számos logikai ellentmondásra. Először: a had-

sereg képtelennek tekintendő a hadviselésre; másodszor: az is lehetséges, hogy a szövetségesek most nem egyeznek bele a békekötésbe. Hogyan lehet logikailag kijutni ebből a helyzetből, s milyen béke lehetséges ebben az esetben? Vajon nem azt jelenti-e ez, hogy egyszerűen ki kell szolgáltatnunk magunkat az ellenség és a szövetségesek kényére-kedvére?

A hadügyminiszter erre azt válaszolta, hogy eddig még senki sem ismertette egészen őszintén a szövetségesekkel hadseregünk helyzetét, s így azt az illúziót táplálta bennük, hogy valamire mégiscsak alkalmas ez a hadsereg, hiszen a közmondás is azt tartja, hogy „ha nincs szőre, vagyon bőre”. Márpedig kétségtelen, hogy tavasszal már 60 ellenséges hadosztályt sem tudunk lekötni. Ezt nyíltan meg kell mondanunk a szövetségeseknek, s akkor ők is komolyabban veszik a dolgot, kiváltképpen a legutóbbi olaszországi vereség után.

J. D. Kuszikova hangsúlyozta, hogy nem elégítik ki a hallottak, mivel nem kapott semmiféle választ a béke kérdésének konkrét, reális felvetését illetően.

Malevszkij az iránt érdeklődött, hogy mi történik majd, ha a szövetségesek nem fogadják el a békekötésre vonatkozó javaslatunkat.

A hadügyminiszter leszögezte, hogy ebben az esetben, az adott körülmények között, a sorsra kell hagyatkoznunk, vagyis vállalnunk kell az olyan megpróbáltatásokat, mint a bolsevikok felkelése (amely siker esetén, szervezett erők hiányában, ugyancsak képtelen lesz szilárd hatalmat létrehozni), az anarchia és minden ebből adódó következmény.

Dmitrenko feltette a kérdést: vajon mi az oka annak, hogy a mi hadtápunk anynyira túlerhelt? Míg nálunk egy harcoló katonára három hátországi, tartalékos stb. jut, Franciaországban minden hátországi katonára számítva kettő harcol a lövészárokból.

A hadügyminiszter szerint a különbség alacsony technikai színvonalunkkal magyarázható; mi ugyanis kénytelenek vagyunk a gépi vontatóerőt, a keskenyvágányú vasutat és más hasonló berendezéseket emberi erővel pótolni.

Dmitrenko ezután arról érdeklődött, vajon a valóságban mennyire fontos tény az, hogy az ellenség 130 hadosztályát kötjük le, amikor a németek a Franciaországban megtépzott alakulatokat mintegy pihenni küldik az orosz frontra.

A hadügyminiszter elismerte, hogy Dmitrenko megjegyzésében van némi igazság; mindamellett annak a véleményének adott hangot, hogy az ellenség az említett hadosztályokat a nyugati front csendesebb szakaszain is felhasználhatná.

Dmitrenko megkérdezte továbbá, hogy milyen formában jut és juthat kifejezésre a szövetségesek technikai segítsége.

A hadügyminiszter azt válaszolta, hogy mindenekelőtt vasúti gördülőanyagban szorulunk segítségre. Ezt azonban korántsem kapjuk meg a kellő mennyiségben, sőt a szövetségesek részéről bizonyos vonakodás tapasztalható ígéreteik teljesítését illetően. Az Amerikában megrendelt 2375 mozdonyból csak igen keveset szállítottak le, márpedig ilyen késlekedés esetén maga a segítség is elveszti jelentőségét, mivel nem pótolja az elhasználódásból adódó veszteséget. Hasonlóképpen nem járt eredménnyel az sem, hogy amerikai mérnökök közreműködtek a szibériai vasút átbocsátóképességének növelésében. Ami a tüzéséget és a lőszerszállítást illeti, Anglia nem nagyon szívesen tesz eleget igényeinknek, arra hivatkozva, hogy az útnak bocsátott lövegek az orosz hadsereg mai állapota mellett könnyen a németek kezére kerülhetnek. Márpedig Tarnopolnál mindössze 12 angol ágyút hagyunk el, míg Olaszország a napokban kereken 300-at veszített. Igen siralmas a légierőnk állapota is, amely úgyszólván kihaló félben van, megint csak a külföldi szállítások ki nem elégítő mennyiségénél fogva. Csak az utóbbi időben javult

némiképp a helyzet, miután nyersvas és faszén formájában ajánlottunk fel kompenzációt.

A külügyminiszter megjegyezte, hogy a rendelkezésére álló adatok szerint az amerikai mérnököknek sikerült az ötszörösére növelniük a szibériai vasút átbocsátóképeségét.

P. B. Sztruve a napirendhez kívánt hozzászólni és leszögezte, hogy a maga részéről helytelennek tartja a hadügyminiszter rendkívül fontos beszámolójának további megvitatását, mivel az a miniszter egyéni véleményét tartalmazza; mielőtt a vitát folytatnák, a bizottságoknak, szerinte, ki kell kérniük a kormány véleményét.

A külügyminiszter csatlakozott P. B. Sztruvének a vita elnapolására vonatkozó javaslatához és kijelentette, hogy a maga részéről nem szólalhat fel a kormány nevében. Ugyanis váratlan nézeteltérései támadtak a hadügyminiszterrel, aki nem számolt be a kormánynak következtetéseiről, amelyek szöges ellentétben állnak a kormány egész eddigi politikájával.

Az elnök azt ajánlotta, hogy a napirend kérdésének eldöntése előtt hallgassák meg az utolsó felszólalót, aki kérdést akar feltenni.

J. O. Cederbaum (Martov) megkérdezte a hadügyminisztertől, hogy az, amit az anarchia elfojtásáról mondott, a diktatúra bevezetéseként értendő-e.

A hadügyminiszter azt válaszolta, hogy nem az elnevezés a lényeges; az anarchia elleni harchoz ugyanolyan erős egyszemélyi hatalom szükséges, mint a hadsereg feletti parancsnokláshoz, s így, ebben az értelemben, az ilyen hatalom diktatúrájának is tekintethető.

Miután több hozzászóló nem jelentkezett, az elnök azt ajánlotta, hogy térjenek át a további napirend megvitatására.

Ny. V. Szavics szerint a hadügyminisztériumtól részletesebb adatokat kell kérni a miniszter által érintett kérdésekre vonatkozólag. A többi között kíváncsian volna adatokat kapni arról, hogy az előző télen milyen arányú volt a lábbeli-, ruha- és élelmiszerellátás. Ezeket az adatokat a minisztérium egyes csoportfőnökségeinek a vezetői személyesen is előterjeszthetnék a bizottságoknak, s ezért meg kellene hívni őket a következő ülésre.

Az elnök megjegyezte, hogy ehhez konkrétan meg kell fogalmazni a kérdéseket. Javasolta, hogy hozzanak döntést: most kívánják-e meghallgatni a külügyminisztert, avagy pedig inkább halasszák el a beszámolót, amíg ki nem kéri az Ideiglenes Kormány egészének véleményét a hadügyminiszter beszámolójának lényegét illetően.

F. I. Dan úgy vélte, hogy semmi értelme a külpolitikai vita elnapolásának, mivel védelmi képességünk tisztázásához a hadügyminiszter által előterjesztett adatok bőven elegendők.

M. M. Vinaver, F. I. Dannal vitába szállva megjegyezte, hogy Ny. V. I. Szavics javaslata éppen a hadügyminiszter által levont és a helyzetet reménytelennek mutató következtetések ellenőrzését célozza, s ezért nem hagyható figyelmen kívül. A bizottságok egyébként sem vitathatják meg a külpolitikai kérdéseket, amíg nem tisztázódik a hadügyminiszter és a külügyminiszter között a béke kérdésében éppen itt felmerült éles nézeteltérés. Ilyen körülmények között a vitát el kell napolni a kormány végleges álláspontjának megállapításáig.

Az elnök úgy vélte, hogy a külügyminiszter halogatás nélkül megtarthatná beszámolóját, mivel mindenki előtt világos, hogy ő külpolitikánk hivatalos vezetője. Ami pedig a hadügyminiszter beszámolóját illeti, az csupán a külpolitikai vitát segítő anyagnak tekintendő.

A külügyminiszter hangsúlyozta, hogy tiszteletlenségnek tartaná a bizottság tagjai-

val szemben, ha magánszemélyként szólalna fel; miniszteri minőségében pedig nem beszélhet, mivel nem tudja, hogyan vélekedik az Ideiglenes Kormány azokról a megállapításokról, amelyeket a hadügyminiszter itt a saját nevében tett.

P. Ny. Miljukov úgy vélte, hogy a kormány álláspontjának tisztázása után a külpolitikai kérdést mindenképpen mindkét bizottságnak meg kell vitatnia, mégpedig éppen abban a formában, amelyben a hadügyminiszter felvetette, vagyis szorosan összekapcsolva védelmi képességünk kérdéseivel.

Dmitrenko megjegyezte, hogy a tisztán technikai jellegű adatokat, amelyek iránt Ny. V. Szavics érdeklődött, a honvédelmi bizottság külön is megtárgyalhatná.

Az elnök döntést kért a vita további rendjéről.

A bizottságok összevont ülése szavazattöbbséggel úgy határozott, hogy a miniszter beszámolójával kapcsolatos technikai jellegű adatokat a honvédelmi bizottság külön ülésén kell megtárgyalni, a honvédelem és a külpolitika egész kérdésének megvitatására pedig újabb összevont ülést kell kitűzni.

Éjjel 12 óra 10 perckor az elnök berekesztette az ülést.

„Biloje”, Pg., 1918. 12. sz. 6. füzet 28–41. old.

Revoljucionnoje doizsenyje v Rosszii nakanunye

Oktyabrszkovo vooruzsennovo vossztanyija

220–230. old.

¹ A tanács – az Oroszországi Köztársaság Ideiglenes Tanácsa, vagyis az Előparlament.

² 1 font 0,41 kilogramm.

³ Verhovszkij lemondását Kerenszkij elfogadta, de arra kérte, hogy egyelőre maradjon a helyén. Verhovszkij tábornoknak az Ideiglenes Kormánnyal támadt konfliktusa is elősegítette, hogy később a szovjethatalom mellé állt.

⁴ Verhovszkij messze eltúlozta a reakció fenyegetőzésének jelentőségét.

⁵ A hadügyminiszter sem ekkor, sem későbbi emlékiratában nem nevezte meg ezeket az újságokat. Annak idején azonban eljárást indított az „Obscsje Gyelo” című szélsőjobboldali lap ellen.

⁶ Az adósság ténylegesen 35 milliárd rubelt tett ki, tehát sokkal több volt, mint amennyire a hadügyminiszter becsülte.

A Munkás- és Katonaküldöttek Számárai Szovjetjének vitája az ország politikai helyzetéről

(Részlet a jegyzőkönyvből.)

1917. október 20.

... 3. Az aktuális helyzet. Előadó: Kujbisev elvtárs. Napjainkat az jellemzi, hogy az orosz forradalom rendkívül súlyos, tragikus helyzetbe került: élelmezési válság, a vállalatok szinte járványszerű leállása, munkanélküliség sújtja. Ezekben a tragikus időkben a belső bajokat külsők tetézik: kívülről is sötét felhők vonulnak az orosz forradalom egére. A világ imperialista burzsoáziája összeesküvésre készül. A német flotta aktív hadműveletei csak azáltal váltak lehetségesekké, hogy az angol flotta előre megfontolt szándékkal tétlenkedett. Az angol és az egész szövetséges burzsoázia Vilmos kezével akarja megfojtani az orosz forradalmat; az orosz burzsoázia is Vilmosban reménykedik és emellett a legkülönbözőbb intézkedésekkel gáncsolja az orosz forradalmat.

Bevezetik a kinevezett biztosok intézményét, s ennek az ellenforradalmi kormány

vak eszközéül kell szolgálnia. A kormány ki akarja ragadni a milíciát a forradalmi önkormányzati szervek kezéből és egy speciális főkapitányság vezetése alá akarja helyezni, hogy a maga eszközévé tehesse. Az ellenforradalom diadala küszöbön áll. Ezt bizonyítják a moszkvai közéleti vezetők kongresszusán, a kadet-kongresszuson elhangzott beszédek. Bizakodó, kihívó a hangjuk. Az ország leendő urainak nyelvén szólnak; újabb összeesküvés, újabb Kornyilov-lázadás van készülöben, s ezt a kormány ösztönzi és a német támadás bátorítja.

A németek Petrográdhhoz közelednek. Petrográd veszte az orosz forradalom vesztét jelenti, márpedig a kormány kész feladni Petrográdot, mert tudja, hogy azután a vidékek már könnyen elbánik. A kormány el akar menekülni Petrográdból; csupán azért halasztotta el egyelőre ezt a tervet, mert még a szociálforradalmárok és a mensevikek is helytelenítették Moszkvába költözésének tervét, a forradalom nyílt elárulását látva ebben. Ilyen eredményekkel járt a burzsoáziával való megalkuvás hét hónapja. Ha érelyes intézkedésekkel harcolnak a háború és az élelmezési nehézségek ellen, a földért, a hét hónap alatt jelentősen enyhíteni lehetett volna a válságot. Ám a forradalmi demokrácia helyett egy helyben topogott, a burzsoázia pedig csak a maga dolgaival törődött.

Ez így nem mehet tovább. A katasztrófa szélén állunk. Hol a kivezető út? Amit mi javasunk, azt ellenfeleink helytelenítik. Azt mondják, hogy nem oldja meg a kérdést. De vallják be, hogy nincs más kivezető út. A szakadék felé rohanunk, s nem bízhatjuk megmentésünket azokra, akik éppen a szakadékba akarnak taszítani bennünket. Meg kell mentenünk az országot, meg kell mentenünk a forradalmat, meg kell mentenünk Petrográdot. Nekünk kell kézbe vennünk az ország és a forradalom védelmét. Bízhatunk-e azokban, akik a fronton egész sor áttörést idéztek elő? A hatalmat a népnek kell kezébe vennie, a Munkás-, Katona- és Parasztküldöttek Szovjetjei révén. Nem vagyunk kalandorok, nem azt sürgetjük, hogy egy kisebbség vegye kezébe a hatalmat, de tudjuk, hogy a forradalom újabb spontán fellendülése elkerülhetetlen. Kötelességünk ezt a fellendülést szervezetté tenni, ennek a mozgalomnak az élére állni.

Lehet, hogy elveszünk, de legalább tudni fogjuk, hogy megmentésünk érdekében mindent megtettünk. Ezért szállunk síkra a szovjetek kongresszusáért, amelynek útját állja a burzsoázia is, a szociálforradalmárok és a mensevikek megalkuvó pártja is, sőt még a kongresszust összehívó Központi Végrehajtó Bizottság is. Szükség van a kongresszusra, hogy tisztázhassuk, mi a forradalmi tömegek akarata, hogy szervezetté tegyük a forradalmi mozgalmat; s ha ez az elemi erő szervezetlenül tör ki, a következményekért azokat terheli a felelősség, akik megakadályozták megszervezését. Felhívjuk a munkások, katonák és parasztok tömegeit, hogy szervezkedjenek, rekesszék ki maguk közül az ellenforradalmi erőket, tömörüljenek a szovjetek köré és kövessék felhívásaikat.

Kabcán: Kujbisev beszédéből kicseng a Petrográdért való rettegés; de ha a bolsevikok síkraszállnak Petrográd megvédéséért, vajon miért harcolnak ellenünk, honvédők ellen? Ha védeni kell Petrográdot, védeni kell az egész országot is; s ha Petrográd odaveszne is, az ország még nem veszne el, ha valamennyien honvédökké válnánk. Az ellenforradalom győzelmétől még messze vagyunk; a burzsoázia kisebbségben van, s könnyű elbánni vele. Az kellene, hogy a bolsevikok ne gáncsolják örökké az egész demokrácia tevékenységét. Most sürgetik a védelmet, pedig az ő lelkükön szárad Oroszország gyengesége. A németek ereje csakis a mi gyengeségünkben rejlik. Ha tehát a bolsevikok valóban védelmet akarnak, a munkásokat arra kell biztatniuk, hogy dolgozzanak, ne pedig ülésezésre fecséreljék az időt. Bennünket azzal vádolnak, hogy megalkuvók vagyunk. De vajon a munkások az egyeztető bizottságokban nem alkusznak

meg a vállalkozókkal? A hadsereg most önök mögött van, miért félnek hát annyira a tábornokoktól? A tábornokok csak akkor félelmetesek, ha a reményeiben csalódott tömeg mögéjük áll. A legfélelmetesebb: az olyan béke, amelynek feltételeit ránk kényszerítik. A haza megmentését védelmi harccal, nem pedig a forradalmi fellángolással biztosíthatjuk. Az ilyen fellángolás csak pillanatig tartó szép tűzijáték. Ha a hatalom a szovjetek kezébe megy át, ez csak tönkreteszi a bolsevikokat, s így gyengíti a forradalmi demokráciát. Ezért óvjuk önöket ettől. De ha erre mégis sor kerülne, nem leszünk útjukban. Csakhogy ettől önök is félnek. Önök akcióra hívják fel a tömegeket, de csak szavakban; a tettektől óvakodnak. Ám előbb-utóbb fény derül a bolsevik jelszavak tartalmatlanságára, s a tömeg megérti, hogy csak munkával és önfeláldozással lehet megmenteni az országot.

Abezgauz elvtárs: Nem vagyok bolsevik; egyetértek Kabcannal abban, hogy az ország aktív védelmére van szükség. Ám éppen a burzsoáziával való megalkuvásnak köszönhetjük, hogy az ország védelme ma már nem jelent mást, mint azt, hogy ellenséges golyók záporában vásárra visszük bőrünket; ha a megalkuvó pártok a baloldallal, nem pedig a jobboldallal léptek volna blokkra, ez nem történt volna meg. Ha a hatalom a demokrácia kezében lesz, akkor beszélhetünk majd igazi honvédelemről.

Kogan elvtárs: Kabcan azt mondta, hogy Kujbisev beszédéből kicseng a rettegés. Nem rettegésről van itt szó, hanem arról az aggodalomról, amely a hatalom első válása óta eltölt bennünket; s ez a forradalom sorsáért való aggodás. A központi kérdés: a hatalom kérdése. S jellemző, hogy még Kabcan sem mondott egyetlen szót sem a fennálló kormány védelmében. Ez érthető is. A mai kormány ellenforradalmi kormány. Azt vetik a szemünkre, hogy defetisták vagyunk. Márpedig nem mi vagyunk a defetisták, hanem az orosz burzsoázia, amelynek az az álláspontja, hogy jobb a vereség, mint a forradalom. Mi nem ellenezzük a védelmet, de azt a feltételt támasztjuk, hogy a hatalom a szovjetek kezébe menjen át. Azt mondtuk, hogy a szövetségesek el fognak árulni bennünket, s igazunk lett. Ismételjük: csak a burzsoáziával való szakítás után indíthatunk aktív harcot a békéért. Olyan hangok hallatszanak, hogy az orosz nép már nem képes áldozatokat hozni. Adjátok meg azt a hitet, hogy ezek az áldozatok a nép javát, a forradalom megmentését, nem pedig a burzsoázia érdekeit fogják szolgálni, s meglátjátok, hogy a munkások és parasztok tömegei készek lesznek mindent odaadni a forradalom megmentéséért.

A vitát berekesztik. Kujbisev elvtárs határozati javaslatot terjeszt elő. Ezt 126 szavazattal 16 ellenében elfogadják. 11-en tartózkodnak a szavazástól.

Goszarbio Kujbisevszkoj oblasztyi, f. 136, op. 1, d. 2, ll. 10-12

Revolucionnoje dviizsenyje v Rosszii nakanunye

Oktjabrszko vooruzsionnovo vossztanyija.

180-183. old.

A válság megérett. Októberben a Putyilov-üzem munkásainak gyűlése határozatban követelte a hatalom átadását. Az üzemi bizottságok Petrográdon október 17-22-én tartott konferenciája szintén a szovjetek hatalma mellett nyilatkozott. A petrográdi helyőrség ezred- és századmegbízottainak október 18-án és 21-én lezajlott értekezlete bizalmatlanságát nyilvánította az Ideiglenes Kormány iránt. Október 20-23-án zajlott le Petrográd és környéke vörös gárdistáinak konferenciája, ahol a küldöttek 20 000 forradalmi harcost képviseltek.

Ekkor Lenin elküldte utolsó, drámai hangú felhívását is a bolsevik párt Központi Bizottságához.

L e n i n

Levél a Központi Bizottság tagjaihoz

1917. október 24.

Eltársak!

Ezeket a sorokat 24-én este írom, a helyzet a végletekig kritikus. Napnál világosabb, hogy a felkelés halogatása most már igazán egyértelmű a halállal.

Minden erőmmel meg akarom győzni az elvtársakat arról, hogy most minden egy hajszálon függ, hogy olyan kérdések vannak napirenden, amelyeket nem tanácskozások, nem kongresszusok döntenek el (még Szovjetkongresszusok sem), hanem egyes-egyedül a népek, a tömegek, a felfegyverzett tömegek harca.

A kornyilovisták burzsoá előretörése, Verhovszkij eltávolítása mutatja, hogy nem szabad várni. Le kell tartóztatni, ha törik, ha szakad, még ma este, ma éjjel a kormányt, miután lefegyvereztük (ha ellenállást tanúsítanak – legyőztük) a hadapródiskolásokat stb.

Nem szabad várni!! Mindent elveszíthetünk!!

A hatalom azonnali kézbevételenek díja: a *nép* (nem a kongresszus, hanem a nép, elsősorban a hadsereg és a parasztság) megvédelmezése a kornyilovista kormánnyal szemben, amely elkergette Verhovszkijt és egy második kornyilovista összeesküvést szőtt.

Kinek kell kézbevenni a hatalmat?

Ez most nem fontos: hadd vegye kézbe a Forradalmi Katonai Bizottság, „vagy valamely más intézmény”, amely kijelenti, hogy a hatalmat csak azoknak adja át, akik valóban a nép érdekeit, a hadsereg érdekeit (a béke azonnali felajánlása), a parasztság érdekeit (a földet azonnal el kell venni, meg kell szüntetni a magántulajdont), az éhezők érdekeit képviselik.

Valamennyi kerületet, valamennyi ezredet, minden erőt azonnal mozgósítani kell, menesszenek haladéktalanul küldöttségeket a Forradalmi Katonai Bizottsághoz és a bolsevikok Központi Bizottságához, és követeljük nyomatékosan, hogy semmi esetre se hagyják meg a hatalmat Kerenszkij és Társai kezében 25-éig, semmiképpen; a dolgot feltétlenül el kell dönteni ma este vagy éjjel.

A történelem nem bocsátja meg a késedelmeskedést a forradalmároknak, akik ma győzhetnek (és ma egész biztosan győzni fognak), holnap viszont azt kockáztatják, hogy sokat veszítenek, azt kockáztatják, hogy mindent elveszítenek.

Ha ma vesszük kézbe a hatalmat, akkor nem a Szovjetek ellenére vesszük azt kézbe, hanem a Szovjetek számára.

A hatalom kézbevétele a felkelés feladata; politikai célja a hatalomrajutás után fog tisztázódni.

Végzetes dolog vagy üres formaság volna megvárni az október 25-i ingadozó szavazást; a népnek joga és kötelessége, hogy az ilyen kérdéseket ne szavazásokkal, hanem az erő latbavetésével döntse el; a népnek joga és kötelessége, hogy a forradalom kritikus pillanataiban irányítsa képviselőit, még legjobb képviselőit is, és ne várjon rájuk.

Ezt bizonyította valamennyi forradalom története és mérhetetlen volna a forradalmárok bűne, ha elszalasztanák a pillanatot, amikor tudják, hogy tőlük függ a *forradalom megmentése*, a béke felajánlása, Petrográd megmentése, a menekülés az éhínségtől, a föld átadása a parasztoknak.

A kormány ingadozik. Meg kell neki adni a *kegyelemdőfést*, ha törik, ha szakad!
Az akció halogatása egyértelmű a halállal.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom

Október 10-én ült össze az OSZD(b)MP Központi Bizottságának sorsdöntő jelentőségű ülése. A tizenkét jelenlevő közül tízen Lenin irányvonalát támogatták. Csúpan Zinovjev és Kamenyev ellenezte a felkelés napirendre tűzését, arra hivatkozva, hogy még nem érték meg a feltételei. Az ekkor elfogadott határozat megállapította, hogy „a fegyveres felkelés elkerülhetetlen és teljesen megérett, a Központi Bizottság felhívja a pártszervezeteket, hogy vegyék ezt irányadónak és minden gyakorlati kérdést ebből a szempontból tárgyaljanak és döntsenek el . . .”

A felkelés előkészületeinek irányítására a Központi Bizottság Lenin vezetésével Politikai Irodát hozott létre.

A forradalmi erők megszervezésében nagy szerepet játszott a Forradalmi Katonai Bizottság. E szervet a Központi Bizottság ajánlatára a petrográdi szovjet Trockij által vezetett Végrehajtó Bizottsága hozta létre. A Forradalmi Katonai Bizottság elnökének tisztségét a bolsevik párt ismert harcosa, Ny. I. Podvojszkij töltötte be. A felkelés előkészítésében tevékeny részt vett V. A. Antonov-Ovszejenko.

A felkelés gyakorlati irányítására a Központi Bizottság zárt ülése Forradalmi Katonai Központot hozott létre. Tagjaivá A. Sz. Bubnovot, F. E. Dzerzsinszkijt, J. M. Szverdlovot, I. V. Sztálint és M. Sz. Urickijt választották. A Forradalmi Katonai Központ a Forradalmi Katonai Bizottság részeként annak szűkebb irányító kollektíváját testesítette meg.

Kamenyev és Zinovjev a Központi Bizottság döntő fontosságú ülése után is ellenezte a felkelést. Kamenyev október 18-án maga és Zinovjev nevében a „Novaja zsizny” című félmenszovjet lapban „tiltakozást” tett közzé a Központi Bizottságnak a felkelésről szóló határozata ellen. A titkos határozat közvetett úton történő felfedése súlyosan megsértette a pártfegyelmet. Amikor Lenin értesült az eseményről, „Levél a bolsevik párt tagjaihoz” című írásában Kamenyevet és Zinovjevet a forradalom sztrájkőrőinek bélyegezte, és követelte, hogy zárják ki őket a párt soráiból.

Sztálin a felkelés kérdésében elvileg támogatta Lenint, de Zinovjev és Kamenyev ügyében ekkor káros, békülékeny magatartást tanúsított, ami többek között a „Pravda” október 20-i szerkesztőségi nyilatkozatában, s neki magának a Központi Bizottság október 20-i ülésén elfoglalt álláspontjában jutott kifejezésre. Sztálin ellenezte, hogy a KB Lenin levelének megfelelően határozzon. Kérte, hogy Zinovjevet és Kamenyevet továbbra is tekintsék a Központi Bizottság tagjainak. Amikor a KB elvetette Sztálin javaslatát és Lenin javaslata szerint döntött, Sztálin tüntetőleg lemondott a „Pravda” szerkesztőségében viselt tisztségéről. A Központi Bizottság nem fogadta el Sztálin lemondását.

Trockij a Központi Bizottság ülésén nem szavazott a felkelés ellen, de azt kívánta, hogy halasszák el a felkelést a szovjetek II. kongresszusáig.

Ez a halogató taktika az adott helyzetben igen veszélyes volt, s ennyiben Trockij magatartásában is megfigyelhetők olyan elemek, amelyek rokoníthatók Zinovjev és Kamenyev ekkori állásfoglalásával. Október 18-án az Ideiglenes Kormány zárt ülésen foglalkozott a készülődőben levő felkelés ügyével. Az ellenforradalom eme vezérkara elhatározta, hogy erőinek összevonásával megakadályozza, hogy felkeléssé fejlődjön a munkások és katonák mozgalma. Az Ideiglenes Kormány mögött erre

az időre felfejlődtek a szélsőjobboldali erők, s Kerenszkijékkal összefogva puccs-szerű támadással kívánták felszámolni a forradalmi mozgalmat.

Az októberi forradalom ellenségei sokszor azt állítják, hogy a petrográdi felkelés „csalfa forradalom”, szűk körű puccs volt, amely nem felelt meg a tömegek hangulatának. Az alább következő szemelvényekből azonban hitelt érdemlően megállapítható, hogy a fegyveres felkeléssel egyetértett a petrográdi helyőrség zöme, a front katonáinak túlnyomó többsége és rokonszenveztek a fordulattal a néptömegek. Október 25-éről (vagyis november 7-éről), a petrográdi fegyveres felkelés napjáról és közvetlen következményeiről bővebben idézünk a kortársi tanúvallomásokból.

M. K. Gyityerihsz tábornok, a legfelsőbb főparancsnok vezérkarának főszállásmestere és B. A. Levickij tábornok között közvetlen vonalon lefolyt beszélgetés a petrográdi fegyveres felkelésről

1917. október 25.

10 óra.

Gyityerihsz: Nem tudna-e ön mint az események szemtanúja rövid tájékoztatást adni a front főparancsnoka számára?

Levickij: Máris. Tegnapelőtt éjjel a Petrográdi Szovjet, amelyben már régebben a bolsevikok vannak többségben, s amely teljes erejével és minden eszközzel a kormány tervszerű munkájának megghiúsítására törekedett, azt az utasítást adta a helyőrségnek, hogy ne teljesítse a petrográdi körzet törzsének, mint az Ideiglenes Kormány szervének a parancsait. Ez annak a következménye volt, hogy Polkovnyikov¹ nem volt hajlandó elismerni a szovjetnek azt a jogát, hogy az ő tevékenységét ellenőrizze. Ez a felhívás, amely az Ideiglenes Kormány szerveinek való engedelmesség megtagadására szólított fel, arra készítette a miniszterelnököt, hogy tegnap, október 24-én a Köztársasági Tanácsban világosan és félreérthetetlenül megmagyarázza a kialakult helyzetet és vázolja az Ideiglenes Kormány állásfoglalását. Nevén nevezte a bolsevizmust és kijelentette, hogy az Ideiglenes Kormány rendíthetetlen szilárdsággal és határozottsággal megindítja a harcot e baj ellen. Ezt követően a petrográdi helyőrség alakulatai, egyrészt a féktelen agitáció hatására, másrészt, mivel szívük mélyén irtóztak a lövészároktól, a bolsevikok mellé álltak, s Kronstadtból matrózok jöttek át. Egy könnyű cirkáló szintén csatlakozott. A szétnyitott hidakat ismét összezárták. Az egész várost ellepték a helyőrséghez tartozó őrszemek, de semmiféle megmozdulás nincs. A telefonközpont a helyőrség kezén van. A Téli Palotát az ott szolgálatot teljesítő egységek csak formálisan őrzik, mivel eltökélt szándékuk, hogy nem avatkoznak be; általában véve az a benyomása az embernek, mintha az Ideiglenes Kormány egy olyan ellenséges állam területén volna, amely befejezte a mozgósítást, de még nem kezdte meg az aktív tevékenységet. S éppen az a tény, hogy a bolsevikok, bár gyakorlatilag rég megvan a lehetőségük arra, hogy valamennyiünkkel leszámoljanak, mégis ennyire határozatlanok, feljogosít arra a feltevésre, hogy talán nem mernek majd ujjat húzni a fronthadsereggel és az említett

lépéseknél tovább nem mennek, de ez az optimizmusom alaptalannak is bizonyulhat, ha a hadsereg nem hangsúlyozza még nyomatékosabban a főhadiszállás bizottsága által kifejezésre juttatott véleményét.

CGVIA, f. 2003 sz. op. 2, d. 202, ll. 46–47.

Távirórszlag.

Oktyabrszkaja revoljucija. Memuari.

M.–L. 1926. 388–389. old.

¹ A petrográdi helyőrség parancsnoka.

Ny. Ny. Duhonyin tábornoknak, a legfelsőbb főparancsnok vezérkara főnökének távirata a hadsereghez a petrográdi felkelésről

1917. október 25.

Tegnap, október 24-én a miniszterelnök azzal a kéréssel fordult a Köztársasági Tanácshoz, hogy támogassa az Ideiglenes Kormányt a bolsevikok elleni határozott fellépésében, mivel a bolsevikok tevékenysége az utóbbi időben a miniszterelnököknek a Köztársasági Tanács elé terjesztett beszámolója szerint gáncsolta a kormánynak azt a tervszerű munkáját, amely egyrészt az ország rendjének fenntartására és a szabadság, a függetlenség biztosítására, másrészt pedig az Alkotmányozó Gyűlésnek a kitűzött határidőre való összehívására irányul.

A miniszterelnök felhívását a Köztársasági Tanács óriási többsége támogatta. Ennek ellenére október 25-re virradó éjjel, a bolsevikok agitációjának hatása alatt, a petrográdi helyőrség zöme, mivel nem kívánt szükség esetén frontra menni, a bolsevikokhoz csatlakozott; e helyőrség többi része passzív álláspontra helyezkedett. A petrográdi helyőrségnek az Ideiglenes Kormány ellen fellázadt egységei a városban felállították a maguk őrségeit. A legfelső főparancsnok parancsára Petrográd felé indították az északi front katonai egységeit.

A főhadiszállás mellett működő összhadsereg-bizottság éjszakai ülésén hozott határozatában elítélte a bolsevikok petrográdi megmozdulását és az Ideiglenes Kormány támogatása mellett foglalt állást.

A szent hazafias kötelesség a hazának ezekben a súlyos perceiben azt követeli meg a hadseregtől, hogy megőrizve teljes egyetértését és önuralmát, szilárdan tartsa állásait, ezzel segítve a kormányt és a Köztársasági Tanácsot az ország sérthetlenségének és a forradalom által kivívott szabadságának biztosításában.

D u h o n y i n

CGVIA, f. 1251, op. 1, d. 544, l. 106, 106 ob.

Oktyabrszkoje vooruzsonnoje vossztanyije v

Petrogragye, 401. old.

Ny. Ny. Duhonyin tábornok újabb távirata a petrográdi fegyveres felkelésről

1917. október 25.

Október 25-én Petrográdban általában nyugodtan telt el a nap. Csak a déli órákban voltak kisebb lövöldözések a Nyevszkij prospekt és a Palota tér sarkán. A felkelők elfoglalták az Állami Bankot, a telefonközpontot, a Mária-palotát, amelyet a Köztársasági Tanács már előbb elhagyott. Estére a fővárosban egyre izzóbb lett a hangulat, elfoglalták a petrográdi körzet törzsét. A Téli Palotát, amelyben az egész Ideiglenes Kormány összegyűlt, gyér, de idegőrlő puskatűz alatt tartják. A kormány oldalán maradtak a hadapródiskolások és hű maradt egy kozák ezred. A felkelők bejelentették, hogy a kormányt megdöntötték és teljhatalmat követeltek, azzal fenyegetőzve, hogy a Péter-Pál erődől és az „Aurora” cirkálóról ágyútűzet nyitnak, de a kormány úgy vélve, hogy hatalmát csak az Alkotmányozó Gyűlésnek adhatja át, úgy döntött, hogy önként nem hátrál meg, hanem felveszi a harcot a petrográdi helyőrség bolsevik hangulatát kihasználó maroknyi emberrel. A főhadiszállás, az Ideiglenes Kormánynak a főhadiszálláshoz kirendelt biztosa és az összhadsereg-bizottság egyetért a kormánnyal, s úgy határozott, hogy minden eszközzel megóvjá a hadsereget a felkelő elemek befolyásától és egyúttal teljes támogatást nyújt az Ideiglenes Kormánynak, biztosítva ezzel az Alkotmányozó Gyűlésnek a kitűzött időpontra való összehívását.

D u h o n y i n

CGVIA, f. 2003 sz. op. 2, d. 202, ll. 36–37.

Oktyabrszkoje vooruzsionnoje voosztanyije v Petrogragyje. 407. old.

V. A. Cseremisov tábornoknak, az északi front főparancsnokának J. G. Bagratunyi tábornokkal, a petrográdi katonai körzet törzsének főnökével és N. N. Poragyelov alezredessel, a körzet törzsének főszállásmesterével folytatott beszélgetése a petrográdi helyzetről

1917. október 25.

1917. október 25. 18 óra 30 perc.

Bagratunyi: A készüléknél Bagratunyi tábornok.

Cseremisov: A készüléknél Cseremisov, az északi front főparancsnoka. Kérem, ismertesse a legújabb helyzetet, közölje, hol tartózkodik az Ideiglenes Kormány, szabad-e a Téli Palota, rend van-e a városban, megérkeztek-e a kerékpárosok?

Bagratunyi: A helyzet továbbra is rendkívül súlyos. Az Ideiglenes Kormány a Téli Palotában van, a Téli Palota szabad; kormányhű csapatok tartják a Palota teret, amelyet a Petrográdi Szovjetnek engedelmeskedő helyőrségi egységek osztagai vesznek kö-

rül. A városban rend van, a kerékpárosok nem érkeztek meg. Hírek szerint Petrográdtól hetven versztnyire¹ megállították őket.

Cseremissov: Ki állította meg őket?

Bagratunyi: Bizonyára a Petrográdi Szovjet utasítására.

Cseremissov: Bejuthat ön a Téli Palotába?

Bagratunyi: A Téli Palotába be lehet jutni, de a térre bejutni vagy onnan kijutni szinte lehetetlen.

Cseremissov: Hol van Polkovnyikov; milyen egységek tartják a Téli Palota előtti teret, s kik őrzik magát a palotát?

Bagratunyi: Polkovnyikov ezrede² ma este a kormány rendelte alapján felmentették szolgálata alól és otthon tartózkodik. A Téli Palota előtti teret a hadapródiskolások tartják, s az ő kezükön van a Téli Palota is, de most sürgősen hívnak, kérjen más valakit a készülékhez.

Cseremissov: Ki tehet nekem jelentést a további helyzetről, ki helyettesíti Polkovnyikov ezredet és általában ki rendelkezik Petrográdban, maga a kormány vagy ön? Ott van?²

Itt a tábornok kiment és azt mondta, hogy azonnal jön Poragyelov ezredes.²

Poragyelov: Mostani helyzetünk – kétségtelen kudarc. Polkovnyikov helyébe Bagratunyi lépett, de fölötte állnak különleges felhatalmazásokkal Kiskin főkormányzó és helyettesei, Rutenberg és Palcsinszkij; ilyen helyzetet teremtett a körzet biztosainak visszahívása és a törzs néhány vezetőjének tartalékba vonulása. Túlkapások nincsenek, néhány jelentéktelentől eltekintve. Ami a kormányt illeti, annyit tudunk, hogy Gvozdgyevet és Prokopovicsot letartóztatták, de hogy most mi a helyzet, azt nem lehet megmondani, mert igen nehéz összeköttetést teremteni.

Cseremissov: Szabad-e a körzet törzse és van-e Bagratunynak lehetősége arra, hogy kapcsolatba lépjen Kerenszkijjel?

Poragyelov: A körzet törzse szabad, de hogy Kerenszkij pillanatnyilag hol van, azt nem tudjuk, bár érdeklődtünk utána.

Cseremissov: S mit csinál a főkormányzó; ha a kormány kinevezte, akkor a kormány nyilván gyakorolni tudja hatalmát?

Poragyelov: A kinevezés körül van valami érthetetlen, sőt az is feltehető, hogy Kerenszkij megkerülésével történt.

Cseremissov: Tudna-e ön telefonon érintkezésbe lépni Levickijjel és megtudni, hogy ő mit csinál és általában mi történik náluk? A Téli Palotában lakik?

Poragyelov: Megpróbálom felhívni, bár a Téli Palota csaknem teljesen ki van kapcsolva a telefonközpontból.

Cseremissov: Várok.

Poragyelov: Parancsára. Mindjárt beszélek és jelentést teszek önnek.

Cseremissov: Hol van Poragyelov ezredes³ és hamarosan ad majd választ?

– Azonnal megkeresem. A törzset forradalmi katonai alakulatok foglalták el. Beszüntetem a munkát, elmegyek, adja át az északi front főparancsnokának: azonnal valamennyien elhagyjuk a törzset.

CGVIA, f. 2031 sz. op. I, d. II, ll. 66–68. Távirószalag.

Oktjabrszkoje vooruzsonnoje voosztanyije v

Petrogragye. 407–408. old.

¹ 1 verszt 1,0668 kilométer.

² Így a dokumentumban.

³ Így a dokumentumban.

Az Ideiglenes Kormány rádiótávíratát visszautasítja a Petrográdi Forradalmi Katonai Bizottságnak azt a követelését, hogy adja át a hatalmat a szovjeteknek

1917. október 25.

Este, 9 óra.

Mindenkinek, mindenkinek . . .

A Munkás- és Katonaküldöttek Petrográdi Szovjetje az Ideiglenes Kormányt megdöntöttnek nyilvánította és a hatalom átadását követelte, azzal fenyegetőzve, hogy a Péter-Pál erődből és a Néván horgonyzó „Aurora” cirkálóból ágyútűz alá veszik a Téli Palotát.

A kormány csakis az Alkotmányozó Gyűlésnek adhatja át a hatalmat, s ezért úgy döntött, hogy nem adja meg magát, hanem a népre és a hadseregére bízva védelmét, amiről táviratilag értesítette a főhadiszállást. A főhadiszállás azt válaszolta, hogy útnak indít egy különítményt.

Válaszoljon az ország és a nép a bolsevikoknak arra az esztelen kísérletére, hogy a harcoló hadsereg hátában felkelést robbantson ki.

„*Gyelo Naroda*”, 189. sz. 1917. október 26.

Oktyabrszkoje vooruzsionnoje voosztanyije v Petrograzye. 414–415. old.

P. Sz. Balujev tábornoknak V. A. Cseremiszov tábornokkal folytatott beszélgetése az Ideiglenes Kormány megdöntéséről

1917. október 25.

23 óra 40 perc.

Balujev: A készüléknél a nyugati front főparancsnoka. Jó egészséget!

Cseremiszov: A készüléknél az északi front főparancsnoka. Legyen szíves közölni, van-e tudomása a petrográdi eseményekről, s hogyan fogadják a nyugati front hadseregei.

Balujev: Üdvözlöm! Értesültünk a történetekről. Nálam a fronton egyelőre nyugalom van. A frontbizottság, a hadseregbizottságok és a parasztküldöttek kongresszusa olyan határozatot hoztak, hogy hűek maradnak az Ideiglenes Kormányhoz, támogatják a kormányt és fegyveres erővel vetnek véget a szélsőbaloldaliak minden megmozdulásának és minden rendbontásnak. Ezen a talajon nem várok semmiféle rendbontást, bár a front zömben bolsevik, s a magam részéről mindent elkövettem, hogy elejét vegyem a zavargásoknak. Hogy pontosan mi is történik Petrográdban, azt nem tudom; csak arról értesültem, hogy ott igen rosszul állnak, s hogy önök küldtek oda csapatokat. A főhadiszállással tartom a kapcsolatot. Amennyiben önnek részletesebb információi volnának, hálás lennék, ha engem is tájékoztatna.

Cseremiszov: Az Ideiglenes Kormány régi összetételében gyakorlatilag nem létezik, a hatalom a Forradalmi Bizottság kezében van, a petrográdi helyőrség csapatai

Lenin

Zinovjev

Kamenev

Trockij

Szokolnikov

Stalin

Bubnov

Dzerzsinszkij

Sztaszova

Szmilga

Urickij

Nogin

Lenin helsingforsi
(helsinki) szobája

Vezető bolsevikok
ülései 1917 végén

Podvojszkij, a Forradalmi
Katonai Bizottság elnöke

Antonov-Ovszejenko, a felkelés
egyik előkészítője

Dibenko, a forradalmi
tengerészek képviselője

Tisztiiskolások a Téli Palotában, védelemre készen

A Vörös Garda őrzi a Szmolnijt

A Téli Palota egyik szobája az ostrom után

Temetik a forradalom halottait Petrográdon. A menet a Nyevszkij proszpekten halad

Barikád a moszkvai Arbat téren

Moszkvai utcaképlet a fegyveres harc után

Készenlétben a Vörös Gárda

Bolsevik vezetők egy csoportja a felkelés után. Lenin (középen), Trockij (balról), Kamenyev

A szocialista forradalom két mensevik kerékkötője:
Martov és Dan

Zinovjev a felkelés győzelme
után egy időre kivált a párt Köz-
ponti Bizottságából

jelentéktelen kivételektől eltekintve nem az Ideiglenes Kormány mellett álltak, a kormány néhány tagját letartóztatták, a helyőrség elfoglalta a kormányintézményeket, az összeköttetés megszakadt Petrográddal. Az északi fronton a front és a háttország egyesült szervezetei jelen pillanatban egy határozaton dolgoznak, s ezt nyomban megküldöm önnek. A fronton nálunk egyelőre nyugalom van, arra kell számítani, hogy a frontszervezetek nem a régi összetételű Ideiglenes Kormány mellett foglalnak majd állást, de a többség azt sem helyesli, hogy a szovjetek magukhoz ragadták a hatalmat. Legújabb értesüléseink szerint Petrográd főkormányzójává Kerenszkij megkerülésével a kadet Kiskint nevezték ki, ezért célszerűtlen, sőt káros is volna csapatokat Petrográdba küldeni, mivel az bizonyos, hogy a csapatok Kiskin mellé nem állnának. Az anarchia elkerülése végett kívánatos volna legalább két frontnak, az északinak és a nyugatinak a tevékenységét és a legközelebbi jövőre vonatkozó nézeteit egyesíteni, illetőleg egyeztetni. Ennyit kívántam önnek közölni, hogy tájékozva legyen a helyzetről.

Balujev: Nagyon sajnálom, hogy csapatai részt vesznek a politikában, mi felesküdtünk az Ideiglenes Kormányra, és nem a mi dolgunk azt latolgatni, hogy Kiskin-e a petrográdi kormányzó, avagy más valaki, hanem mindent el kell követnünk, először is azért, hogy fenntartsuk a frontot és ne tetézzük az oroszországi zűrzavart egy német áttöréssel, másodszor pedig nagy szerencsétlenségnek tartom Oroszország szempontjából, ha a hatalmat olyan felelőtlen pártok ragadják magukhoz, mint a bolsevikok, mivel ez esetben elkerülhetetlen lesz az anarchia és Oroszország pusztulása. Ami pedig a frontok egyesítését illeti, ez a főhadiszállásra tartozik, ahol a törvény szerint a legfelső főparancsnok távollétében minden rendelkezési jog a legfelső főparancsnok vezérkarának főnökét illeti meg, ezért nem értem, hogy ön frontjaink miféle egyesítéséről beszél. Amit ön közölt Petrográdról, arról már értesültem.

Cseremisov: Amit én közöltem önnek, azok nem híresztelések, hanem megbízható tények. Az Ideiglenes Kormány nem létezik, Kerenszkij miniszterelnök elvesztette hatalmát, a hatalom és Petrográd teljes egészében a forradalmi tanács kezén van, Kiskinnel főkormányzóvá való kinevezése azt eredményezte, hogy a csapatok haladéktalanul elfoglalták a körzet törzset, a doni ezredek nem teljesítették az Ideiglenes Kormány védelmére kapott parancsot, és laktanyáikban maradtak, a páncélosok átálltak a Forradalmi Bizottság csapatainak oldalára. Néhány rendelkezésemre álló adat alapján ítélve sem én, sem ön nem számíthatunk arra, hogy a főhadiszállásról a helyzetnek megfelelő utasításokat kapunk, mivel legutóbbi távirataiból ítélve, nincs tájékoztatva a helyzetről. Azonnal beszélek majd Duhonyinnal és informálok a dolgok állásáról. A frontot természetesen tartani kell az ellenséggel szemben, s éppen ezért mondom, hogy legalább a két front tevékenységét kellene egyesítenünk.

Balujev: Minden erővel azon leszek, hogy a hadseregek – bármilyen bomlás megy is végbe Oroszországban – csak eggyel törődjenek: azzal, hogy feltartóztassák a németeket, amennyiben azok támadnának, mégpedig függetlenül attól, hogy van-e Ideiglenes Kormány és milyen ez a kormányzat. Emellett az, hogy Petrográd a bolsevikok kezére került és az Ideiglenes Kormányt letartóztatták, még nem jelenti az, hogy minden elveszett, mivel Petrográdon kívül van még egy kiterjedésű Oroszország és kérdéses, vajon hogyan fogadja majd mindezt; mindenesetre én mint katona jelenleg csak egyetlen politikát ismerek el: Oroszország megmentését a németektől, s ebben szolidáris leszek önnek.

Cseremisov: Sajnos, a kérdésnek – bármennyire szeretnénk is ezt – nemcsak hadműveleti oldala van, s erről hamarosan meggyőződhet majd ön is, mivel az északi front biztosa kétségtelenül beszél majd az ön biztosával és a mi bizottságaink az önök bizottságaival. Úgy hiszem, hogy a mai helyzetben, amelyről elég megbízható képem van,

nincs jogunk kitérni a politika elől és nem számolni a tömegek politikai hangulatával; kötelességünk figyelembe venni ezt a hangulatot, nehogy a front megnyíljon az ellenség előtt. Én azonnal beszélék Duhonyinnal, s utána, ha óhajtja, közlöm önnel az újabb adatokat, vagy pedig Duhonyint kérem meg erre. Bocsánat a zavarásért, s addig is ajánlom magam.

Balujev: Ne értsen félre, nagyon örülök, hogy felhívott engem, mindamellet le kell szögeznem, hogy bevárom a főhadiszállás utasításait. Nekem tökéletesen mindegy, kikből áll majd az Ideiglenes Kormány, csak legyen ilyen kormány és vessen véget az Oroszországban elharapódzó bomlásnak. Magam is beszélni akartam Duhonyinnal, de most közölték velem, hogy Petrográddal beszél és arra kér, hogy várjak. Ajánlom magam. Balujev.

Cseremissov: A vizionlátásra. Cseremissov.

A másolatot készítette 1917. október 26-án reggel 5 órakor Ozsarovszkij főhadnagy, a törzs főnökének szárnységéje.

CGVIA, f. 2003 sz. op. 2, d. 128, ll. 142-144.

Oktyabrszkaja revoljucija. Memuari. 399-401. old.

Egy tiszt elbeszélése a Téli Palota védelméről

1917. október 27.¹

Amint értesültem az eseményekről, kötelességemnek tartottam jelentkezni a Téli Palotában és felajánlani szolgálataimat az Ideiglenes Kormánynak.

Ez október 25-én, déli 12 óra körül történt. A Téli Palotában nyomban feltűnt a vezetés teljes hiánya, bár ott elég sok katonai egység volt: három kozák század, néhány hadapródiskola növendékei, egy női zászlóalj, néhány rohamosztág és még több kisebb alakulat. Volt ott a többi között a Mihajlovszkij tüzérségi iskolának egy ütege hat löveggel és egy páncélkocsi, amely az „Ahtürec” nevet viselte, s amelyet a Téli Palota főkapujában helyeztek el. A páncélkocsi személyzete egyébként semleges álláspontot foglalt el és hangsúlyozta, hogy ők a Téli Palotát kizárólag mint műemléket védik.

A nap folyamán arról értesültünk, hogy a felkelő csapatok elfoglalták a telefonközpontot. Azt javasoltam, hogy a műszaki hadapródiskola növendékeinek egy csoportjával induljunk felderítésre. Az Ideiglenes Kormány mellé kirendelt főbiztossal az élen el is indultunk. A telefonközpontot sajnos nem sikerült elfoglalnunk, mivel azt páncélkocsik vették körül, ezekkel szemben pedig természetesen téhetetlenek voltunk.

Őrségeket állítottunk fel a szomszédos utcákban és így két órán belül megszerveztük az ellenőrzést egy bizonyos terület fölött. Több gépkocsit feltartóztattunk és a Téli Palotába irányítottunk, a gépkocsikban tartózkodókat pedig lefegyvereztük. Ismeretlen okból az utca végéről tüzet nyitottak és katonai alakulatok bukkantak fel, ezért kis létszámunkra való tekintettel úgy döntöttünk, hogy visszatérünk a Téli Palotába.

Ott arról értesültünk, hogy Polkovnyikovot leváltották és Palcsinszkij került a helyére.²

A Téli Palota őrségének parancsnokává Ananyev ezredest nevezték ki. Ez este körülbelül 5 és 6 óra között történt.

A Téli Palotába érkező hírek, amelyek szerint minden oldalról bekerítették ben-nünket, erős hatással voltak sok ott levő katonai alakulatra. Holmi álkomisszár paran-csára és a Mihajlovskij tűzérési iskola ütegparancsnokának gyávasága folytán az üteg-gel közölték, hogy az iskola parancsnokának utasítására az ütegnek a Téli Palotából vissza kell térnie az iskolába. Heves szóváltások után a hadapródiskolások zöme és négy löveg elhagyta a Téli Palotát. Csak két löveget sikerült visszatartanunk és ezeket a főkapuval szemben az udvaron felépített barikádon állítottuk fel. A barikád pontosan a hadművészet szabályainak megfelelően, nagy mennyiségű fa összerakásával készült.

Besötétedett, s az „Aurora” cirkálóról és még valamerről megkezdődött a min-denki előtt ismeretes figyelmeztető tüzelés, s ez erősen befolyásolta a Téli Palota hely-őrségének hangulatát. Legelőször a kozákok soraiban mutatkoztak a csüggedés jelei. Akkor tűnt ki, hogy a Téli Palotában igen csekélyek az élelmiszerkészletek. A kozákok arról kezdtek beszélni, hogy nem akarnak vérontást, s hogy nem bíznak különösebben az Ideiglenes Kormányban stb. Ennek következtében mind a három kozák század el-hagyta a Téli Palotát. A kozákok elvonulása sok hadapródiskolásra is hatással volt.

Este 10 órára az északi front hadapródiskolásainak nagyobb alakulata szintén el-vonult. Ez ember azt hitte volna, hogy ezeknek az alakulatoknak a távozása elcsüg-gesztí majd a többieket is, de éppen ellenkezőleg: a hangulat javult, bizakodóvá vált, különösen bátran viselkedett a műszaki hadapródiskola, hősies magatartást tanúsított a női zászlóalj.

Az Ideiglenes Kormány egész idő alatt közvetlen vonalon kapcsolatban állott a fronttal, s valamikor 11 és 12 óra között, pontosan már nem emlékszem mikor, azt közölték velünk, hogy erősítést kapunk a frontról, s hogy 24, maximum 48 óra hosszat kell kitartanunk.

Meg kell jegyeznem, hogy ez a helyőrség nagyszerű hangulatban volt, de senki sem óhajtott a vérontást. A támadók lövéseire igyekeztünk minél ritkábban válaszolni.

Akkor azonban kis létszámunk folytán, s mivel a kis létszámról való tekintettel nem állítottunk fel őrséget mindenütt, ahol erre szükség lett volna, itt-ott már behatol-tak a Téli Palotába kisebb vörösgárdista csoportok. Először a kórháztermen át szíva-rogtak be. S ez teljesen érthető is; az egészségügyi szolgálatosok már régebben kapcso-latba kívántak lépni az ostromlókkal. Amíg a behatoló vörösgárdista csoportok kicsik voltak, lefegyvereztük őket, s ez barátságosan, minden összezapás nélkül ment végbe.

Am a vörösgárdisták száma egyre szaporodott, feltűntek a matrózok és a Pav-lovskij ezred katonái. Most már ők fegyverezték le a hadapródiskolásokat, de ismét meglehetősen békés körülmények között.

Tárgyalás végett a Téli Palotába érkezett a Forradalmi Katonai Bizottság biztosa, Csudnovszkij, s bármennyire ígérte is azt, hogy a tárgyalások alatt semmiféle támadó tevékenységre nem kerül sor, éppen a tárgyalások idején hatoltak be a Téli Palotába a vörösgárdisták, matrózok, a Pavlovskij ezredhez tartozó katonák nagyobb csoport-jai. Vérontást nem kívántak. Meg kellett adnunk magunkat.

A mi részünkről az egész ostrom alatt három hadapródiskolás szenvedett könnyebb sebesülést. Emellett úgy hallottam, hogy a női zászlóaljnak is van néhány sebesültje.

A többi már ismeretes: a minisztereket letartóztatták, a hadapródiskolásokat és a tiszteket lefegyverezték.

„Szoldatszkiy Golosz”, 1. sz. 1917. október 27. 2. old.

Oktyabrszkoje vooruzsonnoje vossztamnye v

Petrogragye, 425–426. old.

¹ A megjelenés dátuma.

² Polkovnyikov helyébe Bagratunyi tábornok került.

V. V. Ser főhadnagynak, a hadügyminisztérium politikai csoportfőnökének távirata a 17. hadtest egységeihez a petrográdi fegyveres felkelésről

1917. október 26.

Leadás: 0 óra 30 perc.

Vétel: 13 óra 30 perc.

Október 25-e folyamán Petrográdban megkezdődött a régebben készülődő felkelés végrehajtása. A kekszgotlmi és más ezredek járőrei reggel megszállták a Mária-palota, az Állami Bank, a telefonközpont, a távíróközpont és más objektumok bejáratait. Az utcákon ebben a kerületben sok az őrhely, barikád, páncélkocsi. A Miklós hidhoz befutott a bolsevik „Aurora” cirkáló. Este a körzet törzse átment a Téli Palotába, s a törzs helyiségét szovjet csapatok szállták meg. Este ostrom alá vették a Téli Palotát, amelyben bennrekedt az Ideiglenes Kormány, a szocialista miniszterekkel együtt, géppuskából, puskából és ágyúból tüzelnek. A Városi Dumában közjóléti bizottság alakul a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetje Központi Végrehajtó Bizottságának részvételével. A szovjetek kongresszusát megelőző, a Szmolnij Intézetben tartott frakció-megbeszélésen a mensevik szociáldemokraták és az eszerek úgy döntöttek, hogy kiválnak a kongresszusból és elhatárolják magukat a bolsevik felkeléstől, a Szovjetek Központi Végrehajtó Bizottsága pedig a Városi Dumába megy át. A Petrográdi Szovjetben beszédet mondott Lenin. Petrográdban olyanok az erőviszonyok, hogy ha a frontról érkező csapatok hamarosan be nem avatkoznak, a hatalmat a bolsevikok ragadják magukhoz, mivel ehhez kedvez a hangulat a petrográdi helyőrség túlnyomó többségében, amely nem hajlandó alávetni magát az Ideiglenes Kormánynak és elismerni a szovjetek Központi Végrehajtó Bizottságát.

Ser,

a hadügyminisztérium politikai csoportfőnöke

CGVIA, f. 2212, op. 10, d. 7, 1. 6, 6 ob.
Oktyabrszkoje vooruzsionnoje vossztanyije v
Petrograge. 418. old.

A „Szoldatszkiy Golosz” közleménye az ellenforradalmi Hon- és Forradalommentő Bizottság megalakulásáról

1917. október 27.

Éjjel 3 órakor¹ a дума tanácsnokainak és különböző szervezetek képviselőinek együttes ülésén olyan határozatot hoztak, hogy megalakítják „A Hon és a Forradalommentő Bizottság”-ot, amelybe 3-3 képviselőt küldenek ki a következő csoportok: a Városi Duma, a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjének Végrehajtó Bizottsága,² a Parasztküldöttek Szovjetjének Végrehajtó Bizottsága,³ a szovjetek kongresszusából kivált eszer és szocdem⁴ frakció, a vasutas szövetség, postás- és távírásszövetség, az eszer párt

Központi Bizottsága, a szociáldemokrata párt Központi Bizottsága, az Oroszországi Köztársasági Tanács, a frontszervezetek.

„Szoldatszkij Golosz”, 1. sz. 1917. október 27. 3. old.

Oktjabrszkoje vooruzsonnoje vossztanyije v Petrogragye. 594–595. old.

¹ Október 26-án.

² A Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottságáról van szó.

³ A Parasztküldöttek Szovjetjeinek Központi Végrehajtó Bizottsága.

⁴ Értsd mensevik párt.

A Hon- és Forradalommentő Bizottság képviselőinek Duhonyin tábornokkal folytatott beszélgetése Kerenszkij lemondásáról és Cseremiszov tábornok elmozdításáról

1917. november 1.

Főhadiszállás: Itt a legfelső főparancsnok vezérkari főnökének irodája.

Központi Bizottság: Kérjük Duhonyin tábornokot a készülékhez.

Duhonyin: Duhonyin tábornok van a készüléknél.

Központi Bizottság: A készüléknél a haza és a forradalom megmentésére alakult Központi Bizottság tagjai: Csernov volt földművelésügyi miniszter és Andrej Fejt, az eszer párt Központi Bizottságának tagja, valamint Haras, a XII. hadsereg katonaküldöttei végrehajtó bizottságának tagja. Közölnünk kell önnel az Ideiglenes Kormányának az északi fronthoz kirendelt biztosától, Vojtyinszkijtól az imént kapott, egyelőre még nyilvánosságra nem hozott döntéseket, amelyek megszövegezésére Kerenszkij már el is utazott a megfelelő helyre. Arról van szó, hogy Kerenszkij lemond majd minden meghatalmazásról, hogy önt nevezik ki legfelső főparancsnokká, Avkszentyevet, az Ideiglenes Köztársasági Tanács elnökét pedig miniszterelnökké. Önnek haladéktalanul el kell mozdítania innen Cseremiszovot, akár oly módon is, hogy azonnal a leghatározottabban berendeli a főhadiszállásra, majd ezt hivatalosan is rendezi egy utódnak a kinevezésével. Dragomirov jelölése ellen itt nincs semmi kifogásunk. Az ideiglenes helyettes, Lukirszkij, mindenről informált és a honmentő bizottsággal szoros kapcsolatban működik. Cseremiszovnak a legsürgősebben távoznia kell. Pszkovban szabad kezét hagy teljesen felesleges akciókhoz, nincs vesztegetni való időnk. Az sincs kizárva, hogy a petrográdi eseményeknek sikerül békésen véget vetni tárgyalások útján, de csak azzal a feltétellel, hogy minél előbb komoly erősítéseket küldenek gyalogos egységekkel. Ismétlem, a legfontosabb a gyorsaság, egy percet sem vesztegethetünk.

Duhonyin: Egy kis gondolkodási időt kérek, azonnal válaszolok.

CGVIA, f. 2003 sz. op. 2, d. 128, l. 19. Távirószalag.

Oktjabrszkoje vooruzsonnoje vossztanyije v Petrogragye. 658–659. old.

Az első benyomások Leninről a Petrográdi Szovjet ülésén

Amikor az ujjongó katonák és munkások tömegei a proletárforradalom győzelmétől megittasulva előzőlötték a Szmolnij hatalmas termét, és az „Aurora” ágyúí már hírrül adták a régi rend pusztulását és az új rend megszületését, Lenin nyugodt léptekkel elindult az emelvény felé. Az elnök bejelentette:

– Átadom a szót Lenin elvtársnak.

Feszülten figyelni kezdtünk. Azonnal megjelenik előttünk az az ember, akit már oly régóta szeretnénk volna látni és hallani. Ámde a mi helyünkről, amely a tudósítók számára volt fenntartva, nem láttuk meg őt mindjárt.

Óriási éljenzés, kiáltozás, lábdobogás és tapsvihár közepette vonult át a színpadon és lépett fel a tőlünk mindössze tíz méternyire levő emelvényre. A zaj, a kiáltozás, az üdvözlés egy tetőpontjára hágott.

Most már jól láttuk őt, és mondhatom, csalódtunk. Külsőre csaknem az ellentéte volt annak, amilyennek elképzeltük. Azt vártuk, hogy hatalmas termetű férfi jelenik meg előttünk, aki már a pusztá megjelenésével is lenyűgöz. Valójában pedig egy kis nővésű, zömök, kopasz ember állt az emelvényen, felborzolódtott rövid szakállal.

Megvárta, amíg elül a tapsvihár, és megszólalt:

– Elvtársak! Oroszországban most hozzá kell látnunk a szocialista proletárállam felépítéséhez. – És minden pátoz nélkül, gyakorlatiasan fejtegetni kezdte a kérdés lényegét. Egyáltalán nem akart ékesszólással tündökölni, inkább kissé élesen és szárazon beszélt. Hüvelykujját a mellénykivágásába dugta, és teste előre-hátra ingott. Egy óra hosszat hallgattuk a beszédét, s igyekeztünk felfedezni benne azt a rejtett vonzerőt, amely megmagyarázhatta volna számunkra, miért van ilyen óriási hatással ezekre a szabad, fiatal és erős emberekre. De hiába!

Csalódtok voltunk.

A bolsevikok merészsége és fékezhetetlensége felgyújtotta képzeletünket, és ugyan- ezt vártuk a vezérüktől is. Úgy képzeltük, hogy megtestesíti mindazokat a tulajdonságo- kat, amelyek a pártot jellemzik, hogy benne rejlik a párt egész ereje és hatalma, hogy ő, ha tetszik, superbolsevik. Ehelyett azonban egy fáradt, az átlagostól szinte semmi- ben sem különbözö embert láttunk, aki nyugodtan és egyszerűen beszélt, de nagy meg- győző erővel.

– Ha egy kicsit jobban öltözködne, küllemre valamelyik francia városka közép- szerű polgármesterének vagy bankárának nézhetné akárki – súgta Julius West angol tudósító.

– Hát igen, nem valami nagy ember egy ilyen nagy ügühöz – szólta a társa.

Felmerültek előttünk azok a rendkívül nehéz feladatok, amelyeknek megoldását a bolsevikok magukra vállalták. Vajon megbirkóznak-e velük? A vezérük kezdetben bi- zony nem látszott valami erős embernek.

Ez volt az első benyomás. És bár az első pillanatban ilyen helytelenül ítélt meg őt, hat hónap múlva már Voszkov, Nejbut, Petersz, Volodarszkij és Janisev² táborában voltam, akik Lenint tartották Európa első emberének és politikai személyiségének.

Albert Rhyss Williams: O Lenyinye i Otkyabrszkoj

revoljucii. Moszkva 1960. 31–33. old.

¹ Albert Rhyss Williams (1883–1962) haladó amerikai újságíró, aki John Reeddel együtt látogatott el Orosz- országba. Az októberi forradalom szemtanúja. Később a Vörös Hadsereg Nemzetközi Légiojának megszervezője. Több könyvet írt oroszországi élményeiről.

² Emigráns bolsevikok. 1917 nyarán tértek vissza hazájukba, mégpedig ugyanazzal a hajóval, amellyel Williams is Oroszország felé tartott.

Az orosz forradalom

A szónoki emelvényen ugyanaz az alacsony, zömök, kopasz ember állt,² akit hat hónappal azelőtt a szovjetek első kongresszusán láttam a maroknyi bolsevik csoport vezetőjeként. Ez az ember Lenin volt... A Petrográdi Szovjet ekkorra már megalakította a bolsevik küldöttek egységes csoportját, és amikor Lenin beszélni kezdett a szovjetek küszöbönálló kongresszusáról mint egyedüli szervről, amely képes megvalósítani az orosz munkások, katonák és parasztok forradalmi programját, szünni nem akaró tapsvihar robbant ki a teremben. Valaki azt sügta mellettem, hogy ebben a pillanatban érkezett a hír: a munkás vörösgárdistáknak és a helyőrség egy részének segítségével a Forradalmi Katonai Tanácsnak sikerült elfoglalnia a Téli Palotát és letartóztatnia az összes minisztert, Kerenszkij kivételével, aki autón elmenekült.

Lejjebb mentem egy emelettel, a bolsevik párt irodájába. Mintha a forradalom főhadiszállására kerültem volna: instrukciókkal ellátott futárok indultak innen a város minden részébe, akik aztán értesülésekkel és hírekkel érkeztek vissza. Fent, a régi menzsevik-eszer végrehajtó bizottság irodájában síri csend honolt. Két gépirónó papirokat rendezgetett, Rozanov, az „Izvesztija” kiadója pedig megpróbálta megőrizni önrulmát...

...Este tíz óra körül léptem ki a Szmolnij kapuján. Az utcán, a tábortűz körül, munkások és balti matrózok beszélgettek a kongresszusról. Hallottam, amint egyikük ezt mondotta: „Most vidéken kell munkához látnunk; fel kell világosítanunk és meg kell szerveznünk az embereket; egyetlen küldött sem maradhat itt tovább, mint szükséges.”

A Néva partján mentem végig; a legsekélyebb helyeken, a hajógyárral szemben már jégkéreg borította a folyót. A Finn-öböl felől sűrű novemberi köd gomolygott. A Vasziljevskij-szigettel szemben az „Aurora” cirkáló és egy torpedóromboló állt, a Téli Palota felé fordított ágyúkkal. „Állj!” – kiáltotta valaki, és egyidejűleg megláttam a vörösgárdisták láncát, amely elzárta az utat. A Téli Palota közelébe kerültem...

„Hol vannak Kerenszkij miniszterei?” – kérdeztem az egyik őrtől. „A túlsó parton, a Péter-Pál erődben” – hangzott a lakonikus válasz. „Itt maga nem megy át” – mondta egy másik őr...

Visszafordultam és katonai egyenruhába öltözött nőkbe ütköztem. Örök kísérték őket. A hírhedt női „halálzászlóaljhoz” tartoztak. Szerencsétlen falusi lányok voltak, akiket az orosz burzsoázia eléggé megbízhatóknak tartott ahhoz, hogy ágyútöltelékként felhasználja őket a bolsevikok ellen. Nem tudták, mitévők legyenek, amikor beütött a krach, és megtelepedtek a Téli Palota mellett, miután a helyőrség többi része átállt a Forradalmi Katonai Tanács oldalára. Most a Péter-Pál erődbe vezették őket, ahonnan aztán hamarosan szélnek eresztették valamennyiüket, s hazamehettek.

Átmentem a Néva-hídon, s a Péter-Pál erődhöz közeledtem. A kapuban vörösgárdisták álltak. A cárizmus e börtönének bástyatornyán vörös zászló lengett. Tegnap még ülésezett a Kerenszkij-kormány és szavával „eldöntötte” a széthullóban levő társadalmi rendszer sorsát. Ma a kormány tagjai ebben az erődben csücsültek, ahová egy nappal azelőtt még ők csukták be a bolsevikok vezetőit. A szerencse kereke megfordult, és egyetlen éjszaka alatt vége szakadt azon emberek uralmának, akik a februári forradalom eredményeképpen kerültek hatalomra. Az orosz forradalom új szakaszába lépett. A munkás-, paraszt- és katonaküldöttek tanácsai győzelmet arattak...

...November 9-re nyilvánvalóvá vált, hogy a hatalom a szovjetek második össz-

oroszsországi kongresszusa³ nevében működő Forradalmi Katonai Bizottság kezébe került. Akkor mindezt rendkívül mulatságosnak találtam és mosolyognom kellett, valahányszor az elmúlt három nap eseményeire gondoltam. Még nem szoktam hozzá a forradalmi légkörhöz. Megpróbáltam elképzelni, mi lenne, ha Londonban egyszer csak megjelenne egy egyszerű katonából és munkásokból álló bizottság, hogy kormánynak nyilvánítsa magát, mégpedig olyannak, amely nem ismeri el a Whitehall⁴ egyetlen rendeletét sem, ha előzőleg nem hagyatták vele jóvá. Megpróbáltam elképzelni, hogyan kezd tárgyalni a bizottsággal a brit kormány a konfliktus megoldásáról, miközben a Buckingham⁵ palotát csapatok veszik körül, az államfő pedig mosónőnek öltözve futva menekül a hátsó kapun át. Az orosz valóságban pedig valami ilyesféle történt. Szinte lehetetlen volt megbarátkozni a gondolattal, hogy a sok évszázados orosz birodalom a szemünk láttára hullik szét ilyen meghökkentően feltartóztathatatlanul.

... Másnap, november 10-én, másfajta hangulat uralkodott. Úgy tetszett, hogy Oroszországban sok hónap után most először jött létre egy olyan politikai hatalom, amely tudja, mit akar. Ez a vélemény félreérthetetlenül hangot kapott a szokásos utcai beszélgetésekben. Nagy tömeg tódult a Modern Cirkuszhoz, ahol többek között a szovjetkongresszus küldötteinek is szólniuk kellett a néphez. A középosztály alacsonyabb rétegeihez tartozó emberek csoportjai – pénztelen diákok, kiskereskedők és általában azok a városi elemek, amelyeket Oroszországban „kispolgároknak” neveznek – cseréltek itt nagy hangon véleményt. Egyetlen szó sem esett valaminő erőszakos cselekedetéről, amelyek segítségével a bolsevikok magukhoz ragadták a hatalmat. Azok a cselekmények, amelyek sértették az értelmiségiek gyengéd érzelmeit, egy csöppet sem izgatták az „utca” gyakorlatias „politikusaikat”. El tudják-e látni a várost a bolsevikok élelemmel és véget tudnak-e vetni a háborúnak? Ezt a kérdést fontolgatták. „Se a cári kormány, se a Kerenszkij-kormány nem tudta ezt megcsinálni, hadd próbálják meg most ezek az emberek” – ilyesféle szavakat hallottam mindenfelől. A kiskereskedők osztálya és a keménygalléros proletárok jelentős része, akik egész nyáron át elkeseredett ellenségei voltak a bolsevikoknak, ebben a pillanatban mintha átváltak volna a jóindulatú semlegesség pozíciójára.

Még aznap átmentem a Vasziljevskij-szigetre és megnéztem a kikötőt, ahová megérkeztek a hajók Kronstadtból. A kikötőnegyedben, egymástól bizonyos távolságra, szabadtüzek körül vörösgárdisták és a vörös karszalagos gyári munkások őrzáratai helyezkedtek el, a matrózok parancsnoksága alatt. Kíváncsi, bámész tömegek gyűltek itt össze, hogy megnézzék az „Aurora” nevű kis cirkálót és a Néván horgonyzó torpedórombolókat, amelyekre vörös zászló volt felhúzva. A kronstadti matrózok és a vörösgárdisták a forradalom védőbástyájává változtatták a balti flottát. S mivel most ők voltak az új kormány jobb keze, a pétervári kispolgár tulajdonképpen a saját új uralkodóit vette szemügyre bennük. Egy ideig figyeltem, hogyan válaszoltak a vörösgárdisták és a matrózok a kérdezősködőknek, akik a burzsoá propaganda hatása alatt a tegnapi napig még úgy néztek a bolsevikokra, mint valami szörnyekre, és most meglepődve tapasztalták, hogy ugyanolyan emberi lények, mint ők maguk.

Estére elindultam a Szmolnij felé. A szovjetek második oroszországi kongresszusa már véget ért, és a küldöttek szétszéledtek a szélrőzsa minden irányában. Hatalmas kötegeket cipeltek magukkal, brosúrákat, proklamációkat és felhívásokat, hogy szétosszák őket az ország távoli területein. A tatároknak a sztyeppén és a pompás vadakra leső vadászoknak Szibériában hírt kellett kapniuk a Péterváron történt nagy eseményről, a világ első munkáskormányának megteremtéséről. Fent a bolsevikok már birtokukba vették az „Izvesztijja” című hivatalos szovjet lap helyiségét. Mensevik szerkesztője szedte a cókómókját és nem sokkal érkezésem előtt elhagyta a szerkesztőséget. Sztyeklov,

egy bolsevik személyiség, állva folytatott valami komoly beszélgetést egy számomra ismeretlen emberrel. Akszelrod megpróbált rendet teremteni a papírhalmazban, Egy másik ember árral matatott egy fiók zárjában, amelynek kulcsát nyilván magukkal vitték a mensevikek. Az egyik falnál mély töprengésbe merülve fel-alá járkált Lenin. Figyeltem a jelenetet: a nagy sürgés-forgást, a lázas tevékenységet.

„Glazami cselovecsesztva.” Inosztrannije piszatyeli i obscsesztvennie gyejatyeli o Lenyinye. Moszkva 1957. 14–19. old.

¹ M. Philips Price angol újságíró, 1917-ben a „Manchester Guardian” tudósítója. Az októberi forradalom szemtanúja.

² Itt a Petrográdi Szovjet október 25-i ülésén szerzett élményeit mondja el.

³ A szovjetek második oroszországi kongresszusa október 25-én 22 óra 45 perckor nyílt meg a Szmolnijban, amikor a felkelők már csaknem befejezték a Téli Palota elfoglalását. A kongresszus kikiáltotta a szovjethatalmat.

⁴ Whitehall – utca Londonban, itt helyezkednek el a kormányintézmények épületei.

⁵ Buckingham palota – az angol királyok rezidenciája.

A petrográdi felkelés híre október 25-én érkezett meg Moszkvába. A moszkvai Forradalmi Katonai Bizottság felhívására a forradalom oldalára állt a Kreml helyőrsége. Az erőd politikai biztosává a Forradalmi Katonai Bizottság tagját, J. M. Jaroszlavszkijt (M. I. Gubeljmant) nevezték ki (később párttörténeti tanulmányaival vált ismertté).

Az ellenforradalom is mozgósította erőit. A tisztiiskolások elfoglalták a Lovardát, körülzárták a Kremlt és megakadályozták az erődítményben őrzött fegyverek kiszállítását.

A Forradalmi Katonai Bizottság tárgyalásokat kezdett az eszer Rjabcevvvel, aki november 2-ig a moszkvai katonai körzet parancsnoka volt. A tárgyalásokat felhasználva az ellenforradalom csapást mért a felkelőkre. A Kreml elesett, mintegy 300 embert agyonlőttek. A harcok Moszkvában még több napig elhúzódtak.

A petrográdi felkelés hírének fogadtatását a Moszkvai Szovjet ülésének jegyzőkönyve érzékelteti, míg a harcok okait Jaroszlavszkij újságcíkke (335–337. old.) elemzi.

A moszkvai dokumentumok mellett a szovjetek ufai tanácskozásának jegyzőkönyve ad képet a szocialista forradalom tovaterjedéséről.

A Munkásküldöttek Moszkvai Szovjetje és a Katonaküldöttek Moszkvai Szovjetje együttes ülésének jegyzőkönyve

1917. október 25.

Elnök (Szmidovics): – Zárt ülést tartunk. Az ülést megnyitom. Elvtársak, az utóbbi nyolc hónap nagy forradalmi eseményei után eljutottunk a legforradalmibb és talán legtragikusabb pillanathoz. Elvtársak, a demokrácia nagy tömegei a forradalom során fokozatosan tudatára ébredtek annak, hogy a forradalom folyamatában a forradalom által kitűzött feladatok végrehajtásához szükséges hatalomnak a forradalmi demokrácia kezében kell lennie. Szovjetünk többségi határozattal több ízben leszögezte már, hogy ennek a hatalomnak a Munkás-, a Katona- és a Parasztküldöttek Szovjetjeinek kezébe kell átmennie. Ez a hatalomátvétel van most folyamatban. Nem tudjuk, vajon be is fejeződik-e ezzel. A rendelkezésünkre álló adatok alapján nem mondhatjuk teljes bizonyossággal, vajon ez sikerrel jár-e majd, és milyen formában oldódik meg, olyan formában, amely megfelel szovjetjeink többségének, avagy másmilyen formában. Annyi azonban bizonyos, hogy most van kialakulóban ez az új forradalmi hatalom. Ismétlem, forradalmunk során még nem volt olyan forradalmi helyzet, mint a mostani. Ez van most folyamatban, s teljes mértékben tudatában vagyunk a mostani események bonyolult és tragikus voltának, s ezen gondolkodjunk el valamennyien. Valamennyiünknek tudnunk kell, hogy most óriási felelősséget vállalunk az egész orosz nép előtt, az orosz történelem előtt, s e felelősségünk tudatában fogjunk hozzá ehhez a munkához, az Oroszország szempontjából elengedhetetlen munkához, ahhoz a munkához, amelynek szükségességére már több ízben rámutattunk.

Mai tanácskozásunk tárgya egy új hatalmi központ, egy forradalmi hatalmi központ létrehozása Moszkvában. Ennek megszervezéséről kívánunk ma beszélni. Hogy világosabban lássák, milyen helyzetben vagyunk, ismertetni fogom önökkel a rendelkezésünkre álló információkat, a befutott telefonjelentéseket. Ezt követően a frakciók nyi-

latkoznak majd, milyen elvek szerint képzelik el a hatalom megszervezését itt Moszkvában, majd frakciónként külön üléseken kidolgozzuk ennek a szervezetnek a tervét. Arra kell törekednünk, hogy az ülés végére egységes tervet fogadjunk el a hatalom megszervezésére vonatkozólag. Megegyezésre kell jutnunk és egyhangúlag el kell fogadjunk ezt a tervet, minden erőnkől azon kell lennünk, hogy valamennyien együtt részt vegyünk annak a szervnek a kiépítésében, amely Moszkvában garantálja majd a rendet és nyugalmat, az élet normális menetét. Mindent el kell követnünk, hogy egységes tervet alakítsunk ki erre vonatkozólag. S ezt ma meg kell oldanunk, bármennyi időbe telik is. Ismertetjük hát tudósítónk jelentéseit.

Muralov: Felolvassa az információt.¹

Elnök: Ez tehát minden, amit tudunk. Minden értesülésünket ezennel közöltük. Erre vonatkozólag több kérdésre válaszolni nem tudunk. Legfeljebb arról lehet szó, hogy ezt az információt különböző helyekről szerzett értesülésekkel kiegészítik. Kérem tehát azok szölsára jelentkezését, akiknek valami hozzáfűznivalójuk van.

Ratnyer: A végrehajtó bizottságban ma ismertették Nyikityin elvtársnak Rudnyev moszkvai polgármesterrel folytatott megbeszélését, és ebből nyilvánvaló, hogy azzal a tájékoztatással, amelyet itt Nogin távirata alapján kaptunk, szembeállítható Nyikityin elvtársnak Rudnyevvel folytatott megbeszélése. Annyi bizonyos, hogy az itteni információ egyoldalú. A végrehajtó bizottságban kapott információ szintén mai keltezésű.

Elnök: Ezt sajnos nem juttatták el a titkársághoz.

Izszov: Valamennyi frakció ülésén a csapatok parancsnoka, Rjabcev közölte, hogy az itt felolvasottaknál később kapott értesülései szerint a kormányt nem tartóztatták le. Mindkét fél összevonta erőit, de egyik sem szánta rá magát arra, hogy megtegye az első lépést. Továbbá, értesülései szerint Petrográd felé vonul, nem emlékszem pontosan, 2 vagy 1½ hádosztály. Ezeket a hadseregbizottság vezeti Petrográd felé, s már el is érték Petrográdot. Ezek forradalmi csapatok. Nem tudni, miképpen avatkoznak majd be, lehetséges, hogy sikerül egyesíteniük a demokrácia két részét, amely most farkasszemet néz egymással. Az is lehetséges, hogy ez nem sikerül. Ezeket az értesüléseket néhány órával ezelőtt kaptuk, ezek tehát a legfrissebb hírek.

Morozov: Nyikityin miniszternek Rudnyev polgármesterrel folytatott megbeszéléséből kitűnt, hogy azokat az épületeket, amelyeket az itteni tájékoztatás szerint elfoglaltak, nem foglaltak el. Aztán a Vasutasszövetség Központi Bizottságával az élen megerősítette, hogy kész az Ideiglenes Kormány oldalán állni. A távirákszövetség is úgy nyilatkozott, hogy az Ideiglenes Kormány oldalán lesz. Emellett szó esett az északi front ezredeiről is. Néhány ezred vonul Petrográd felé. Ezt mondták el ott.

A postás- és távirákszövetség részéről: Déli egy óraker főbizottságunk elnöke a postás- és távirákszövetség nevében beszélt Kinggel, aki elmondta, hogy Petrográdban reggel megjelent két ismeretlen ember, aki bolseviknak mondta magát, de a posta és táviróközpont kérésére jószántukból el is távoztak. Ez déli egy óraker volt. A posta és táviró tehát egy óraker nem volt elfoglalva és az Ideiglenes Kormány oldalán áll. Hogy a továbbiakban mi lesz, azt nem mondhatom meg.

Vegyernyikov: Az a helyzet, hogy fél kettőkor a moszkvai táviróközpontban jártam, ahol csakugyan kaptak egy táviratot Maljantovicstól² abban a szellemben, ahogy azt itt az elvtárs elmondta, vagyis amely szerint a bolsevikok hosszas rábeszélés után önként visszavonták őrségüket a táviróhivaltól stb. Csakhogy ez egy ellenőrizetlen távirat, s én ennek nem adhatok hitelt. Isten tudja, ki adta fel. Meg kell mondanom, hogy a moszkvai táviróközpont távirászhai, amikor ultimátumszerűen megkérdeztem tőlük, alávetik-e magukat a szovjetnek, kijelentették, hogy csakis az Ideiglenes Kormánynak és saját szövetségüknek vetik alá magukat. Azt kérdeztem tőlük, hogy mit

tesznek majd, ha az Ideiglenes Kormány fellép a Moszkvai Szovjet ellen vagy a Moszkvai Szovjet az Ideiglenes Kormány ellen, s azt a választ kaptam, hogy akkor is az Ideiglenes Kormány mellett fognak állni; arra a kérésre pedig, hogy helyezték cenzúra alá a rejtjeles táviratokat, közölték velem, hogy ezt nem teszik meg és ezeket a táviratokat eljuttatják a címzetteknek, s nem adják ki a szovjetnek.

Izsv: Vegyernyikov elvtárs, szeretnék valamire választ kapni öntől. Mivel ismeretes, hogy az elnökség nem hozott olyan döntést, amely szerint valakit a táviróközpontba kell küldeni, mivel ismeretes, hogy sem az elnökség, sem a végrehajtó bizottságok nem hoztak semmiféle döntéseket, szeretném tudni, kinek a nevében jelent meg a táviróközpontban, kinek a nevében adott ultimátumot, kinek a nevében követelt cenzúrát. Erre kérek világos választ.

Vegyernyikov: Az OSZDMP Moszkvai Bizottsága nevében jártam el. Elvtársak, megmondom, miért jártam el így. Amikor délelőtt 10 órakor megérkezett az a bizonyos telefonjelentés Nogin elvtárstól, amikor átvettem ezt a telefonjelentést, még nem ült össze egyik frakció sem, nem voltak itt sem az eszerek, sem a mensevikek, csak a bolsevik frakció ült össze már reggel 9 órakor. Minthogy senkit sem tudtunk megtalálni, a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek bolsevik frakciója megvitatta ezt az aggasztó helyzetet, szükségesnek tartotta a táviróközpont elfoglalását, ezt pedig rám bízta és én végre is hajtottam. Erre való tekintettel úgy határoztak, hogy nem a szovjetek nevében küldenek ki, s úgy döntöttek, hogy délelőtt 11 órakor, amikor összeül a végrehajtó bizottság, azonnal előterjesztik jóváhagyás végett ezt a kérdést, de a végrehajtó bizottság nem ült össze. A 3 órára kitűzött plenáris ülés sem ült össze. Gyakorlatilag a mostani ülésig semmiféle szervezetünk nem volt. Ha tehát ezek után a gyűlés úgy véli, hogy emiatt vissza kell adnom mandátumomat, ezt feltétlenül megteszem és meg is kell tennem, de arról van szó, hogy ilyen aggasztó pillanatban nem volt semmiféle hatalmunk, nem tudtuk összehozni sem a szovjeteket, sem a végrehajtó bizottságot. Ezért kénytelenek voltunk önállóan eljárni. Úgy gondolom és remélem, hogy a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjei most jóváhagyják majd ezeket az akciókat és helyesnek nyilvánítják azt, amit ilyen hadihelyzetben meg kellett tenni.³

Izsv: Mielőtt feltenném kérdésemet, azzal a kéréssel fordulok önökhöz, mensevik elvtársak, őrizték meg nyugalmukat és senkit se szakítsanak félbe közbekiáltásokkal. Legfőbb – a nyugalom. Második kérdésem. Vegyernyikov elvtárs, a posta- és táviróközpontban folytatott tárgyalásai során hangsúlyozta-e ön, hogy a szovjet még nem alakította ki véleményét, hogy amit ön mond, kizárólag az egyik politikai szervezetnek a véleménye?

Vegyernyikov: Igen, megmondtam, hogy ezt a szovjetben még nem vitatták meg, de megvitatták a Moszkvai Bizottságban, s megmutattam nekik mandátumomat; a Moszkvai Bizottságtól, a Moszkva Területi Irodától és a Munkásküldöttek Szovjetjének bolsevik frakciójától volt megbízatásom. Amikor megkaptam válaszukat, megmondtam, hogy a válaszukat döntés végett a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek Végrehajtó Bizottsága elé terjeszttem, s hogy annak döntése szerint járunk majd el. A magam részéről semmiféle határozott választ nem adtam.

Izsv: Azt javaslom, tekintsük kimerítettnek ezt a kérdést. Bármilyen történet is eddig az ülésig, azt ajánlom az egybegyűlteknak, hogy frakcióbeli hovatartozásra való tekintet nélkül őrizték meg a kellő nyugalmat a komoly helyzet megvitatása során, s ezért azt javaslom, hogy tekintsük ezt a kérdést kimerítettnek és folytassuk munkánkat.

Rozengolc: Elvtársak, a bolsevik szervezet nem óhajtja eltitkolni, amit tett, s ezt a szovjet tudomására hozza. A frakció tagjai úgy gondolták, hogy addig is, amíg a szovjet tagjaiból egy forradalmi szervet választ, amely Moszkvában kezébe veszi a hatalmat,

a leghatározottabb preventív intézkedéseket kell tenni, nehogy éppen bennünket meglepetésszerűen letartóztassanak. Éppen ezért a bolsevik szervezet úgy döntött, hogy elfoglalja a táviróközpontot, s intézkedett, hogy őrséget állítsanak fel mind a Munkásküldöttek Szovjetje, mind a Katonaküldöttek Szovjetje előtt.

Egy hang a jobboldal felől: S ki ellen kell védeni?

Rozengolc: Ez az őrség bizonyára hamarosan ide is ér. *(Taps.)* Elvtársak, a bolsevikok és a bolsevik szervezet mindent elkövettek, hogy minél szélesebb körben tájékozottassák a munkás- és katonaszervezeteket a mostani helyzetről és a szervezeteket harci készenlétbe helyezték. Úgy véljük, hogy a szovjet helyesli majd ezeket az intézkedéseket. Reméljük, hogy nemcsak a bolsevik, hanem a mensevik-eszer szervezet is velünk együtt a kormány mellé áll.

Szmidovics: Tehát, elvtársak, azt javaslom, mondjuk ki, hogy Moszkvában szükség van egy forradalmi központ, egy forradalmi szerv létesítésére, s aztán vitassuk meg frakciónként ezt a kérdést.

Rozengolc: Javaslatozt tettem a napirendhez, s mint a napirendre vonatkozó javaslatot ezt kell mindenekelőtt szavazásra bocsátani. Kérem tehát szavazásra bocsátani azt a kérdést, hogy tartsunk-e szünetet, avagy sem, s ha az ülés nemleges döntést hozna, egyéb javaslatokat is elő lehetne terjeszteni.

A gyűlés 20 perces szünetet szavazott meg. A szünet után Ignatov elnököl.

Ignatov: Félbeszakítottuk az ülést, mielőtt szavazásra bocsátanók egy forradalmi központ megalakításának a kérdését. Most, elvtársak, ezzel kapcsolatban átadom a szót a frakciók vezetőinek, miután a frakciók megvitatták ezt a kérdést és előterjesztették határozati javaslatukat.

Rozengolc: Elvtársak, a bolsevikok frakciója a következők közlésére hatalmazott fel.

Elvtársak, valamennyien tudatában vagyunk a jelen pillanatban ránk váruló felelősségnek, s ezért határozottan és félreérthetetlenül meg kell mondanunk, milyen feladatokat bízának a most megalakítandó szervre. Ezeket a feladatokat a bolsevik frakció a következőkben látja: ennek a szervnek tevékeny támogatást kell nyújtania a Munkás- és Katonaküldöttek Petrográdi Szovjetjének. Ennek a szervnek támogatnia kell petrográdi elvtársainkat, a munkásokat és katonákat.

Úgy véljük, elvtársak, hogy most, amikor kirobbant a harc, a kitérő állásfoglalás, minden csúrés-csavarás megengedhetetlen; világosan és félreérthetetlenül meg kell mondanunk, melyik oldalon állunk: ezen vagy amazon, s arra kérem önöket, elvtársak, mondják meg őszintén valamennyien, hogy velük tartanak-e, avagy ellenük vannak. Elvtársak, a bolsevikok frakciója ebben a felelősségteljes pillanatban arra szólít fel mindenkit a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeiben, pártbeli és frakcióbeli hovatartozásra való tekintet nélkül, hogy álljon a petrográdi munkások és katonák mellé. Ez az önök szent kötelessége, s aki ezt nem teljesíti, hitszegő és áruló, de remélem, hogy ilyesmire itt senki sem vetemedik. Elvtársak, bízom elvtársias magatartásukban. *(Közbekiáltások: „Ez demagógia.”)* Elvtársak, itt valaki azt mondja, hogy ez „demagógia”. *(Egy hang: „Én mondom.”)* Ez nem demagógia. Amikor cselekedni kell, nem lehet csúrní-csavarni. Igent vagy nemet kell mondani. Éppen ezért, elvtársak, ez nem demagógia, hanem el kell döntenünk, kivel tartunk, s minél hamarább, minél határozottabban kell cselekednünk. A bolsevikok frakciója reméli, hogy a most létrehozandó szerv gyorsan, határozottan és minden halogatás nélkül fog cselekedni. A harmadik, amit szeretnék megállapítani, elvtársak, az, hogy ez a szervezet megegyezésre léphet majd, s ezt meg is kell tennie, valamennyi demokratikus forradalmi szervezettel: a városi önkormányzattal, a szakszervezetekkel, a vasutaszövetséggel, vagyis mindazokkal a szerve-

zetekkel, amelyek valóban támogatni kívánnak bennünket ebben a harcban. Mind-
ezt figyelembe véve, a bolsevikok frakciója a következő határozati javaslat el-
fogadását ajánlja a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek (felolvassa a határozati
javaslatot).

Eltársak, meg kell állapítanom, hogy amikor a Petrográdi Szovjet példáját kö-
vetve ilyen forradalmi bizottságot választunk, nem tűzzük ki célunkul holmi moszkvai
köztársaság megszervezését, nem tűzzük ki feladatunkul a hatalom megragadását sem;
csak egy konkrét, határozott feladatunk van és ennek teljesítése szent kötelességünk –
ez pedig petrográdi munkás és katona elvtársaink segítése.

Ratnyer, a szociálforradalmár frakció képviselője. – Elvtársak! Nemcsak Petro-
rádban élnek katonák, munkások és parasztok. Katonák, munkások és parasztok élnek
egész nagy kiterjedésű orosz földünkön, s hogy ezek a katonák, munkások és parasztok
mit akarnak, azt nem abból fogjuk tudni, amit tegnapelőtt Petrográdban kijelentettek;
ezt más forrásokból, az orosz forradalom egész menetéből tudjuk. Az orosz forradalom,
első napjaitól kezdve, határozott feladatokat tűzött ki, határozott követeléseket támasz-
tott. Az orosz forradalom első napjaitól tudjuk, hogy az orosz forradalom azért harcol,
hogy egész Oroszország szabad legyen, hogy egész Oroszország békében élhessen, hogy
a parasztok földhöz jussanak. S tudjuk, hogy az orosz forradalom ezt elérheti, hogy
mást is elérhet, mégpedig úgy, hogy senki sem mer szembeszegülni azzal, amit az orosz
forradalom egyetlenegy úton haladva – az orosz nép akaratát követve – végrehajt, az
orosz nép akaratának megismerésére viszont csak egyetlen eszköz van: az általános,
egyenlő, közvetlen és titkos választójog, amikor szavazatával mindenki rábízza véle-
ményét képviselőjére, s amikor a nép valamennyi képviselője összeül az egész népet fel-
ölelő Alkotmányozó Gyűlésben. És csakis az ilyen össznépi Alkotmányozó Gyűlésnek
lesz joga arról beszélni, hogy mit akar az orosz munkás, mit akar a katona és mit akar
az orosz paraszt. Az egész orosz forradalom során minden forradalmi energiáinkkal azért
harcoltunk, hogy Oroszország megérje azt a pillanatot, amikor meghallhatja majd
az orosz nép hangját és összehívhatja az Alkotmányozó Gyűlést. Elvtársak, most már egész
közel jutottunk ehhez a pillanathoz. Három hét múlva megtartjuk az alkotmányozó
gyűlési választásokat, három hét múlva maga az orosz nép a saját kezével, saját szava-
zatával intézi majd sorsát. S most, közvetlenül az alkotmányozó gyűlési választások
előtt, három héttel az orosz nép szavazása előtt Petrográdban felbukkan az orosz népnek
egy része, a munkások egy része, a katonák egy része, s a maga véleményét csupán egy
résznek a véleményét akarja az egész nép véleményének helyébe állítani, a maga aka-
ratát az egész nép akaratára fölé helyezni és a nép hatalmát az egy részt alkotó Petrográdi
Szovjet hatalmával felváltani. Elvtársak, mi eszerek mindig mellett voltunk, hogy
maga a nép nyilvánítsa ki akaratát, ellenezzük, hogy bárki is magához ragadja a hatal-
mat, ellenezzük a diktatúrát, bárki gyakorolja is azt. S a nép jogainak védelmére kelve,
az Alkotmányozó Gyűlés szuverén jogainak védelmére kelve, arra szólítjuk most fel
mindazokat, akik szívükön viselik az orosz forradalom vívmányait, akik szívükön viselik
mindazt, amiért az orosz forradalom 50 esztendő óta vérét ontotta, hogy védjék meg az
Alkotmányozó Gyűlést azokkal szemben, akik magukhoz akarják ragadni a hatalmat
és diktatúrát akarnak bevezetni. Leszögezzük, hogy a petrográdi proletariátus rá akarja
erőszakolni akaratát egész Oroszországra, s arra hívjuk fel a munkásokat, parasztokat
és katonákat, hogy ne üljenek fel ennek a próbálkozásnak; rendíthetetlenül, állhatato-
san védelmezzék az Alkotmányozó Gyűlést, amely itt van a küszöbön, s ne ragadják
meg a hatalmat közvetlenül e gyűlés előtt, mert a hatalom megragadása, elvtársak,
mérhetetlen veszélyekkel jár. Önök tudják, elvtársak, hogy nemcsak a proletariátus
törekszik diktatúrára, hanem erre töreksenek a kozákok is, Kalegyin is. S ha önök

elsőként szítják a tüzet, ha elsőként próbálják magukhoz ragadni a hatalmat, ugyanezt teszi majd a másik fél is, ugyanezt teszik majd a feketeszázások, s a hatalmi harctól marcangolt Oroszország elveszti az orosz forradalom minden vívmányát, mert ezeket belefulladásztják a testvérharcba. Arra szólítjuk fel önöket, hogy keljenek védelmére a népi akaratnak, keljenek védelmére az Alkotmányozó Gyűlésnek, s ne hallgassanak arra, amire Rozengolc elvtárs szólítja fel önöket. Elvtársak, őszintén és nyíltan mondjuk: az Alkotmányozó Gyűlés mellett állunk és az egész orosz néppel együtt szembehelyezkedünk azokkal a munkásokkal, akik a hatalom megragadására törekcszenek. Nekünk tehát itt Moszkvában tisztában kell lennünk egy feladattal. Petrográdban már megtörtént az, aminek nem lett volna szabad megtörténnie. Petrográdban a Petrográdi Szovjet már szembehelyezkedett a Központi Végrehajtó Bizottsággal, de ne törtenjen meg ugyanez Moszkvában is, ne hasadjon szét a demokrácia, ne helyezkedjen szembe a demokrácia egyik része a másikkal. Arra szólítjuk fel itt önöket, valamennyiüket, hogy hozzunk létre Moszkvában egy egységes összdemokratikus szervet. Vegyenek részt ebben a Munkásküldöttek, a Katonaküldöttek és a Parasztküldöttek Szovjetjei. Önök, bolsevik elvtársak, megfedekeznek a Parasztküldöttek Szovjetjeiről. Vegyenek részt benne továbbá a városi önkormányzat képviselői is, mert van demokrácia a katonákon, munkásokon és parasztokon kívül is. Vegyenek részt benne a demokratikus törzs képviselői, mert a moszkvai törzs kiállta a próbát, a moszkvai hadsereg elég demokratikus. A moszkvai hadsereget és a moszkvai törzset éppen az a Verhovszkij nevelte, akit a bolsevikok most hadügyminiszterré tesznek.⁴ Vegyenek részt ebben továbbá a vasutas- és postásszervezetek demokratikus erőinek képviselői, mert ezek az elvtársak is feltétlenül érdemesek arra, hogy felvételt nyerjenek az összdemokrácia táborába; az olyan forradalmi erő, mint a Vasutasszövetség, már rég megmutatta, hogy hol áll és mit nyújthat. Gondoljunk csak a Kornyilov-féle összeesküvés napjaira, amikor az egész demokrácia, a városi önkormányzatot, a törzset, a vasutasszövetséget is beleértve, saját kezével védelmezte az orosz forradalmat a kornyilovisták merényletével szemben, s figyelmeztetésképpen előre megállapítjuk, hogy ezt az összdemokratikus szervet nem a hatalomnak az Alkotmányozó Gyűlés küszöbén való megragadása céljából hozzuk létre, hanem ellenkezőleg, azért, hogy egybe forrasszuk a demokráciát, hogy fenntartsuk a rendet és megteremtsük azt a szilárd bázist, amelyen Oroszország kijuthat az Alkotmányozó Gyűléshez vezető útra. Mindazokat, akik szívükön viselik a forradalom olyan drága áron szerzett vívmányait, arra hívjuk fel, hogy ne lépjenek fel az Alkotmányozó Gyűlés ellen, hanem hozzák létre az egységes demokrácia szervét, amely harcot folytat majd az Alkotmányozó Gyűlésért. Most engedjék meg, hogy felolvassam azt a nyilatkozatot,⁵ amelyet a szociálforradalmárok frakciója dolgozott ki, s amelyet röviden kifejtettem önöknek. (Felolvassa a nyilatkozatot.)

Elnök: Átadom a szót Jaszenyev elvtársnak, aki az egyesítőket⁶ képviseli.

Jaszenyev: Az internacionalista egyesítők nevében beszélek. Engedjék meg, hogy forradalmunk első napjaira emlékeztessem önöket. Akkor az egységes demokrácia egységfrontban volt, s ezen a fronton a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjei kívíttak bizonyos hatalmat. Akkor nem volt semmiféle nézeteltérés. Mindenekelőtt valamennyien alávetettük magunkat ennek a hatalomnak, valamennyien elismertük, s így a szovjeteknek volt is hatalmuk. Ugyanakkor azonban a kormány, amely mindmáig pozíciójában ül, ez alatt az egész idő alatt semmit sem tett, semmit sem végzett. Nekünk is ugyanaz, teljesen negatív a véleményünk a koalíciós kormányról. Ma, amikor azt látjuk, hogy mit tett a hónapok óta fejlődő petrográdi mozgalom, nem fordulhatunk el ettől a mozgalomtól. A mozgalomtól csak azok fordulnak el, akik azt hiszik, hogy a munkástömegek mögöttük állnak. Tisztában vagyok vele, hogy ez a hév, a tömegeknek ez az egyre

növekvő mozgalma azt mutatja, hogy a munkástömegek egyre tovább és tovább mennek, s nekünk nincs jogunk szétforgácsolni a demokráciát.

Ebben a percben nem szabad úgy beszélnünk, nem szabad olyanokat mondanunk, hogy megyünk a magunk útján, hogy éket verünk ebbe a frontba, mert ennek a frontnak az adott helyzetben egységesnek kell lennie, s ezért azt mondjuk, hogy azokkal a munkásokkal, katonákkal és parasztokkal tartunk, akik Petrográdot támogatják. Ez a mi feladatunk, mélyíteni a forradalmat, azon az úton haladni, amelyet maga a demokrácia jelölt ki. Az adott pillanatban a legtevékenyebben részt kell vennünk forradalmi szervek létrehozásában. De úgy véljük, hogy e szervek létrehozásában részt kell vennie az egész forradalmi demokráciának. Egy ilyen szervbe be kell kerülniük mind a vasutas-szövetség képviselőinek, mind pedig a Szakszervezetek Központi Irodája képviselőinek, sőt, szerintem be kell vonni azokat a szerveket is, amelyeket általános, egyenlő, közvetlen és titkos szavazással választottak. Ugyancsak részt kell venniük a városi és zemsztvo-önkormányzatokban is.

Ez tehát egy egységfront lesz, amelynek ki kell majd bontakoztatnia azt a harcot, mely most Petrográdban végbemegy, s nekünk támogatnunk kell azt a harcot.

Iszuv: Hogy mi az álláspontunk a hatalom megragadására vonatkozólag, azt önök nagyon jól tudják. Most sajnos nincs idő vitatkozásra, polemizálásra. Sajnos, a petrográdi bolsevik elvtársak a szavakról áttértek a tettekre: a demokrácia egy része magához ragadja a hatalmat közvetlenül az Alkotmányozó Gyűlés előtt. Elvtársak, itt azt kéri tőlünk: „Mondják meg nyíltan, mi az álláspontjuk erről.” Önök itt ismerik véleményünket. Önök tudják, milyen álláspontra helyezkedtünk az ilyen lépésekkel kapcsolatban. Azt mondtuk, hogy az az út, amelyre a munkásosztály lépett, a pusztulásba viszi őt és az orosz forradalmat. Ez a mi véleményünk. S ha azt kérdik tőlünk: „Mit tegyünk hát most?”, azt válaszoljuk: „Moszkvai bolsevik elvtársak, legalább ebben nem szabad túllicitálniuk elvtársaikat, akik Petrográdban elég esztelenül viselkednek.” Trockij lezsongozta: „Nem fogjuk a hatalmat magunkhoz ragadni”, s arra hivatkozik, hogy most már aligha lehet féken tartani a tömegeket. A moszkvai bolsevikok jóval messzebbre mentek. Semmi bizonyosat nem tudunk arról, hogy Petrográdban mi is történik. Figyelmeztetnünk kell a petrográdiakat: „Még nem késő, ne égessetek fel magatok mögött minden hidat, s ne bomlasszátok a demokratikus frontot az Alkotmányozó Gyűlés küszöbén, mert a nép ebben nem lát majd mást, mint merényletet az össznépi Alkotmányozó Gyűlés ellen, ezzel pedig elszigetelitek a munkásosztályt; ne bomlasszátok belülről soraitokat, ne nyújtsatok könnyű célpontot minden ellenségeknek.” Nekünk viszont, ahelyett, hogy innen a szervezett munkások, a szervezett forradalmi hadsereg hangját hallatnánk, ahelyett, hogy óva intenénk minden esztelenségtől és kalandtól – ehelyett nekünk azt javasolják: ne csak jóváhagyjuk cselekedeteiket, hanem menjünk itt Moszkvában még náluk is tovább. Emellett nagyon jól látjuk, hogy amíg egyfelől elvtársaink egy csoportján úrrá lett az esztelenség, másfelől nagyon is higgadt emberek félrehúzódnak és szervezkednek. Ez a nevető harmadik, aki a front megbomlott soraiba becsempészi sötét erőit. Mi világosan látjuk ezt, s ha önök kételkednek benne, vegyék csak szemügyre az utóbbi napok egy apróságát. A feketeszázas sajtó még sosem volt ennyire gátlástalanul pimasz, mint éppen az utóbbi napokban. Nyíltan és szemérmetlenül pogromokra és rombolásra uszít. S ezek az erők, elvtársak, szervezkednek. Még nem léptek fel nyíltan, de rejtékelyükről egyre csak azt lesik, mikor bomlik meg frontunk. Gondoljanak csak vissza, mit éltünk át az utóbbi néhány hónapban. Előbb a júliusi frontáttörés, majd a petrográdi frontáttörés, amely a demokrácia egyik részén ütött rést, beszívárgása ezen a részen át Kornilov feketeszázas erőinek. Még nem sikerült teljesen megtisztítanunk Oroszországot a Kornilov-klikktól. Le lehetett volna tartóztatni Kornilovot és néhány

rinkosát, de a sötét erők még mindig léteznek Oroszországban. Csakugyan nem látják, hogy a sötét erők ismét döngetik kapuinkat és próbálnak beszivárogni sorainkba, mert fokozódott az éhség, s a demokrácián belül nézeteltérések vannak, amelyek napról napra mind jobban aláássák erőit. Éppen ezért világosan látniuk kell, milyen útra viszik őket. Ha azok az esztelenek ott Petrográdban olyasmit tervelnek, mint amit ott most csinálnak, akkor itt Moszkvában kétszeres esztelenség és bűn volna követni őket, ahelyett, hogy keményen és félreérthetetlenül azt mondanánk nekik: „Elvtársak, még nem késő, fogják össze a demokrácia sorait, ne bocsátkozzanak most, közvetlenül az Alkotmányozó Gyűlés előtt olyan kalandokba, amelyek a munkásosztály és a forradalom életébe kerülhetnek” – ezt kellene közölnünk velük. Ugyanakkor tisztában vagyunk vele, hogy a jelenlegi hatalom az Alkotmányozó Gyűlésig sem felel meg az új Oroszország szükségleteinek. Az adott körülmények között ez nem maradhat fenn. Világosan látjuk tehát a kivezető utat: nem arra kell törekednünk, hogy egyes csoportok – amelyek esetleg forradalmiak ugyan, de mégis a népnek csak kisebbségét alkotják – magukhoz ragadják a hatalmat, hanem arra, hogy a censzus elemek nélkül létrehozzunk egy közös demokratikus hatalmat. Kötelességemnek tartom frakcióm nevében legalább megmondani önöknek, mi a helyzet, hogy nyitott szemmel járhasanak ezen az úton, ha kitartanak amellett, hogy elindulnak rajta. Ezt tekintjük hát feladatunknak. S erről most itt, Moszkvában még sokkal inkább kell beszélnünk, mint Petrográdban. Már csak azért se kövessük el ugyanazt az esztelenséget, hogy a moszkvai munkásosztály ne szigetelődjön el. Önök még nagyobb vakságot árulnak le, mint petrográdi elvbarátaik. Mert ha ott Trockij kategorikusan kijelentette, hogy „nem fogjuk a hatalmat magunkhoz ragadni”, ha ott lesz szovjetkongresszus, ha ott lesz összeforrott szovjet és elkerülik a széthúzást, akkor ez a szovjet szervezeteinknek a hangja lesz. Őrizték meg tehát legalább azt a minimális higgadtságot, amelyet még petrográdi elvbarátaik is meg tudtak őrizni. Ne sodorják bele a moszkvai proletariátust egy elszigetelt bűncselekménybe, ne hozzanak létre szervezeteket a hatalom megragadása céljából. Azt mondják nekünk, hogy ez nem a hatalom megragadását célzó szervezet, hogy ezt Petrográd támogatására alakult forradalmi szervnek nevezik. Aki jól meggondolja, mi is történik most Petrográdban, annak azt kell mondania: „Táviratok, bárholnan érkeznek is, soha semmit nem adnak.” Mert nézzük csak meg közelebbről azokat az egységeket, amelyek most a bolsevikokat követik, nézzük meg őket józanul és nyugodtan, s arra a következtetésre kell jutnunk, hogy ezek az egységek bármikor el is fordulhatnak a bolsevizmustól. Ez nem egy párt szilárd szervezete, amelyet évek folyamán építettek ki, s amilyen hamar fellobban, olyan hamar el is tűnik. S gondolnunk kell a frontra is, hadseregünk frontjára, erre az igazi frontra, amely most harcol, s amely még nem mondta meg véleményét. Ha most nem is tudunk semmi bizonyosat arról, ami Petrográdban végbemegy, annyit mégis tudunk, hogy a sötét erők rejtékhelyükre húzódtak és lesik a pillanatot, amikor valamilyen elszigetelt megmozdulásra kerül majd sor, s ezért létre kell hoznunk egy ideiglenes általános demokratikus szervet, amely magára vállalná a forradalom vívmányainak védelmét minden ellenforradalmi próbálkozással szemben és Moszkvában fenntartaná a forradalmi rendet, mégpedig úgy, hogy a nép ebben ne is gyaníthasson semmiféle kalandot, semmiféle kockázatos vállalkozást, semmiféle kisebbségi hatalomátvételt, hanem olyan össznépi szervnek érezze azt, amely védelmezi majd az ő érdekeit minden fenyegető veszély ellen. Ha ezt így megmondjuk, elvtársak, akkor erősek leszünk, s ha önök azt vallják is, hogy a szovjeteknek kell átvenniük a hatalmat, jobban teszik, ha bevárják a szovjetek kongresszusának döntését. Ha akkor ismét a hatalomátvétel hívei lesznek, önöknek sem lesz közömbös, milyen kapcsolatban lesz majd ezzel a hatalommal a közeljövőben a demokrácia Moszkvában és messze Moszkva határain túl. Éppen ezért ne hozzanak létre olyan hatalmat,

amely elszigetelt bennünket nemcsak a haderő, hanem a néptömegek véleménye szerint is. Egy pillanatra sem szabad megfeledkeznünk arról, hogy Moszkvában félfontos fejadagra tértünk át, s hogy ma ezt sem adták ki mindenütt. Ilyen körülmények között pedig, amikor a gabonaszállítástól függ az orosz forradalom egész léte és így a moszkvai demokrácia helyzete is, önök számolhatnak azzal, hogy minden olyan lépés, amelyben a nép esetleg egy moszkvai hatalomátvételi kísérletet sejt, arra készítheti a bennünket gabonával ellátó lakosságot, hogy leállítsa gabonaszállítmányait, ez pedig olyan helyzetet teremthetne Moszkvában, amelyben fagy- és éhhaláltól pusztulnánk el. Ezt ne felejtsek el, elvtársak. Éppen ezért a mensevikek arra szólítják fel önöket, hogy ne ragaszkodjanak az elszakadás és különválás formulájához, az esztelenségnek, a mérhetetlen örültségnek a formulájához, hanem fogadják el azt a formulát, amelyet a bolsevik elvtársak is magukévá tettek, amikor megvitattuk velük ezt a kérdést. Ezt a formulát jóváhagyták a bolsevikok, de jóváhagyta valamennyi többi résztvevő is. Éppen ezért, mielőtt még szakadásra kerülne sor, arra kérem önöket, akik a forradalom élére szándékszanak állni, hogy mielőtt még megtennék az első lépést, amely a demokrácián belül szakadáshoz vezetne, szigorúan mérlegeteljék mindezt, és jól gondolják meg, mert még az önök szempontjából is végzetes lehet az az út, amelyre önöket most hívják. Éppen ezért arra szólítom fel önöket, hogy ne forgácsolják szét erőinket, hanem szavazzák meg azt a formulát, amelyet közgyűlésünkön valamennyien egyhangúlag elfogadtunk. Ez a formula a következő: „Moszkva forradalmi rendjének helyreállítása és mindennemű ellenforradalmi próbálkozás elhárítása céljából ideiglenes demokratikus szervet alakítunk a Munkás-, Katona- és Parasztküldöttek Szovjetjeinek, a városi önkormányzatnak, a zemsztvó-önkormányzatnak, a katonai körzet törzsének, az összoroszági vasutasszövetségnek és a postás- és táviráshírszövetségnek a képviselőiből.” Ez a formula, amelyet valamennyien egyhangúlag elfogadtunk. Azt kérem, hogy erre a formulára szavazzanak.

Krinszkij (pártonkívüli): Igen fontos kérdésben döntünk ma, éppen ezért nem szabad ezt elhamarkodnunk. Hallok itt replikákat, a szónokokat unszólják, mintha valakit temetnének. Nagy és felelősségteljes dolgot visünk itt véghez, amelyért felelnünk kell majd gyermekeink és unokáink előtt, saját lelkiismeretünk előtt. Én, mint pártönkízüli, úgy látom, hogy a hatalom valamennyiüknek a fejébe szállt: a bolsevikoknak is, a mensevikeknek is, az eszereknek is. A forradalom első napjai óta heves harc folyik a hatalomért egyfelől a demokrácia és a burzsoázia között, másfelől magán a demokrácián belül is. Emiatt pedig sokat szenved a lakosság. Hadseregünk a lövészárkokban éhez, fáz, nincs megfelelő ruházata. Így aztán tombol a spekuláció. Országszerte úzik Mityka Rubinstein⁷ politikáját. Ennek véget kell vetni. A koalíció hívei voltunk. Sőt, még ma is a koalíció hívei vagyunk, csak hogy koalíció sajnos már nincs, mert amióta a mensevikek kiváltak a kormányból, amióta a minisztertanácsból visszahívták képviselőiket: Nyikityint, Maljantovicst és Prokopovicst, amióta Verhovszkij elvtárs távozott, koalíció nincs többé. Egyenmű hatalom maradt, amely nem számíthat bizalmunkra. Ebből azonban még nem következik az, hogy a bolsevikok kizárólag a maguk kezébe ragadják a hatalmat, hogy egymaguk is boldogulnak az országvezetés feladatával. Ezt maguk a bolsevikok sem állítják. Képviselőik azt mondják, hogy a demokrácia hatalmát akarják. Márpedig ha ez így van, ha a hatalom a demokráciát illeti, akkor az egész demokráciának kell részt vennie e hatalom megszervezésében: a mensevikeknek is, az eszereknek is, a demokrácia egyéb képviselőinek is. Mit tegyünk most Moszkvában? Egy forradalmi szervet hozunk létre. Ha következetesek leszünk, ha létre kívánjuk hozni a demokráciának egy ilyen koalícióját, ilyen blokkját, akkor ezt a forradalmi szervet is így kell megalakítanunk. Ha ellenben a bolsevikok kizárólag a maguk kezébe akarják ragadni a hatalmat, ezt be kell jelenteniük a demokrácia többi részének. Ilyen bejelen-

tést viszont nem tettek. Ilyesmit nem hallottunk tőlük, s a bolsevikok ezt nem is mondják, nem is mondhatják, mert nagyon jól tudják, hogy a többiek nélkül nem birkózhatnak meg ezzel a feladattal, elszigetelődnének, éppen ezért egyesülniük kell a demokrácia többi részével és mi ma nem mehetünk el innen mindaddig, míg ezt az egyesülést tető alá nem hozzuk, mert ha két táborra szakadunk, jön majd egy harmadik és nagyot üt a fejünkre, s a forradalomnak ezért nagy árat kellene fizetnie. Ám nem szabad megfélekezniünk azokról az erőkről, amelyek 50 esztendőn át vérüket ontották, nem szabad megfélekezniünk arról a 11 millió társunkról, aki elesett a fronton, mindazokról, akik ehhez a forradalomhoz eljuttattak bennünket, akik ezt valóra váltották, s éppen ezért nem mehetünk el ebből a teremből, míg közös nevezőre nem jutunk. Válasszunk egy bizottmányt ennek megtárgyalására és ruházzuk fel teljhatalommal, hogy haladéktalanul létrejöjjön a megegyezés. Ha nem akarjuk ámitani magunkat és a helyes úton akarunk járni, szilárd talajon akarunk állni, tető alá kell hoznunk ezt a megegyezést. Nem vagyok szónok, istennek hála, nem akarok sokat beszélni, de meg kell mondanom, hogy az ország siralmas állapotban van. A szabotázs hallatlan méreteket öltött, a burzsoázia röhög rajtunk, elvtársainkat kiebrudalják a gyárakból. Katonáinknak nincs lábbelijük, itt meg pudonként 700 rubelért árulják a talpbőrt, és sok efféléről van még tudomásunk. Ha nem intézkedünk, mindez folytatódik. S ha nem fogunk össze, a burzsoáziának lesz még annyi ereje, hogy szétverjen bennünket. Nem óhajtom rémítgetni önöket, de annyit mondhatok, hogy össze kell fognunk, hogy nem hagyhatjuk el ezt a termet, míg létre nem jött az egyesülés. Én nem értek egyet sem a mensevikekkel, sem a bolsevikokkal, sem az eszerekkel. Őket pártszenvédelek fűtik. Programmegfontalásokból nem tudnak megegyezésre jutni. Ám vannak pillanatok, amikor a megegyezés elengedhetetlen, amikor az egyik félnek is, a másiknak is bizonyos engedményeket kell tennie. Válasszanak hát egy bizottmányt, tárgyaljanak fél órát vagy egyet, s állapodjanak meg. Én csak azt kívánom hangsúlyozni, hogy egység kell nekünk, nem pedig szakadás. Szakadásra nem szabad vetemedni, mert ebben az esetben szétvernének bennünket.

Elnök: Meghallgattuk a frakciók képviselőinek nyilatkozatát, s most azt kell eldöntenünk, hogy megvitatjuk-e ezeket, avagy nyomban áttérünk a frakciók által kifejtett tételek fölötti szavazásra. Öt hozzászóló iratkozott fel nálam.

Komajev: Máris feliratkozott öt elvtárs, pedig még meg sem kezdték a hozzászólni kívánók összeírását. Nem tudom, véletlen-e ez, de négy bolsevik és egy mensevik jelentkezett. Ha vitát nyitunk, előbb össze kell írni a hozzászólókat.

Anosov: Vitát nyitni teljesen felesleges. Úgy sem győzzük meg egymást. Álláspontunkat tisztáztuk frakcióinkban. Megegyezésre jutottunk, de ezt végül mégsem sikerült tető alá hoznunk. Azt javaslom, hogy ne rendezzünk vitát, hanem bocsássuk szavazásra az egyes frakciók javaslatait. Bármennyit beszélünk is itt, úgy látszik, mégsem értjük meg egymást. Túlágosan is más nyelven beszélünk.

Elnök: Ki van amellett, hogy áttérjünk a frakciók javaslatai fölötti szavazásra? A többség.

Ignatov: Az első javaslatot a bolsevikok frakciója terjesztette be. Elsőként tehát ezt bocsátjuk szavazásra.

Iszuv: Mielőtt szünetet tartottunk, volt szerencsém felolvasni önöknek egy határozati javaslatot, amelyet a frakciók bizottmánya elfogadott. Ezt hallották önök elsőként, s így először efölött kell szavaznunk. Ezután szavazásra lehet bocsátani a többi határozati javaslatot, amelyet beterveztettek.

Krinszkij: Mi, pártunkívüliek, azt gondoljuk, a forradalmi bizottságot úgy kellene megszervezni, hogy ebben két-két képviselője legyen a szovjeteknek, egy a városi ön-

kormányzatnak, egy a demokratikus zemsztvónak, egy a vasutasszövetségnek, egy a postás- és távírásszövetségnek és egy a törzsnek; ez annyi mint hat és öt.

Angarszkij: Én helytelenítem azt a sorrendet, amelyet Iszuv elvtárs javasolt, mégpedig a következő megfontolásokból. Ezt a határozati javaslatot, amelyet egyszer már beterjesztettek és most újra beterjesztenek, elvileg, általános részében nem vitattuk meg és levettük a napirendről, azt ajánlva, hogy ebben a kérdésben előbb az egyes frakciók hozzanak döntést. Evégett tartottuk a szünetet is, tehát ez a határozati javaslat elesik és először a bolsevik határozati javaslatot kell szavazásra bocsátani.

Iszuv: Elvtársak, semmiféle újabb bejelentésünk nem volt itt az ülésen. A bizottmány, amely a javaslatot megvitatta, úgy döntött, hogy csak felolvassuk és aztán szünetet tartunk. Ez történt a bizottmányban. Először tehát az egyeztető határozati javaslatot olvastuk fel, s ezt kell először szavazásra is bocsátani.

Svarc: Itt a szavazás rendje körül vitatkozunk. Én is a javaslatok fölötti szavazás sorrendjéhez kívánok hozzászólni, mert a frakciók viszonyától és erőviszonyától függetlenül minden nagyobb gyűlésen be kell tartani bizonyos rendet a javaslatok fölötti szavazásnál. Volt itt egy javaslat, amelyet valamennyi frakció bizottmányának nevében olvastak fel a végrehajtó bizottság ülése után. Ezt a javaslatot kell, az erőviszonyokra való tekintet nélkül, elsőként szavazásra bocsátani, hiszen az ülés valamennyi frakciója csak tiszteli annyira azokat, akiket maga küldött ki abba a szervbe, amely egyhangúlag kidolgozta a szóban forgó javaslatot. Az ülés elfogadhatja, vagy akár el is vetheti ezt a javaslatot, ez már más lapra tartozik. De amikor arról van szó, hogy egy közgyűlésen olyan javaslatot bocsássanak-e előbb szavazásra, amelyet valamely frakciója dolgozott ki, vagy pedig azt vegyék előbbre, amelyet egy valamennyi frakció képviselőiből álló szerv terjesztett be, a frakciók már önmaguknak is tartoznak annyival, hogy ragaszkodjanak annak a javaslatnak az elsőbbségéhez, amelyet egy valamennyi frakció képviselőiből álló szerv dolgozott ki. Éppen ezért a gyűlések általános szabályainak megfelelően ezt a javaslatot kell elsőként szavazásra bocsátani.

Elnök: Iszuv elvtárs javaslatának lényege az, hogy elsőként azt a javaslatot bocsássuk szavazásra, amelyet a szünet előtt terjesztettek elő. Angarszkij elvtárs vitába szállt Iszuvval. Felkérem önöket, hogy figyelembe véve mindazt, ami itt a szünet előtt elhangzott, valamint azt, amit most pro és contra felhoztak, szavazatukkal döntsének ebben a kérdésben. Aki támogatja ezt a javaslatot, kérem, mutassa fel igazolványát. Ki van ellene? A többség.

Manzsosz: A szociálforradalmárok frakciója bejelenti, hogy a most szavazásra bocsátandó határozati javaslat fölötti szavazásban nem vesz részt.

Iszuv: A mensevikek frakciója nevében bejelentem, hogy frakciónk részt vesz a szavazásban, de e határozati javaslat ellen fog szavazni.

Lezsnyev: A pártonkívüliek, az egyeztető bizottságban vállalt kötelezettségeikhez híven, részt vesznek a szavazáson, de a bolsevik határozati javaslat ellen szavaznak.

Jaszenyev: A forradalmi szerv létrehozása ellen nincs semmi kifogásunk, de mivel nem értünk egyet ennek a szervnek az itt javasolt felépítésével, a szavazástól tartózkodunk.

Elnök: Szavazásra bocsátom a bolsevikok által beterjesztett határozati javaslatot.

Ignatov: A szavazás indoklására minden frakció nyilatkozatot tett. Ismernünk kell a jelenlevők számát. Nem szabad elfelejtenünk, hogy ez az ülés történelmi jelentőségű, s ezért fontos tudnunk, ki vett részt rajta és döntött sorsunk fölött. Elvtársak, olyan javaslat érkezett, hogy számoljuk össze az ülésen részt vevőket, mert tudnunk kell, hányan vannak jelen.

Tejtelbaum: Még sohasem láttam olyat, hogy egy gyűlésen – amelyen pontos nyil-

vántartást vezetnek a jelenlevőkről, s amelyen valamennyi részvevőről lista van – kézfelemeléssel számolnák össze a jelenlevőket. Azt látjuk, hogy a határozathozatalhoz szükséges létszám megvan. A részvevők összeszámálása csak akkor indokolt, ha kétségek lehetnek afelől, hogy határozatképes-e a gyűlés. Itt látjuk, hogy a szükséges létszám bőven megvan, tehát felesleges az összeszámolás, mivel ezzel csak időt veszünk.

Uszijevis: Én a gyűlés részvevőinek összeszámálása mellett vagyok. Teitelbaum elvtárs érvei nem érnek semmit, mert a listákat az ülés elején készítik, azóta pedig sokan elmentek már, s nekünk tisztáznunk kell, hányan vannak jelen az ülésen, amikor egy történelmi jelentőségű kérdésben döntést hoz, mert a most hozandó döntés valóban történelmi jelentőségű lesz, amint ezt valamennyien nagyon jól tudják.

Kipen: Elvtársak, mivel van egy olyan határozati javaslat is, amelyet előbb a bizottmány elé terjesztettek, majd itt, Iszuv elvtárs előterjesztett, lesznek, akik ezt megszavazzák, és lesznek, akik leszavazzák, de tartózkodó bizonyára nem lesz, s így megkapjuk a jelenlevők számát.

Cserepanov: Elvtársak, a szociálforradalmárok frakciója bejelenti, hogy teljesen érdektelen, hány szociálforradalmár vesz itt részt, az a fontos, hogy az egész frakció nyilatkozatot tett, amely szerint nem vesz részt a szavazásban. Elvtársak, elhagyjuk az üléstermet, ha önök arra kényszerítenek bennünket, hogy szavazzunk, amikor a szavazásban nem óhajtunk részt venni.

Teitelbaum felolvassa a mensevikek formuláját. Ezt előzőleg elfogadta a frakciók bizottmányának egyeztető bizottsága s most a mensevikek frakciója nevében terjesztik elő.

...⁸ már a szünet előtt bejelentettem és kérem ezt jegyzőkönyvbe venni, hogy a bolsevikok frakciójának képviselői az összehívott bizottságban kijelentették, hogy ebben a kérdésben a frakciónak kell végleges döntést hoznia. Ezt határozottan leszögeztük. Szavazás nem volt. Önök azt kérdezték: „Senkinek sincs ellenvetése?” Mi azt mondtuk: „Nincs ellenvetésünk. A kérdésben a frakció hoz majd döntést.” Mi magunk nem vállaljuk ennek a kérdésnek az eldöntését, ezért a bolsevik frakció nem tekinti magára nézve kötelezőnek ezt a határozati javaslatot és ellene fog szavazni.

Rainyer: Elvtársak, a szociálforradalmár frakció lényegében teljesen egyetért mindazzal, amit a mensevik elvtársak itt javasolnak, de mivel egy ilyen fontos és komoly kérdésben nem vállalhatunk közösséget a szovjet többségével, s mivel már kijelentettük, hogy azért a döntésért, amelyet a szovjet el akar fogadni, mi, szociálforradalmárok az orosz forradalom előtt nem vállalhatunk felelősséget, mivel már előre figyelmeztetünk, hogy ebben a kérdésben nem kötjük meg a kezünket, nézetünk szerint ebben a szavazásban sincs jogunk részt venni.

Lezsnjev: A pártonkívüliek csoportja nevében bejelentem, hogy megszavazzuk azt a határozati javaslatot, amelyet Iszuv elvtárs terjesztett elő.

Elnök: Szavazzunk. Aki támogatja azt a határozati javaslatot, amelyet Iszuv elvtárs terjesztett elő, kérem, emelje fel igazolványát. (Szavazás.)

Elnök: A szavazás eredményei. A bolsevik elvtársak által előterjesztett határozati javaslatra szavazott 394, ellene 106, tartózkodott 23. A szociálforradalmárok frakciója nem vett részt a szavazáson. Az Iszuv elvtárs által előterjesztett határozati javaslatra szavazott 113, ellene 376, s nem vett részt a szociálforradalmár frakció.

Ily módon a bolsevikok határozati javaslatát fogadták el.

Az elfogadott határozat szerint most meg kell választanunk képviselőinket ebbe a forradalmi központba.⁹

Iszuv: A mensevikek frakciója a kialakult helyzet megvitatására szünetet kér, legalább 20 percet. Remélem, hogy ezt nem tagadják meg tőlünk.

Rozengolc: A bolsevikok frakciója nevében kijelentem, hogy ha bármely frakció szünetet kér, ezt méltányolnunk kell, s ezért hozzájárulunk egy 20 perces szünethez. De nagyon kérjük a mensevikeket, ne húzzák el a szünetet.

Elnök: Ki van a szünet mellett? A többség.

Szünet.

Elnök: A mensevik frakció képviselőjéé a szó.

Juhov: Elvtársak, óva intettük a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek küldötteit attól a veszélyes úttól, amelyre a bolsevik elvtársak viszik őket. Minden tőlünk telhetőt elkövettünk, hogy visszatartsuk Moszkva munkásosztályát és katonáit attól a veszélyesen végzetes úttól, amelyre most lépnek. Önök szavazattöbbséggel úgy döntöttek, hogy erre az útra lépnek. Mi igyekeztünk fenntartani az egész forradalmi demokrácia egységét, olyan szerv létrehozására törekedtünk, amely az egész forradalmi demokráciát egyesítené. Önök szavazattöbbséggel elvetették egy ilyen szerv létrehozását és olyan szervet alakítanak meg, amely kizárólag a szovjeteket fogja képviselni. Döntőnk kellett hát, mit tegyünk most. Az eszer elvtársak nagyon egyszerűen oldották meg a kérdést. Nem vesznek részt ebben a szervben. Mi, mensevikek ezt nem tehetjük meg. Tudjuk, hogy önök talán örülnének, ha abban nem vennénk részt, ha az egész munkásosztályt és a moszkvai helyőrséget önöknek engednénk át, ha nem állnánk útját kalandor vállalkozásuknak. Nem ezt tesszük. Kötelességünk mindvégig óvni a munkásosztályt és a moszkvai helyőrséget ettől a kalandtól, ettől a veszélyes úttól, amelyen önök most elindulnak. Ezért részt veszünk ebben a szervben, de nem ugyanolyan célból, mint önök, hanem azért, hogy ott folytassuk a szovjetben is végzett leleplező munkánkat, mindazokat a végzetes következményeket enyhítendő, amelyek Moszkva proletariátusára és katonáira várnak. A mensevikek frakciója szavazattöbbséggel a következő határozatot hozta. (Felolvassa).¹⁰

GAORSZSZ, f. 66, op. 2, d. 25, ll. 1-24.

Triumfalnoje szesztvije Szovjetszkoj vlasztyi.

Moszkva 1963. I. köt. 255-267. old.

¹ Az információ szövege hiányzik a jegyzőkönyvből.

² A távirat nem került elő.

³ A postát hamarabb foglalták el az itt említett időpontnál. Október 26-án az FKB hibája folytán megszüntették a posta forradalmi őrzését. Később harcokban kellett visszafoglalni az ellenforradalmároktól.

⁴ Verhovszkijt a bolsevikok nem nevezték ki hadügyi népbiztosnak vagy miniszternek.

⁵ A nyilatkozat szövege hiányzik a jegyzőkönyvből.

⁶ Az internacionalista szociáldemokraták egyesítő csoportjáról van szó, vagyis a Területközi Bizottság irányáról, amelynek több tagja már korábban belépett a bolsevik pártba. Az internacionalista egyesítők ez alkalommal is támogatták a bolsevik pártot.

⁷ Ismert spekuláns bankár.

⁸ Teitelbaum felszólalása után a jegyzőkönyv egy része hiányzik, s így a következő hozzászóló nevét nem lehet megállapítani.

⁹ Az ülés végén választották meg a moszkvai Forradalmi Katonai Bizottságot. Ennek négy bolsevik, két mensevik és egy internacionalista egyesítő tagja volt.

¹⁰ A határozat szövege hiányzik a jegyzőkönyvből, amely itt megszakad.

J. M. Jaroszlavszkij „Hogyan került sor vérontásra” című cikke a „Szocial-Demokrat”-ban

1917. november 5.

Soha nem is tagadtuk, hogy harcra készülünk a burzsoázia hatalma ellen. Hogy ez a harc, ha nem ma, hát holnap, a mi erőink és az ellenséges erők nyílt összecsapásának jelleget öltheti, azzal mindenki tisztában volt. Nem vagyunk örültek, mint ahogyan beállítanak bennünket. Nem vagyunk kalandorok, nem keressük a kockázatot, amint ezt sok ellenségünk szeretné. Nem vagyunk olyan emberek, akik könnyelműen lehetetlenségekről ábrándoznak, és mozgalmunk nemcsak szép álom, amint ezt nem elég következetes barátaink és ellenségeink írták. Szívosan dolgoztunk egy hatalmas erő létrehozásán, összeforrasztásán, szervezésén; pontosan számba vettük ezt az erőt, magabiztosan megindítottuk a harcot és biztos léptekkel haladtunk a győzelem felé.

S ugyanazok a Rudnyevek, Gelfgotok és a Közbiztonsági Bizottság más vezetői, akik felfegyverezték a burzsoázia csemetéit, fehérgárdát alakítva belőlük, ugyanazok a Gagarinok, Druckijok és Kravcsukok, akiknek a befolyása alatt a hadapródiskolások az utcákon egészségügyi osztagok és gyermekek közé lóttek, ugyanazok az urak, akik hasba rugdosták a letartóztatottakat, most könnyeket hullatnak a vérontás miatt.

De ki is idézte elő a vérontást? Szükség volt-e rá?

Szólni akarok az első lövésekről, az első áldozatokról.

26-án este a Forradalmi Katonai Bizottság azt az utasítást adta, hogy vegyem át a Kreml és az Arzenál biztosának posztját, mivel pontos értesülések szerint Rjabcev hadapródiskolásokat akart a Kremlbe vinni. Ezzel egyidejűleg Berzinš zászlós elvtárs azt az utasítást kapta, hogy vegye át a Kreml helyőrségének parancsnokságát. Együttal olyan hírek érkeztek, hogy a fehérgárda fegyverkezik, hogy a hadapródiskolások összevonják erőiket, hogy lázasan készülődnek a harcra, hogy a lovardát a hadapródiskolások szállják meg. A lovardából, ahol gépkocsik garazsíroztak, a katonák azt jelentették nekünk, hogy Rjabcev parancsára a gépkocsikat üzemképtelenné kell tenni vagy a Kremlbe átvinni. Nyilvánvaló volt előttünk, hogy a Kremlt akarják az ellenforradalom erőinek, a felfegyverzett burzsoázia erőinek támaszpontjává, erődjévé tenni; láttuk, hogy ez ugyanannak a Közbiztonsági Bizottságnak a terve, amely a Városi Dumába is befészkelte magát.

Miután Berzinš¹ elvtárssal tanácskoztunk, úgy láttuk, hogy a Kreml helyőrségét meg kell erősítenünk a 193. ezred egy vagy két századával. Az 56. ezred több százada teljesen a mi oldalunkon állt, mégis bátorítani kívántuk őket az erősítéssel. Ugyanakkor tudva, hogy a moszkvai helyőrség rosszul van felfegyverezve, hogy a burzsoázia fehérgárdájával szemben fel kell fegyverezni a proletariátus Vörös Gárdáját, a Forradalmi Katonai Bizottságtól megszereztük az utasítást arra, hogy fegyvert lehessen kiadni mind a moszkvai helyőrség katonáinak, mind a munkáskerületeknek.

Éjjel elmentem a 193. ezred hamovnyiki laktanyájába. Ott felkerestem az ezredbizottság ügyeletes tagjait – a moszkvai helyőrség valamennyi katonai egységénél bevettük az ügyeletet – és közöltem velük, a Forradalmi Katonai Bizottságtól kapott utasítást. Az utasítást azonnal végrehajtották, a 193. ezred egy százada elindult a Kremlbe. En előre mentem. A Kremlben teljes volt a rend. Kora reggeltől teherautók érkeztek fegyverért. Az Arzenál parancsnoka, Lazarjov ezredes hajlandó volt teljesíteni a Forradalmi Katonai Bizottság követelését, csak ahhoz ragaszkodott, hogy a fegyver kiadását egy bizonyos személy végezze (adott esetben Berzinš zászlós) aláírás ellenében, az előírt

formaságoknak megfelelően. Délelőtt 10 óráig 1500 puskát, néhány láda töltényt és három forgópisztolyt adtak ki. A fegyverekből egyetlen darab sem került ki a Kremlből. A Kreml kapuit bezártuk, és csak a Troicki kapu kis ajtaján engedélyeztem a ki-bejárást a Kremlben lakó alkalmazottaknak, tisztviselőknak, lelkészeknek, szerzeteseknek, s itt hozhatták be az élelmiszerszállítmányokat is. Egész nap egyetlen lövés sem dördült el, bár a katonákat bősztítette, hogy valamennyi kapu előtt hadapródiskolások, néhány kapunál még kozákok is álltak. Mindent elkövettünk a vérontás elkerülésére; miért, miért nem, még mindig bízunk abban, hogy nem kerül sor összecsapásra, hogy a burzsoázia óvakodik majd a nyílt polgárháború borzalmaitól és meghátrál a munkások és katonák imponáló ereje előtt.

Amikor a tehergépkocsikat megrakták, már tudtuk, hogy a Kremlt minden oldalról hadapródiskolások veszik körül, hogy feltartóztatják majd gépkocsijainkat és tüzet nyitnak fegyveres osztagainkra. Amikor a Szpasszki kapunál véletlenül elsült egy puská, a hadapródiskolások nyomban félreugrottak a kaputól, láncban felálltak a fal mentén, lövésre készen. Álltak és vártak, míg kinyílik a kapu, hogy gyilkolhassanak. Meglett volna a lehetőségünk arra, hogy áttörjünk: voltak páncélcocsijaink, megtisztíthattuk volna az utat és kiszállíthattuk volna a fegyvert, magunkra vállalva a kezdeményezést a hadapródiskolások elleni harcban. Hogy Berzinš elvtárssal ezt mégsem tettük meg, annak kizárólag az a magyarázata, hogy a központból kapott telefonértesüléseink szerint tárgyalások folytak Rjabcevvvel, s délután 3-kor készültek összeülni vele, hogy kidolgozzák a közös tevékenység feltételeit, többek között a katonák és munkások felfegyverzésének feltételeit. Ebéd után a Kremlbe jött Muralov, Nőgin és Kamszkij. Én nem vettem részt tárgyalásaikon, de megtudtam, hogy az 56. ezred a helyén marad, a Kreml őrzését pedig valamely másik egységre bízzák – a 192. ezred századaira gondoltak. Rjabcev viszont ragaszkodott ahhoz, hogy a Kreml és az Arzenál őrzését a hadapródiskolásokra bízzák. Egészen estig vártunk. Én magam engedtem ki a Troicki kapun Rjabcevet és szárnysegédjét; ezt most már nagyon sajnálom, mert kétségtelen, hogy Rjabcev a sötét provokátor szerepét játszotta ebben az egész históriában. Este, Rjabcevvvel folytatott újabb tárgyalások után ismét eljött Muralov és Aroszev, s azt ajánlotta, hogy vonjuk ki a Kremlből a 193. ezred századát. Amikor az 56. ezred katonái megtudták, hogy Rjabcev hadapródiskolásokat akar a Kremlbe küldeni és rájuk akarja bízni a Kreml és az Arzenál védelmét, szokatlan izgalom fogta el őket. Készek voltak akár megölni is Rjabcevet, és sokan a letartóztatását követelték. Berzinš-nyel együtt elég nehéz dolgunk volt, míg eltérítettük őket ettől és megértettük velük, hogy nem szabad ezt megtenniük, míg a Forradalmi Katonai Bizottság reménykedik még a tárgyalások útján elérhető békés megoldásban. Rjabcev több ízben próbálta meggyőzni a katonákat arról, hogy szükség van a hadapródiskolásokra. Mire? – Hogy őrizték a nép vagyonát a fosztogatás ellen, válaszolta Rjabcev. Ez felbősztítette, feltűzelte a katonákat. Hogyan?! Annyi éve őrzik már a Kremlt, s most egyszerre nem bíznak meg bennük?! Talán ők kevésbé bátrak, mint a hadapródiskolások, talán nem bizonyították be odaadásukat a harcokban való részvételükkel?! Semmi áron nem engedik be a hadapródiskolásokat a Kremlbe! Rjabcev újra meg újra csak azt bizonygatta a katonáknak, hogy itt nincs ellenségeskedésről szó, hogy valamennyien közös fronton állnak, hogy védeni akarják ezt a frontot, hogy szeretnék elkerülni az összetűzéseket és megvédeni az Arzenált a fosztogatóktól.

Én azt mondtam Rjabcevnak: „A Forradalmi Katonai Bizottság meghatalmazottjaként közlöm önnel, hogy a Kremlt az 56. ezred fogja őrizni; a 193. ezred századát kivonjuk, mihelyt eltávoznak a Kremlt körülvevő hadapródiskolások; az 56. ezred önnek nem engedi át őrhelyét a hadapródiskolásoknak. A vérontást elkerülendő kérem

önt, ne küldjön hadapródiskolásokat a Kremlbe. Kezeskedem azért, hogy egyetlen puská sem kerül ki onnan, míg ön a Forradalmi Katonai Bizottsággal ki nem dolgozza a katonák és a munkások felfegyverzésének feltételeit. Jól ismerem a katonák hangulatát, egész idő alatt közöttük éltem és garantálhatom, hogy a vérontás elkerülhetetlen, mielőtt a hadapródiskolások beteszik lábukat a Kremlbe.” Berzins elvtárs is hiába jelentette ki a legkategorikusabban, hogy ő, mint a Kreml helyőrségének parancsnoka, nem engedi be a hadapródiskolásokat. A katonák is hiába kérelték, hiába könyörögtek, Rjabcev hajthatatlan maradt. S amikor már mindenfelől fenyegették, végül kijelentette, hogy a hadapródiskolásokat a kerületi bíróság védelmébe vonja be. Ám ebbe sem egyeztek bele. Valamennyiünknek az volt a benyomása, hogy Rjabcev végül is beleegyezését adta. A 193. ezred százada már készülődött, hogy kivonuljon a Kremlből, bár az 56. ezred katonái ellenezték ezt. Rjabcev elindult, hogy parancsot adjon a hadapródiskolások visszavonására. Aroszevvel együtt, a hadapródiskolások kordonján való áthaladásra szóló engedély birtokában, gépkocsin a Troicki kapun át elindultunk a törzsbe. Megeredt az eső, csúszós volt az út. Állig hogy elindultunk, előttünk kétségbeesett kiáltások harsantak fel: állj, állj! A gépkocsivezető nagy nehezen megállította a kocsit a sikos lejtő úton. Kiszállítottak a kocsiból, s több puskacső szegeződött nekünk a külső ájtáró mindkét oldaláról. Egy tiszt átvizsgálta engedélyünket, ordítozott velünk, mert nem álltunk meg azonnal, majd azt mondta, hogy mehetünk. Ebben a pillanatban egy lövés dördült el, a golyó ott süvített el a fülem mellett.

Tehát, bár egész napon át a Kremlben levő katonák türelmét súlyos próbára tették, egyetlen lövést sem adtak le.

A vérontást nem mi kezdtük, hanem a hadapródiskolások, akik 27-én reggel behatoltak a Kremlbe. A betörést Rjabcev, Rudnyev, Manyevics, Subnyikov, Gagarin, Drucik és a hadapródiskolások más uszítói készítették elő, a munkások és katonák elleni harcba kergetve ezeket a szerencsétlen ifjakat.

Most sok a felbőszült ember, aki nehezen hajlik az igazságra. Ám bizonyosak vagyunk abban, hogy az igazság utat tör magának, s akkor mindenki belátja majd, hogy a vérontásnak nem mi voltunk az okai, hogy a harcot nem mi kezdtük. Mi csak felvettük a harcot, amikor az elkerülhetlenné vált.

J. J a r o s z l a v s z k i j

„Szocial-Demokrat” (Moszkva), 201. sz.

1917. november 5. 1. old.

Triumfalnoje szesztviye szovjetszkoj vlasztyi. I. köt.

301–304. old.

¹ Berzins nevét a pontos lett helyesírás szerint nyomdánk nem tudja kiszedni. Az elmaradt ckezetek az e betű felett egy vízszintes vonal és az n betű alatt egy vessző

Jegyzőkönyv a helyi képviselők beszámolóiról az 'Ufa kormányzósági Munkás-, Katona- és Parasztküldöttek Szovjetjeinek tanácskozásán'¹

1917. november 3.

Zlatouszt

Zlatousztban a szovjet semmiféle határozott intézkedést nem tett – mondja a Zlatouszti Szovjet küldötte. – A Zlatouszti Szovjet az októberben befejeződött újjáválasztás óta a bolsevikok és az eszerek nagyjából egyforma két csoportjából áll. Amikor eljutottak hozzánk a második forradalom első hírei, a bolsevikok természetesen a felkelő Petrográd mellé álltak. Az eszerek helyi frakciója ezzel szemben a kibontakozó eseményeket a július 3–5-i eseményekhez hasonlóan értékelte, s ezért nem vállalkozott határozott állásfoglalásra. Az eszerek azt mondogatták, hogy korai még bármit is tenni, míg a helyzet Petrográdban nem tisztázódik. Zlatousztban demokratikus tanácskozás ült össze, amelyen a város valamennyi intézménye és szervezete képviseltette magát. A tanácskozáson kitűnt, hogy az egybegyűlték többsége az Ideiglenes Kormány támogatása mellett foglal állást. A bolsevik frakció megállapította, hogy mivel a tanácskozás hajlik az Ideiglenes Kormány támogatására, a bolsevikok kivonulnak az ülésteremből. Felemás helyzet alakult ki. A postához mindamellett kiküldtük biztosainkat. A végrehajtó bizottság egyik tagja felkereste az ezredet, hogy kapcsolatot teremtsen vele. A politikai helyzet kérdésében való végleges döntést a szovjet plenáris ülésének napirendjére tűztük. Akkor érkezett meg a Vasutasszövetség Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottságának távirata, s amikor felolvasták, hogy Petrográdban minden hatalom a *szovjet* kezébe ment át, az egész ülés *egyöntetűen tapsolt*. Ezzel megoldódott a kérdés. Az eszerek, amikor a hatalomra terelődött a szó, nyomban kijelentették: „Ha nem támogatjuk a hatalmat, és ezt szétzúzzák, ezzel évszázadokra összeomlik a forradalom minden vágya is”. Úgy látszott, hogy a bolsevikok és az eszerek megegyezésre jutottak. Ez azonban nem bizonyult tartósnak. Amikor még aznap este a szovjet ülésének berekesztése után olyan értelmű táviratot kaptunk, hogy a petrográdi felkelés sorsa bizonytalan, az eszerek ismét jobbra tolódtak és letértek az említett állásponttól. Az eszerek ingadozása folytán a szovjet döntése ellenére hivatalában maradt a biztos, s a helyén maradt az ezred nyíltan ellenforradalmár érzelmű parancsnoka is. A frakciók között egyre hevesebb harc bontakozott ki. A postások követelték a biztosok leváltását. A végrehajtó bizottság az eszerek nyomására kénytelen volt engedni és a biztosok csak tájékozódás végett maradtak ott. A helyzet még ma is kialakulatlan.

Az „Ufimszkaja Szisny” tudósítójának eltávolítása:

Kovsev beszéde közben sürgős bejelentés érkezik, hogy az ülésteremben tartózkodik az „Ufimszkaja Szisny” tudósítója. Szavazásra bocsátják azt a kérdést, hogy a polgári lap tudósítója részt vehet-e az ülésen és egyhangúlag nemleges határozatot hoznak.

Zlatouszt második képviselője, az eszer *Velbe*, védelmébe veszi a zlatouszti eszerek taktikáját: – Amikor Zlatousztban azt a táviratot kaptuk, hogy Petrográdban a hatalom a szovjet kezébe ment át, a Zlatouszti Szovjet abban a hiszemben volt, hogy a szovjetek kongresszusa hozott ilyen értelmű döntést, s ezért üdvözölte ezt a hatalomátvételt. Amikor ellenben a szovjet értesült arról, hogy Petrográdban a bolsevikok ragadták magukhoz a hatalmat (!), mi, zlatouszti eszerek, nem helyeseltük a párt önálló fellépését.

Stejnberg felveti a kérdést: vajon Zlatousztban egyesültek-e a forradalommal szembenálló erők?

Kovsov válasza: – Voltak olyan hangok, hogy ha a szovjet magához ragadja a hatalmat, ezt a hatalmat nem fogják támogatni.

Szvigyerszkij. – Volt-e aktív ellenállás?

Kovsov. – Nyíltan nem volt.

Guliszov eszer, a szatkai gyár képviselője közölte, hogy a szatkai gyárban semmiféle információ nem állt rendelkezésükre a politikai helyzet felméréséhez. Csak annyit tudunk, hogy Petrográdban a hatalom a szovjetek kezébe ment át. De hogy ki hajtotta végre a hatalomátvételt, azt nem tudtuk. Üdvözlöttük ezt a hatalomátvételt, de csak annyiban, amennyiben „természetes” úton ment végbe, ahogy érett gyümölcs lehullik a földre és már csak fel kell szedni. (*Derűlség.*) A hatalomátvétel ellen tiltakozni nem állt módunkban, s úgy véltük, hogy ez a hatalom valóban megfelel az országnak, amennyiben nem halogatja az Alkotmányozó Gyűlés összehívását.

Szvigyerszkij. – Kinek a kezében van a hatalom: a szovjeteknek vagy az Ideiglenes Kormány ügynökeinek a kezében?

Guliszov. – Nálunk hála istennek nincsenek bolsevikok. (*Derűlség, a bolsevikok hahotáznak és tapsolnak.*)

Szvigyerszkij megismétli kérdését.

Guliszov mentegetőzik, hogy nem értette meg a kérdést. – A hatalom ténylegesen a szovjetek kezében van.

Minjari gyár

Zaikin elvtárs (bolsevik), a minjari gyár képviselője közli, hogy az egész hatalom a szovjet kezében van. A hatalom a szovjet kezében volt, van és marad is. (*Taps.*)

Elnök. – Az Ideiglenes Kormánynak vannak-e képviselői önöknél a gyárban?

– Nincsenek.

Miasszi gyár

Noszovics és *Szabar* elvtársak (bolsevikok), a miasszi gyár képviselői közlik, hogy Miasszban nem kaptak semmiféle távirati hírt a petrográdi eseményekről. Értesüléseiket a „Vperjod” c. lapból szerezték. Az egész hatalom a szovjetek kezében van.

Elnök. – Az Ideiglenes Kormánynak vannak-e önöknél képviselői?

Noszovics. – Nincsenek.

Jurjuzanyi gyár

Taraszov elvtárs (bolsevik), a jurjuzanyi gyár képviselője közli, hogy a jurjuzanyi gyárban leváltották a biztosokat. Amikor a lakosság arról értesült, hogy a kozákok lázadoznak, fegyverkezni kezdett. Már régebben alakult egy bolsevik bizottság.

Katav-ivanovszki gyár

Melnyikov (bolsevik) számolt be a katav-ivanovszki gyár helyzetéről. A gyárban ténylegesen minden hatalom a szovjet kezébe ment át. Az igazgatás minden funkcióját a szovjet vette át. Most alakul a Vörös Gárda.

Az uszty-katavi helyzetről *Praogyn* elvtárs számolt be. – Az Uszty-Katavi Szovjet közgyűlése üdvözölte a petrográdi munkások és katonák felkelését és a harc mellett, a „Minden hatalmat a szovjeteknek” jelszó mellett foglalt állást. Már régen megalakult a Vörös Gárda, most a postán működik egy biztos, megszervezték a gyár őrzését.

S z i m i b á n y a k e r ü l e t

A szimi bányakerület nevében a bolsevik *Guzakov* szólalt fel és kijelentette, hogy a forradalmi és bolsevik szimi kerületben az egész hatalom a forradalom első napjai óta a szovjet kezében van.

A szimi gyár részéről *Ringyn* elvtárs beszélt és kiegészítéseket fűzött Guzakov elvtárs szavaihoz.

K u s z a i g y á r

A kuszai gyár nevében *Szemejkin* (eszer) szólalt fel. Isten háta mögött vagyunk – mondotta –, kezdetben szinte semmiféle hírt nem kaptunk. Összehívták a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjének teljes ülését. A gyűlésen felolvasták a vasutasszövetség összoroszországi központi végrehajtó bizottságának táviratait, amelyek beszámoltak arról, hogy Petrográdban a hatalom a szovjetek kezébe ment át és hogy a szovjetek kongresszusának elnökségébe 14 bolsevik és 7 eszer került be. Az elnökség összetételének ilyen egyoldalúsága folytán, s mivel a jobboldali eszerek nem vettek részt az elnökség megválasztásában, a gyűlés olyan határozatot fogadott el, amelyben tiltakozott a kongresszus elnökségének egyoldalú összetétele ellen. A folyó eseményekkel és a gyárban uralkodó tényleges helyzettel kapcsolatban Szemejkin a következőket közölte: a hatalom gyakorlatilag a szovjet kezében van; megszervezték a Vörös Gárdát; ha forradalmi bizottság alakul, ebben arányosan vesz majd részt a kuszai gyárban működő valamennyi szocialista párt.

B o g o j a v l e n s z k i g y á r

A bogojavlenszki gyár részéről *Zudov* elvtárs (bolsevik) szólalt fel. – Az eseményekről táviratokat nem kaptunk, mivel postánk csak katonai táviratokat továbbít. Mégis értesültünk róla, hogy a szovjetek kongresszusa után minden hatalom a szovjetek kezébe ment át. Október 22-én nálunk parasztünnepség volt, s ezen a muzulmánok is részt vettek. Az ünnepséget az eszerek rendezték, de minden transzparens bolsevik jelszavakat hirdetett. A gyűléseken tisztázódott, hogy a parasztok a bolsevikokat támogatják. (A továbbiakban a küldött a gyári helyzetet ecsetelte.)

Az egész földet, 42 000 gyeszatyinát szervezeten foglaltuk el. A gazdasági igazgatót leváltottuk, egész élő és holt leltárát elkoboztuk, s biztost neveztünk ki az erdők védelmére. Minden hatalmat a munkás- és parasztküldöttek szovjetje vett át. A Vörös Gárdát már a forradalom első napjaiban megszerveztük, mihelyt lefegyvereztük a rendőrséget. A gárda készen áll, hogy az első hívásra a forradalom védelmére keljen.

A belorecki gyár képviselője a következőket közölte: – A gyárba érkezett egy magánszemélynek címzett távirat, amelyből megtudtuk, hogy Kerenszkij Petrográd ellen vonul. A munkások ezt nem akarták elhinni. Végül megérkezett Ufából a szovjet távirata. A biztos kész lett volna kozákokat segítségül hívni, de a szovjet ehhez nem járult hozzá. A munkások azt kívánják, hogy a hatalom a szovjeté legyen. Ezen az állásponton van a szovjet is.

B i r s z k

Birszk városa nevében *Csernyagyev* szólalt fel. – A szovjet nehéz munkát végez és a szociáldemokrácia zászlaja alatt áll. A szovjet végrehajtó bizottsága támogatja a „Mindен hatalmat a szovjeteknek” jelszót. A Kornyilov-puccs napjaiban forradalmi bizottság alakult a helyőrség parancsnokából, a milícia parancsnokából, valamennyi párt és a szovjetek két-két képviselőjéből. A forradalmi bizottságnak köszönhetjük, hogy a helyőrség mellettünk áll.

S z t y e r l i t a m a k

Sztyerlitamak városa nevében *Sepemok* elvtárs (bolsevik) beszélt. – Miután tisztáztuk, hogy a városban a helyőrség, a Vörös Gárda és a szakszervezetek a szovjet mellett állnak, a szovjet átvette a hatalmat. Amikor azonban a burzsoáziára nézve vigasztalóbb táviratok érkeztek, a városban megváltozott a hangulat. A bolsevikokat megpróbálták letartóztatni. Nyílt fellépésre a burzsoázia nem szánta rá magát, de elég már az is, hogy az ellenforradalom felemelte a fejét. A дума határozatot hozott a bolsevikok letartóztatására. A munkások és a helyőrség úgy döntöttek, hogy semmiféle letartóztatást nem tűrnek meg, s ha egyetlen bolsevikot is letartóztatnának, ezért a burzsoázia tíz képviselőjét fogják letartóztatni. A helyzet igen feszült.

Az elnök kérdéseket tesz fel:

- Az Ideiglenes Kormány biztosa működik?
- Lemondott.
- Helyettese?
- Teendőt a milícia parancsnoka látja el.
- Hogy állnak a számvivőséggel?
- A számvivőségen van biztosunk.

B e l e b e j

Belebej küldötteként *Volkov* szólalt fel és közölte, hogy a szovjet a kormányhatalommal együttműködik és gyakorlatilag nem vette át a hatalmat.

„Vperjod” (Ufa), 185. sz. 1917. november 7. 3. old.

Triumfalnoje szesztvije szovjetszkoj vlasztyi. I. köt.

383–387. old.

A szocialista forradalom kibontakozásának változatos eseményeit egy érdekes forrás segítségével napról napra, szinte krónikaszerűen nyomon kísérhetjük. A bolsevik párt Központi Bizottsága a petrográdi felkelés győzelme után, október 29. és november 7-e között bizalmas jellegű napi hivatalos jelentéseiben (bulletinjeiben) tájékoztatta a fejleményekről a pártszervezeteket. Bár a bulletinekbe a munka lázában kisebb pontatlanságok csúsztak, e napi jelentések történetileg főleg azért képviselnek rendkívüli értéket, mert hűségesen őrzik a párt vezetőinek akkori szemléletmódját. A Központi Bizottság bulletinjei meglepik az olvasót azzal a már-már rideg objektivitással, amellyel a forradalmárok veszteségeit, a kedvezőtlen mozzanatokot is számba vették.

Az OSZD(b)MP Központi Bizottságának bulletinjei a győzelmes felkelést követő napok eseményeiről

1. s z á m

Mivel újságokat nem lehet kapni és a táviratokat sem továbbítják, a Központi Bizottság úgy döntött, hogy tájékoztatás végett a helyzetet ismertető rövid bulletineket küld szét.

A demokrácia a munkások és katonák képében mögöttünk áll, s ezért az erő a mi kezünkben van, de a kispolgárság és a hivatalnokréteg szembefordul velünk, szabotálja és bojkottálja a Forradalmi Katonai Bizottságot és a biztosokat, úgyhogy az igazgatási apparátus gyakorlatilag nincs a kezünkben. Ugyanúgy szabotálnak a távirások is, nem továbbítják táviratainkat. A gatcsinai helyőrség egy része ellenünk van, ezért már voltak összetűzések és feltehető, hogy a főváros megközelítő útjait fegyveres erővel kell majd védeni. Finnországban egy erős és szervezett burzsoá gárda alakult. A romániai front, a fekete-tengeri flotta és Ogyessza terület Szovjetjeinek Központi Végrehajtó Bizottsága ellenünk van. 29-re virradó éjjel Petrográdon a hadapródiskolások és a kozákok egy része szembeszállt a Forradalmi Bizottsággal. Sikerült elfoglalniuk a telefont és két páncélkocsit zsákmányoltak; már megtörténtek ellenük a szükséges intézkedések. A helyőrség a Forradalmi Bizottság oldalán áll. Kerenszkij néhány szerelvény kozákkal tovább közeledik Petrográd felé. A várost a helyőrség és a Vörös Gárda védi. Kerenszkij hátában olyan csapatok vonulnak fel, amelyek a Forradalmi Bizottság mellé álltak. Az Északi Front támogatja a Forradalmi Bizottságot. Moszkvában,¹ Minszkben, Vityebszkben, Ufában, Szamarában, Mogiljovban a hatalom a szovjetek kezébe ment át.

1917. október 29.

2. s z á m

Október 29-én a Központi Bizottság elhatározta a Központi Végrehajtó Bizottság² kiegészítését, mégpedig úgy, hogy a Központi Végrehajtó Bizottságot arányosan ki kell egészíteni azoknak a pártoknak a képviselőivel, amelyek kivonultak a szovjetek kongresszusáról, valamint azoknak a szovjeteknek a képviselőivel, amelyek távol maradtak,

mégpedig körülbelül 125 000 főre egy képviselőt számítva. A kormányt a Központi Végrehajtó Bizottság alakítja meg, s neki tartozik felelősséggel. A kormányba bekerülhetnek mindazok a pártok, amelyek részt vesznek a szovjetekben. A megegyezés előtt kiadott dekrétumok jóváhagyandók. Az összoroszországi vasutasszövetség koalíciós szocialista kormány megalakítását követelte; arra az esetre, ha a viszálykodó felek vonakodnának eleget tenni ennek a követelésnek, a vasutasok általános sztrájkjal fenyegetőznek. Egyeztető bizottság alakult, amelyben részt vesznek a Központi Végrehajtó Bizottságnak, valamennyi párt Központi Bizottságának, a Forradalommentő Bizottságnak, a vasutasszövetségnek, a postás és távírásszövetségnek a képviselői. Pétervárott *a hadapródiskolások mozgalmát sikerült elfojtani.*

Sok volt az áldozat. A városban nyugalom uralkodik. A városi dumába befészkelődött Forradalommentő Bizottság utasítást adott a Forradalmi Bizottság tagjainak le tartóztatására. Moszkvában ismét felkeltek a hadapródiskolások és a francia csapatok, utcai harcok folynak. A hírek szerint Kerenszkijt bekerítették a Forradalmi Bizottság csapatai. Kornilov Kerenszkijnél van.³ Kerenszkij telefonon kapcsolatot tart fenn Mihail Alekszandrovicsal. *A Krimben (Szevasztopol, Jevpatorija, Feodoszija) minden hatalom a szovjeteké.* Szimferopolban Forradalommentő Bizottság alakult. Orsa, Mologyecsno, Minszk vasúti gócpontok a mi kezünkön vannak. A fővárosi lapok vidékre nem jutnak el. Petrográdnak nincsenek kellő információi a vidékről. Kérem, hogy a túlünk kapott híreket terjesszék kerületükben és levélben tájékoztassanak bennünket az ottani helyzetről.

1917. október 30.

3. s z á m

A Központi Végrehajtó Bizottságnak, valamennyi párt Központi Bizottságának, a vasutasszövetség, a postás- és távírásszövetség központi bizottságának képviselőiből álló egyeztető bizottság semmiféle eredményre nem jutott. A honvédők a megegyezést a következő feltételekhez kötötték: 1. A bolsevikok jelentsék ki, hogy valamennyi ezred a Forradalmi Katonai Bizottság fennhatósága alól a városi дума fennhatósága alá kerül. 2. A munkásoknak le kell tenniük a fegyvert és nem tanúsíthatnak ellenállást Kerenszkij Petrográd ellen vonuló csapataival szemben. 3. A Forradalmi Katonai Bizottság által letartóztatottak szabadlábra helyezendők. 4. A Forradalmi Katonai Bizottságot fel kell oszlatni. Ezeket a feltételeket nem fogadták el a bolsevikok, a baloldali eszerek, az internacionalista mensevikek, a mensevik egyesült internacionalisták. A Vasutasszakszervezet Összoroszországi Végrehajtó Bizottsága (Vikzsel), valamint a postás és távírásszövetség Központi Bizottságot ingadozik. Zvanka állomás vasúti alkalmazottainak gyűlése olyan értelmű határozatot hozott, hogy nem alakítanak sztrájkbizottságot és nem lépnek sztrájkba, amennyiben ezt a Vikzsel meghirdetné. Hasonló hírek érkeztek máshonnan is. A városban nyugalom van. A magasabb beosztású távíróhivatali alkalmazottakat el fogják bocsátani, lehet, hogy a távíróhivatal átmenetileg beszünteti a munkát. A posta működik. Lesznójban a repülőiskola tisztjei próbálták lefegyverezni a Vörös Gárdát. Carszkoje Szelóban és Pavlovszkban a mi csapataink állnak. Három lett ezred elfoglalta Gatcsinát. Kerenszkij törzsnél van a hírek szerint Vojtyinszkij és Szavinkov. Moszkvában tovább tartanak az utcai harcok. Olyan értesüléseink vannak, hogy a

moszkvaiak segítségére sietnek már csapatok a közeli városokból. Az Uralban a hatalom a szovjetek kezébe ment át. Hírek szerint Kalegyin elfoglalta Harkovot.

Reval és Petrográd között megszakadt a távirati összeköttetés a vonalak megromlására miatt. Reval Helsingforson át tartja fenn az összeköttetést. Finnországban izzó a hangulat. Sliszelburgban kerületi Forradalmi Katonai Bizottság alakult. Helyőrségparancsnokot választottak.

1917. október 31.

4. s z á m

Az egyesült mensevikek Központi Bizottsága leszögezte, hogy a kialakult helyzetből az egyetlen kivezető út egységes kormány létrehozása valamennyi szocialista részvételével, az eszerektől egészen a bolsevikokig. Az eszerek Petrográdban városi konferenciát tartottak. Ezen részt vett 99 baloldali és 4 jobboldali. A konferencia a Népbiztosok Tanácsa⁴ bizottságának feltétlen elismerése és a vele való együttműködésre szólított fel. A Központi Végrehajtó Bizottság eszer frakciója hasonló határozatot hozott. A baloldali eszerek hivatalosan bejelentették, hogy részt vesznek a Forradalmi Bizottság egész tevékenységében. Carszkoje Szelo elfoglalása után Kerenszkijnek mindössze 700 kozákja maradt. Nehéztüzérséget és egy páncélvonatot zsákmányoltunk. Lugából kozákokat és eszereket küldtek Kerenszkij segítségére. A lugai helyőrségnek a Forradalmi Bizottságban helyet foglaló küldöttei kijelentették, hogy szembeszállnak szovjetükkel és visszatérve azonnal új választásokat rendeznek és a Szovjetből kidobnak minden honvédőt. A tegnapi nap folyamán a Forradalmi Katonai Bizottságot felkeresték az 5., az 1., a 12., a 10., a 2., a 3. és a 8. hadsereg küldöttei és bejelentették, hogy hadseregeik a Petrográdi Szovjet mellett állnak és ilyen értelmű határozatokat is hoztak. Mindenfelől olyan hírek érkeznek, hogy bizakodó a hangulat. Moszkvában a mozgalom lecsendesedik. Vidékről csapatok vonultak fel, többek között a Jaroszlavl melletti Rosztovból tüzérséget küldtek, s ez segíti a moszkvai helyőrséget az ellenséggel való leszámolásban. Petrográdban hét napra való élelem van. A matrózok városszerte eldugott készleteket kutatnak fel, s máris 80 000 pud lisztet, 50 000 pud cukrot, 30 000 pud káposztát találtak. Ma reggel hat órakor a kozákokat a petrográdi ezredek és a frontkatonák küldöttsége keresi fel, s felajánlja majd nekik, hogy adják meg magukat, ne folytassák a harcot. Minszkben előbb a szovjet győzött, majd néhány nap múlva az ellenforradalmi frontbizottság kerekedett felül, amelyet részben újjáválasztottak, de nem adja vissza felhatalmazását. A kialakult helyzetre való tekintettel azok a hadseregek, amelyek új képviselőket választottak már, Minszkbe vezénylik egységeiket, hogy leváltsák a bizottságot és a szovjetnek adják át a hatalmat. A frontbizottságnak sikerült lőszert eljuttatni a Minszket bekerítő kozákokhoz, de a fegyver a szovjet kezén van. A helyzet nyomban megváltozik majd, mielőtt odaérkeznek a frontkatonák. Hasonló a helyzet Szmolenszkben. Orsában működik egy Forradalmi Katonai Bizottság és egy Forradalommentő Bizottság; a hatalom az előbbi kezében van. Az egyik ezred, amelyet Kerenszkij a frontról visszarendelt, miután Orsában értesült a helyzetről, ott maradt és őrszolgálatot teljesít a pályaudvaron, nem engedve át azt az ellenforradalmároknak. A kozákok Orsában ingadoznak. Szarátovban a helyőrség összetűzött a hadapródiskolásokkal és a tisztekkel (mindössze két tiszt maradt a helyőrségnél). A szovjet került ki győztesen. Tambovban a hatalom a szovjet kezén van, de a kadetok hazug híreket terjesztenek Petrográdról;

itt összetűzésre kerülhet sor. A legtovább a lovasság makacszkodott, de a gyalogság bekerítette és megadásra kényszerítette. A finnországi Willmanstrandban a kozákok a kozák csapatok képviselőinek uszítására fellázadtak. Leccsendesítésükre kiküldték a Viborgi Szovjet, a hadseregbizottság és a Viborgban állomásozó kozák csapatok képviselőit. Gomelben a szovjet határozatilag kimondta, hogy támogatja a Petrográdi Szovjetet, de az arányos képviselő elve alapján választott Végrehajtó Bizottság nem hajtja végre ezt a határozatot. Harkovban vasárnap estig még nem hallottak semmit Kalegyinről. Helyőrségünk igen erős. A nyugati frontról közlik, hogy gyakorlatilag fegyverszünet állt be: a katonák mindkét fél részéről kijárnak őszi sást kaszálni. Barátkozás nincs.

1917. november 1.

5. s z á m

Gatcsinában a kozákok Dibenko népbiztossal és az 5. hadsereg képviselőjével folytatott tárgyalások után átálltak a Szovjet oldalára. A kozák hadosztálybizottság olyan határozatot hozott, hogy sürgősen véget kell vetni a polgárháborúnak, Kerenszkijt le kell tartóztatni és ki kell adni a Forradalmi Katonai Bizottságnak, majd nyilvános népbírótság elé kell állítani. Kerenszkij álrúhában elmenekült. A kozákok erőlyes intézkedéseket tettek kézrekerítésére. Kerenszkij, Krasznov és Vojtyinszkij⁵ törzsét letartóztaták. Gatcsinát a finn ezred tartja megszállva, ott teljes a rend. Az őrséget a finn ezred adja a kozákokkal együtt. Gatcsinában november 1-én megszervezték a Forradalmi Katonai Bizottságot, s ennek munkájába bekapcsolódtak az usszuri kozákok is, akik támogatják a hatalomnak a szovjetek kezébe való átmenetét. A Pétervári Duma a hatalom újjászervezése céljából november 8-ra összehívta a városi és zemsztvo-önkormányzatok képviselőinek gyűlését és a Munkás-, Paraszt- és Katonaküldöttek Szovjetjének Végrehajtó Bizottságát. Az Urálból olyan hírek érkeztek, hogy ott teljes a nyugalom. A Központi Végrehajtó Bizottság (40 szavazattal 30 ellenében) elfogadta a bolsevikok trakciójának a szocialista pártok megegyezésére vonatkozó határozati javaslatát: „Kívánatosnak tartva a szocialista pártok megegyezését, a Központi Végrehajtó Bizottság leszögezi, hogy a megegyezés csakis a következő feltételekkel jöhet létre: 1. El kell ismerni a szovjet kormány programját, ahogy az a földről, a békéről szóló dekrétumban, a munkásellenőrzésre vonatkozó két tervezetben jutott kifejezésre. 2. El kell ismerni az ellenforradalom (Kerenszkij, Kornyilov, Kalegyin) elleni kiméletlen harc szükségességét. 3. El kell ismerni, hogy a hatalom egyetlen forrása a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek II. összoroszországi kongresszusa a parasztok részvételével. 4. A kormány a Központi Végrehajtó Bizottságnak tartozik felelősséggel. 5. A Központi Végrehajtó Bizottságban semmiképpen sem kaphatnak képviselőt azok a szervezetek, amelyek nem vesznek részt a szovjetekben. 6. A Központi Végrehajtó Bizottságot ki kell egészíteni a benne nem képviselt Munkás-, Katona- és Parasztküldöttek Szovjetjeinek, az összoroszországi szakmai szervezeteknek, nevezetesen: a Szakszervezeti Tanácsnak, az Uzemi Bizottságok Tanácsának, a Vasutasszakszervezet Összoroszországi Végrehajtó Bizottságának és a postás- és távírászszövetségnek a képviselőivel, valamint újraválasztásuk után a Parasztküldöttek Összoroszországi Szovjetjének és azoknak a katonai szervezeteknek a képviselőivel, amelyeket az utóbbi három hónapban nem választottak újjá.”

A Központi Végrehajtó Bizottság, a Forradalmi Katonai Bizottság és a Népbiztosok Tanácsa táviratilag elrendelte Kerenszkij letartóztatását. November 1-re virradó éj-

jel 12 órakor Finnországban általános politikai sztrájk kezdődött az országgyűlés által június-júliusban elfogadott törvénytervezetek végrehajtása érdekében.

1917. november 2.

6. s z á m

A mensevikek táborában szakadás következett be: Liber, Szkobelew és mások kiváltak a Központi Bizottságból. A hírek szerint szakadás várható az eszerek táborában is. A Központi Végrehajtó Bizottság a megegyezésre vonatkozólag a következő határozatot hozta: a Központi Végrehajtó Bizottság kívánatosnak tartja, hogy a kormányba belépjenek a Munkás-, Katona- és Parasztküldöttek Szovjetjeiben részt vevő azon szocialista pártok képviselői, amelyek elismerik az október 24-25-i forradalom vívmányait, vagyis a Szovjetek hatalmát, a földről, a békéről, a munkásellenőrzésről és a munkások felfegyverzéséről szóló dekrétumot. A Központi Végrehajtó Bizottság éppen ezért határozatilag kimondja, hogy folytatni kell a hatalomra vonatkozó tárgyalásokat valamennyi, a szovjetben képviselt párttal és ragaszkodik a megegyezés következő feltételeihez: A kormány felelősséggel tartozik a Központi Végrehajtó Bizottságnak. A Központi Végrehajtó Bizottság létszáma 150-re emelkedik. A Munkás- és Katonatanácsoknak ehhez a 150 küldöttéhez társul a kormányzósági parasztszovjetek 75 küldötte, a katonai alakulatok és a flotta 80 küldötte, a szakszervezetek 40 küldötte (25 az Összoroszági Szakszervezeti Egyesülés, 10 a Vasutasszakszervezet Összoroszági Végrehajtó Bizottsága és 5 a postai és távírói alkalmazottak részéről) és a petrográdi városi дума szocialista pártjainak 50 küldötte. A kormányban a helyeknek legalább a felét a bolsevikoknak kell juttatni. Mindenképpen a bolsevik pártnak kell megkapnia a munkügyi, a belügyi és a külügyi tárcát. A moszkvai és a petrográdi körzet csapatai fölötti rendelkezés joga a Munkás- és Katonaküldöttek Moszkvai, illetve Petrográdi Szovjetjének meghatalmazottját illeti meg. A kormány feladatául tűzi ki a munkások szervezett felfegyverzését egész Oroszországban. Határozatilag kimondták, hogy ragaszkodni kell Lenin és Trockij elvtárs jelöléséhez a kormányba. A határozatot hat ellenszavazattal és egy tartózkodással fogadták el. A posták és távíróhivatalok népbiztosa a távíróhivatalokból elbocsátotta az összes ellenforradalmárokat, s ezeknek elbocsátásuk után jelentkezniük kell katonai parancsnokuknál. Helyüket a szakszervezetekben működő olyan elvtársakkal töltik be, akik jártasak a távírázmunkában. Ivanovo-Voznyeszenszkben valamennyi sztrájkoló postai és távírói alkalmazott 5 órai letartóztatás után írásban vállalt kötelezettséget munkája rendes elvégzésére. A finn vasutasok sztrájkja a vonal Petrográdig terjedő egész szakaszán folyik, s így Oroszország el van vágva Európától. Petrográdban 300 000 pud gabonát koboztak el. A Miklós-vasút alkalmazottai és munkásai bizottságukon kívül 4 katonai szerelvényt küldtek Moszkva segítségére, köztük egy szerelvény matrózt és egy páncélvonatot. Moszkvában a hatalom a szovjet kezébe ment át. A hadapródiszkolások megadták magukat. A Novgorodi Szovjet honvédő állásponton van, de csak egyetlen rohamzászlóalj áll mögötte, s a lovasalakulatok által választott Forradalmi Katonai Bizottság ennek is a tudomására hozta, hogy nem engedi elvonulni, hanem mind egy szálíg végez velük. Mindamellett a Forradalmi Katonai Bizottság kapcsolatban áll a szovjettel és a vasutasokkal, akik egyik félnek sem hajlandók vagonokat adni. November 3-án Gatcsinához értek a rohamosztagnokok és összetűzésekre került sor, de aztán küldöttséget menesztettek Petrográdba, a Szmolnijba, s onnan a küldöttség azzal az elhatározással tért vissza, hogy alakulatát

meg kell győznie az állásaiba való visszavonulástra. November 2-án az OSZDMP Központi Bizottsága a következő határozatot hozta: 1. A Központi Bizottság leszögezi, hogy a Munkás-, Katona- és Parasztküldöttek Szovjetjei hatalmának jelszavát elárulja, aki kicsinyes alkudozásba bocsátkozik azért, hogy a szovjetekhez nem szovjet típusú, vagyis olyan szervezeteket csatoljanak, amelyek nem a földbirtokosok és tőkések megdöntéséért harcoló tömegek forradalmi élcsapatának önkéntes egyesülései. 2. A Központi Bizottság leszögezi, hogy aki enged a szovjetekben levő kisebbség ultimátumainak és fenyegetéseinek, az teljesen lemond nemcsak a szovjethatalomról, hanem a demokratizmusról is, mert az ilyen engedmények egyértelműek azzal, hogy a többség fél kihasználni többségét, hogy aláveti magát az anarchiának, s hogy bármely kisebbség megismételheti az ilyen ultimátumokat. 3. A Központi Bizottság leszögezi, hogy senkit sem zárt ki a szovjetek II. összoroszországi kongresszusáról, és most is teljes mértékben kész visszafogadni az eltávozottakat és elismerni a koalíciót ezekkel az eltávozottakkal a szovjetek keretein belül, hogy tehát szemenszedett hazugság az a vád, hogy a bolsevikok senkivel sem akarják megosztani a hatalmat. 4. A Központi Bizottság leszögezi, hogy a mostani kormány megalakítása előtt néhány órával a Központi Bizottság meghívta ülésére a baloldali szociálforradalmárok három képviselőjét, és hivatalosan felajánlotta nekik, hogy vegyenek részt a kormányban. Minthogy a baloldali eszerek elutasító választ adtak – bár az ideiglenes és feltételes volt –, a felelősség a megegyezés megghiúsulásáért teljes egészében és minden tekintetben ezekre a baloldali eszerekre hárul. 5. A Központi Bizottság emlékeztet arra, hogy a bolsevik frakció javaslatára a szovjetek II. összoroszországi kongresszusa határozatot hozott, amelynek értelmében kész kiegészíteni a szovjeteket részint a frontról hazatért katonákkal, részint parasztokkal, hogy tehát szemenszedett hazugság az olyan állítás, amely szerint a bolsevik kormány ellene van a parasztokkal való koalíciónak. Ellenkezőleg, a KB kijelenti, hogy kormányunk földtörvénye, amelyet szóról szóra az eszer választói utasításból másoltak le, gyakorlatilag bizonyította be a bolsevikoknak azt a fenntartás nélküli és őszinte készségét, hogy megvalósítsák a koalíciót Oroszország lakosságának óriási többségével. 6. A Központi Bizottság végül leszögezi, hogy minden nehézség ellenére a szocializmus győzelmét Oroszországban is, Európában is csak a mostani kormány politikájának tántoríthatatlan folytatása biztosítja. A Központi Bizottság szilárdan meg van győződve a szocialista forradalom győzelméről, s felszólítja az aggályoskodókat és ingadozókat, hogy hagyjanak fel ingadozásukkal és támogassák szívvel-lélekkel, minden erejükkel e kormány tevékenységét.

1917. november 4.

7. s z á m

A Központi Végrehajtó Bizottság 34 szavazatos többséggel 24 ellenében elfogadta Leninnek és Trockijnak a sajtószabadság ellen irányuló határozati javaslatát.⁶ Nogin, Rikov, Miljutyin, Tyeodorovics, Rjazanov, Gyerbisev népbiztosok lemondtak a népbiztosi tisztségről. A következő nyilatkozatot terjesztették be a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjének Központi Végrehajtó Bizottságához és a Népbiztosok Tanácsához: Azon az állásponton vagyunk, hogy valamennyi szovjet párt részvételével szocialista kormányt kell alakítani. Úgy véljük, hogy csakis ilyen kormány megalakításával szilárdíthatók meg azok az eredmények, amelyeket a munkásosztály és a forradalmi hadsereg az októberi-novemberi napokban hősie harcával kivívott. Úgy véljük, hogy ezen kívül csak

egyetlen út van még: egy tisztán bolsevik kormánynak a fenntartása a politikai terror eszközeivel. Erre az útra lépett a Népbiztosok Tanácsa. Mi nem léphetünk és nem is akarunk erre az útra lépni. Látjuk, hogy ennek következménye a proletár tömegszervezeteknek a politikai élet vezetéséből való kirekesztése, egy felelőtlen rezsim bevezetése, a forradalom és az ország elpusztítása. Ezért a politikáért nem vállalhatunk felelősséget és ezért a Központi Végrehajtó Bizottság előtt lemondunk népbiztosi tisztségünkről. Sljapnyikov csatlakozik ugyan a politikai helyzetnek ehhez az általános értékeléséhez, de megengedhetetlennek tartja a felelősség és a kötelezettségek elhárítását.

Kamenyev, Rikov, Miljutyin, Zinovjev és Nogin kilépett a bolsevik Központi Bizottságból. A német és az osztrák szocialisták üdvözik az orosz forradalmat. A bécsi proletariátus haladéktalan fegyverszünetet követel. A francia internacionalisták üdvözik a bolsevikokat. Harkovban a hatalom a Forradalmi Bizottság kezében van. Harkovot nem fenyegették kozákok. Krasznójarszkban a hatalom a szovjetek kezében van, Petrográdról és egész Oroszországról nincsenek értesüléseik, kéri annak közlését, hogy mivel és milyen módon segíthetnék a pétervári mozgalmat. Cseljabinszkban 500 ember veszítette életét, sok a sebesült.⁷ A Vasutasszövetség Összoroszági Végrehajtó Bizottsága lépéseket tesz annak érdekében, hogy élelmiszerszállítmányokat juttasson el Petrográdba. A Gatcsina ellen felvonuló 1000 rohamosztagból november 4-én 700 megadta magát, a többi pedig elmenekült, de ezeket üldözőbe vették abban a reményben, hogy sikerül őket megállítani és lefegyverezni. Dvinszkból közlik, hogy őrcsapatokat állítottak fel a Petrográdba vezető utakon: Rezsicában, Szokolnyikiben, s megteremtették az összeköttetést Szmolenszkig. Az 5. hadsereg feltartóztatott 3 kozák ezredet, 16 páncélkocsit és 1 páncélvonatot, amelyen határozottan ellenséges hangulat uralkodott. Ha Petrográdnak segítségre lesz szüksége, az 5. hadsereg alakulatai rádióhívásra 24 órán belül Petrográdnál, Szmolenszknél és Velikije Lukinál lesznek.

A Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetje Központi Végrehajtó Bizottságának ülése elfogadták a bolsevik frakció határozati javaslatát. A burzsoá lapok betiltását nemcsak a felkelésnek és az ellenforradalmi kísérletek elfojtásának időszakában felmerült harci szükségletek követelték meg; ez egyúttal elengedhetetlen átmeneti intézkedés abból a célból, hogy a sajtó területén olyan új rendszer alakuljon ki, amelyben a nyomdák és a papír tőkés tulajdonosainak nem lesz módjuk kényük-kedvük szerint formálni a közvéleményt. Következő lépésként el kell majd kobozni a magánkézben levő nyomdákat és papírkészleteket, s ezeket a központban és vidéken a szovjethatalom kezébe kell majd átadni, hogy a tényleges eszmei erejüknek megfelelően, vagyis híveik száma arányában használhassák a sajtó technikai eszközeit. Az úgynevezett „sajtószabadság” helyreállítása, vagyis a nyomdák és a papír egyszerű visszaadása a tőkéseknek, a népi tudat mételyezőinek, nem volna más, mint megengedhetetlen kapituláció a tőke akarata előtt, a munkás-paraszt forradalom egyik legfontosabb pozíciójának feladása, vagyis mindenképpen ellenforradalmi jellegű intézkedés. A Központi Bizottság éppen ezért azt ajánlja a Központi Végrehajtó Bizottság bolsevik frakciónak, hogy a leghatározottabban utasítsanak vissza minden olyan javaslatot, amely a sajtó területén a régi rendszer helyreállítása felé hajlik, s fenntartás nélkül támogatassák ebben a kérdésben a Népbiztosok Tanácsát a kispolgári előítéletekből vagy az ellenforradalmi burzsoázia érdekeinek nyílt szolgálatából fakadó igényekkel és követelésekkel szemben.

1917. november 5.

Puriskevics vezetése alatt álló tisztek újabb tisztihadapródiskolás összeesküvést szerveznek és a forradalmi katonák, matrózok és munkások elleni közös akciók céljából egyezkednek Kalegyinnal, egyúttal pedig cinkosaik révén arra próbálják rávenni a népet, hogy szüntesse be a burzsoázia elleni terrort, biztosítsa az ellenforradalmároknak a forradalom elleni cselekvés „szabadságát”. Puriskevicset vasárnapra virradó éjjel letartóztatták. Egy Kalegyinhez címzett levelet találtak nála. A Központi Bizottság felhívással fordult a párt valamennyi tagjához és Oroszország összes dolgozó osztályaihoz,⁸ s ez a „Pravda” november 6-i esti számában jelent meg. A felhívásban megállapították, hogy a bolsevik kormány megszervezésével csupán a szovjetek II. összoroszországi kongresszusának akaratát teljesítették.

A baloldali eszereknek felajánlották, hogy lépjenek be a kormányba, de azok azt visszautasították. A szovjetek II. összoroszországi kongresszusa hagyta jóvá a tisztán bolsevik kormánylistát is. A továbbiakban értékeli Kamenyevnek, Zinovjevnek, Noginnak, Rikovnak és Miljutyinnak a Központi Bizottságból való kiválását és megállapítják, hogy viselkedésük összeegyeztethetetlen párttagságukkal, s hogy vagy alá kell vetniük magukat a többségnek, vagy ha folytatni akarják politikájukat, azt csak a párt sorain kívül tehetik. A tömegek nem ingadoznak. A megalkuvók minden javaslata csakis a kornyilovista klikknek kedvez, amely most Puriskevics és összeesküvő tisztjei képében jelentkezik. A Központi Bizottság rendíthetetlenül a szovjethatalom, vagyis a szovjeteken belüli többség talaján áll és hajlandó megosztani a hatalmat a kisebbséggel, azzal a feltétellel, hogy ez a kisebbség lojális és becsületes kötelezettségvállalással aláveti magát a többségnek és az *egész* II. összoroszországi szovjetkongresszus által *jóváhagyott program* megvalósításán fáradozik. Végezetül a Központi Bizottság felhívja a dolgozókat arra, hogy legyenek nyugodtak és szilárdak, mivel pártunk, a szovjetek többségének pártja egységesen védelmezi érdekeit.

A finnországi csapatok és a balti flotta fenntartás nélkül elismerték az új kormányt. A fordulat idején sehol sem voltak rendbontások. Kerenszkij kormányának ügynökeit mindenütt leváltották. Minden intézménynek van egy biztosa a finn forradalmi szervezetek részéről. Hamarosan összeül a hadsereg és a munkások finnországi kongresszusa, hogy végleg megszilárdítsa a forradalom vívmányait. Mi támogattuk a finn proletariátus mozgalmát, sztrájkját.

Az élelmiszerhelyzet rendkívül súlyos.

Kijevben a hadapródiskolások megadták magukat. A hatalom a szovjetek kezében van. Harkovban és Belgorodban nyugodt a légkör. A harkovi ipari bizottság kijelentette, hogy teljesen el van látva ásványi tüzelőanyaggal. Forradalmi Katonai Bizottság alakult. A helyőrség a szovjetek oldalán áll. Úgy döntöttek, hogy semmiféle szerelvényt nem engednek át Pszkovba. A kozákok szerelvényeit visszafordították. A Belgorodban, Tula kormányzóságban és Karavannaja állomáson álló lengyel ezredek a Forradalmi Katonai Bizottságot támogatják. A 10. hadsereg üdvözlí a Forradalmi Katonai Bizottságot a 129. tüzérdandár 1. ütege üdvözlí és kész támogatni a Forradalmi Katonai Bizottságot és a szovjeteket. A 12. hadsereg küldötteinek értesítése szerint a hadsereg óriási többsége a szovjetek oldalán áll. A hadsereg küldötteinek október 28-i kongresszusán a jobboldaliak elszakadtak, a baloldaliak pedig egyesültek a Forradalmi Katonai Bizottsággal. A jobboldaliak azzal fenyegetőznek, hogy ha a Forradalmi Katonai Bizottság elvezénnyel csapattesteket, erősítéseket küldenek Kerenszkijnek. Úgy döntöttek, hogy várnak a hadsereg következő, november 15-én összeülő kongresszusáig és a Forradalmi Katonai Bizottság utasítása nélkül semmiféle alakulatot nem indítanak útnak.

A Donyec-medence küldöttei közlik, hogy Makejevóban és Dmitrovkában 600 kozák, a csumkovszki ércbányában egy század áll. A kalmiuszi kerületben a munkások nyomására feloldották a kivételes állapotot. A munkások azt követelik, hogy november 10-ig vezényeljék el a kozákokat és sztrájkokkal fenyegetőznek.

1917. november 7.

Protokoll Centralnovo Komiteta RSZDRP(b).
Auguszt 1917 febrálj 1918. M. 1958. 235–245. old.

¹ Moszkvában a szovjethatalom november 2-án, Mogiljovban november 18-án stabilizálódott. A napi jelentés tehát pontatlanul fogalmaz ebben a tekintetben,

² A szovjetek Központi Végrehajtó Bizottságáról van szó.

³ Nem Kornilov, hanem Krasznoj tábornok támadott Petrográd irányában Kerenszkij társaságában.

⁴ A szovjetek II. összoroszországi kongresszusa megalakította Oroszország első munkás-paraszt kormányát, a Népbiztosok Tanácsát. Elnökké Lenint, belügyi népbiztossá A. L. Rikovit, földművelésügyi népbiztossá V. P. Miljunyint, munkaügyi népbiztossá A. G. Sijapnyikovot, kereskedelem- és iparügy népbiztossá V. P. Nogint, közoktatásügyi népbiztossá A. V. Lunacsarszkijt, pénzügyi népbiztossá I. I. Sztjepanovot (Szkvorcovot), külügyi népbiztossá L. D. Trockijt, igazságügyi népbiztossá G. I. Lomovot (Oppokovot), élelmezésügyi népbiztossá I. A. Tyeodorovicsot, a posta- és táviróügyek népbiztosává I. P. Glebovot (Avilovot) nevezték ki. A hadügyi népbiztosság vezetését háromtagú kollektívára bízták, tagjai voltak: V. A. Antonov (Ovszejenko), Ny. V. Krilenko és P. J. Dibenko. A nemzeti-ségügyi népbiztos I. V. Sztálin lett.

Trockij szerint a szovjet kormány tagjának pontos elnevezése egy közte és Lenin között lezajlott beszélgetés során alakult ki. A szocialista miniszteri funkció megjelölésére e funkció forradalmi tartalmának nyomatékosabb ki-domborítása érdekében Trockij hozta szóba a „népbiztos” kifejezést. Lenin elfogadta a javaslatot és döntése alapján népbiztosok tanácsának nevezték hivatalosan a szovjet kormányt.

⁵ V. Sz. Vojtyinszkij a Petrográdi Szovjet Végrehajtó Bizottságának volt a tagja, az októberi forradalom után Kerenszkij hadjáratának egyik megszervezője.

⁶ Az ellenforradalmi polgári sajtó betiltását tartalmazta.

⁷ Téves közlés, Cseljabinszkban ekkor nem folytak harcok.

⁸ Lásd *Lenin Művei*, 26. köt. 308–313. old.

A forradalom nemcsak a csatatereken és barikádokon folyt. A művelődés kevésbé áttekinthető, sokkal tagoltabb térségein szintén megmérkőztek a régi és az új világ erői.

A szocialista forradalom félrešöpörte a talmi értékeket, de ugyanakkor féltő gonddal mentette a jövő számára a múlt igazi művészeti eredményeit.

S erre az utóbbira sokszorosan szükség volt. A fegyveres küzdelmek óhatatlanul fenyegették a műemlékeket. A megdöntött polgárság pedig – Lunacsarszkij hasonlatával – garázda részeként ábrázolta a forradalmat, amely a kultúra kertjébe törve lábbal tiporja a virágokat. E rágalmat napnál világosabban meg kellett cáfolni.

A műemlékvédelem ezért vált a szocialista forradalom egyik legfontosabb politikai kérdésévé ebben az időszakban. Ez volt az a kulcs, amellyel a szovjethatalom a leggyorsabban találta meg az utat a művészek, a műértők és a műpártolók szíve, érzelmvilága felé.

A moszkvai V. Sz. Kungyiusz, P. V. Kuznyecov és A. Ny. Zlatovratszkij emlékeztőredékei elsősorban szintén a műemlékmentés, illetve a képzőművészetek oldaláról világítják meg a kultúrforradalom hódító útját, a művészek, tudósok és műbarátok egy csoportjának lelkes csatlakozását.

Az írók szintén válaszút elé kerültek, s a döntés egyáltalán nem bizonyult könnyűnek. Vagyim Andrejev, apjának, Leonyid Andrejevnek, a világhírű haladó írónak példájával mutatja be, hogy azokban a napokban sokan milyen mély válságon mentek keresztül, s gyakran életük végéig sem találták meg a krízisből való kivezető utat (lásd 357–359. old.). Mások, mint például Majakovszkij azonnal határozottan állást foglaltak az új társadalmi rendszer mellett. Az előző költő- és írónemzedékek több tagja (például Blok vagy Gorkij) bizonyos válságperiódus után döntött a szovjethatalom mellett.

Kungyiusz emlékezései a műemlékmentésről és a forradalom új szobrairól

Lenin ama megállapításainak és útmutatásainak szellemében, amelyek szerint az értelmiséget be kell vonni az új társadalom építésébe, valamint a műkincsek védelmébe, a Moszkvai Szovjet Elnöksége azzal bízta meg a művészeti szekció elnökét, P. P. Malinovszkijt, hogy szervezzon egy ideiglenes bizottságot a műemlékek és régiségek védelmére.

A Moszkvai Szovjet elnökségének a késő éjszakába nyúló rendkívüli ülésén lefektették e bizottság megszervezésének alapelveit, s másnap behívták a Moszkvai Szovjetbe azokat a művészeket, akik a régi művészeti és népművelési bizottság tagjai voltak. Hatnyolc ember jött el: azok, akik fenntartás nélkül a szovjethatalom mellé álltak.

Ezekben a napokban K. M. Vernovszkij levélben közölte velem, hogy haladéktalanul jelentkezzem a Kremlben Malinovszkij biztosnál, mivel a Moszkvai Szovjet a bizottság titkárává nevezett ki.

Nyomban elindultam a Kremlbe. A Troicki kapun léptem be. Az utcákon sehol egy lélek, s fogalmam sincs, merre tartsak. Találomra egyenesen, előre mentem. Egy szem-

bejövő palotaőről megkérdeztem: „Hol találhatom Malinovszkij biztost?” A válasz: „Nem ismerem.”

– És hol van itt valamilyen hivatal?

– Itt az udvari kancellária.

Beléptem az épületbe, felmentem az emeletre, s az irodahelyiségekben néma csendben dolgozó tisztviselőktől ismét megkérdeztem:

– Hol találhatom Malinovszkij biztost?

S a válasz újra: nem ismerjük. Járt itt valaki, de hogy ki, azt nem tudjuk, s hogy hol van, azt sem tudjuk.

– S hol a főnökük?

– Az ott Tirtov tábornok szobája.

Beléptem. Valami szárnysegéd-féle állt az utamba.

– Kit keres?

– Malinovszkij biztossal szeretnék beszélni.

– Azonnal jelentem.

A férfi elindult, hogy bejelentsen, én meg nyomban utána mentem. Elég mérges hangon elmondtam, hogy egy biztost, Malinovszkijt küldtek ki ide, s nekik tudniuk kell, hol van. Ám Tirtov is szívélyesen azt válaszolta: „Ebben, sajnos, nem lehetek szolgálatára.”

Ereztem, hogy itt szemérmetlen szabotázs folyik. Sarkon fordultam hát és kimentem az utcára. Amint kiértem, éppen Malinovszkijba botlottam, amint I. P. Petrijakovval, a Kreml őrségének parancsnokával az épület felé tartott. Közöltem vele, hogy titkárul mellé rendelték, s elmondtam, mennyit kerestem már, de senki sem volt hajlandó közölni, hol találom. Malinovszkij megerősítette, hogy a Kremlben csakugyan szabotázs folyik, nem akarják őt elismerni, nem hajlandók engedelmeskedni neki és a vagyont sem hajlandók átadni. „Ám úgy határoztam – mondotta Pavel Petrovics –, hogy türelmesen várak, munkarendjüket nem zavarom meg és semmit el nem hamarkodok. A vagyont leltár szerint átveszem az Ideiglenes Kormánytól. Ami a védelmet illeti, Petrijakov őrségparancsnokkal és Oranovszkij bizottsági taggal már megtettük a szükséges lépéseket: a tisztviselőkkel közöltük, hogy kötelesek alávetni magukat a forradalmi bolsevik hatalomnak. Megerősítettük a belső őrséget és a tisztviselőket személy szerint felelőssé tettük a munka normális menetéért. Petrijakov őrségparancsnok biztosította a teljes katonai védelmet.” Az én ügyemre visszatérve pedig így folytatta: „S most menjünk és foglaljuk el irodahelyiségünket.”

Élénkségünkkel, tetterőnkkel, határozottságunkkal kiríttunk a nyomasztó környezetből. Vidáman elindultunk a Gavallér-szárny felé, ahol a földszinten két kisebb szoba várt bennünket, mahagóni-bútorral berendezve. Az egyik asztalkán írógép állt. Egy altsízt fogadott bennünket, egy Petrov nevezetű kedélyes és barátságos ember.

A körülmények, az emberek – minden új és szokatlan volt. Jól megnéztem Petrovot, figyeltem arcát, viselkedését, füleltem minden szavára. Percről percre jobban megtetszett nekem, s hamarosan rájöttem, hogy nem holmi hivatalnokfélével van dolgom, hanem egyszerű munkásemberrel.

Malinovszkij nyomban intézkedett: „Ez itt az asztala, üljön le és fogadjon mindenkit, aki engem keres. Hamarosan visszajövök.”

Kettesben maradtunk Petrovval. Egyelőre nem volt semmi tennivalónk, elhatároztam hát, hogy kikérdezem őt a Kreml szervezete, az alkalmazottak helyzete stb. felől.

Petrov a következőket mondta el nekem. Az udvari kancellária a cári udvari minisztérium hatáskörébe tartozott. A Kremlben az első ember Maszlov-Odojevskij herceg volt, az udvari kancellária vezetője és a paloták – a Kreml-palota, az Arhangelszkij-

kastély, a Nyesszkucsnij-palota, a Péter-palota –, valamint a Nagy és a Kis Színház igazgatója. Az udvari kancellárián kívül sok más hivatal és intézmény is működött a Kremlben: a szent szinódus, a levéltár, a Hadimúzeum, a palotaőrség.

Az udvari kancellárián százhuszonnyolc ember dolgozott, testületekre osztva: komornyikok, színházi jegyszedők, lakájok, örök és munkások. Emellett ide tartozott A. N. Polevoj-Mansfeld vagyonkezelő igazgató, V. K. Trutovszkij kamarás, a Fegyvertár őre, Arszenyij archimandrita, a patriarkátusi kincstár őre. Kincseken kívül a Kreml raktáraiban nagy mennyiségű különféle felszerelést, tartós élelmiszert, fehérneműt, edényt stb. is tároltak.

Petrov készségesen válaszolt minden kérdésemre.

Nemsokára visszajött Malinovszkij is, és panaszkodott, hogy már két éjjel nem aludt. Petrov kiment a szobából, s néhány perc múlva szappannal és törölközővel tért vissza. Malinovszkij kissé felfrissítette magát. Petrov közben forró vizet hozott és ravaskásan megjegyezte: „Egy kis tea is akad”, majd egy szelet kenyérrel és cukorral is megkínált. Mőfdelett örültünk ennek, mert ez volt az első kapcsolatunk a régi alkalmazottakkal.

Élvezettel szürcsöltük a teát. „No, Petrov, ezek szerint együtt dolgozunk majd? Legyen a segítségére a titkárunknak” – mondotta Malinovszkij. – Petrov így válaszolt: „Persze, biztos elvtárs, hiszen mi is munkások vagyunk, nem tábornokok.”

... Malinovszkij, nézetem szerint, helyes taktikához folyamodott. Úgy döntött, hogy nem siettetni a vagyon hivatalos átadását, hanem mindenekelőtt jól megszervezi a Kremlnek, s benne az értékeknek az őrzését. Malinovszkij, Oranovszkij és Petrijakov kidolgoztak egy őrségrendszert, amelynek keretében ők helyezték el az őrszemeket. Így a Kremlben levő paloták és más épületek a cári bizottság kezéből lassanként tényleges gazdáiknak, a műemlék- és régiségvédelmi bizottság tagjainak kezébe mentek át. A bizottsági tagok megismerkedtek az emberekkel, az objektumokkal, a munkafeltételekkel és feladatokkal. Miután mindezt sikerült elérni, a hivatalos átadás és a leltározás már sokkal könnyebbnek bizonyult. A szabotázs letörése után a monarchikus bizottság belátta, hogy a további harc céltalan volna, és lemondott rendelkezési jogáról, leltár szerint átadva a teljes vagyont Malinovszkijnak és Oranovszkijnak.

Az udvari vagyon átadása során kitűnt, hogy minden a legteljesebb rendben van, az iratokban leltárkönyvekben foglaltak mindenben megfelelnek a valóságnak. Az átadás után minden vagyontárgy a régi helyén maradt. Az igazgató alkalmazottakkal közölték, hogy nem bocsátják el őket, ha becsületesen végzik munkájukat.

Az alkalmazottak valamennyien átálltak a szovjethatalom oldalára és nyilatkozatot adtak át a bizottságnak, amelyben kérték régi munkakörükben való meghagyásukat.

Az átállt hivatalnokok között volt a régi udvari kancellária sok vezetője is: A. N. Polevoj-Mansfeld vagyonkezelő igazgató, Tirtov tábornok, a pénzügyi részleg vezetője, Trutovszkij kamarás, a Fegyvertár őre és mások. Közülük többen becsületesen és lelkiismeretesen szolgálták a szovjethatalmat. Trutovszkij például rövid idő alatt beavatott bennünket minden ügybe, ismertette velünk az értékeket és az okmányokat. Keze alatt minden a legnagyobb rendben volt. Trutovszkij tevékenyen részt vett bizottságunk munkájában, s így a numizmatikai szekció elnökévé választották. Lelkiismeretesen együttműködött a bizottsággal Arszenyij archimandrita is, a patriarkátusi kincstár őre.

Malinovszkij és Oranovszkij nagy szervezőkészségről és emberismeretről tettek tanúságot, s igen tapintatosan tudtak bánni a régi alkalmazottakkal. Nekik köszönhető, hogy viszonylag könnyen és hamar sikerült a szovjethatalomnak alárendelni a régi kollektívát, fenntartani a rendet és fegyelmet, bizalmat kelteni az emberekben és így biztosítani azt, hogy szívükön viseljék a Kreml kincseit.

Az alkalmazottak később sokszor mondogatták: „Nem is hittük volna, hogy a bolsevikok ilyen becsületesek. Azt gondoltuk, hogy idejönnek és mindent széthurcolnak, pedig lám, hogy vigyáznak mindenre: nem nyúltak hozzá semmihez.”

A bizottság tagjainak munkája konkrét, operatív megbízatásokból állt. Förgeteges, zord telünk volt, magas hókupacok torlaszolták el az utakat, leállt a közlekedés. A művészek viszont, félretéve ecsetet és agyagot, nagy odaadással láttak hozzá a műkincsek védelméhez. Ez sokszor fizikai erőfeszítéseket is követelt. Meskov és Jakovlev például szinte a kezükben hozták át Kuncevóból Kutuzov kocsiját, hogy megőrizték a történelemnek. Ez ma Zagorszkban látható. A bizottság tagjai nagy mesterek sok képét vásárolták össze a zsbvásárokon, s ezek mind a Tretyakov Képtárba kerültek. Emlékszem egy érdekes esetre: egy ízben feldúltan berontott hozzánk Sz. Seremetyev gróf és közölte, hogy török-zúzzák híres porcelángyűjteményét. Nyomban kiszállt hozzá Meskov és Zsukov, s így sikerült mindent megmenteni. Seremetyev gróf egész gyűjteményét átadta az államnak, s nem győzött hálálkodni Meskovnak és Zsukovnak.

Érdeklődésre tarthat számot egy másik eset is. A bizottságot felkereste M. I. Csajkovszkij, a híres zeneszerző fivére azzal a kéréssel, hogy óvjuk meg a zeneszerző klini házat, mert – mint mondotta – „az anarchisták fel akarják dúlni”. Persze nyomban elküldtünk néhány bizottsági tagot a védelem megszervezésére, és a házat sikerült megmenteni.

A magánszemélyek birtokában levő műkincsek nyilvántartásba vétele nagy és fáradságos munka volt, óriási akaraterőt, leleményességet, sőt bátorságot követelt. Sokszor fegyveres erőt is igénybe kellett venni. Különösen nehéz volt a feladat, amikor a bizottság a tulajdonosok ellenállásába ütközött, akik össznépi jelentőségű műkincseket elrejtettek, sőt olykor meg is semmisítettek.

A bizottság tagjai részt vettek a bankok széfjeinek felnyitásában s nyilvántartásba vették az ott őrzött történelmi és művészeti értékeket. Leltárt készítettek róluk s átadták őket az államnak. Rizskov széfjében például egy igen régi éremgyűjteményt találtak. A tulajdonos nem volt hajlandó átadni az államnak, de a bizottság közbelépésére a gyűjtemény mégis a múzeumba került.

Irodánk előtt mindig ott állt néhány tehergépkocsi felfegyverzett matrózokkal, hogy elkísérjék a művészeket, ha őrésre van szükségük. A matrózok szívesen részt vettek könyvek, képek szállításában stb.

Egyik alkalommal berohant a szobánkba M. N. Jakovlev, lobogó sállal, vállravezett vattakabáttal, s feldúltan kiáltozott: „Ki szabad a bizottság tagjai közül? A Znamenkán a járdán rengeteg könyv hever, köztük régi kéziratok. Azonnal meg kell menteni őket.”

Szabad bizottsági tag pillanatnyilag egy sem volt. De éppen befutott egy tehergépkocsi fegyveres matrózokkal. Hozzájuk fordultunk: „Eltvársak, legyenek szívesek segíteni Jakovlev elvtársnak könyveket elszállítani.” Szívesen vállalkoztak a feladatra, Jakovlev a kocsiba ült, s csakhamar mindent átszállítottak a Rumjancev Könyvtárba.

A bizottság tagjai nagy munkát végeztek a levéltárak, könyvtárak átszállítása terén. Megmentették például J. J. Jegorov óhitű kereskedő könyvtárát, amelyhez kétezerhetvenhat régi kézirat tartozott, a XIII. századtól kezdődően. Köztük volt egy ritka krónikagyűjtemény XVI–XVIII. századi másolata, több matematikai tankönyv, gyógyászati könyv stb. továbbá egy, a XVI. században másolt és színes miniatúrákkal illusztrált kronológikus egyetemes történeti áttekintés, az orosz művészettörténet tanulmányozásának egy fontos forrásmunkája. A kéziratok megmentésében fontos szerepe volt I. A. Truskinak, a belvárosi kerület helyettes biztosának... Amikor a kormány Lenin vezetésével Petrográdból Moszkvába helyezte át székhelyét, sok minden megváltozott a Kreml életében és a bizottság tevékenységében.

Hogy Vlagyimir Iljics pontosan mikor érkezik majd a Kremlbe, azt előre nem tudtuk. Közvetlenül megérkezése előtt azonban Oranovszkij közölte velem Malinovszkijnak azt az utasítását, hogy aznap fogjam minél rövidebbre a félfogadást, a maga részéről pedig hozzáfűzte, hogy engem jelöl ki a bizottság ügyeletesévé.

Asztalunknál ültünk és rendes napi munkánkat végeztük, amikor Vlagyimir Iljics a Gavallér-szárny épületébe érkezett. A szobában sügva terjedt a hír: „megjött Lenin”. Mindenki kitódult, csak nekem kellett ottmaradnom. El sem mondhatom, mennyire el voltam keseredve. Lenint Malinovszkij, Oranovszkij és mások fogadták.

Mint később megtudtam, Vlagyimir Iljics egy ideig az első emeleten, a számára átmenetileg berendezett lakásban tartózkodott. A forradalom előtt Fredericksz, az egyik cári potentát lakott benne. Lenin a lakás megtekintése után kérte, hogy vigyenek el onnan minden felesleges berendezést, majd elindult, hogy megtekintse a Kremlt.

Néhány nap múlva Lenin felfigyelt bizottságunk munkájára. Fogadta Malinovszkijt, Oranovszkijt és a bizottság más tagjait, s hosszan elbeszélgetett velük. Amikor megtudta, hogy valamennyien ingyen dolgozunk, haladéktalanul intézkedett, hogy a bizottság tagjai az ülésekért honoráriumot kapjanak...

Közeledett 1918. május elseje. A szabad Szovjet-Oroszország először ünnepelte meg a nemzetközi proletariátus napját. Április derekán a műemlék- és régiségvédelmi bizottság megkapta „A köztársaság emlékműveiről” szóló rendeletet, amelyet Lenin írt alá.

Lenin óriási jelentőséget tulajdonított a forradalmi eszmék propagálásának. Ezért azt javasolta, hogy az ünnepre változtassák meg a régi utca- és térneveket, cseréljék ki a különféle emblémákat, címereket újakkal, amelyek a dolgozó Oroszország érzelmeit és gondolatait fejezik ki. A rendelet felhívta a figyelmet Moszkva ünnepi feldíszítésére. Nyomatékosan hangsúlyozta, hogy május elsejére el kell távolítani a cárizmus néhány emlékművét.

Moszkvában a rendelet kiadása után nyomban összeült a műemlék- és régiségvédelmi bizottság. Az ülésen részt vevő festőművészek és szobrászok nagy lelkesedéssel fogadták a Népbiztosok Tanácsának rendeletét. Miután megvitatták a rendeletet, bizottságot küldtek ki annak kivizsgálására, hogy a moszkvai emlékművek közül melyiket kell majd lebontani. Ezután egy kis fennakadás következett be, mivel a bizottságnak nem voltak munkásai. A „Szerp i molot” gyár sietett a segítségére. A gyár munkásai napi munkájuk végeztével a mai Szovjet térre vonultak, hogy lebontsák Szkobelev tábornok szobrát. Majd lebontották III. Sándor emlékművét és még néhány emlékművet. De a régi emlékművek lebontásával a feladatnak csak a fele oldódott meg, a másik, sokkal nehezebb és felelősségteljesebb része az új emlékművek felállítása volt.

A kiváló forradalmárok és közéleti személyiségek emlékének megőrzésére a bizottság nagyszabású pályázatot hirdetett a festőművészek, szobrászok, zenészek körében. Hatvankét szobrász jelentkezett a pályázatra. Mezencev vállalta Marx szobrának elkészítését, Konyenkov pedig egy Razin-szobor megmintázására jelentkezett. Lenin állandóan figyelemmel kísérte a művészek munkáját. Javaslatára július 9-én N. D. Vinogradov fiatal építész azzal bízta meg, hogy rendszeresen ellenőrizze a munkát és állandóan informálja őt a fejleményekről. Lassan, igen lassan haladt a dolog. Elsőként Ragyiscsev szobrát leplezték le, amelyet L. V. Servud készített. Ezt más emlékművek követték.

Iz isztorii sztroityelsztva szovjetszkoj kulturi.

297–313. old.

P. V. Kuznyecov a művészképzés átszervezéséről és a „monumentális propagandáról”

(Visszaemlékezés)

1917 novemberében a két Szovjet – a Katonaküldöttek Szovjetje és a Munkásküldöttek Szovjetje – egyesült. A mi kulturális-népművelési bizottságunk is egybeolvadt a Munkásküldöttek Szovjetje kebelében működő kulturális-népművelési bizottsággal. Ugyanakkor a Moszkvai Szovjet megalakította a műemlék- és régiségvédelmi bizottságot, a Munkás- és Katonaküldöttek Moszkvai Szovjetjének kulturális-népművelési bizottságához tartozó művészek egy kisebb csoportjából.

Attól fogva én is a műemlék- és régiségvédelem területén működtem.

A legfontosabb problémák egyike az volt, hogy újja kellett szervezni a művészképzést a művészeti főiskolákon: a Szépművészeti Akadémián, a Sztroganov Főiskolán, a Festészeti, Szobrászati és Építészeti Főiskolán. Az utóbbi kettőnek akkor már tanára voltam, s így az egész átszervezés a szemem előtt ment végbe. Rengeteg terv és javaslat merült fel. A Festészeti, Szobrászati és Építészeti Főiskolát Szabad Műtermeknek keresztelték át. Az ott folytatott oktatás lényege a következőkben foglalható össze. Az előadónak meghívott művészek mindegyike kapott egy műtermet, a tanulók pedig maguk választották meg előadójukat és az ő műtermében dolgoztak ízlésüknek és felfogásuknak megfelelően. A felvétel tehetségvizsgálat alapján történt. Az előadó kötelességei közé tartozott, hogy minél gondosabban foglalkozzék a tanuló egyéniségével és kifejlessze benne az eredetiséget. Műteremvezető volt Arhipov, Maskov, Konyenkov, Konszalovszkij, Kuznyecov, Matvejev, Rozsgyesztvenszkij.

A Sztroganov Főiskola más irányban fejlődött, mivel szoros kapcsolatban állt az iparral és az alkalmazott művészetekkel. Műtermekben konkrétan tevékenység folyt: textilfestészet, falfestészet és freskófestészet, monumentális művészet. A tanulók a falfestészetet egyes rendelések teljesítése során gyakorolták. Ily módon készültek például a Pokrovszkij-laktanya előcsarnokának falfestményei.

Vlagyimir Iljics Lenin élénk érdeklődést tanúsított a művészeti kérdések iránt, elsősorban a „monumentális propaganda” feladataival kapcsolatban. A monumentális művészet az ő kezdeményezése nyomán fejlődött félelmetes forradalmi fegyverré. Lehetőség nyílt arra, hogy a tereket, épületeket, hidakat érdekes falfestményekkel, plakátokkal, zászlókkal, jelmondatokkal, emlékművekkel díszítsék.

Emlékszem, az októberi forradalom évfordulójára azt a megbízatást kaptam, hogy a Kis Színház homlokzatára hatalmas pannót fessek, amelynek témája „Sztjepan Razin a bárkáival” volt; Sz. T. Konyenkov pedig emléktáblát készített a Kreml falára ezzel a felirattal: „Azok emlékére, akik elesetek a békéért és a népek barátságáért vívott harcban.”

Nagy feladatok álltak előttünk, amelyeknek megoldása azokban a feszült időkben rendkívül nehéz volt. Csak tetterőnk, odaadásunk, lelkesedésünk segített túl a nehézségeken. Az emberek nyakig belemerültek a munkába. A bizottság egyik vezetője, Jevgenyij Vlagyimirovics Oranovszkij például kiváló műértő volt. Felismerte, milyen nagy veszély fenyegeti a műkincseket az élet forradalmi átalakításának pillanatában. Oranovszkij égett a vágytól, hogy mindent megóvjon, mindenre vigyázott, erejét nem kímélve őrizte a műkincseket és régiségeket, s egyúttal az ellenséges elemek elleni harchoz is merész terveket dolgozott ki. Odaadó lelkesedésével tűnt ki Mihail Nyikolajevics Jakovlev művész is, aki a forradalom lendületében minden munkára vállalkozott.

S amikor most visszatekintünk, azt látjuk, hogy munkánk nem volt hiábavaló; mi is kivettük a részünket a szovjet állam kulturális építőmunkájából.

Iz isztorii sztroityelsztva szovjetszkoj kulturi.
314–317. old.

A. Ny. Zlatovratszkij

Találkozás Leninnel

(Emlékiratrészlet)

A szobrászok képviselőjeként ott voltam a moszkvai tereken felállított emlékmű-vázlatok leleplezésén. Az első találkozásra Sz. T. Konyenkov szoborcsoportjának, a Sztjepan Razin-emlékműnek a leleplezésekor került sor, a Vörös téren. Itt, a Vesztőhelyen (Lobnoje meszto) állították fel a Sztjepan Razint és fegyvertársait ábrázoló, fából faragott szoborkompozíciót. A Vörös téren tolongott a nép. Konyenkovval együtt a Vesztőhely mellvédjén álltunk. Valamennyien Lenint vártuk. Egyszerre csak látjuk, amint egy szerény szürke öltönyt viselő, alacsony termetű férfi közeledik a Vesztőhely felé. Szívélyesen üdvözölt bennünket, majd felállt a mellvédre és beszélni kezdett. A néphez intézett szónoklatának kivételes meggyőző ereje valamennyiünket lenyűgözött és magával ragadott. A Leninből áradó hatalmas erő mindannyiunkat fellelkesített.

Zseniális személyisége azóta örökre az emlékezetemben maradt. Vlagyimir Iljics rendkívül nagy figyelemmel és érdeklődéssel kísérte a művészek munkáját. Az ő javaslatára rendeztünk például kiállítást „A munka felszabadulása” témára készült szobor-tervekből. A Razin-szobrok leleplezésén, „A munka felszabadítása” kiállítás megnyitá-sán kívül Lenin még más emlékművek leleplezésén is részt vett. Ott volt Sztaltikov-Scsedrin mellszobrának a leleplezésén is, amelyet én készítettem.

Iz isztorii sztroityelsztva szovjetszkoj kulturi.
1917–1918. 367. old.

Leonyid Andrejev és az októberi forradalom

(V. Andrejev visszaemlékezésiből)

A Csornaja-pataknál¹ folytatott robinsoni életünk néhány hét alatt összeroppan-totta apámat. Egész életében mindig újabb és újabb szerepeket játszott – volt festő-művész, tengerész, fényképész, építész. Teljesen őszinte és odaadó játék volt ez, mentes minden pózolásból, bár sokan pozórnek tartották őt. Rajongó ember volt, s mihelyt meg-tetszett neki egy új szerep, nyomban teljesen belevetette magát annak minden részletébe. Legutoljára egy nagy újság szerkesztőjének a szerepét játszotta. Petrográdon akkoriban nem is volt más beszédtemája, mint a rotációs gépek, a sorszedés, a laptördelés, szívesen beszélt arról, hogy miképpen lehet kijátszani a cenzúrát, vagy hogyan kell a lapban a leglényegesebbre terelni az olvasó figyelmét. Nagyszerűen játszotta a szerepét, s akik

nem látták őt más szerepeiben, azt hitték, hogy éppen a lapszerkesztésben talált rá élethivatására. A „Russzkaja Volja” megszüntetése után – annak nyomdájában kezdett megjelenni az „Izvesztija” – apám egyik napról a másikra elvesztette szerkesztői szerepét. A Csornaja-pataknál töltött hónapok során már semmi sem lelkesítette – hiába hozott magával festéket és pasztellkrétát, a festés nem kötötte le; a fényképezőgépekről letöröltük a port és minden kazettát megtöltöttünk még a háború előtt vásárolt lemezzel, de fényképezni sem volt kedve; az alkotásra legalkalmasabb őszi és téli időszaka terméketlen maradt. A tornaszobából olykor írógépkattogás hallatszott – apám a naplóját írta, de azt is csak ímmel-ámmal, nem sok kedvvel, egyszerűen azért, mert fizikai kényszerűt érzett arra, hogy valamit írjon. Miután váratlanul elvesztette kedvenc szerepét, régebbi szerepeinek valamelyikéhez pedig nem volt ereje visszatérni, megfosztva attól, amiben teljes odaadással és szenvedéllyel hitt, s nem találva magának más, megfelelő lekötöttséget, magára hagyatva, képtelen volt bármivel is eloszlatni az őt körülvevő sötétséget, kitölteni a lelkében támadt űrt. Nem véletlen, hogy apám nem ismerte fel az októberi forradalom jelentőségét. Túl szoros kapcsolatban állott a XX. század eleji orosz értelmiségnek azzal a részével, amely forradalomra vágyott abban a hiszemben, hogy valami könnyű, fájdalommentes, egyszerű folyamatról lesz szó. Ez a forradalmiság módfelett hasonlított a girondisták homályos szabadságvágyához. Apám egész életén át magában hordozta Oroszországot, mint ahogy a hívő ember magában hordozza Istent, de amikor Oroszország októberben feltárukt előtte, nem ismert rá abban az alakban, s minden összeomlott. A káoszban teljesen elvesztette a fejét. Apám mindig hajlott a csüggedésre, mindig volt benne egy olyan nyomasztó érzés, hogy bármely pillanatban egy feltartóztathatatlan vihar mindent elsöpörhet, mindent tönkretethet körülötte. Egész életében harcolt a nyomasztó érzés ellen, de most, 1918-ban, ez teljesen eluralkodott rajta: sem testi, sem lelki erejéből nem futotta már a harcra. Tekintete elkomorult, megfakult, szeméből eltűnt a fény, az a nyugtalan csillogás, amely mindenkit lenyűgözött, amikor először találkozott vele. Hátrafélsült hosszú haja egyre erősebben deresedett. Szeme alatt öreges táskák öblösödtek ki, általános kimerültséget hangszülözve. Lefogyott, amiben talán a koplalás is közrejátszott – akkoriban már beköszöntött az éhínség –, bársonyzekekje lötyögött rajta, a korai ernyedtség látszatát kölcsönözve egész alakjának. Voltak pillanatok, amikor hatvenesztendős öregembernek tűnt – pedig még csak negyvenhat éves volt.

Jég közé zárt életünk hosszú hónapjai alatt jóformán semmit sem olvasott, néhány Dumas-regényt és a lapokat leszámítva, jöllehet rendes körülmények között szenvedélyesen falta a könyveket; az egyik legjellemzőbb kép, amely apámról emlékezetemben maradt, éppen az, amint a könyvszekrény előtt állva vagy könyvtára vöröspoztós kanapéján ülve nyitott könyvet tart kezében. Akárcsak tizenhét nyarán, most is igen szótlan volt, s hallgatása rendkívül nyomasztóan hatott valamennyiünkre – mind azon törtük a fejünket, hogyan segíthetnénk rajta, de segíteni persze nem tudtunk. Csak nagy ritkán törte meg váratlanul ezt a csendet. Ilyenkor heves mozdulattal félredobta a kezében levő újságot, felpattant és fel-alá futkosott a számára túlságosan kicsiny tornaszobában, belebotolva az útjában álló székekbe, és elkecseregett dühvel pattogva szónokolt a forradalomról, Oroszországról. Éles és igazságtalan szavak tolultak ajkára, sötét képek fogantak agyában; valamikor oly összefüggő és gördülékeny beszédét most a legmeglepőbb fordulatok tarkították, gondolatai elkalandoztak, sokszor önmagát félbeszakítva önmagának mondott ellent. Egész lényén eluralkodott az a hátborzongató emberi fájdalom, amely megzavarja az agyat és a legértelmesebb beszédet is zavaros hebegéssé teszi. Háznak fagyos sötétségétől körülvéve, az odakint süvítő januári hófergeteg zúgásától kísérve üvöltözött apám, szinte segítségért kiálva, bár tudta, hogy segítséget nincs

honnán várnia, vagy talán nem is akarta, hogy segítsenek rajta. Ilyenkör elviselhetetlen volt – a legcsekélyebb ellentmondás is felbőszítette. Beesett, komor arcán vad ráncok jelentek meg, s minden akaraterjét össze kellett szednie, hogy valamiképpen türtőztesse magát és artikulátlanul üvöltözve ne kezdje törni-zúzni a berendezést.

Vagyim Andrejev: Gyetszto. 201–204. old.

¹ Csornaja-patak. Az Andrejev család finnországi üdülőhelye.

A forradalom tegnapi őszinte vagy tettetett barátainak ellenséges magatartása egyre nagyobb gondot okozott az alkotó munka lázában égő szovjet kormánynak. Még alig telt el egy hónap a szovjetek október 25-én megnyílt második kongresszusa óta, s a szocialista kormány radikális intézkedései az élet legfontosabb területein máris utat törtek a tömegek régi követeléseinek, amelyeket annak idején az Ideiglenes Kormány következetesen szabotált. A békéről, a föld szocializálásáról és a nemzetek önrendelkezési jogáról szóló dekrétumok gyökeresen új helyzetet teremtek. A munkásellenőrzés bevezetése és az ipar államosításának előkészítése a további nagy jelentőségű szocialista átalakulások felé mutatott. Közben ennek a kormánynak arra is volt ideje, hogy eltörölje a rendi privilégiumokat, a rendi intézményeket, a polgári rangokat (a régi kasztjellegű besorolásokat). A bolsevikok vezették be Oroszországban a polgári anyakönyvvezetést, a házasságon kívül született gyermekek egyenjogúságát. A küszöbön álló helyesírási reform és az időszámítás reformja (a nyugat-európai időszámítás bevezetése) szintén az alapos munkát végző szocialista forradalom európaizáló-modernizáló mellékterméke.

A monarchista szélsőjobboldali körök, a nagypolgári reakciót képviselő októberista és kadet politikusok ezekben a hetekben inkább azt a taktikát alkalmazták, hogy közvetlenül a jobboldali eszereket és a jobboldali mensevikeket állították szembe a bolsevikokkal, a baloldali eszerekkel, valamint a tovább radikalizálódott eszer párttagsággal. Az Alkotmányozó Gyűlés összehívásának jelszava, amely addig inkább fenyegető réme volt a szélsőjobboldalnak, most a retrográd erők egyetlen mentsvárának tűnt. Akik korábban ravaszul halogatták e testület összehívását, most hangos szóval síkraszálltak azonnali összeülése érdekében. A látszólagos demokráciával akarták megölni a forradalom élő népuralmát.

A szovjet kormány mégis elrendelte az Alkotmányozó Gyűlés összehívását. Nem azért járt el így, mintha egy pillanatig is elhitte volna a reakció szájából rosszul hangzó frázisokat, hanem arra törekedett, hogy ez a politikai akció is igazi mivoltukban mutassa meg az ellenforradalmárokat.

Lenin dekrétumtervezete a visszahívás jogáról közvetlen politikai célt szolgált: lehetővé kívánta tenni az Alkotmányozó Gyűlés néptől elszakadt küldötteinek felfüggetlését a nép választottjaival. E kevésbé ismert lenini írás a szocialista demokrácia kibontakoztatása szempontjából is fontos: a szocialista népképviselőlet egyik sarkalatos elvét fogalmazza meg.

Az Alkotmányozó Gyűléssel kapcsolatos kadet összeesküvés szükségessé tette a párt néhány vezető tagjának letartóztatását. Figyelemre méltó, hogy erre a lépésre csak november végén került sor, amikor azt maguk a kadetek kiprovokálták.

A visszahívás jogáról szóló dekrétum tervezete

1917. november 19.

Bármilyen választott szerv vagy küldöttgyűlés csak akkor tekinthető igazán demokratikusnak és valóban a nép akaratát képviselőnek, ha elismerik és alkalmazzák a választóknak azt a jogát, hogy visszahívhatják választottjaikat. Az igazi demokratizmusnak ez az alapvető, elvi tétele, amely vonatkozik kivétel nélkül minden küldöttgyűlésre, vonatkozik az Alkotmányozó Gyűlésre is.

Az arányos választási rendszer, amely demokratikusabb, mint a többségi választási rendszer, bonyolultabb rendszabályokat igényel a visszahívás jogának megvalósítása, vagyis annak érdekében, hogy a nép választottjait valóban alárendeljük a népnek. De ha ezen az alapon lemondanánk a visszahívás jogának életbeléptetéséről, ha bármiképpen hátráltatók megvalósulását, ha bármiképpen korlátoznánk, ez azt jelentené, hogy eláruljuk a demokratizmust, és teljesen lemondunk az Oroszországban elkezdődött szocialista forradalom alapelveiről és feladatairól. Az arányos választási rendszer csupán a visszahívási jog formájának módosítását, és egyáltalán nem a visszahívás jogának szűkítését követeli.

Minthogy az arányos választási rendszer a pártképviselőt elismerésén és annak elismerésén alapul, hogy a választásokat szervezett pártok folytatják le, az osztályérőviszonyok terén és az osztályoknak a pártokhoz való viszonyában bekövetkezett minden nagy változás, különösen pedig a jelentős pártokon belül bekövetkezett szakadások elengedhetlenül új választásokat tesznek szükségessé abban a választókerületben, ahol az összhang hiánya egyrészt a különböző osztályok akarata és ereje, másrészt a választottak pártösszetétele között szemmel látható és kétségtelen. Az igazi demokratizmus érdekei feltétlenül megkövetelik, hogy az új választások kiírása ne függjön egyesegyedül attól az intézménytől, amellyel kapcsolatban új választásokat kell lefolytatni, vagyis hogy a mandátumuk megtartásában érdekelt választottak ne dolgozhassanak a nép azon akaratának megvalósulása ellen, hogy visszahívja képviselőit.

Ezért a Munkás-, Katona- és Parasztküldöttek Szovjetjeinek Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottsága határozatilag kimondja:

Minden választókerület Munkás-, és Katonaküldött Szovjetjeinek, valamint Parasztküldött Szovjetjeinek joguk van kiírni új választásokat valamennyi városi, országos és általában mindenféle képviselői intézménybe, az Alkotmányozó Gyűlést sem véve ki. A Szovjeteknek arra is joguk van, hogy kitűzzék az új választások időpontját. Maguk az új választások rendes úton, szigorúan az arányos választási rendszer alapján történnek.

*Lenin Művei. 26. köt.
346-347. old.*

A Népbiztosok Tanácsának rendelete a forradalom elleni polgárháború vezéreinek letartóztatásáról¹

1917. november 28.

A kadet párt mint a nép ellenségeit tömörítő párt vezető szerveinek tagjait le kell tartóztatni és forradalmi törvényszék elé kell állítani.

A helyi szovjetekre az a kötelesség hárul, hogy különleges felügyelet alá helyezzék a kadet pártot, tekintettel a forradalom ellen indított kornyilovista–kalegyinista polgárháborúval való kapcsolataira.

A rendelet aláírásával egyidejűleg lép érvénybe.

Vl. Uljanov (Lenin),

a Népbiztosok Tanácsának elnöke

N. Avilov (N. Glebov), P. Sztucska,

V. Menzsinszkij, Dzsugasvili-Sztálin,

G. Petrovszkij, A. Slihtyer, P. Dibenko

népbiztosok

B. Boncs-Brujevics,

A Népbiztosok Tanácsának hivatalfőnöke

Ny. Gorbunov,

a Tanács titkára

Triumfalnoje sesztovije szovjetszkoj vlasztyi.

I. köt. III. old.

¹ November 28-án az alkotmányos demokrata párt vezetői puccsszerűen maguk kívánták megnyitni az Alkotmányozó Gyűlést, hogy így fedőszervet teremtsenek a fegyveres ellenforradalomnak. A Népbiztosok Tanácsának rendelete alapján Singarjovot, Kokoskint, Dolgorukovot és Panyina grófnőt tartóztatták le.

Az Alkotmányozó Gyűlés megnyitását a Népbiztosok Tanácsa 1918. január 5-ére tűzte ki. A Szovjetek Központi Végrehajtó Bizottsága ezzel egyidejűleg elhatározta, hogy január 10-ére összehívja a munkás- és katonaküldöttek szovjetjeinek III. kongresszusát, január 12-ére pedig a parasztküldöttek III. kongresszusát.

Urickij itt közölt beszéde e tanácskozások előkészítésének egyik mozzanata.

Urickij¹ beszéde az Alkotmányozó Gyűlésről az OSZD(b)MP Pétervári Bizottságának ülésén

(Részlet a jegyzőkönyvből)

1917. december 12.

Az ülést este 9 órakor nyitották meg.

Részt vett a Pétervári Bizottság 24 tagja: 1. a Viborgi kerület részéről – J. M. Izo-
tov, N. F. Szvesnyikov, I. I. Alekszandrov, I. K. Naumov, M. J. Lacsiz, V. Ny. Narcsuk;
2. a 2. Városi kerület részéről – P. L. Pahomov, M. M. Haritonov; 3. a Narvai kerület
részéről – Sz. V. Koszior, A. M. Itkina, A. G. Minyicsev, M. Gorelik, D. J. Csugyin;
4. a Nevai kerület részéről – V. B. Vinokurov; 5. a Poroховi kerület részéről – ...²;
6. a Rozsgyesztvenszkij kerület részéről – Lingye; 7. a Lityejnij kerület részéről – A. M.
Amenyickij; 8. a Pétervári kerület részéről – Sz. P. Prohorov, Ny. V. Szmirnov;
9. a Lett kerület részéről – R. A. Auzin, J. K. Bērziņš; 10. a Lengyel kerület részéről –
J. G. Fenyigstejn; 11. az Észt kerület részéről – Gusztav Krela.

Elnök *Szergo* (G. K. *Ordzsonikidze*) elvtárs.

Napirend: 1. jelenlegi helyzet; 2. folyó ügyek.

A jelenlegi helyzet ismertetésére (M. Sz.) *Urickij* elvtárs kapja meg a szót.

A politikai helyzet középpontjában ma az Alkotmányozó Gyűlés kérdése áll. Az a harc, amelyet most más pártok az Alkotmányozó Gyűlés kérdésében ellenünk folytatnak, saját sorainkat sem kerülte el.

A jobboldali elemek jelszava: „Minden hatalmat az Alkotmányozó Gyűlésnek!” Ezt Sulgin³ és mások hirdetik. Persze, eszük ágában sincs minden hatalmat ennek a demokratikus intézménynek a kezébe adni. Ezzel csak azt a vágyukat leplezik, hogy megsemmisítsék a proletariátus hatalmát.

Az Alkotmányozó Gyűlés kérdésében most a legválságosabb pillanat felé közeledünk. A Népbiztosok Tanácsa, vagyis a szovjetek II. kongresszusa bejelentette, hogy az Alkotmányozó Gyűlés összeül, mielőtt egybegyűlik a küldötteknek legalább a fele, vagyis hozzávetőleges számítások szerint 400. A Népbiztosok Tanácsának nem állt szándékában halogatni az Alkotmányozó Gyűlés összehívását, de később kitűnt, hogy sokhelyütt nem tudták a kitűzött időpontig megtartani a választásokat. Előbb azt hittük, hogy 26-ig sikerül majd 600 küldöttet beiktatni, de aztán kitűnt, hogy mind a mai napig nem végezték el a szavazatok pontos összeszámlálását még egy olyan kormányzáságban sem, mint Petrográd.

Egyelőre csak 388 mandátumról vannak végleges adataink, s ezek a következőképpen oszlanak meg: bolsevikok – 120, szociálforradalmárok – 204, a Parasztküldöttek Szovjetje – 2, mensevikok – 3, muzulmán szociálforradalmárok – 4, ukrán szociálforradalmárok és szociáldemokraták – 30, észtországi demokratikus blokk – 2, föderatív

baskírok – 1, lett nemzeti szocialisták – 1, muzulmán nacionalisták – 3, zsidó nacionalisták – 2, észti munkapárt – 2, népi szocialisták – 1, alkotmányos demokraták – 11, keresztény felekezeti szövetség – 1, csuvasok – 1; összesen: 388.

Az eszerek közös listával indultak, amelyet még augusztusban állítottak össze, amikor háttérbe szorították a baloldali elemeket. Az Urál nem váltotta be várakozásainkat.

Egyelőre olyanok az erőviszonyok, hogy nekünk és a baloldali eszereknek az összes mandátumoknak még a fele sem jut. S ez a továbbiakban sem fog változni. A közép-oroszországi kormányzóságok parasztlakossága, amelyhez eljutott a földről szóló dekrétum, bolsevikokat választott. Ugyanez a helyzet a frontokkal is: az északi és a nyugati fronton, ahol jobban érződik befolyásunk, mi kaptuk a többséget; a délnyugati front, a román front, amely távolabb esik, az eszereket juttatta többséghez. Ha a jobboldali elemek csakugyan az Alkotmányozó Gyűlés mielőbbi összehívását akarnák, eljöhethének ide és átvehetnék speciális megbízólevelüket. Csakhogy előbb szeretnének meggyőződni arról, hogy csakugyan többségben vannak. A jobboldali eszerek úgy vélik, hogy ha átveszik a Népbiztosok Tanácsa által rendszeresített vörös megbízólevelet, ezzel elismerik a népbiztosok hatalmát. Vitás pont az Alkotmányozó Gyűlés összehívásának kérdésében ez a vörös igazolványok kiadásával való regisztrálás, no meg a határozatképességhez szükséges létszám. A Népbiztosok Tanácsa ezt a küldöttek számának felében (400) állapította meg, úgy számolva, hogy a teljes létszám 812 vagy ennél is több lesz. Ők viszont ezt a küldöttek $\frac{1}{3}$ -ára szeretnék leszállítani, úgyhogy az Alkotmányozó Gyűlés aztán maga döntene saját törvényességét illetően. Ma az eszerek nyilvántartásában szerepel 126 küldött, emellett vannak még küldöttek a bizottság nyilvántartásában, tehát számításaik szerint hamarosan meglesz a szükséges 260. Egyes értesülések szerint úgy döntöttek, hogy december 20-nál (régi naptár szerint) tovább nem szándékoznak halogatni az Alkotmányozó Gyűlés megnyitását. Feltehető tehát, hogy 20-án már nemcsak szavakban, hanem tettekkel is meg kell adnunk a választ. Lehetséges, hogy az eszerek addigra megpróbálnak vagy bejutni a Tauriai Palotába, vagy valahol másutt megnyitják az Alkotmányozó Gyűlést. Mandátumaikat közvetlenül a megnyitás előtti napon vagy akár a megnyitás napján is kicserélhetik vörös megbízólevelre. Még egy órányira sem tudjuk előre meghatározni taktikánkat. Hogyan járunk majd el, mit fogunk tenni – ez mind attól függ, hogy ők mit tesznek. Az eszer frakcióban jelentős többsége van a jobboldaliaknak. Különösen világosan megmutatkozott ez az iroda megválasztása során.⁴

Az alkotmányos demokraták eleinte talán nem jelentkeznék, míg az Alkotmányozó Gyűlés meg nem szavazza a képviselői immunitást (sérthetetlenséget). Velük tartanak majd a mensevikek. A szovjethatalom elleni harc kérdésében nem különböznek majd az eszerektől. A martovista internacionalisták áramlata semmiben sem különbözik majd a potreszovisták áramlatától.

Az is lehetséges, hogy az Alkotmányozó Gyűlést önhatalmúlag nyitják majd meg. Ez volna a mi szempontunkból az egyik legkedvezőbb megoldás. Ez esetben megismételnénk a francia forradalom tapasztalatát: a bolsevikok forradalmi konventté nyilvánítanák magukat. Az is lehetséges, hogy ilyesmivel nem próbálkoznak majd, és elmennek a Tauriai Palotába, ahová mi is elmegyünk. Ha elsőként a hatalom kérdését vetnék fel, és bolsevikok nélküli Alkotmányozó Gyűlést hirdetnének, ez volna a jobbik eset, mert mindenki előtt nyilvánvalóvá válna, milyen politikát folytatnak, hogy ellenzik a nép hatalmát. De felvethetik elsőként a béke kérdését is. Nem szabad azt gondolnunk, hogy ebben a kérdésben velünk tartanak majd, ám ideig-óráig ezt nem mondanák meg nyíltan és bizonytalanságban tartanák a tömegeket. Ebben az esetben csak megerősödésük után vesszék fel a hatalom kérdését.

Az Alkotmányozó Gyűlésnek a polgári forradalomban jutó szerep még mindig nagyon népszerű a félburzsoá elemek körében, jöllehet ezek velünk egy úton haladnak. Sőt, még a mi sorainkban is akadnak elvtársak, akik nem küzdöttek le illúzióikat az Alkotmányozó Gyűlést illetően.

A forradalmi munka központjától távol eső helyeken az Alkotmányozó Gyűlés nagy népszerűségnek örvend. Ezek az illúziók várakozó taktikára kényszerítenek bennünket.

A Központi Bizottság és alkotmányozó gyűlési frakciónk által elfogadott tézisekben⁵ ugyancsak a várakozás, nem pedig a határozott akciók taktikája jut kifejezésre. Összehívjuk-e az Alkotmányozó Gyűlést? – Összehívjuk. Szétkergetjük-e? – Lehetséges – minden a körülményektől függ.

Az Alkotmányozó Gyűlés kérdése most ott dől el, ahol a polgárháború folyik, ott valahol Harkovon túl. Vajon Kalegyn győz-e? Vagy mi győzünk? – Ettől függ az Alkotmányozó Gyűlés sorsa és munkája. Most azt tapasztaljuk, hogy csaknem mindenütt új elvek szerint folyik a helyi hatalom kiépítése, s ez a folyamat nincs mindenütt azonos fejlődési fokon: egyes helyeken a Munkásküldöttek Szovjetjei nemrég ragadták magukhoz a hatalmat, másutt most kezdenek hozzá ehhez. Például, távirat útján értesülünk arról, hogy Kurszk kormányzóságban egy bolsevikot választottak be az Alkotmányozó Gyűlésbe, a többi pedig eszer, s nyomban érkezik egy másik távirat, amely szerint minden hatalom a szovjet kezébe került, nem számítva a körzeti választási bizottságot.

Jelenleg az Alkotmányozó Gyűlés kérdése az a pont, ahol döntő csapást akarnak mérni ránk, s mi is éppen itt készülünk a döntő csapásra. A baloldali eszerekkel való nézeteltéréseink mind megszűntek. A baloldali eszerek most szilárdan arra az álláspontra helyezkedtek, hogy az Alkotmányozó Gyűlés csak akkor hívható össze, amikor megtörtént az a bizonyos regisztrálás és összegyűlik 400 képviselő. Véleményem szerint az élet gyorsan és jól tanítja őket. Az Alkotmányozó Gyűlés mellett folyó agitáció talaján a petrográdi helyőrségben erjedés megy végbe – azoknál az alakulatoknál, amelyek még nem állnak elég szilárdan a szovjethatalom mellett. Ebben a tekintetben azon kell munkálkodnunk, hogy egyszerűen és világosan megmagyarázzuk, mikor kerül majd sor az Alkotmányozó Gyűlés összehívására és mi a véleményünk róla, hogy így megszabaduljanak az Alkotmányozó Gyűléssel kapcsolatos illúzióiktól és hogy ez a folyamat fájdalommentesen menjen végbe. Általában véve, ennek az erjedésnek nincs különösebb jelentősége, és csaknem minden kétséget kizárva sikerült megállapítani, hogy itt megvesztegetésről van szó.

Itt van az Alkotmányozó Gyűlés védelmére alakult szövetség.⁶ Országszerte működnek szekciói, s azzal foglalkozik, hogy rémhíreket terjeszt az Alkotmányozó Gyűlés tagjai ellen elkövetett holmi igazságtalanságokról és erőszakoskodásokról. Ez a szövetség munkájával maga alatt vágja a fát, mert most elég gyakran kapunk ilyen táviratokat: „Követeljük, hogy távolítsák el az Alkotmányozó Gyűlésből a nép ellenségeit”.

Októberi forradalmunk meghozta nekünk a proletariátus és a parasztság hatalmát. Az Alkotmányozó Gyűlés ideje olyan szakasszá válhat, amely segítségünkre lehet a hatalom megszilárdításában. Ha a jobboldali elemek önhatalmulag ülnek össze – a forradalmi konvent-megoldáshoz folyamodunk. Mindenekelőtt az ellenség taktikájához fogunk alkalmazkodni. A pártunk soraiban tapasztalható nézeteltérések nem új keletűek. Ugyanarról az áramlatról van itt szó, amely azelőtt a felkelés kérdésében jelentkezett. Most néhány elvtárs olyasminek tekinti az Alkotmányozó Gyűlést, aminek be kell tetőznie a forradalmat. Teljesen merev álláspontra helyezkednek, azt mondják, ne legyünk tapintatlanok stb. Ellenzik azt, hogy az Alkotmányozó Gyűlésnek bolsevik

tagjai vannak, hogy ellenőrzi az összehívást, az erőviszonyokat stb. Tisztán formális szempontból vizsgálják a dolgot, nem törődve azzal, hogy az ilyen ellenőrzés adataiból világosan kitűnik, mi is történik az Alkotmányozó Gyűlés körül, s hogy így lehetőségünk van ennek tudatában meghatározni az Alkotmányozó Gyűléshez való viszonyunkat. Az alkotmányozó gyűlési frakcióban a vélemények harca azzal végződött, hogy a Központi Bizottság téziseit egyhangúlag elfogadták. Ez arra enged következtetni, hogy sorainkban nincsenek mélyreható nézeteltérések. Mi most azon az állásponton vagyunk, hogy a proletariátus és a szegényparasztság érdekeiért harcolunk, az a néhány elvtárs pedig azt vallja, hogy polgári forradalmat csinálunk, amelyet Alkotmányozó Gyűlésnek kell betetőznie.

Egy közbevetett kérdés: ha a választások kedvezőbb körülmények között folynak le, vagyis ha mindenki megismerkedhetett volna az októberi forradalom lényegével és nem lenne annyi visszaélés, vajon többségünk lenne-e?

[M. Sz.] *Urickij elvtárs*: Feltétlenül, 50%-nál mindenképpen többet kaptunk volna. Az augusztusban összeállított listának a jelölteknek mindössze $\frac{1}{5}$ része volt baloldali eszer, s ezek is a listák végén szerepeltek. Most főképpen azért nincs meg a többségünk, mert a tőlünk távolabbra eső helyeken még megőrizték befolyásukat a mensevikek és az eszerek. Moszkva környékén is ez a helyzet.

Dél: Ukrajna most a forradalmi folyamatnak abban a stádiumában van, amelyben mi Kerenszkij idején voltunk. Az ukrán parasztság még nem győződött meg arról, hogy merre is viszi őket az eszer és a mensevik párt. Ha az októberi forradalom eredményei eljutottak volna arra a területre, a választások is másképpen alakultak volna.

Olyan választási utasítások érkeznek be, amelyek igen kevésbé felelnek meg azoknak a megválasztott képviselőknek, akikre tartoznak. Például, megválasztottak egy eszert, a választói utasítás pedig így hangzik: harcolnia kell a földért, gondoskodnia kell arról, hogy a nép ellensége, a német, hazakotródjon; hogy a bankok, s ugyanígy a gyárak stb. állami tulajdonba menjenek át. S eszerek gyakran kapnak ilyen választói utasításokat.

Vagy vegyük szemügyre a választási törvényt és a választási körzetek beosztását, itt is rengeteg csalásba ütközünk. Például ott, ahol az előnyösnek látszott, a választási körzeteket a kormányzóságokhoz idomították, ahol viszont előnytelennek mutatkozott, ott a közigazgatási beosztástól független választási körzeteket alakítottak. A képviselők számát illetően is ugyanez a helyzet: a paraszti körzetekben igyekeztek ezt szaporítani, a városi körzetekben pedig csökkenteni.

Hogy a fronton mi is a helyzet a képviselők számát illetően, azt nehéz volna megállapítani. Az előírás az volt, hogy 100 000 szavazatra jut egy képviselő, sok alakulat így is választott, de maguk a frontkatonák olyan határozatot hoztak, hogy 75 000 szavazatra választanak egy képviselőt és sok alakulat e szerint a norma szerint választott. Most olyan döntés született, hogy mindenütt 75 000 szavazatra választhassanak egy képviselőt.

Választási agitáció jóformán sehol sem folyt, még itt, a petrográdi kormányzóságban sem. Senki sem ellenőrizte a listákat, sokan nem kapták meg a teljes listákat. A mai viszonyok között mindenképpen többséget kaptunk volna. Most viszont azt fogjuk tenni, amire az ellenség rákényszerít minket.

Kérdés: hányan szerepelnek a baloldali eszerek frakciójában?

A frakció mintegy 30 képviselőt regisztrált; nálunk a bizottságban a beiktatott baloldali eszerek száma 15, a jobboldaliaké pedig 1.

Javaslatot terjesztenek elő a vita berekesztésére. A javaslatot elfogadják.

M. M. *Haritonov* elvtárs azt javasolja, hogy tájékoztassák az ülést a parasztkong-

resszuson kialakult erőviszonyokról. A választásokon a baloldali eszerek kapták meg a többséget, de aztán megpihentek babéraikon. A jobboldaliak viszont közben Oroszország-szerte lázas agitációba fogtak és minden lehető módon igyekeztek megkaparintani a többséget, de ez még így sem sikerült nekik. A béke kérdésében 424 aláírást kaptunk. Később néhány baloldali eszert visszahívtak. Ha a parasztkongresszus alapján próbálunk ítéletet alkotni a falusi helyzetről, azt mondhatjuk, hogy a jobboldali eszerek lába alól kicsúszott a talaj. Ha falun három párt között folyt volna a harc, vagyis a baloldali eszerek a választásokon önálló listákkal léptek volna fel, természetesen a baloldali eszerek kapták volna meg a többséget. Csakhogy az eszerek közös listán indultak...

Arhiv IML, f, 66, op. 1, d. 41, II. 1-7.

Triumfalnoje sesztvoije Szovjetszkoj vlasztyi...

II. köt. M. 1963. 326-329. old.

¹ M. Sz. Urickij a bolsevik párt központi bizottságának tagja.

² A dokumentum eredeti kipontozása.

³ V. V. Sulgin, az Állami Duma jobbszárnyának egyik vezére. Nemrég visszatért a Szovjetunióba.

⁴ Az Alkotmányozó Gyűlés eszer frakciójának elnöksége (irodája).

⁵ Lásd *Lenin Művei*, 26. köt. 391-396. old.

⁶ A Hon- és Forradalommentő Bizottság utódja. November 23-án jött létre.

Az Alkotmányozó Gyűlés választásait jórészt még az október előtti jegyzékek alapján bonyolították le. A pártjegyzékek annak az időszaknak a politikai viszonyait tükrözték. A választások idején a falvakban és a nemzetiségi övezetekben nem mindenütt jött létre szovjethatalom. A lakosság számottevő része egyelőre nem ismerte fel a szocialista forradalom jelentőségét. Ezért az eszer többségű Alkotmányozó Gyűlés nem fejezte ki pontosan az osztály-erőviszonyok új helyzetét, nem felelt meg pontosan a dolgozók igazi óhájának.

A Szovjetek Központi Végrehajtó Bizottsága január 3-án elfogadta „A dolgozó és kizsákmányolt nép jogainak kinyilatkoztatása” című Lenin által fogalmazott, valamint Sztálin és Buharin által szerkesztett okmányt, és elhatározta, hogy az Alkotmányozó Gyűlés elé terjeszti. A nyilatkozat tömören összefoglalta az októberi forradalom vívmányait. Szövegében a következő mondat is szerepelt: „Az Alkotmányozó Gyűlés támogatja a szovjethatalmat és a Népbiztosok Tanácsának dekrétumait és azt tartja, hogy saját feladatai kimerülnek a társadalom szocialista átépítésére vonatkozó legfontosabb alapelvek megállapításában.”

Az Alkotmányozó Gyűlés január 5-én kezdte meg munkáját. Nem ismerte el az októberi forradalom vívmányait és megtagadta „A dolgozó és kizsákmányolt nép jogainak kinyilatkoztatása” című okmány megvitatását, vagyis ebben a tekintetben igazolta a burzsoázia és segítőtársainak számításait.

Alább egy jellemző részletet idézünk az Alkotmányozó Gyűlés jegyzőkönyvéből.

Az Alkotmányozó Gyűlés ülésének jegyzőkönyvéből¹

1918. január 5.

Az Alkotmányozó Gyűlés (eszer frakciójának) egyik tagja² helyéről közbeszól:

Elvtársak, most négy óra, azt javaslom, hogy a tagok³ közül a korelnök nyissa meg az Alkotmányozó Gyűlés ülését⁴ (*Lárma a baloldaltól; taps a centrumból és a jobboldaltól; füttyülés a baloldalon...⁵ nem hallani...⁵ folytatódik az erős lárma és füttyülés a baloldalon és a taps a centrumban. A szónoki emelvényre lép az Alkotmányozó Gyűlés korelnöke – Mibajlov⁶.*)

Mibajlov⁶ (Csenge⁷. Lárma a baloldal felől, közbekiáltások: „Le a bitorlóval!” Hosszan tartó zúgás és füttykoncert a baloldalon, taps a jobboldalon.) Szünetet rendel el. (A szónoki emelvényre lép Szverdlov⁸.)

Szverdlov: A Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek Végrehajtó Bizottsága az-
zal bízott meg, hogy nyissam meg az Alkotmányozó Gyűlés ülését. (*Közbekiáltások
jobbról és a centrumból: véreskezü, elég a vérből. Viharos taps a baloldalon.*)

A Munkás-, Katona-, és Parasztküldöttek Szovjetjeinek Központi Végrehajtó Bizottsága...⁹ (*közbekiáltás a jobboldaltól „hamisítvány”*)...⁹ kifejezésre juttatja azt a reményét, hogy az Alkotmányozó Gyűlés fenntartás nélkül elismeri majd a Népbiztosok Tanácsának valamennyi dekrétumát és rendeletét. Az októberi forradalom nemcsak Oroszországban, hanem az egész világon lángra lobbantotta a szocialista forradalmat...⁹ (*Derűtség a jobboldalon, lárma*)...⁹ Nem kétséges előttünk, hogy tűzünk szikrái szétszóródnak az egész világon (lárma), s nincs messze az a nap, amikor valamennyi ország dolgozó osztályai éppúgy felkelnek majd kizsákmányolóik ellen, mint ahogy

októberben felkelt az oroszországi munkásosztály és a nyomában az oroszországi paraszt-ság. (*Vibáros taps a baloldalon*). Nem kételkedünk abban, hogy a dolgozó népek az Alkotmányozó Gyűlésben összeülő igazi képviselői segítséget nyújtanak majd a szovjeteknek az osztálykiváltságok felszámolásában. A munkások és a parasztok képviselői elismerték a dolgozó nép jogát a termelési eszközökre és munkaeszközökre, amelyeknek a tulajdona eddig lehetővé tette az uralkodó osztályoknak, hogy kegyetlenül kizsákmányolják a dolgozó népet. Ahogy annak idején a francia polgári forradalom, az 1789-es nagy forradalom idején, kiadta az Emberi és Polgári Jogok Deklarációját, a termelési eszközöktől megfosztott emberek szabad kizsákmányolására való jog deklarációját, ugyanúgy oroszországi szocialista forradalmunknak is ki kell adnia a maga deklarációját. (*Taps a bolsevikok padsoraiból.*) A Központi Végrehajtó Bizottság kifejezésre jut-tatja azt a reményét, hogy az Alkotmányozó Gyűlés, amennyiben csakugyan a nép ér-dekeit képviseli, csatlakozik majd ahhoz a deklarációhoz, amelyet engedelmséggel most felolvasok.

A Munkás-, Katona- és Parasztküldöttek Szovjetjeinek Összoroszági Központi Végrehajtó Bizottsága nevében javaslok...⁹ (felolvassa a deklarációt...)¹⁰

A Munkás-, Katona- és Parasztküldöttek Szovjetjeinek Összoroszági Központi Végrehajtó Bizottsága nevében az Alkotmányozó Gyűlést ezennel megnyitom. Azt ja-vaslok, válasszuk meg az ülés elnökét.

(*Közbekiáltások balról*: Az „Internacionálé”-t. *Eléneklék az Internacionálét. Köz-bekiáltások a baloldaltól*: Éljenek a Munkás-, Paraszt- és Katonaküldöttek Szovjetjei! Minden hatalmat a szovjeteknek! *Bihovszkij a helyéről közbeszól*: Minden hatalmat az Alkotmányozó Gyűlésnek!)

Szverdlov: Remélni merem, hogy az új társadalomnak e deklarációban lefektetett alapelvei rendíthetetlenül érvényesülnek majd és Oroszország meghódítása után foko-zatosan meghódítják az egész világot...¹¹

CGAOR SZSZSZR, f. 15, op. 1, d. 38, II. 1-3.

Triumfalnoje szsztoije Szovjetszkoi vlasztyi...

II. köt. 338-339. old.

¹ Az Alkotmányozó Gyűlés ülésének teljes jegyzőkönyvét mindmáig nem találták meg. Az itt közzétett, M. Sz. Urickij kezefrásával készült archívumanyag sokhelyütt eltér az eszerek vezetője, V. M. Csernov által 1918-ban közzé-tett „Az Alkotmányozó Gyűlés jegyzőkönyvei” című kiadvány szövegétől. Az eltéréseket lábjegyzetben közöljük.

² Itt ez következik: „Lordkiparidze, az Alkotmányozó Gyűlés tagja”.

³ „Tagok” helyett: „Az Alkotmányozó Gyűlés tagjai”.

⁴ Itt ez következik: „a szocialforradalmár frakció tagjai közül a korelnök, Szergej Petrovics Svercov”.

⁵ A dokumentumban kipontozva.

⁶ „Mihajlov” helyett „Sz. P. Svercov”.

⁷ Itt ez következik: „Az Alkotmányozó Gyűlés ülését megnyitom”.

⁸ Betoldás: „A Központi Végrehajtó Bizottság elnöke a bolsevikok frakciója részéről”.

⁹ A dokumentumban is kipontozva.

¹⁰ Lásd *Lenin* Művei. 26. köt. 438-442. old.

¹¹ Az Alkotmányozó Gyűlés megnyitásán 402 küldött jelent meg, közülük 133 tartozott a bolsevikokhoz, illetve a velük szövetséges baloldali eszerekhez. A kaei párti küldöttek nem mertek megjelenni.

Szverdlov megnyitó beszéde után a bolsevik frakció javasolta, hogy az ülés elnökéül Szpiridonovát, az akkor baloldali eszer álláspontot elfoglaló nölpolitikus válasszák meg. Az ellenforradalmi hangulatú többség ezt elutasította és Szpiridonova helyett Csernovot választotta meg.

Mivel az Alkotmányozó Gyűlés jobboldali eszerekből álló többsége elutasította „A dolgozó és kizsákmányolt nép jogainak kinyilatkoztatása” című kiáltvány megvitatását, a bolsevik és a baloldali eszer frakció elhagyta az ülést. Így egyrészt elkerülték, hogy az Alkotmányozó Gyűlés többsége által hozott törvények ellen szavazzanak, más-részt rákényszerítették az ellenforradalom képviselőjévé, eszközeivé vált többségi politikusokat, hogy félreérthetetlenül nyilatkozzanak: elismerik-e a szovjethatalmat.

Az Alkotmányozó Gyűlés a két forradalmi frakció eltávozása után még tovább ülésezett és sietve egyetlen kér-désben egyeztetett azt a látszatot kelteni, mintha elismerné az októberi vívmányokat: elfogadta a földről szóló alap-törvény tiz cikkelyét. Ugyanakkor olyan kiáltványt intézett az Oroszországgal szövetséges hatalmakhoz, amely eluta-sította a különbékét.

Január 6-án hajnalban Dibenko, a Tauriai Palota őrzésére kirendelt őrség parancsnoka bejelentette, hogy az őrség elfáradt. Ez a sokatmondó figyelmeztetés véget vetett az első ülésnek, majd a Szovjetek Központi Végrehajtó Bizottsága még ezen a napon, január 6-án kelt dekrétumában feloszlatta az ellenforradalom gyűjtőpontjává vált testü-lezet.

Lenin részt vett az Alkotmányozó Gyűlés megnyitásán. A Szmolnijtól a Tauriai Palotáig szigorú biztonsági intézkedések mellett, titokban tette meg az utat, s egy hát-só bejáraton át szinte becsempészték az ülés színhelyére. Az elővigyázatosságot a rendkívül feszült politikai helyzet, az ellenforradalmárok időzített összeesküvései indokolták. Lenin védelméről és az Alkotmányozó Gyűlés megszervezéséről egy Szverdlovból, Podvojszkijból, Proszjanból, Urickijból, Boncs-Brujevicsből és másokból álló katonai törzs gondoskodott. Leninnek minden eshetőségre készen egy pisztolyt is adtak. A Népbiztosok Tanácsának elnöke az ellenforradalmi többség kialakulása után már alig figyelt a jobboldali eszerek tombolására, s csak a kedvező lehetőséget várta a bolsevik frakció elvonulására.

Az Alkotmányozó Gyűlés feloszlata után Lenin nagy gonddal munkálkodott a szovjetország igazi parlamentjének, a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjei III. kongresszusának előkészítésén. A Petrográdba érkező parasztküldöttek egyesültek a munkás- és katonaküldöttekkel, s így a különféle szovjetek közös kongresszust tartottak. A január 10-e és 18-a között ülésező kongresszuson Lenin háromszor is szót kért. Az ő előadói beszéde alapján fogadta el a kongresszus „A dolgozó és kizsákmányolt nép jogainak kinyilatkoztatását”, amelyet később belefoglaltak az első szovjet alkotmányba. A szocialista föderáció alapelveiről és az Oroszországi Köztársaság szövetségi szerveiről Sztálin tartott előadást. A szovjetkongresszus határozatilag kimondotta, hogy az előző hetek gyakorlatától eltérően a szovjethatalom dekrétumainak minden újabb kiadásában mellőzni kell az Alkotmányozó Gyűlésre történő utalásokat.

1918 januárjának túlfutott légkörét ábrázolja Adam Egede-Nissen rövid visszaemlékezése.

A szovjetek III. összoroszországi kongresszusának határozata a békéről (372–373. old.) ellentétben állt az Alkotmányozó Gyűlés állásfoglalásával.

A d a m E g e d e - N i s s e n¹

Leninnél a Szmolnijban

Éjjel két óra volt. Épp hogy visszaérkeztem a Szmolnijból, ahol Leninnel találkoz-tam. Nem látszott nyugtalannak a merénylet után, amelyet nemrég követtek el ellene.² Négy golyót lőttek rá; közülük egy az autóba csapódott és megsebesítette Platten svájci elvtársat, aki együtt utazott Leninnel. „Ez a merénylet azt mutatja, hogy Lenin hatalma nem szilárd” – mondta az ellenség.

Lenin meghívott teára a Szmolnij szerény ebédlőjébe és a maga részéről elmondotta, hogy a kormány belső helyzete igen kedvező. Őt inkább a németek álláspontja nyugtalanítja. A béketárgyalások folytatódnak, és állandó tájékoztatást kap a menetükről.

Érintettük a bolsevikok és a mensevikek között történő szakadás problémáját is. Emlékeztettem Lenint, hogy az 1906-os kongresszuson még egységesek voltak.

– Igaz – mondta Lenin. – De ez az egység inkább formális volt, semmint reális. A londoni kongresszuson aztán két pártra szakadtunk. Ha a mensevikek úgy vélik, hogy polgári forradalomra kell szorítkozni, hangoztatva bár, hogy ez a forradalom

nemcsak politikai jellegű, mi azt mondjuk, hogy ha üt az óra, valóra kell váltanunk egész szociális programunkat. Ezt kötelességünknek tartjuk. Elárulnánk a proletariátus ügyét, ha nem tennénk meg. A programot, amelyet jelenleg meg akarunk valósítani – az Alkotmányozó Gyűlés részvételével vagy anélkül –, január 18-án fogjuk kifejezni, a gyűlés megnyitásának napján.

Megkérdeztem Lenint, reméli-e, hogy többséget kap. Azt felelte:

– Hogy többségben leszünk-e az Alkotmányozó Gyűlésen, avagy sem, az most mindegy. Most a nép körében van többségünk, nekünk, vagyis a bolsevikoknak és a baloldali eszereknek. Igen, és ma már mások a feltételek, mint a választások idején voltak.

Lenin nyugodt ember benyomását keltette. Sok itteni elvtárssal ellentétben tartózkodóan beszélt, széles gesztusok nélkül, s kétségkívül volt humorérzéke.

Nagyon érdekes volt találkozni a nagy tervbizottság elnökével, a kipróbált forradalmárral, aki – bár a sok évi börtön teljesen aláasta egészségét – maradéktalanul megőrizte lelki erejét, frissességét. Lenin kezdeményezésére a bizottságnak javaslatot kellett előterjesztenie, hogy hol épüljenek fel az új nagyvállalatok. A Szovjet Köztársaságot a lehető legnagyobb mértékben függetleníteni kellett az importtól. Az orosz állam valamennyi nagy kormányzóságából szakembereket hívtak a tanácskozássra, akik beszámoltak arról, hogy mit termelnek területükön, s mit lehetne bővíteni és változtatni.

Akkor is, később is sok terv készült. Gondoljunk csak a gigantikus villamosítási programra, amely ugyancsak Lenin kezdeményezése volt. Terveket dolgoztak ki az ország azon területeire vonatkozóan is, ahol akkor még az ellenség tanyázott; így készült el például a dnyeperi vízi erőmű építésének terve.

1918. január 10-én az Alkotmányozó Gyűlés feloszlatása után, megnyílt a Munkás-, Katona- és Parasztküldöttek Szovjetjeinek III. összoroszországi kongresszusa. Több mint 700 küldött vett részt rajta, közülük több mint 440-en a bolsevikok táborához tartoztak.

Szverdlov megnyitó beszéde után milyen fenségesen szárnyaltak az „Internacionálé” hangjai a katonazenekar előadásában!

Aztán megkezdődött az üdvözlő beszédek sora. Svájc, Amerika, Anglia, Románia, Svédország és Norvégia szocialista pártjainak képviselői, Ukrajna és a végtelen Oroszország más részeinek küldöttei...

Szeretném kellőképpen érzékeltetni, milyen hatással volt rám a munkás-, katona- és parasztküldöttek nagy kongresszusa. A „Vörös Konvent” – ahogy sokan nevezték. Az orosz szovjet köztársaság parlamentje. De hogyan írom le a szenvedélyt, a szavak viharos áradását, az oly sokáig elfojtott szabadságvágyat? Ülök az elnökségben és a termet fürkészem. Valóban, ez maga a tenger. Itt senki sem közömbös. Nagy és kisebb hullámok... Ezek a hullámok most uralkodni akarnak, szabadon szétömlöni mindenfelé.

Még néhány szót Leninről. Hogy lenyűgözi az embereket! Hogy vonz tiszta szeme, amely oly barátságosan néz rád! Azt mondja:

– Az álmom: csak egy fél óráskat szenderegni.

S mégis türelmesen meghallgat mindent, amit elmondunk neki, és amit kérünk.

– Nem vagyok szónok többé – mondja. – Nincs hangom. Egy fél óra alatt vége! Szeretném, ha olyan hangom lenne, mint Alekszandra Kollontajnak.

Igyekszik segíteni halászaikon, hogy nyersanyagot kaphassanak hálóikhoz, s foglalkozik más, Norvégiának szükséges áruk előteremtésével is, amelyeket Oroszország át tudna engedni. Türelmetlenül várja, mikor válik szervezetté az új élet. Ez azonban nem megy könnyen.

– Szedjék csak szét az órát egyes részekre és rakják össze ismét. Az órásmeister ezt megcsinálja, de bizonyos időre van szüksége hozzá. S most képzeljék el, hogy az óra

szét van szedve, és egyes alkatrészeit újra kell csinálni, és akkor megértik, hogy milyen gigantikus feladatot vállalt magára az Oroszországi Népbiztosok Tanácsa.

Lenin egyszerű, benne minden roppant természetes. Ugyanilyen egyszerű, szónoki frázisoktól mentes a beszéde is. Egyenlő hangerővel szól a helyzet súlyosságáról, a szervezettségről és összeforrotságról. Az emberek megértik őt. Elragadtatással üdvözik a vezérüket. A „Vörös Konvent” az ő szavaival fejezi be munkáját. Az éjszaka nagy része azoknak a dekrétumoknak a jóváhagyásával telik el, amelyeket a Népbiztosok Tanácsa az agrárkérdésben hozott: a parasztok addig nem akarják elhagyni Petrovárdot, amíg ez meg nem történik.

Utoljára hangzanak fel a Tauriai Palota boltívei alatt az „Internacionálé” és a „Marseillaise” lelkesítő hangjai.

1945.

„*Novij Mir*”. 1960. 3. sz.
172–174. old.

¹ Adam Egede-Nissen (1868–1933), a norvég munkásmozgalom és a Norvég Kommunista Párt egyik ismert személyisége. 1917 végén egy munkásküldöttség tagjaként érkezett Szovjet-Oroszországba. Lenin fogadta. Egede-Nissen részt vett a szovjetek III. kongresszusán.

² 1918. január 1-én ellenforradalmár terroristák merényletet kíséreltek meg Lenin ellen.

A szovjetek III. összoroszországi kongresszusának határozata a békéről

1918. január 14.

A Munkás-, Paraszt- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek összoroszországi kongresszusa megerősíti és jóváhagyja a szovjethatalomnak mindazokat a nyilatkozatait és lépéseit, amelyek az általános demokratikus béke elérésére irányulnak.

Az összoroszországi kongresszus megállapítja, hogy az osztrák–német delegáció által támasztott feltételek nemcsak a demokrácia elveit sértik a legdurvább formában, hanem azoknak az alapelveknek a teljes megtagadását is jelentik, amelyeket a központi hatalmak küldöttségei december 12-i (25-i) nyilatkozatukban elismertek.

A központi hatalmak uralmuk alatt tartják a lengyeleket, a litvánokat, a lettek fele részét, az ukránok, a beloruszok és az észtek egy részét és megfosztva őket a tényleges önrendelkezés jogától, erőszakkal bevezetik körükben a kiváltságos és vagyonos felső rétegek hatalmát; ily módon a katonai megszállás, amelyet a központi hatalmak az általános béke megkötése után is szeretnének fenntartani, lehetetlenné teszi a demokratikus béke megvalósítását az oroszországi forradalom által meghirdetett elvek alapján.

Az összoroszországi kongresszus kifejezésre juttatja azt a szilárd meggyőződését, hogy ezzel az annexiós politikával (az ellenforradalmi rendszabályokkal) sem sikerül elvágni Oroszország dolgozó tömegeit Németország és Ausztria–Magyarország dolgozó tömegeitől.

Bécs, Alsó-Ausztria és Magyarország munkásainak az annexiós béke elleni erélyes tiltakozásában, a németországi proletariátus ébredező forradalmi mozgalmában látja az

összoroszországi kongresszus a legjobb garanciát egy olyan imperialista béke ellen, amely a leigázáson és erőszakon, a leplezett hadisarcon alapszik.

A világ színe előtt újból kifejezésre juttatva az orosz népnek a háború azonnali megszüntetésére irányuló törekvését, az összoroszországi kongresszus azzal bízta meg küldöttségét, hogy szálljon síkra a béke azon alapelveiért, amelyek az orosz forradalom programján alapulnak.

Éljen a becsületes demokratikus béke!

Éljen a népek forradalmi testvérisége!

*„Gazeta Vremennovo rabocsevo i kresztyanszkovo pravityelsztva”, 9. (54.) sz. 1918. január 16. 2. old.
Triumfalnoje sesztviye Szovjetszkoj vlasztyi.
II. köt. 376–377. old.*

A háborúellenes politika elvi alapvetése állami szinten már korábban, az októberi forradalom másnapján megtörtént a békéről szóló törvényerejű rendeletben. Az események alakulása azonban a bolsevikok számára is meglepetéssel szolgált. Ugyanis hiába nyilatkoztatta ki a szovjet kormány békeszándékát, a központi hatalmak csapatai nem szüntették be hadműveleteiket. A békedekrétrum kiadása után tehát tovább folyt a háború. Igaz, orosz részről jellege megváltozott, hiszen ezúttal már tényleg honvédő és forradalmi jellegű küzdelmet folytatott a Vörös Hadsereg.

A központi hatalmak agresszív nyomása alatt több bolsevik vezetőt egy rossz értelemben vett forradalmi romantika kerített hatalmába, amit Lenin álforradalmi frázispolitikának nevezett. Ezek ahelyett, hogy a háború elreteszelésén fáradoztak volna, egyenesen a háború tovább folytatását és kiszélesítését tartották a helyes, forradalmi magatartásnak. Ezt a felfogást főleg Buharin képviselte, aki irányzatát „baloldali kommunisták” névvel különböztette meg. Buharin és követői nem ítélték meg reálisan a Szovjet-Oroszországban kialakult állapotokat és a nyugati forradalmi mozgalmak közvetlen perspektíváit is túlságosan rózsás színekben látták. Lenin komikusnak tartotta, hogy a Buharin-csoport máris egy nemzetközi polgárháború jeleit vélte felfedezni.

Trockij nem osztotta teljesen Buharin nézeteit, de felfogása a legfontosabb ponton (ti. a különbéke elutasításának kérdésében) rokon jellegű volt. Trockij a „sem békét, sem háborút” jelszót ajánlotta a pártnak. Az egyoldalú leszerelés mellett tört lándzsát, azt remélve, hogy ennek morális hatása önmagában véve is felbomlasztja a központi hatalmak seregeit.

Mjasznyikov (Mjasznyikjan) ideiglenes főparancsnok utasítása a háború érdekes jellegváltására mutatott rá, és ismertette a Breszt-Litovszkban megindult béketárgyalások szovjet célkitűzéseit. Az 1917. december 15-i osztrák-német békefeltételek szövege (376–380. old.) hűen tükrözi az imperialista rablócélokat. Mégis helytelenül járt el a tárgyalások vezetésére kiküldött Trockij, amikor 1918. január 28-i nyilatkozatában nem fogadta el ezeket a feltételeket, s nem kötötte meg a békét, mert az adott körülmények között a harc kiújulása csak ronthatott a szovjet békedelegáció pozícióin. Ezt bizonyítják a német kormány által február 21-én felajánlott újabb békefeltételek (381–382. old.), amelyek még az előzőeknél is szemérmetlenebbek voltak. A német csapatok támadásának megindulása után Lenin ultimátumszerű követelésére volt szükség ahhoz, hogy a Központi Bizottság február 23-i ülése jóváhagyja a különbéke aláírását, s az e tárgyban kiadott szovjet nyilatkozatot (383–384. old.).

A. P. Mjasznyikov ideiglenesen megbízott legfelsőbb főparancsnok parancsa a béketárgyalások megkezdéséről

1917. december 13

Főhadiszállás.

Katona elvtársak! A béketárgyalások december 9-én indultak meg Breszt-Litovszkban. Küldöttségünk az alábbi békefeltételeket terjesztette a központi hatalmak képviselői elé:

1. Megengedhetetlen a háború idején elfoglalt területek bármennemű bekebelezése. Az e területeket megszálló csapatokat a legrövidebb időn belül ki kell vonni.

2. Teljes egészében helyreáll azoknak a népeknek a politikai önállósága, amelyek ebben a háborúban elvesztették önállóságukat.

3. Azoknak a nemzeti csoportoknak, amelyek a háború előtt politikai önállósággal nem rendelkeztek, biztosítani kell azt a lehetőséget, hogy népszavazás útján szabadon döntsenek egyik vagy másik államhoz való tartozásuk vagy állami önállóságuk kérdésében. A népszavazást oly módon kívánatos megszervezni, hogy biztosítva legyen az adott terület egész lakosságának teljesen szabad akaratnyilvánítása, az emigránsokat és menekülteket is beleértve.

4. A több nemzetiség lakta területeken a kisebbség jogai külön törvényekkel biztosíthatók, amelyek garantálják kulturális nemzeti önállóságát és – amennyiben erre tényleges lehetőség kínálkozik – közigazgatási autonómiájukat.

5. A hadviselő országok egyike sem köteles más országnak megtéríteni az úgynevezett „hadi kiadásokat”; a már behajtott hadisarcok visszatérítendőek. Magánszemélyek háborús kárainak megtérítése külön alaptörvényből történik, amely a hadviselő országok megfelelő arányok szerinti hozzájárulásaiból jön létre.

6. A gyarmati kérdést az 1–4. pontokban kifejtett elvek alapján kell megoldani. E pontok kiegészítéseképpen az oroszországi küldöttség azt javasolja a szerződő feleknek, hogy nyilvánítsák megengedhetetlennek a gyengébb nemzetek szabadságának mindennemű közvetett korlátozását erősebb nemzetek részéről, nevezetesen a gazdasági bojkottot, az egyik ország gazdasági alárendelését a másiknak kereskedelmi szerződések kikényszerítésével, az olyan külön vámegegyezményeket, amelyek a kívülről álló országok kereskedelmének szabadságát korlátozzák, az olyan tengeri blokádokat, amelynek nincsenek közvetlen katonai céljai stb.

Elvtársak! Látják tehát, hogy a háború és béke kérdésének forradalmi megoldását javasoljuk. A megoldásnak ezt a módját az oroszországi forradalom jellege, Oroszország és az egész világ szocialista demokráciájának lényege diktálja. E megoldás kivívására hadseregünknek mindig készenlétben kell állnia. Éppen ezért az orosz hadseregnek elég erősnek és fegyelmezettnek kell lennie. A hároméves háború aláásta a hadsereg gazdasági helyzetét, a hosszú lövészárókelet kimerítette a katonatömegek fizikai erejét, a régi parancsnoki állomány bűnös garázdálkodása lezüllesztette csapatainkat. A hadsereget csakis a demokrácia forradalma, a munkások és parasztok forradalma mentheti meg a végleges pusztulástól. A forradalom akkor hagyja majd el őrhelyét, amikor végleg legyőzte minden ellenségét; ehhez viszont elsősorban fegyveres erőre, forradalmi orosz hadseregre van szükség. A háború nem ért véget, csak a befejezéséhez közeledik; a forradalom folytatódik, ellenségeit még nem sikerült letörni. A háború a forradalom legelső és legfőbb ellensége. A háború elleni közvetlen harcot a demokrácia, a katonák saját kezükbe vették. Önbizalomra van szükség, s olyan fegyelemre, amelyet a munkások és parasztok győzelme biztosít, nem pedig a vagyonos osztályok korbácsa. Ez a fegyelem éppen abban rejlik, hogy mi, forradalmárok és szocialisták megtettünk mindent, amit a forradalom megkövetelt, eleget tettünk minden szükségletének és igényének, mindannak, amire a forradalom akaratát kifejező szervek – az általunk létrehozott és a mi, csakis a mi lelkesítő hatásunk alatt működő szovjetek és bizottságok – köteleztek bennünket. Aki nem hallgat a forradalom szerveire, az azok ellensége, a forradalom ellensége; aki aláveti magát ezeknek a szerveknek, aki elismeri tekintélyüket, az eleget tesz a forradalom akaratának, az a forradalom barátja. A forradalom barátai a forradalom győzelmét, a békét, a háború halálát akarják. A forradalom ellenségei ellenzik a békét. A forradalom ellenségei, a forradalommal szembeszegülők ellen a legszívósabban, a leg-

kíméletlenebbül, a legkeményebben kell harcolnunk, ez pedig csak akkor lehetséges, ha tudatában vagyunk ügyünk igazának és kötelességünknek, ha megvan a forradalmi összeforrottság és fegyelem. A forradalmár katona kötelessége győzelemre vinni a béke ügyét, türelmesen kivárni diadalát, s rendíthetetlenül, bátran őrhelyén maradni. Három esztendeig tűrtünk, három esztendeig zokszó nélkül vonszoltuk magunkat a korbács alatt. Had-seregünk hosszú éveken át rabként viselte a szolgálat minden terhét. Most már csak hónapokról van szó. Amikor senki sem kényszerít bennünket, amikor az egész ország élete és boldogsága a mi kezünkben van, nagyobb igényeket kell támasztanunk önmagunkkal szemben, még jobban kell teljesítenünk kötelességünket, még szigorúbban be kell tartanunk azt a fegyelmet, amelyet magunk hoztunk létre, amelyet a forradalmi demokrácia mozgalmának szellemi ereje tart fenn. A forradalom fegyelme szellemünknek, nem pedig a durva erőnek a fegyelme. Ebbe a harcba hívom önöket, katona elvtársak, mert ezzel megvédjük önmagunkat és a forradalmat. Bátran és merészen fel hát a harcra!

Éljen a béke!

Éljen a forradalom!

Éljenek a forradalom akarata által fegyelemre nevelt és összeforrasztott forradalmi katonák!

Olvassák fel minden században, lovasszázadban, ütegben, különítményben. A sajtó útján és különlenyomatokon terjeszteni kell a katonai alakulatokban, az állomásokon és településeken. Táviratilag továbbítandó.

A. Mjasznyikov

ideiglenesen megbízott legfelsőbb főparancsnok

CGVIA, f. 2003, op. 1, d. 9, II. 101–107.

Triumfalnoje szesztvije Szovjetszkoj vlasztyi.

II. köt. 52–54. old.

A Breszt-Litovszkban 1917. december 15-én felajánlott osztrák—német békefeltételek

1. cikk

Oroszország és Németország kijelentik, hogy a köztük levő háborús állapot véget ért. Mindkét állam úgy döntött, hogy a jövőben békében és barátságban él egymással.

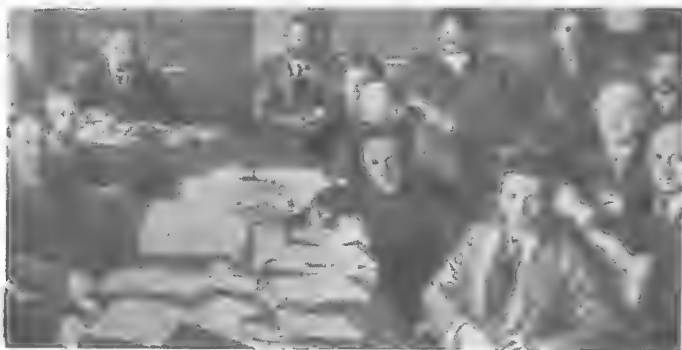
Németország, a szövetségeseivel való teljes kölcsönösség alapján, a béke megkötése és az orosz hadsereg leszerelésének befejezése után kész azonnal visszavonulni mostani állásaiból és kiűriteni az orosz területeket, amennyiben a 2. cikk eltérően nem rendelkezik.

2. cikk

Az oroszországi kormány, mivel elveinek megfelelően kivétel nélkül valamennyi, az orosz államhoz tartozó nép számára kihirdette a különválás jogát is magában foglaló önrendelkezési jogot, tudomásul veszi a Lengyelországban, Litvániában, Kurlandban,

A Szovjetek
III. kongresszusa

Bolsevik vezetők
ülése a felkelés után

Földet kapnak
a parasztok

Podvojszkij a betolakodó német csapatok ellen mozgósítja a tömegeket

A német és osztrák-magyar megszálló csapatok minden eszközzel el akadják fojtani a forradalmi mozgalmat. A képen: forradalmár munkások akasztása Jekatyerinoszlovban

A breszt-litovszki béketárgyalásokra kiküldött szovjet diplomataik egy csoportja

Joffe és Kamenyev elkészönnnek
tárgyalópartnereiktől

Lenin egy amerikai újságíróval beszélget

Trockij (középen), aki a békekötés elleni tiltakozásul lemondott a külügyi népbiztosságról és átvette a hadügyi népbiztosság vezetését

Buharin, aki ellenezte a breszt-litovszki béke megkötését

Szverdlov mindenben támogatta Lenint 1918 elején

Lenin a béke azonnali
megkötése mellett
szállt síkra

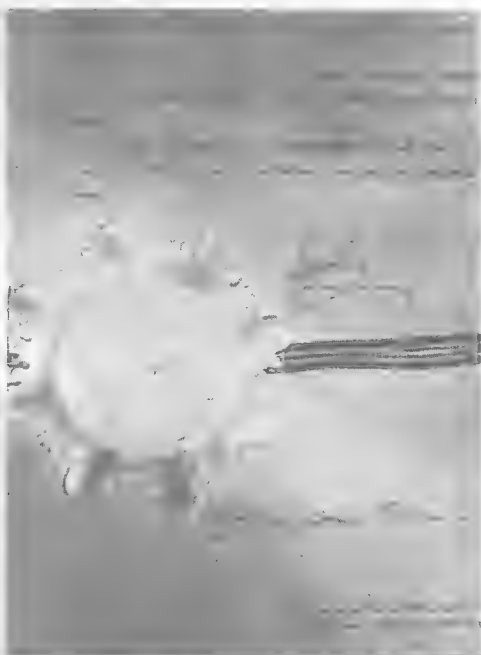
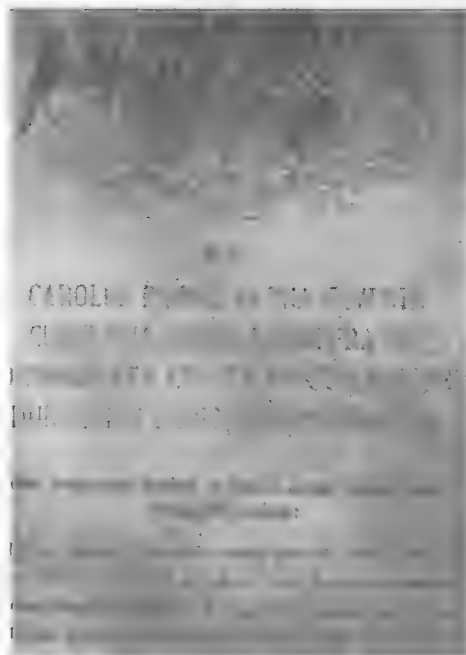

Lenin egy gyűlésre siet
nővérével

A Szovjetek IV. rendkívüli kongresszusa, amely jóváhagyta a breszti békét

A breszt-litovszki különbéke egyik latin nyelvű eredeti példánya
Károly császár és király, valamint Burián István külügyminiszter aláírásával

Lunacsarszkij közoktatásügyi népbiztos

Majakovszkij forradalmár költő,
aki részt vett a forradalomban

Gorkij hosszú hónapokon keresztül nem tudta megérteni a fegyveres felkelés szükségességét, de 1918-ban elismerte, hogy Leninnek volt igaza

Blok haladó orosz költő, rokonszenvét nyilvánította az októberi forradalom iránt

Lenin a Marx–Engels emlékmű avatásán

Esztország és Livónia egy részében élő népek akaratát kifejező nyilatkozatokat arról, hogy teljes állami önállóságra és az Orosz Föderációból való kiválásra törekcsenek.

Az oroszországi kormány elismeri, hogy ezek a nyilatkozatok a fennálló viszonyok között a népi akarat kifejezésének értelmezendők, és kész levonni az ebből adódó következtetéseket.

Mivel azokon a területeken, amelyekre a fentebb kifejtett tétel alkalmazandó, a kérdés olyan értelemben módosul, hogy a kiürítés nem hajtható végre úgy, ahogy az 1. cikk előírja, ezért az orosz álláspontnak megfelelően, mindennemű katonai nyomás kirekesztésével népszavazást kell tartani, a népi akaratnyilvánítás megvalósítására; ennek időpontját és módjait külön bizottság fogja megtárgyalni és megállapítani.

3. cikk

Azok a szerződések, egyezmények és megállapodások, amelyek a szerződő felek között a hadüzenet előtt érvényben voltak, ismét érvénybe lépnek, amennyiben nem állnak ellentétben a háború idején ezen hatalmak birtokában végbement változásokkal. Mindkét fél kötelezi magát, hogy az előzetes békeszerződés aláírását követő három hónapon belül közli, hogy a szerződések közül, egyezményekből és megállapodásokból melyeket nem óhajtja újból érvénybe léptetni; amennyiben egyes rendelkezésekről van csupán szó, a másik félnek jogában áll egy hónapon belül felmondani az egész szerződést.

Azon szerződések helyett, amelyeknek egyes rendelkezései érvényüket veszítik, minél előbb új szerződésekot kell kötni a megváltozott nézeteknek és feltételeknek megfelelően.

Mindegyik fél bizonyos idő elteltével érvénytelennek tekintheti a szerződésnek azokat a tételeit, amelyek ellentétbe kerülnek az adott helyzet feltételeivel.

4. cikk

Mindkét szerződő fél vállalja, hogy a másik fél alattvalóinak, hajóinak vagy áruinak jogi vagy gazdasági jellegű kérdésekben semmiképpen sem nyújt kisebb kedvezményt, mint akármely más olyan állam alattvalóinak, hajóinak vagy áruinak, amely ebben a tekintetben nem élvez semmiféle külön szerződésben lefektetett jogokat.

5. cikk

A szerződő felek egyetértének abban, hogy a béke megkötése után gazdasági téren is véget kell érnie a háborúnak. Kölcsönösen vállalják, hogy nem vesznek részt semmiféle olyan intézkedésben, amelynek célja az ellenségeskedés gazdasági téren való, közvetlen vagy közvetett folytatása volna, és saját államuk területén minden rendelkezésükre álló eszközzel meg fogják akadályozni az ilyen intézkedéseket, még akkor is, ha ezeket magánfél vagy bármilyen más fél kezdeményezné. Emellett el fogják hárítani azokat az akadályokat, amelyek gátolják a baráti kereskedelmi és üzleti kapcsolatok felújítását, s meg fogják könnyíteni a kölcsönös áruforgalmat, főképp az egyik fél hiányának a másik fél feleslegeivel való fedezése útján.

A háború következményeinek leküzdéséhez és a viszonyok újrendezéséhez szük-

séges átmeneti idő folyamán a szerződő felek oly módon fogják alkalmazni a kapcsolatok egyelőre elkerülhetetlen korlátozásait – úgymint: a kiviteli tilalmat, a kivitel szabályozását stb. –, hogy ezek a korlátozások mindkét felet lehetőleg minél kevésbé sújtsák. Ugyanakkor ezen idő folyamán lehetőleg minél kisebb mértékben terhelik majd a szükséges cikkek behozatalát importvámokkal, és ebből a célból minél hamarabb tárgyalásokat kezdenek, hogy fenntartsák és kiszélesítsék a háború idején átmenetileg bevezetett vámentességet. Ezt az időt egyúttal az árucseré megszervezésére használják föl. Ebből a célból vegyes bizottságokat alakítanak, amelyeknek a legközelebbi jövőben munkához kell fogniuk.

6. cikk

A szerződő felek a lehető legrövidebb időn belül megkezdik a tárgyalásokat abból a célból, hogy a hatálytalanított 1894. és 1904. évi kereskedelmi és hajózási szerződés helyett olyan kereskedelmi és hajózási szerződést kössenek, amelynek rendelkezései megfelelnek az új feltételeknek.

7. cikk

Az új kereskedelmi és hajózási szerződés megkötésétől függetlenül a szerződő felek legalább húszéves időtartamra a kereskedelem és hajózás kérdéseiben kölcsönösen a legnagyobb kedvezményt élvező nemzet jogait biztosítják egymásnak.

Mindamellettt egyik fél sem támaszt igényt arra, hogy azokban a kedvezményekben részesüljön, amelyeket a másik fél kis határmenti kapcsolatokban nyújt, vagy amelyeket Oroszország nyújt a szomszédos ázsiai országoknak vagy az orosz államból kivált önálló államoknak, vagy pedig amelyeket Németország nyújt Ausztria–Magyarországnak vagy más, Németországgal ma vámszövetségben álló vagy majdan ilyen szövetségbe kerülő országoknak vagy gyarmatoknak.

8. cikk

Oroszország beleegyezését adja ahhoz, hogy a Duna-bizottságra ruházzák a Duna egész torkolatának állandó igazgatását, hogy ez a bizottság csak a Duna és a Fekete-tenger menti államok képviselőiből álljon, s ugyanakkor Brăila fölött a Duna igazgatását az illető szakasz mentén fekvő államokra bízzák.

9. cikk

Azok a háborús törvények, amelyek Oroszországban a németeknek, Németországban pedig az oroszoknak mint ellenséges állam alattvalóinak a magánjogait korlátozzák, hatályukat veszítik. Azok a magánszemélyek, akiknek jogai e törvények folytán csorbát szenvedtek, amennyiben ez lehetséges, jogaikba visszaállítandók; amennyiben ez nem lehetséges, megfelelő mértékben kártalanítandók; az eladott földek, bányák, gyárak vagy az azokban való részesedés minden esetben visszaszolgáltatandók tulajdonosuknak, amennyiben ez a tulajdon az új orosz törvények szerint nem vált állami vagyonná.

A kártalanítás alá eső károk meghatározása vegyes bizottságokra tartozik, amelyeket a két fél képviselőiből kell megalakítani, mindegyik fél részéről egy semleges döntőbíró bevonásával.

10. cikk

A szerződő felek kölcsönösen lemondanak a háborús költségeknek, vagyis a hadviselés által felemésztett állami kiadásoknak, valamint a hadikároknak, vagyis azoknak a károknak a megtérítéséről, amelyeket vagy maguk, vagy állampolgáraik a háború által érintett területeken a katonai intézkedések következtében elszenvedtek, ideértve az ellenséges országban végzett rekvirálásokat is.

11. cikk

Mindegyik szerződő fél megtéríti azokat a károkat, amelyeket területén, a háború idején, a nemzetközi joggal ellentétben álló erőszakos cselekedetekkel a másik fél állampolgárainak életében, egészségében vagy vagyonában okozott. A károk meghatározása vegyes bizottságokra tartozik, amelyeket a két fél képviselőiből kell megalakítani, mindegyik fél részéről egy semleges döntőbíró bevonásával.

Emellett mindegyik fél megtéríti azokat a károkat, amelyeket területén, a háború idején, a nemzetközi joggal ellentétben álló cselekedetekkel a másik fél diplomáciai és konzulátusi képviselőinek okozott, valamint megtéríti a követségi és konzulátusi épületekben vagy azok berendezésében esett károkat. Nézeteltérés esetén a károk mértékét vegyes bizottságok állapítják meg, amelyeket a két fél képviselőiből kell megalakítani, egy semleges döntőbíró bevonásával.

12. cikk

Mindkét fél hadifoglyait és rokkantjait haladéktalanul haza kell bocsátani. A többi hadifogoly kicserélésére a legközelebbi jövőben, német-orosz bizottság által megállapítandó határidőn belül kerül majd sor; az eltartásukra fordított költségek megtérítésének kérdését – a költségek nagyságát illetően felmerülő nézeteltérések esetén – egy semleges elnök vezetése alatt működő bizottság elé kell terjeszteni.

13. cikk

Mindkét fél internált vagy száműzött civil állampolgárait haladéktalanul szabadlábra kell helyezni és minél előbb ingyen hazaszállítani.

14. cikk

A német származású orosz állampolgárok, különösen az úgynevezett német telepek, tíz éven belül Németországba költözhetnek, felszámolva és magukkal víve vagyontukát.

15. cikk

A szerződő felek mindegyikének a háború kitörése pillanatában a másik fél kikötőiben veszteglő kereskedelmi hajói, valamint azok az elkobzott hajórakományok, amelyekről a békeszerződés megkötéséig bírósági döntés még nem született, visszaszolgáltatandók, vagy amennyiben ez nem lehetséges, pénzben megtérítendők.

A szerződő felek közötti diplomáciai és konzuli kapcsolatok az első adandó alkalommal felújítandók.

*Szegymoj eksztrennij szjezd RKP(b). Mart 1918 g.
Sztjenograficseszkij otcsoť. M. 1962. 278–281. old.*

Trockij nyilatkozata a politikai bizottság ülésén Breszt-Litovszkban

1918. január 28.

Az albizottságnak – a mi értelmezésünk szerint – azt kellett eldöntenie, hogy a másik fél által felajánlott határok akár a legkisebb mértékben is biztosíthatják-e az orosz nép önrendelkezési jogát. Meghallgattuk a területi kérdésekkel foglalkozó albizottságba bekerült képviselőink jelentéseit, és úgy véljük, hogy hosszas viták után, a kérdés beható tanulmányozása után végre elérkezett a döntés órája. A népek türelmetlenül várják a breszt-litovszki béketárgyalások eredményét. A népek azt kérdik, mikor lesz már vége az emberiség e példátlan önpusztításának, amelyet valamennyi ország uralkodó osztályainak önzése és hatalomvágya idézett elő. Ha valamikor a háború szolgált is önvédelmi célokat, ez már régóta nem érvényes egyik táborra sem. Amikor Nagy-Britannia ráteszi a kezét afrikai gyarmatokra, Bagdadra és Jeruzsálemre, ez igazán nem védelmi háború; amikor Németország megszállja Szerbiát, Belgiumot, Lengyelországot, Litvániát, Romániát és elfoglalja a Moonzund-szigeteket, ez ugyancsak nem védelmi háború. Harcuk a világ felosztásáért folyik. Ez ma nyilvánvaló, nyilvánvalóbb, mint valaha.

Nem óhajtunk többé részt venni ebben a tisztán imperialista háborúban, ahol a vagyonos osztályok igényeiért szemmel láthatóan vérrrel kell fizetni. Egyformán engesztelhetetlenek vagyunk mindkét tábor imperializmusával szemben, s nem vagyunk hajlandók továbbra is katonáink vérét ontani azért, hogy az imperialisták egyik táborának érdekeit védjük a másikkal szemben.

Abban a reményben, hogy nincs már messze az az óra, amikor valamennyi ország dolgozó tömegei Oroszország dolgozó népéhez hasonlóan kezükbe veszik a hatalmat, hadseregünket és népünket kivonjuk a háborúból. Szántóvetőből lett katonánk térjen vissza az eke szarvához, hogy már tavasszal békésen megművelhesse azt a földet, amelyet a forradalom elvett a földesúrtól és a parasztnak adott. Munkásból lett katonánk térjen vissza a műhelybe, hogy ott a rombolás eszközei helyett az építés eszközeit gyártsa és a szántóvető paraszttal együtt építse az új szocialista gazdaságot.

Kilépünk a háborúból. Ezt tudomására hozzuk valamennyi népnek és kormánynak. Parancsot adunk Németország, Ausztria–Magyarország, Törökország és Bulgária csapataival szembenálló hadseregeink teljes leszerelésére. Reméljük és hisszük, hogy a többi nép is hamarosan követni fogja példánkat. Ugyanakkor leszögezzük, hogy azok a feltevések, amelyeket Németország és Ausztria–Magyarország kormánya ajánlott fel nekünk, szöges ellentétben állnak valamennyi nép érdekeivel. Valamennyi ország dolgozó tömegei, így Ausztria–Magyarország és Németország népei is helytelenítik őket. Lengyelország, Ukrajna, Litvánia, Kurland és Észtország népei az akaratukon tett erőszak-

nak tekintik ezeket a feltételeket, amelyek az orosz nép számára mintegy állandó veszélyforrást jelentenek. A világ népei, politikai tudatukra vagy erkölcsi érzékükre hallgatva, visszautasítják ezeket a feltételeket, s várják azt a napot, amikor valamennyi ország dolgozó osztályai saját normáik szerint rendezik majd a népek békés együttélését és baráti együttműködését. Nem vagyunk hajlandók szentesíteni azokat a feltételeket, amelyeket a német és az osztrák–magyar imperializmus karddal és az élő népek testére. Nem adhatjuk az orosz forradalom aláírását olyan feltételekhez, amelyek elnyomást, bánatot és szerencsétlenséget hoznak emberi lények millióinak.

Németország és Ausztria–Magyarország a háborús hódítás jogán akar uralkodni területek és népek fölött. Csinálják hát nyíltan, amit csinálnak. A magunk részéről nem szentesíthetjük az erőszakot. Kilépünk a háborúból, de kénytelenek vagyunk megtagadni a békeszerződés aláírását.

Ezzel kapcsolatban a következő írásbeli és aláírt nyilatkozatot adom a szövetségesek egyesített küldöttségeinek:

A Népbiztosok Tanácsa nevében az Oroszországi Föderatív Köztársaság ezennel a velünk együtt hadat viselő szövetséges országok és a semleges országok kormányainak és népeinek tudomására hozza, hogy Oroszország, megtagadva az annexiók szerződés aláírását, a maga részéről a Németországgal, Ausztria–Magyarországgal, Törökországgal és Bulgáriával való hadiállapotot beszüntetettnek nyilvánítja. Az orosz csapatok ezzel egyidejűleg az egész fronton parancsot kapnak a teljes leszerelésre.

L. Trockij, A. Joffe, M. Pokrovszkij,
A. Bicenno, V. Karelin

Szegyomj eksztrennij szjezd RKP(b).
282–283. old.

A német kormány által felajánlott újabb békefeltételek

1918. február 21.

Németország kész újra felvenni a tárgyalásokat és békét kötni Oroszországgal a következő feltételekkel:

1. Németország és Oroszország kijelenti, hogy a hadiállapot véget ért. Mindkét nép kész a jövőben békében és barátságban élni.

2. Azok a területek, amelyek a Breszt-Litovszkban az orosz meghatalmazottakkal kötött vonaltól nyugatra fekszenek és korábban az orosz birodalomhoz tartoztak, a jövőben nem tartoznak orosz fennhatóság alá. Dvinszk térségében ez a vonal Kurland keleti határáig húzódik. A szóban levő területek számára nem származik semmiféle kötelezettség Oroszországgal szemben annak folytán, hogy ezek korábban Oroszországhoz tartoztak. Oroszország lemond e területek belső ügyeibe való mindennemű beavatkozásról. Németország és Ausztria–Magyarország e területek jövő sorsát ezek lakosságának megkérdezésével kívánják meghatározni. Míhelyt az általános békét megkötötték és az orosz leszerelést teljesen végrehajtották, Németország kész az említett vonaltól keletre fekvő területet kiüríteni, amennyiben a 3. cikk eltérően nem rendelkezik.

3. Livóniát és Észtországot az orosz csapatok és a Vörös Gárda haladéktalanul kiűrtik és német rendőri erő szállja meg, míg a helyi hatóságok nem tudják biztosítani

a nyugalmat és helyre nem áll a rend. A helyi lakossághoz tartozó minden politikai le-
tartóztatott azonnal szabadlábra helyezendő.

4. Oroszország haladéktalanul békét köt az Ukrán Népköztársasággal. Ukrajnát
és Finnországot az orosz csapatok és a Vörös Gárda késedelem nélkül kiűritik.

5. Oroszország minden tőle telhetőt meg fog tenni annak érdekében, hogy Török-
ország minél előbb és tervszerűen visszakapja anatóliai területeit, és elismeri a török
kapitulációk érvénytelenségét.

6. (a) Oroszország haladéktalanul végrehajtja hadseregének teljes leszerelését, ide-
értve a jelenlegi kormány által újonnan alakított hadseregrészeket is.

(b) A fekete-tengeri, a balti-tengeri és a jeges-tengeri orosz hadihajók vagy orosz
kikötőkbe irányítandók, ahol az általános béke megkötéséig internálva maradnak, vagy
haladéktalanul leszerelendők. Az antantnak azok a hadihajói, amelyek Oroszország be-
folyási övezetében vannak, az oroszokkal azonos elbírálás alá esnek.

(c) A kereskedelmi hajózás a Fekete-tengeren és a Balti-tengeren azonnal helyre-
áll, amint ezt a fegyverszüneti szerződés előírta. Ebből a célból az aknák eltávolítását
haladéktalanul meg kell kezdeni. A jeges-tengeri blokád az általános béke megkötéséig
továbbra is fennmarad.

7. A német–orosz 1904. évi kereskedelmi szerződés ismét érvénybe lép, amint ezt
az Ukrajnával kötött békeszerződés 7. cikkének 2/a pontja előíranyozza, kivéve a keres-
kedelmi szerződés 11. cikke 3. pontjának 1. bekezdésében előíranyozott különös kedvez-
ményt a keleti országok tekintetében; továbbá újra érvénybe lép a zárójegyzőkönyv
egész első része. Kiegészítésképpen garantálni kell a szabad kivitel és a vámmentes
érc kivitelre való jogot, minél előbb meg kell kezdeni a tárgyalásokat új kereskedelmi
szerződés megkötése végett; garantálni kell a legnagyobb kedvezményt, legalább 1925
végéig, még az ideiglenes szerződés felbontása esetén is, s végül garantálni kell azokat
a feltételeket, amelyeket az Ukrajnával kötött békeszerződés 7. cikkének 3. pontja,
4. pontjának 1. bekezdése és 5. pontja előír.

8. A jogi jellegű kérdések az orosz–német jogi bizottság első olvasásban elfogadott
határozatainak megfelelően szabályozandók; mivel döntés nem született, a magánszemé-
lyek kártalanítását illetően a német fél javaslata lép érvénybe, a hadifoglyok eltartásá-
val kapcsolatos költségek megtérítését illetően pedig az orosz javaslat. Oroszország meg-
tűri és a lehetőségekhez mérten támogatja a német bizottságok tevékenységét a német
hadifoglyok, polgári foglyok és visszatelepülők gondozása terén.

9. Oroszország kötelezettséget vállal arra, hogy beszüntet minden hivatalos vagy
hivatalos szervek által támogatott agitációt vagy propagandát a négyes szövetség kor-
mányai és azok állami és katonai intézményei ellen, többek között a központi hatalmak
által megszállt területeken is.

10. A fenti feltételeket 48 órán belül el kell fogadni. Az orosz megbízottaknak
haladéktalanul Breszt-Litovszkba kell utazniuk és ott három napon belül alá kell írniuk
a békeszerződést, amely legfeljebb két héten belül ratifikálandó.

Berlin, 1918. február 21.

*Dokumenti vnyesneyj polityiki SZSZSZR, I. köt.
M. 1957. 112–113. old.*

Az orosz békedelegáció nyilatkozata a breszt-litovszki békekonferencia ülésén

1918. március 3.

Az Oroszországi Köztársaság munkás-paraszt kormánya kénytelen elfogadni Németország ultimátumát. A német csapatok ugyanis megtámadták Oroszországot, amely pedig bejelentette a hadiállapot megszűnését és hozzáfogott hadseregeinek leszereléséhez. Ezért az Oroszországi Köztársaság február 11-én (24-én) bejelentette, hogy elfogadja az ultimátumot, és bennünket küldött ki ezeknek az erőszakkal ránk oktroyált feltételeknek az aláírására.

Az egyrészt Oroszország, másrészt Németország és szövetségesei között Breszt-Litovszkban eddig lefolyt tárgyalások elég világosan megmutatták, hogy az úgynevezett „egyezményes béke” valójában határozottan annexiós és imperialista béke. A breszti feltételek most még jóval súlyosabbak. Az a béke, amelyet most Breszt-Litovszkban kötünk, nem Oroszország, Németország, Ausztria–Magyarország, Bulgária és Törökország népeinek szabad megegyezésén alapszik. Ezt a békét fegyverrel a kézben diktálják. Olyan béke ez, amelyet a forradalmi Oroszország összeszorított fogakkal kénytelen elfogadni. Olyan béke ez, amely az orosz határvidékeket – „felszabadításuk” ürügyén – valójában német tartományokká változtatja, megfosztva őket a szabad önrendelkezés jogától, amelyet a forradalmi Oroszország munkás-paraszt kormánya biztosított nekik. Olyan béke ez, amely a rend helyreállítása ürügyén a megszállt területeken fegyveres támogatást nyújt az elnyomó osztályoknak a dolgozó osztályokkal szemben, és segítséget nyújt az előbbieknél ahhoz, hogy a dolgozók nyakára ismét rárajkák az elnyomás jármát, amelytől az oroszországi forradalom egyszer már megszabadította őket. Olyan béke ez, amely visszaszolgáltatja a földet a nagybirtokosoknak és újra a gyárosok rab-ságába hajtja a munkásokat. Olyan béke ez, amely Oroszország dolgozó tömegeire hosszú időre még súlyosabb formában rákényszeríti az 1904-ben kötött régi kereskedelmi szerződést, amely a német nagybirtokosok érdekeit tartja szem előtt; emellett ez a béke biztosítja a német és az osztrák–magyar burzsoázia minden veszteségének megtérítését és a kamatokat a cári kormány azon adósságai után, amelyeket a forradalmi Oroszország megtagadott. Végül, mintegy még nyomatékossabbá téve a német támadás félreismerhetetlen osztályjellegét, a német ultimátum igyekszik elhallgattatni az orosz forradalmat, megtiltva az olyan agitációt, amely a négyes szövetség hatalmainak kormányai és katonai hatásai ellen irányul.

S ez még nem minden. Változatlanul a rend helyreállítása ürügyén, Németország fegyveres erővel tisztán orosz lakosságú területeket foglal el, bevezeti ott a katonai megszállást és helyreállítja a forradalom előtti rendszert. Ukrajnában és Finnországban Németország a forradalmi Oroszország be nem avatkozását követeli, ugyanakkor ő maga tevékenyen támogatja az ellenforradalmi erőket a forradalmi munkásokkal és parasztokkal szemben. A Kaukázusban Németország, nyíltan megszegve a német kormány február 8-i ultimátumában megfogalmazott feltételeket és nem törődve az ardhani, karsi és batumi területek lakosságának igazi akaratával, Törökország javára elszakítja ezeket a területeket, amelyeket török csapatok sohasem foglaltak el. Hadászatiilag fontos pontok ilyen nyílt és erőszakos meghódításának csak egyetlenegy célja lehet: egy Oroszország elleni újabb támadás előkészítése és a tőkés érdekek védelme a munkás- és parasztforradalommal szemben; ilyen célt követett Németország, amikor február 5-én megindította csapatainak támadását anélkül, hogy erre 7 nappal előbb figyelmeztetett

volna, mint azt az 1917. december 2-án Oroszország és a Négyes Szövetség hatalmai között létrejött fegyverszüneti szerződés kikötötte.

A támadást nem állították le, annak ellenére, hogy a Népbiztosok Tanácsa bejelentette: elfogadja a február 8-i ultimátumban kiszabott feltételeket. A támadást nem állították le annak ellenére sem, hogy Breszt-Litovszkban újra megkezdte munkáját a békekonferencia, és hogy az orosz küldöttség hivatalos tiltakozást nyújtott be. Ily módon a Németország és szövetségesei által felajánlott feltételek mind Oroszországgal szemben támasztott ultimátummá változnak, amelyet a békeszerződés megszerkesztői közvetlen fegyveres erőszakkal való fenyegetéssel támasztanak alá.

Mindamellettt Oroszországnak a kialakult körülmények között nincs más választása. Csapatainak leszerelésével az orosz forradalom mintegy a német népre bízta sorsát. Az orosz küldöttség annak idején Breszt-Litovszkban nyíltan megállapította, hogy egyetlen becsületes ember sem hisz már abban, hogy az Oroszország ellen indított háború védelmi háború lehet. Németország támadásba ment át; a német militarizmusnak most sikerült felvonultatnia csapatait az Oroszországi Szocialista Köztársaság munkás- és paraszttömegei ellen a rend helyreállítása ürügyén, valójában azonban abból a célból, hogy a világimperializmus érdekében elfojtsa az orosz munkás-paraszt forradalmat. Kétségtelen, hogy a német proletariátus még nem készült fel kellőképpen e támadás megállítására. Egy pillanatig sem kételkedünk abban, hogy az imperializmusnak és a militarizmusnak a nemzetközi proletárforradalom fölött jelenleg aratott diadala csak ideiglenes és átmeneti jellegű lehet. Az Oroszországi Köztársaság szovjet kormánya, kizárólag a saját erőire utalva, képtelen ellenállni a német imperializmus fegyveres támadásának, és a forradalmi Oroszország megmentése érdekében kénytelen elfogadni a vele szemben támasztott feltételeket.

Kormányunk felhatalmazott a békeszerződés aláírására. Mivel bejelentett tiltakozásunk ellenére kénytelenek volnánk olyan teljesen kivételes helyzetben folytatni a tárgyalásokat, amikor tovább folytatódnak az Oroszország részéről ellenállásba nem ütköző hadi cselekmények, nem tűrhetjük, hogy továbbra is mészárolják a háború folytatását megtagadó orosz munkásokat és parasztokat. Oroszország és Németország munkásai, parasztjai és katonái előtt, az egész világ dolgozó és kizsákmányolt osztályai előtt nyíltan kijelentjük, hogy kénytelenek vagyunk elfogadni a jelenleg nálunk erősebb fél által ránk oktroyált ultimátumot, s hogy haladéktalanul aláírjuk az elénk terjesztett ultimatív békeszerződést, lemondva mindennemű megvitatásáról. Ilyen körülmények között az Oroszországi Köztársaság munkás-paraszt kormánya nem tud ellenállni a német imperializmus fegyveres támadásának, és a forradalom megmentése érdekében kénytelen elfogadni az elé terjesztett feltételeket.

Mi, kormányunk meghatalmazottai, készek vagyunk haladéktalanul aláírni a békeszerződést, lemondva mindennemű megvitatásáról, mivel ezt a kialakult viszonyok között teljesen haszталannak tartjuk.

A Tauriai palotában 1918. március 6-án megkezdte munkáját a párt VII. rendkívüli kongresszusa. A kongresszust a breszt-litovszki béke megkötése és ezzel kapcsolatban a „baloldali kommunisták” kalandor jellegű ellenzéki akciója (lásd a 385-386. oldalon közölt felhívásunkat) tette szükségessé. A háborúról és békéről szóló előadói beszédet Lenin tartotta. Rámutatott, hogy a békés lélegzétvételi szünet nélkül a szovjethatalom létében lenne fenyegetve.

A kongresszuson heves viták zajlottak le, bár a békeszerződést március 3-án már aláírta az új szovjet békedelegáció. Közljük Buharin két doktrínér felszólalását (386-403. old.), Kollontaj Buharint támogató fejtegetéseit (403-404. old.), Trockij tipikusan centrista, s a lényegben szintén elhibázott állásfoglalását (404-410. old.), majd ezekkel szemben Szverdlov ragyogó leninista összefoglalóját, amelyben tönkre silányította a „balos” és centrista platformot, s Lenin történelmi jelentőségű zár-
szavát (413-417. old.).

A párt minden tagjához

(A „baloldali kommunisták” felhívása)

1918. március 6.

Elváltarsak!

A helyzet súlyossága és a pártunkban támadt súlyos nézeteltérések korunk egyik lényeges kérdésében, a béke kérdésében, arra készítetnek bennünket, hogy a pártkongresszussal kapcsolatban meghatározott politikai platformmal lépünk fel.

Nézetünk szerint a pártszakadás rendkívül súlyos csapást jelentene nemcsak pártunknak, hanem az egész orosz forradalomnak is. Mindamellet neveltséges volna azt gondolni, hogy nézeteltéréseink eltűnnek, ha elhallgatjuk őket.

Szilárd és mély meggyőződésünk, hogy ezeket a nézeteltéréseket maga az élet fogja áthidalni, amely hamarosan kíméletlenül szertefoszlat minden olyan illúziót, hogy a forradalmi szocialista Szovjet Köztársaság békéhez és lélegzethez juthat. Ezért ma különösen fontos, hogy nyíltan feltárja véleményét a pártnak az a része, amely úgy látja, hogy a hivatalos Központi Bizottság békepolitikája letért a proletárforradalom vágányáról.

Ez a politika, szociális alapját tekintve, a forradalmi proletariátus álláspontja és a deklasszált katona álláspontja közötti átmenet; a nemzetközi helyzet értékelése szempontjából ez a politika opportunista módon feltételezi a szovjethatalom fennmaradásának és a szocializmus békés fejlődésének lehetőségét, jöllehet erre semmi mód nincs, részben a németországi rabló monarchia és az oroszországi proletár rezsim közötti társadalmi ellentét, részben pedig Németország konkrét törekvései miatt, amelyek abból adódnak, hogy nyugaton nem folytathatja a háborút, ha keleten nem fosztogatja és nem dönti meg a szovjethatalmat; s végül, közvetlenül gyakorlati szempontból, ez a politika elfogadhatatlan feltételek elfogadásához vezet, valamint a proletariátus kapitulációjához a külföldi és a hazai burzsoázia elleni osztályháborújában.

Emellett az állandó ingadozások, a hol a békére, hol a háborúra való orientálódás, a hol a rabló Vilmostól kapott bármilyen békefeltételekbe, hol az antant rablóiól kapott segítségbe való kapaszkodás vágya demoralizálja a szocialista hazát védő osztagokat, lehetetlenné teszi a forradalmi tömegeknek azt a „lelki mozgósítását”, amely el-

engedhetetlen feltétele annak, hogy sikeresen folytassuk a tőke elleni szent háborút, amelyet a történelem ránk kényszerített.

Ezekből a megfontolásokból kiindulva a Központi Bizottságnak és a Népbiztosok Tanácsának néhány tagja annak idején kijelentette, hogy kilép ezekből az intézményekből, mielőtt aláírják a békét, amely a mi szempontunkból szocialista állásaink feladását jelenti. Ezek az elvtársak úgy látták, hogy ebben a kérdésben nem vállalhatják a felelősséget a Központi Bizottság hivatalos többségének politikájáért.

Most, a pártkongresszus előtt, szükségesnek tartjuk, hogy a legkomolyabban felveszük és minden oldalról megvitassuk ezt a kérdést. Reméljük, hogy a párt legmagasabb fóruma – a kongresszus – úgy fogja megoldani, ahogy forradalmi proletariátushoz, nem pedig deklaszált batyuzókhoz illik. A kérdés ilyen megoldására hívjuk fel dicső, harcos pártunk valamennyi tagját.

N. Buharin, G. Oppokov (A. Lomov), M. Urickij,
A. Bubnov

„Kommunist” (Petrográd), 2. sz. 1918. március 6.
Szegymoj eksztrennij szjezd RKP(b).
291–292. old.

Buharin első felszólalása a VII. pártkongresszuson

1918. március 7.

Eltársak, mindenekelőtt le kell szögezmem, hogy az a jellemzés, amelyet itt Lenin elvtárs adott, enyhén szólva pontatlan. Lenin elvtárs sem beszédeinkből, sem sajtónkból nem tudott idézni egyetlen olyan megállapítást sem, amelyből az következett volna, hogy nem értettük meg a mostani átmeneti szakaszt, a helyzet minden nehézségét. Ellenkezőleg, mindig azt mondtunk – és ezt tényekkel is bizonyíthatjuk –, hogy az orosz forradalomnak, amely egy bizonyos pontig viszonylag gyors ütemben és viszonylag kedvező körülmények között fejlődik, elkerülhetetlen törvényszerűségek folytán előbb-utóbb összeütközésbe kell kerülnie a nemzetközi tőkével. Most bekövetkezett ez a pillanat. Már a forradalom legelején megmondtunk, hogy az orosz forradalom vagy a nemzetközi forradalom segítségével menekül meg, vagy elpusztul a nemzetközi tőke csapásai alatt. Ez volt az alaptételünk, s teljesen természetes, hogy ha még az orosz forradalom pusztulásának lehetőségét is latolgattuk, senki sem vetheti szemünkre, hogy nem láttuk előre azokat a nehézségeket, azokat a súlyos perspektívákat, amelyekkel számolnunk kell. Ugyancsak teljesen helytelen szerintem Lenin elvtársnak az az állítása, amellyel egész idő alatt játszadozott, s amely szerint a „frázis hősei” azt akarták elhitetni, hogy „a német nem fog támadni”. Elvtársak, akár saját vezércikkeimre is hivatkozhatom, amelyek a „Pravda”-ban jelentek meg. E lap szerkesztőjeként több ízben is azt írtam, hogy lehetséges a németek támadása, megvan a realitása az ilyen perspektíváknak. Ezek megcáfolhatatlan tények. Ám itt nem ez a lényeg; nézeteltéréseink nem a német támadás lehetősége vagy lehetetlensége körül támadtak. Ennél sokkal mélyebbre nyúlnak. Most Lenin elvtársnak csak azokra az ellenvetéseire reagálok, amelyek önökben bizonyos előítéleteket kelthetnek s úgy állítanak be bennünket mint a „frázis hőseit” (*Hosszan tartó derűtlenség*), márpedig a mai idők egész súlyosságát éppen

azok nem látják, akik így szemlélik állásfoglalásunkat. Meg kell mondanom, hogy éppen Lenin álláspontját jellemzi a helyzet súlyosságának fel nem ismerése. S amikor Lenin elvtárs azt mondja, hogy most az élet tanít bennünket, hogy az élet tanítja a munkásosztályt, olyan esetekre utalva ezzel kapcsolatban, mint például a moszkvai proletariátus áttérése az imperialisták elleni forradalmi háború álláspontjáról a béke álláspontjára, s amikor ebben forradalmi edzettséget vél felfedezni, én azt mondom: ez az értékelés helytelen, mert ismeretesebbek más tények is, amelyeket szintén figyelembe kell venni. Ezek a tények azt mutatják, hogy ma, amikor ismét terjed az a nézet, hogy szükség van a béke aláírására, ezzel párhuzamosan terjed az a nézet is, hogy szükség van az Alkotmányozó Gyűlésre és az egységfrontra. S éppen erről feledkezett meg Lenin elvtárs. Márpedig ez a tény a mostani rohamos fejlődésnek a következménye, annak a súlyos, kínzó folyamatnak a következménye, amelynek során a proletariátus mint termelőosztály egyre inkább széthullik. Munkásosztályunk ma szörnyű gazdasági bomlásnak néz elébe, mivel egyre fokozódik a munkanélküliség; mint osztály bomlásnak indult. Ez nem egyszerűen fizikai kimerültség, ez a proletariátusnak mint osztálynak a felbomlása. Teljesen érthető, hogy az egészségtelen helyzetben elkerülhetetlen a csüggedés. S így ma azt tapasztalhatjuk, hogy azok közül a proletárok közül, akik önfeláldozóan belevetették magukat a leghevesebb harcokba, sokan most a béke aláírásának álláspontjára helyezkednek. Állítom, hogy az ilyen álláspontra való áttérés talán kilencetized részben egyáltalán nem a forradalmi edzettség eredménye, hanem annak tudható be, hogy általános a kimerültség, hogy bomlásnak indult a proletariátus, amelyen esetleg úrrá lehet lenni, de amelyet – nézetünk szerint, meggyőződésünk szerint – lehetetlen elhallgatni. Már ebből is világosan kitűnik, hogy korántsem úgy állnak a dolgok, ahogy azt Lenin elvtárs vázolta, amikor „Kommunyiszt” című lapunkról beszélt. Szerinte egész forradalmi frazeológiánk azon alapszik, hogy mi nem óhajtunk, hanem akarunk, nem tudunk hozzászokni azokhoz a szégyenletes – vagy mint ő mondja: súlyos – békefeltételekhez, amelyeket a német imperialisták ajánlanak nekünk, hogy egyszerűen csak érzelmi alapon beszélünk szégyenről, mert hozzászoktunk forradalmunk korábbi diadalaihoz. Ez nem így van – feleljük mi erre –; aki átlapozza a „Kommunyiszt” eddig megjelent három számát, semmi olyat nem talál bennük, amiről Lenin elvtárs beszél. Ellenkezőleg; szükségesnek tartjuk a helyzet legkomolyabb, gyakorlati elemzését. Egyetlenegy cikkben sem találja meg Lenin elvtárs azt, amiről beszélt, nem talál bennük forradalmi frázist, mert korántsem forradalmi frázisokban beszélünk, hanem érdemben értékeljük az egész nemzetközi helyzetet. Azt állítjuk, hogy a békeszerződés aláírásából adódó minden előny illúzió. S aki ilyen illúziókban ringatja magát, az Lenin elvtárs, nem pedig mi.

Eltársak, a mai nemzetközi helyzetet, a nyugat-európai helyzetet úgy jellemezhetjük mint bomlást, mint a régi tőkés viszonyok szétrombolódását. A tőkés államgépezet, amelynek segítségével a tőkések a világháború folyamán még csak tartották magukat valahogy, most minden ízében recseg-ropog, összeomlással fenyeget; emellett egészen természetes, hogy az összeomlás előbb a gazdaságilag elmaradott országokban indul meg. Az ilyen országok dőlnek ki elsőként a sorból; teljesen kidőlt például a sorból Ausztria, amely már képtelen hadat viselni, amely már képtelen fenntartani akár csak az eddigi viszonylagos társadalmi egyensúlyt is, amely félreismerhetetlenül bomlásnak indult, s ez a bomlás még a burzsoázia egyes csoportjait is magával ragadja. Ugyanakkor a munkástanácsokat létrehozó bécsi sztrájkok és budapesti események folytán fordulóponthoz értek a társadalmi ellentétek. Ausztriában – az újsághírekből ítélve – ezek a tanácsok ma is élnek, Németországban viszont késlekedik a megalakulásuk. Ezek az események azt mutatják, hogy a munkásosztály békemozgalma most a

forradalom felé fordul. Ebből természetesen semmiképpen sem szabad azt a következtetést levonni, hogy már holnap kitör a forradalom; ebből csak arra szabad következtetni, hogy az osztrák–német imperialista koalíció nem olyan félelmetes erő, amelyhez képest az orosz forradalom csak jámbor kölyökfenevad lenne. Az orosz forradalom ilyen jellemzésének általában van egy lényeges fogyatéka. Amikor felmérjük, hogy milyen kimenetelre számíthatunk az imperialista koalíciónak a „jámbor kölyökfenevaddal” – az orosz forradalommal – való összeütközésében, tisztában kell lennünk azzal, hogy ebben az összeütközésben, különösen az elején, sorozatos vereségekre kerülhet sor. Ennek ellenére azt mondjuk, hogy vállalhatjuk az imperialistákkal való azonnali háború perspektíváját. Nézetünk szerint e harccal párhuzamosan a következő folyamat fog kibontakozni: országunkban fokozatosan egyre nagyobb tömegek kapcsolódnak majd be a harcba, az imperialisták táborában viszont ugyanannyi eleme jelentkezik majd a további bomlásnak. Ismétlem, az erők egyidejű bomlására való tekintettel ez a perspektíva nem lesz olyan félelmetes, s ezt vállalnunk kell, mert nincs más választásunk.

Eltvársak, amikor Vlagyimir Iljics azt próbálta bizonyítani, hogy most lélegzetvételi szünethez juthatunk, egyik fő érve az volt, hogy a két imperialista koalíció – egyrészt a francia–amerikai, másrészt az osztrák–német – nagy harca a vége felé közeledik ugyan, de egyelőre még nem fejeződik be. Az imperialisták között rés támadt, s Lenin elvtárs javaslata szerint ebbe a résbe kellene behatolnunk. Azt mondta – s ez érvelésének súlypontja –, hogy „ragadjunk meg mindent, amit csak lehet, használjuk ki a helyzetet, éljünk az alkalommal, amíg a tőkés banditák nemzetközi falkája nem kötött még szövetséget az orosz forradalom közös elfojtására”. Elvtársak, ezt a kérdésfelvetést behatóan meg kell vitatnunk. Csakugyan két perspektívánk lehet: vagy már megtörtént ez a megegyezés, vagy még nem történt meg. Sok adat arra utal, hogy a két ellenséges koalíció között már megszületett a megegyezés. Nem szabad például figyelmen kívül hagynunk, közlegyintéssel elintéznünk olyan tényeket, mint Japán beavatkozása, az élelmiszerszállítmányok feltartóztatása, a Kelet-kínai Vasúton kötött ellenforradalmi szövetség, a Reichstagban elhangzott hivatalos javaslat az angol–amerikai tőkével való béke kipuhatolására, mindazok az ajánlatok, amelyeket Németország Washingtonnak tesz,¹ s végül az a hihetetlen zűrzavar, amely valamennyi kormányintézményben a japánok Oroszország elleni fellépésével kapcsolatban támadt. Mindezek a tények természetesen még nem szólnak határozottan amellett, hogy az egyezmény már létrejött, de mindenképpen valószínűvé teszik ezt a perspektívát.

Könnyen lehetséges, hogy mivel a mostani háború egyik imperialista koalíció szempontjából sem járt még semmiféle eredménnyel, valamennyi imperialista állam azt kezdi majd latolgatni, hogyan fejezhetné be a maga szempontjából minél előnyösebben a háborút, és hogy a tőkések ma sem az egyik, sem a másik oldalon nem látnak semmilyen lehetőséget arra, hogy a háborút az ellenség teljes legyőzésével fejezzék be. Nagyon valószínűnek látszik, hogy mind az egyik, mind a másik koalíció Oroszország rovására akarja majd befejezni a háborút. Ez a perspektíva annál is inkább valószínű, ez a lehetőség annál is inkább foglalkoztatja a nemzetközi imperializmust, mert most Japánt és Amerikát kivéve valamennyi tőkésország kormányára alulról egyre nagyobb nyomást gyakorol a proletariátus, egyre jobban kiéleződnek az osztályellentétek és a munkásosztály egyre nagyobb követeléseket támaszt.

Könnyen lehetséges, hogy mindkét fél, mindkét imperialista koalíció úgy akarja majd elfojtani az egyre növekvő mozgalmat, hogy valami koncot vet oda a munkásosztálynak: leszámol Oroszországgal, hogy iparához elhurcolja az orosz nyersanyagot, az orosz ércet és szenet, hogy a munkások, sőt általában a lakosság élelmezéséhez el-

hurcolja az orosz gabonát. Az imperialisták, ha ily módon odavetnek egy kis koncot a munkásoknak, egy csapásra két legyet ütnek: egyrészt iparuk számára újabb piacokat szereznek, másrészt saját országukban lecsendesítik a munkásmozgalmat. Azt mondom, hogy az ilyen perspektíva nagyon könnyen lehetséges, bár a kérdést nem lehet eldöntöttnek tekinteni. Ez esetben hamarosan közvetlenül szemben találjuk magunkat az Oroszország felosztására irányuló kísérletekkel. Mérheterlenül nyomasztó, gyötrő perspektíva ez.

Vegyük most azt az esetet, amelyet Lenin elvtárs feltételez. Az előbbi esetben, amelyet az imént kifejtettem és amelyet Lenin elvtárs lehetetlennek tart, az ő taktikai irányvonala nem indokolt; az csak a második esetben indokolt, vagyis akkor, ha sikerül behatolnunk ebbe az imperialista koalíciók között állítólag mutatkozó résbe. Mindamelllett azt állítjuk, elvtársak: ha volna is ilyen rés, még az sem mentené egy pillanatra sem Lenin elvtárs taktikai vonalát. Lenin elvtárs az angol–amerikai és a német–osztrák töke közötti rés perspektívájával annak lehetőségét akarja bebizonyítani, hogy meg tudjuk ragadni az alkalmas pillanatot; csakhogy azt is meg kell mutatnia, hogy az Anglia elleni háborúban legyengült németek milyen feltételekkel békülhetnek meg velünk egy bizonyos időszakra. Vizsgáljuk meg hát ezt a lehetőséget. Ha Németországnak ma nincs ereje az Anglia elleni háború folytatásához, s ha az ellenséges koalíciók még nem kötöttek egymással fegyverszünetet, ha a háborúra orientálódnak, ebben az esetben a központi hatalmak, az osztrák–német koalícióhoz tartozó imperialisták csak egyetlen feltétellel folytathatják a háborút: azzal a feltétellel, hogy kíméletlenül leszámolnak Oroszországgal – ezt tisztán gazdasági megfontolások, elsősorban gazdasági megfontolásoknak használnak, hogy a feltétel folytatni belül fe...

vetni a fegyveres felkelésnek, el kell fojtani a forradalmi fellángolásokat. A német imperialisták most egy teljesen határozott jelszóval, egy teljesen határozott követeléssel álltak elő: az oroszországi gabonát követelik, hogy befogják vele azoknak a száját, akik most Németországban alulról egyre erősebb nyomást gyakorolnak. A háború folytatásához Németországnak ma elengedhetetlenül szüksége van arra, hogy fosztogassa Szovjet Köztársaságunkat. Ez tény. De ahhoz, hogy fosztogathasson, gazdaságilag kizsákmányolhasson bennünket, egy polgári Oroszországra van szüksége, s ehhez meg kell döntenie a szovjethatalmat. Ezért kénytelen ma Németország a szovjethatalommal való békés együttélés politikája helyett a szovjethatalom megdöntésének politikáját folytatni, s ezt is teszi. Ily módon elemeztük azt a perspektívát, amelyet Lenin elvtárs elvet, meg azt is, amelyet elfogad, s azt látjuk, hogy az a következtetés, amelyet Lenin elvtárs a két koalíció közötti rés meglétéből levon, még ebben a második esetben is helytelen.

Am ilyen rés nincs. S ha ez a rés létezne is egyrészt Anglia, Franciaország és Amerika, másrészt a központi hatalmak között, a békés együttélés akkor sem valósulhatna meg a Szovjet Köztársaság és a nemzetközi töke viszonylatában.

Ez ellen az észrevételem ellen Lenin elvtárs egy igen lényeges ellenérvet hoz fel. Azt mondja: „Mindez nagyon szép és jó az örökkévalóság szempontjából, mindez szép és jó, ha világtörténelmi perspektívában vetjük fel a kérdést; egészében, általánosságban véve ez helyes, konkrétan nézve azonban nem helyes; általánosságban persze igaz, hogy a miénk proletár államszervezet, nem pedig a fináncitőke szervezete, s már

csak ezért is lehetetlen számunkra az utóbbival való békés együttélés; de ebből korántsem következik az, hogy ez az együttélés az adott pillanatban lehetetlen, hogy minden órában, mindennap lehetetlen.” Lenin elvtárs itt azt mondotta, hogy meg kell ragadnunk minden percet, minden órát, hogy igyekeznünk kell lélegzethez jutni, akár egyetlen napra is.

Meg kell mondanom, elvtársak, hogy ezt az ellenvetést meg kell vitatnunk minden szemszögből. Mindenekelőtt tisztáznunk kell, mire is fontos nekünk ez a lélegzethez jutás. És csakugyan fontos-e egyáltalán? Mit nyújt nekünk? S ha eldöntöttük, hogy ilyen meg ilyen célra csakugyan szükségünk van rá, azt kell megvitatnunk, vajon elegendő-e az a szünet, amelyhez a kialakult körülmények között ma hozzájuthatunk. Arra a kérdésre, hogy mire is kell nekünk a lélegzetvételnél szünet, Lenin elvtárs első cikkében² és mai beszédében azt válaszolta, hogy ez a szünet a vasutak rendbehozásához, gazdasági életünk megszervezéséhez, a szovjetapparátus kiépítéséhez kell (amelyet – ezt meg kell vallanunk – négy hónap alatt nem tudtunk kiépíteni). Ám, ha így vetjük fel a kérdést, természetesen azt kellene mondanunk: ha megvolna, ha valóságban létezne az ilyen lélegzetvételnél szünet lehetősége, s nem csupán az öreg vagy fiatal elvtársak egyikének a képzeletében élne, ha reális valóság volna, aláírnánk ezt a szégyenletes békét, mert reális garanciát nyújtana arra, hogy elindítsuk a nemzetközi tőke megdöntéséhez szükséges gépezetet.

Elvtársak, egészen komolyan, szigorúan gyakorlati módon kell felvetnünk és megoldanunk ezt a kérdést.

Amikor Lenin elvtárs legutóbbi cikkében,³ legutóbbi beszédeiben azt mondja: „Igyekezzünk akár csak néhány napra is lélegzethez jutni”, amikor azt mondja, hogy éppen ilyen lélegzetvételnél szünet küszöbén állunk, én azt válaszolom, hogy az egész nem éri meg a fáradságot. Amikor önök azt mondják, hogy néhány napra lélegzethez jutunk, ezzel nem megyünk semmire, mert néhány nap alatt nem lehet sem a vasutakat újjáépíteni, sem a lakosságot, akár csak a proletariátus férfi tagjait is lövészetik kiképzésben részesíteni, sem a szállítást megszervezni, sem a gazdasági életet rendezni, vagyis azokat a fő feladatokat megoldani, amelyekről Lenin elvtárs beszélt. Nem szorul bizonyításra, hogy ilyen munkát néhány nap alatt nem lehet elvégezni, hogy ehhez legalább hónapok kellenek, de hónapokat nem ad nekünk sem Hoffmann tábornok, sem Liebknecht. Ez a kérdés veleje. Lenin elvtárs itt arról beszélt, hogy a „Kommunizmus”-ban egész hasábokat szentelünk a lélegzetvételnél szünet elmélete elleni hadjáratnak; mi erre azt válaszoljuk: igen, hasábokat szentelünk neki, mert ez a fő kérdés, mert ennek a kérdésnek ilyen vagy amolyan megoldásától függ minden más kérdésnek a megoldása. Korántsem arról van szó, hogy tiltakozunk a szégyenletes és egyéb békefeltételek mint olyanok ellen; e feltételek ellen azért tiltakozunk, mert gyakorlatilag nem juttatnak lélegzethez, az ilyen lélegzethez jutás csak illúzió; ezt valóban frázisnak lehet nevezni, mégpedig távolról sem forradalmi frázisnak. Ha határozatunkat olyan perspektívából kiindulva hozzuk, amely valójában nem létezik, ez a legsúlyosabb csapással fenyeget bennünket. Véleményünk szerint semmiképpen sem szabad ennek az illúzióknak, ennek a nem létező perspektívának a rabjaivá válnunk.

A békeszerződés ratifikálásának kérdésében, mint minden más lépésnél, számításba kell vennünk két mennyiséget: egyrészt minden pozitívumot, másrészt minden negatívumot. Az egyetlen pozitívum a lélegzetvételnél szünet. A lélegzethez jutás lehetőségét, mint láttuk, mérhetetlenül felfújta a béke aláírása mellett kardoskodó fél; szűnyögből elefántot csinált. Ami a negatívumokat illeti, a béke aláírása mellett sikrázó elvtársak ezekről inkább hallgatnak, holott éppen velük kellene elsősorban foglalkozni. Hiszen egy pillanatig sem kétséges, hogy ha a szerződésben olyan feltételek

szerepelnének, mint a szovjethatalom megdöntése, az Alkotmányozó Gyűlés összehívása stb., önként ezt nem írhatnák alá. Éppen ezért egyáltalán nincs igazuk azoknak, akik el akarják kerülni e feltételek elemzését, akik azt mondják, hogy ezeket egyáltalán nem érdemes megtárgyalni. Ez helytelen, ezeket a feltételeket igenis meg kell vitatnunk. S meg kell mondanom, hogy ezek a feltételek megfosztják Szovjet-Oroszországot a leglényegesebbtől, attól, ami életbevágóan fontos a számára, amiért Lenin elvtárs érvelése szerint igyekeznünk kellene lélegzethez jutni, s amiért alá kellene írunk a békét.

Olyan feltételekre van szükségünk, amelyek lehetővé teszik erőink megszervezését.

Ámde éppen ezektől a feltételektől foszt meg bennünket a szerződés. Elszakítják tőlünk Ukrajnát és a Donyec-medencét, vagyis az oroszországi ipart tápláló központokat, elvágnak bennünket a gabonától, a széntől. A munkásosztály és a munkásmozgalom szétforgácsolódik, meggyengül. Végül is nem titkolhatjuk el magunk előtt, hogy így elveszítünk népességünknek csaknem a felét. A munkásmozgalom olyan fontos központjai, mint Lettország, s olyan nagy területek, mint Szovjet-Ukrajna, teljesen elszakadnának. Emellett sok gazdasági intézkedésünk is semmivé válna; így például a külföldi ipar államosítására stb. irányuló intézkedéseink alól teljesen kicsúszna a talaj, mivel a békefeltételek között vannak olyan pontok, amelyek kikötik a külföldi állampolgárok érdekeinek tiszteletben tartását. Ezzel szemben ugyan érvül hozhatják fel, hogy nálunk viszonylag kevés a külföldi állampolgár, hogy ezek a pontok nem túlságosan veszélyesek. Ez helytelen elgondolás. Az egész orosz burzsoázia fiktív üzletkötések révén azonnal külföldi állampolgárok kezére játszaná át vállalatait. Végül is azt tapasztalnánk, hogy ezek a feltételek éppen alattunk vágják a fát, éppen szociális intézkedéseinket, szocialista építésünket ássák alá. Mindaz, amiért harcolunk, amit meg szeretnénk óvni minden áron, még a legnagyobb áldozatok árán is, eleve semmivé válik. Sőt, önként tudják, hogy a békefeltételek között van két olyan pont, amely az orosz forradalom nemzetközi jelentőségét is semmivé teszi. Márpedig megmondottuk és most is azt mondjuk, hogy ügyünk végeredményben attól függ, hogy győz-e vagy sem a nemzetközi forradalom. Végző soron a nemzetközi forradalom – és csakis az – menthet meg bennünket. Ezzel Lenin elvtárs is egyetért. Ha lemondunk az internacionalista propagandáról, ezzel legélesebb fegyverünkről mondunk le. A nemzetközi propaganda harang volt, amely bezengte az egész világot; most erről mondunk le, ennek a harangnak vágjuk ki a nyelvét. Ez nem frázis, hanem való tény. Sőt, elvtársak: a szerződés utolsó pontja, amelyet utólag toldottak hozzá, kimondja, hogy Oroszország köteles megóvni Perzsia és Afganisztán függetlenségét. Ha igyekszünk megfelejteni ennek a pontnak az igazi értelmét, azt látjuk, hogy az Oroszországi Szovjet Köztársaság, amely könyörtelenül hadat üzent a háborúnak és mindennemű gyarmatpolitikának, amely bejelentette, hogy elismeri minden nép önrendelkezési jogát, tulajdonképpen a német imperializmus gyarmati zsandárjává válik. Ez azt jelenti, hogy Szovjet Köztársaságunknak a német imperializmus előtt kötelezettséget kell vállalnia arra, hogy védelmezni fogja Afganisztán és Perzsiát, ezek ipari függetlenségét stb. Ez azt jelenti, hogy a szóban forgó országokban a német zsandár szerepét kell vállalnunk az angol imperializmussal szemben – ez az értelme ennek. Persze, lehet különböző nézőpontokból is szemlélni ezeket a feltételeket, de egyvalami bizonyos: eddig az orosz forradalom egész hatalmas creje, a nemzetközi proletármozgalom viszonylatában betöltött óriási szerepe abban rejlett, hogy világos, szabatos, határozott akcióprogramot tűzött ki, s ezt nemcsak lapjában, nemcsak sajtójában hirdette, hanem a gyakorlatban is megvalósította. A Szovjet Köztársaság legnagyobb vonzerejét éppen tettei, éppen az általa megvalósított program

világossága és határozottsága biztosították. Most viszont, amikor az egész világ előtt bejelentjük, az elnyomott nemzetek és a nemzetközi proletariátus tudomására hozzuk, hogy köztársaságunk lemond a propagandáról; most, amikor a gyarmati országokban, amelyeknek örendelkezési jogát harci jelszóként kitűztük, azt a „szent” küldetést vállaltuk, hogy az angol tőkével szemben védjük majd a német érdekeket – már bocsásanak meg –, ez az egy pont olyan csapást mér ránk, annyira aláaknázza a szovjethatalom egész frontját, hazai és világviszonylatban egyaránt, hogy ilyen áron nem szabad, nem célszerű megvásárolnunk egy kétnapos lélegzethez jutást, amellyel semmire sem megyünk; mert ez már nemcsak a tőkével kötött kompromisszum, hanem saját szocialista létünk megsemmisítése.

Mérlegre tettünk hát, elvtársak, minden pozitívumot és negatívumot, s most megnézhetjük, mi az eredmény. A pozitívum: a legjobb esetben néhány napnyi lélegzetvételt; a negatívum: kapitulálás minden fronton, hazai és világviszonylatban egyaránt.

S miután így megvontuk a mérleget a legszigorúbb számítások alapján – nem frázisok, hanem higgadt számítások alapján –, azt mondjuk: a béke aláírása célszerűtlen aktus.

Lenin elvtárs beszéde végén azt mondta, hogy aláír bármilyen békét, csakhogy Petrográdból kivonhasson néhány ezer munkást; állítom, hogy ez nem más, mint frázis, ez nem higgadt számítás, hanem éppen az érzelmekre való hallgatás; ezek igen derék érzelmek ugyan, de távol állnak a higgadt számítástól, amely azt sugallja, hogy szükség esetén munkások tízezreit is feláldozhatjuk és fel is kell áldoznunk. Hiszen valamenynyí országban éppen az opportunisták gondolkodnak így: „nem kell kimenni az utcára, mert vérontásra kerülhet sor”. Válaszképpen mindig azt mondjuk, hogy ez igen olcsó demagógia, amely semmiféle reális eredményt nem ad. Ugyanez a helyzet most itt is. Ezért újra hangsúlyozom, hogy konkrétan, a leggyakorlatibb módon kell megvizsgálunk mindent, s meglátjuk, hogy nem lélegzethez jutunk, hanem pusztán létünket ássuk alá, hogy elpusztítjuk magunkat mint a nemzetközi szocialista forradalom élcsapatát. Ilyen áron nem szabad megvásárolnunk egy kétnapos lélegzetvételt, amellyel semmire sem megyünk. Éppen ezért, elvtársak, azt mondjuk, hogy az a perspektíva, amelyet Lenin elvtárs ajánl, számunkra elfogadhatatlan.

S most felmerülhet a kérdés: vajon, ha ez így van, nem kerültünk-e olyan helyzetbe, amelyből nincs kivezető út? Az ilyen helyzet, általában véve, elméletileg nézve, minden történelmi időszakban lehetséges. Mindamellet, legalábbis mi úgy hisszük, számunkra van kivezető út. Ez a kivezető út, amelyet Lenin elvtárs elvet és amelyen a mi nézetünk szerint el kell indulni: a német imperializmus elleni forradalmi háború. Hadd mondjam meg, hogyan értelmezzük ezt. Amikor Lenin elvtárs és hívei elvetik ezt a kivezető utat, rendszerint egy csomó ténnyel nyűgözik le a közönséget, szörnyű, rendkívül súlyos tényekkel, amelyekből azt a következtetést vonják le, hogy a háború lehetetlen; s a forradalmi háború lehetetlenségének bizonyítására Krilenko legfelsőbb főparancsnokot idézik, aki szörnyű eseteket mond el a hadsereg meneküléséről, demoralizáltságáról, arról, hogy a katonák eladóját az ágyúkat a németeknek. Amikor tömegével sorolnak fel ilyen eseteket annak a nézetnek az alátámasztására, hogy a forradalmi háború lehetetlen, akkor le kell szögeznünk, elvtársak, hogy már nincs semmi remény: ha elismerjük, hogy a forradalmi háború lehetetlen, akkor keresztet kell vetnünk az egész mozgalomra, minden kezdeményezésünkre, akkor azt kell mondanunk, hogy nincs semmi perspektívánk, fekdüjünk le a kemencepadkára és várjuk megadással sorsunk beteljesedését...

Csakhogy erről szó sincs. Az elvtársak azt mondják: „Két nap múlva, kétnapi lélegzetvételt után már lehetővé válik a háború.” Hol itt a logika? Azok az elvtársak,

akik így beszélnek, gyakorlatilag számolnak azzal is, hogy a német imperializmus elleni harc, a valóban állig felfegyverzett ellenség elleni harc kezdeti szakaszában óhatatlanul vereséget fogunk szenvedni. Ez olyan világos, mint az, hogy kétszer kettő négy. Másfelől az elvtársak érzik, hogy a német imperializmus elleni harcba elkerülhetetlenül bekapcsolódnak majd a munkásosztály, sőt még a parasztság alsóbb rétegei is, ahogy bekapcsolódnak most a pszkovói parasztok, akik tízezzel állítanak felfegyverzett embereket, hogy szembeszálljanak a németekkel. Az igazán nem fontos, nem lényeges, hogy az idézett tények tucatjai és száza szerint ezek a puskát először fogó emberekből összezeverődött partizánosztagek a kezdeti szakaszban az első lövésekre szétszaladnak. Majd beleszoknak a harcba. Itt régi forradalmi tételünkre kell emlékeznünk, amelyért mi, bolsevikok mindig sikraszálltunk az opportunistákkal szemben. Az opportunisták így okoskodtak: a harcot csak akkor szabad megkezdeni, amikor az egész tömeg készen áll a megmozdulásra, amikor mindent pontosan kiszámítottunk és teljesen bizonyosak lehetünk abban, hogy minden megvan, ami a győzelemhez szükséges, hogy az egész tömeg egy emberként felkel majd. Mi erre azt mondjuk: a történelem nem így alakul. Az opportunisták megfélemedkeznek a legfontosabbról, nevezetesen arról, hogy a harc szervezetsége éppen a harc folyamatában fokozódik. Mindig ezzel érvelünk az opportunistákkal szemben, s erről most sem szabad megfélemedkeznünk. Nézzük meg valamennyi felkelés sorsát, bármelyik felkelés sorsát; én magam is átéltem egyet Moszkvában, az októberi forradalom idején, amikor szervezett erők nélkül indultunk harcba és a háború, a polgárháború folyamán szervezkedtünk. Kétségtelen, hogy ugyanez lesz a helyzet a nemzetközi tőkével vívott polgárháborúban is. Mondanunk sem kell, hogy a legnagyobb illúzió arra gondolni, hogy most majd néhány nap alatt sikerül a lélegzetvételi szünet kihasználásával egy óriási hadsereget létrehozunk, rendeznünk a vasúti közlekedést, megszerveznünk a termelést és az élelmezést. Ilyen perspektíva nincs, erről le kell mondanunk. Nem marad más megoldás, mint a harc folyamán egyre újabb tömegeket bevonnunk ebbe a harcba. Munkásaink sokkal nagyobb lendülettel kapcsolódnának be, ha ezt nem gáncsolná hivatalos politikánk, amely gyengíti akaratakat azzal, hogy egyik nap békét, másik nap háborút hirdet. Ilyen demoralizált helyzetben nem kovácsolódhat ki szilárd, egységes akarat. Munkásosztályunk széttörik, és széttörik parasztságunk is.

A viszonyok dinamikája olyan irányba visz, hogy a szorongató rabló fenevad nyomása alatt a proletariátus is, a parasztság is mindenképpen igyekszik majd ellennyomást kifejteni, létrehozza saját hadseregét, szervezkedik és megtanulja a fegyverforgatást. Ezzel tisztában kell lennünk. Nagyon helyes az a megállapítás, hogy fegyveres erőink stb. mai állapota mellett nem is gondolhatunk arra, hogy azonnal sikerül egy több százezres létszámú, megfelelő tisztikarral rendelkező, fegyelmezett és a hadművészet minden szabálya szerint harcoló hadsereget létrehozunk, amelyet végső soron ki kell majd alakítanunk. A harc kezdeti szakaszában főleg spontán megy majd végbe a hadseregtoborzás; a parasztok és a proletárok széles köreinek a harcba való bevonása útján. A parasztok nehezen lendülnek bele; csak akkor indulnak harcba, amikor maguk is látják az ellenséget, de azért ők is bekapcsolódnak. Minél mélyebbre hatol be az ellenség Oroszországba, annál kedvezőtlenebb körülmények közé kerül. Ellenséges hadtápterületet hagy maga mögött, maga előtt pedig egyre összeforrottabb lakosságba ütközik, mert inváziója során hamar kimutatja a foga fehérét: mindenütt igyekszik majd leszámolni a munkásokkal és parasztokkal. Ma még sokan így vélekednek: „Éltünk Miklós alatt, Kerenszkij alatt, Lenin alatt, valahogy csak megélünk a németek alatt is.” De amikor majd elszedik az utolsó pár csizmájukat, amikor a napóleoni időknél is rosszabb helyzetbe kerülnek, a gyakorlatban fogják megtudni, mit jelent a „németek

alatt" élni. Ilyen módon, elvtársak, igen reális perspektíva tárul fel előttünk, s ezzel számolnunk kell, mert ez az egyetlen perspektíva, az egyetlen lehetséges és szükséges perspektíva: a nemzetközi tőke elleni háború, amely e tőke elleni polgárháború jellegét fogja öltetni.

Van még egy pont, amelyre rendkívül kevés figyelmet fordítanak, pedig igen lényeges az oroszországi szocialista forradalom szempontjából. Ez a pont a következőkben foglalható össze: amint az imént már említettem, a forradalmi proletariátus élcsapata mind jobban szétszóródik. Az óriási munkanélküliség, amely a gyárak leállása folytán egyre nagyobb arányokat ölt, dezorganizálja a proletariátust mint termelőosztályt; emellett a proletárok nagy tömegei térnek vissza a frontról és lumpenproletárokká válnak, kiesnek abból az osztályból, amely dolgozik, amely termelőmunkát végez, s amely csak addig őrizheti meg forradalmi egységét, forradalmi összeforrottságát, amíg nem szakad el a termelőmunkától. Önök tudják, hogy a proletárok tömegestől falura mennek, hogy ne szaporítsák tovább a munkanélküliek számát. Ez az egyik legnagyobb veszély, amely az oroszországi forradalmat fenyegeti, mert a proletariátusnak élcsapatnak, élharcosnak kell lennie, amely magával ragadja a többi, közbülső osztályt.

Mivel lehetne megállítani ezt a bomlást? A gazdasági élet rendezésével? Ez nem olyan egyszerű feladat, ehhez hónapok kellenek. De mivel állíthatnánk meg a bomlást már most? Meggyőződéseim szerint csakis azzal, hogy a proletariátust felhívjuk a militarizmus és az imperializmus elleni szent háborúra. Ez az egyetlen megoldás. A mai helyzetből nincs más kivezető út, mint az, hogy a munkanélküliek tömegéből egy proletár Vörös Hadsereget hozunk létre, amelyet egységes forradalmi szellem forraszt össze; s ezt még azelőtt megvalósítjuk, hogy a burzsoáziának sikerülne bérabszolgáit mozgósítani és rendes munkájuk végzésére kényszeríteni.

A szellem javításával és a proletariátus bomlásának megállításával megmenthetjük az oroszországi forradalmat, legalábbis a legközelebbi időkre; de ez csak akkor lehetséges, ha egyenes, világos politikát követünk, amely előmozdíthatja a proletártömegek tömörülését.

Mindig következetesen kell beszélnünk, mindig egy és ugyanarra a pontra kell üt-nünk, egységes jelszóval kell mozgósítanunk. Óhatatlanul szétszélednek a munkások, ha ma békét, holnap meg háborút hirdetnek nekik, óhatatlanul szétszélednek a parasztok, ha maguk sem tudják, mi történik mostanában, hadat kell-e viselni, avagy más valamit kell tenni. Mindazoknak, akik önök közül agitációval és propagandával segítették a vörös osztagok szervezését, világosan látniuk kell, hogy az ilyen kettős helyzet tűrhetetlen, egyszerűen tűrhetetlen, lélektanilag megengedhetetlen. Amikor az ember vállalja a halált, amikor puskát ragad és a frontra megy, tudnia kell, hogy harcolni megy, nem pedig bizonytalan célokért indul el. A mi politikánk pedig eleinte abban rejlett, hogy bizonytalanok voltak a célok, sőt minden gyűlésünkön, minden kongresszusunkon, mindig és mindenütt csak azt hangoztattuk, hogy ma mindennemű háború lehetetlen. Márpedig egy ilyen tétel tönkretesz minden háborút. Ha önök arra buzdítanak valakit, hogy menjen a frontra, de ugyanakkor azt mondják, hogy mindennemű háború lehetetlen, ezzel erkölcsileg megölik azt az embert, lehetetlenné tesznek minden lelkesedést a munkásosztály soraiban. Állítom, hogy a proletariátus soraiban ma tapasztalható dezorganizálódás jelentős mértékben éppen önöknek köszönhető.

Ha folytatjuk a régi taktikát, ha egyre csak azt hangoztatjuk a proletároknak és a parasztoknak, hogy mindennemű háború lehetetlen, végül széttözöllesztjük a már meglevő Vörös Hadsereget is. S ezzel valóban magunk alatt vágjuk a fát.

Tudom, hogy itt többen igyekezzenek majd a maguk céljaira kihasználni azt, amit mondtam, így érvelve: „önök mint becsületes frázishősök azt ajánlják, hogy titkoljunk

el az igazságot a nép elől". Ez nem igaz, a legcsekélyebb mértékben sem igaz: lehet mindezeket a tényeket egészen más formában is ismertetni, lehet erről egészen más hangnemben is beszélni, megmondva, hogy nálunk ez és ez a helyzet, ez és ez történik, bomlás megy végbe. Amikor Lenin elvtárs azt állítja, hogy kiterünk a tények felmérése elől, ez nem felel meg a valóságnak: mi nem térünk ki a tények elől, ugyanolyan jól ismerjük őket, mint Lenin elvtárs, de az a véleményünk, hogy a nehézségek leküzdéséhez egységes álláspontot kell kialakítanunk, hogy a tömegek hangulatának megjavításához határozott kollektív akaratot és világos irányvonalat kell kidolgoznunk – ez itt a legfontosabb. Amikor nincs következetes irányvonalunk, amikor állandóan ingadozunk, egészen természetes, hogy a tömegek mozgósítása is lehetetlen. A burzsoázia, ismétlem, a mozgósítás két módját ismeri: nagyon jól tudja, hogy a háborúhoz az emberanyagot lelkileg is meg kell gyúrni. S ez a feladata minden olyan pártnak, amely hatalmon van és háborút folytat vagy háborúra készül. Éppen az emberanyagnak ez a kétoldalú mozgósítása a legszükségesebb előfeltétele a forradalmi háború sikerének, mert ha a munka egyik oldalát elhanyagoljuk, a háború teljesen lehetetlenné válik. Enélkül ugyanolyan lehetetlen a hadviselés, mint ha nincs ágyunk, puskánk, mint ha nincsenek anyagi eszközeink a háborúhoz; lehetetlen hadat viselnünk, ha nem forrasztjuk össze a proletár akaratot, ha nem kovácsoljuk egygé a proletariátust.

Ma ez a feladat került napirendre, de, állítom, hivatalos pártpolitikussaink ezt nem teljesítik, sőt, éppen ellenkezőleg, úgy érzik, hogy gátolja őket politikájuk folytatásában. Ennek persze igen sok komoly oka van, s ezt a kérdést is teljesen határozottan, szigorúan gyakorlati szempontból kell megvizsgálnunk, félredobva minden frázist. Mi a magyarázata annak, hogy pártunk, amely a forradalom élcsapata volt, végül is nem tartott ki következetesen forradalmi szocialista álláspontja mellett? Úgy vélem, hogy ennek igen mélyen rejlő oka van. Pártunk a Kornyilov-lázadás óta napról napra, óráról órára nőtt és gyakorlatilag proletárpártból úgynevezett össznépi párttá vált. Felszívta mindazokat az elemeket, amelyek a minden áron való béke jelszavát követték. Városi konferenciáinkon, pártgyűléseinken az utóbbi időben általában a résztvevőknek több mint a felét nem proletár elemek alkották. Egészen természetes, hogy a proletárpárt megváltozott szociális összetétele szükségképpen kihatott a párt magatartására is. Kétségtelen, hogy a pártnak egészében véve ezeknek a nem proletár elemeknek az álláspontját kellett tükröznie.

Amikor Lenin elvtárs lépten-nyomon arra hivatkozik, hogy „ezt megérti minden katona”, „ezt megérti minden muzsik”, s azt gondolja, hogy ilyen érvekkel „leteperhet” bennünket, nagyon téved. Ez az érv igazán nem bizonyít semmit, hiszen hogy is lehetne akármelyik katona véleménye egy álláspont helyességének a mércéje. A mai körülmények között igazán nem nehéz híveket találni egy olyan felfogáshoz, hogy a háború folytatására képtelenek vagyunk, ez *rendkívül kényelmes*, s valóban könnyen érthető, de még korántsem érv e felfogás helyességére.

A nagy tömegeket – a paraszti tömegeket, a katonatömegek maradványait – természetesen rendkívül nehéz áthangolni és egy új felfogásnak megnyerni. Hiszen, amikor ellenzékben voltunk, amikor Kerenszkij minden eszközt latba vetve próbált a haza védelmére mozgósítani, mi minden lehető módon bomlasztottuk az ilyen honvédő hangulatot, s igazunk is volt. Nagyon helyesen mondotta Lenin elvtárs: „Honvédők lettünk, de a szocialista haza honvédői.” Ezt a tételt tudatosítanunk kell a tömegekben, hozzá kell szoktatnunk őket ehhez a gondolathoz, meg kell értetnünk velük ezt az igazságot, fel kell ébresztenünk bennük a tettvágyat, rámutatva arra, hogy mennyire megváltozott a honvédelem jelszavának belső tartalma. Amikor „tökés” hazában éltünk, bomlasztottuk a háborús szellemet; miután honvédők lettünk, fel kell emelnünk magunkhoz a

tömegeket és nem szabad eltűnnük, hogy az utolsó batyuzó színvonalára süllyedjenek. Csúpán így tudunk bármit is elérni. Éppen ez a bolsevikok óriási érdeme, ez emeli őket minden más társadalmi csoport és párt fölé. Abban különbözünk az eszerektől, a mensevikektől stb. hogy pártunk élcsapat, amely magával ragadja a tömegeket, magához emeli őket, nem pedig az ő felfogásukhoz alkalmazkodik; ez a mi programunk lényege. A mensevikek általában mindig azt hirdették, hogy a proletariátust szemléltető oktatással kell formálni, alkalmazkodni kell gondolkodásmódjához, az ő nyelvén kell szólni, mert csak így, a fejlődési szakaszok egész során áthaladva lehet nevelni őt. Mi azt mondtuk: szó sem lehet róla, a mi taktikánk lényege egészen más; mi megmondjuk a tömegeknek a teljes igazságot; a tömegeket idomítjuk magunkhoz, s nem mi alkalmazkodunk hozzájuk; nem mi ereszkedünk le az ő álláspontjukra, hanem ellenkezőleg, őket emeljük fel a mi álláspontunkra.

Taktikánk, a mensevikek taktikájával ellentétben, mindig aktív, nem pedig passzív volt. Amit az elvtársak most javasolnak, az nem más, mint a szokásos irányvonalunkról való letérés.

Nem a batyuzó felfogását kell ápolnunk, hanem, éppen ellenkezőleg, még az utolsó batyuzónak is meg kell magyaráznunk, mennyire téved, amikor azt hiszi, hogy megmenekülhet majd ezzel a felfogással: „legyen akármi, de harcolni nem fogok”. Ez a feladatunk, ilyen gyakorlati álláspontra kell helyezkednünk, ezt az irányvonalat kell követnünk.

Amint látják, elvtársak, nézeteltéréseink korántsem abban gyökereznek, hogy az egyik a frázisok, a másik a tettek embere – ez merő kiagyalt. Nézeteltéréseink egészen másból fakadnak; abból, hogy különbözőképpen értékeljük a nemzetközi helyzetet, és különbözőképpen értékeljük belső helyzetünket. Felfogásunk eltér a polgárháború, a nemzetközi imperializmus elleni háború folytatásának lehetőségét illetően, és eltérő nézeteket vallunk e háború előkészítésének módszereit tekintve. S amikor Lenin elvtárs át-hidalni, hogy ehhez nincs szükség egy halom polemikus irodalomra, elég hozzá az élet tényanyaga, ebben a pontban tökéletesen egyetértünk vele, mert szilárd meggyőződésünk, hogy az események objektív menete végül is a mi álláspontunkhoz közelíti ellenfeleinket, akik ezen a kongresszuson óriási többségben vannak.

Amikor most ezzel kapcsolatban lépten-nyomon azt vágják a fejünkhöz, hogy a pártszakadás mellett kardoskodunk, tehát szakadárook vagyunk – és egyes elvtársak ezt az érvet vetik be mint nehéz tűzértséget, hogy a kongresszus résztvevőit rábírják leszavazásunkra –, erre azt kell mondanunk, hogy ez nem felel meg a valóságnak, mi semmiféle szakadásra nem törekszünk, és maga az élet fogja jobboldali elvtársainkat a mi álláspontunk felé sodorni. S itt meg kell említenem két tényezőt, amelyek ezt a leginkább előmozdítják. Az egyik pártunk szociális összetételének megváltoztatása: a párt sorainak proletárelemekkel való feltöltése ama nem proletár, elsősorban katonaelemek helyett, amelyek az utóbbi időben elárasztották pártunkat. Ez a katonaelem egyre sorvad, ahogy elsorvad a régi, beteg, bomladozó hadsereg is. Kétségtelen, hogy máris megindult pártunkban egy tisztulási folyamat, s ez lesz a garancia arra, hogy irányvonalunk, amely most nagy kanyarral eltért a proletár irányvonaltól, ismét egyenesbe jut.

Am van egy másik tényező is. Ez a nemzetközi tőke, amely rákényszeríti majd az elvtársakat arra az állásfoglalásra, amelyet most mi képviselünk – lehet, hogy néhány hét múlva, de az is lehet, hogy néhány nap múlva, amikor még nem sikerült sem a közlekedést rendbe hozniuk, sem az élelmezési probléma megoldása terén akár csak egy lépéssel is előre jutniuk, sem pedig a katonáknak egy új törzsgárdáját kialakítaniuk –, mert az élet rákényszeríti önöket arra, hogy élére állítsák a háború kérdését. Akkor

már nem mondhatják, hogy képtelenek vagyunk a háború folytatására; akkor kénytelenek lesznek hadat viselni, ha nem akarják teljesen tönkretenni magukat.

Eltvtársak, most éppen ezért mondjuk: a mi feladatunk – s ebben egyetértünk önökkel – az, hogy a munkások valóban minden idejüket az elkerülhetetlen pillanatra való felkészülésnek, a szörnyű összecsapásra való felkészülésnek szenteljék. Ettől függ nemcsak az oroszországi forradalom sorsa, hanem ettől függ a nemzetközi forradalom sorsa is.

Ezért mondjuk, hogy a gyakorlati programot, amelyre ma szükség van és amelyben egyetértünk, ki kell egészíteni a tömegek anyagi és szellemi mozgósításával.

Javasoljuk tehát, hogy szakítsunk az eddigi politikával, semmisítsük meg a békeszerződést, amely semmit sem nyújt nekünk, csupán kapitulációnkat jelenti, s lássunk hozzá azonnal a megfelelő előkészületekhez, a harcképes Vörös Hadsereg megteremtéséhez. Fokoznunk kell a propagandát és agitációt a hadsereg körében. Propagálnunk kell a hadsereg megteremtését a munkások körében, létre kell hoznunk az ennek megfelelő szervezetet.

Ne ringassuk magunkat semmiféle illúzióban, ne essünk pánikba és ne hangoztassuk, hogy a háború lehetetlen. Nincs más kivezető út. Itt korántsem arról van szó, hogy nemes módjára karddal a kézben büszkén haljunk meg. Nem meghalni akarunk, hanem élni a forradalom érdekében, a szocializmus érdekében.

Szegymoj eksztrennij szjezd RKP(b).

24–40. old.

¹ A békeszerződésig az imperialista hatalmak között nem jött létre semmiféle megegyezés.

² Lásd *Lenin Művei*. 26. köt. 458–467. old.

³ Lásd *Lenin Művei*. 27. köt. Szikra 1952. 69–70. old.

Buharin második felszólalása

1917. március 8.

Eltvtársak! Most fel kell vetnünk és meg kell vitatnunk egy igen fontos kérdést, amelynek megoldása alól nem vonhatják ki magukat egyik álláspont képviselői sem. Ez a kérdés a következő: Lehetséges-e most egyáltalán a háború? S ha ez a „most” nem is a szó szoros értelmében véve a mai napot, de mindenképpen a legközelebbi jövőt jelenti. El kell döntenünk, hogy ez a háború lehetséges-e avagy sem. Mi azt mondjuk, hogy lehetséges, ellenfeleink pedig azt állítják, hogy nem lehetséges. (*Lenin közbeszól: „Lehetséges”.*) Mit mond hát Lenin elvtárs: nem lehetséges vagy lehetséges? Ha ez a háború a legközelebbi jövőben, néhány napon belül lehetséges, akkor meg kell kérdeznünk a Lenin elvtárs által képviselt áramlat híveitől, hogy végül is mire alapozzák álláspontjukat. Hiszen minden érvelésüknek, a gyűléseken és a kongresszuson elhangzott minden beszédüknek, határozati javaslatuknak, hozzászólásuknak és minden egyéb megnyilatkozásuknak a középpontjában éppen az állt, hogy ma objektív okoknál fogva, a hadsereg bomlására, az élelmezési helyzetre, a közlekedés ziláltságára stb. való tekintettel képtelenek vagyunk folytatni a háborút. Lenin elvtárs agyában, úgy látszik, valamilyen dialektikus séma motoszkál, de ezt nem fejtette ki nekünk eléggé világosan. Én

például eddig úgy gondoltam, hogy a háborút teljesen lehetetlennek tartja. Ám meg kell néznünk, hogyan jutnak kifejezésre Lenin elvtárs megfontolásai a szóban forgó álláspont többi hívénél. Szverdlov elvtárs kereken megmondja, hogy ma képtelenek vagyunk a hadviselésre. Felszólalt itt önök előtt a nyíltszívű Artjom elvtárs, aki ugyancsak azt mondja, hogy képtelenek vagyunk hadat viselni; még több más szónok is ugyanezt ismételte. Állítom, hogy az ellenünk, a forradalmi háború hívei ellen folytatott agitációban a legfőbb érv demagóg formában a következő: ma hadat viselni annyi, mint vágóhidra küldeni az embereket. Ez a legnagyobb ütőkártyájuk azoknak az elvtársaknak, akik nem értenek egyet velünk, ez a fő érvük. Én azt mondom, hogy az ilyen álláspont egyáltalán nem állja ki a kritikát. Lehetséges, hogy Lenin elvtárs most nem ért egyet ezekkel az elvtársakkal, mégis elég világosan jelentkezik pártunkban egy ilyen áramlat. Ha Lenin elvtársnak más a felfogása, ennek megfelelően módosítania kell egész agitációját; cikkeiben, agitációjában meg kell mondania a munkásoknak: a helyzet rendkívül kedvezőtlen, talán már két nap múlva harcolnunk kell, ragadjatok hát azonnal fegyvert valamennyien és vonuljatok hadba, mert a háború lehetséges és nem mondhatunk le róla. Talán nem ezt az álláspontot kellene valamennyiünknek egy emberként képviselnünk? (*Közbekialtások: „Helyes.” Taps.*) Csakhogy önök, elvtársak, nem tudják, hogyan is folyik az agitáció valójában. Vegyék csak elő az összes beszámolókat, nézzék csak meg ezt az egész nehéztüzérséget, amelyet ellenünk felvonultatnak. Azt fogják látni, hogy a kérdésnek csak az egyik oldalát hangsúlyozzák; olyan állításokkal fognak találkozni, hogy a háború az objektív feltételeknél fogva lehetetlen. A kérdés másik oldala hiányzik, azt nem fejtik ki. Az ön egyik hívétől, Lenin elvtárs, Pozern elvtárstól, aki az északi frontról jött, azt hallottam tegnap, hogy a katonák jórészt azért szöktek meg, mert nem értették meg azt a teljesen helytelen álláspontot, amelyet pártunk vezető körei elfoglaltak. (*Zúgás.*) Pozern elvtárs azt állítja, hogy pártunk mai propagandája és agitációja végül is dezorganizálja a katonákat, akiknek nincs teljes áttekintésük az eseményekről. A katonák, vezetőink szavait ismételve, azt mondják, hogy a háború lehetetlen, s ezért nem hajlandók hadat viselni és vérüket hiába ontani. Ezért mind egy szálig egyszerűen megszöktek. Ez a helyzet, itt nem lehet mellébeszélni. Éppen ezért első felszólalásomban azt mondtam, s ezt most is megismétlem, hogy a hivatalos pártvonal azért hibás és káros, mert ahelyett, hogy lelkileg mozgósítaná a proletariátust, inkább leszereli azt, gyengítve akarátát az imperialistákkal szembeni szent ellenállásban. A múlt alkalommal azt mondtam, hogy ellenfeleink eljutnak majd a mi álláspontunkhoz; de az a tevékenységük, amelyet most a „lélegzetvételnél szünetet” folytatnak – propagandában és agitációban – objektíve előmozdítja erőink bomlását, leszerelését, ahelyett, hogy mozgósítaná őket. Lenin elvtárs nem ért egyet azzal az egyértelmű állásponttal, amelyet valamennyi híve képvisel – ezt határozottan állítom. Azt kérdezem hát tőle, ha az a véleménye, hogy két-három napon belül képesek leszünk hadat viselni, miért vásárolja meg ilyen áron ezt a szerződést, amely oly mérhetetlenül sok kárt okoz nekünk és lejárat bennünket az egész világ proletariátusának szemében? Miért kell aláírni ezt a szerződést, mire való ez, ha képesek vagyunk háborút viselni? Hogy mennyi időre juthatunk lélegzethez, ezt Lenin elvtárs előbb hónapokban, majd napokban, végül órákban fejezte ki. A lélegzetvételnél szünet szemünk láttára teljesen összesorvad és végül nem marad belőle más, mint egy dimenzió nélküli pont. Lenin elvtárs mindinkább közeledik álláspontunkhoz, így hát ezért a dimenzió nélküli pontért nem érdemes olyan drága árat fizetnünk, amelyet Lenin elvtárs fizetni szándékszik. Önök azt hallották itt tőle, hogy akár százszorta magasabb árat is kész megfizetni. Már bocsássák meg, az ilyen számítást, az ilyen kalkulációt teljességgel lehetetlen megérteni. (*Lenin: „Nagyon is lehetséges.”*)

Elvtársak, most áttérek a második fő kérdésre. Lenin elvtárs véleménye szerint – és ebben valamennyien egyetértünk vele – a háború lehetséges. Így tehát felvetődik a kérdés, hogy miképpen megy majd végbe ennek a háborúnak a megszervezése. Erre a második kérdésre két különböző választ lehet adni. Az egyik feltevés szerint rendelkezésünkre áll majd bizonyos idő, egy hosszabb időszak ahhoz, hogy kifejlesszük és megszervezzük erőinket, hogy létrehozzunk egy hatalmas szervezőapparátust, hogy mozgósítsuk az összes munkásokat és katonákat, hogy bevonjuk a hivatásos tisztek egyes rétegeit, hogy bizonyos mennyiségű hadfelszerelést szerezzünk és ily módon megteremtjük hadigépezetünket, szocialista hadigépezetünket; post factum pedig, amikor mindez megtörtént, amikor óriási tartalékaink vannak, tisztán katonai elvek szerint elrendezve, megindítjuk a harcot, a sikernek csaknem minden esélyével. Ez az egyik perspektíva. A másik ennek szöges ellentéte. A másik perspektíva szerint katonai és technikai erőink megszervezése magának a harcnak a folyamatában menne végbe. Ez úgy képzelhető el, hogy idővel, az imperialisták előrenyomulásával párhuzamosan, egyre világosabbá válik, milyen szociális gyökerei vannak a német támadásnak, sőt egy esetleges japán, angol vagy francia támadásnak is, másfelől pedig az ilyen támadással szembeni védelemnek. Ebben az osztályösszecsapásban elkerülhetetlenül mozgósítja majd lelki és anyagi erőit mind az egyik, mind a másik fél, az embereknek kinyílik majd a szemük, és így létrejönnek a feltételek a szocialista haza védelméhez. E harc során új csoportok alakulnak majd, amelyek eleinte talán nagyon is rendezetlenek és katonai szempontból tökéletlenek lesznek, amelyek tisztán haditechnikai szempontból egyáltalán nem állják ki a kritikát, vereségeket is elszenvednek, de amelyeknek ereje a szocialista jelszavakban, az újonnan szerveződő hadsereg szociális lényegében rejlik majd. Végül aztán a harc folyamán, a közvetlen összeütközések, az osztályellenséggel való összecsapások során megszerveződik egy harcképes, új típusú hadsereg, amely kiáll minden nyomást. Ez a két séma kínálkozik. Az egyik tehát így hangzik: előbb teljes szervezettség, azután harc, a másik pedig így: az erők megszervezése a harc folyamán. A második kérdést nyomban fel kell vetni, mielőtt eldőlt az első kérdés, ti. az, hogy lehetséges-e egyáltalán a háború. Minden frázistól mentesen, teljesen józanul fel kell mérnünk, hogy a két perspektíva közül melyik lehetséges. (Lenin: „Nyilvánvaló, hogy mind a kettő.”) Állítom, hogy az első perspektíva, amelyre Lenin elvtárs a taktikáját alapozza, teljesen utópikus, merő frázis. Hiszen maga Lenin elvtárs is erősen megnyirbálta már lélegzetvételnyi szünetjét. Az első perspektíva bizonyos időt és teret feltételez.¹ S itt egyenesen és határozottan meg kell mondaniuk, mennyi idő szükséges ahhoz, hogy a hadsereget a hadművészet minden szabálya szerint megszervezzék; továbbá hogyan fogják megalkotani, honnan veszik a szükséges tartalékokat és erőforrásokat, miből akarják felszerelni? Kérdezzék csak meg akármelyik katonától, az majd megmondja, hogy mindehhez nem órák kellenek – egyik nap 5 órától másnap 7 óráig, ahogy Lenin elvtárs számol –, hogy mindez nagyon is tetemes időt igényel. Éppen ezért egyáltalán nem reális az első perspektíva. Lenin elvtárs azt mondja, hogy karddal hadonászunk, pedig éppen ő az, aki karddal hadonászik, anélkül, hogy valamilyen reális perspektívája lenne. Mi ezerszerre józanabban ítéljük meg a helyzetet, mint ő. Lenin elvtárs kedvezőtlen színben próbál feltüntetni bennünket, hogy aztán könnyűszerrel elbánhasson a rólunk alkotott képpel. Komoly politikában az ilyen eljárás teljesen használhatatlan, mivel nem segíti elő a vitatott kérdés tisztázását.

Lenin elvtárs azt állítja, hogy szerintünk Nyugat-Európában már megkezdődött a forradalmi tűzvész, hogy rózsás színben ecseteljük a helyzetet, amelyet inkább sötét színekkel kellene lefesteni. Ő maga viszont csak az egyik vonalon fest sötét színekkel, amikor azt állítja, hogy képtelenek vagyunk hadat viselni. Amikor viszont a lélegzethez

jutás fő kérdése kerül a vita középpontjába, Lenin elvtárs a legrozásabb perspektívákat festi le, olyan perspektívákat tár elénk, amilyenek a valóságban nem léteznek. Határozottan meg kell kérdeznünk: Lenin elvtárs, hajlandó-e azt állítani, hajlandó-e a munkásoknak megmondani és bebizonyítani, hogy megkapja az ön által vázolt nagy feladatok megoldásához szükséges időt? Szerintünk ezt nem lehet állítani – mint ahogy Zinovjev elvtárs mondotta: „erre nem lehet választ adni: lehet, hogy sikerül, lehet, hogy nem” –, és csak egy határozott válasz lehetséges: nem kapnak ilyen hosszú időt a lélegzethez jutásra, hacsak nem hajlandók a proletárpártot nem proletár párttá változtatni. Ebben az esetben talán lélegzethez hagyják önöket jutni. Annyi bizonyos, s ezt a leghatározottabban állítom, hogy ilyen hosszú lélegzétvételnyi időt nem kapunk, ha fennmarad a szovjethatalom munkásjellege. (Lenin: „Már meg is kaptuk.”) Ön azt mondja (Lenin elvtárshoz fordul): „már meg is kaptuk”. S talán már meg is szervezték mindazt, amit terveztek? Mi ilyen lélegzétvételtől beszélünk. Egyelőre csak annyi időre jutottunk lélegzethez, hogy összeüljön a kongresszusunk. Több időt nem is kapunk. Aligha akad bárki is, aki az ellenkezőjét bizonyíthatja. Olyan rózsás perspektíva, amely lehetővé tenné, hogy megszervezzük katonai erőnket és csak azután induljunk harcba – ilyen perspektíva nincs és nem is lehet.

Ezek szerint számunkra csak a második lehetőség, a második perspektíva marad, s állítom, hogy az oroszországi forradalom egész menete az ilyen megoldás felé visz: erőinknek a harcban való mozgósítása felé. Egész forradalmunk ezen az úton halad. S ha Lenin elvtárs azt állítja, hogy itt van némi minőségi különbség, mivel azelőtt Kalegyinnel volt dolgunk, most viszont a német imperializmussal, én erre azt mondom, hogy a burzsoázia elleni harc folyamán mi magunk voltunk kénytelenek szétrombolni a burzsoázia militarista gépezetét, s nincs és nem is lehet módunk arra, hogy hamarosan létrehozzunk valami hasonlót. Az ilyen perspektíva elől el vagyunk zárva. Minden erőnk társadalmi bázisunkban és szociális jelszavainkban rejlik. Szokolnyikov elvtárs tegnap csúfondáros hangon szólt a muzsikról, aki akkor verekszik, amikor el akarják venni tőle a jószágát vagy a csizmáját. De éppen ez a muzsik ment majd meg bennünket ebben az időszakban. (Közbekiáltások: „Helyes!”)

Zinovjev elvtárs azt mondja, hogy összekeverünk két dolgot: a párt szociális összetételét és az ország szociális összetételét. Szerinte én azt állítottam, hogy nem kell törődnünk a parasztsággal. Ez nem felel meg a valóságnak. Kiforgatja szavaimat. Én és a velem szolidáris elvtársak azt állítjuk, hogy pártunk élcsapatból össznépi párttá válik. Ennek azonban semmi köze ahhoz, hogy törődjünk-e, avagy ne törődjünk a parasztsággal mint országunk társadalmi elemével. Azt állítjuk, hogy élcsapat vagyunk és vezetnünk kell az elmaradott rétegeket, de ugyanakkor természetesen törődnünk kell a parasztsággal is. Ostobaság volna nem törődni vele. Ez mindenki előtt nyilvánvaló. Csak-hogy különbözőképpen lehet törődni vele, elvtársak. Mint élcsapat magunkkal ragadhatjuk a tömegeket, de kapitulálhatunk is előttük, nem juttatva el őket addig a pontig, ameddig pedig kötelességünk eljuttatni. Ebben gyökereznek nézeteltéréseink, nem pedig abban, amiről Zinovjev elvtárs beszélt. Zinovjev elvtárs teljesen fatalista állásponton helyezkedik. Azt mondja, hogy ma a reális erőviszonyok kedvezőtlenek és pontunk. Ebbe kész beletörődni és másoknak is ezt ajánlja. Ez teljesen megengedhetetlen állásfoglalás. Forradalmi marxisták sosem beszéltek úgy, hogy a reális erőviszonyok ilyenek és nincs mit tenni. Mint reálpolitikusoknak az a feladatunk, hogy a magunk részéről mindig igyekezzünk változtatni a reális erőviszonyokon. A társadalmi erőviszonyok teljesen meghatározottak: legalábbis ez tűnik ki minden kétséget kizáróan azokból a válaszokból, amelyek a háború és béke kérdésében rendezett közvéleménykutatás során beérkeztek. Látjuk, hogy a küldöttek óriási többsége a minden áron való béke mellett

foglalt állást. Ezért azt mondjuk, hogy a mostani szakaszban nem is várhatunk mást, de szent kötelességünk olyan irányban hatni a tömegekre, hogy bekapcsolódjanak a harcba. Nem forradalmárok, hanem vénasszonyok volnánk, ha hasra esnénk e tények előtt és nem igyekeznénk változtatni rajtuk. Amennyiben élcsapat vagyunk (s éppen ezzel kapcsolatban teszünk szemrehányásokat jobboldali elvtársainknak), kötelességünk ezeket a tömegeket arra a színvonalra emelni, amelyen mi állunk. S éppen ezért azt mondjuk, elvtársak: minthogy csakugyan élcsapat vagyunk, az a feladatunk, az a szent kötelességünk, hogy ezeket a tömegeket a magunk színvonalára emeljük. S ezzel kapcsolatban a marxistáknak fel lehet tenni a kérdést: „Rendben van, de miféle garancia van arra, hogy ezt csakugyan meg tudjátok tenni? Azt mondjátok, hogy fel fogjátok emelni ezeket a paraszti rétegeket, de meg tudjátok-e ezt tenni; lehet, hogy idővel úgy alakul a helyzet, hogy ez a probléma önmagától megoldódik?” Szerintem erre a kérdésre a következőképpen kell válaszolni: „Az objektív feltételek amellettszólnak, hogy a parasztság bekapcsolódik majd a harcba.” (Közbeszólás: „Mikor?”) Szokolnyikov elvtárs beszámoló róla, hogy Pszkov környékén 10 000 fegyveres paraszt verődött össze és harcol a németek ellen, leszámolva velük úgy, ahogy kell; ez a tény már egymagában is azt bizonyítja, hogy a mozgalom megindult és egyre terjed majd annak arányában, ahogy a német és a japán imperialisták hadai egyre nagyobb erővel ránk törnek. Ez a kivezető utunk megvan, s ez az egyetlen reális, optimista perspektíva. S ha ez így van, fel kell vetnünk még egy kérdést: „Milyen módszerrel vonjuk be a parasztságot ebbe a harcba?” S itt némi módosítással meg kell ismételnem azt, amit régebben mondtam: „Ha önök, elvtársak, úgy képzelik el a dolgot, hogy előbb megszervezik az egész parasztságot, felfegyverzik, hozzászoktatják, hogy mindig megfontoltan cselekedjen, mozgósítják anyagi és lelki erőit, és csak azután vetik be mint katonai erőt, akkor azt kell mondanom, hogy önök utópisták, javíthatatlan utópisták. A parasztokat illetően az egyetlen reális perspektíva a következő: ezek a parasztok akkor kapcsolódnak majd be a harcba, amikor hallani, látni, tudni fogják, hogy elszedik földjüket, csizmájukat, elviszik gabonájukat. Ez az egyetlen reális perspektíva. Nézetem szerint teljesen célszerűtlen az, amit a Központi Bizottságban többségben levő elvtársaink tesznek, hiszen ezt csak azért teszik, mert mindig egy és ugyanaz a perspektíva lebeg a szemük előtt, nevezetesen az, hogy előbb megszervezik az egész erőt, és csak azután vetik be teljes egészében. Ilyen perspektíva azonban nincs. Egyetlen mentségünk az lehet, hogy a tömegek saját tapasztalataik alapján, a harc során felismerik, mit is jelent a német invázió: amikor a parasztoktól elszedik a tehenüket és a csizmájukat, amikor a munkásokat 14 órás munkára kényszerítik és Németországba hurcolják, amikor karikát húznak az orrukba. Higgyék el, elvtársak, akkor megszületik majd az igazi, szent háború! Ez a háború nem indul meg egyetlen nap alatt, hanem hosszú folyamat lesz, amely eleinte súlyos vereségekkel, súlyos veszteségekkel jár, de végül is győzelmet hoz. Ereje abban rejlik, hogy az idő múlásával mind nagyobb méretekben kibontakozik. S ebből a szempontból nézve teljesen irreális, megengedhetetlen, káros perspektíva az, amelyet az elvtársak itt képviselnek.

Zinovjev elvtárs, részben Szmilga elvtárs és még néhány elvtárs azt állította itt, hogy mi az ilyen módszer ajánlásával gyökerében aláássuk a szovjethatalmat. Én azt mondom: ez nem igaz. Petrográd és Moszkva feladásától még nem pusztul el a szovjethatalom. Nincs más választás: vagy úgy fogjuk fel a szovjethatalmat mint régi típusú államhatalmat, mint Vittéhez és Durnovóhoz hasonló miniszterek hatalmát, mint olyan hatalmat, amelyből vezetőinek elvesztése után semmi sem marad, vagy pedig mint olyan más típusú hatalmat, amelyenről Lenin elvtárs írt „Megtartják-e a bolsevikok az államhatalmat?”² című nagyszerű füzetében, amely talán a legjobb a háború idején írt mun-

kái közül. Munkájában Lenin elvtárs azt a cáfolhatatlan tételt állította fel, hogy a szovjethatalom nem csupán a Népbiztosok Tanácsa, hanem egyúttal az üzemi bizottságok hatalma, a kis falusi sejtek hatalma, a parasztkongresszusok, a szakszervezetek hatalma, azoknak a kis sejteknek a hatalma, amelyek már minden bányában megtalálhatók. Ha hatalmunk valóban ilyen típusú, akkor az imperialistáknak foggal, körömmel kell majd kimarniuk azt minden gyárból, minden faluból. Ha szovjethatalmunk ilyen hatalom, akkor Petrográd, Moszkva feladásával még nem pusztul el (*Egy hang: „Akkor a béke nem veszélyes.” Lenin: „Nagyon helyes.”*), mert ez a tömegeknek, szervezeteiknek a hatalma; ha Petrográd, Moszkva feladásától nem pusztul el, akkor nem igaz, hogy aláássuk a szovjethatalmat, amikor Moszkva és Petrográd feladásától sem riadunk vissza, ha ezzel mozgósíthatjuk, tömöríthetjük az ország erőit. Ez a valóban reális forradalmi perspektíva. Ezzel szemben az, amit önök akarnak, elvtársak, alássa a szovjethatalmat, amelynek erejét szocialista tartalma adja meg. Ha ettől a szocialista tartalmától megfosztják, tönkreteszik a szovjethatalmat.

Még a legutóbbi városi konferencián Szverdlov elvtárs, aki Zinovjev elvtárrsal együtt lépett fel ellenem, szinte esküvel erősítette, hogy a breszti feltételek az utolsó engedménynek tekintendők, s hogy ezzel az engedménnyel csak fel akarjuk nyitni a német proletariátus szemét. Szverdlov elvtárs azt mondta, hogy ez az utolsó engedmény, de alig néhány nap, vagy talán néhány óra múlva újabb engedményre került sor Batumi, Kars stb. esetében. Az utolsó engedményből utolsó előtti lett. Tegnap Trockij elvtárs rámutatott arra, hogy újabb engedmények egész sorát fogják még tenni, Lenin elvtárs pedig leszögezte, hogy százszor ennyi engedményre is kész. Ilyen körülmények között valóban nem marad semmi. Elvtársaink összes operációinak megtörténte után valóban arra a következtetésre juthatunk, hogy nem érte meg a fáradságot.

A második perspektívát fejtegetve, elvtársak, abból indulunk ki, hogy a tények hatására előbb-utóbb felülkerekedik a mi irányvonalunk, mert csakis ennek elfogadása mentheti meg a szovjethatalmat és e hatalom szocialista tartalmát. Most például Ukrajna feladására, vagyis ukrán elvtársaink kiszolgáltatására készülünk – s itt nem az a lényeg, hogy területet engedünk át, hanem az, hogy az ukrán szovjetekkel mi akarjuk megtenni azt, amiért a burzsoá Radát ostromoztuk. S ezen a tényen semmi sem változtat.

Nem maradt már időm, ezért csupán a szakadásról szeretnék még néhány szót szólni. Zinovjev elvtárs és néhány más elvtárs azt állítja, hogy szakadár politikát folytatunk, hogy lapunk megjelentetése szakadás. Ám emlékeztetnem kell arra, hogy néhány elvtárs a Központi Bizottságban határozati javaslatot terjesztett elő, amely félreérthetetlen állásfoglalás volt a szakadás kérdésében. A „Pravda”-ban ez a határozati javaslat, sajnos nem jelent meg, de a mi lapunkban, a „Kommuniszt”-ban, mindenki elolvashatta. Ebben arról volt szó, hogy teljes agitációs szabadságot kapunk, hogy jogunk van az agitációra. Úgy véltük, hogy a béke aláírása igen komoly kérdés, s teljes terjedelmében ismertetni kell a tömegekkel. Zinovjev elvtárs tegnap azt mondta, hogy először tapasztalta nálam, hogy nem az érzelmekre, hanem az észre hallgatva beszélék. Szerintem Zinovjev elvtárs téved, mert sem a „Krasznaja Gazeta”³, sem a „Pravda”, sem bármely más hivatalos lap nem veti fel a kérdést gyakorlatibb módon, mint a mi lapunk. Ha valamit mégis a szemére lehet vetni elvtársainknak, s így a „Kommuniszt”-nak is, akkor csupán arról lehet szó, hogy túlságosan tudományosan, túlságosan komoly hangon vetik fel a háború kérdését, kerülve minden forradalmi frázist. S valótlanságot állít, aki továbbra is azt mondja, hogy szakadárok vagyunk, hogy a nehéz helyzetben szakadásra törekszünk. Állítjuk, hogy nem vagyunk szakadárok, csupán arra törekszünk, hogy frázisoktól mentesen, a tekintélyekkel való riasztgatást kerülve vitassuk meg a

kérdést, mert komolyan akarunk foglalkozni a kérdéssel és olyan komoly határozatot szeretnénk hozni, amely méltó pártunkhoz, s nem holmi szavazó csűrhéhez tesz hasonlónak. (*Taps.*)

Szegymoj eksztrennij szjezd RKP(b).

101-109. old.

¹ A titkári jegyzetek 41. oldalán ez következik: Rjazanov (közbeszól): Lenin elvtárs teret akar átengedni, hogy időt nyerjen.

² Lásd *Lenin Művei*, 26. köt. 71-126. old.

³ A petrográdi pártbizottság és szovjet lapja.

Kollontaj felszólalása

1917. március 7.

Eltvtársak, jelenleg a következő a helyzet: aláírtuk az előzetes békét, s azt látjuk, hogy a háború folytatódik. Ezek szerint, elvtársak, ez a béke, ha ratifikálják, alig lesz több egy darab papírnál, amelyet mindkét fél aláír, hogy ne tartsa be. Másképp nem is tudom elképzelni. Lehetséges, hogy azok az elvtársak, akik a béke aláírása mellett vannak, éppen arra számítanak, hogy a rövid lélegzetvételnyi szünet idején sikerül összegyűjteni erőnket és megtámadni az ellenséget. Csakis ebből a szempontból van igazuk azoknak az elvtársaknak, akik a béke aláírása mellett vannak: látszólag betartjuk, de az első adandó alkalommal megszegjük ezt a békét. Csakhogy véleményem szerint maga az élet nem hagy bennünket lélegzethez jutni. A béke már most lehetetlenné vált. Érezzük, hogy a régi háború, az imperialista háború véget ért, és új szakaszba léptünk. Mindenütt érződik már a vörösök és fehérek harcának szele – a vörösök illegitimitásban erősítik elszántságukat. Akár aláírják a békét, akár nem, le kell szögeznünk, hogy máris megindult egy másfajta háború, egy határozott, félreismerhetetlen háború a fehérek és a vörösök között. A szemünk előtt bontakozik ki ez a háború: először Finnországban jelentkezett nyílt formában, s most már Svédországra is átcsap, teljesen megváltoztatva a hangulatot. Erre néhány szóval még visszatérek. Most csak annak a gondolatomnak szeretnék hangot adni, hogy a vörösök és fehérek háborúja kétségtelenül magával ragad majd más országokat is, vagyis megteszi azt, amire különben is számítottunk, amiben reménykedtünk. Ebben a pillanatban a béke kérdését szokásos álláspontunkról kiindulva kell értékelnünk, ahogy mindig minden intézkedésünket, minden jelszavunkat, minden taktikai lépésünket mérlegeltük: vajon erősíti-e ez a béke a munkásosztály nemzetközi szolidaritását, vagy pedig szétforgácsolja forradalmi akaratát, amelyre szükségünk van ma és szükségünk van a megerősödött imperializmus elleni harc hosszú időszakában. Hát nem, elvtársak, ennek a békének az aláírása semmiképp sem erősíti ezt a forradalmi akaratot, ezt a forradalmi internacionalista szolidaritást, amely a kibontakozó harcban – a vörösök és fehérek háborújában – kialakul. A forradalmi akarat nem békés időszakokban erősödik. Nem lehet erősíteni semmiféle agitációval, mert csakis harcban alakul ki és fejlődik tovább.

A béke aláírása jelenleg árulás lenne Finnországgal szemben, azzal a háborúval szemben, amely ott megindult és kétségtelenül átcsap majd más országokra is; mert most, amint ezt önök is nagyon jól tudják, Svédország áll Finnország fehérgárdistái

mögött. Svédország szempontjából a finnországi polgárháború helyzetének kérdése rendkívül kényes kérdéssé válik. Rövid és sikertelen utazásom¹ során alkalmam volt ott járni és tapasztalni, hogy Svédország máris támadást indított az Åland-szigetek² ellen. Ott félreismerhetetlenül érződik már ennek a kibontakozó és napról napra erősödő harcnak, a vörösök és fehérek háborújának szele. A vörös munkások kénytelenek illegálisan szervezkedni és dolgozni, megteremteni a maguk Vörös Hadseregét, a maguk munkászászlóaljait, kénytelenek számolni a kialakuló új internacionáléval – a tisztek, a német, orosz, angol, francia tisztek internacionáléjával. Éppen elutazásunk előtt szemtanúi lehettünk a német, orosz, svéd, angol és francia tisztek egy gyűlésének. Valamennyien egyetértettek abban, hogy kíméletlenül el kell tiporni Finnországot, meg kell semmisíteni a Vörös Hadsereget, a vörös csapatokat. Még az is felmerült, hogy le kellene tartóztatni egész küldöttségünket; ez, bár nem tartozik a tárgyhoz, mégis jellemezheti a hangulatot. A német, orosz, angol, francia, svéd és finn fegyveres erők közös gyűlése igen tipikus jelenség; ugyanez történik nálunk, Oroszországban is, például Pszkovban és általában olyan helyeken, ahol már németek vannak és ahol az orosz tisztek hozzájuk fordulnak segítségért. Világosan kell látnunk, hogyan bontakozik ki az új háború, amely még a béke aláírása előtt robbant ki. S ki kell használnunk ezt a pillanatot, meg kell teremtenünk a nemzetközi forradalmi hadsereget. Ha el is bukik Szovjet Köztársaságunk, zászlónkat mások emelik majd fel. Ez nem a haza védelme lesz, hanem a dolgozók köztársaságának védelme. Éljen a forradalmi háború! (*Taps.*)

Szegymoj eksztrennij szjezd RKP(b).

88–89. old.

¹ A Szovjetek Központi Végrehajtó Bizottsága küldöttségében kapcsolatot igyekezett teremteni az európai internacionalista szocialistákkal 1918 februárjában.

² A háború alatt az Åland-szigetek orosz támaszpontul szolgáltak. Mivel a breszti békeszerződés értelmében a szigeteket ki kellett az oroszoknak üríteniük, ezt felhasználva a svédek megkísérelték elfoglalni és magukhoz csatolni, azonban kísérletük a németek ellenállásába ütközött.

Trockij felszólalása

1917. március 7.

Eltvársak! Összegezzük csak annak az időszaknak a tapasztalatait, amelyben aránytalanság mutatkozott a mi forradalmunk és a nyugat-európai forradalom fejlődésének ütemében. Kétségtelen, hogy mindannyian többé-kevésbé szkeptikusak voltunk, de kivétel nélkül valamennyien úgy gondoltuk, hogy az európai forradalom ütemének meg kell közelítenie a mi forradalmunk lendületét. Kétségtelenül valamennyien, kivétel nélkül, úgy vélekedtünk, hogy októberi forradalmunk pusztá ténye s a belőle fakadó következmények – szociális intézkedéseink, a régi szerződések felbontása és nyilvánosságra hozatala, a békétárgyalások nyílt felajánlása – közvetlenül ösztönzően hatnak majd a nyugat-európai forrongásra. Úgy véltük, hogy ez a megrázkódtatás, gyengítve az európai kapitalizmus fellegetvát, újabb, egyre erősödő támaszunkul szolgál majd az orosz burzsoázia és az európai burzsoázia elleni támadásunkban. S itt mutatkozott meg az a bizonyos aránytalanság, amely igen mélyen gyökerezik: országunk elmaradottságában, abban, hogy országunk, bár képtelen volt a hosszan tartó világmészárlásban való helytállásra, belesodródott az imperialista háború örvényébe.

Ebből a súlyos aránytalanságból adódott, hogy nálunk előbb fejlődött ki a forradalom, mint más országokban, hogy a mi forradalmunk messze megelőzte az európai forradalmat. Így azután első szakaszában nem talált kellő támogatásra. Ebből ered minden nyomasztó taktikai nehézség, amellyel most szemben találjuk magunkat. S ma – ez esetleg elcsépelet közhelynek tűnik, pedig változatlanul, teljes mértékben érvényes –, bármennyit okoskodunk is, bármilyen taktikát alyunk is ki, tulajdonképpen csak az európai forradalom menthet meg bennünket.

Amikor a Központi Bizottságban erről a fontos kérdésről döntöttünk, tartózkodtam a szavazástól, mégpedig két okból. Egyrészt azért, mert forradalmunk sorsa szempontjából nem tartom fontosnak, hogy ebben a kérdésben milyen döntést hozunk. Ezt nem tartom döntő jelentőségű kérdésnek. Ami azt illeti, hogy a két szembenálló fél közül melyiknek van több esélye, véleményem szerint nem annak, amelyikhez Lenin elvtárs tartozik. Erre még visszatérek. Ugyanakkor azonban az volt a véleményem – s az a véleményem ma is –, hogy az a politika, amelyet az úgynevezett ellenzék védelmez – a forradalmi háború politikája – csak akkor alkalmazható hatékonyan, ha valamennyi frakció között megvan az egyetértés, ha egyetért a párt valamennyi áramlata. Ez a legfontosabb. Nem folytathatunk háborút a németek ellen és saját burzsoáziánk ellen, leküzdve elmaradott néptömegeink széles rétegeinek tespedtségét, amikor a párt fele vagy nagyobb része, Leninnel az élen, szemben áll velünk. Mielőtt visszatérnék erre a mozzanatra, néhány szóval vázolnom kell az eddig folytatott nemzetközi politika lényegét.

Természetesen, amennyiben csak arról van szó, hogy lélegzethez jussunk a belső építés érdekében vagy kedvezőbb anyagi feltételek megteremtése érdekében, már novemberben kellett volna megkötnünk a békét. Akkor a legkedvezőbb békét kaphattunk volna a németektől, mert mi voltunk az elsők, akik részt törtünk Németország ellenégeinek soraiban. Csakhogy akkor egyikünk sem képviselte ezt az álláspontot. Valamennyien, Lenin elvtársat is beleértve, azt mondtuk: „Menjetek oda és követeljétek a németektől, hogy világosan fogalmazzanak; leplezzétek le őket s az első adandó alkalommal szakítsátok félbe a tárgyalásokat és gyertek vissza.” Valamennyien ebben láttuk a béketárgyalások lényegét, nem pedig a forradalmi frázisokban. Utolsó breszt-litovszki utunk előtt¹ egyre csak további taktikánkon vitatkoztunk. A Központi Bizottságban csak egy valaki szólt a béke haladéktalan megkötése mellett, s ez Zinovjev volt. A maga szemszögéből nagyon helyesen beszélt, s én egyetértettem vele. Azt monddotta, hogy a halogatással nem megyünk semmire, csak még rosszabb feltételeket kapunk; ezért a béke azonnali aláírását sürgette. A többség viszont így beszélt: „Nem, folytassuk csak az agitáció, a halogatás stb. régi politikáját.” Am a béke aláírásának sürgetésével már Zinovjev is elkésett. Amikor utoljára Breszt-Litovszkba érkeztünk, már nem kellett halogatnunk a tárgyalásokat; halogatták azokat maguk a németek; am hívták össze rendszeresen az üléseket, mert egy új tény vetette előre árnyékát: a Kijevi Ukrán Rada készsége az árulásra. A kijevi Rada 4. Üniverzáléjának megszövegezésén dolgozott. A németeknek szükségük volt arra, hogy Ukrainát független köztársasággá kiáltsák ki, s ezért Kijevbe küldték az Ukrán Rada delegációját. Szükségük volt arra, hogy békét kössenek Ukrajnával, s így ultimátum elé állítsanak bennünket. S mi tudtuk, milyen szerepe lesz az Ukrajnával kötött békének. Tudtuk, hogy ez a különbéke nem lesz a szó szoros értelmében vett, igazi különbéke, mégis úgy véltük, hogy az Ukrán Radával, amely akkorára elvesztette Kijevet, nem sikerült formailag befejezni az ügyet, hanem csupán az ország gabonájáról és más természeti kincseiről lesz szó. Ismétlem, ha csakugyan a legkedvezőbb békefeltételeket akartuk volna elérni, már novemberben meg kellett volna kötnünk a békét. Csakhogy akkor senki sem köve-

telte ezt – sem a Központi Bizottságban, sem pedig általában a pártban. A nemzetközi mozgalomra számítottunk. Akkor mindannyian az agitáció mellett, a békeharc mellett, a német, az osztrák–magyar és az egész európai munkásosztály forradalmasítása mellett foglaltunk állást. Ugyanakkor elsősorban a nyugat-európai forradalmi mozgalom fejlődésére építettünk. Breszt-Litovszkban az utolsó pillanatban értesültünk a németországi és ausztriai sztrájkokról. Felmerül a kérdés: vajon az adott körülmények között nem kellett-e kipróbálnunk a német proletariátus erejét, politikai érettségét, harcképességét? Úgy vélem, hogy kísérletet kellett tennünk, lehetetlennek kellett minősítenünk a béke aláírását.

Még egy utolsó kísérletet kellett tennünk, amelyet itt Lenin elvtárs ellenzett, de már nem a régi eréllyel. Ám azok az elvtársak, akik vádaskodtak ellenünk a breszt-litovszki nyilatkozat miatt, akkoriban mellettünk álltak. Ezt figyelembe kell venni. Ha azzal bíztak volna meg, hogy folytassam a tárgyalásokat a németekkel, én február 10-én újra csak azt tettem volna, amit tettem. Nem utaztam volna el Breszt-Litovszkba.² Teljesen megengedhetetlennek tartottam akkor a békeszerződés aláírását, jóllehet tudtam, hogy minden halogatás napról napra tovább rontja a békefeltételeket. Hogy miért vélekedtem így? Azért, mert a németekkel folytatott összes előző tárgyalásainknak és agitációnknak csak annyiban volt forradalmi értelme, amennyiben készpénznek vették azokat. A szovjetek III. összoroszországi kongresszusán a frakcióban beszámoltam³ arról, hogy Gratz volt osztrák–magyar miniszter szavai szerint a németeknek csak ürügy kell egy ultimátumhoz. Úgy látták, hogy ki akarjuk provokálni az ultimátumot. A breszt-litovszki tárgyalások idején képviselt álláspontunkat ellenségeink és kevésbé tájékozott barátaink úgy tüntették fel, mint egy előre elkészített döntéssel való játékot, mint a különbsége elfogadásának megjátszását, mint a bármilyen feltételek aláírására való készség megjátszását, mint forradalmi komédiát. Ilyen körülmények között az a veszély fenyegetett, hogy egyrészt elveszítjük Revalt és más helységeket, másrészt pedig elveszítjük a francia és angol proletariátusnak vagy jelentős részének a rokonszenvét, ha aláírjuk ezt a békét anélkül, hogy próbára tettük volna a német proletariátus harcképességét. Az adott esetben a német proletariátusra és annak pártjára hárítottuk a felelősséget. Kitűnt, hogy a német párt teljesen széthullott és nemcsak hogy ellenállásra nem tett kísérletet (*Közbekidáltás: „A hivatalos párt – bát a másik?”*), hanem egyenesen igazolta a német militarizmus Oroszország ellen indított rablótámadását. A hivatalos német szociáldemokrata párt áruló pártnak bizonyult. Én is egyike voltam azoknak, akik azt hitték, hogy a németek nem fognak támadni. Ugyanakkor azt mondtam, hogy ha mégis támadást indítanak, még mindig maradna időnk a béke aláírására, akár rosszabb feltételekkel is. Idővel mindenki meggyőződött arról, hogy más kivezető út nincs... (*Zúgás*).

Ma még nem ismerjük azokat a tényezőket, amelyek Németországot támadásra ösztönözték vagy kényszerítették. Radek elvtárs azt mondja, hogy néhány német lap közlése szerint négy nappal elutazásunk után a német sajtó arról írt, hogy nem lesz támadás. Hogy milyen tényezők játszottak itt közre, nem került-e sor valamilyen kulisszák mögötti játékra szövetségeseinkkel, avagy talán egyszerűen csak a legszélsőségebb szárny kerekedett felül magában Németországban, ez számunkra ma csaknem közömbös. Persze, igen kockázatos lépést tettünk. De ezt a kockázatot nem egy személy, nem egy csoport vállalta. Igen sok forgott kockán: vajon támogat-e bennünket az európai proletariátus, vagy sem? Az utóbbi esetben eltipornak bennünket. A kockázat vállalására a helyzet lényegéről alkotott felfogásunk készítetett bennünket. Az adott pillanatban különbözőképpen értékeltük a kockázat nagyságát. Lenin elvtársnak az a véleménye, hogy ma feltétlenül alá kell írunk a békét, miután a németek elfoglalták Revalt

és más városokat; a másik szárny, amelyhez magam is tartozom, úgy véli, hogy az egyetlen lehetőség számunkra, amennyire ez akarunktól függ, forradalmi hatást gyakorolni a német proletariátusra. Ily módon nem szakad meg régi agitációnk folytonossága, nem következik be történelmi törés. Természetesen idővel minden tisztázódni fog.

Most az európai proletariátust, elsősorban pedig a német proletariátust, az elé a politikai dráma elé kell állítanunk, amelyet nem mi idéztünk elő, hanem amely a nemzetközi helyzet lényegéből fakadt, s a német pártra kell hárítanunk minden felelősséget, ha nem támogat bennünket. Visszavonulunk és erőnkhez mérten ellenállunk. Most azt tesszük, amit Lenin elvtárs megjövendölt: visszavonulunk az Urálhoz, evakuáljuk Petrográdot, Moszkvát. Meg kell mondanom, hogy Lenin elvtárs megállapítása szerint a németek Petrográdban akarják aláírni a békét, s néhány nappal ezelőtt vele együtt mi is így vélekedtünk. Am ugyanakkor emlékszem, hogy Lenin egy magánbeszélgetésben, amelynek nagy társadalmi jelentősége volt, kételyeit fejezte ki a németek e tervének megvalósíthatóságát illetően, mégpedig abból kiindulva, hogy Petrográd elfoglalásának ténye túlságosan forradalmasító hatással lenne a német munkásokra. Ez lehetséges. Petrográd elfoglalása fenyegető tény, számunkra szörnyű csapás, és a németek szempontjából is kockázatos taktika. Hiába, e lehetőségek mindegyike kockázattal jár, s egész taktikánk éppen erre a kockázatra épül: semmiben sem lehetünk bizonyosak. Több ismeretlennel kell számolnunk, akár ezt, akár azt a politikát választjuk, s minden attól függ majd, hogy milyen gyorsan ébred és fejlődik az európai forradalom. Amennyiben tovább fejlődik még abban az esetben is, ha ezt a békét ratifikáljuk... (*Zúgás.*) Azok az érvek, amelyekkel a béke szükségességét próbálják indokolni, nemcsak a hadsereg-szervezés munkáját dezorganizálják, hanem a munkástömegek mozgósításának közvetlen munkáját is. Ugyanakkor Pszkovban és másutt arról beszéltek, hogy a munkásokat vágóhídra küldték, de ebből nem lesz semmi. Nem tudjuk, lesz-e belőle valami.

Ha kénytelenek vagyunk védekezni, biztosítanunk kell hátszágunkat, ezt viszont nem tesszük. Arról már nem is beszélék, hogy minden figyelmünket a németekre fordítjuk, s közben Vlagyivosztoknál megnyitjuk az utat a japánok előtt. Ott is sok millió rubel értékben vannak különféle kincsek, nyersanyagok, amelyek a japánok kezére kerülnek, ha partra szállnak. Olyan hírek terjengenek, hogy a japán hadsereg sok száz-ezer katonából áll, s a japán kormány csak az alkalmas ürügyet lesi, amelyet megragadva kényelmesen felszólíthatna bennünket a Távol-Keletről való távozásra. Ezzel számolnunk kell. Nem akarom azt mondani, hogy ratifikálva vagy nem ratifikálva a békét, nyomban mentőeszközhöz jutunk. Csupán egyvalami nyilvánvaló előttem: ha most a párt nevében forradalmi háborúra vagy honvédelemre hívunk fel, teljes egyetértésnek kell uralkodnia sorainkban. Ha széthúzás lesz közöttünk, ha szervezetünkben, ha szervezetünk egy részében megmarad az a meggyőződés, hogy a honvédelemre való felhívással pusztulásba visszük a proletariátus színe-virágát és súlyos csapást mérünk a szocialista forradalomra, akkor az adott körülmények között jelenleg teljesen lehetetlené válik a forradalmi honvédelem.

A helyzet igen komoly volt: a párt egy része nem ismerte el a békeszerződés híveinek határozatát. Ezt nem szemrehányásként mondom: a forradalmi háború hívei úgy vélték, hogy a háború az egyetlen megoldás és az egyetlen mentség, s kénytelenek voltak, megszegve a formai pártmeggfontolásokat, élére állítani a kérdést. Ott tartottunk, hogy az adott körülmények között a párt jelentős része helyezkedett szembe velünk, ami gyengítette a szovjethatalmat. Az ország gyengesége mellett, a parasztok passzivitása mellett, a proletariátus kétségtelen borulátása mellett még pártszakadás is fenyegetett. A Központi Bizottságban kialakult erőviszonyok folytán az én szavaza-

elvtárs igen sok függött: ettől függött e kérdés megoldása, mert kitűnt, hogy néhány elvtárs osztja álláspontomat. Én tartózkodtam a szavazástól és leszögeztem, hogy az esetleges pártszakadásért nem vállalhatom a felelősséget. Célszerűbbnek tartottam viszsza vonulni, mint aláírni a békét egy fiktív lélegzetvételnél szünet kedvéért, de ilyen körülmények között nem vállalhattam magamra a felelősséget a párt vezetéséért. Úgy vélem, hogy az ország mai helyzetében pszichológiailag és politikailag egyaránt megengedhetetlen a szakadás. Radek elvtársnak teljesen igaza volt, amikor azt mondta, hogy a külügyi népbiztosnak nincs joga tartózkodni a szavazástól a háború és béke kérdésében. Éppen ezért még azon a központi bizottsági ülésen lemondtam a külügyi népbiztos tisztségéről.

Tehát, elvtársak, a békét aláírtuk, s most ratifikálni kell. Nem fogom önöknek azt ajánlani, hogy ne ratifikálják. Nagyon becsülöm azt a politikát, amely a béke aláírásában, ratifikálásában, a hosszabb vagy rövidebb időre való fellélegzésben jutott kifejezésre, történelmi méretekből bármennyire meghatározhatatlan is ez a szünet. Többen, de különösen Lenin elvtárs, nagyon helyesen megállapították, hogy a háborút annak rendje és módja szerint kell folytatni. Nem elegendő, ha a pszkovi parasztoknak kés van a kezükben, hanem ágyúkra, lövedékekre, puskákra stb. van szükség. Ha Amerika hajlandó puskákat és ágyúkat szállítani nekünk – s ez ma különböző megfontolásokból előnyös számára –, mi átvesszük ezeket a fegyvereket a magunk céljaira, nem félve attól, hogy imperialistáktól származnak. Leninnel együtt ezt a felfogást vallottuk és tisztában voltunk azzal, hogy Amerika természetesen saját érdekében kiindulva szállítja majd nekünk a hadfelszerelést. Nyilvánvaló, hogy akkor olyan ellenállásra gondoltunk, amilyen az adott történelmi helyzetben lehetséges, nem pedig olyanra, amelyhez hatalmas vasutak, erős hadsereg stb. szükségesek. Tehát a rendelkezésünkre álló erővel akartunk ellenállást kifejteni, amelyek csak bizonyos rendezésre szorultak. Lenin elvtárs azt mondja, hogy megvan a lehetőség Petrográd evakuálására. Csakhogy már ehhez is napok és hetek kellenek, a vasutak helyrehozatalához viszont hosszú hónapok és évek szükségesek.

Ez a két perspektíva lehetséges a forradalmi háború elhúzódása esetén. E perspektívák szakadást idézhetnek elő a pártban. A veszély nem szűnik meg és nem csökken, ha az európai forradalom fejlődése túlságosan lassan halad, ha a lélegzethez jutás nevében olyan békét írunk alá, amellyel kiszolgáltatjuk Ukrajnát. Nem támogatjuk forradalmi hadseregünk alakulatait közvetlen harcában, pedig a legújabb hírek szerint, úgy látszik, nagy erőfeszítésekkel és némi sikerrel folyik a harc. Nem harcolunk, miközben szovjet föderációnk egy része hadat visel. Holnap Petrográd vagy Moszkva előtt esetleg felmerül az ukrán proletariátus támogatásának kérdése, s akkor mit tehetünk? Holnapután a németek azt követelik majd tőlünk, hogy kössünk békét az Ukrán Radával; ez szerepel békefeltételeikben, de egyelőre még nem végleges formában. Vajon aláírjuk-e a békét az Ukrán Radával, amelyet az ukrán munkások és parasztok segítségével szétkergettünk? Követelhetik tőlünk továbbá, hogy kössünk békét Svinhufvudal is, aki fojtogatja Finnország Vörös Hadseregét. Ez nincs kizárva, sőt logikusan következik a békeszerződés feltételeiből. Vajon belemegyünk-e ebbe, azt hajtogatva, hogy gyengék vagyunk, s ezért ezt nem tudjuk visszautasítani, nem tudunk ellenállást tanúsítani? Mit is jelent ez? Azt, hogy a forradalmi proletariátus az adott körülmények között nem tudja azt az ellenállást tanúsítani, amelyet, mint az ország uralkodó osztályának, tanúsítania kellene. Akkor mondják meg nyíltan, hogy a forradalmi proletariátus számára a szovjethatalom túlságosan súlyos teher, hogy túlságosan korán léptünk a porondra, és most illegálisba kell vonulnunk – ez az értelme az egésznek. A forradalmi osztály számára megengedhetetlen az imperialistákkal való megalkuvás – itt

van a kérdés súlypontja. Mi szovjethatalom maradunk. Ezt a hatalmat tovább kell fejleszteni és erősíteni. Csak nem akarunk – hatalmon maradva, a meghatározatlan időre való lélegzethez jutás érdekében – egyre tovább visszavonulni és engedményt engedmény után tenni anélkül, hogy bármiféle határt szabnánk, bármiféle garanciát nyújtanánk? Gyengék vagyunk, s ezért visszavonulunk nemcsak területileg, hanem politikailag is – a kölcsönök érvénytelenítése, iparunk államosítása kérdéseiben. Ha eltűrjük, hogy ez a visszavonulás a meghatározatlan perspektívájú lélegzethez jutás nevében tovább folytatódjék, ezáltal belsőleg ellentmondásos helyzetbe kerülünk. Mintegy elismerjük, hogy Oroszország proletariátusa képtelen megtartani osztályhatalmát. Történelmi kombinációk juttatták ehhez a hatalomhoz, de különböző körülmények folytán meghátrál, visszavonul nemcsak területi, hanem politikai értelemben is. Úgy hiszem, ez nem következik be; fogunk vasutakat építeni, ha nem is nagyszerűeket, de legalább tűrhetőket. A legjobb esetben néhány hónapra jutunk lélegzethez, de inkább csak hetekre és napokra. Ez alatt az idő alatt tisztázódik majd: vajon bevalljuk-e, hogy túlságosan korán léptünk a porondra és lemondunk, illegálitásba vonulunk, átengedve a Svinhufvuddal vagy Ukrajnával való megalkudást Csernovnak, Gucskovnak, Miljukovnak – ezeknek az elismert politikusoknak. De ha erre sor kerül is, úgy hiszem, forradalmi pártként kell visszavonulnunk, vagyis az utolsó csepp vérünkig harcolnunk kell minden pozícióért. Ilyen perspektíva elé állítanak bennünket a történelmi feltételek.

Az európai forradalmi mozgalmat csapásként éri majd a burzsoázia fölöttünk aratott győzelme, de ezt mégsem szabad azonosítanunk azzal, ami a Párizsi Kommün után történt. Akkor a francia proletariátus a forradalom élcsapata volt, Európa többi része pedig nem tekinthetett vissza forradalmi hagyományokra, politikai szempontból megrekedt a félféudális barbárságban, Most egészen más a helyzet. Az európai proletariátus érettebb a szocializmusra, mint mi. Ha bennünket le is tipornak, egyvalami kétségtelen: vereségünk nem hozhat magával olyan történelmi összeomlást, amilyen a Párizsi Kommünt követte.

Minden irányban megindítottuk a támadást; letartóztattuk például a balti bárókat⁴, amikor visszatértek Breszt-Litovszkából. Ez a letartóztatás nyílt provokáció volt a német imperialistákkal szemben: azokban a napokban történt, amikor én bejelentettem, hogy beszüntetjük a háborút. A balti bárók letartóztatásával megmutattuk a németeknek az orosz forradalom öklét. Minden lépésünk mindig provokáció lesz a német imperialistákkal szemben. Azt kérdeztem hát: „Óhajtunk-e bármilyen határt szabni engedményeinknek?” Felvettem ezt a kérdést a Központi Bizottságban, s most itt is megismétlem. Ukrajna harcol; az ukrán proletárok és katonák harcban állnak a burzsoáziával; a kialakult helyzetre való tekintettel nem támogatjuk őket. Azon vagyunk, hogy lélegzethez jussunk. S ha a németek azt követelik majd, hogy kössünk békét az Ukrán Radával, vajon aláírjuk-e ezt a békét, avagy sem? A Központi Bizottság néhány tagja azt mondja: „igen, aláírjuk”; én viszont azt mondom: „nem”. Ez a szó legszorosabb értelmében vett árulás volna. A Rada most harcban áll a mi proletár hadseregünk egy részével. Éppen ezért azt mondom: „Nem, elvtársak, az Ukrán Radával nem kötünk békét.” Van egy bizonyos határ, amelyen túl már nem mehetünk. Nem tudom még, milyen határozati javaslatot terjesztenek majd elő a béke aláírásával kapcsolatban. Forradalmi háborút nem folytathatunk, mert szakadás következne be a pártban és megrendülne a szovjethatalom. A ratifikálás elkerülhetetlennek látszik, de szeretném, ha a határozatban valamiképpen határt szabnánk visszavonulásunknak, amely nemcsak bizonyos határvonaltól való visszavonulás, hanem az internacionalista politika bizonyos elveitől való visszavonulás is. Meg kell mondanunk, hogy bizonyos lélegztvételnyi szünethez akarunk jutni, hogy időt akarunk nyerni erőink előkészítéséhez, de a lélegzethez jutás nevében

nem hamisíthatjuk meg internacionalista politikánk értelmét, amikor az Ukrán Rada folytatja az ukrán munkásokat. Nem köthetünk békét a kijevi Radával, amely az ukrán munkásságot közvetlen osztályellenségének tekinti.

Mi, akik tartózkodtunk a szavazástól, nagy önuralomról tettünk tanúbizonyságot, mert ilyen felelősségteljes pillanatban a pártegység megmentése érdekében feláldoztuk „én”-ünket. Meg kell mondanunk a másik félnek, hogy azon az úton, amelyen most elindultak, várhatók bizonyos reális esélyek. Mindamellett útjuk veszélyes út, mert azt is eredményezheti, hogy megmentjük életünket, lemondva ennek értelméről. Ebben a határozatban garanciát kell adniuk nekünk arra, hogy visszavonulásuknak van egy bizonyos határa, amelynél tovább a Központi Bizottság és a Népbiztosok Tanácsa semmiképpen sem megy. Önöknek meg kell mondaniuk, hogy a Központi Bizottság útja helytelen volt, s meg kell szabniuk azokat a határokat, amelyeket a népbiztosok nem léphetnek túl. (Taps.)

Szegymoj eksztrennij szjezd RKP(b).

65-72. old.

¹ A béketárgyalások második szakaszáról van szó, amely 1917. december 27-étől 1918. január 28-ig tartott.

² Itt a jegyzőkönyv szövegeben minden bizonnyal hiba van. A „vagy nem utaztam volna el Breszt-Litovszkba” szöveg látszik valószínűnek.

³ E beszámoló anyagát nem találták meg.

⁴ A balti német nemeseket és családjaikat 1918. január 28-án tartóztatták le.

Szverdlov összefoglalója

1917. március 7.

Hogy magunkban világos választ alakíthassunk ki arra a kérdésre, vajon alá kell-e írunk a békét, avagy sem, mindenekelőtt – ahogy azt sok elvtárs meg is tette – szemügyre kell vennünk mindazokat a vitákat, amelyek pártunkban a mostani kongresszusig lefolytak, és meg kell vizsgálnunk azt az irányvonalat, amelyet pártunk Központi Bizottsága követett. Nem hiszem, hogy önök közül bárki is valóban komolyan állíthatná és – ami még fontosabb – be is bizonyíthatná, hogy a párt Központi Bizottságának irányvonala ebben az esetben következtelen volt. Radek elvtárs és még néhány más elvtárs is – köztük Trockij elvtárs, aki itt szinte gyónásba bocsátkozott, azt magyarázgatva, hogy egy-egy esetben miért tartózkodott a szavazástól, miért követett olyan politikát, amelyet követett stb. – bizonyos fokig összekuszálták ezt a kérdést. Mind a magam nevében, mind azoknak az elvtársaknak a nevében, akik velem egy táborban vannak, és egyetértve a Központi Bizottság általános álláspontjával, később a béke aláírása mellett döntöttek, meg kell mondanom, hogy valamennyien egyöntetűen azon a nézetben voltunk, hogy minél tovább, az utolsó pillanatig halogatni kell a tárgyalásokat, bármilyen árat követel is ez. Valamennyien azt az álláspontot képviseltük, amelyet eleinte Trockij elvtárs és általa vezetett breszti küldöttségünk is elfoglalt; valamennyien egyetértettünk abban, hogy politikájuk, amely a nyugati proletártömegek ébresztésére irányult, teljesen helyes volt. Valamennyien magunkévá tettük ezt az álláspontot. Mindamellett úgy láttuk, hogy a halogatás csak egy bizonyos pontig lehetséges, hogy nyomban véget kell vetni ennek a politikának, mielőtt nem marad más választás, mint a német támadás veszélye vagy a béke aláírása. S ha a Központi Bizottságnak hibául lehet felróni vala-

mit, ez legfeljebb az, hogy abban a pillanatban, amikor Hoffmann tábornok közölte velünk, hogy a hadiállapot felújítottak, a fegyverszünet beszüntetettnek tekintendő, 17-i esti ülésünkön mint Központi Bizottság nem döntöttünk a béke aláírása mellett, hanem csak másnap hoztuk ezt a döntést, miután a támadás már ténnyé vált, Pszkovot elfoglalták és egy Reval elleni támadással kellett számolnunk. Ezért teljesen alaptalan minden olyan szemrehányás, hogy a Központi Bizottság helytelen politikát folytatott. Politikája egészében helyes volt. Az egyetlen fontos, valóban nagy hibára már utaltam. Csakhogy most nem a hibák boncolgatására van szükség, hanem azzal kell törődnünk, hogy az adott helyzetben mit tegyünk. A lényegről kell beszélnünk: a béke ratifikálásáról. S itt felmerül a kérdés: most, az adott körülmények között vajon lehetséges-e vagy sem az a forradalmi háború, amelyről valamikor, még 1915-ben, külföldön Lenin elvtárs is¹, Zinovjev elvtárs azt írta, hogy bizonyos körülmények között elkerülhetlenné válhat. Erről a háborúról Lenin elvtárs a szovjetek I. kongresszusán is beszélt, de azt nem mondta meg, mikor kerül majd sor rá. Gondolok itt arra az idézetre, amelyet Bubnov elvtárs előszedett, emlékeztetve Lenin elvtárs megállapítására, hogy bizonyos körülmények között forradalmi háborút kell majd folytatnunk. Ma is azt mondjuk, hogy bizonyos körülmények között ez elkerülhetetlen. Nem az a kérdés, hogy kialakulhatnak-e olyan körülmények, amelyek között a forradalmi háború elkerülhetetlen lesz. A kérdés az, hogy ma van-e lehetőség ilyen háborúra, avagy sem. S e kérdésre azt válaszoljuk, hogy az adott körülmények között, a hadsereg, a közlekedés, az élelmezés stb. mai állapota mellett, az Oroszországban tapasztalható hallatlan bomlás közepette semmiképp sem folytathatunk forradalmi háborút, mégpedig nem csupán azért, mert nincs hadseregünk, mert mérhetetlenül súlyos bomlás állapotában vagyunk, hanem azért sem, mert a nép nagy tömegei nem akarnak háborút. S teljesen indokolatlan az a szemrehányás, hogy az úgynevezett össznépi gondolkodásmódhoz, vagy mint Rjazanov mondotta, a muzsikok és tökfilkók gondolkodásmódjához alkalmazkodunk. Szeretnénk, ha nem kellene ehhez alkalmazkodnunk; csakhogy akkor abban a tudatban kellene lennünk, hogy csupán a proletariátus erőivel is hadat viselhetünk a német imperializmus ellen; ha viszont erre nincs mód, akkor oda is kell fordulnunk, ahol az úgynevezett muzsik van. Ne feledjük el, hogy Oroszország zömében paraszti ország. Ezt a tényt nem szabad és nem is lehet figyelmen kívül hagyni. Nincs jogunk nem törődni azzal, hogy Oroszország paraszti ország. A proletariátus pártjaként, a szocialista forradalom élharcosainak pártjaként nem engedhetjük el fülünk mellett a néptömegek hangját. És a parasztság a maga egészében a legcsekélyebb mértékben sem óhajt háborút folytatni. A hadsereg viszont nem más, mint a parasztság egy része. Ez a hadsereg most szétszéledt, eldobta fegyvereit, nem létezik – ez cáfolhatatlan bizonyíték arra, hogy a parasztság nem akar háborút. A helyi szovjetek hangulatából is meggyőződhetnek erről. Ugyanakkor óriási tévedés volna feltételezni, hogy a munkástömegekben harci kedv buzog. Nincs a proletariátus forradalmi felső rétegeiről beszélek, hanem a tömegekről. Senki sem állíthatja, hogy a proletártömegekben megvan a minden áron való küzdés vágya. Itt, Petrográdban, a Forradalmi Honvédelmi Bizottság fennállásának első napjától megfigyelhettem a pártszervezetekben, a szakszervezetekben stb. folyó egész munkát. Volt alkalam találkozni más helységekből való elvtársakkal is. S nyugodtan állíthatom, hogy a munkástömegek körében nincs semmiféle harci kedv. És bármennyit beszélünk is forradalmi háborúról, ettől még nem lobban fel a tűz, az ilyen beszédből még nem sül ki semmi. Hogy a tömegek valóban helyesen tájékozódhassanak a kialakult helyzetben, meg kell győződniük arról, hogy számukra nincs más kivezető út, mint a harc. Éppen ezért minden érv mellett nézetem szerint számolni kell azzal a körülménnyel is, hogy ha elfogadjuk a nekünk felajánlott békét – ezt a németek által

felajánlott szegényletes, gyalázatos békét –, ha aláírjuk ezt a békeszerződést, s e béke következtében egy újabb háború robban ki, a tömegek meggyőződnek majd arról, hogy a harcon kívül számukra nincs más kivezető út; s nekünk azon kell lennünk, hogy a tömegek tudatára ébredjenek ennek. De ha most bevetnénk a harcba legjobb osztágainkat, ez az adott pillanatban nemcsak politikai, hanem tisztán fizikai értelemben is öngyilkosság lenne. Ha megvizsgálánk, milyen elemekből alakultak petrográdi osztágaink, azt látnák, hogy legjobb elvtársainkat tömörítik. Olyan embereket, akik nélkül az októberi forradalom nem juthatott volna győzelemre.

Szervező, gyakorlati, építőmunkával kell foglalkoznunk, új formákat kell létrehozunk az élet minden területén. Ehhez pedig öntudatos elvtársak százai és ezrei szükségesek. S mindezeket a százakat és ezreket a német imperializmus karmai közé dobnánk, holott tudjuk, hogy ezzel csak felesleges, elkerülhető áldozatokat hoznánk. A legnagyobb bűn lenne Oroszország munkásosztályával és a nemzetközi proletariátussal szemben, ha nem tennénk még egy utolsó kísérletet legjobb elvtársaink megmentésére. Amikor a napokban megfigyeltük törzskarunk munkáját, s láttuk, hogy Boncs-Brujevics tábornokunk hogyan osztja el a térképen az egyes csoportokat és osztagokat, nagyon jól megértettük, hogy az ő szemében ezek csupán meghatározott harci egységek, amelyek már három és fél esztendeje ágyútöltelékkül szolgálnak, s számára nem sokat jelent 5–10 000 proletár pusztulása; nekünk viszont éreznünk kell, kikből is állnak ezek a harci egységek. Ha a pusztulásba visszük ezeket az osztagokat, magunk alatt vágjuk a fát. Mindezek a megfontolások rákényszerítenek bennünket az utolsó lépésre: a béke aláírására. S valóban a pusztulásunkat jelentené, ha a szovjetek küszöbönálló kongresszusán nem tudnánk megszavaztatni e szerződés ratifikálását. Ez elkerülhetetlen, mivel csak a legjobb osztágaink voltak készek harcba indulni, és semmi garanciánk nem volt arra, hogy szélesebb köröket is sikerül bevonnunk. Meg kellett hát tennünk ezt a lépést.

Hogy hosszú ideig fennmarad-e ez a béke, vagy sem, ezen sokat lehet vitatkozni; de hogy rövid életű lesz, azt ugyanúgy nem tudja bebizonyítani senki, mint ahogy azt sem, hogy legalább néhány hónapra fennmarad. Trockij elvtárs leszögezte, hogy nem ellenzi a ratifikálást. Nem foglal állást a ratifikálás ellen, de nem foglal állást mellette sem. A ratifikálást csak egyetlenegy pontban támogatja. Ami Ukrajnát illeti, véleménye szerint meg kell mondanunk, hogy eddig a pontig visszavonulunk, de ennél tovább semmi körülmények között sem. Tegnap Trockij elvtárs a Központi Bizottságban határozati javaslatot nyújtott be, amely kimondja, hogy a Vinnyicsenkókkal való békekötés megengedhetetlen. Javaslatát azonban elvetettük, mert nem tartjuk lehetetlennek még azt sem, hogy akár Vinnyicsenkóval is békét kössünk. A mindenkori erőviszonyokból indulunk ki. Ha az adott helyzetben kénytelenek vagyunk ilyen engedményt tenni, kötelességünk is megtenni. Ha bármilyen csekély lehetőségünk kínálkozik arra, hogy ne kössük meg a békét Vinnyicsenkóval, nem fogjuk megkötni. Itt nem tarthatjuk magunkat ahhoz, hogy bizonyos határt szabunk magunknak, s ezt semmiképp sem lépjük túl. Meg kell mondanunk: ha már ilyen gyalázatos helyzetbe kerültünk, fel kell készülnünk a további harcokra, hozzá kell fognunk a tényleges építőmunka megszervezéséhez, meg kell szerveznünk mindazokat az erőket, amelyek nemcsak szavakban, hanem a valóságban is alkalmasak a munkára. Akkor azután valóban képesek leszünk forradalmi háborút folytatni, s pártunknak hangsúlyoznia kell majd, mennyire fontos, mennyire elengedhetetlen a ránk váró munka. Meg kell mondanom, hogy pártunk munkájához ma egészen új feladatok tartoznak hozzá, amelyek október óta az utóbbi hónapokban merültek fel a szovjetek előtt. Pártunk szívvel-leléssel bekapcsolódott a szovjetekbe: a szovjetek révén és a szovjetekben végezte fő munkáját. Most egész sor új, nagyszabású

feladat merült fel pártunk előtt. Ezeket a feladatokat néhány szóval a következőképpen lehetne jellemezni: mintaosztagok szervezése megfelelő formában, olyan forradalmi erő létrehozása, amelyet bármikor be lehet vetni Németország ellen és mindenfajta imperializmus ellen.

Szegymoj eksztrennij szjezd RKP(b).

77–81. old.

¹ Lásd *Lenin Művei* 21. kót. Szikra 1951. „A pacifizmus és a béke jelszava” (154. old.), „A szocializmus és a háború” (297–342. old.), „Az Európai Egyesült Államok jelszaváról” (343–347. old.).

Lenin

Zárszó a háborúról és a békéről mondott előadói beszédhez

1917. március 8.

Eltvársak, engedjék meg, hogy, viszonylag apró megjegyzésekkel, a végén kezdjem. Buharin elvtárs beszéde végén odáig ment, hogy Petljurához hasonlított bennünket. Ha neki az a véleménye, hogy ez így igaz, akkor hogyan maradhat egy pártban velünk? Nem frázis ez vajon? Persze, ha valóban így volna, nem lennénk egy pártban. Az, hogy együtt vagyunk, azt bizonyítja, hogy kilencszázötvenben egyetértünk Buharinnal. Igaz, Buharin közös nézeteinket megtoldotta néhány forradalmi frázissal, amelyek szerint mi el akartuk árulni Ukrajnát. Meggyőződésem, hogy ilyen nyilvánvalóan ostoba állításokkal nem érdemes foglalkoznunk. Most rátérek Rjazanov elvtársra és itt meg akarom jegyezni, hogy amint a tíz évben egyszer előforduló kivétel csak erősíti a szabályt, úgy neki is sikerült akaratlanul egy komoly frázist kimondania. (*Taps.*) Azt mondotta, hogy Lenin területet enged át, hogy időt nyerjen. Ez majdnem filozófiai megállapítás. Ezúttal az történt, hogy Rjazanov elvtárstól egészen komoly frázist, igaz, hogy frázist, de komoly frázist hallottunk, amelynek lényege: én területet akarok átengedni a tényleges győzőnek, hogy időt nyerjek. Ez a lényeg és csakis ez. A többi – csak fecsegés: a forradalmi háború szükségessége, a parasztság mozgósítása stb. Amikor Buharin elvtárs úgy tünteti fel a dolgot, hogy a háború lehetőségét illetőleg nem lehetséges két vélemény, s azt mondja: „kérdézzék meg akármelyik katonát” (feljegyeztem szavait), ha egyszer Buharin úgy veti fel a kérdést, hogy megkérdezi akármelyik katonát, akkor azt felelem neki: ilyen akármilyen katona volt például az a francia tiszt, akivel alkalmam volt beszélgetni. Ez a francia tiszt, persze, dühös szemeket meresztett rám – hiszen eladtam Oroszországot a németeknek –, s azt mondotta: „Királypárti vagyok, a monarchia híve vagyok Franciaországban is, Németország vere-sége mellett vagyok, ne higgye, hogy a szovjethatalom híve vagyok – hogyan is hin-ném, ha egyszer monarchista –, de én is helyesletem, hogy aláírják a breszti békét, mert ez szükséges volt”. Tessék, „kérdézzék meg akármelyik katonát”. Akármelyik katona azt mondta volna, amit én: alá kellett írni a breszti szerződést. Ha most Buharin beszédéből az derül ki, hogy immár nagyon kicsik a nézeteltéréseink, ez azért van, mert a nézeteltérések legfőbb pontját Buharin hívei eltitkolták.

Amikor Buharin azon a címen ostromoz bennünket, hogy demoralizáltuk a tömegeket, tökéletesen igazra van, csakhogy ő önmagát ostromozza, nempedig minket. Ki vitte be ezt a zagyvaságot a Központi Bizottságba? – Ön, Buharin elvtárs. (*Derűltség.*) Akárhogy kiabálja is, hogy „nem”, az igazság felülkerekedik: mi elvtársi családban vagyunk itt, a saját kongresszusunkon, nincs titkolnivalónk, meg kell mondani az igazságot. Az igazság pedig az, hogy a Központi Bizottságban három irányzat volt. Február 17-én Lomov és Buharin nem szavazott. Kértem, hogy állítsák össze és sokszorosítsák a szavazás adatait, akármelyik párttag bemehet a titkárságra, ha akarja, megnézheti a szavazás – a január 21-i történelmi jelentőségű szavazás – adatait, amelyek megmutatják, hogy éppen ők, Lomov és Buharin, voltak azok, akik ingadoztak, mi pedig egy cseppet sem ingadoztunk, azt mondtuk: „fogadjuk el a breszti békét – jobbat úgysem kapunk –, hogy előkészítsük a forradalmi háborút.” Most már nyertünk öt napot arra, hogy kiűritsük Petrográdot. Kiadtuk Krilenko és Podvojszkij felhívását, akik nem tartoztak a baloldaliak közé és akiket Buharin lenézően kezelt, mondván, hogy Krilenkót „előlrángatják”, mintha mi találtuk volna ki azt, amit Krilenko elmondott. Mi teljesen egyetértünk ezzel a felhívással; hiszen valóban ez a helyzet, hiszen a katonák bebizonyították azt, amit én mondtam, ön pedig azzal intézi el a dolgot, hogy a német nem támad. Vajon össze lehet hasonlítani ezt a helyzetet októberrel, amikor nem a technika volt a lényeg? Nem, ha ön számolni akar a tényekkel, számoljon azzal, hogy nézeteltéréseink arra vonatkoztak, hogy nem lehet háborút kezdeni, amikor az köztudomásúan nem előnyös. Amikor Buharin elvtárs zárszavát azzal a mennydörgő kérdéssel kezdte, hogy „lehetséges-e a háború a közeljövőben?”, nagyon meglepett engem. Habozás nélkül azt felelem: lehetséges, – most azonban el kell fogadni a békét. Ebben nincs semmi ellentmondás.

E rövid megjegyzések után részletesen válaszolok az előző szónokoknak. Ami Radeket illeti, vele kivételt kell tennem. De volt egy másik felszólalás is – Urickij elvtársé. Mi volt ebben más, azon kívül, hogy Kanosszát, „árulást”, „visszavonulást”, „alkalmazkodást” emlegetett? Mi ez? Nem a baloldali eszer lapból vette ön a kritikáját? Bubnov elvtárs felolvasott nekünk egy nyilatkozatot, amelyet magukat nagyon baloldalinak tartó központi bizottsági tagok nyújtottak be a Központi Bizottságnak. Ezek a tagok valóban példamutatóan tüntettek az egész világ előtt: „a Központi Bizottság magatartása csapást mér a nemzetközi proletariátusra.” Nem frázis ez? „Az egész világ előtt tüntetünk tehetetlenségünkkel!” Miért tüntetünk? Azért, mert békét ajánlottunk? Azzal, hogy a hadsereg megfutamodott? Talán nem bizonyítottuk be, hogy ha most háborút kezdünk Németország ellen, nem fogadva el a breszti békét, akkor azt mutatjuk meg a világnak, hogy hadseregünk beteg, nem akar harcba menni? Merő badarság Bubnovnak az az állítása, hogy ezt az ingadozást teljes egészében mi okoztuk, – az ingadozás azért volt, mert hadseregünk beteg. Bármikor is, de lélegzetvételi szünetet kellett adnunk. Ha a helyes stratégiát követték volna, egy hónapnyi lélegzetvételi szünetet nyertünk volna, minthogy azonban önök helytelen stratégiát követtek, csak öt nap lélegzetvételi szünetünk van, – és ez is jól jön. A háború története azt mutatja, hogy a pánikszerűen menekülő hadsereg megállítására néha napok is elegendők. Aki most nem fogadja el, nem írja alá a pokoli békét, az a frázisok, nempedig a stratégia embere. Ez a szomorú. Amikor ezek a központi bizottsági tagok azt írják nekem: „tüntetés a tehetetlenséggel”, „árulás”, – ez a legártalmasabb, teljesen üres, gyermekes frázis. Éppen azzal mutattuk meg tehetetlenségünket, hogy megpróbáltunk harcolni, amikor nem lett volna szabad ilyen tüntetésbe bocsátkozni, amikor elkerülhetetlen volt, hogy támadást indítanak ellenünk. Ami a pszkovi parasztokat illeti, elhozzuk őket a Szovjetek kongresszusára, hadd mondják el, mit művelnek a németek, hogy ezek a parasztok létrehozzák azt a lelkiállapotot,

amikor a pánikszerű menekülés betegségébe esett katona gyógyulásnak indul és azt mondja: „Igen, most megértettem, ez nem az a háború, amelyről a bolsevikok azt ígérték, hogy véget vetnek neki – ez új háború, amelyet a németek a szovjethatalom ellen viselnek.” Ekkor majd bekövetkezik a gyógyulás. De önök olyan kérdést vetnek fel, amit nem lehet megoldani. Senki sem tudja, meddig tart a lélegzetvételi szünet.

Foglalkoznom kell továbbá Trockij elvtárs álláspontjával. Az ő tevékenységében két oldalt kell megkülönböztetni: amikor megkezdte Bresztben a tárgyalásokat és ezeket nagyszerűen felhasználta az agitáció céljaira, valamennyien egyetértettünk Trockij elvtárrsal. Trockij idézte velem folytatott beszélgetésének egy részét, de én hozzáteszem: megállapodtunk abban, hogy tartjuk magunkat mindaddig, amíg a németek nem küldenek ultimátumot, ultimátum után pedig engedünk. A német becsapott bennünket: a hét napból ötöt ellopott. Trockij taktikája, amennyiben halogatásra irányult, helyes volt: akkor vált helytelenné, amikor a hadiállapotot megszüntnek nyilvánították, de a békét nem írták alá. Én egészen határozottan azt javasoltam, hogy írjuk alá a békét. A breszti békénél jobbat nem kaphattunk. Mindenki tisztában van azzal, hogy ez esetben legalább egy hónap lélegzetvételi szünetet kaptunk volna, hogy nem vesztettünk volna. Mivel a történelem ezt elsőpörte, nem érdemes emlegetni, de nevetséges, amit Buharin mond: „az élet megmutatja majd, hogy nekünk volt igazunk.” Nekem volt igazam, mert én már 1915-ben írtam erről: „Fel kell készülni a háborúra, a háború elkerülhetetlen, jönni fog, bekövetkezik”¹ De el kellett fogadni a békét, a hencegés úgyszólván hiábavaló. Annál is inkább el kellett fogadni a békét, mert a háború előbb-utóbb bekövetkezik, most pedig legalább megkönnyítjük Petrográd kiürítését, meg is könnyítettük. Ez tény. Amikor Trockij elvtárs újabb követeléseket támaszt: „ígérjék meg, hogy Vinnycsenkóval nem kötnek békét”, azt mondom, hogy ilyen kötelezettséget semmiképpen nem vállalok. Ha a kongresszus kötelezné magát erre, sem én, sem elvbarátaim, senki nem vállalná érte a felelősséget. Azt jelentené ez, hogy a manőverezés világos vonala helyett – visszavonulás, olykor, amikor lehet, támadás –, ehelyett ismét megköténék a kezünket egy formális határozattal. Háborúban formai megfontolásoktól indítva sohasem szabad megkötni kezünket. Nevetséges, ha valaki nem ismeri a hadtörténelmet, nem tudja azt, hogy a szerződés az erőgyűjtés eszköze: már hivatkoztam a porosz történelemre. Egyesek valósággal gyerekes módon azt gondolják: aláírtam a szerződést, tehát eladtam magam az ördögnek, a pokolba kerültem. Ez egyszerűen nevetséges, mikor a hadtörténelem a napnál világosabban mutatja, hogy egy szerződés aláírása vereség esetén az erőgyűjtés eszköze. A történelemben voltak esetek, mikor a háborúk egymást érték, mi ezt elfelejtettük, azt látjuk, hogy a régi háború átváltozik...² Ha jól esik, kössék meg kezüket mindörökre formai megfontolásokkal, és adják át a felelős pozíciókat a baloldali eszereknek. Mi ezért nem vállaljuk a felelősséget. Ez egyáltalán nem jelenti azt, hogy pártszakítást akarok. Meggyőződésemmel, hogy az élet megtanítja önöket. Március 12-én – napok kérdése tehát – sok anyagot fognak kapni.

Trockij elvtárs azt mondja, hogy ez árulás lesz a szó teljes értelmében. Állítom, hogy ez teljesen helytelen álláspont. Hogy ezt konkrétan kimutassam, elmondok egy példát: tegyünk két ember, rájuk támad tíz ember, az egyik harcol, a másik elfut – ez árulás; de ha van két, egyenként százezerfőnyi hadsereg és velük szemben öt hadsereg, az egyik hadsereget bekerítette kétszázezer katona, a másik feladata volna, hogy segítségére siessen az elsőnek, de tudja, hogy háromezrézer katona úgy van elhelyezve, hogy ott kelepce várja: mehet-e ilyen esetben az elsőnek a segítségére? Nem, nem mehet. Ez nem árulás, nem gyávaság: a számok egyszerű növekedése megváltoztat minden fogalmat, ezt minden katona tudja, – itt nem egyénekről van szó: ha így járok el, megóvom hadseregemet, ha a másik fogságba kerül is, a magam hadseregét felfrissítem, vannak

szövegségeim, kivárom őket, megérkeznek. Csak így lehet okoskodni: de ha a katonai megfontolásokhoz másfélék is hozzákeverednek, abból csak frázisok keletkezhetnek. Így nem lehet politikát csinálni.

Mindent megtettünk, amit meg lehetett tenni. Azzal, hogy aláírjuk a szerződést, megóvtuk Petrográdot, ha csak néhány napra is. (A titkároknak és gyorsíróknak eszükbe ne jusson ezt leírni.) A szerződés előírja, hogy vonjuk ki Finnországból csapatainkat, ezeket a köztudomásúan alkalmatlan csapatokat, de nem tiltja meg nekünk, hogy fegyvert szállítsunk Finnországba. Ha Petrográd néhány nappal ezelőtt elesett volna, pánik tört volna ki Petrográdban és semmit sem tudtunk volna elszállítani, ez alatt az öt nap alatt pedig segítettünk finn elvtársainknak, – nem mondom, mennyit, ezt ők maguk is tudják.

Gyerekes frázis a javából az olyan beszéd, hogy mi elárultuk Finnországot. Éppen azzal segítettünk neki, hogy idejében visszavonultunk a németek elől. Attól Oroszország még nem pusztul el soha, hogyha Petrográd esik, ebben ezerszeresen igaza van Buharin elvtársnak, de ha Buharin módjára manővereznének, akkor vesztébe dönthetnénk egy jó forradalmat. (*Derülttség.*)

Mi sem Finnországot, sem Ukrajnát nem árultuk el. Ilyesmit egyetlenegy öntudatos munkás sem vet a szemünkre. Mi segítünk, ahogy csak tudunk. Csapatainktól egyetlen derék embert sem vittünk el és nem is viszünk el. Ha önök azt mondják, hogy Hoffmann elcsíp, rajtakap, – ezt persze megteheti, nem kételkedem benne, de hogy hány nap alatt csinálja meg, ő sem tudja és senki sem tudja. Ezenkívül az önök megfontolásai, hogy elcsíp, rajtakap, a politikai erőviszony megfontolásai, amelyről később fogok beszélni.

Miután megvilágítottam, mi az oka annak, hogy semmi szín alatt sem fogadhatom el Trockij javaslatát – így nem lehet politikát csinálni –, meg kell mondanom, hogy Radek mutatott példát arra, mennyire eltávolodtak az elvtársak kongresszusunkon attól a frázistól, amely ténylegesen megmaradt Urickijnál. Radekot ezért a felszólalásáért semmiképpen sem vádolhatom azzal, hogy frázisokat mondott. Azt mondotta: „Egy szikrányi árulás, sem szégyen nincs ebben, mert világos, hogy katonai túlerő elől vonul-tatok vissza.” Ez olyan értékelés, amely Trockij egész álláspontját szétzúzza. Amikor Radek ezt mondta: „Fogcsikorgatva elő kell készíteni az erőket”, ez igaz, ezt teljes egészében aláírom: nem hengegve, hanem fogcsikorgatva kell felkészülnünk.

Fogcsikorgatva, nem hengegve, de készítsd elő az erőket. A forradalmi háború be-következik, ebben nincs köztünk nézeteltérés; a nézeteltérések a tiltsi békére vonatkoznak – írjuk-e alá? A beteg hadsereg az, ami mindennél rosszabb, éppen ezért a Köz-ponti Bizottságban egy szilárd vonalnak kell lennie, nempedig nézeteltéréseknek vagy középutas vonalnak, amelyet Buharin elvtárs is támogatott. Nem akarom rózsás szín-ekkel ecsetelni a lélegztvételi szünetet; senki sem tudja, meddig fog tartani, én sem tudom. Nevetségesek az erőlködések, amelyekkel igyekeznek kicsikarni belőlem, hogy meddig fog tartani a lélegztvételi szünet. A kezünkben maradt vasúti fővonalak révén segítünk Ukrajnának is, Finnországnak is. Kihasználjuk a lélegztvételi szünetet, manő-verezve, visszavonulva.

A német munkásnak már nem lehet azt mondani, hogy az oroszok szeszélyeskednek, hiszen most már világos, hogy a német-japán imperializmus támad, és ez világos lesz mindenki előtt; a németek, azonkívül hogy a bolsevikokat meg szeretnék fojtani, Nyu-gaton is ezt szeretnék tenni, minden összegabalyodott, és ebben az új háborúban manő-verezni kell majd és érteni kell a manőverezéshez.

Buharin elvtárs beszédével kapcsolatban megjegyzem, hogy amikor nincs elég érve, kölcsönvesz valamit Urickijtől és azt mondja: „A szerződés megbecstelenít bennünket.” Ehhez nem kellenek érvek: ha megbecstelenítettek volna bennünket, össze kellett volna szednünk a papírjainkat és meg kellett volna szöknünk innen, de ha „megbecstelenítet-

tek” is bennünket, nem hiszem, hogy álláspontunkat megingatták. Buharin elvtárs megpróbálta elemezni álláspontunk osztályalapját, de ehelyett egy anekdotát mondott el egy elhunyt moszkvai közgazdászról. Amikor taktikánkban összefüggést fedeztek fel a batyuzással, akkor – istenuccse nevetséges – elfelejtkeztek arról, hogy az egész osztály – az osztály, nem pedig a batyuzók – magatartása azt mutatja nekünk, hogy az orosz burzsoázia és valamennyi uszályhordozója – a „Gyelo Naroda” és a „Novaja Zsizny” hívei – igyekeznek minden erejükkel belehajtani minket ebbe a háborúba. Lám, ezt az osztálytényt önök nem hangsúlyozzák. Ha most hadat üzenünk Németországnak, akkor felülünk az orosz burzsoázia provokációjának. Ez nem újság, mert ez a legbiztosabb – nem mondom, hogy teljesen biztos, mert nincs semmi, ami teljesen biztos – a legbiztosabb mód arra, hogy minket most megdöntsenek. Amikor Buharin elvtárs azt mondta, hogy az élet őket fogja igazolni, a végén úgyis elismerjük a forradalmi háborút, – könnyű győzelmet ünnepelt, mert a forradalmi háború elkerülhetetlenségét mi már 1915-ben megjövendöltük. Nézeteltéréseink ott voltak, hogy mi lesz a némettel: támad-e vagy sem; hogy megszűntnek kellett nyilvánítanunk a hadiállapotot; hogy a forradalmi háború érdekében fizikailag vissza kell vonulnunk, feladva az országot, hogy időt nyerjünk. A stratégia és a politika a lehető legszégyenletesebb békeszerződést diktálja. Nézeteltéréseink egytől egyig eltűnnek, mihelyt elfogadjuk ezt a taktikát.

*Lenin Művei. 27. köt.
Szikra 1952. 97–104. old.*

¹ Lásd *Lenin Művei. 21. köt. 411. old.*

² A gyorsírói jegyzetből néhány szó kimaradt.

Szovjet-Oroszországban minden ellenforradalmi politikai csoportosulás elkeseredetten tiltakozott a béke megkötése ellen. A megdöntött uralkodó osztályok hűséget követeltek az antant imperialista célkitűzései iránt, s közben sokan abban reménykedtek, hogy a németek előrenyomulása véget vet a szovjethatalomnak. A mensevikek és a jobboldali eszerek szintén a „nemzet elárulásával” vádolták azokat, akik ténylegesen véget akartak vetni az imperialista öldöklésnek.

Ezek a hangok még a március 14-én Moszkvában összeült IV. rendkívüli szovjetkongresszuson is megfigyelhetők voltak. Az eszerek álláspontját V. D. Kamkov (418–419. old.), a mensevikeket pedig Martov (419. old.) képviselte jellegzetesen. A kongresszus erőfeszítéseik ellenére ratifikálta a breszt-litovszki szerződést.

A békekötést ellenző „baloldali kommunisták” se az ellenség hasonló állásfoglalásából, se a párt- és szovjetkongresszus többségének döntéséből nem tanultak, amint ezt március 19-én közzétett rendkívül káros nyilatkozatuk (419–420. old.) mutatja. A központi hatalmak katonai összeomlása és forradalmi azonban lehetővé tették, hogy a szovjet kormány csakhamar érvénytelennek nyilvánítsa a breszt-litovszki diktátumot (421–422. old.). Ez a fordulat végleg bebizonyította, hogy a breszti vitában Leninnek és az őt támogató politikusoknak volt igazuk.

Kamkov érvelése a ratifikálás ellen

(Összefoglalás)

Ezzel a békével Oroszország a német-osztrák imperializmus eszközévé válik. A ratifikálás elutasítása meghozná a nemzetközi proletariátus segítségét. Ameddig internacionalista álláspontot foglalkunk el, addig édeskeveset számít, mennyi területet harácsol el Németország. A nemzetközi proletariátus előbb-utóbb köteles segítségünkre jönni. E rablószerződés ratifikálásával elismerjük, hogy elárultuk Oroszországnak a németek kezére kerülő részeit azért, hogy egyéb részeit megmentsük.

„Lélegzetvételi szünetre van szükségünk”, mondja Lenin. Ezt már százszor halottuk. Ezek csak szavak, szavak, szavak. Mit ért ezen valójában? Kinek lesz ez jó? Nekünk vagy a németeknek? Mialatt mi lélegzetet veszünk, a forradalmi proletariátus meghal, s Oroszországnak, gazdasági erőforrásaitól elvágyva és a jóvátétel súlya alatt gönyedezve, nem lesz módjában, hogy talpra álljon és bármiféle ellenállást fejtsen ki a jövőben.

Legalább nézzünk nyíltan szembe a helyzettel. Önöknek az a szándékuk, hogy a szerződést becsületesen végrehajtsák, vagy hallgatólagos fenntartásaik vannak? Valóban azt hiszik, hogy becsaphatják a németeket? Az utóbbi esetben a parasztoknak és a proletariátusnak becsületesen meg kellene mondanunk, hogy a háború folytatódni fog. Ha viszont becsületesen be akarják tartani a békeszerződés feltételeit, s alapos okunk van feltételezni, hogy erre kénytelenek lesznek, a német imperializmus eszközévé válnak. A kereskedelmi szerződés nem mér-e halálos csapást a forradalom legfőbb vívmányaira? Hogyan államosíthatják a bankokat, ha a tőke bizonyos része szerződésileg mentes az államosítás alól? Nagyon jól tudják, hogy manapság nyakló nélkül küldenek ki részvényeket és kötvényeket semleges országokba, onnan pedig Németországba. Majd valamennyiért fizetnünk kell. A franciáktól megtagadjuk a fizetést, a németeknek pedig

megigérjük. Miért e megkülönböztetés? Nem tévesztik meg önmagukat? Nyugodtak lehetnek, hogyha az egyik csoportot kifizetik, biztosan ki kell majd fizetniük a másikat is. Csak idő kérdése. A német és az osztrák tőkések Petrográdot fenyegetik, keleten pedig a szövetséges tőkések érdekeit Japán őrzi. Ugyanez történik az országgal is: eladják a külföldi tőkéseknek és a végén a parasztoknak kell majd fizetniük érte.

James Bunyan—H. H. Fischer: The Bolshevik Revolution 1917–1918. Documents and Materials. Stanford, California 1961. 531–532. old.

Martov felszólalása a ratifikálás ellen

(Összefoglalás)

Eltársak! Olyan szerződés ratifikálására hívnak fel minket, amelynek szövegét néhányan közülünk nem látták, legalábbis sem én nem láttam, sem az elvtársaim. Tudják-e önök, mit írtak alá? Én nem tudom. Önök, bolsevikok, persze mindent tudnak. Az önök szemében a legbonyolultabb dolog is egyszerű. Titkos diplomáciáról beszélnek! Az elmúlt két hétben az egész szabad sajtót betiltották.¹ Az orosz szocialista proletariátus nem lehet felelős azért, ami itt történik. Ha ezt a szerződést aláírják, az orosz proletariátus hadat üzen a kormánynak, amely aláírta. Ez a szerződés Oroszország első felosztása; Japán készül a másodikra; s a harmadik sem sokáig várhat majd magára. Ez a szerződés arra kötelez bennünket, hogy ne folytassunk propagandát a négyes szövetség kormányai ellen. Ennek ellenében a szóban forgó kormányok kötelezik magukat arra, hogy nem tesznek semmit a szovjet kormány ellen. Gratulálok Leninnek. Mostantól kezdve már nemcsak a Vörös Gárda, hanem Vilmos császár védelmét is élvezi.

Szociáldemokrata pártunk arra kéri a kongresszust, ne ratifikálja a szerződést. A Népbiztosok Szovjetjének nem volt joga ahhoz, hogy megkösse, s ennél fogva le kellene mondania egy olyan kormány javára, amely ezt a dokumentumot össze tudja tépni és képes arra, hogy háborút viseljen az imperializmus ellen.

The Bolshevik Revolution 1917–1918. 532–533. old.

¹ Az ellenforradalom oldalára állt eszer és mensevik lapokról volt szó.

A békekötést ellenző kommunisták (bolsevikok) csoportjának nyilatkozata

1918. március 19.

Az oroszországi munkás-paraszt forradalom ellen, amely elsőként bontotta ki a *társadalom szocialista átalakításának* zászlaját, minden oldalról felvonultatja erőit a *nemzetközi tőke*; nyugatról a németek rohamoznak, keletről a japán hadsereg fenyeget, északról angol-francia támadás készül. Ha még nincs is meg a nyílt egyezség a különböző országok imperialistái között, érdekeik *közössége* ebben a támadásban már világosan kirajzolódik. Ilyen körülmények között az oroszországi szocialista forradalomnak

semmi reális lehetősége sincs arra, hogy *kitérjen a nemzetközi bódítók erőivel való összecsapás* elől. Világosan mutatják ezt azok a békefeltételek is, amelyeket Vilmos tábornokai diktálnak nekünk, akik vadul nekirontottak a hadseregét leszerelő Szovjet Köztársaságnak. Ezek a feltételek, amellet, hogy a munkásokat megfosztják a gabonától és a széntől, amellet, hogy szétforgácsolják a *proletariátus erőit*, részekre szakítva a harcoló oroszországi munkásosztály egységfrontját, *olyan helyzetbe hozzák a szovjet-hatalmat, amelyben kénytelen számos engedményt tenni belpolitikailag*, kénytelen fokozatosan lemondani az októberi forradalom vívmányairól; s ezek a feltételek ráadásul jelentősen csökkentik a *Szovjet Köztársaság nemzetközi jelentőségét* is. Ugyanakkor a békekötés Oroszország kimerült munkás- és paraszttömegeiben *elbinti* azt az illúziót, hogy a nemzetközi tőke elleni harcban *szünet* következhet be, *elaltatja* bennünk a szervezett *ellenállás* vágyát, megkönnyíti az imperialistáknak a további hódításokat, s ezért *aldássa a szocializmus, a paraszti föld, a munkásgyárak, a szovjetbatalom sikeres védelmét*. A német imperialisták így *meg tudják győzni a német munkásosztály elmaradott rétegeit* arról, hogy a rablőháború békéhez és kenyérhez juttathatja őket. Ez a békekötés módot ad Franciaország és Anglia imperialistáinak arra, hogy a *munkások elmaradott rétegeit ráúszítsák* az orosz forradalomra. A világ minden országában gyengíti a nemzetközi forradalom erőit és erősíti a burzsoázia és a megalkuvók befolyását, a polgárháború érdekében kifejtett propagandájukat.

Undorodva látjuk, hogyan támadják most a szovjethatalmat a szociálmegalkuvók (a mensevikek, a jobboldali eszerek, a „Novaja Zsizny” hívei stb.), akik *nem az imperializmus elleni polgárháborút*, nem a proletárdiktatúra védelmében folytatandó háborút hirdetik, hanem egy olyan háborút szítanak, amely e diktatúra megdöntését és a burzsoázia, valamint a szociálárulók hatalmának visszaállítását szolgálja. Miközben kíméletlen harcot folytatunk ezek ellen az ellenforradalmárok ellen, a leghatározottabban elhatároljuk magunkat a baloldali narodnyikok forradalmi frázisaitól is, akik a német imperializmus elleni felkelés álláspontját ingatag belpolitikával egyesítik. Nézetünk szerint forradalmi háborút kell vívni az imperialista banditák ellen, akik még a békeszerződés aláírása után is tovább támadnak bennünket. Úgy véljük, hogy ezt a szerződést nem szabad megerősíteni. Ellenkezőleg, olyan felhívással kell felváltani, amely a szocialista forradalom *szent védelmére* mozgósít. A béke reményét fel kell váltani a dolgozó nép összes erőinek legszélesebb körű mozgósítására irányuló erőteljes munkával. A szovjetek kongresszusának útmutatásokat kell adnia minden helyi funkcionáriusnak arra, hogy miképp szervezzék meg a munkások és parasztok felfegyverzését. A kongresszusnak határozott lépéseket kell tennie annak érdekében, hogy megfelelő, államilag szervezett propaganda és agitáció induljon mind oroszországi, mind pedig világviszonylatban. A kongresszusnak *valamennyi ország munkásait* fel kell szólítania arra, hogy jelentkezzenek önkénteseknek a szocialista Vörös Hadseregbe. Ebben a munkában látjuk fő feladatunkat. Abból kiindulva, hogy mint nemzetközi kommunistáknak kötelességünk nyíltan kifejteni álláspontunkat, ugyanakkor számolva azzal, hogy a proletár pártban beálló szakadás ma sokat ártana a forradalom ügyének, nyilvánosságra hozzuk ezt a nyilatkozatot, de a szerződés ratifikálásának kérdésében a párt döntése ellen nem szavazunk, hanem tartózkodunk a szavazástól.

Következik 58 szavazati joggal rendelkező tagnak és a Központi Végrehajtó Bizottság 10 tagjának az aláírása.

„Kommuniszt” (Petrográd), 11. sz. 1918. március 19.

Szegymoj eksztrennij szjezd RKP(b).

296–297. old.

Az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság egyhangúlag elfogadott határozata a breszt-litovszki szerződés érvénytelenítéséről

1918. november 13.

Oroszország valamennyi népének, valamennyi megszállt terület és országrész lakosságának.

Az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság ezennel ünnepélyesen bejelenti, hogy a Németországgal 1918. március 3-án Bresztben aláírt békefeltételek elvesztették érvényüket és jelentőségüket. A breszt-litovszki szerződést (valamint a Berlinben 1918. augusztus 27-én aláírt és az ÖKVB által 1918. szeptember 6-án ratifikált pótszerződést) egészében és minden pontjában megsemmisítettnek nyilvánítjuk.

A breszt-litovszki szerződésbe foglalt összes kötelezettségeket, amelyek jóvátétel fizetésére vagy területek átengedésére vonatkoznak, érvényteleneknek nyilvánítjuk.

II. Vilmos kormányának, amely az Oroszországi Szocialista Föderatív (Szovjet) Köztársaság gyengítése és fokozatos megfojtása, valamint a köztársaságot körülvevő népek korlátlan kizsákmányolása céljából kikényszerítette ezt az erőszakos békét, az volt az utolsó aktusa, hogy a szovjet nagykövetséget kiutasította Berlinből a németországi burzsoá-császári rezsím megdöntése érdekében kifejtett tevékenységéért. Németország felkelő munkásainak és katonáinak, akik megdöntötték a császári rendszert, az volt az első aktusuk, hogy meghívták a Szovjet Köztársaság nagykövetségét.

Az erőszak és rablás breszt-litovszki békéje tehát a német és az orosz forradalmár proletárok egyesült csapásai alatt omlott össze.

Oroszország, Livónia, Észtország, Lengyelország, Litvánia, Ukrajna, Finnország, a Krim és a Kaukázus dolgozó tömegeinek, amelyeket a német forradalom szabadított ki a német imperializmus által rájuk kényszerített rabló szerződés béklyójából, most maguknak kell döntenüik sorsukról. Az imperialista béke helyébe a szocialista békének kell lépnie, olyan békének, amelyet Oroszország, Németország és Ausztria-Magyarország népeinek az imperialisták elnyomása alól felszabadult dolgozó tömegei kötnek egymással. Az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság felajánlja Németország és az egykori Ausztria-Magyarország testvérnépeinek, munkás- és katonatanácsaik személyében, hogy haladéktalanul fogjanak hozzá a breszti béke megsemmisítésével kapcsolatos kérdések rendezéséhez. A népek igazi békéjének alapját csakis azok az elvek alkotják, amelyek megfelelnek az összes országok és nemzetek dolgozói közötti testvéri kapcsolatoknak, s amelyeket az októberi forradalom hirdetett meg és az orosz küldöttség Bresztben is képviselt. Oroszország valamennyi megszállt területét kiűritik. Teljes mértékben elismerik minden nemzet dolgozóinak önrendelkezési jogát. A háborúból eredő minden kárt igazi tettesséire, a burzsoá osztályokra hárítják át.

Németország és Ausztria forradalmár katonái, akik most a megszállt területeken katonatanácsokat szerveztek, kapcsolatba lépve a helyi munkás- és paraszttanácsokkal, a dolgozók harcostársaivá és szövetségeseivé válnak ezeknek a feladatoknak a megvalósításában. Az oroszországi paraszttal és munkásokkal kötött testvéri szövetségük gyógyítja be azokat a sebeket, amelyeket az ellenforradalom érdekeit védő német és osztrák tábornokok a megszállt területek lakosságán ejtettek.

Oroszország, Németország és Ausztria-Magyarország ilyen alapokra épített nemzetközi kapcsolatainak nemcsak békés kapcsolatok lesznek; valamennyi nemzet dolgozó tö-

megeinek szövetsége lesz ez abban a harcban, amelynek célja a militarizmus, az imperializmus és a gazdasági rabság rendszerének romjain felépíteni és megszilárdítani a szocialista rendszert.

Oroszország dolgozó tömegei a szovjet kormány révén ilyen szövetséget ajánlanak fel Németország és Ausztria-Magyarország népeinek.

Azt remélik, hogy Oroszország, Lengyelország, Finnország, Ukrajna, Litvánia, a Baltikum, a Krím, a Kaukázus, Németország és Ausztria-Magyarország felszabadult népeinek ehhez a hatalmas szövetségéhez csatlakoznak majd valamennyi többi ország népei is, amelyek még nem rázták le az imperializmus igáját. Addig is a népeknek ez a szövetsége útját állja majd a külföldi burzsoázia minden olyan kísérletének, hogy valamely népet tőkés elnyomás alá hajtja.

A német forradalom által a német imperializmus igájából kiszabadított oroszországi népek semmiképpen sem hajlandók most az angol-amerikai vagy a japán imperializmus igájába hajtani fejüket.

A Szovjet Köztársaság kormánya békés megegyezést ajánlott fel mindazoknak a hatalmaknak, amelyek vele hadban álltak. De addig is, amíg e hatalmak dolgozó tömegei rá nem kényszerítik kormányukat az oroszországi munkásokkal, parasztokkal és katonákkal való béke elfogadására, a köztársaság kormánya, egész Közép- és Kelet-Európa forradalmi erőire támaszkodva, szembeszegül minden olyan kísérlettel, hogy Oroszországot ismét a külföldi és a hazai tőke rabságába hajtsák. Üdvözölve a német imperializmus igája alól felszabadult összes területek lakosságát, az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság arra hívja fel ezeknek a területeknek a dolgozó tömegeit, hogy kössenek testvéri szövetséget Oroszország munkásaival és parasztjaival, s a legmesszebbmenő támogatást ígéri meg nekik ahhoz, hogy területükön létrehozzák a munkások és parasztok szocialista hatalmát.

A breszt-litovszki erőszakos békét sikerült megsemmisíteni.

Éljen az igazi béke: az összes országok és nemzetek dolgozóinak békés szövetsége.

J. Szverdlov,
az Összoroszági
Központi Végrehajtó Bizottság elnöke

Uljanov (Lenin),
a Népbiztosok Tanácsának elnöke

V. Avanyeszov,
az Összoroszági
Központi Végrehajtó Bizottság titkára

Függelék

Időrendi táblázat¹

1917

Március 12 (február 27)	A felkelők elfoglalják a Péter-Pál erődöt és letartóztatják Golicin miniszterelnököt. Győz a februári polgári demokratikus forradalom.
Március 15 (március 2)	II. Miklós cár lemond trónjáról Mihail Alekszandrovics nagyherceg javára.
Március 18 (március 5)	Mihail Alekszandrovics elhárítja az uralkodói tisztséget.
Március 19 (március 6)	Általános amnesztia. Finnország autonómiájának kinyilatkoztatása.
Március 21 (március 8)	II. Miklós letartóztatása.
Március 25 (március 12)	Az Ideiglenes Kormány eltörli a halálbüntetést.
Április 16 (április 3)	Lenin az emigrációból Petrográdra érkezik.
Április 17 (április 4)	Lenin felolvassa „Áprilisi Téziseit”.
Május 1 (április 18)	A Miljukov-jegyzék.
Május 3–4 (április 20–21)	Tömegtüntetés Petrográdon az Ideiglenes Kormány ellen.
Május 7–12 (április 24–29)	Az OSZD(b)MP VII. összoroszországi konferenciája.
Május 13 (április 30)	Gucskov hadügyminiszter lemondása.
Május 15 (május 2)	Miljukov külügyminiszter lemondása.
Május 17 (május 4)	Trockij hazatérése.
Május 18 (május 5)	Megalakul az első ún. koalíciós kormány Lvov herceg vezetésével.
Június 16–július 7 (június 3–24)	Az I. szovjetkongresszus ülésézése.
Július 1 (június 18)	Az orosz hadsereg új támadó hadművelete Galíciában. Tüntetés Petrográdon és Moszkvában.
Július 16–17 (július 3–4)	A kadet párti miniszterek lemondása. Tüntetés Petrográdon. Az Ideiglenes Kormány a tüntetőkre lövet. Véget ér a kettőshatalom.
Július 20 (július 7)	A kormány elfogadási parancsot ad ki Lenin ellen. Lvov miniszterelnök lemond. Kerenszkij megbízott miniszterelnök.
Július 25 (július 12)	Az Ideiglenes Kormány a fronton visszaállítja a halálbüntetést.
Augusztus 1 (július 19)	Kornyilov főparancsnoki kinevezése.
Augusztus 6 (július 24)	Megalakul az ún. második koalíciós kormány, Kerenszkij elnökletével.
Augusztus 8–16 (július 26–augusztus 3)	Az OSZD(b)MP VI. kongresszusa.
Augusztus 25–28 (augusztus 12–15)	Az „Állami Tanácskozás” ülésézése Moszkvában.
Augusztus 29 (augusztus 16)	Megkezdődik a pravoszláv egyház zsinata.
Szeptember 7–12 (augusztus 25–30)	A Kornilov-lázadás.
Szeptember 14 (szeptember 1)	Kerenszkij elnökletével megalakul a direktórium. Kikiáltják a köztársaságot.

Szeptember 27–október 5 (szeptember 14–22)	A „Demokratikus Tanácskozás” Petrográdon. Határozat az Előparlamentről.
Október 8 (szeptember 25)	Kerenszkij elnökletével létrejön a harmadik koalíciós kormány. Trockijt a Petrográdi Szovjet elnökévé választják.
Október 20 (október 7)	Lenin Viborgból illegálisan Petrográdba érkezik. Megnyílik az Előparlament.
Október 23 (október 10)	A bolsevik párt Központi Bizottságának határozata a fegyveres felkelésről.
Október 25 (október 12)	Megalakul Petrográdon a Forradalmi Katonai Bizottság, a fegyveres felkelés vezérkara.
November 6–7 (október 24–25)	A petrográdi munkások, katonák és matrózok fegyveres felkelése.
November 7 (október 25)	A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme a fővárosban.
November 7–8 (október 25–26)	A II. szovjetkongresszus Petrográdban.
November 7–16 (okt. 25–november 3)	A szovjethatalom győzelme Moszkvában.
November 8 (október 26)	Az Ideiglenes Kormány tagjainak letartóztatása.
November 7–9 (október 25–27)	A szovjethatalom győz Minszk, Kronstadt, Ivanovo-Voznyeszenszk, Luganszk, Kazany, a Don melletti Rosztov, Reval és más városokban.
November 11 (október 29)	A Népbiztosok Tanácsának dekrétuma a nyolcórás munkanap bevezetéséről.
November 14 (november 1)	Krasznoj és Kerenszkij ellenforradalmi lázadásának leverése. Deklaráció Oroszország népeinek jogairól.
December 3 (november 20)	A régi hadsereg főhadiszállásának felszámolása Mogiljovban. A breszt-litovszki fegyverszüneti tárgyalások kezdete.
December 15 (december 2)	Aláírják Breszt-Litovszkban a fegyverszüneti szerződést.
December 22 (december 9)	A breszt-litovszki béketárgyalások első ülése.
December 31 (december 18)	A Népbiztosok Tanácsának dekrétuma Finnország függetlenségének elismeréséről.

Január 18 (január 5)	Az Alkotmányozó Gyűlés megnyitása.
Január 19 (január 6)	Az Alkotmányozó Gyűlés feloszlataása.
Január 23–31 (január 10–18)	A III. szovjetkongresszus.
Február 18	A német csapatok megtámadják Szovjet-Oroszországot.
Március 3	Aláírják a békeszerződést Breszt-Litovszkban.
Március 6–8	Az OK(b)P VII. kongresszusa.
Március 14–16	A IV. rendkívüli összoroszországi szovjetkongresszus. A breszti béke ratifikálása.

¹ Kötetünk szemelvényeiben meghagytuk a régi orosz időszámítás dátumait, amelyekhez 13 napot kell hozzáadni ahhoz, hogy megkapjuk a nyugat-európai gregoriánus időszámítás, illetve a mai naptár dátumát.

Időrendi táblázatunk főleg azt a célt szolgálja, hogy a magyar olvasó könnyebben tudja a mi időszámításunkra alkalmazni a szöveg utalásait. A táblázat első helyen a gregoriánus naptár szerint jelzi az eseményeket, majd zárójelben a régi orosz időszámítás szerint. Ezt a gyakorlatot követtük 1918 februárjáig. 1918. február 6-án (régi időszámítás) a Népbiztosok Tanácsa elrendelte a nyugat-európai naptár bevezetését; az új időszámítás 1918. február 14-én, vagyis a nyugat-európai naptár szerint február 1-én lépett életbe. Ezután az időrendi táblázat természetesen már csak egyetlen időpontot tüntet fel minden esemény mellett.

A levéltárak rövidítéseinek jegyzéke

AVPR		Arhiv vnyesnyej polityiki Rosszii
CGVIA		Centralnij goszudarsztvennij vojenno-isztoricseszki arhiv SZSZSZR
CGAOR	SZSZSZR	 Centralnij goszudarsztvennij archiv oktyabrszkoj revoljucii SZSZSZR
Archiv IML		Arhiv Insztyituta markszizma–lenyinyizma pri CK KPSZSZ
CGIAL		Centralnij goszudarsztvennij isztoricseszki arhiv v Lenyíngrađe
GAORSZSZ	LO	 Goszudarsztvennij arhiv Oktyabrszkoj revoljucii i szocialisztyicseszko sztrojityeljsztva Lenyíngradzskoj oblasztyi
GAORSZSZ	MO	 Goszudarsztvennij arhiv Oktyabrszkoj revoljucii i szocialisztyicseszko sztrojityeljsztva Moszkovszkoj oblasztyi

Adzsemov, Mojszej Szergejevics – 183, 266, 268–269
Akszelrod, Pavel Boriszovics – 130, 321
Alagijn, Alekszej Fjodorovics – 240, 243
Alekszandra Fjodorovna cárné – 20–21, 23, 44, 46–48, 65
Alekszej Nyikolajevics nhg. – 44, 79
Alekszejev, Mihail Vasziljevics – 79, 82–83, 217, 218, 226, 239, 254, 255
Alekszjij grúziai exarcha – 17
Alekszinszkij, Grigorij Alekszejevics – 201, 210, 219
Anasztaszija Nyikolajevna főhgnő – 22, 44
Andronnyikov, Mihail Mihajlovics hg. – 17, 28–32, 36–39, 41, 44
Andrejev-család – 60, 359
Andrejev, Leonyid Nyikolajevics – 351, 357, 433
Andrejev, Vagyim Leonyidovics – 34–35, 60, 351, 357, 359, 429, 433
Antonov-Ovszejenko, Vlagyimir Alekszejevics – 162, 195, 249, 283, 307, 350, 430
Antyipov, Nyikolaj Kirillovics – 112, 115, 119
Arapov, Ilja – 13
Arbipov, Avram Jefimovics – 356
Arzenyij archimandrita – 353
Artyom (Szergejev), Fjodor Andrejevics – 398
Avanyeszov, Varlaam Alekszandrovics – 422
Avilov (Glebov), Nyikolaj Pavlovics – 114, 117, 120, 350, 362
Avksentyev, Nyikolaj Dmitrijevics – 200, 216, 232, 257
Badmajev, Pjotr Alekszandrovics – 17, 28, 32–33, 44
Bagdatjev, Szergej – 120, 140
Babmetyev, Borisz Alekszandrovics – 170, 431
Balmont, Konsztantyin Dmitrijevics – 108
Baranovszkij, Vlagyimir Lvovics – 239, 241
Barbarin, Jakov – 13
Bark, Pjotr Lvovics – 31, 63
Benkendorf, Pavel Konsztantyinovics – 21, 28
Benua, Alekszandr Nyikolajevics – 108
Berlandszkaja, Hionijja – 15–16
Bernackij, Mihail Vlagyimirovics – 256, 262
Beithmann–Hollweg, Theobald von – 126
Bezrodnij (Bezrodnov), Nyikolaj Szergejevics – 44
Bicenko, Anasztaszija Alekszandrovna – 381
Blok, Alekszandr Alekszandrovics – 11, 351
Blumquist, Artur – 272, 275
Blumquist, Emilia – 275, 432

Bobrov I. Natanzon
Boncs-Brujevics, Mihail Dmitrijevics – 370, 412
Boncs-Brujevics, Vlagyimir Dmitrijevics – 16, 44, 362
Branting, Karl Hjalmar – 133
Brjusov, Valerij Jakovlevics – 108
Bronstejn I. Trockij
Bruszilov, Alekszej Alekszejevics – 6, 46, 49, 63, 148, 150–151, 162, 217, 239, 429–430, 432
Bublikov, Alekszandr Alekszandrovics – 63, 226, 229, 231
Bubnov, Andrej Szergejevics – 239, 307, 386, 411, 414
Buchanan, Sir George William – 104
Buharin, Nyikolaj Ivanovics – 6, 283, 368, 374, 385–386, 397, 413–417, 434
Bunyan, James – 419
Burcev, Vlagyimir Lvovics – 34, 45
Burdukov, Nyikolaj Fjodorovics – 18, 29, 32
Cederbaum, Julij Oszipovics – 295, 298, 1. még Martov
Cereteli, Irakli Georgijevics – 136–137, 146, 156, 171, 192, 197–199, 216, 226, 229, 231–232, 265
Csernov, Viktor Mihajlovics – 136, 148, 152, 156, 197–199, 219, 232–233, 257, 265, 317, 369, 409
Cservinszkaja, Natalja Illarionovna – 29, 37
Csbeidze, Nyikolaj Szmjonovics – 62, 87, 125, 137, 139, 146, 166, 232
Csudnovszkij, Grigorij Iszaakovics – 315
Dan, Fjodor Iljics – 281, 298
Dibenko, Pavel Jefimovics – 283, 345, 350, 362, 369
Dobrinszkij, Ivan Alekszandrovics – 242–244
Dolgorukov, Pavel Dmitrijevics hg. – 362
Dolgorukova (Dolgorukaja), Olga Petrovna hgnő – 32
Dragomirov, Abram Mihajlovics – 317
Dubonyin, Nyikolaj Nyikolajevics – 309–310, 313–317, 433
Dumas, Alexandre – 358
Durnovo, Pjotr Nyikolajevics – 401
Dzerzsinszkaja, Szojfa (Zoszja) Szigiszmundovna – 96, 429
Dzerzsinszkij, Feliks Edmundovics (Dzierżyński, Feliks) – 96, 176, 307
Dzerzsinszkij, Jaszko (Jásko, Jaszik) Feliksovics – 96

Dzsapardze, Prokopij Aprakszionovics (Aljosa)

- 92

Dzsugasvili, J. V. I. Sztálin

Egede-Nissen, Adam - 370, 372, 434

Engels, Friedrich - 139, 249

Fenyigstejn, Jakov Genrikovics - 363

Feofan (Bisztróv), Vaszilij Dmitrijevics - 21-22

Filippov, Alekszej Frolovics - 14, 18, 35

Fisber, H. Harold - 419

Fomin I. Krohmal

Fredericksz, Vlagyimir Boriszovics gr. - 20-21,
27-28, 46, 48-49, 63

Ganyeckij (Fürstenberg), Jakob - 132

Germogen püspök (Dolganyov), Georgij Jefre-
movics - 33

Gimmer I. Szuhanov

Glebov, Nyikolaj Pavlovics - 117, 120, 350, 1.
még Avilov

Goc, Abram Rafailovics - 201

Godnyev, Ivan Vasziljevics - 72, 156, 265

Godunov, Borisz Fjodorovics - 221

Goldman I. Liber

Goldstejn I. Volodarszkij

Golicin, Nyikolaj Dmitrijevics hg. - 50, 67

Golovina, Marija - 26

Golovina, Munya - 18-19

Gorbunov, Nyikolaj Petrovics - 362

Goremikin, Ivan Loginovics - 18, 35-37, 39-40,
44

Gorkij, Makszim (Peskov, Alekszej Makszimo-
vics) - 59, 108, 219, 351

Grabar, Igor Emmanuilovics - 108

Gratz Gusztáv - 406

Grimm, David Davidovics - 227, 266, 268-269

Grimm, Robert - 123, 124-125, 128, 130, 170

Grimlund, Otto - 133, 430

Gubeljman, M. I. - 322, 1. még Jaroszlavszkij,
J. M.

Gucskov, Alekszandr Ivanovics - 53-54, 70, 72,
74-75, 79, 82, 85-87, 150, 152-153, 409, 425, 429-
430

Gucskov, Nyikolaj Ivanovics - 53, 79

Gvozgyev, Kuzma Antonovics - 262, 278, 311

Gyegyulin, Vlagyimir Alekszandrovics - 32-33, 45

Gyenyikin, Anton Ivanovics - 217-218, 239

Gyityeribsz, Mihail Konsztantjinovics - 308, 433

Habalov, Szergej Szemjonovics - 61

Himmer I. Szuhanov

Hoffmann, Max von - 390, 411

Hriszanf vikárius - 22

Hruszevszki, Mihail Szergejevics - 99

Hvosztov, Alekszandr Alekszejevics - 42, 45

Hvosztov, Alekszej Nyikolajevics - 18, 24, 27, 30-
31, 33-34, 36-41, 44

Ikszkul (Uexküll), Ivan A. br. - 44

Ikszkul (Uexküll), Varvara Ivanovna brnő. - 16,
44

Ilja I. Jurenjev

Ireckaja, Natalja Alekszandrovna - 25

Ivanov (Lenin álnéve) - 276

Ivanov, Nyikolaj Judovics - 67-68

Izvolcskij, Alekszandr Petrovics - 148, 430

Jakovlev, Mihail Nyikolajevics - 108, 354, 356

Jaroszlavszkij, Jemeljan Mihajlovics (Gubeljman,
M. I.) - 285-286, 288, 322, 335, 337, 433

Jefimov, Borisz Jefimovics - 108

Jelizaveta Fjodorovna - 25

Joffe, Adolf Abramovics - 381

Jurenjev, Pjotr Petrovics (Ilja) - 118, 141, 144,
227, 256

Juszupov, Feliks Felikszoovics hg. - 17, 44, 50

Juszupova, Zinaida hgnő. (Szumarakova-Elston
grnő.) - 40

Kalegjin, Alekszej Makszimovics - 286, 326, 344,
345, 349, 365, 400

Kalinyin, Mihail Ivanovics - 112, 116-117, 119,
283

Kamenjev, Lev Boriszovics - 41, 111, 114, 140,
195, 249, 283, 307, 348-349

Kamenszkij, Vaszilij Nyikolajevics - 29

Kamkov, Borisz Davidovics - 418, 434

Kapnyiszt, Alekszej Pavlovics - 61

Kartasev, Anton Vlagyimirovics - 227-229, 233,
262

Katalin, II., orosz cárnő - 44

Kautsky, Karl - 139

Kazakova, Jekatyerina Alekszandrovna - 14

Kazakova, Jekatyerina - 14

Kazakova, Marija - 14

Kerenszkij, Alekszandr Fjodorovics - 6, 62-63,
73-74, 76, 86, 99, 104, 125, 133, 148-149, 152, 155,
157, 160-161, 165, 167, 171, 173, 192, 195, 198-203,
208, 215-218, 220, 222, 229, 231-245, 249, 252,
254-258, 262, 264-265, 269-271, 274, 276, 279-
282, 299, 302, 308, 311, 313-314, 317, 319-320, 341-
345, 349-350, 393, 395, 425-426, 431-433

Kiltyer, Pjotr Ivanovics - 29-30

Kiskin, Nyikolaj Mihajlovics - 256-257, 262, 278,
311, 313

Klembovskij, Vlagyiszlav Napoleonovics – 217,
239
Kokoskin, Fjodor Fjodorovics – 183, 186, 227, 233
Kokovcov, Vlagyimir Nykolajevics – 15, 35, 44,
65
Kolcsak, Alekszandr Vasziljevics – 160, 430
Kollontaj, Alekszandra Mihajlovna – 195, 249,
371, 385, 403, 434
Kolokolov, Iszidor püspök – 18
Koncsalovszkij, Pjotr Petrovics – 107–108, 356
Konovall, Alekszandr Ivanovics – 33, 74, 101,
104, 156, 262
Konsztantyin Konsztantyinovics nhg. – 21, 32, 44
Konyenkov, Szergej Tyimofejevics – 355–357
Kornijlov, Lavr Georgijevics – 82, 151–153, 193–
246, 249, 251–252, 254–256, 258–259, 286, 291, 299,
327–328, 341, 343, 345, 395, 425, 430–432
Korovin, Konsztantyin Alekszejevics – 108
Koszior, Sztanyiszlav Vikentyevics – 283, 363
Kozelszkij, Mitya – 21, 32
Krasznov, Pjotr Nykolajevics – 345, 350
Kravcsenko, Alekszej Iljics – 107
Krela, Gusztav – 363
Krilenko, Nykolaj Vasziljevics – 350, 392, 414
Krimov, Alekszandr Mihajlovics – 241, 286
Krimov, Nykolaj Petrovics – 108
Krobmal (Fomin), Viktor Nykolajevics – 245
Kronstadtszkij, Ioan (Szergijev, Ivan Iljics) – 25,
44
Krupszkaja, Nagyezsda Konsztantyinovna – 128,
273, 275
Kujbisev, Valerian Vlagyimirovics – 299–301
Kurlov, Pavel Grigorjevics – 32–33, 43, 45, 63
Kuszkova, Jekatyerina Dmitrijevna – 296–297
Kutuzov, Mihail Illarionovics – 354
Kuusinen, Otto Vilgelmovics – 273

Lacisz, Mihail Jakovlevics – 283, 363
Larin, Ju. (Lurje, Mihail Alekszandrovincs) – 111,
144
Latukka, Juho K. – 276, 432
Lenin (Uljanov), Vlagyimir Iljics – 6, 85, 88, 91,
111, 123–125, 127–136, 138, 140–145, 159, 161, 173,
195, 201, 209, 211, 219–220, 249, 262, 270–279,
281–283, 302, 307, 316, 318–319, 321, 346–347,
350–351, 354–357, 360–362, 368, 370–371, 374, 385–
408, 411–413, 417–419, 422, 425–426, 429–434
Liber (Goldman), Mihail Iszaakovics – 189, 245,
281, 346
Liebknecht, Karl – 126, 129, 212, 390
Liverovszkij, Alekszandr V. – 256, 262, 278
Lloyd George, David – 170
Lobkov, Nykolaj – 169
Lohtyina, Olga – 15

Lohtyin-család – 26
Lomov, A. (Oppokov, Georgij Ippolitovics) –
283, 350, 386, 414
Longuet, Jean – 139
Lordkipanidze, Ivan Nyesztorovics – 369
Lukomskij, Alekszandr Szergejevics – 217, 234,
238, 242, 432
Lunacsarszkij, Anatolij Vasziljevics – 161, 350–351
Lurje I. Larin
Luxemburg, Rosa – 139, 174
Lvov, Georgij Jevgenyevics hg. – 6, 72–73, 85–
87, 99, 101, 104, 121, 136, 152, 155, 160, 187, 197–
198, 200, 203–204, 207, 235–236, 425, 430–431
Lvov, Nykolaj Nykolajevics – 243
Lvov, Vlagyimir Nykolajevics – 72, 101, 104, 156,
234–238, 242, 245, 265, 432

MacDonald, James Ramsay – 139
MacMahon, Edme Patrice Maurice – 252
Majakovszkij, Vlagyimir Vlagyimirovics – 351
Makarij metropolita – 32
Makarov, Alekszandr Alekszandrovincs – 23, 33,
42
Maklakov, Vaszilij Alekszejevics – 67, 154, 183,
186
Makszimov, Andrej Szemjonovics – 163
Malinovszkij, Pavel Petrovics – 351–353, 355
Maljantovics, Pavel Nykolajevics – 262, 323, 330
Mamantov (Mamontov), Nykolaj Nykolajevics
– 18, 27
Manaszjevics-Manujlov, Ivan Fjodorovics – 17,
33–34, 39–42
Manuilov, Alekszandr Apollonovics – 72, 85, 101,
104, 156, 192, 195
Manusz, Ignatyij Porfitjevics – 16, 18, 28–29
Marija Fjodorovna öz. cárné – 21, 44
Martinov, Alekszandr Szamojlovics – 295
Martov, L. (Cederbaum, Julij Oszipovics) – 6,
111, 123, 127, 130, 144, 252, 295, 298, 418–419, 434
Martymiam apát – 18
Marx, Karl – 139, 355
Maslov, Ilja Ivanovics – 107–108, 354, 356
Maszlov, Szemjon Leontyevics – 262–263
Matvejev, Alekszandr Tyerentyevics – 356
Mehonosin, Konsztantyin Alekszandrovincs – 119
Melnikov, Nykolaj Mihajlovics – 269
Menzinszkij, Vjacseszlav Rudolfovics – 362
Mihail Alekszandrovincs nhg. – 49–50, 67, 70, 79,
81, 85–87, 92, 343, 425
Mihajlov, Lev Mihajlovics – 114–115, 117, 368
Miklós, II., (Nykolaj Alekszandrovincs) orosz cár
– 19–22, 32, 42, 44, 46, 49–50, 53, 57, 65, 70–
72, 79, 85, 91–92, 101, 164, 166, 175, 233, 393, 425,
429

- Miklós* (Nikola, Nyikita) cрна gorai király – 44
Milica Nyikolajevna főhősnő. – 21–22, 26, 44
Miljukov, Pavel Nyikolajevics – 6, 53, 62–63, 72, 75, 79, 81, 85–87, 101, 104–105, 126, 128–130, 132, 148–149, 152–154, 226–229, 231–233, 294, 298, 409, 425, 429–430
Miljutin, Vlagyimir Pavlovics – 347–349
Mjasznyikov (Mjasznyikjan), Alekszandr Fjodorovics – 374, 376, 434
Molotov (*Szkrjabin*), Vjacseszlav Mihajlovics – 283
Moszolov, Alekszandr Alekszejevics – 18, 42
Mrozovszkij, Joszif Ivanovics – 61
Münzenberg, Willi – 128–129, 430

Nabokov, Vlagyimir Dmitrijevics – 183, 186, 227, 232, 266
Nakropin, Vaszilij – 31, 1. még Varnava
Napóleon, I., francia császár – 175
Natanszon (Bobrov), Mark Andrejevics – 123–124
Naumov, Alekszandr Nyikolajevics – 39, 45
Nogin, Viktor Pavlovics – 283, 323, 324, 336, 347–350
Novij, Grigorij (Raszputyin álneve) – 27

Nyekraszov, Nyikolaj Visszarionovics – 53, 74, 101, 104, 156, 192, 216, 256, 257, 265–268
Nyevoszskij, Vlagyimir Ivanovics (Krivibokov, Feodoszij Ivanovics) – 114, 116, 283
Nyicenko, Varvara – 18
Nyikityin, Alekszej Makszimovics – 18, 40, 258, 262, 323, 330
Nyikolaj apát – 18
Nyikolaj Nyikolajevics nhg. – 22, 34, 44–47, 87
Nyilov, Konsztantyin Dmitrijevics – 21, 27–28, 44

Oldenburg, Szergej Fjodorovics – 227, 256
Olga Konsztantyinovna nhgő, görög királyné – 44
Oppokov, Georgij Ippolitovics I. Lomov, A.
Oranovszkij, Jevgenyij Vlagyimirovics – 352–353, 355–356
Ordzsonikidze (Szergo), Grigorij Konsztantyinovics – 363

Pál, I., orosz cár – 46
Palcinszkij, Pjotr Ioakimovics – 311, 314
Paleolog, Szergej Nyikolajevics – 29, 44
Paléologue, Maurice – 44, 149, 218
Pallagyin metropolita – 43
Patusinszkaja, Jelena – 17
Pavel Alekszandrovics nhg. – 19, 65
Pavlov, Szergej – 93–95

Pecserkina, Dunya – 13
Pecserkina, Kátya – 14
Pereverzev, Pavel Nyikolajevics – 155, 198
Pesehonov, Alekszej Vasziljevics – 156, 198, 257, 265
Péter, I., Nagy (Pjotr Alekszejevics) orosz cár – 46
Peters, Jakov Hrisztoforovics – 318
Petrov, Jevgenyij Petrovics – 352–353
Petrov-Vodkin, Kuzma Szergejevics – 108
Petrovskij, Grigorij Ivanovics – 362
Pityrim metropolita – 40, 42–43, 63
Pjatakov, Georgij Leonyidovics – 174–176
Pjotr Nyikolajevics nhg. – 22, 44
Platten, Fritz de Tablat – 125–131, 370, 430
Platon metropolita – 32
Plebanov, Georgij Valentynovics – 138–139, 146, 174, 226
Pleve, Vjacseszlav Konsztantyinovics – 44
Podvojszkij, Nyikolaj Iljics – 283, 307, 370, 414
Pokroovszkij, Mihail Nyikolajevics – 381
Polivanov, Alekszej Andrejevics – 31
Pozern, Borisz Petrovics – 398
Price, M. Philips – 319, 321, 433
Prokopovics, Szergej Nyikolajevics – 257, 262, 311, 330
Prosjan, Prosa Percsevics – 162, 370
Protopopov, Dmitrijevics Alekszandr – 17–22, 24–25, 27, 32–33, 42, 50, 54–55, 67, 101, 121
Puriskevics, Vlagyimir Mitrofanovics – 26, 44, 349
Puskin, Alekszandr Szergejevics – 221
Putyilov, Alekszej Ivanovics – 31

Radek (*Sobelsohn*), Karl B. – 406, 408, 410, 414, 416
Ragyiscsev, Alekszandr Nyikolajevics – 355
Rabja, Eino – 120, 278, 283
Rakov (*Rak*), Alekszandr Vasziljevics – 277
Raszkolnyikov, Fjodor Fjodorovics (Iljin) – 162, 283
Raszpopov, Nyikolaj – 13
Raszputyin, Grigorij Jefimovics – 6, 11, 13–24, 26–29, 31–46, 48, 50, 55, 67, 121
Razin, Sztyepan – 355–357
Reed, John – 318
Rennenkampf, Pavel Karlovics – 18
Resetnyikova, Anyisza – 27
Resetnyikov, Nyikolaj Nyikolajevics – 27
Ribot, Alexandre – 170
Ribter, Jelizaveta Konsztantyinovna brnő. – 32, 45
Rikov, Alekszej Ivanovics – 283, 347–350
Rittvih, Alekszandr Alekszandrovics – 74
Rivet, Charles – 86
Rjabusinszkij, Pavel Pavlovics – 226

Rjazanov, David Boriszovics – 347, 403, 413
Rodzjankó, Mihail Vlagyimirovics – 6, 45, 53, 62,
 64–69, 152–154, 162, 214, 249
Rogyicsev, Fjodor Izmailovics – 175–176
Romanov-dinasztia – 63, 121
Romanovszkij, Ivan Pavlovics – 241
Rosztovcev, Jakov Nyikolajevics gr. – 27, 44
Rovio, Gustav – 270–271, 432
Rozen, Jelizaveta Romanovna brnő. – 32
Roszszyesztvenszkij, Alekszandr – 356
Rubinszejn, Mityka – 16, 18, 43, 330
Rudnyev, Vagyim Vasziljevics – 323, 335, 337
Rutenberg, Pjotr Mojszejevics – 311
Ruzskij, Nyikolaj Vlagyimirovics – 34, 45, 63,
 65–66, 69, 217, 239, 429

Sabovszkoi, Dmitrij Ivanovics hg. – 156, 192, 195
Sándor, I., orosz cár – 101, 175
Sándor, II., orosz cár – 28, 32, 63
Sándor, III., orosz cár – 28, 32, 44, 355
Scheidemann, Philipp – 170
Scseglovitov, Ivan Grigorjevics – 41, 43, 45, 63, 74
Scserbacsev, Dmitrij Grigorjevics – 217
Scserbátov, Nyikolaj Boriszovics hg. – 24
Septyickij metropolita – 99
Sillen, Hugo – 134, 430
Singarjov, Andrej Ivanovics – 53, 74, 85, 101, 104,
 156, 192, 195, 227, 229–230, 233, 262
Sipova, Anna Dmitrijevna – 32
Sljapnyikov, Alekszandr Gavrilovics – 347, 350
Slibtyer, Alekszandr Grigorjevics – 362
Sotman, Alekszandr Vasziljevics – 270–271, 273,
 278
Stejnberg, Iszaak Zaharovics – 339
Stürmer I. Stürmer
Ström, Fredrik – 127, 132
Stürmer (Sturmer), Borisz Vlagyimirovics – 17–18,
 34, 40–42, 44, 63, 67, 77
Sulgin, Vaszilij Vitaljevics – 70, 154, 229, 363, 367
Svercov, Szergej Petrovics – 369
Svinbuvud, Per Evind – 408–409

Szabler (Gyeszjatovszkij), Vlagyimir Karlovics –
 233, 288
Szablin, Nyikolaj Pavlovics – 20–21, 23, 27–29
Szalazkin, Szergej Szergejevics – 262
Szamarin, Alekszandr Dmitrijevics – 39, 45
Szavics, Nyikanor Vasziljevics – 154; 298–299
Szavinkov, Borisz Viktorovics – 216–217, 223, 232,
 235, 238–242, 245, 343
Szazonov, Georgij Petrovics – 14, 18, 24, 36
Szergej érsek – 22
Szergijev, I. I. I. Kronstadtszkij
Szergo I. Ordzonikidze

Szkobelev, Matvej Ivanovics – 62, 156, 198–199,
 265, 289, 294, 346, 355
Szkrjabin I. Molotov
Szkevorcov I. Sztjepepanov
Szmlga, Ivan Tyenyiszovics – 273, 283, 401
Szmirnov, Szergej A. – 262
Szokolnyikov, Grigorij Jakovlevics – 400–401
Szpiridonova, Marija Alekszandrovna – 252, 277,
 369
Sztabovics, Mihail Alekszandrovics – 265, 271
Sztálin (Dzsugasvili), Joszif Visszárionovics – 220,
 283, 307, 350, 362, 368, 370
Sztaszova, Jelena Dmitrijevna – 119
Sztolipin, Pjotr Arkagyevics – 24, 35–36, 44–45,
 85
Sztruwe, Pjotr Berngardovics – 298
Sztucska, Pjotr Ivanovics – 362
Sztyeklov, Jurij Mihajlovics – 137, 146, 320
Sztyeapanov (Szkvorcov), Ivan Ivanovics – 350
Sztyeapanov, Vaszilij Alekszandrovics – 192
Szubanov (Gimmer, Himmer), Nyikolaj Nyikola-
 jevics – 62, 111
Szubominov, Vlagyimir Alekszandrovics – 18, 29,
 31, 44–45, 67, 74
Szumarakova-Elston brnő. I. Juszupova
Szverdllov, Jakov Mihajlovics – 220, 283, 307,
 368–371, 385, 398, 402, 410, 422, 434

Tanyejev, Alekszandr Szergejevics – 18, 21, 24
Tanyejeva, Nagyeczda Illarionovna – 24
Tatyiscsev, Dmitrij Nyikolajevics gr. – 39
Thomas, Albert – 148–149, 170
Tirtov, Dmitrij Dmitrijevics – 352–353
Tolsztoj, Alekszej Nyikolajevics – 108
Tolsztoj, Lev Nyikolajevics – 44
Trepov, Alekszandr Fjodorovics – 42, 45, 50
Tretjakov, Szergej Nyikolajevics – 262
Trockij (Bronstein), Lev Davidovics – 6, 195, 197,
 249, 283, 307, 329, 346–347, 350, 374, 380–381, 385,
 402, 404, 410, 412, 415–416, 425, 434
Trubeckoj, Grigorij Nyikolajevics hg. – 243
Turati, Filippo – 139

Tyeodorovics, Ivan Adolfovics – 347, 350
Tyerescsenko, Mihail Ivanovics – 74, 104, 156,
 169–172, 192, 200, 216, 220, 226–227, 239, 255–258,
 262, 265, 294, 431–432

Uexküll I. Ikszkul
Uljanov, Nyikolaj Pavlovics – 108
Uljanov, V. I. I. Lenin
Urlickij, Mojszej Szolomonovics – 307, 363, 366–
 367, 369–370, 386, 414, 416, 433

Varnava érsek (Nakropin, Vaszilij) – 18, 31–32, 39
Vegyernyikov, Alekszej Sztjepanovics – 323–324
Vergyerevszkij, Dmitrij Nyikolajevics – 255, 258, 262
Verbouszkij, Alekszandr Ivanovics – 255, 258, 262, 289, 292–296, 299, 302, 327, 330, 334
Vibljajev, Pantyelejmon Alekszejevics – 229
Vilmos, II., német császár – 89, 140, 299, 385, 419, 421
Vinaver, Makszim Mojszejevics – 298
Vinnyicsenko, Vlagyimir Kirillovics – 182, 412, 415
Virubova, Anna Alekszandrovna – 15, 17–18, 20–28, 31, 33, 36–37, 40–42, 44
Virubov, Vaszilij Vasziljevics – 237–238
Visnyegradszkij, Alekszandr Ivanovics – 32, 45
Vitte, Szergej Juljevics gr. – 18, 30, 32, 44, 401
Vojejkov, A. Nyikolajevics – 29
Vojejkov, Vlagyimir Nyikolajevics – 21, 24, 26–29, 30
Vojtyinszkij, Vlagyimir Szaveljevics – 317, 343, 345, 350

Volin, Borisz – 221
Volodarszkij, V. (Goldstejn, Mojszej Markovics) – 318
Volzsin, Alekszandr Nyikolajevics – 39, 42–43
Vorovszkij, Vaclav Vaclavovics – 132
Voszkobojnyikova, Nagyezsda Ivanovna – 27
West, Julius – 318
Williams, Albert Rhyss – 318, 433
Wilson, Robert – 86, 170
Zadonszkij, Tyihon – 20
Zajcev, Borisz – 108
Zalezsszkij, Vlagyimir Nyikolajevics – 112, 114–117, 119, 141
Zinovjev, Grigorij Jevszejevics (Radomiszlszkij, Jevszej Aronovics) – 123–125, 127, 209, 283, 307, 348, 402, 405, 411
Zsuk, Akim Ivanovics – 25

Beköszöntő	5
A cárizmus végnapjai	
Az Ideiglenes Kormány rendkívüli vizsgáló bizottságának anyaga Raszputyinról és az önkényuralom felbomlásáról	12
„...nem napok, hanem órák...” (Részletek Bruszilov emlékirataiból)	46
Az Állami Duma munkája újrakezdésének időpontjáról (Öfelsége 1917. január 5-i személyes rendelete a kormányzó szenátusnak)	50
A februári forradalom	
Vagyim Andrejev emlékezése a februári forradalomról	55
A tengerészeti vezérkar helyettes főnökének jelentése a petrográdi helyőrség csapatainak átállásáról. 1917. február 28.	61
A moszkvai katonai körzet parancsnokának jelentése a főhadiszálláshoz. 1917. március 1.	61
A Munkásküldöttek Moszkvai Szovjetje „Bulletin”-jének közleménye a petrográdi eseményekről. 1917. március 1.	63
M. V. Rodzjankónak, az Állami Duma Ideiglenes Bizottsága elnökének felhívása a háború folytatásáról. 1917. március 1.	64
Feljegyzés M. V. Rodzjankónak Ny. V. Ruzszkij tábornokkal, az északi front főparancsnokával közvetlen távíróvonalon folytatott beszélgetéséről. 1917. március 1.	66
II. Miklósnak az orosz birodalom trónjáról való lemondásáról és a legfelsőbb hatalom átadásáról	70
P. Ny. Miljukovnak, az Állami Duma Ideiglenes Bizottsága tagjának beszéde a Tauriai Palotában rendezett gyűlésen az Ideiglenes Forradalmi Kormány megalakulásáról. 1917. március 2.	72
A petrográdi szociálforradalmárok konferenciájának határozata az Ideiglenes Kormány iránt tanúsított bizalomról. 1917. március 2.	76
A kadet párt Központi Bizottságának felhívása az Ideiglenes Kormány megalakulásával kapcsolatban. 1917. március 3.	77
Mihály nagyherceg nyilatkozata, amely szerint nem hajlandó átvenni a legfelsőbb hatalmat	79
P. Ny. Miljukov külügyminiszter távirata a szövetséges hatalmakhoz akkreditált orosz diplomáciai képviselőknek az Ideiglenes Kormány külpolitikájáról. 1917. március 4.	80
M. V. Alekszejev tábornok, a legfelsőbb főparancsnok vezérkarának főnöke és A. I. Gucskov hadügyminiszter közvetlen vonalon folytatott beszélgetése a petrográdi és moszkvai forradalmi katonaküldöttségek ellen foganatosítandó intézkedésekről. 1917. március 4.	82
Az Ideiglenes Kormány felhívása Oroszország lakosságához. 1917. március 6.	83
Lenin: Az oroszországi forradalom és a világ munkásainak feladatai. 1917. március 12.	85
Levél a frontról a Munkás- és Katonaküldöttek Petrográdi Szovjetjének. 1917. március 10.	88
Tündérmese (Újságcikk)	91
A száműzetés vége (Részlet Cvetkov–Proszvescsenszkij memoárjából)	92
Sz. Sz. Dzerzsinszkijának. Moszkva, 1917. március 18.	96
A Munkás- és Katonaküldöttek Petrográdi Szovjetjének felhívása. 1917. március 14.	97
A „Kijevszkaja Mszl” című lap közleménye az Ukrán Központi Rada megalakulásáról	99
Törvényerejű rendelet a Finnországi Nagyhercegség alkotmányának jóváhagyásáról és maradtálal alkalmazásáról. 1917. március 7.	100
A Munkás- és Katonaküldöttek Petrográdi Szovjetjének felhívása a lengyel néphez, Lengyelország függetlenségi jogának proklamálásával. 1917. március 14.	102
Az Ideiglenes Kormány felhívása a lengyel néphez. 1917. március 16.	103

P. Ny. Miljukov külügyminiszter jelentése az Ideiglenes Kormánynak arról, hogy miért változtatták át a buharai orosz politikai ügyvivőség nevét rezidensséggé. Legkésőbb 1917. március 17.	105
Üdvözllet az észt népek	106
Forradalom és művelődés (P. V. Kuznyecov emlékezéseiből)	107

A kettős hatalom hónapjai

Az OSZD(b)MP Pétervári Bizottsága ülésének 9. sz. jegyzőkönyve. 1917. március 18.	111
Vita a forradalmi szocialisták egyesüléséről (Az OSZD(b)MP Pétervári Bizottsága 10. ülésének jegyzőkönyvéből.) 1917. március 21.	118
A lelkiismeret hangja	121
Jegyzőkönyv az OSZDMP Központi Bizottsága által egyesített tagszervezetek üléséről, amelyen megvittatták az oroszországi szocialisták hazatérésének módjait. 1917. április 8.	123
Willi Müzenberg: Lenin utazása Németországon át 1917-ben	128
Fritz Platten: Lenin hazatérése	129
Otto Grimlund: Hazafelé	132
Hugo Sillen: Találkozások Leninnel	134
Ny. Lenin megérkezése	134
Üdvözletek Leninnel	135
Lenin: A proletariátus feladatai a jelenlegi forradalomban. 1917. április 7.	136
Az OSZD(b)MP Pétervári Bizottsága ülésének jegyzőkönyve. 1917. április 8.	140
Lenin: A kettőshatalomról. 1917. április 9.	145
P. Ny. Miljukov külügyminiszter távirata A. P. Izvolszkij párizsi nagykövetnek az Ideiglenes Kormány külpolitikájáról szóló jegyzék előkészítése tárgyában, amelyet a szövetségesekhez szándékoztak intézni. 1917. április 17.	148
A Munkás- és Katonaküldöttek Petrográdi Szovjetjének határozata arról, hogy kielégítőnek tartja az Ideiglenes Kormányt az április 18-i jegyzékhez fűzött magyarázatát. 1917. április 21.	149
Bruszilov tábornoknak, a délnyugati front parancsnokának jelentése A. I. Gucskov hadügyminiszterhez a 3. Amuron túli gyalogos hadosztályban uralkodó háborúellenes hangulatról. 1917. április 24.	150
Egy agitáló tábornok	151
A. I. Gucskov hadügyi és tengerészeti miniszter levele G. J. Lvov miniszterelnökhöz, amelyben felmentését kéri. 1917. április 30.	152
A „Recs” című lap közleménye L. G. Kornijlov altábornagynak, a petrográdi katonai körzet főparancsnokának lemondásáról. 1917. május 2.	153
A hivatalos lap közleménye az Állami Duma néhány tagjának magántanácskozásáról. 1917. május 5.	153
Az első koalíciós Ideiglenes Kormány programnyilatkozata. 1917. május 5.	154
Sz. D. Urusov belügyminiszter-helyettes körtávirata az Ideiglenes Kormány biztosaihoz a földmagántulajdon védelméről. 1917. április 3.	157
A parasztküldöttek I. oroszországi kongresszusának határozata az Ideiglenes Kormány támogatásáról. 1917. május 8.	158
A pártokról	158
Az Ideiglenes Kormány utasítása V. K. Lukin ellentengernagynak, a Fekete-tengeri Flotta megbízott parancsnokának arra vonatkozóan, hogy A. V. Kolcsak altengernagy leváltása után állítsa helyre a rendet a flottában. 1917. június 7.	160
A bolsevik frakció és az egyesült internacionalista szociáldemokraták frakciójának határozati javaslata az Állami Duma és az Államtanács feloszlására. 1917. június 9.	161
V. A. Antonov-Ovszejenko levele az OSZD(b)MP Központi Bizottságához az OSZD(b)MP helsingforsi szervezetének tevékenységéről. 1917. június 11.	162
Részlet az „Izvesztijja Petrogradszkovo Szovjeta Rabocsih i Szoldatszkih Gyeputatov” című lapnak a petrográdi június 18-i tüntetésről szóló beszámolójából. 1917. június 20.	164

Levél a szerkesztőséghez	169
M. I. Tyerescsenko külügyminiszter távirata B. A. Bahmetjev rendkívüli washingtoni nagykövetnek az Ideiglenes Kormány külpolitikájáról. 1917. június 21.	170
M. I. Tyerescsenko külügyminiszter távirata a washingtoni, a tokiói, a párizsi és a stockholmi diplomáciai képviselőknek Oroszország politikai helyzetéről. 1917. június 26.	171
Lenin: Beszéd az OSZD(b)MP VII. összoroszországi konferenciáján a nemzeti kérdéstről. 1917. április 29.	173
Az I. összoroszországi muzulmán kongresszus határozata Oroszország államigazgatási rendjéről. 1917. május 1–11.	177
A finn kérdésre vonatkozó határozattervezet, amelyet a bolsevik frakció terjesztett elő a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek I. összoroszországi kongresszusán. 1917. június 20.	177
A Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjei I. összoroszországi kongresszusának határozata a finn kérdésben. 1917. június 20.	179
Az I. ukrán nemzeti kongresszus határozata a területi szovjet megalakításáról és a nemzetek önrendelkezési jogáról. 1917. április 7.	180
Részlet az Ukrán Központi Rada küldöttségének manifesztumából az ukrainai autonómia szükségességéről. Legkésőbb 1917. május 19.	181
Az Ukrán Központi Rada határozata az Univerzálé kiadásának szükségességéről. 1917. június 4.	182
Az Ukrán Központi Rada nyilatkozatával foglalkozó jogi tanácskozás ülésének jegyzőkönyve. 1917. június 13.	183
Az Ukrán Központi Rada Főbizottságának távirata G. J. Lvov miniszterelnökhöz a II. össz-ukrán katonai kongresszus határozatairól. 1917. június 14.	187
A bolsevik frakció nyilatkozata a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek I. összoroszországi kongresszusán az ukrán kérdésre vonatkozó mensevik kompromisszumos határozati javaslattal kapcsolatban. 1917. június 22.	189
A Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjei I. összoroszországi kongresszusának határozata az ukrán kérdéssel kapcsolatban. 1917. június 22.	190
Az Ukrán Központi Rada második Univerzáléja Ukrajna autonómiájáról. 1917. július 3.	191
M. I. Tyerescsenko külügyminiszter távirata a párizsi, a londoni, a tokiói, a washingtoni és a stockholmi diplomáciai képviselőknek az Ideiglenes Kormány válságáról. 1917. július 3. ...	192

A júliusi fordulat és a Kornyilov-felkelés

P. A. Polovcev vezérőrnagynak, a petrográdi katonai körzet főparancsnokának jelentése Kerenszkijnek a petrográdi tüntetésről. 1917. július 3.	195
Lvov miniszterelnök tájékoztató közleménye az Ideiglenes Kormány kormányzósági, területi és városi biztosai számára a július 4-i petrográdi tüntetésről. 1917. július 5.	196
Feljegyzés az A. F. Kerenszkij és G. A. Jakubovics hadügyminiszter-helyettes között közvetlen vonalon lefolyt beszélgetésről a petrográdi júliusi tüntetésről. 1917. július 5.	198
A hadügyminisztérium politikai osztályának összefoglaló jelentése az 1917. július 6-i petrográdi helyzetéről. 1917. július 6.	200
G. J. Lvov miniszterelnök nyílt levele az Ideiglenes Kormányból való kiválasztásának okairól. 1917. július 7.	203
Az Ideiglenes Kormány programnyilatkozata. 1917. július 8.	205
Kornyilov tábornoknak, a délnyugati front főparancsnokának távirata Lvov miniszterelnökhöz a front helyzetéről. 1917. július 8.	207
Az Ideiglenes Kormány határozata a sajtószabadság korlátozásáról. 1917. július 12.	207
Az ideiglenes összoroszországi muzulmán katonai tanács tiltakozása a muzulmán katonai kongresszus betiltása ellen. 1917. július 8.	208
A Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek Központi Végrehajtó Bizottsága és a Parasztküldöttek Összoroszországi Szovjetjeinek Végrehajtó Bizottsága által tartott együttes ülés határozata arról, hogy a bolsevikoknak meg kell jelenniük a bíróság előtt. 1917. július 13. ...	209
Szegyenletes napok	210
Lenin elvtársról	211

Az Ideiglenes Kormány jegyzéke a szövetséges hatalmakhoz a háború folytatásáról. 1917. július 18.	212
Az Állami Duma Ideiglenes Bizottságának felhívása „keménykezü” hatalom bevezetésére. 1917. július 19.	213
Kerenszkij nyilatkozata, amelyben kifejti, milyen feltételekkel vállalja az Ideiglenes Kormány vezetőjének kötelezettségeit. 1917. július 22.	215
Tyerescsenko külügyminiszter távirata a párizsi, a londoni, a washingtoni, a stockholmi és a pekingi diplomáciai képviselőknek az új koalíciós Ideiglenes Kormány összetételéről és terveiről. 1917. július 25.	216
Bruszilov emlékezései leváltásának körülményeiről	217
A kijevi szakszervezetek központi irodájának határozata, amelyben kemény intézkedéseket sürget az ellenforradalom elleni harc céljából. 1917. augusztus 2.	218
Koronázás	220
A moszkvai Állami Tanácskozás ülésének gyorsírói jegyzőkönyve Kornyilov tábornoknak, a legfelsőbb főparancsnoknak a beszédével. 1917. augusztus 14.	222
Tyerescsenko külügyminiszter távirata a párizsi, a londoni, a washingtoni és a stockholmi diplomáciai képviselőknek a moszkvai Állami Tanácskozás eredményeiről és jelentőségéről. 1917. augusztus 17.	226
Részlet a kadet párt központi bizottsága ülésének jegyzőkönyvéből. A moszkvai Állami Tanácskozással kapcsolatban kialakult helyzet. 1917. augusztus 20.	227
Kerenszkij miniszterelnök közvetlen vonalon folytatott beszélgetése a legfelsőbb főparancsnokkal, amelyben Kornyilov tábornok megerősíti V. Ny. Lvov felhatalmazását az államcsínnel kapcsolatos tárgyalások folytatására. 1917. augusztus 26.	235
L. G. Kornyilov tábornok felhívása a lakossághoz. 1917. augusztus 27.	236
Jegyzőkönyv Kerenszkij miniszterelnök kihallgatásáról V. Ny. Lvovval és Kornyilovval folytatott tárgyalásait illetően. 1917. augusztus 27.	237
A. Sz. Lukomskij altábornagynak, a legfelsőbb főparancsnok vezérkari főnökének kihallgatása. 1917. szeptember 2–4.	238
Részlet V. Ny. Lvov kihallgatási jegyzőkönyvéből. 1917. szeptember 14.	242

A petrográdi fegyveres felkelés előkészítése

Lenin: A kompromisszumokról. 1917. szeptember 1–3.	249
A 119. gyalogos tartalékezred katonái nem vetik alá magukat Kerenszkij legfelsőbb főparancsnoknak. 1917. szeptember 8.	254
A „Russzkije Vedomosztyi” című lap tudósítása az Ideiglenes Kormány átszervezéséről. 1917. szeptember 1.	255
Az újjáalakult Ideiglenes Kormány nyilatkozata. 1917. szeptember 25.	259
Maszlov földművelésügyi miniszter beszélgetése a sajtó képviselőivel. 1917. október 18.	262
Az Ideiglenes Kormány kiáltványa a finn országgyűlés feloszlatásáról. 1917. július 18.	264
A finnországi katoná-, matróz- és munkásküldöttek III. területi kongresszusának határozata a finn kérdésben. 1917. szeptember 13.	266
Az Ideiglenes Kormány jogi tanácsa a finnországi államigazgatásról. 1917. szeptember 26.	266
Kerenszkij a katoná-, matróz- és munkásküldöttek finnországi területi bizottsága ellen. 1917. október 4.	269
Gustav Rovio: Hogyan rejtőzködött Lenin a helsingforsi „rendőrfőnöknél”	270
Emilia Blumquist: Kedves vendég	275
Juhó K. Latukka: Lenin finnországi illegálításban	276
Lenin: A bolsevikoknak kézbe kell venniük a hatalmat. Levél a Központi Bizottsághoz, az OSZDMP petrográdi és moszkvai bizottságához. 1917. szeptember 12–14.	279
Lenin: Levél a Központi Bizottsághoz, a Moszkvai Bizottsághoz, a Petrográdi Bizottsághoz, valamint a Petrográdi és a Moszkvai Szovjet bolsevik tagjaihoz. 1917. október 1.	281

A bolsevikok ellen (Látomások)	283
Mironovics kapitány jelentése Tambov kormányzóság agrármozgalmairól. 1917. szeptember 22.	285
Jaroszlavszkij cikke a Vörös Gárdáról. 1917. október 4.	285
Miért harcol Amerika	287
Az Előparlament honvédelmi és külügyi bizottsága titkos összevont ülésének jegyzőkönyve. 1917. október 20.	289
A Munkás- és Katonaküldöttek Számárai Szovjetjének vitája az ország politikai helyzetéről. (Részlet a jegyzőkönyvből.) 1917. október 20.	299
Lenin: Levél a Központi Bizottság tagjaihoz. 1917. október 24.	302

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom

M. K. Gyitycrihsz tábornok, a legfelsőbb főparancsnok vezérkarának főszállásmestere és B. A. Levickij tábornok között közvetlen vonalon lefolyt beszélgetés a petrográdi fegyveres felkelésről. 1917. október 25.	308
Ny. Ny. Duhonyin tábornoknak, a legfelsőbb főparancsnok vezérkara főnökének távirata a hadsereghez a petrográdi felkelésről. 1917. október 25.	309
Ny. Ny. Duhonyin tábornok újabb távirata a petrográdi fegyveres felkelésről. 1917. október 25.	310
V. A. Cseremisov tábornoknak, az északi front főparancsnokának J. G. Bagratunyij tábornokkal, a petrográdi katonai körzet törzsének főnökével és N. N. Poragyelov alezreddessel, a körzet törzsének főszállásmesterével folytatott beszélgetése a petrográdi helyzetről. 1917. október 25.	310
Az Ideiglenes Kormány rádiótávirata visszautasítja a Petrográdi Forradalmi Katonai Bizottságnak azt a követelését, hogy adja át a hatalmat a szovjeteknek. 1917. október 25.	312
P. Sz. Balujev tábornoknak V. A. Cseremisov tábornokkal folytatott beszélgetése az Ideiglenes Kormány megdöntéséről. 1917. október 25.	312
Egy tiszt elbeszélése a Téli Palota védelméről. 1917. október 27.	314
V. V. Ser főhadnagynak, a hadügyminisztérium politikai csoportfőnökének távirata a 17. hadtest egységeihez a petrográdi fegyveres felkelésről. 1917. október 26.	316
A „Szoldatszkiy Golosz” közleménye az ellenforradalmi Hon- és Forradalommentő Bizottság megalakulásáról. 1917. október 27.	316
A Hon- és Forradalommentő Bizottság képviselőinek Duhonyin tábornokkal folytatott beszélgetése Kerenszkij lemondásáról és Cseremisov tábornok elmozdításáról. 1917. november 1.	317
Albert Rhys Williams: Az első benyomások Lenintől a Petrográdi Szovjet ülésén	318
M. Philips Price: Az orosz forradalom	319
A Munkásküldöttek Moszkvai Szovjetje és a Katonaküldöttek Moszkvai Szovjetje együttes ülésének jegyzőkönyve. 1917. október 25.	322
J. M. Jaroszlavszkij „Hogyan került sor vérontásra” című cikke a „Szocial-Demokrat”-ban. 1917. november 5.	335
Jegyzőkönyv a helyi képviselők beszámolóiról az Ufa kormányzósági Munkás-, Katona- és Paraszküldöttek Szovjetjeinek tanácskozásán. 1917. november 3.	338
Az OSZD(b)MP Központi Bizottságának bulletinjei a győzelmes felkelést követő napok eseményeiről	342
Kungyusz emlékezései a műemlékmentésről és a forradalom új szobrairól	351
P. V. Kuznyecov a művészképzés átszervezéséről és a „monumentális propagandáról” (Visszaemlékezés)	356
A. Ny. Zlatovratszkij: Találkozás Leninnel (Emlékiratrészlet)	357
Leonyid Andrejev és az októberi forradalom (V. Andrejev visszaemlékezéseiből)	357
Lenin: A visszahívás jogáról szóló dekrétum tervezete. 1917. november 19.	361
A Népbiztosok Tanácsának rendelete a forradalom elleni polgárháború vezéreinek letartóztatásáról. 1917. november 28.	362
Urickij beszéde az Alkotmányozó Gyűlésről az OSZD(b)MP Pétervári Bizottságának ülésén (Részlet a jegyzőkönyvből) 1917. december 12.	363
Az Alkotmányozó Gyűlés ülésének jegyzőkönyvéből. 1918. január 5.	368

Adam Egede-Nissen: Leninnél a Szmolnijban	370
A szovjetek III. összoroszországi kongresszusának határozata a békéről. 1918. január 14.	372
A. F. Mjasznyikov ideiglenesen megbízott legfelsőbb főparancsnok parancsa a béketárgyalások megkezdéséről. 1917. december 13.	374
A Breszt-Litovszkban 1917. december 13-én felajánlott osztrák-német békefeltételek	376
Trockij nyilatkozata a politikai bizottság ülésén Breszt-Litovszkban. 1918. január 28.	380
A német kormány által felajánlott újabb békefeltételek. 1918. február 21.	381
Az orosz béke delegáció nyilatkozata a breszt-litovszki békekonferencia ülésén. 1918. március 3.	383
A párt minden tagjához (A „baloldali kommunisták” felhívása). 1918. március 6.	385
Buharin első felszólalása a VII. pártkongresszuson. 1918. március 7.	386
Buharin második felszólalása. 1917. március 8.	397
Kollontaj felszólalása. 1917. március 7.	403
Trockij felszólalása. 1917. március 7.	404
Szverdlov összefoglalója. 1917. március 7.	410
Lenin: Zárszó a háborúról és a békéről mondott előadói beszédhez. 1917. március 8.	413
Kamkov érvelése a ratifikálás ellen (Összefoglalás)	418
Martov felszólalása a ratifikálás ellen (Összefoglalás)	419
A békekötést ellenző kommunisták (bolsevikok) csoportjának nyilatkozata. 1918. március 19. ...	419
Az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság egyhangúlag elfogadott határozata a breszt-litovszki szerződés érvénytelenítéséről. 1918. november 13.	421
Időrendi táblázat	425
A levéltárak rövidítéseinek jegyzéke	428
Névmutató	429

FELELŐS KIADÓ A KOSSUTH KÖNYVKIADÓ IGAZGATÓJA - A FORDÍTÁST RÉZ MIKLÓSNÉ ELLEN-
ŐRIZTE - A BORÍTÓ ÉS KÖTÉSTERV DARVAS SÁNDOR MUNKÁJA - MŰSZAKI VEZETŐ: SZÉCSI ANDOR
- KÉPSZERKESZTŐ: FÁBRI MAGDA - MŰSZAKI SZERKESZTŐ: GYENES L. GYÖRGY - A SZEDÉST
1967. VI. 2-ÁN KEZDTÉK MEG. - MEGJELENT 1967. X. 25-ÉN 11 300 PÉLDÁNYBAN. - TERJEDELME 38,8
(A/5) IV + 3 ÍV KÉPMELLÉKLET - PL-143-K-6771 - 67.0836 KOSSUTH NYOMDA, BUDAPEST

A nagy forradalom krónikája

Történelmi események megidézésekor különösen ékes-szólóan beszélnek a korabeli dokumentumok, illetőleg az eseményekben résztvevők visszaemlékezései. Ezekben a szövegrészletekben ott lüktet a történelem, ezek kendőzetlenül tárják fel az események rugóit, szereplőinek igazi magatartását.

Ilyen, magyar nyelven szinte kivétel nélkül most először olvasható szemelvények alkotják a kötet gerincét. A kötet indítása rögtön lebilincseli az olvasót: megismerjük II. Miklós, az utolsó orosz cár környezetét, mindenekelőtt a „fekete cárt”, Raszputyint, akinek döntő befolyása volt az államügyekre, aki közvetítői révén minisztereket buktatott és neveztetett ki. A szemelvények és visszaemlékezések elvisznek minket a forradalomban égő orosz valóság minden szegletébe: szemügyre vehetjük a felbomló frontot, a nemzetiségi vidékek forrongását, s persze nem utolsósorban a fővárosi politikai pártok szervezkedését, a pártharcokat és a bolsevikok törekvését, hogy szocialistává fejlesszék a polgári demokratikus forradalmat. Azután megelevenednek a petrográdi felkelés képei, majd a háború befejezésére tett lenini erőfeszítések. A kötet a breszti béke megkötésével kapcsolatos szenvedélyes vitákkal zárul.

A szöveghez hasonló „tényszerűség” jellemzi az illusztrációs anyagot is: nagyszámú korabeli kép teszi hitelesebbé a nagy forradalom hiteles krónikáját.

Kossuth
Könyvkiadó

JOHN REED

Tíz nap,
amely
megrengette
a világot

A „Tíz nap, amely megrengette a világot” című munka az emberiség eddigi legizgalmasabb „tíz napjának” története. John Reed mint haditudósító került Oroszországba és a fáradhatatlan riporter és forradalmár szemével látta és rögzítette az eseményeket.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulójára megjelent második kiadáshoz mellékeljük Lenin két beszédének hangfelvételét. Az egyik címe: Mi a Szovjethatalom?, a másik címe: Felhívás a Vörös Hadsereghez.

A magyar szöveget Sinkovits Imre mondja el.

Kossuth
Könyvkiadó

Гос 1-26.

A nagy szeretetben kívánok jó

Domingos István

5001-26.

Ára: 8 fillér

3. r. sz. Könyvkártya
AKV Könyvtárellátó
Közl. Ny.

